

שמונה קבצים

הראי"ה קוק

מהדורה בלתי מוגהת

קבצים א-ג

1.....	קובץ א
207	קובץ ב
289	קובץ ג

קובץ א

א. חיים אנו עם הציורים הרוחניים שבהשאפה של נשמת האומה. בכל מקום שהניצוצות של אור הללו גנוזים הם שם, הננו מקושרים בקשר של נשמה של חיים, של כל הוייתנו, אליו. בין שיהיה מקום זה מקום ממשי, מדת ארץ, בין שיהיו מעשים שאלו הציורים כמוסים ביסודם, בין שיהיו מחשבות ורעיונות מאיזה מין שיהיו.

ב. מי שבא לקוץ סעיפים הללו, מי שממעט את חילם, את כבודם וחשיבתם אצלנו, הרי הוא ממעט את לשד חיינו, ולנגדו אנו מתקוממים בכל מלא כחנו.

ג. בכללותה של התורה הכתובה והמסורה, ובהשתרגות כל פרטיה, ספון הציור הרוחני היותר עליון ומקורי של חפץ האומה, מצד מגמת חייה היותר עליונים בצורה מאירה בכלל הבנתה והרחבתה, בהגיונותיה, בסגנוני הרצאותיה, בתוצאות השקפותיה, על ההויה, על האלהות, על העולם, על האדם, על היחיד, על החברה, על הטוב ועל הרע, על החיים ועל המות. כל מה שההבנה וההכרה התוריית יותר מתגלה באומה, מתבססת יותר ויותר נשמתה בקרבה, וכח החיים שלה מתעלה ומתאדר.

ד. והמעשים הם הבסיסים החמרים, הנושא הממשי, שהתיאוריה הגדולה הזאת מנחת בם את אוצרותיה, וכפי אותה המדה שתתגדל ההבנה התיאורית, בגדולת ערכה, כן יוסף להתנוצץ בקרב האומה כולה האור החבוי אשר במעשים כולם, ותתגלה מדת התפארת שבהיהדות המעשית בכחה לאלהים.

ה. יש אשר יכשלו החיים במהלכם ולא יעצרו כח ללכת עם הציורים הרוחניים, ויעף אז הרוח השואף להגשימם במעשה. אז תולד מבוכה והדעות יתפלגו. אמיצי הרוח, יאמרו: החיים הם עלולי מחלה, אבל גם עלולים לשוב אל הבריאות השלמה. וכל אשר יחובר אל החיים יש בטחון. על כן לא נעזוב את הדגל, האידיאלים היקרים, הגנוזים בחביוני המעשים, מחוייבים הם לצאת אל האור, דוקא ע"י התגלמותם במעשים, והם עוד לא נגמרו, לא באו המעשים עד כה לתעודתם, עד שנוכל לומר עליהם, שכבר גמרו את מלאכתם. הם צריכים להאיר את כל חשכת החיים, והחושך עדנה גדול הוא ורב מאד. על כן לא נעזוב את הדגל, נשא ונסבל, נגלם בפועל המעשים את המחשבה הגדולה של הנשמה הישראלית, כאשר החלה האומה לעשות מאז התחילה לראות חיים כלליים שלה. ואם הסבל כבד עתה יותר משכבר הימים, כדאית היא המגמה לשאת עבודה עול. יצאנו כבר מהחוג של עמים - ילדים קלי דעת, הקצים בפעולות רציניות שאין הנאתן בצדן, הננו מבוכרים בדעת ורגש אישי מלא, היודעים איך לחיות ואיך לשא במנוחת לב וחפץ כביר את עול החיים בשביל מטרה נכבדה, אע"פ שהיא עדנה כמוסה, סופה להגלות.

ו. ביחד עם שאיפתנו להמגמה העליונה, ולהחזיק לעומתה את היסוד המעשי, אם יש והמשא המעשי, המחכה למילוי כח בהגלות בו ועל ידו האור האידיאלי, במשך הזמנים יהיה מפני כשלונה של האומה, כבר יותר מדאי. נתור לנו עצות נכונות ע"פ רוחה של נשמת האומה עצמה, ע"פ דרכה של תורה במילואה, להקל את המעמס בסגנון כזה, שלא יחדל הציור הרוחני מפעולות שאיפתו גם רגע בגלל ההקלה המוכרחת.

ז. כשפוגמים את הרעיון, כשמתרחקים, ע"י השיקוע בקטנות החיים הרגילים, מרוממות המחשבות העליונות, שהן מחוללות את המעשים הגדולים, ושהם גנוזים בתוכם בגניזה אלהית עצומה, המעשים הולכים ממילא ונפגמים. ערכם משתפל, והדרם הולך ומועם, עד שהן מתגלות בצורה קצופה, המעוררת קפידה ושממון, תחת שהעז וההדר הוא לבושם הטבעי להם, וכשהמעשים נפגמים, הולך הרעיון ומתרחק, עד שהוא נהפך למין מחשבה קלושה, המעוררת גם היא בוז מכל איש מעשה מצד מרחקה מן החיים, ומצד רפיון כחה לפעול עליהם.

ח. למצא תרופה לעומת מצב איום זה, לעומת מחלה כזאת, האוכלת את שתי הקצות אשר לחיים, וממילא ניחר תוכו, אנו צריכים להתאמץ כפי היכולת בשמירת המעשים, לחבבם ולאמצם, כפי אותה המדה שנוכל, אבל לא לעמוד על תחום זה. מאומה לא נשא בעמלנו, אם לא נצרף אל רוממות המעשים ההשבה אל תעופת הרעיון האצור וגנוז בהם. כשישארו המעשים מצות אנשים מלומדה, לא לבד שלא יועילו, אלא גם ישפילו עוד את הרעיון. וסוף שפלות הרעיון להגמר בביטול המעשים בשאט נפש.

ט. לא נבהל כלל מהמפחידים אותנו מתעופת המחשבה, מהאומרים שהננו מתאמרים לעלות מרומי שחקים באין סולם. לא כן, יש לנו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה: המאור שבנשמתנו, בנשמת הכלל ונשמת הפרט, אשר תתעורר יפה ע"י אור גנוי תורה.

י. בעניני הדעות והאמונות, שיסודתם הם בדברים רוחניים ומופשטים, מזדמן הדבר יותר מבכל מחלוקת, ששני בעלי ריב שהם כפי המבט החיצוני רחוקים מאד זה מזה, הם באמת אומרים שניהם דבר אחד. וכל עיקר המחלוקת שלפעמים נראה אותה בוערת עד לב השמים, אינה כי אם ריב שפתים, מפני שלא יבין איש שפת רעהו.

יא. בבסיס האמונות תלוי הכל באיכות השילוב של המחשבה, איך חלקיה תלויים הם זה בזה, שבהם רב מאד השינוי בין אדם לחבירו, ויותר מזה בין דור לדור. לפעמים נמצא, שע"י איזה הגיון ביסוד רעיוני אחד, לאדם אחד נופל אצלו בנין שלם של מוסר ורגשי קודש, ולחבירו אין הדבר נוגע כלל לבנינו הרוחני שנשמתו מתקיימת בו. ולפעמים גם ע"י הרעיון הזה עצמו, שהאחד שוקע ויורד על ידו, חבירו הרי הוא מתעלה ומתרומם.

יב. המשכיל משכלל בקרבו את המושגים שיהיו מסודרים לו בצורה נאותה. והמושגים הרוחניים שהם ממלאים את הנפש, כל מה שהאדם הוא יותר מואר במחשבתו, כך צורתם הכללית היא יותר נכונה, ויותר מתקרבת אל האמת ואל התכונה שהיא מרוממת את הנפש.

יג. שמח היה הרמב"ם, כשצורת ההשגחה קבלה אצלו צביון של הדרגה שכלית. וראוי הדבר לשמח על זה, מפני שכל זמן שהאמונה הזאת, שהיא מבססת את חיי העולם, היא מונחת בלא תואר שכלי, איננה מתערבת עם כל גלי החיים של הנפש החכמה, השואפת להשכיל. אבל אחר שקבלה לתוכה צורתה השכלית, הרי היא משתרשת במעמקי הנשמה בכל חדריה ומעמיקה, והאדם מוצא את עצמו מאושר, כשצורתו הרוחנית מתאחדת לחטיבה אחת.

יד. ממעמקי הגניזה של הנשמה נקח את האור אשר יחיה את העם כולו, להעמידו על רגליו. כח החיים הולך הוא ומתגבר, הוא פורץ לו את נתיבותיו, אבל אנו צריכים לחקר את תכנית רוחו. השאיפה לרוח הקודש עליון, רוח הקודש המתדמה לרוח גבורים אזורי כח אלהים שהיה לנו בימים מקדם, בעת הכירה האומה את עצמה, היא מתגברת והולכת. דרך הזרמתה היא פורצת גדרים, היא מוחקת צורות של תמימות וחרדות רגילה, ולכאורה נשאר המצב איום, קרח מכאן ומכאן. אבל אין זה כ"א מעבר, תיכף אנו צריכים לגשת אל ההזרחה העליונה, של אור החיים הנובע ממקורו הנשא מרום מראשון, שיטביע בכחו צורה חדשה ואיתנה, יותר טובה ויותר ממולאה בגבורת קודש מכל מה שהתמימות הבינונית, והחרדות הכושלת יכולה לתן.

טו. האידיאלים שבמקור ישראל הולכים ומתגלים, מחיים הם את הרוח המוכן לקבלם בעצם רעם גבורתם, והם דורשים את תפקידם לכוון עבורם כלים, כלים רבים, נשמות בריאות, של דור רענן, יושב על אדמתו ואזור בגבורת ישע ימינו.

טז. המקדש, הנבואה, והמלכות, וכל תכסיסיהם, שולחים אלינו את קום, את אורם הזרוע בארץ חיים. קרנים מידם לנו, גלי אורותיהם מכים על עפעפנו הסגורות בכל משך זמן הגלות הממסמסת את הכל. הננו נקראים להכון לקראת האור, לדעת מה אנו ומה תפקידנו, מה נשמתנו בכל איתנותה דורשת מאתנו.

יז. הרוח הגדול והנעלה, השואף לגדולי גדולות, הוא רק הוא מחזיק את החיים ואת האנושיות בהודה וגבורתה. מתאים עם גבורת החיים המלאים, שממלאים גויות מלאות דם בריא וחיל עצום, מרץ כביר וצהלת חיים אדירה, היא רק גבורת רוח באיתן עליונותה, הזורחת ועולה על האנושיות בכח העז של ישראל, ההולך ומתבלט בחיינו בהתפרצם עתה בזרם של הנטיה להתקוממות האומה על אדמתה ההיסטורית.

יח. באין מטרה לגבורת החיים תלך הלך ונמוג, חילה ימעט וישח והיא תתנונה ותצעד אל הבליה, הנכונה לפניה במורד, וגבורת החיים המעוטרת בכלל, בקהל עם, היא מופעת במטרתה הנכונה לפניה בחיינו אנו, בחיים התוכיים שלנו, שבשביל כך אנו חיים וקיימים, נלחמים ומנצחים.

יט. ההזיה באה מהנטיה לחקר נשגב כשהיא מתפרצת בלא עתה, טרם אשר רכשה לה את ההכנות הדרושות לה, דהיינו עד לא הספיקה ללמוד את הלמודים המוחשיים, הפרטיים, הקודמים תמיד להתעמקות בנאצל ונשגב, ועד אשר לא בססה לה את מעמדה המוסרי בכל מילואו, באופן המספיק למעמד נפש, נשגב הראוי להתאים אל החקר המלא אורה ועוז נפש, כחקר אלה בצורתו הרוממה. ומזה הטעם הננו מוצאים תמיד אחרי נטיה של התעוררות דרישת הנשגב, שאחריה באה הזיה, הזיה אמונית, או הזיה כפרנית, והכל הוא מפני התלמידים שלא שמשו כל צרכם, אשר עלו למרומי הדרישה בלא הכנה קודמת.

כ. עבודה רוחנית גדולה היא לאדם, שיפתח כ"כ את עצמו עד שיכיר את קרבת אלהים אליו בפנימיותו. כל סדרי החיים הם מתישרים, כשנטיה זו הכוללת היא מתעוררת יפה. לשם צורך זה אין הפרש באיזה אופן יבאו לידו ההרגשות עד קרבת אלהים, אם יבאו בדרך שכל והכרה הגיונית או בדרך הרגשה פנימית, ובלבד שיכיר בתוכיותו את עצמה ואמתתה. המצות כולן והתפילות, הנן המכשירים היותר טובים להרחיב את הנטיה של קרבת אלהים, ולהרחיב את צעדיה במעמקי הנפש. על כן גדול ורם הוא מאד ערך כל תפילה בכונה, כל ברכה ותהילה, כל מצוה וכל מנהג טוב, שהם הם הנם האמצעיים ליסוד את הרגשת קרבת אלהים בלבו של אדם בדרך יסוד מוסד. אמללים הם האנשים אשר לא ידעו את ד', אשר לא יתפללו ולא יעשו את המצות עם כל קהל עדת ישראל. ההכשר שבנשמה לתביעת קרבת אלהים מבקשת גם מהם את תפקידה, והם באשר אינם ממלאים את חובתם לנפשם, נשארים הם ע"י זה אומללים יבשים מכל טל טוהר, ואף אם ירטיבו מעשים טובים למלאות את צמאון המוסר הטבעי שבתכונתם, לא יוכל צורך זה להספיק את החסד מצד

הצורך של תביעת קרבת אלהים, שאינינה מתמלאת כ"א במעשים אלהיים מיוחדים לשם ד', בשיחת קודש ומעשה מצוה ופקודי ד'. מתוך החמלה שעלינו לחמול על כללות האדם, וביחוד על בנינו והקרובים לנו בגזע ורוח, הננו מתעוררים לישר לפנייהם את הדרך הישרה של קרבת אלהים, שהיא נקנית ע"י התורה, בתלמודה וקיומה. וכל מה שתעלה בידנו יותר מטרה נעלה זו, כל מה שיתרבו המעשים הטובים והטהורים המביאים בטבעם להשרשת קרבת אלהים בכח החיים, כן יגדל האושר בעולם.

כא. כח האמונה להקשיב יפה ולקבל ממה שנמסר, הוא מצוי באדם לצורך פיתוחו הכללי והפרטי. עומד הוא כח זה למלאות את החסר, כלומר להכניס באוצרו הרוחני של האדם הארות כאלה, שהם מצד עצמן גבוהות ממנו, עד שלא יוכל ליהנות מאורן. חלושי השכל, שהם מכירים בעצמם את קטנות כחם הרוחני, עד שאינם מוכשרים לשפט דברים לאשורם, הנם חנונים בכח אמונה יותר נשגב מגבורי הדעה, שהם מרגישים את חילם בקרבם לדעת ברוח משפט, להבחין דברים רמי ערך. אבל לעומת זה חכמי לב, כשהם באים בדרך שכלם אל המקום ששם באמת שורה כח נשגב שאין בינתם יכולה להולמו, הם מוציאים מחביונו את כח האמונה, ובזה הם עומדים על מעלה לא פחותה מצד התכונה הטבעית של האדם, מכל המוני העם שהטבעיות האמונית נשמרת בהם בטהרתה.

כב. האמונה בחיים, היא מצויה בהמון יותר ממה שהיא מצויה אצל המפותחים, בעלי הבינה. אבל האמונה ההיא, הלא היא אמונה דמיונית, ולעומת זה בעלי השכל, המתרוממים בכחם הרוחני ממעל לשדרה ההמונית, א"א כלל שתהיה קבועה בקרב לבם האמונה בחיים הגופניים, אבל לעומת זה הם מלאים אור ואומץ באמונה עליונה בחיי האמת. אמנם כדי שיהיה מצבם מבוסס יפה, צריכים הם להתגבר על כל מכשולי החיים הגופניים ברוח גבורה המצוי אצל חכמים בני חורין, ואז מזהירים הם כוזהר הרקיע, וממעל לכל ענני הדמיון זורחת להם שמש צדקה של מדע והשכל, הרוצפת בקרבה חן טוב ושלות הנשמה.

כג. ההבנות השונות בדעת אלהים, יש לכל אחת מהנה מקום בסדרי החיים, ותכונת הנפשות חלוקות הנה זה מזה בדבר ההכנה של כל אחת מהן, לאיזה דרך של הבנה תהיה נמשכת. אין אדם יכול לרדת לסוף דעתו של חבירו בדעת אלהים הפנימית שבקרב, וההשויה החיצונית, ע"י שיווי הדיבורים ואופני ההרצאה ושיווי של דרך החיים, נוגעת רק בשטח החיצון של הדעה, אבל בפנימיותה היא תמיד מחולקת ועומדת בכל אחד שבכנ"א, בצורה בפני עצמה.

כד. לעולם אנחנו צריכים להתהלך בתוך השביל שבין השינוי וההשויה, ולעבד את הדיעות בצורה כזאת, שיהיה אפשר לכל אחד ואחד למצא בהם את רוחו המיוחד, ולהיות עם זה נכלל בתכונת ההשויה, הכוללת את הכל לחטיבה אחת.

כה. לעת הכשלון של האומה, שהיא עם זה ביחד ג"כ עת ההתקוממות והתחיה, אנו חייבים לעבוד עבודה רוחנית גדולה, עבודת הבירור והליבון של הרגשות והדעות, וביחוד עבודת בירור החוש האסתתי, הגבלת

כח הדמיון, לחזק אותו על יסודות נאמנים באותו המדה שהוא מועיל ומתוק, ולבער אחריו במקום שהוא פורץ את גבולו והולך בדרך לא סלולה.

כו. מכל הזרמים הרוחניים השונים שבחללו של עולם האנושי, נמצא שורש בכנסת ישראל, מתוך שהיא - במובן הרוחני, המיוחד למשאות נפשם המתרוממת למרומי האשר הטהור - מרכז האנושיות. ובגלל זה אי אפשר כלל שנעלים עין מכל זרם, בבאנו לברר את כח הרוחני של כנסת ישראל, "הכלה", "דכלילא מכל גוויין".

כז. אבל אנו צריכים להגות וללמוד ברחב לב, בדעה צלולה וברוח אמץ, המסוגל להתפתח באיש היודע את מטרתו בהכרה ברורה, יחד עם לימוד הדעות. אנו מוכרחים לסגל לנו את השאיפות המוסריות היותר טובות ועליונות, כדי שיהיה לנו בסיס נפשי הגון על מה לבנות עליו את השאיפות הנעלות, שהדעות הקבועות באומה, הנטועות כארזי אל בשרשי האמונה ובענפי התורה והמצות, מושרשות בו.

כח. מבוא גדול יש להפסיכולוגיה הפרטית, וכן הכללית הלאומית והאנושית, עם דרכי ההסברה של ארחות התורה והעבודה. ביחוד אנו צריכים להכנס במעמקי חכמת הנפש, כדי להסביר את תוכנם של המחשבות הפועלות עלינו, לרגלי המעשים והדיבורים, שעל ידם אנו נכנסים להבנת כונת המצות והתפילה, וגודל ערכם על חינוכנו המוסרי ותיקון העולם בכללו.

כט. כל מה שאנו מדברים בענינים הנשגבים הרוחניים, ביחוד בעניני האלהות, הכל הוא יותר נמשך למעמד הענינים במצב הנפש שלנו, ממה שהוא מתייחס אל העולם החיצוני, אלא שיש ערך ידוע של יחש מה שמעמד נפשנו, הוייתה ומציאותה ואופני פעלה, מתייחסים אל העולם וההויה כולה. וההויה היא בקרבנו פנימה, אולי עוד יותר ממה שהיא חוץ לנו. כשאנו מתעלים מתעלה ההויה כולה, ובעילויה הרי גם אנו מתעלים. חיי החול מסגירים אותנו בחוג צר של החושים המוגבלים, עד אשר לא נוכל בעצמנו לדעת את עצמתנו וגדולתנו, ויש אשר כדי להכיר אי זה צדדים של ההויה, צריך דוקא סמיות עין לגבי הנשגב והגודל שלנו. האור הזרוע, יטשטש לנו קוים פרטיים רבים ונכבדים. אבל עם כל מה שנהנה מאורם של אפלי העינים אשר יכירו יותר ממנו בהקוים הפרטיים, לא נהיה כמותם, ונתאמץ תמיד להיות טשים במלא האורה.

ל. אע"פ שהטעות בדברים האלהיים היא דבר מזיק עד מאד, מ"מ אין עיקר ההיזק הנמשך מהמושגים המשובשים יוצא אל הפועל, עד כדי להמית את בעליו מיתת נשמה, רק כשהוא מתגלם במעשים או לפחות כשהוא יורד לתוך דעות ורגשות כאלה, שסופן מוכרח להתגלות במעשים. אבל כ"ז שהדבר עומד בצורתו המופשטת, אין כאן עקירה עקרית.

לא. ובזה הננו קרובים לסברת הראב"ד, שהשיג על הרמב"ם במה שקרא למי שמאמין בהגשמה באלהות - מין, ונוכל להסכים שכל זמן שאדם המגשם לא יעשה לו פסל ותמונה, הרי לא גמר את מחשבתו, ונשארה היא עדיין בחוג הרוח, שלא תוכל להיות נכללת בשם עקירה ויציאה מן הדת.

לב. באמונות הנוטות מכלל התורה, כמו האמונה הנוצרית והמחמדנית, אין עיקר הארס מונח במושג האלהות שלהם, שהוא שונה ממה שהוא נכון להיות ע"פ יסוד אורה של תורה, כ"א במה שיוצא מזה הריסת המצות המעשיות, וביטול תקות האומה ביחש לתחייתה השלמה.

לג. בתוך עצמיות הנפש טמון וספון כל הנטיות היותר טובות. אמנם צריך להוציאן אל הפועל, והפועל היותר טוב הוא הדיבור, הפועל על הרעיון והציור. ע"כ נכבדה היא מאד התפילה במה שעל ידה יוצאים אל הפועל רגשי לב היותר נעלים, והתפילה היא עשויה בצורה המתאמת לרגשי הלב, שדרך הקשבתם היא אחרת, לא כאותה הדרך של ההקשבה ההגיונית. אמנם כשהנפש הפרטית והלאומית בריאה, יודעת היא יפה את חילה ואינה מתפחדת כלל מפני הסתירות ההגיוניות, כי היא יודעת ששונות הן דרכי ההרצאה של ההגיון ושל ההרגשה הנשמית. וכשהמצב הוא כן, התפילה הולכת ופורחת, עולה היא כשלהבת העולה מאליה, בלא שום מחשבות זרות ובלא שום עצבון רוח. אבל ע"י דלדול האומה נתמעט כח הרגש הלאומי, ותחתיו נשאר רק ההגיון, שעם כל לקותו הוא מסעד את הרגש. אבל בכל זאת, כיון שהרגש הנשמתי במצב החולשה שלו, צריך הוא להיות סמוך על שולחן אחר ואינינו מתפרנס מתוכו, הסתירות מתגלות, והמלחמה מתעוררת בכל עת תפילה, המחשבות הולכות ומתטרפות, והתפילה אובדת את ערכה הגדול, להחיות את הנשמה בעצם, וממילא הכונה מתחלשת ונשארת היא מצות אנשים מלומדה. ומתוך שאינה מפרנסת יפה את הרגש, כשם שאינה מתפרנסת יפה ממנו, הולכת היא לנוע על אהלי השכל והחשבון. וכשהשכל מטפל הוא בידיו הקרות בתפילה החמה, בת האש השמימית, הוא מאבד את חילה וממעט ג"כ את אורו הבהיר והקר, ונעשו שניהם יחד לקויים.

לד. אי אפשר להדבק באמת בהיסוד הלאומי של ישראל, כ"א מי שכבר נשמתו הוטהרה, ע"י תשובה מחטאת האדם המגונים ומדותיו הפחותות, או מי שנפשו לכתחילה היא נפש טהורה. כי היסוד האמיתי של תכונת האומה הישראלית הוא שאיפת הצדקה העליונה, צדקת ד' בעולם, וכל מי שנזדהם באיזה חטא, לפי אותה המדה של זוהמתו אין החפץ של הצדקה והטוב מאיר בקרבו כראוי, ע"כ לא יקושר באמת עם התכונה הלאומית עד אשר יטהר.

לה. כשמתעלים מעל להגבלות ההגיוניות, מתגדל הערך של הטוב, עד כדי לעורר חמדה של שלהבת גדולה בכל קומת הנשמה, האחדות הרוחנית של המציאות, כשהיא מוכרת בהכרה פנימית עליונה, מושכת היא את הנפש אל הטוב, אל המעשים הטובים וההרגשות החמודות, הנעימות נעימות עולמים מצד עצמם, האמונה מתגדלת בקרב כליות ולב, וההרגש, שבכל טוב, שהאדם היחידי מרבה בסיגולו מעשים טובים, מחשבות ודיבורים טובים, הוא מנעים בזה את ההויה כולה, מעורר את האדם ומרקייעו לשחקים. יודע הוא האדם בשעה

ששפע של רוח הקודש שופע על נשמתו, שבכל עת שהוא מרומם את עצמו ע"י מעשים טובים, ע"י התעוררות עליונה לחשק האלהות, החכמה הצדק, היופי והמשרים, הוא משכלל בזה את התכונה הרוחנית של ההויה כולה. האנשים כולם נעשים יותר טובים בסתר לבם ע"י ההטבה העליונה של אחד מהם. כמה עצובי רוח יגונם נעשה נח, ומהול בנטפי נחם, ע"י התעוררות נחמת אל שבנשמה אחת בחזקה, אפילו החיות הטורפות וכל היצורים המזיקים נעשים יותר נחים, ארסם מתרכך מעט ע"י ההכרעה הכללית של הנשמה המתענגת על ד'. והטובים שבבנ"א מתגדלים בטובם, ושמחתם בטוב וביושר מתגדלת. והעולמות כולם העליונים, מלאכי מעלה, מתעוררים בזמרת קודש נעימה, ומתעלים ברננת יפעה וכן, ופמליא של מעלה מתאדרת בגבורה. וכל אלה המחשבות, המגדילות את עז הנפש, אין להם מקום כ"א בנשמה, החפשה חופש גמור מזיקי ההגיון, הכובל את הרעיון וממית את השירה.

לו. לכל החי אשר על פני האדמה ובכל מלא היקום, בכל מקום שחיים נמצאים שם, שורר שם החק של נטיית שמירת הקיום. זה החק הולך הוא בטבע בדרך הכרח, והוא הולך ומתחלש במקום שמתפתח השכל השופט, שמבחין את ערך הקיום לא בשפיטה טבעית, כ"א בהכרעה שכלית. אמנם תיכף כשהשכל מתעורר אפילו מעט, אע"פ שעדיין איננו מספיק להכריע ולהורות בתוקף את דרך החיים, מיד הנטיה הטבעית מתחלשת. והחק הזה הוא לטובה ושכלול, כדי שיהיה השכל מוכרח להחזיק מעמד, ויהיה גם הוא נעזר ע"י הנטיה הטבעית של חפץ הקיום, שאיננה זרה לו לגמרי. ראה ראינו את הדבר ביחש לקיום האמונה בעולם, וביותר בישראל. הדת היתה נשמרת בכללות האומה, והאמונה היתה יפה מוחזקת באנושיות. הגורם לזה היה הכח של הנטיה הטבעית. לא היה אפשר לחיי החברה ועמדת הלאם להיות קיימים, כ"א ע"י הכח של קיום האמונה. אבל כשנשתכללו החיים, והשכל וההכרה המוסרית נתפתחו, נתחלשה הנטיה הטבעית הזאת, ומעתה אין הדת והאמונה מתקיימים עוד ע"פ הנטיה הטבעית כ"א ע"פ הכרעת הכרה בטובם ואמתתם. ואע"פ שההכרה עוד לא נתבכרה, כי לא באה עדיין ההתפתחות הרוחנית לידי מדה זו, מ"מ הועילה התחלת ההתנוצצות שלה להחליש את הנטיה הטבעית. וכיון שסוף כל סוף מעמד קבוע ומלא, אי אפשר בלא אור האמונה המרומם מכל מחשכי האדם, מוכרחת היא ההכרה להתעלות, עד אשר תבא אל מטרתה. והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת.

לז. רוממות הנשמה צריכה לדחות ממנה את התכונות השפלות. והשעשוע של אור הדעה, מעלה את האדם ממעמקי העבדות הדמיונית שהוא קשור אליה תמיד. הדעה הצלולה אי אפשר שתתכונן, כ"א כשיסורו הסיגים של מורך הלב, של חנופה ושל הונאת עצמו, מהתכונה הפנימית של האדם.

לח. היהדות בגולה, אין לה בסיס מעשי בעצם ואינה כ"א חזון לב, המיוסד על ציורים של תקוה ושל הגות יקר, מצד העתיד והעבר. אמנם יש קצבה כמה כח יש בחזון לב לשא עליו את המשא של החיים ולסול בכחו נתיבה לחיי עם, והקצבה נראה שכבר מלאה צבאה. ע"כ יורדת היא היהדות בגולה פלאים, ואין לה תקוה כ"א לנטע אותה במקור חיים של חיים ממשיים, ואפילו ניצוץ אחד של חיים ממשיים יחיה המון גדול ורב של חיים חזיוניים. החיים הממשיים של היהדות אינם מתגלים כ"א בשיבת האומה לארצה, שהיא המסילה הסלולה

לשיבתה לתחיה, כל העליוניות שברוחה ובחזון לבה יקומו ויחיו כפי אותה המדה, שהיסוד המעשי יתפוס מקום להחיות את החזיון המתעלף.

לט. כל מה שהעולם מתבסס יותר, ורוח האדם מתפתח בקרבו, מתעוררת יותר התביעה לחיות ע"פ הרוח הטבעי שבקרבו, בקול יותר חזק. וזו התביעה יש בה הרבה מן האמת והצדק, ושלמי הדעת צריכים הם לזככה ולהעמידה על מכונה. האדם הולך ומוצא את אלהים בקרבו. בנשיותיו הנכונות; ואפילו אותן הנראות בראש שהן משגות מן הדרך הטובה המוסכמת מצד ההשקפה הרגילה, יוכל הוא לעלות למדה עליונה כזאת עד שידע לכונן את הכל לתכנית העז והאושר.

מ. כשכנסת ישראל מתעוררת לתחיה מוצאה היא בקרבה פנימה את עזה וכבודה, וכל הטוהר והקודש הרגיל להמצא בהכנעה ומשמעת הולך הוא ומתנוצץ בהעז הנשמתי של הופעת הגבורה של האומה, ובדעה טהורה מחברים את הרוחות, החדש והישן יחדו.

מא. ההגנה על היהדות ההיסטורית, היהדות המעשית, היא אחת מהחובות היותר גדולים לכל בעל נפש אשר יש לו איזה כח לעשות ברוחו. העזיבה המעשית מרפיון רוח, העדר השיתוף בארחות החיים עם כללות האומה לדורותיה בשמירת שבתות ומועדים וקדושתם, במאכלות אסורות ופרטיותם, בויעוד בתי כנסיות ובתי מדרשות, פוחת הוא מעט מעט את צורת האומה ומדלדל את כח חבורה. ואם אי אפשר להמעשים להיות נשמרים אלא בהסברה והטעמה של הדעות המגינות עליהם, הרי התעמולה של קנין הדעות ההן, חובה שוה היא להתעמולה של הקנאת המעשים.

מב. התורה אחוזה היא ברוח ישראל. רוח ישראל המופשט הוא מלא כל, אור אלהים, תעודת ההויה, מקור הנשמות. התורה כשמתגברת, כשידיעתה מתרחבת, כשאורה מזהיר, כשרגשותיה מתעמקים בקרב כל נשמה, האורה האלהית מתפשטת יותר בעולם, מתהדרת ומתעלה, וכל העולם כולו הרי זה מתעלה בעילוי היחידים מרוממי הרוח.

מג. החושבים הטהורים באים לגדולתם בהרחבת מחשבתם, אבל גם הם צריכים להגביה את רגשותיהם. וכשהם טובעים במצולות המחשכים, צריכים הם לקרא בחזקה בהתעוררות אל נפשם לצאת מאפילה לאורה, אז יצעק לבם אל ד'.

מד. הכח, אומץ הגוף, מוכרח להיות נמצא בצדיקים ישרי לב, כדי שתהיה מכרעת הופעת חפץ הטוב את השפעתה בעולם. חלישות הכח של צדיקים, שהם צריכים להיות נאזרים בגבורה, מחליש את אור העולם.

מה. לפעמים אין ממלאים חסרון רוחני בשום עבודה ושום תשובה, כ"א בהגברת כח הגוף.

מו. כשהולכים בדרך העיון הטהור באלהיות, מרגיש האדם בעצמו שיש מסך המבדיל בינו ובין ההשגות הבהירות, והנשמה בעצמה מכרת שהמסך הזה הוא המעשים והמדות שאינם טובים, ומיד מתעוררת בקרב הלב התשוקה לתשובה שלמה, שהיא המעולה שבתשובות, ולפעמים רבות לא תצא אל הפועל כראוי עד שתהיה סמוכה לה התפילה הרעננה, ואז ישוב מעיין הגבורה להיות מפכה והולך על הנשמה.

מז. המחשבה בעניני האלהות, היא פועלת לטובה על כל תכונותיו של האדם כשהיא בטהרה, כלומר, כשהיא בשלה בחשק פנימי של הכרת האמת, וחפץ הצדק והמישרים, בלא שום פניה גסה. ולא על תכונותיו היחידיות של האדם היחיד היא פועלת לטובה, אלא שהיא מעדנת ומזככת את ההויה כולה, ע"י מה שחלק אחד ממנה, שהוא האדם הדורש את אלהים באמת, הולך הוא ומתעלה.

מח. כל מה שדרישת ד' מתגברת ביותר בלבו של אדם, אהבת כל הבריות כולם מתרחבת בקרבו, והוא אוהב גם את הרשעים ואת הכופרים, וחפץ בתקנתם, מפני שהוא באמת מתקנם בגדולת אמונתו. אמנם בגלוי אין בכחו של האדם להראות אהבה כ"א למי שמוצאים בו ג"כ דבר טוב, שאז יוכל להדביק את אהבתו בצד הטוב, ולא יזיק אותו כלל הצד הרע והמכוער של אותן האנשים, שהוא אוהב אותם מצד מדתו הטובה של אהבת הבריות, הכוללת בקרבה להיות טוב ומטיב לרעים ולטובים.

מט. בתפילה ובמצות בונים את כח המדמה שיהיה טהור וחזק, וראוי להיות מבוסס עליו השכל הפועל.

נ. הציור של האלהות שהאדם מצייר בדעתו, הוא תמיד מעורב עם סיגי דמיונות כוזבים, ומתוך כך מכשיל הוא את חיי האדם והחברה. וכל העצות הרעות בדרכי החיים, וכל המדות הרעות, נובעות הן מזה. ואין ניצל האדם ממחלה זו אא"כ ירגיל את שכלו להיות עסוק בארחות החיים הטובים ודרכי החכמה והמוסר, והרעיון עד אלהים יהיה לו ליסוד כל שאיפותיו, אבל בלא שום ציור פרטי. אז ימלא תמיד מחשבות בהירות, וכחו הרוחני יתחזק תמיד במעלה אחר מעלה.

נא. תשוקת הצדק והנטיה המוסרית, כשהיא מתגברת הרבה בלבו של אדם, מתהפך הוא לפעמים למן מחלה שמאבדת טובה רבה, כשהיא מנקרת תמיד בתוכיות ההרגשות, ומוצאת פגמים במהלך המוסרי, ומאיימת על האדם יותר מדאי, עד שהיא עומדת כמסך מבדיל לפניו בינו בין אור ד' הזורח בתוך שמחת הנפש.

נב. העבירות והמדות הבלתי מזוקקות הן מטמטמות את הלב, עד שאי אפשר כלל להסתכלות האוביקטיבית שתתרחב ותתפשט יפה כ"ז שהנפש חשוכה על ידן. המעיין, החפץ להתעלות למרומי ההשכלה, ירגיש את זה מנפשו, והכרח גמור ירגיש בעצמו לשוב בתשובה שלמה, לצורך ההשכלה בעצמה שלא תהיה לקויה. ועל כל חטאת האדם שבין אדם למקום, התשובה הרוחנית משיבה מיד את ששון הישע של אור הרוח. אבל בעבירות

שבין אדם לחבירו, שאי אפשר להנפש להשתלם עד שיתוקן בפועל, - ולפעמים יפגשו מכשולים ומניעות שאי אפשר להתגבר עליהם, וכ"ז שלא נתקנו, הן מונעות את אור הדעת, וממילא הן מעכבות את ההכרה של הצדק הכללי ואת החשק אליו לצאת מהסתרתו, - מ"מ ע"י הסכמה חזקה להזהר לפחות על להבא מחטא לבני אדם, ולהתאמץ בתיקון העבר כפי אותה המדה של התקיימות התשובה במעשה, כן יוסיף האור הרוחני לזרוח על הנשמה, עד אשר אומץ הרוח בעצמו ירבה לו דרכים איך להשלים את התשובה המעשית, כדי שיוכל האור הרוחני לחול על הנשמה הצמאה אליו, בכל מילואו ובכל טובו.

נג. התשוקה אל השכלה רוחנית ואל ציורים עליונים בהרחבה, היא בעצמה מעוררת הכשר להתלבשות של רוח הקודש.

נד. כשאדם משליט את השכל על נפשו, והנהיגו את עצמו אינה הולכת בדרך ההכרעה הטבעית הפשוטה, כי אם ע"פ השפיטה השכלית, הוא מטביע בחלק ידוע מן ההויה כולה את ההטבעה הזאת, שהצד היותר מאיר שבה יגלה את אורו ואת שליטתו, וממילא מתבסס העולם ע"י זה, לפי אותה המדה שהאדם ההוא תופש בו מקום. ואם הוא מתעלה כ"כ, עד שההכרעה הטבעית שלו הולכת היא - מצד ריבוי תשוקת הנפש אל השכל והיושר - דוקא ע"פ השכל, אז מאיר הוא בעצמיות ההויה את האור הגנוז, עד שמתהפכים חלקים רבים, שהם מצד עצמם עכורים ושפלים, לבהירים ונשאים.

נה. הרעיון שכל ההויה כולה היא רק ענין האלהות ואין עוד דבר לגמרי מבלעדי ד', הוא מענג את הלב מאד. והתענוג הרוחני שהרעיון הזה מסבב הוא המופת על צד האמת המתבטא על ידו.

נו. החטא גורם שהאדם מתירא מפני מחשבתו, ועל כן אינינו מרבה לעיין במושכלות העליונות. וכל מה שהאדם מתרחק מן החטא, כך מתמעטת פחדתו מן המחשבה, ויוכל לעלות במרחבי אין קץ ובדברים העומדים ברומו של עולם, בציוריו.

נז. ההסתפקות, מה שאדם מסתפק בהשגותיו באלהות בדמיונות הכוזבים, שהם שרויים בלבו של אדם מימי חסרון הידיעה, היא מפני הלהיטה אחרי התאוות הבהמיות.

נח. ההשתקעות העמוקה בדעת אלהים, מתוך דעה שלמה, המתלבשת בהרגש נאה ולבוש מזהיר של דמיון מבוסס, אין לשער את יפיה ותענוגיה. כל חווי חזיונות וכל משוררי אהבה בתענוגים ילאו לצייר גם חלק קטן משיבית הנשמה ונחלי עדניה, במעמדה הנשא, כשהיא עומדת כולה בעולמה האלהי, ולבד התענוג הנשגב באין חקר, הצורה הרוחנית, שהנשמה לובשת על ידי מעמדה הנעלה הזה, היא מלאה הוד מלכות, וכל הדרת המדות הטובות, עד שהיא מתבסמת בבסמי עדן של המוסר היותר זך ונאור, בתכונה כ"כ שלמה ומאירה, שאין ערוך לה בכל הטבעה מוסרית שבעולם, שיכולה לבא ע"י איזה לימוד והכרה אחרת. ביסומה של הנשמה בעידונה העליון חודר הוא כ"כ בכל כחותיה ושרשי הויותה, עד שהיא מבסמת בחילה גם את כל הסובב אותה

וכל הנוגע בה בסיבוב ונגיעה הוייתית ומציאותית. וכשנשמה מאירה ומתעדנת על ד' וענג הכרת האלהות ומשושה מצויה בתבל, כל הנשמות כולן, וגם כל נפש חיה, וכל שיח וצמח, גם כל כח חיים צפון בכל יסוד ודומם שואב עדנה והתעלות, וההשקפה הבהירה הזאת, שתכליתה קנוייה היא ע"י רוח הקודש, המוכשר להופיע בישראל ועל ידו בעולם כולו, היא גם עכשיו המקור הראשי של כל התענוגים כולם.

נט. ישנה צורה מיוחדת שהדמיון מתלבש בה, כשהשכל פועל עליו. ואותה הצורה היא קדושה, ומבסמת את העולם, ומטהרת את האדם מכל טומאותיו. וכל זמן שהצורה הזאת מתטשטשת, והדמיון מצטייר ע"פ חק שלו בעצמו בלא השפעת השכל עליו, אז הוא המקור היותר נרפש לכל תקלה ולכל חטא ועון בחיי היחיד וחיי הציבור. הצורה הזאת של הדמיון עומדת היא בעצם טהרתה ע"פ ההשפעה הישרה של השכל, אצל אותם האנשים שבעצמם יש כח לחיות חיי הרוח באור השכל. אבל היא משתכללת ונבנית ג"כ בצורה הגונה, ע"י ארחות החיים וציור הרגשות, שהגדולים משיגים אותם מצד השפעת השכל. כשיעשו אצל הבינונים והקטנים, ע"פ ההשפעה הכללית שיש להגדולים על הקטנים. והמעשים והציורים יובילו את כח החיים, המתקשר בצורות הדמיוניות, אל המטרה הרצויה.

ס. אמנם השכל המלא, שהוא ראוי לכונן את אשורי הדמיון על דרך החיים, הוא השכל האלהי, שממנו באה הופעת הנבואה, בהתגלות התורה, ואור רוח הקודש, והמשכת ארחות החכמה של כל דורשי ד', וכל התכונות הנפשיות הנפעלות מהשפעה זו, וצורת החיים, שעל פיה מרוממים הם את הדמיון משפלותו, ומאירים אותו באור השכל, לאושר האדם.

סא. ישנם אנשים אשר עשה אלהים אותם ישר, שתכונתם שוקטה, וההדרכה הישרה והמנוחה הפנימית היא גורלם הקבוע להם. אמנם אם יתיגעו בתורה, במוסר ובחכמה, יעלו במעלות גדולות, אבל בכל אופן הנם אנשי יושר טובים והגונים. גורלם של אלה הוא להיות עסוקים במקצעות המעשים בפועל או בחכמות המעשיות. הצד המוסרי שלהם עומד הוא על עצמו, על עמדו ומנוחתו, יוכל להיות שלא יעלה למעלה רוממה, אבל גם לא ישפל למדרגה שפלה. אבל סוג שני נמצא שאין בהם מנוחה, עומדים הם תמיד בשיקול, להיות עולים עד לרום שמים, או גם לרדת למעמקי תהומות. אלה צריכים הם לתקן את אישיותם הרוחנית מדי יום ביומו. אלה כשיסגלו לעצמם את אותה הדרך שהם צריכים לה, יעלו מעלה מעלה, אבל אם יעזבו אותה, עלולים הם לרדת מטה מטה. אלה הם שהם צריכים להיות עסוקים תמיד בתורה ועבודה, במוסר וברגשי קודש, וחלילה להם לפרש לדרך ארץ, ולחכמות מעשיות. במהלך הדורות בכלל נמצא לפעמים דורות כאלה, שתכונתם הכללית היא מסוג הראשון, שהם בעלי מנוחה, בעלי אופי קבוע, וחינוכם ראוי להיות דומה לאלה היחידים בעלי האופי הקבוע. וישנם ג"כ דורות בעלי אופי מתנודד, שפרנסתם הרוחנית צריכה להיות מתמדת בהשפעה תדירית. ולפעמים אנו מוצאים, שבאיזה חלק מיוחד יהי' לאיש או לדור פנים של מנוחה, ובחלק אחר פנים של תנועה. וצריכים המנהיגים, הדואגים לטובת הכלל, לשום אל לב, איך לחנך את הדור ביחש לכל חלק וחלק בפ"ע.

סב. כל המחשבות שהם נאמרות ונהגות ע"פ הדמיון המביא להטבת המוסר ולרגשי קדושה, הנן קיימות תמיד אפילו כשיאיר עליהם האור של השכל הבהיר, אלא שהן מתחדשות בצורה חדשה.

סג. כנסת ישראל עומדת היא עכשיו על המעבר, לצאת מתוך חיים אינסטינקטים לחיים של הכרה. האינסטינקט הטבעי הוא יותר בטוח במהלכו ויותר מכוון בפעולתו לקיום החיים, אבל התכונה המשוכללת של האדם לא תתן לו להשאר לעולם חבוק במעמדו הטבעי, ובעל כרחו של האדם מתרומם הוא מחוגו, ויוצא אל המדרגה ההכרית שבהם הוא אובד הרבה מסגולותיו הטבעיות, אבל סוף כל סוף הוא מסגלם לו בצורה יותר יפה. ככל החיים והאדם, שבכל זמן שהנם נתונים במעמד הטבעי, פועל הטבע עליהם להחכימם בחכמת שמירת החיים והמשכת ההויה, וכל מה שהם מתחילים להיות יותר בעלי תרבות והכרה, הנם צריכים לעשות את כל הדברים הללו עצמם מתוך הכרה פנימית ברורה, ולא מתוך דחיפה פנימית חזקה ועזרת. כך הוא מעמד האומה בגולה ליחש היהדות, הוקרת האמונה ושמירת התורה. במצב התרדמה, האינסטינקט של חפץ הקיום הלאומי רדה בכל יחיד לשמור את הדת ולכבד את האמונה בכלל, מהכרה פנימית טבעית, שבהפרד כל אחד לעברו בחיי הדת יבוטלו רגשי האומה ותתפוצץ ותתבטל. כל זה היה במצב חזק עד שלא החל לזרח האור של התחיה הלאומית - מתוך חפץ והכרה ומתוך בסיס מעשי, מתוך המשכה חזקה להתאסף לארץ ישראל וליסד מחדש חיי העם הקדמונים כימות עולם - שאז בעוד לא היו הזמנים מסוגלים לכך, לא מצדנו ולא מצד העולם. וההכרה הברורה בחפץ קיום האומה וארחות תחייתה, לא היה אפשר לה לצאת אל הפועל. אם היה בא איזה רפיון בהשפעה הטבעית היתה הסכנה איומה מאד. עתה בא התור להכרה הברורה - שכשתשלם תחולל גדולות הרבה יותר מכל פעולות ההכרה הטבעית העזרת - לקיום האור האלהי, לדעת ה' המיוחדת לישראל, לאמונה ולשמירת התורה, שהיא כולה ארחות חיים לישראל. אבל כעת אחרי ההתנוצצות בתור התחלה קטנה, גרם הדבר לביטול וחלישות האינסטינקט ביחש לקשר הדת והאמונה, וההכרה לא השלימה את תפקידה, על כן הננו משתוממים למראה ההריסה. אבל עלינו לא להשתומם ולהתיאש, גם לא לשבת בחיבוק ידיים מבלי עשות דבר, כי אם עלינו לדעת איך לאחוז בשרשי תחיית הרוח, ולהפרות את ענפיו. אם אי אפשר לנו להשיב מיד את האבדות כולם, נתאמץ להשיב את אשר נוכל. בזמן שהפרצות באות מרוח בערות, מבהמיות וטמטום הלב, אז אם נזקקים לרפואה ע"י תחיית רוח והוספת דעת, מבלי לפנות אל תיקון המעשים, יוכל הדבר להביא תקלה, לחשוב את הרוח והרעיון לדבר מספיק בעצמו, ואותו לא יקלטו יפה, ותגדל המהומה. לא כן הדבר, כשהסבה הפנימית של המכשולים כולם היא הארה פנימית לקראת הכרה ברורה, שהחלישה מדי התגלותה את כחו של האינסטינקט. אמת הדבר שאם נעזוב את המצב כך, ילך הדבר מדחי אל דחי. אבל כשנחל להאיר את הרוח ולשכלל יותר ויותר את ההכרה הפנימית למהר להביאה לידי גילוי, אז תחל היא בעצמה להשיב את כל מה שנאבד לנו ע"י נפילת האינסטינקט בצורה יותר בהירה, והחיים הרוחניים ישובו לקבל צורה מאירה, ולב בנים יחל לשוב אל אבות, והחיים יוחלו להיות יותר מלאים טל תחיית קודש והכרת האמונה, כבודה והוקרתה. וחמדת קיום המצות, לשכלל את החיים הישראליים, תשוב לנו בכל יפעת הודה והדרה, ותגלה את פעולתה לטובה במקום צמיחת קרן לבית ישראל, בארץ חמדה, במקומות תחייתה, ביחוד בערי יהודה ההולכות ומשתכללות לאטן.

סד. השממון של המחשבה ממיעוט הלימוד והידיעה, מביאה את האדם לחשוב הרבה במהות האלהות, ואינינו יכול לשער עד כמה המחשבה הזאת היא עזות נוראה וסכלות איומה. וכל מה שיהיה יותר משוקע בבערות, יחשוב שבזה הוא מתקרב אל הידיעה האלהית הרמה, ששמע תמיד שכל גדולי הנפש שבעולם עורגים אליה. ומתוך שמצטבר הרגל של כמה דורות לחשוב מחשבת טעות זאת, כאילו אפשר לחשוב במהות האלהות, מתארגנים הרבה הבלי שוא, שתוצאות שלהם הנם רשעות רבות ונוראות, עד שאפילו האדם הפרטי אובד הוא את חילו החמרי והרוחני מרוב צרה ואפילה. כדי לטהר את האויר מזוהמת החוצפה והרשעה הזאת, באה הכפירה המוחלטת, שגם היא אינה טובה מהראשונה, אבל היא מתנגדת לה תכלית הניגוד. ומתוך ההתנגשות של שני ההפכים הללו, תעזר האנושיות עזר גדול, להיות מתקרבת לדעת את ד', ידיעה מאירה, ידיעה המקרבת את האדם לאשרו הזמני והנצחי. ובמקום המחשבה השוממה של ההתפרצות אל מהות האלהות, תבא בלבו מחשבה בהירה של המוסר הטהור והגבורה העליונה, המתוה לאדם את דרכי החיים, ומציגתו באור ד'.

סה. המחשבה בענין האלהות בשני הצדדים שלה - דהיינו: הצד האחד, בצורה המדברת עד הבורא והבריאה מכל אחד בפ"ע, כאילו הוא נושא לעצמו, אלא שהם מחוברים יחד מתוך שהבורא מחיה את הבריאה והבריאה מקבלת חיים מהבורא, והצד השני, שאין שם שום מציאות של בריאה כלל, והשם בריאה הוא רק מושאל מצדנו, אנו נבראים אנחנו רק מפני צמצום השגתנו, ובאמת הכל הוא בורא, אלהים, אבל הכל הוא ענין אחר ותוכן אחר, שאין לו שום ערך אל התגלות חלקית, ואלהים הוא דוקא הכל ולא חלק מצד שהוא חלק - המחשבה הזאת פועלת בכל צד מצדיה פעולה מיוחדת על רוח האדם. ההגיון והחשבון באים מצד המחשבה של הערכת העולם והבריאה לשני ענינים. אמנם השירה ומשאות הנפש באות מההסתכלות השניה, של מציאת האפסיות של הכל חוץ מהאלהים. ומלאת כבוד אלהים בכל המוסר, הוא ענף מורכב מהגיון ושירה במיזוג נכון, כשיחסר ממנו כח אחד, לא יוכל לעמוד. על כן כאשר ע"פ ההדרכה של המחשבה הראשונה, של החילוק שבין המחשבה עד האלהים ועד העולם, מתגלה התאר של צדקת אלהים, של גודל המוסר המופיע לנו ע"פ המחשבה ביחש אל האלהים, והמוסר הזה מתמלא בחוקי בהגיון וחשבון, כשאח"כ באה המחשבה השניה עד האלהות, שצדקתו והדרת המוסר המתמלא מזכרוננו כבר נקבע יפה בנשמה, מתגברת השירה ע"י ההצטיירות העליונה המלהיבה של אין עוד מלבדו, ומוסיפה היא פרי ברכה גם להמוסר. אבל אם בראשית המחשבה לא תסתמן כ"א מצדה האחד של אין עוד מלבדו, לא היה שום מקום לשום ציור מוסרי ביחש האלהות לפעול עלינו. אין אנו יכולים להכיר ערך מוסרי ביחש לעצם אחד מצדו לעצמו, כ"א ביחש מאחד לאחרים. אע"פ שהרוממות הזאת של המחשבה, היא מתעלה על כל החזיון של ערך המוסר כולו, כמו שהיא מתעלה על כל המחשבות והגבולים, מ"מ האדם אינינו יכול לתפוש מחשבה רוממה מערכו המוגבל בכל מלא הודה - וערכי המוסר לעולם נדרשים שיהיו ניצורים וחוזרים וניצורים בכל הליכות החיים - עד אשר נוראה היא הסכנה שתוכל להתפשט מהתגברות המחשבה השניה על הראשונה. אלא שגם בהתגברותה של המחשבה הראשונה, שכנפיה קצוצות, יוכל ג"כ רוח האדם לשקע, וע"י השיקוע יוכל לאבד חמודות רבות. על כן אין תרופה אחרת, כ"א לסדר את הרעיון באופן כזה שתהיה המחשבה הראשונה מלבישה לעולם את השניה, ולא יגלו לעולם, כי הראשונה בתור לבוש לשניה העליונה ממנה. ז"א מלביש את א"א, וד' הוא האלהים.

סו. צריך בכל יום לטהר את כח המדמה ולהעלותו. למטרה זו אנו צריכים להתפלל. אין לשער את הזוהמא ההולכת ומתרבה בנפש הפרט, ובנפש האומה בכללה, ובנפש האנושיות, ובנפש החיה הכללית של החיים עמנו, ועם הנפש הכללית של ההויה - ע"י החדלון מטהר תמיד את כח המדמה. כח זה עשוי להיות מקבל טומאה ולרדת לתכלית השפלות אם לא נשתדל להעלותו בתדירות. דבר אין להשכל עמו. השכל עומד הוא בטהרתו מצד עצמו, הוא צריך רק להיות מקושר עמנו. אנו צריכים להיות מוארים מאורו ע"י העסק התמידי בעסקי שכל במושכלות של אמת בתורה וחכמה. אבל הכח הדמיוני הוא צריך טהרה והתעלות, ובכל פרק ופרק מפרקי הזמן הוא צריך אימוץ והארה. על כן אנו צריכים לברכות, להודאות ולתפילות בעתים מזומנים, ואשרי הנזהר בהם בכונה טובה. הוא מאיר את עצמו ואת העולם כולו.

סז. הזוהמא הנשמית, כשם שהיא יכולה להתקבץ בתוך נפש יחידית, להסיר אותה מתכונתה הטובה, ולהפכה לתכונה שפלה, שתוריד אותה למדרגת שפלי החיים, כך היא יכולה להתקבץ בתוך הנפש הכללית של אומה שלמה, לעשות אותה לאומה שפלה ורשעה, בזויה ונגעלה, באופן שהיא ראויה לעבור מן העולם, כדי שלא לעכב את הנוי העולמי של יופיו של עולם מלהתפשט.

סח. הטהרה האלהית כשהיא מוארה יפה היא מזככת את הכל. הנשמה היחידית של האדם היחיד נעשית מאירה, קדושה וגיבורה על ידי אור האלהי המזריח עליה את קרני זהרו בתוקף ומילוי, והיא נטמאת ונעשית קדורה לפי אותה המדה שהאורה האלהית רחוקה ממנה או היא משובשת בקרבה. כך היא הנשמה של האומה כולה כשזורם בתוכה זרם חי של הופעת אלהים הרי היא בריאה, חזקה וטהורה, וכשהשכינה מסתלקת מקרבה, מיד מתנונה והולכת וטומאתה מתגלה בקרבה, הרוח הלאומי יוכל הוא לקבל טומאה כמו רוח אדם פרטי, הוא יוכל לשאוף שאיפות שפלות ורעות אשר כפי רוב כחו וגדלו יגדלו הרבה יותר לרוע משאיפות רעות של אנשים רעים יחידים. על כן טהרה צריך הוא הרוח, טהרה צריך הוא הרוח טהרה במקור הטוהר של המעין האלהי.

סט. כשהמעשים הם טובים, כשהמדות הן זכות, חולמת היא האומה חלומות של קדושה עליונה ושכלה מאיר באור אלהים, כשהמעשים נפחתיים והמדות מתעכרות אז השאיפות הלאומיות גם הן נעשו ירודות וכעורות, וממילא גם חלשות, כי אין גבורה של אמת רק גבורה של מעלה, גבורת אלהים.

ע. ברית כרותה היא לכנסת ישראל כולה שלא תטמא טומאה גמורה. גם עליה תוכל הטומאה לפעול, לעשות בה פגמים, אבל לא תוכל להכריתה כליל ממקור החיים האלהיים.

עא. רוח האומה שנתעורר עכשו, שאומרים רבים ממחזיקיו שאינם נזקקים לרוח אלהים, אם היו באמת יכולים לבסס רוח לאומי כזה בישראל היו יכולים להציג את האומה על מעמד הטומאה והכליון. אבל מה שהם רוצים אינם יודעים בעצמם, כ"כ מחובר הוא רוח ישראל ברוח אלהים, עד אשר אפילו מי שאומר שאינו נזקק כלל לרוח ד', כיון שהוא אומר שהוא חפץ ברוח ישראל הרוח האלהי שורה בתוכיות נקודת שאיפתו גם בעל כרחו.

היחיד הפרטי יכול הוא לנתק את עצמו ממקור החיים, לא כן האומה כנסת ישראל כולה, על כן כל קניניה של האומה, שהם חביבים עליה מצד רוחה הלאומי, כולם רוח אלהים שורה בס. ארצה, שפתה, תולדתה, מנהגיה. ואם המצא תמצא בזמן מן הזמנים התעוררות רוח כזאת, שיאמרו כל אלה בשם רוח האומה לבדה, וישתדלו לשלול את רוח אלהים מעל כל הקנינים הללו וממקורם הגלוי שהוא רוח האומה, מה צריכים אז צדיקי הדור לעשות? למרוד ברוח האומה, אפילו בדיבור, ולמאס את קניניה, זהו דבר שאי אפשר: רוח ד' ורוח ישראל אחד הוא. אלא שהם צריכים לעבוד עבודה גדולה לגלות את האור והקודש שברוח האומה, את אור אלהים שבתוך כל אלה, עד שכל המחזיקים באותן המחשבות ברוח הכללי ובכל קניניו ימצאו את עצמם ממילא שהם עומדים שקועים ומושרשים וחיים בחיי אלהים, מוזהרים בקדושה ובגבורה של מעלה.

עב. התפילה היא פועלת אימוץ הרצון וחלישות הרצון. כלומר, אימוץ הרצון הטוב, המוסרי, הקדוש, וחלישות הרצון הפראי, הרע. להמטרה של חלישות הרצון אין צריך כ"כ הרמת התכונה הנפשית. ההכרה שהמוסר הוא נשחת אצלו, שהאדם מרגיש בעצמו, מסבכת לו יגון פנימי ונפשו נפולה בקרבו, וכשהוא מתנפל בתפילתו הרצון של הרע נחלש, ועושה את פעולתו לטובה גם אחר התפילה, בשוק החיים. לא כן הוא עם אימוץ הרצון. ההכרה בהטוב וההתעוררות להגבירו צריך הארת רוח גדולה. ולפעמים ע"י מה שהאדם קובל תמיד על נפשו, וחושד את עצמו בפריעת מוסר, הוא מחזיק את כל נטיה של אימוץ לרעה ומזקת. וצריך ע"ז חשבון ברור והארת גבורה, שידע את הצד הטוב שבקרבו, שתעודתו הוא שיתרומם ע"י התפילה ויוסיף אומץ.

עג. עיקר הסרת הלב מן התפילה הנהוגה בדור זה, הוא מפני שנקודת החיים של כנסת ישראל נתגברה, וחפץ הטוב הכללי נתאמץ בקרבה, והתפילה היא כרוכה תמיד עם הרעיון העתיק, שהצד השלילי של החלשת הרצון גובר עליה, ועל כן אין הדור מוצא בקרבה את גבורתה ויפיה. לגלות אנו צריכים את הצד של האור, את אותו הצד שגנוז שם חפץ הטוב, ולכרוך את התפילה עם הרעיון של הגברת הרצון. אז ינהרו רבים אל התפילה, וממילא תבא ג"כ המטרה של החלשתו של הרצון המכוער.

עד. כשהשכל מאיר במלא אורו, אז אין צורך לשום הדרכה מיוחדת של חקים ומשפטים. הטוב הגמור במעשה נמשך הוא אחרי המאור השכלי, וכל מכשולות החיים מתישרים מעצמם. החקים והמשפטים מתקיימים לא בתור חקים ומשפטים מצווים, כ"א בתור תנועות טבעיות, לנושאים שהארת השכל חזקה עליהם. הטוב והרע, וכל ערכיהם, חילוקיהם, והעמל הגדול שיש בכיוון הדרך הממוצע, שלא יוסיף ולא יגרע, כל אלה באו אחר שגרע השכל את אורו, וההרגשה, ההתפעלות, ושיקוע של החושים לקחו את מקומו, אחרי חטא הקדמוני, של האכילה מפרי עץ הדעת טוב ורע.

עה. אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה. אבל אם תצויר יראת שמים בתכונה כזאת שבלא השפעתה על החיים היו החיים

יותר נוטים לפעול טוב, ולהוציא אל הפועל דברים מועילים לפרט ולכלל, וע"פ השפעתה מתמעט כח הפועל ההוא, יראת שמים כזאת היא יראה פסולה.

עו. כל הנסתרות אנחנו צריכים לציירם ביחש להתקבלותם בשכלנו וכח המדמה שלנו בהיותו מואר מאור השכל, ובזה אנו נכנסים להשער החיצון של כל הידיעות החמודות בדברים שהם למעלה מן החושים. ואחר שיבוסס לנו הציור איך כל הדברים הם נמצאים במציאות רוחני אמיתי ביחש לציורנו השכליים, אז יכולים אנו כבר להרחיב את גבול מדענו על מציאות הרחבה של הרוחניות ממעל להוייתנו. אבל אם לא נבא בהדרגה מהציור הפנימי שבקרבנו אל העולם החיצון, לא נמצא כלל מה שאנחנו חפצים מההשגות רוחניות.

עז. טהרת הנשמה גורמת היא, שמרגישים יפה בכל החטאים, בין אותם שהדרך איך לתקנם מפולשת היא ובין אותם שנסתם הדרך של התיקון בפנינו. על כן אין להבהל כלל ממה שמרגישים את כל משא העונות, ולא יגרמו לאדם שום התרשלות בשלמות באור תורה ושמחתה, וחופש הרעיון במהלך הדעת, כי הבהלה שמתבהל האדם מהרגשת רוב עונותיו, זאת בעצמה היא האות שנשמתו היא מטהרה, ובודאי יפתחו לפניו דרכים, איך להפוך לזכיות גמורות אפילו אותם החטאים שאיננו מוצא עכשו דרך לזה כלל עליהם - ביחוד בענינים שבין אדם לחבירו התלויים בממון, וענינים של מכשולי רבים שקשה לתקנם - כשהאדם מרגיש חפץ פנימי לתקן הכל, אז הכל חוזר לסייע לזכות לעצמו ולעולם כולו. ע"כ צריך שיהיה תמיד שמח בכל מדרגה שימצא את עצמו בה, כיון שפנימיות נטייתו היא לטובה.

עח. כיצד מעלין ניצוצות הקדושה מעמקי הקליפות: מטהרים את הלב ע"י הדרכה של מוסר מושכל וטהור, מקדשים אותו ע"י רעיונות נעלים של דבקות בד' ודעת ד' בתכלית הגונה שאפשר לאדם להשיג לפי שכלו וכח נשמתו. אח"כ משוטטים בכל מלא הרעיון המקיף את כל חדרי הנפש, ובכל הרעיונות והדעות המשוטטות בעולם, ומבחינים בכולם מה שיש מהם לטובה ומה שיש לרעה. גם באותם הרעיונות שכמה רשעים שמשו בהם לרעה, מדקדקים ומבחינים איזה קורטוב של טוב יש בהם, וכשמוצאים את הגרעין הטוב בתוך עמקי הרע מחזיקים בו, מצחצחים אותו ומרחיבים אותו, ומוציאים מה שיש להוציא ממנו אל הפועל, ובזה הניצוץ עולה למקום קדשו.

עט. כמו שדעת ד' היא גבוהה מכל מדע, כך היא משתפלת להאיר בלב היותר קטן שבלבבות, והולכת ומאירה במדרגותיה בכל אנשי המעלה לפי ערכם. האפשרות של דעת ד', גם היא מזככת את כל העולם כולו, אע"פ שעדיין לא יצאה מן הכח אל הפועל.

פ. המיוחדים שבבנ"א שמוצאים בקרבם נטיה לדעת ד', מוכרחים הם להיות שקועים בזה יותר מכל המקצעות שבתורה ושבחכמה שבעולם, ואינם רשאים לסוג אחור ממדרגתם בשביל שום מניעה שבעולם - ואפילו אם יתדמה להם שע"י שיקועם בדעת ד' הם מאבדים כמה ענינים של מצות מעשיות ושל ידיעת התורה, או שאינם יוצאים ידי חובתם בדא. כי כל השלמות המעשיי והתוריי היא רק הדרכה להביא את

האדם לידי אותה המעלה העליונה של רדיפת דעת ד', וכיון שכבר בא האדם לידי מדה עליונה זו, חלילה לו לעזוב מה שהוא קודש חמור ולעסוק בקודש קל. ובטוח הדבר שע"י הארה העליונה של נשמתו השקועה באמת באור ד', יתרחבו אצלו כל שבילי הדעת, ולבבו ימלא אור של צדק וישובו של עולם, עד שימצא ברכה רבה ורחב לב לעסוק בקדושת אמת גם בחלק המעשי שבתורה ושבד"א בהצלחה מרובה, הרבה יותר מהשקועים בענינים המעשיים לבדם, שלא הגיעו לידי אותה המדה של צמאון אמת לדעת ד'.

פא. דעת ד' מוכרחת היא להתמלא בהגיון גדול של תורה ושל חכמה, כל חכמת העולם וחכמת החיים, כל יושר טבעי של מוסר ושל תרבות, וכל הכנה של אומץ הגוף וגבורת הנפש. אז היא יוצאת אל הפועל כפי אותה המדה, שהנפש החושקת לאור דעת ד' היא עלולה לה.

פב. לא רק ההשכלה השכלית בתבונה ברורה בעניני האלהות מרוממת את נשמת האדם, כי אם אפילו ההצטיירות הדמיונית. רק שהדמיון צריך הוא להיות מואר בשכל כמה דאפשר, שלא יצא חוץ לגדר הראוי, הכח הדמיוני, ביחוד שלא יפרץ לפעול ג"כ בעולם המעשה ע"פ התכונה הדמיונית הפנימית. נוסף ע"ז, מוכרח הדבר שהטהרה המוסרית תהיה אדירה ומזוככת מאד, והמדות הטובות יהיו קבועות בנפש יפה יפה. אז יעשה אפילו הכח הדמיוני, כשהוא מתמכר באמת לענינים אלהיים, נפלאות גדולות וישועות בנשמת הפרט והכלל, והוא יהיה הגורם היסודי לתחיית העולם גם ברוח דעה מעשית, ושכל טוב חברותי, מתוקן ומקובל.

פג. כשמסלקים את הרעיון לגמרי מכל עניני החומריות, אפילו מהטובים שבהם, שהם עסקי החברה הרצויים, השאיפה האלהית העליונה מתגברת אז, וממילא מתגברת הנשמה הרוחנית שבאדם, ומתישרים כל כחותיה מפני קרבתה למקורה האלהי. ובאותה התכונה שהנשמה עומדת בעת סילוק דעתה מהענינים המוחשיים, איננה ראויה לשום הנהגה בעניני החיים החברתיים, אבל המעמד הזה מועיל לה הרבה, שאח"כ, כאשר היא יורדת מעילויה זה, ובאה לעסוק בסדרים המעשיים והתכונות המוחשיות שבחיים, הם כולם מיושרים לפניה, מפני שהיא מוצאה אז את עצמה מלאה א"מץ וישרות במדה כזאת, שאינה נמצאת ביושר ואומץ האנושי הפשוט, המעורב תמיד בעיוותים ובחולשות.

פד. יש כח בנשמה להשכיל השכלות של אמת מקרבה פנימה, מעצם מקור מעיינה. וההשכלות הללו הנן גבוהות וטהורות כפי ערך טהרתה של הנשמה במעשיה וחכמתה הלימודית. ויותר מכל טוהר מאירה לפניה הדרך הטהרה המוסרית של המדות הטובות, ורכוש הבינה באמונה לפי ההרגש של הלב הטהור, הבלתי מתחכם בארחות עקלקלות.

פה. בודאי אין שייך באין סוף שום מדע והשכלה בערכנו אנו, מ"מ אנו צריכים להמלט מציור של האפסיות השטחית, שהעדר ההשכלה מביא לה. וזה בא לנו ע"י העסק התמידי בהעיון האלהי, לפי המדה שהנפש

יכולה לסובלו. אע"פ שאין עולה בידה מאומה מהשכלה חיובית באמתת ד' במושג אין סוף, מ"מ היא מוצלת עי"ז מהציור שהגובה האלהי מביא להרשם באפסיות, ומתמלאת אור של הויה עד אין חקר.

פז. סופרים וכל עסקני האומה הרוחניים, אשר בנפשם מקננת הדאגה לקיומו של עמנו בצורתו החומרית והרוחנית - עצות מרחוק מבקשים אנו, עצות שהן בודאי טובות: הרחבת השפה והספרות, בקשת דרכים שבהם מחבבים ומרימים את הרגש הלאומי הישראלי. אבל עם העצות הרחוקות שהם כמו חדשות - אע"פ שבאמת כבר היו בנו בשכבר הימים, אלא שנתישנו בימי התרדמה וההתעלפות הלאומית - אנו צריכים לחזק ג"כ את העצה הקרובה, את העצה שהיא בידינו ובין עינינו, את השמירה של חקי היהדות של האומה כולה, הנובעים כולם ממקור חייה העצמיים, ונותנים לה חיים עצמיים בשמרם, ע"י קיומם ושמירתם, את צביונה הרוחני והמעשי.

פז. כששטים במרומי המחשבה האלהית, שהאדם בחופש רוחו ועז דמיונו יכול להגיע אליה, להיות מתנוצץ בלבבו קוץ קטן ונצוץ קל מההארה המפוארה של המגמה הכללית של כל הטוב האצור בהויה כולה, כמו שהיא בראשית המחשבה ואחרית המעשה - אז הנשמה מתרוממת. וכפי אותו הערך של הזיכוך המעשי והמדוטי, וכפי אותה המדה של טהרת השכל וזיכוך התבונה, כך הקרבה האלהית הברה מתכנסת בלב ובמח, והאדם עולה למרומים, בא עד הראש, ומשם צופה לכל שבילי עולם, השכליים והמעשיים, ומשם יורד הוא מלא טוב וחסד, מלא גבורה והוד, ורועה באהבה עדר ד', צאן אדם.

פח. אמונת אלהים מאשרת את בני האדם, רק כפי אותה המדה שהגדולה האלהית היא נחקרת ונלמדת מאותו החלק החשוב שלהם, שהוא ראוי לכך, שאז מאירה הנשמה מאור העליון, ע"י מה שהיא נדבקת באהבה ודעה שלמה לחיי החיים, וכל ההרגשות הדעות והמעשים מתעדנים. אבל ע"י ביטול של תורה העליונה, המביאה להכרת גדולת אלהים ושלמות העליונה שאין לה סוף וערך, נפגמת האמונה עצמה, ואינה נותנת את אותו הפרי הטוב שהיא צריכה לתת, ואינה מרוממת את הנשמות בגלוי משפלותם. ואז נופלת היא האמונה ומתרבים בוזיה ומחלליה, ולא תשוב לאיתנה, כ"א ע"י מה שהצדיקים היותר מעולים הגבורים והחכמים היותר שלמים בדעת אלהים שבבני אדם, יתחזקו מאד להגביר את תשוקת חקר גדולת ה' בכל הדרכים הגדולים, השכליים והמוסריים. עד שתלך האמונה ותתרומם, ותצא מאפלתה לאור גדול, ותהי למקור חיים לכל הנשמות היותר גבוהות ועדינות שבעולם, כמו שהוא טבע האמיתי שלה, וממילא ישוב אליה כבודה ויקרה גם בכל השדרות האנושיות כולם. ומה שנוגע לישראל בזמן הזה הוא כל עוגן ההצלה של האומה, להשיב לה את יקר האמונה האלהית הטהורה, שהוא כל יסוד חייה.

פט. הנשמה הפנימית המחיה את השטה הסוציאלית כפי צורתה בימינו, היא המאור של התורה המעשית במלא טהרתה וצביונה. אלא שהשטה בעצמה עומדת היא באמצע, גדולה, ואינינה יודעת עדיין את יסוד עצמיותה. אמנם ימים יבאו ותהי למוסד נאמן, לאמץ התורה והמצוה במלא שיגובם וטהרתם.

צ. האנרכיה, היא נובעת מיסוד יותר נעלה מהסוצילית. אינינה יסוד לתורה המעשית וקיומה, כ"א להדבקות האלהית העליונה מכל מעשה וסידור חיובי. על כן היא עוד יותר רחוקה ממקורה, שהוא עומד רחוק מאד משפלות החיים של ההוה, מהסוציליות, ובמצבה של עכשיו ומצב החיים של ההוה, היא פרועה כולה, למרות הניצוץ האלהי הנשגב המסתתר בתוכיותה.

צא. מזיק מאד לחסידים, מלאי גבורת ד', ההתחברות הרוחנית עם האנשים הנמוכים, שיש בהם רק יראה חיצונית, והם מלאים פחד, רעה ועצבות שפלה, שהיא פרושה על כל שטח חייהם הרוחניים. גדול הוא מאד צער הנשמה להשתתף עמם בשיחה, ובתפילה, ובכל עניני קדושה, וצריך הכנה גדולה מאד להיות מגביר את כח הרוחני ואת האור הבהיר האלהי שבנשמה, למען הגן על עצמו, שלא תשפל נשמתו ע"י השפלות של קטנותם של בעלי היראה החיצונית שאין להם שום חפץ כביר, כ"א חולשת פחדם העצוב.

צב. האור הפנימי הזורח בכל הויה מוכרח הוא לבנות לו את עולמו. רץ הוא במסלולו מבלי לשום לב אל התקשרותו הכללית באור המקיף שחוץ ממנו, שהוא מלא עולמים, גם לפי אותה המדה שיוכל הוא בפנימיותו להבחין. אמנם בפנימיותו עריגה עליונה קבועה, להתחבר באור המקיף הגדול ורב ממנו באין ערוך. כשהיא מתגברת, מגלה היא את אור התשובה במעלתה העליונה, העולה על הצדקות הגמורה, שלא נשקעה בהוייתה הפנימית מעולם, כ"א הסתגלה תמיד למה שגדול ממנה, המקיף אותה בעוון.

צג. אין אפשרות להיות נשמר מטשטוש הצורה הרוחנית של האדם ושל האומה ע"י הכבד שבחיים המעשיים, בין המעשים החומריים של צרכי החומר, בין המעשים הרוחניים של חובת התורה והמצוה עם כל דקדוקיהם בשמירתם וידיעתם, המיגעים מאד את הנפש המשכלת השואפת לאור שאינו מוגבל בזהרו, ע"י הבריחה מהם - האדם תפוס הוא בידי החיים המעשיים, כל מה שירצה להיות מופקע משיעבודם יכבדו הם עליו - כי אם ע"י ההסתגלות להם, בצורה סידורית כזו, שלא יוכלו להחשיך את האור האצילי של החיים הרוחניים. ההסתגלות להחיים המעשיים החומריים, מוכרחת להיות ע"י השקפה טובה וזריזות הגונה ביסוד תיקון הפרנסה בכבוד ובהיתר, וטיפול הגון בשמירת בריאת הגוף והרוח. והסתגלות אל החיים המעשיים הרוחניים מוכרחת להיות ע"י התרגלות של שינון בהלכות הפסוקות עם ריוח של השקפה ביסודותיהם וטעמיהם, מבלי להסתבך יותר מדאי בהוויות והפולפולים, אבל להיות חמוש בידעיה ברורה. שאז יסור עול בלבול הדעת וההפחדה הרוחנית, המבהלת את לב כל מגשש באפלה, המביאה מורך לב ועצבון רוח, שמחליש את חיי הנשמה מלהתגבר באורה האלהי.

צד. הקשור בקשר של אהבה אל הכלל כולו וחפץ בתקנתו וטובתו, הרי הוא מקושר ג"כ אל הרעים והחטאים שבו, ובזה יש מוצא לפגימה בקדושת הנשמה הטהורה, החפצה רק בקודש וטוב אמיתי, ובכל זאת מתעצמת כל כך נפש הצדיק, האוהב את הכלל, באהבת הבריות, אהבת האדם, וביחוד אהבת ישראל, עד שאיננו נסוג אחור משום דבר, ואפילו מפני פגימה רוחנית שלו. וסוף דבר שהוא מברר את עצמו כ"כ עד שהוא מתקשר בתמצית הטוב של הכלל כולו, שבאמת כללות הכלל הוא לעולם טוב, טוב ד' לכל, והוא מתרומם עוד יותר ע"י אהבה

זו, וע"י התרוממות הרוח שלו מתרומם ג"כ הכלל, עד שאפילו הפרטים הרעים של הכלל הולכים ומתבסמים ע"י קישור של הנפש של הצדיק, האוהב את הכלל באמת, בהם. אלא שמי שזו היא דרך עבודתו, צריך שיברר את עצמו מאד, ויהיה זריז וזהיר, שמעשיו ורעיונותיו וכל הרגשותיו יהיו באמת נתונים לטובת הכלל כולו, שזהו באמת מה שנוכל להבין מתואר רצון ד', שאז המחשבה הרוחנית שלו היא מתאחדת עם האיחוד של הכלל, ולא תאונה אליה רעה. אבל מי שבא להתקשר אל אהבת הכלל ונפשו עופלה בקרבו בפניות פרטיות שלו, אע"פ שניצוצי טהרה של אהבת הכלל ג"כ יש בו, מ"מ אין הנשמה שלו עצמה מרוכזת ומאוחדת כראוי, וממילא אין קישורו עם הכלל כולו איתן, ויוכל להיות שתכוון סגולת קישורו אל הצד הגרוע והרע שבכלל, והטוב והסגולה שבכלל תתרחק מקשר נשמתו, ואז הוא נפגם באמת הקשר הזה. ועל כן אנו מוצאים חוש טבעי בהרבה בנ"א, בעלי יראה ותורה, שאינם חפצים להתקשר כ"א באהבת הטובים שבבנ"א ובסגולת האומה. וזהו באמת דרך נכון לפני כל אותם שלא נתבררו כראוי. אבל לא כך הוא דרך ד', הראוי לשלמי הנפש, אשר כח בידם לברר את עצמם ואת נטיותיהם, שהם חייבים, לבד האהבה היתירה לסגולת האומה, לאהוב את הכלל כולו, ולצפות לישועתו בכללו, לישועת כל פרטי הכלל כולו, באין פירוד כלל וכלל, ואם הם מוצאים בנפשם איזה ירידה או לקותא רוחנית ע"י הקישור לכלל הכלל מפני חלקיו הירודים, לא יסורו אחור מדרך ד' הכללית הנאותה להם, אלא יזדרזו להקנות לעצמם את הבירור הראוי, באופן שיהיו יכולים להיות מקושרים אל הכלל כולו, מצד תמצית טוב ד', הטוב האמיתי, השרוי בו, ואז לא תגרם להם אהבתם האצילית שום פגם וירידה כלל, כ"א עליה ותוספת טהרה גבורה וקדושה.

צה. טבעי הדבר הוא, שבההשקפה הרגילה, אותה ההתבוננות האלהית הבאה מהדעה הפנטאסטית, שהיא ההשקפה היותר מפורסמת גם מצד האמונה, היא מסבבת לפעמים עצב וחלישות נפש, מפני הרפיון הבא ברוח האדם בציורו, שהוא בתור נמצא מסובב מוגבל וחלש רחוק הוא מההשלמה האלהית, המאירה באור תפארת גבורתה. ביחוד החולשה מתעוררת ע"י ההבלטה שהחסרונות המוסריים מתבלטים בנפש ע"י הפרליל במעמד האדם, לעומת השלמות האלהית, ביחש אל הצדק והמוסר. אמנם עלולה חולשה זו להיות מתמעטת באותה המדה שהאדם מוצא את עצמו איתן במעמדו המוסרי, המעשי והמדותי. אבל מ"מ אין החולשה נפקעת לגמרי, מפני ההשערה הזורמת של הצעירות החדלה לגבי הגודל האלהי, המבהיל בתעצומות אין סוף את הרעיון היותר רחב.

צו. פחות מההשקפה הזאת מיגעת את האדם ההשקפה המונוטאיסטית, הנוטה להסברה השפינוזית, כשהיא מזדככת מסיגיה, המובלטת בחלקים רבים ממנה בהחלק התבוני של החסידות החדשה, שאין שם דבר מבלעדי האלהות. האדם מוצא את עצמו, שאם אך לא יתפס בתוכיותו מקום בפני עצמו, שאז בהקרעו בדמיונו מהשלמות של אין תכלית האלהית, הוא ודאי חדל ורפוי, ואיננו כלום, ואיננו כלום עוד יותר מהאין כלום של הביטול הערכי שבא ע"י ההצטיירות הראשונה, מפני שאז הוא נחשב שאמנם יש איזה מציאות לו בפ"ע בגבול ותחום חפצו והכרתו, רגשותיו ונטיותיו, אלא שעולמו הוא קטן באין שעור עד כדי חולשה ואפסיות לעומת הגודל האין תכליתי האלהי, אבל אין זאת אפסיות גמורה ומוחלטת בעצם, לא כן הוא בההשקפה השניה, המסבבת שאין דבר חוץ מהאלהות המוחלטת, א"כ השיקוע בנטיותיו הפרטיות של האדם, הנשענות על

השקפת החיים שיש איזה מציאות פרטית הוה לעצמה, אפילו בצורה שבקטנות, הוא רק הבל ושווא נתעה, וראוי היה לפי זה להשקפת עולם להיות מחלישה את רוח האדם במעמקי ההתבוננות שלה עוד יותר מהראשונה, מ"מ אין הדבר כן, אלא שזו האחרונה משיבה לאדם מיד את עז נצחו, היא רק מעודדת אותו, שאין לו לשכח את אמתת הוייתו, ושעליו להתרחק מכל ארחות החיים הנובעים מהמחשבה הטעותית של הישות של עצמו הפרטי, הקרוע ברוחניותו מהאין סוף האלהי, אבל כיון שהוא צועד על דרך זה, אין לו עוד לכבוש דבר של מציאות כ"א דבר של דמיון כוזב, וכבר הוא מאושר באין סוף. אמנם באמת אין עבודה זו קלה כ"כ כמו שמצייר אותה הדמיון לכאורה, היציאה לחופש ממסגר הדמיון היא עבודה לא פחות קשה מהיציאה לחופש מאיזה מסגר מציאותי, מ"מ סוף סוף עז רוח לו הוא יותר מהמחשבה האחרונה. אבל אי אפשר לגשת עליה כ"א ע"י ההרגל הגדול וההתלמדות השכלית היותר זכה שאפשר להיות ע"פ ההשקפה הראשונה, ואז היא מלבשת את המחשבה האחרונה באורה לכל פרטיה, ונעשית לה בית קיבול והיכל. אדני בהיכל קדשו.

צז. אך אע"פ שהעולם העיוני וההרגשי השירי הוא יותר מזדכך ומתעלה ע"י המחשבה השניה, המלאה מאור הענוה וביטול היש, מ"מ העולם המעשי איננו יכול להיות הולך את דרכו ע"פ ההסתכלות התדירית העליונה הזאת, ומוכרח הוא האדם להנמיך את אורו מצד הכרח הסתגלותו לעולם המעשה ולהיות קשור בהמחשבה ההיכלית הראשונה, אבל בדיעה ברורה, שהיא איננה מחשבה ברורה כשהיא לעצמה, ולית לה מגרמה כלום, אלא שהיא מסובבת בסיבוב שכלי וציורי ממהלך המחשבה העליונה של ההסתכלות השניה שאמרנו. ואז העולם הממשי נעשה מזוהז ומלוכך ומלא צדק, והעולם המחשבי מתגבר ועולה מברכת מקורו, והם מתאחדים תמיד, ע"י הבטות מאוחדות, ומרכז הויה מאוחד, ביחודא שלים.

צח. תורה שבכתב היא מדת שמים. כלומר, לא היתה התחלת ההדרכה הכללית של כללות התורה ויחידוש הדרך שבא ע"י המצות בכללותם, יוכל להיות מתגלה, מפני הכח הרוחני האלהי המתגלה בעצם תוכה של כללות האומה, כי אם הדבר הוא גבוה ממנה. דוקא נשמה עליונה שעלתה אל הגובה האלהי במעלה בהירה ועליונה כ"כ שאין נפש האומה בכללה יכולה עדיין להגיע לה, היא יכולה לגלות אור התורה שבכתב בעולם. ומשה עלה אל האלהים. אמנם אחר שכבר הוטבעה המטבע האלהית בנפש האומה ונקנה לה טבע חדש, אז מחוללת היא את הענפים כולם ע"פ רוחה, בדרך הסתעפות מהמקור האלהי. ואין שום פלא שהרוח הגדול של האומה, ההולך ומקר משפכו האלהי הגבוה, מטבע עצמותה, כלול הוא בצדו העליון המקורי הזה, וכללות הרוח וסעיפי פרטיו כמו שהם משתלשלים באומה, הכל סקור הוא ומתבלט בהצד האלהי העליון, הצד השמימי, שמשם התורה שבכתב נתונה למשה, בכללות ההטבעה בתוכיות האומה ופרטיה. כלת משה וכל תכסיסה.

צט. הנשמות הגדולות אין להם מרגע מפחד ועצבון, עד שהם באים לאותה המדרגה שהם נועדים לה מעצם טבעם ושורש מחצבם, להיות כלולים כולם תמיד באור האלהי, בזוהר גדול של שכל בהיר וחשק אדיר של רצון כביר מאד. וכל מה שהוא נמוך בזה איננו משביר את רעבונם, ולא משקיט את רוחם.

ק. אצל האלהות, הזמן הוא נצחי, ע"כ איננו זמן, מ"מ אינו אובד שום יתרון שיש לזמן באשר הוא זמן. הגבול הוא באין סוף וממילא איננו גבול, ומ"מ איננו אובד את היתרון שיש לגבול באשר הוא גבול. השינוי הוא שיווי, ומ"מ איננו אובד את היתרון שיש לשינוי. ואנו יכולים לדבר בהשגת אלהות מה שאנו משיגים מצד הזמן הגבול והשינוי, ואנו יודעים שהדיבור הוא מצד הנצח האין סוף והשיווי, וכל המתראה בזמן גבול ושינוי הוא אספקלריא שאינה מאירה, המקבלת מנצח אין סוף ושיווי, שהוא אספקלריא המאירה.

קא. גדולי הנשמה אינם יכולים להיות נפרדים מן הכללות היותר מקיפה, כל חפצם ושאיפתם היא תמיד טובת הכלל כולו, הכלל במלא רחבו גבהו ועמקו. אמנם הכלל מלא הוא מפרטים אין חקר, מפרטים אישיים ופרטים חברותיים. אין הכלל מעוטר כ"א לפי מילואו בשלמותם של אישיו הפרטיים, ושל קיבוציו הקטנים והגדולים, המשלימים אותו. הכללות העליונה, המשלימה כל, היא מונחת בתנועת דעת ד' ואהבת ד', היוצאת ממנה בהכרח, לפי גודל קנינה ועשרה. דעת ד' באהבה רבה, כשהיא מלאה את האור האמיתי שלה, לפי ערכה של כל נשמה כפי מה שהיא יכולה לשאת ולקבל, היא מבהקת באורה המוחלט את אהבת עולם, אהבת העולמים כולם, כל היצורים, וכל חוג החיים וההויה שלהם. אהבת ההויה כולה ממלאת את לב הטובים, החסידים שבבריות, ושבבנ"א, לאושר של הכל הם מצפים, לאורה ולשמחה של הכל הם מיחלים, הם שואבים את אהבת כל ההויה, המגוונת בריבוי יצוריה, מאהבת ד' העליונה, מאהבת השלמות המוחלטת והגמורה של סבת הכל, מחולל כל ומחיה את כל. כשהאהבה יורדת מעולם האצילות לעולם הבריאה, היא יורדת בהתפרטותה לפרטי פרטים, לניגודים וסתירות, לצורך של צמצום ומיעוט ערך ואהבה, לכל פרט מיוחד בשביל פרט אחר, ולפרטים רבים בשביל אחרים הרבים, ולפרטים בכלל מפני כלליותם הכוללת. האספקלריא המאירה של האהבה עומדת היא ברום עולם, בעולם האלהות. במקום שאין סתירות, גבולים וניגודים. רק אושר וטוב, ורחב באין תכלית. כשתולדתה האהבה העולמית יונקת ממנה יש לה הרבה מטבעה היא אינה סובלת גם בירדתה שום קמצנות ורעות עין, כשהיא מוכרחת לצמצם את עצמה, היא מצמצמת את האהבה באהבה, גודרת את הטוב בטוב. משוקי אהבה הללו כשהם רואים העולם, ביחוד, החי, מלא קינטוריות, איבות רדיפות וניגודים, מיד הם עורגים להיות משתתפים בכל חייהם לשאיפות המביאות את הכללת החיים ואיחודם, שלומם ושלותם. הם מרגישים ויודעים, שקרבת אלהים שהם עורגים אליה, במלא נשמתם, היא מובילה אותם רק להתאחדותם עם הכלל ובעד הכלל. כשהם באים לשדרות האדם, ומוצאים פלוגות של עמים, דתות, כתות ושאיפות מנוגדות, הם מתאמצים בכל כחם להכליל את הכל, לאחד ולאחד. בחוש הרוחני הבריאה של נשמתם הזכה, המעופפת מעוף אלהי ממעל לכל מצרים, מכירים הם, שהפרטים כולם צריכים הם להיות מלאים, שהצורות החברתיות היותר טובות צריכות להיות מתעלות, ומתכנסות עם כל אושר פרטיהם באור החיים השלמים, הם חפצים שיהיה כל פרט שמור ומתעלה, והכלל כולו מאוחד ומלא שלום. כשהם באים אל עמם, ולבם קשור בכל מעמק חייהם עם אשורו נצחו ועילוי, והם מוצאים אותו מחולק ומפורק, מפולג למפלגות, למפלגות, איננו יכולים להתאחד התאחדות גמור בשום מפלגה, כי הם חפצים להתאחד עם האומה כולה, דוקא כולה בכללה, בכל מילואה וטובה.

קב. הדבקות בד' זאת היא התשוקה היותר טבעית באדם בצורה מושכלת והרגשית, שמה שהיא בכל המצוי כולו בצורה אילמת וחרשת, בצורה כחנית, ישראל תכונת האומה לקחה לה את התשוקה הזאת ליסוד חיי

הלאומיות שלה, ע"פ גורלה ההיסטורי, אין התשוקה של הדבקות המוחלטת באלהים חיים, באור אין סוף, דבר שאפשר להיות חילופו בטבע ההויה. כשם שאנו מוכרחים להיות, להיות ניזונים ומתגדלים, כך מוכרחים אנו להיות דבקים בד'. הדבקות הנתבעת ממנו בכל מלא נשמתנו מוכרחת היא להיות הולכת ומתפתחת בנו, הולכת ומתעמקת בהרגש, הולכת ומתחוורת בהכרה ותבונה. בשום אופן לא תוכל האנושיות וגם כל ההויה להיות בלא הזרם של תשוקת הדבקות האלהית, החי תמיד בקרבה אע"פ שהוא באופן סתום ונעלם. הילדות האנושית, הימים שהחושך היה ע"ב ומגושם, הניח בעולם יסודות של חיים כאלה שעכבו את הדבקות האלהית לצאת בכל מלא האור שלה. אין לשער את צערה של הנשמה העולמית הכללית וצער הפנימי הנשמתי, של כל חי וכל אדם, על הלחץ הרוחני, על מניעת הטוב הגנוז בקרבו, המאיר כל כך, המעדין כל כך, המחיה חיי רוחב, חיי נצח, חיי גובה ועז. והחיים הללו הנם מוכרחים לו, הם עצם טבעו והייתו. והנה באה החולשה האנושית ותעשה אלילים אלמים, אלהות חמרית גסה וזוללה, מוגבלת וחסרה, ותסתם את כל החרכים.

קג. מציירים אנו לנו נשמה גדולה ענקית לכל מלא שאיפותיה, את תשוקתה הכבירה לחופש ואור, את צערה החזק, את מכאובה הנמרץ על עלבון התבל, - נשמת אברהם, - איך היא מתמרמרת, רואה היא את האושר, את האור המוכן לכל, לכל החי, לכל הנשמה, הרוחב האלהי הקורא להויה: היה אור, הקורא לקול פרט: המלא אושר, גודל, גובה ונחת, טוב וגבורה, אהבה ונעימות, - והבארות נסתמו, סתמום פלישתים וימלאום עפר, איך מתפרץ הארי מהסוגר, איך נוטל הוא את מקלו בחרון, משבר את הצלמים, קורא בכח לאורה, לאל אחד אל עולם.

קג. ממעמקי הנפש יקרא ישראל את אשר קרא צור מחצבו, מעמקי ההכרה של האור והאושר, ממעמקי החמלה לכל נשמה המתענה, לכל יצור המתפתל, לחיים הלאומיים, החברותיים והמוסריים, ההולכים ארחות מלאות סירים סבוכים, מחוסר מעין חי בקרבם, מחוסר רשיון לשאוף לבקש את אשר הנשמה כולה של היקום צועקת בחבליה: בקשוני, דרשוני, - וחיו. בדרכי חשך חקו מחקים, בלב מלא חונף ומורך נגשו לגדל את מלך עולמים, בתור מילוי חובה של דרך ארץ לקראת גדל כח עז. לא יאמרכן ישראל, פחותה היא עבדות זו בעיניו, אע"פ שרבים הם הפרטים בקרבו הנזקקים לה, אבל לא כך הוא רוח הגוי, גוי מעולם, גוי איתן, גוי קורא בכח לאור ד' ועזוז החיים. מקרבו יוציא רוח קטב להשחית גם את הטוב הנמוך, את החיקוי אשר ירד מחוץ לגבולו אל תוכו, וכנהר יקים לו מקרבו צר, אשר רוח ד' נוססה בו. בנשמה לוחטת, מלאה חיים וגבורת עולמים יתנער, כארי יקום וכקול נהמות ים יקרא: הנה האור, קול אלהים חיים הקורא לי מעמק חיי, הנה אור חופש עולמים לכל היקום, הבא ומבריק מאור ד' על ציון, על מקום גי חזיון, אשר דבר אל חי כקול שחל היחל להשמע משם.

קד. עוד ישמעו כל ענוי ארץ, עוד יאזינו כל כופרי תבל, ישיבו כל אשר בהם ניצוץ של חיים, יתעלו נשמות מתחתיות ארץ, ירמו אמללים מירכתי בור, יבאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים.

קה. ישתחוו וקמו מלאי אונים, יתמוגגו והתחדשו אמיצי אור וכח, גדודים גדודים כבירי לבב יקומו, יקראו: הנה קם עם, החל חיות גוי, אשר יתן שטף לזרם חיי אלהים במלא עולמים, העם העז, הנותן בעזו דרך בים סוער, סולל מסילות עולם לעוז החיים של הדבקות באלהים.

קו. תמיד צריך לזכך את המחשבה בענין האלהות, שתהיה ברורה, בלא סיגים של דמיונות כוזבים, של פחדים שוא, של תכונות רעות, של העדרים וחסרונות. וכפי גודל הזיכוכ של יסוד היסודות בתוכיות הנפש, כן תגדל ביותר הפעולה שתפעל הדבקות האלהית, שברגש ושבהתפעלות הלב, לנהל את כל מהלך החיים באורח ישרה.

קז. כשחושבים עד אלהים בלא השכלה ובלא תורה, מתהווה ברעיון ציור אפל מלא תוהו ובוהו, ואח"כ, כשבאים להשתעבד לעבודת אלהים ע"פ המושג הריקן הקדום, האדם הולך ומאבד את זוהר עולמו ע"י מה שהוא מקשר את עצמו לדברי תוהו והבל נידף. וכשהדבר הזה נמשך משך של איזה דורות, מוכרחת הכפירה לצאת בצורה תרבותית לעקור את זכר אלהים. ואת כל המוסדים של עבודת אלהים. אבל מה היא עוקרת - רק הבלים ודברי בואש, שהם רק חוצצים בין האדם ובין אור אלהי אמת. ועל משואות החורבות שהכפירה מחרבת, בונה דעת אלהים הנשגבה את היכלה.

קח. אין לשער את הנחיצות של התשובה המעשית, בתיקון המעשים ע"פ התורה והיושר הגמור, לענין כל המעלות העליונות של עליית הנשמה של הכלל והפרט. התמצית המעשית חובקת בנקודתה האחת היותר קטנה המוני המונים של אידיאלים והגיונות רחבים, המכשירים אותה בעולם ובחיים. וכשהיא נפגמת, ניטל החסן של כל האידיאלים הרחבים במלא עולם, שהם מיוחסים לה אותו היחש של המרחב האתירי בעל מליונים קוביקים, המתלחצים באטם גשמי אחד לחוללו בצורתו הגבישית.

קט. ההתפתחות של רוח האדם, מכשרת את שכלו העצמי ואת חפצו הפנימי להיות שואף אל הטוב הגמור שהוא הטוב האלהי, שהוא היסוד של המגמה לכל התגלות אלהות, והשפעת התורה והנבואה בעולם. בימים הראשונים היה השכל הכללי של האנושיות פחות מפותח, וחפצו היה ג"כ יותר ברברי, אז היה החזון האלהי כולו נועד לדחות את השכל הסורר המשועבד רק להחפצים הבהמיים בכללות החברה האנושית, ולדחוק תמיד את החפץ הטבעי, שהיתה התעוררותו יותר מכוונת לקראת הכיעור והחטא, התבסמות העולם ע"י כל המשך הדורות, ע"י ביסוס היותר עליון של גילויי השכינה בישראל וע"י נסיונות הזמנים, התגדלות היחש החברותי, והתרחבות המדעים, זיקקה הרבה את רוח האדם, עד שאע"פ שלא נגמרה עדיין טהרתו, מ"מ חלק גדול מהגיונותיו ושאיפת רצונו הטבעי הנם מכוונים מצד עצמם אל הטוב האלהי, ונגד אותו החלק שכבר נזדכך מוכרחת היא הליברליות להתפשט, והאנרכיה לתפוס מקום. וכשבאה המסורת והדת אפילו בצורתה היותר טהורה לכבוש תחת ידה את זה החלק המזוקק לא תצליח, אבל צריכה היא לסייע את רוח האדם בנקודת טהרתו, ללכת במסילתו שכבר כבש, ולכוין את מטרותה נגד אותם חלקי הרוח של הדעת והרצון האנושי שעדיין לא נתבסמו, והם עומדים עודנה במצבם הפראי, כימי קדם, ולפי התנועה התסיסית של החלקים המבוססים, עוד

הסכנה בהם יותר גדולה כשהחלקים הבלתי מבוססים, השרידים הרבים של הברבריות הולכים במצבם הטבעי הפרוע, והצד המתוקן שברוח האדם סוכך עליהם באברת דמיונו, להעטיף מעטה של ברק נוצץ על כל תועבה ושקר, זאת היא עבודת הקודש של עובדי ד', עד קץ הימים, עד אשר רוח הטומאה כליל יחלוף, וזיו האדם והעולם יגלה בתפארת עזו, במלכות שדי.

קי. התשובה היותר מקורית וטובה, הנובעת מאור התורה בעולם, היא השינון בחלק דיני ממונות וכל המשפטים שבין אדם לחבירו הכלולים אצלנו בלימוד חושן משפט, בכל הבקאות הגירסאית היותר בהירה וכל החריפות הישרה והרחבה היותר אפשרית. היא מתקנת את כל מכשולי הלב שבחיים ומעמידה את הצדק האלהי על בסיסו הנאמן ונוטלת את מחץ הספק והנביכה מתוך הנשמה, ע"י מה שמאירה היא באורה הבהיר את דרך החיים המעשיים. אמנם צריך תמיד להכשיר את הלב ואת המח ע"י יתר חלקי התורה, וביחוד ע"י השפעה מוסרית ועיונית חזקה ורחבה, בטל האור של ההגיונות הפנימיים שבהכרות האלהיות האציליות, כדי שתהיה הנשמה מוכשרת להתדבק יפה בהצדק האלהי שבחלק המשפטי של תורת החיים, ואז יבא לה מקצע זה כשמן בעצמותיה לרוממה ולשגבה.

קיא. אי אפשר כלל שלא נסתכל ונעיין בעניני האלהות. אין אנו צריכים להביט כלל איך העיון הזה פועל עלינו, או איזה תכלית יוצא ממנו. אין מחפשים תכלית למקור המגמות כולם. הנשמה מתיבשת ומתדלדלת ע"י העזיבה של העיון האלהי, ואח"כ על ידי הרגל ארוך של מחשבות יבשות וקלות ערך. אובדת היא את הכשרון להעיון האלהי, ונעשה לה קשה ומוזר, ולפי אותה המדה היא טובעת במצולת היגונו, וקלקול המדות, המעשים והדעות. לא כל האנשים אמנם מוכשרים הם להעיון האלהי, אבל המוכשרים הם הנם פרי הנשמה הכללית של האדם, בהוציאם את כשרונם אל הפועל, נשמת האדם בכלל מתעלה היא ופורחת. בחשאי מתתקנים הם המעשים והמדות, מתישרים דרכי החיים, ע"י פעולתן השכלית של צדיקים חכמי לב שנוצרו להיות תמיד מסתכלים כלפי מעלה - אותם יקרי הסגולה, שאין דבר שבעולם שילבבם, רק העונג של העיון האלהי בכל זהרו וכל אגפיו. יש אשר מרוממותו ישלח פארתיו, ויאיר מעדינת קדשו גם על שארי עיונים, ואז יצא לאור המחזה של לימוד תורה לשמה, והתורה כולה, וכל החכמה, המחקר והדעת, מתעלה הוא באור תורה של מעלה, בתורה השמימית, שחזות נועם ד' היא מהותה. מסתכל לו בחיר יה זה בכלים, בכחות היצירה הפועלים, בההויה לכל מלא עמקה, גדלה, גבהה ורומה, רואה בכל את ההוד והטוב, מעלתו המוסרית הולכת ומתגדלת, מפני שהוא שואב את חייו ממקור הצדק והיושר. חכמת לבבו מתרחבת, מפני שהוא יונק תמיד משדי תבונות הזיו האלהי.

קיב. כל מה שיעיין יותר האדם במעשה ד', כל מה שיכוין יותר את לבו להכיר על ידם את השלמות האלהית, כל מה שיקנה לו ידיעות יותר ברורות בהליכות החיים של המוסר הטהור והשלמות של המעשים היותר טובים, כן יוסיף להופיע עליו האור האלהי, והסברות פנימיות מעונג השלמות האלהית יחלו לנבע בכליות, וימלא מחו ולבו אור ונעם עליון, הממלא את כל הנשמה ואת כל הסביבה טהרה וענות צדק, אהבת הבריות, יושר ומשפט ושמחת עולמים, המשותפת עם שפע חדות ד' ממקומו.

קִיג. הגילויים הנשמתיים של השלמות האלהית, כל מה שהם מתעלים, יותר הם מזדככים, ויותר הם מתרחבים. מתכונת המבטא והדיבור לא יכולים כל הגיון לשון, וכל ניב שפתים לא תעריכם, כל מליצה וכלי שירה תקצר מלספר את זיו הדרם. אז יאלם האדם ושפתיו תשקנה אשה לאחותה, ובקרב לב עמוק יגלה אור עז והדר גבורה נשאה ורחמים עליונים על כל היקום, שפעת חסד ואהבה ונדיבת לב שאין לשערה בכל פועל של צדקה מעשית. נועם נשמה זו תמתק את החיים הכלליים, נוטלת היא את העוקץ המכאיב של המארה הנתונה בחיים האנושיים מפני חטא האדם וסכלותו, מפני שפלות נפשו וקדרותה. המלה היוצאת מלב מתנה זו, בעת עלייתה, בעת מושכה איתן בגבהי מרומי החסד האלהי, היא גדולה ועזיזה, היא פועלת ומחלטת. ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. והאור הולך הלך וגדל, ובעת יחל להתעלם, ימהר הצדק אל הצדקה המעשית, אל התורה והעבודה, אל הטוב והחסד החמרי, עדי ישוב להגלות עליו הזיו העליון מסתר עליון.

קיד. הננו חשים במלא נשמתנו את ההכרח של הטוב המוחלט, את האי אפשרות של אי הוייתו, ואת העריגה הבלתי פוסקת במעמקי לבבנו להתעלות אליו, להתקרב אל מרומיו, לחזות בנועמו. הננו מרגישים, שהטוב השלם בהשלמת הוייתו, החפשי מכל גדר, מכל תנאי וחק, מכל תאר ושינוי, מילואו הוא מילוי עולם. אין מקום למלוי שאיפתנו אל טוב זה אלא בהסתכלות האפשרית בניצוצי זיוו, אחרי אשר ירדו אלנו וימלאנו עז וחיים, נצח והוד. הננו אחר כל החזיון הזה נשארים צמאים אל התעלות הטוב, אין אנו מקיפים את מלא היקף הטוב בתומו, כי אם כשנחזה בו, לבד מילוי הטוב, ג"כ התעלות הטוב, פריחה תמידית, תוספת עז ועילוי בלי מצרים, בלא עמידה. מילוי הצמאון האידיאלי הזה יורנו דעת במה להבחין בין אור האלהי לאור העולם החי ממקורו. האור האלהי ירוה אותנו את צמאוננו הנשגב אל הטוב המוחלט, הקיים במרומיו, והאור העולמי, ההולך ואור, ההולך ומתעלה, מחיי מקורו, ידשנו מהטוב של התעלות, של תגבורת הכח, של הוספת העילוי, שהננו לו כ"כ צמאים ונכספים. לא נהיה לחוצים להשביר את צמאון המדע והטוב, כשהוא מקופל יחד ונושא את דעו על ההויה כולה לדעת את סוד האצילות המוסרי שבה, במסקנא יבשה, שההויה וההפסד היא המגמה האחרונה, מה שאנו מוצאים את עצמנו מזה נעלבים ונדהמים, מלאי שממון מפעולה הולכת וסובבת, המדאיבה את נפשנו בהאנחה של אין כל חדש תחת השמש. הננו מתנשאים מעל להחזיון הפשוט שהחוששים קולטים בחיצוניותם מההויה, הננו צועדים בצעדנו הרוחניים למעלה מן השמש, וגוזרים אנו, אין כל ישן, הכל פורח, הכל מתעלה, הכל מוסיף תמיד אור וחיים. אין הרוח האצילי נופל גם בראותו, שהדרך של התעלות היא דרך מסובבת, שיש בה מעלות ומורדות, הליכות קדימה ונסיגות לאחור גדולות מאד, שגם הנה המורדות והנסיגות מלאות הנן רוח של עליה וקדמה. ההכרה של ההתפתחות, כשהיא הולכת ונגמרת, הולכת ונקלטת יפה בחיים המדעיים והמוסריים, כשהיא מתבכרת ויוצאת מידי בוסריותה, עד שאיננה נאכלת פגה, היא מעלה את רוח האדם אל מרומי האור האלהי, מקלטת בקרבו את המגמה הפנימית של דעת אלהים, החפשית מכל חק וגבול, שבאוצר נשמתן של ישראל, שנתגלתה ע"י ההופעה האלהית המיוחדת לו, בתור הפרח היותר עליון של הזרחת אור נשמת האדם בקרב העמים כולם. ההתפתחות התדירה תמלאנו שיקוף אידיאלי מוסרי על כל ההויה, ותביאנו לידי מילוי אור אלהי מדעי והכרתי כזה, המאחד את הוייתנו עם אור חי העולמים בתכלית הטוהר והמוסר, העז

והגבורה בכל מילואם. כבוד אלהים, העטוף בהיצירה הרחבה, בכל גוניה העשירים והשונים, מתודע אלינו, בזיוו האידיאלי, ההולך ומתגדל, יתגדל ויתקדש שמה רבא.

קטו. אהבת האדם את עצמו יכולה להשאר רק על המדרגה התחתונה שלה, שתהיה טבעית ונמוכה, ומתוך קטנותה עלולה היא להתקלקל ולצאת חוץ לשורה, להיות ליסוד למעשים רעים ותכונות רעות, וכפי מדתו הכשרונית של האדם כן יכול הוא בהשחתתו להיות מסבב השחתה אל הכלל. ואותה האהבה בעצמה יכולה להיות ג"כ קדושה ואידיאלית, כל מה שהאדם מזכך את עצמו, מרומם את דעתו ושכלו, מכונן את תכונותיו ומעשיו לצד היותר נעלה וישר. כשהאדם מזכך את עצמו, והצד הטוב שבו הולך וכובש לו את מהותו, נעשה מבטו על המציאות כולו הולך ומאיר, הולך ומשמח, וההויה מוצאת חן בעיניו, מתוך שהוא מסתכל בה מנקודתו העצמית. ובאמת ההויה היא טובה מאד, כשהאדם המסתכל בה פועל בקרבה וחי עמה הוא טוב. וטובו של האדם בידו הוא כולו, או לפחות חלקים חשובים ממנו. ואותם חלקים שהם בידו להכניסם אל תחום הטוב, הנם יכולים לשפר את כל הוייתו, עד שגם חלקיו שאין טובם בידו יוחלטו לטוב, שהם אותם החלקים והכחות שהם יוצאים מכלל הבחירה החפשית, אע"פ שהנם קבועים באדם עצמו, באמת שייכים הם יותר לכללות ההויה, שהיא כולה מתהפכת לטוב, מתקשטת באורים נאים ומלכבים, כשהאדם מאיר בה בנשמתו הטובה ובכחותיו היפים המסודרים על פיה.

קטז. הרעיון ע"ד ההתפתחות של ההויה, וכל המצוי, הוא מוריד את רוח האדם ומעלהו, סם חיים וסם מות ביחד שקועים בקרבו. כשהאדם מסתכל לאחור ורואה את השפלות שבמצבי העבר, והוא כשהוא עומד במעמדו המוסרי, השכלי, והפיסיוולוגי, מאושר מול העבר, דעתו נעשית זחה עליו מצד אחד, וגדרי המוסר מתרופפים אצלו. כמה מוסר שימצא בקרבו, יאמר, בעת אשר יתקפהו רוח רעה של איזה תאוה, שהוא די והותר ורב מאד מהנדרש ליצור שכמותו, שיסודו הוא בהמות ופראות גסה. לעומת זה ההשקפה של ההתפתחות ביחס להעתיד היא מרוממת ומעלה את האדם לגובה מוסרי כזה ממש, שראוי להיות מצטייר בלבבו ע"פ אותה ההסברה המתבארת לפניו מהידיעה ע"ד גדולתו של האדם בראשית הוייתו, עד מושב אלהים אשר ישב טרם אשר נטרד מגן עדן מקדם. כל מה שמתעלה האדם בדעה והשכל, בתלמוד תורה ותכונות טובות, מעוף שכלו וציורו המוסרי, הולך הוא קדמה אל העתיד, וממילא הולך הוא רעיון ההתפתחות ופועל עליו לישר את דרכיו ולעודד את חושיו המוסריים, עד אשר יכנס להיכלי הקדושה והטהרה בגבורה עליונה מלאה עז ד'. וההשקפה של העבר תאזרהו אומץ של יראה, כי ישם אל לבו את השפלות הנוראה של העבר, ויחוש שבשחתו את דרכיו יוכל לפול באותה השפלות החשכה, תחת אשר ע"י תיקון דרכיו ומעשיו, הפרטיים והחברתיים, הנה אורה גדולה, ההולכת ומאירה, בהתעלות של אין סוף, נכונה לפניו.

קיו. הזמן חידש לפרסם הכרות כאלה, שגרמו בפרסומן להרס את ההכרות, אשר בעצמן אינן שייכות ביחס שלילי להכרות המחודשות, אלא שמצד ההרגל נצטברו יחד. האדם מקשר את כל מחשבותיו זה לזה, וכיון שחלק מהן משתנה, הולך השינוי ע"פ כל הככר המחשבי. רק בדעת וחשבון יסייג לו האדם את הגבולים, להבחין עד היכן צריך להגיע יד השינוי של ההכרות החדשות בצדק, והיכן הוא המקום ששם כלה כחן. טבע

השכל והציור הרוחני בכלל לחוש בכולו את השינוי שבחלק מחלקיו הוא לו טבע של חיים, המביא לידי שכלול והוספת מעלה בכל עת אשר יחודש דבר באחד החלקים שבו.

קית. שלשה הנם השינויים העיקריים, שבאו במהלך הציור האנושי בזמן החדש, שמהעקרים הללו הסתעפו ענפים רבים חדשים. ומבלי שימת לב להבין את המהות העקרי המונח בעצמותם של אלה השינויים, למען דעת עד כמה הם צריכים להתפשט, לגרור אחריהם עוד שינויים בדעות ובמעשים, גרמו השינויים לטובה הללו ג"כ מבוכה וערבוביה, אשר תשוב לטובה ביחד עם התגברות ההכרה, אחרי שיתפשט התלמוד הרוחני, בהגיונות הנפש ואוצר הדעות, כראוי לו. שלשת השינויים העיקריים הם: האחד, השינוי במהלך המחשבה החברתית. השני, במהלך המחשבה הקוסמולוגית. השלישי, במהלך המחשבה ההתפתחותית. הבנת החברה האנושית, ובכלל החיים החברתיים, היה ענין סגור ורז כמוס לפני ההמון הגדול בדורות שלפנינו, כמו כל הסודות של החכמה המעשית והעיונית. כל עדה וקהלה היתה סגורה בתחומה, על כל יחיד לא פעלה בגלוי כ"א הסביבה הקרובה שלו, ובתומו חשב כן כל יחיד וכל ציבור, שהעולם הגדול הוא רק סביבתו הרוחנית והגשמית. בני ישראל, ככל האדם, גם הם היו סגורים בתחומם, ועוד במדה יותר גדולה, מפני שתי סבות חזקות, מפני הרדיפות הרבות אשר פגשו תמיד מהעולם האנושי הגדול, עד מקום שעיניהם היו יכולות לשלוט, ומפני השינוי העקרי שבהליכות החיים הרוחניים והמעשיים שבינינו ובין ההמון הרב של כל העמים תחת כל השמים, מאז ומעולם.

קיט. יחידי הסגולה בעלי הדעה הגדולה, ידעו מעולם את סוד האחדות הרוחנית, ידעו שרוח האדם רוח כללי הוא, עד כמה שההבדלות הרבות הרוחניות והחומריות עושות את שלהם להבדיל בין איש לאיש, ובין קיבוץ חברתי אחד למשנהו, עוד יותר מכל ההבדלות גדולה היא האחדות העצמית שביניהם, והמחשבות פועלות ונפעלות מבלי הרף, וסדרי החיים הולכים ומשתנים, מגמת ההשתוות היא ודאי לקלוט תמיד את היותר טוב, היותר בריא ויותר עדין שבכל קיבוץ ולנטע אותו על אדמת הכלל כולו. אבל ההמון לא הציץ מעולם למעלה מחוגו, חשב שאין כאן שום יחש, שום כח פועל ומתפעל מסביבה זרה, וק"ו עוד רחוקה, על חוגו שלו הקרוב אליו. ובספירת המחשבה המצומצמת הזאת נתרשמה הצורה הטפוסית של עולמו הרוחני היותר פנימי, על פי התכונה הזאת נצטיירה אהבתו האידיאלית לכל קודש, ויחשו לעמו המיוחד, וכל המתייחס לו, תקותיו לעתיד, חזון רוחו על העולמות החבויים שלמעלה מהחושים, השקפתו על החיים והמות, על החופש ועל השיעבוד. על העמידה ברשות עצמו ועל המשמעת, הכל היה נארג בהאריגה המצומצמת הזאת, של הציור של הסביבה הבודדת. שהיא הינה הסך הכל של ההווה.

קכ. הזמנים שינו את ההשקפה הזאת בתכלית השינוי, לא רק בציורם של החוגים המשכילים, כ"א בחוג ההמון כולו, מקטנו ועד גדוליו. ההכרה החברתית נסבה ונתרחבה, כל יחיד מרגיש, שהנהו לא בודד, ולא סגור בתחום מיוחד לגמרי, שהוא פועל ומתפעל מהמון חוגים רבים ורחבים, מסביבות שונות וגם זרות, ואין ליאש כל רוח לומר, שאין לי להתחשב עמו מאומה, גם אם יהיה רחוק שברחוקים. אבל כאן החשבון נתגדל, הערבוביה נתרבתה. והצורך ללמד איך מסדרים מערכה רבת גוונים בתחום הצר של המחשבה ההמונית הרגילה, ואיך

משאירים את כל הטוב שבעולם הרוחני בעינו באין מגרעת אחרי כל מהפכה שהשפעה זרה מחוללת, ואיך שואבים מן הכל רק את הטוב והאמת, את הישר וההגון, צורך זה נתגדל עד מאד, ואי אפשר להספיקו כ"א ע"י השפעה מרובה של הסברת רעיונות רוחניים פנימיים וטובים שאי אפשר להוציא את הדבר אל הפועל כ"א ע"י העמדת המון משפיעים רוחניים טובים והגונים, המלאים דעה ורגש טוב ונעלה, עד כדי להשפיע ג"כ כלפי חוץ באופן היותר רצוי.

קכא. המחשבה הקוסמולוגית, גם היא גרמה לפעול שינוי גדול במהלך החיים הרוחניים. הרעיונות אשר נספגו מהציור הקטנטן של העולם הכללי, ע"פ התכונה הישנה במצב של שקיטה וקטנות, הולמות הן לאותה הקטנות של צמצום הסביבה. והרוח החדש הכללי, שבא לרגלי ההרחבה המדעית של ציור החוש כלפי ההווה המוחשית, מוכרח הוא לחדש בהתרחבו בין המונים רבים צורה חדשה על העולם הרוחני וכל קשר מחשבותיו, שצריך לימוד מרובה איך לכונן הכל מחדש בתכלית התיקון. עם ההשארה היותר מוצלחת של כל הטוב היסודי שבישן. ואיך יעשה דבר זה אם לא ע"פ לימוד קבוע במעמקי הרוח, שיחולל המון גדול של הסברות, שיעמידו את התוכן הרוחני כולו על מעמדו המאיר, שעוד יוסיף נהרה ע"י הטוב שיקובץ מההרחבה של כל ההכרות החדשות, אחרי אשר יתאימו אל כל הטוב האצור בכל הישן לפי צורתו הטהורה.

קכב. מהלך המחשבה של ההתפתחות, שנתפרסמה בכל השדרות, לרגלי למודי הטבע החדשים, עשתה מהפכה רבה, בחוג המחשבות הרגילות. לא אצל יחידי הסגולה, בעלי הדעה וההגיון, שמעולם הסתכלו בסדרי השתלשלות דרגאים, אפילו בהווה הרוחנית המוסקרת בסקירה היותר נסתרה, שאין הדבר זר אצלם להבין במדת ההשואה ג"כ באופן זה בדבר ההתפתחות החומרית של העולם המוחשי, שראוי הדבר שתהיה התגלותו מתאמת להשתלשלות הרוחנית של ההווה, שאינה מחסרת דרגה אחת בדילוג וריקניות. אבל ההמון לא הסכין להבין את ההתפתחות ברעיון שלם ומקיף, ולא יכול לקשור על פיו את עולמו הרוחני לא הכבדות שיש עם התאמה של פסוקי תורה או מאמרים מסורתיים אחרים לרעיון ההתפתחות מכביד הוא את העמדת המחשבה ההמונית על מכוונה, מלאכה זו נוחה היא מאד. הכל יודעים, שהמשל, החדה והרמז שולטים בענינים הללו, שהם כבשוננו של עולם, בכל מקום, וגם אוזן ההמון רגילה להיות נשמעת לגזרה קצרה, שמקרא זה או מאמר זה, הוא בכלל סתרי תורה, שהוא נעלה מפשטו, ודעתו מתישבת, והיא מתאמת בזה אל סקירת בעל המחשבה, המשער את סוד השירה העליונה שיש בהרצאת חידות מני קדם. אבל איך להתאים את כל הקשר הרוחני, של כל הרצאת מחשבותיו שנתאגדו יחד על פי הסדר של פתאומיות ודליגה, שהיא מצלת את המחשבה מלשוטט במה שהוא רחוק מחוגה, בהפגשם עתה עם החטיבה החדשה של ההתפתחות, ההולכת ומתפרסמת וכובשת מקום בלבבות, לזה צריך הזרחת אורה מרובה, שתהיה הולכת וחודרת את כל השדרות, עד אשר יופיע בסדריו הנוחים גם בחוג היותר פשוט והמוני.

קכג. על כן הזמן מכריח להפצת הדעה, הדעה היותר רוממה, יותר רחבה ואידיאלית. אי אפשר לצורה הגסה של האמונה, אחרי אשר ירדה אחר ירידה ונתלבשה בלבושי שקים עבים מאד, להחזיק מעמד. ומי זה ילביש את האמונה הטהורה את המחלצות הראוייות לה, מי ישים על ראשה את אותו הצניף הטהור ההולם לפי הוד

מלכותה, אם לא גדולי הכשרון, חכמי לב, קדושי רגש וטהורי נפש, השתולים בחצרות ד', תלמידי חכמים המסורים להגיון התורה ועמלה.

קכד. ההתקשרות לאיזה תוכן היא מפלסת נתיב להחיים, אם התוכן הוא נעלה ונשגב כפי מדתו יהיו נתיבות החיים ג"כ נעלים ונשגבים, ואם התוכן הוא נמוך ושפל ערך יהיו לפיהו ג"כ נתיבות החיים נמוכים ושפלי ערך. אבל נתיבות יהיו להחיים בכל מקום שיש קשר קבוע לאיזה תוכן. האנשים הפשוטים והטבעיים קשורים הם יפה לעצמיותם החמרית, ובזה יש כבר לחייהם נתיב סלול על פי דרכם. היוצאים מגבולה של השדרה היותר נמוכה כבר יש להם תוכן אצילי מצד חיי המשפחה שלהם, אבל גם קשר זה הוא ג"כ טבעי וחמרי, ויש בו הרבה מגסות החיים. גדולי המדע והמוסר, הנפשות אשר נזדככו הרבה ונתעלו ממעל להשאיפות ההמוניות, מוכרח הדבר, שקישורם הרוחני למגמתם העליונה בחייהם יהיה קבוע כדי שיהיה לחייהם נתיב סלול. אצלם הקישורים הטבעיים אינם כפי כל המדה של האומץ הנהוגה בההמון הגדול, ואם פעם ישכחו את מעלתם העליונה, וירצו להשתוות עם ההמון הרגיל, יהיו הרבה יורדים ממנו, אותם הקשורים הטבעיים, שדים כדי לתן מסלול קבוע לחיי ההמונים, אינם מספיקים כלל לפלס נתיב לנשמתם הגדולה ורבת הכחות של אנשי המעלה, וגדולי המחשבה והרגש, רק כשהם עומדים במעלתם הנעלה כבר נתיב חייהם סלול וכבוש במערכה יותר מעולה מהנתיבות ההמוניות. אבל כשהם יורדים מרמת הפסגה אשר להם, יכולים להיות אובדי דרך, ואומללים בחיים יותר מכל אמלל שבהמון. מה דגים שבים כיון שהם יוצאים ליבשה מיד מתים, כך ת"ח כיון שפירש מן התורה מיד מת. אצילי הרוח מוכרחים הם להיות קבועים וקשורים בבית חייהם, המלא אור וחיים עליונים. האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמתך, ובריתך ינצרו.

קכה. ע"פ רוב, התכונה החיצונית והפנימית של העולם סותרים זה את זה בהשקפותיהם. הסתירה כמובן, איננה תמידית ובלתי פשרית בטבעה, אדרבה, היא טבועה בעצם כדי לעורר התחברות יותר כבירה שרק אז יכולים הם החיים הפנימיים והחיצוניים להתאגד יחד. המוטבעים בתכונה של שיקוע בענינים החיצוניים של העולם, אינם יכולים להשתקע בתכונה הפנימית, והם מוצאים בנפשם ע"ז ניגוד עצום. להפך, המוטבעים להיות עסוקים בתכונה הפנימית א"א להם להיות משתוים לגמרי עם התכונה החיצונית של העולם, וכאשר הם מתאמצים לתפוס את שתי התכונות יחד, אז הם מתחילים להרגיש את המכאוב של הפירוד שביניהם.

קכו. הידיעה הברורה מחוללת את הרצון, כשהיא עומדת על הבסיס הטוב. חמדת הטוב כל שהיא מתבררת יותר כך היא מתחזקת, כל מה שמתברר יותר שהטוב הוא טוב באמת, כן הרצון מתגבר. גבורת הרצון מחוללת את היכולת. למדנו מזה, שהידיעה הרצון והיכולת הנם תמיד אחוזים יחד, ובמקום שנמצא מדע לאין גבול, שמה הרצון הוא בלתי גבולי, והיכולת בלי גבול, גם היא.

קכז. כל חטא בנפש האדם נובע מפגם ביכולת. נחלשה הנפש, ואינה יכולה לעמוד נגד נטיית הרע שבה. חסרון יכולת זה בצאתו אל הפועל מחליש הוא את כח הרצון של הטוב, וחלישות הרצון מחוללת חלישות הידיעה והכרת הטוב מתשטשת. התשובה באה אחר בינה. כשמגבירים את הכרת הטוב, הבאה בשלמותה גם עם

הכרת הרע. הרע מבחין את הטוב, כשעומק הרע נעשה ידוע ברעתו, מבהיק יותר עומק הטוב בטובו. וכל מה שידיעת הטוב מתבררת, והפגם שגרם החטא להחשיך את הידיעה, הולך לו ע"י השבת הרצון ונטיית הנפש אל הטוב, מתעוררת ע"י ההכרה ג"כ הנטיה לבסס את רצון הטוב ולהציל גם אותו מפגמו של החטא, והנפש אשר נחלשה מקבלת את טובה בזה להעמיד את נפילתה ולתקן את היכולת שלה שיהיה במילואה בתור יכולת לטוב, והבחירה נעשית ע"י זה חפשית, ושיקול הטוב נשקל הוא באין מפריע, ופועל ממילא כח המושך הרוחני, שיש בכל נפש אל הטוב, להגביר את הכרעת הטוב ולהעמיד את סדרי החיים של היחיד והציבור כולם על המרכז של הטוב הגמור, שמלתו האחרונה היא אור ד'.

קבט. המוסר הנו אחד מחזיונות ההויה, והוא טבוע ג"כ בכללות ההויה, לפי אותו הערך שההויה הכללית צריכה אליו, ובזה יש יחס גדול בין רוח האדם המתעלה בתכונות מוסריות עם ההויה כולה. והקיבוץ החברותי, שהוא כבר חלק רשום ביותר מגילויי ההויה לגבי גילוי ההויה הנמצא ביחידים, לפי ערך גדולתו כך ניכרת החטיבה המוסרית בקרבו. ולפי אותה ההכרעה המוסרית שבקיבוץ בתכונה נפשית שבו, כך יחושו אל העולם הגדול מצד האופי המוסרי, שבכללו הולך הוא וגדול. מקור מוסריות ההויה הוא ההדרכה האלהית, שהדריכה את ההויה, ומדריכתה לכלל גילוי. הנפשות המלאות איתניות של הכרה, לחדור אל האור המוסרי ולהכירו בתור נשמת ההויה, היותר זורחת וחביבה, גם תחת המון הכיסויים של המלחמות והצביון השעורוי שמתגלה לפי השטחיות של ההשקפה עליה, הנן עולות במעלות היותר רוממות במציאות, וחשיבותן בההויה הכללית אדירה היא לאין חקר. הן הנה הנפשות אשר קרבת אלהים להן טוב, בעליהן מלאים הם עז וגבורה אלהית לפעול ישועות לאדם רב, והם מאירים לבני אדם את אור הצדק העליון ואבוקת היושר המאיר באורה הגדול, הם מטביעים את חותם דרישת האמת וחפץ החיים בכל טהרתם ועוזם יחד על הכלל כולו. בחקי ההויה הרוחניים, ובעשרם הגדול, מתפשטת היא התכנית המוסרית במלא שליטתה, אבל גם בחקים החמרים אין ניצוצה כבה, אורה הבהיר של התכונה הנובעת מצדק העולמים הוא מעורב בתוכיותם, עד שכולם הנם מוכשרים להיות משפיעים ומקבלים השפעה ממקור האור של המוסר המזוקק בזיקוקו האלהי, הטהור.

קבט. יש יצר הרע נסתר מאד במעמקי הנפש, קנאה מרקבת עצמות, המביאה רפיון ומחשכים לכל רעיון של אורה. הקנאה היא מוזרה. רבים לא יכירוה, מפני שישנם כמה גורמים שמונעים את השפה מלהביעה, אבל היא ישנה, נרדמה היא במחבואי הנפש האנושית, והיא יוצאת לפעמים בצורות שונות, חוץ מצורתה האמיתית, כדרכן של כל התוצאות של הקנאה שאינם מתלבשות כ"א במלבוש נכרי, ונושאות עליהן תמיד שם זר. הקנאה המוזרה הזאת, היא הקנאה באלהים, האדם מקנא הוא באלהים על אשרו האין סופי, על שלמותו המוחלטת. הקנאה הזאת גורמת עקמימות הדעת וחשכת המחשבה, טמטום השכל ורוגז הרוח, וכשכל האמצעים אינם מספיקים להכיל את זעמה היא מסיימת בכפירה מוחלטת, כדי להסיר מהנפש הכואבת, אכולת הרקב. את העוקץ של הקנאה, הדוקר נורא אין מרפא למחלה זו, כ"א הארה עליונה של דעת אלהים בבירור ובעומק הגיון. הנתיבות המיוחדות ביחוד להסרת הנגע של קנאה זאת, שבהסרתו נפטר ג"כ מכל התולדות הרעות של הלבושים השונים שהיא מתלבשת בהם עד מחלת הכפירה המשועממת, המתפשטת בדורנו בתור מחלת הזמן. הנתיבות הללו שתיים הן, האחת היא נתיבה מדעית טהורה, והשנייה מדעית מוסרית. הנתיבה המדעית מבררת,

שההבדל שבין האלהים והעולם תלוי הוא רק בדעה והשגה וארחות החיים. כל מה שהדעה מתעלה, מתקרב האדם והעולם לגודל האלהי, וברוממותו העליונה של האדם והכרתו הגמורה מוצא הוא שהכל הוא כלול באלהים, והעצמיות הפרטית של כל פרט מפרטי ההויה איננו כ"א התגלות אלהות, הזורחת בגווניו שונים לפנינו, ולפי זה כל האושר האלהי הלא הוא אושר של הכל. והאושר הוא הולך ומתגדל, כל מה שהידיעה האלהית היא הולכת ומתבררת. וזהו סוד העונג הנעלה של ההשגה האלהית, שהוא הולך וחש את אשורו העליון, את שלמותו הנצחית, המלאה חדוה ועז, ואין כאן מקום לשום קנאה.

קל. הנתיבה השניה היא מדעית-מוסרית, שהשלמות וחיוב המציאות האלהית היא תלויה במדת הצדק החפשית, וכל מי שיעלה את חפשיות רצונו באותה המדה של הצדק המלא, שהאלהים הוא נעלה בחפצו השלם בצדק החפשי והמוחלט, הרי הוא משתאב בגופא דמלכא, וקונה לו את השלמות האלהית, מצד בטולו אל האור האלהי בעונג פנימי. ואין שום מעצור משום נמצא לרומם את חפצו חפשי למרום הצדק האלהי, וכפי אותה המדה שהאדם מתקרב אל מדת הצדק האלהית, הרי הוא מתעלה, ונעשה איש אלהי. ונמצא השלמות האלהית מחוייבת להאלהים מצד הצדק החפשי שלו, שהיא זכות השווה לכל. שאין מקום לקנאה.

קלא. העולם הפנימי צריך הוא להבנות תמיד, ולהשתכלל בלא הרף, עוד יותר מהבנין התמידי של העולם החיצוני. ברוחו של אדם, כל מה שהוא מוצע ע"פ יסוד החפץ הפנימי לטובה, זהו בנין פנים, וכל מה שהחפץ הפנימי עומד מרחוק, או אינו משתתף בזה, הרי הוא בנין חוץ. אפילו ההכרה המדעית איננה נחשבת לבנין פנים כ"א כשהיא משתכללת כ"כ עד לכדי הטבעת הרצון היותר עמוק על פיה. אבל כ"ז שתהיה רק מציירת והוגה, וחפץ הלב בחייו אינו נוטל חלק במעמק החיים הציוריים הללו, הרי זה רק בנין חיצוני, שאין ההשלמה, היחידית והציבורית, נבנית בהם בנין עדי עד. התורה והיראה, החכמה והתפילה, ההכרה והעבודה, כשהם באים תמיד יחד, הנם משפרים את העולם בין מצדו הפנימי בין מצדו החיצוני. כשמשקל אחד חסר, חסר לעומתו בסדר הבנין לפי החסרון, מחסור פנימי או מחסור חיצוני. ההכרות צריכות להיות נמסרות תמיד לפי אותה המדה שיזעזעו את הנטיות של הרצון מהדממה שלהם ויעוררום לטובה. אז בונות ההכרות, יחד עם השכלול החיצון שהן משכללות את רוח האדם, גם את העולם הפנימי שלו. זהו עיקר היסוד, המונח בסדרי ההסברות, המתגלות לפני ההכרה האנושית בדברים שהם כבשונו של עולם, בין שהן באות בדרך הדרישה החיפושית, בין שהן באות ע"י הופעות הרוח בגילוי המדע הפנימי, בין שהן באות בתכונת נבואה והתגלות אלהים, תמיד טבע הרוח הוא לבא מעולף בצורות מגוונות בגווניו, שהם מלוים את העצמיות שבהכרה, והגווניו הם תמיד נותנים על ההכרה איזה עצמיות משלהם. והמדע טורח תמיד איך להכיר את ההכרה ביסוד הפנימי שלה, והוא הולך ונתקל בדרכו כמה פעמים עד שהוא מגיע בהמשך דורות ותקופות לידי איזה קירוב אל המקוריות שתחת הגווניו. ולמה לנו כל אלה, למה לא הובעו ולא הוכרו ההכרות התוכיות בעצמותן. אבל כשאנו באים לסכם את נקודות הבנין הפנימי, שהוא היסוד היותר עקרי בהשכלול העולמי, אז נמצא שההכרות רק אז תפעלנה על החפץ לפי המגמה הטובה שבהן, דוקא כשהן באות בתחילתן מגוונות, והגווניו הם מולידים נטיות של חפץ לטובה, בדוגמא שלמה, לפי התכונה של התמצית הטוב של המבוקש שבהכרות. וכל מה שתתחולל יותר דעתו של אדם, הפרטי והכללי, כך מתקרב הוא יותר לפנימיות ההכרות, אבל עם זה כיון שהולידו הגווניו את

התנועה של התמצית הפנימית שבהכרה, שהוא נטיית החפץ הטוב, שהוא המוסר שבהכרה, הולכת הולדה זו ומתרבה, דוקא עם ההסרה של הגוונים החיצוניים והעמידה על המקוריות הטהורה שבעצמות ההכרה. אבל אם היו ההכרות באות ערומות, חשופות, בתוכיותן כמו שהן, אז לא היה כל מקום להתעוררות החיים הנפשיים הפנימיים, וההכרות היו משתקפות בציורי הנפש, כמו משתקפות ההכרות החיצוניות של החושים באיזה אדם הנכנס לעולם שהוא כולו זר לו, שאמנם מתרשמות הן על רשת העצבים של חוש הראות, מתוות הן את התוים שלהם בלוח החיים, אבל אינם מעמיקים בו את הוייתם, אינם משתרשים בנשמה לשאת ענף ופרי, ולהתהפך לעצם מעצמיו הפנימיים של האדם, לגדל את איכותו. ואוי אוי היה לעולם כולו אם תכונת הדעת, שהיא זיו החיים, היתה עומדת בצורה כזאת, והיתה מתמדת בלא הפסק ולא תיקון כלל הקובלנא המרה של אכתב להם רובי תורתי כמו זר נחשבו, תחת שעל ידי הגוונים בא התוחלת של כי תבא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד'.

קלב. המגמה האחרונה בחיים היא הקדושה. הקדושה היא חטיבה עליונה, שאין בה כלום מהחולשה שבמוסר. הקדושה איננה נלחמת כלל נגד האהבה העצמית, הטבועה עמוק במעמקי נפש כל חי, אלא שהיא מעמידה את האדם בצורה עליונה כזאת, שכל מה שיותר יהיה אוהב את עצמו, ככה יתפשט הטוב שבו על הכל, על כל הסביבה, על כל העולם, על כל ההויה. אין בתכונה של קיבוץ ציבורי בשום אופן אפשרות לנטיה של החלשת האהבה העצמית, ואיננה בה כ"א הירוס מוסרי, אם יזדמן, ורקבון פנימי, האוכל כל. על כן אי אפשר כלל לדרוש שיהיה בעולם עם מוסרי, כ"א עם קדוש, עם שכל מה שיגביר את עצמו, כל מה שירומם את ערכו בפנים ובחוץ, כן ירומם ויגביר את האור והטוב בעולם. ונמצא שהתמצית הטוב שבמוסר כלולה היא כבר בהקדושה, בצורה יותר מפוארה, יפה ומענגת.

קלג. המוסר הוא הפרוזדור, והקדושה הטרקלין. כשהפרטים מכשירים את עצמם בהטהרה של המוסר, מתעלה הקיבוץ, הכלל, להיות קדוש. המוסר הציבורי כבר הוא מנער מעליו את האבק של הדימגוגיה שבמוסר, ועוטה הוא, ע"י ההתקבצות של ניצוצי המוסר שבפרטיו, את האורה של גבורת הקדושה, שהיא מתעלה ע"י ההעמקה דוקא בהאהבה העצמית. ולהיפך כשהפרטים עוזבים את הטהרה המוסרית, האבוקה הנפשית הציבורית מתכנסת בתכונה של טומאה, ומתגלה מפלצת איומה של עם כבד עון, הרע מכל חיה רעה, ומנוול מכל בריה משוקצת.

קלד. האומה שאין בכח כללותה להתרומם אל הקדושה, איננה יכולה מצד נשמתה הכללית לתן לבניה השפעה לטהרת המוסר. רק האומה, שתכונת הקדושה מונחת בסתר גזעה הרוחני, היא מסייעת את בניה להיות טהורים במוסר, עד אשר ירומם גם הפרט אל מרום הקדושה.

קלה. הנשמות של עולם התוהו הנן גדולות, גדולות מאד. הן מבקשות הרבה מן המציאות, מבקשות הן מה שאין הכלים שלהן יכולים לסבול, מבקשות אור גדול מאד. כל מה שהוא מוגבל, מוקצב ונערך, אינן יכולות לשאתו. הן ירדו ממעלתן מראשית הנטיה של ההויה להולד, התרוממו כשלהבת ונדעכו. שאיפתם הבלתי

סופית לא תכלה, הנן שואפות ונופלות. מתלבשות בכלים שונים, שואפות הרבה יותר ויותר מהמדה, ראות שהנן כלואות בחקים, בתנאים מוגבלים שאינם מניחים להתרחב לאין קץ, למרומים אין די, והנן נופלות בתוגה, ביאוש, בעצב, בחרון, ומתוך קצף - ברשע, בזדון, בשפלות, בכיעור, בתיעוב, בהירוס, בכל רע. התסיסה החיה שלהן איננה שוקטת. מתגלות הן בעזי פנים שבדור. וביותר מתגלות באיזה אחרית ימים, בתקופה שלפני הרת עולם, שקודם להויה יצירת חדשה ונפלאה, בתחום שעל התרחבות הגבולים, בטרם לדת חק שממעל לחקים. וסער מתחולל הולך וזועף, פרצים אחר פרצים יפרצו, חוצפה מחוצפה תגדל, מאין קורת רוח בכל האוצר הטוב של האור המוגבל והמצומצם, מפני שאיננו ממלא את כל המשאלות כולם, מפני שאיננו מסלק את כל המסכות מעל כל פני הלוט, שאיננו מגלה את כל הרזים ואיננו משיב את כל המאויים. בועטות הן בכל, בחלק הטוב, בגרעיני האושר המוביל אל המנוחה ושלות העולמים, המוביל אל עדני עד, אל רוממות נצחי נצחים. בועטות וזועפות, משברות ומכלות, יורדות לרעות בשדה זרים, משפיקות בילדי נכר, מחללות גאון כל צבי - ואין נחת. הסופות הללו יחוללו גשמי נדבה. ערפלי חשך אלו יהיו מכשירי אורים גדולים. ומאופל וממחשך עיני עורים תראינה.

קלו. כשהנשמה מתגדלת, כשהיא מתרחבת ע"י מרחב חכמה ודעת, צריכים כל הקנינים הרוחניים הקטנים להיות מתעלים עמה, ותחת אשר במצב הקטנות היו יונקים משורש קטן, מוכרחים הם להיות משתרשים במצב הגדלות והעילוי, בשורש גדול אדיר ורם.

קלו. בכל עליה ועליה נמצא תמיד מצב של העדר הקודם להויה, שהוא מתגלה בתור מצב של נפילה וחלישות כח רוחני, הקודם לתגבורת כח ממקור יותר נעלה.

קלח. כשאדם הולך ע"פ תומת חינוכו, עומד במצב הפשטות של אמונה וסדר מוסרי מחובר ביראת העונש ואהבת שכר, בתור דבר העקרי, הגורם לכל סיבוב החיים הרוחניים שלו, כל המעשים הטובים והמדות הטובות יונקים אז משורש קטן ושפל זה. כיון שהוא מתעלה, הרי הוא מתחיל לפקח את עיניו, להכיר את הטוב והאור באמתת עצמם, שוכח הוא מעט את עצמו, את פרטיותו, והריהו מכניס את עצמו יותר בחיי הכלל, הטוב הכללי מחל הוא לקחת את לבבו. ומתוך הדליגה הרוחנית הזאת, שהוא דולג מתוך החוג המוגבל באהבת עצמו הצרה אל אהבת הכלל הרחבה, הוא עלול לאבד קנינים, שהם אמנם לכאורה קטנים, אבל באמת נכבדים הם מאד. סדרי חיים טובים, שהם מושרשים יפה בהליכותיו, בסדרי האמונה, מתאימים הם כולם דוקא אל העליוניות שבמטרה של אהבת הכלל. אבל לא קל הוא הדבר להכיר את כל התוים המדויקים בתוך ההתרוממות הרוחנית הכללית. אבל כמה שקשה היא עבודה זו בהתחלתה מוכרחת היא, כי אם יהיה האדם מאבד את הרשמים המעשיים כפי דייקנותם, מטשטש הוא בזה את הסגנון היותר חזק שבחיי המעשה, שהוא הבסיס לחיי הרוח היותר רוממים. ומפני שפוגם הוא בעבריות מעשית את האידיאלים הנשאים, שהם המגמות האחרונות של מעשה התורה והמצוה, אע"פ שהוא איננו מרגיש ביחושם של המחשבות העדינות ברוממות עזם עם המעשים הללו, מ"מ כך היא המדה, שהנשמה נפגמת, האידיאלים מתרחקים בהוייתם המציאותית מההכרה הנפשית הפנימית, כלומר ממהות החיים של הנפש, שהיא כבר שברה את הבסיס המעשי שלהם, ובזה כבר מתקצצות

הכנפים, והמעוף הנשמתי לגודל ושיגוב עליון מתחלש הוא בתוכיותו. יכול להיות שיהגה, שיחשוב יצייר וידמה, שהוא עדיין שט בעולמות אציליים, שהוא שואף לאידיאלים רמים, אבל הכח הפנימי מסולק הוא ומטומטם ע"י הטמטום המעשי. והמסגרת המעשית, שהיתה בטוחה כ"כ בהשתמרותה, בהיות כל הנשמה קשורה למרכז של שכר ועונש, בלא התנשאות אידיאלית וחפץ של הכרה פרטית כלל, נעשית רפויה, אחרי ההתרוממות אל עולם האצילות הנפשית וההכרה השכלית. אשר על כן ההכרח מעיק, שכשם שהתעלתה הנפש להיות חיה חיי הכרה בכללותה, השאיפה של חיי הרוח, כן תעמיק עוד יותר בחיפוש רוחני עד אשר תבא לאותו המצב, שהמקור הכללי של השאיפה האידיאלית יגלה לפניה את כל מכמניו, והקישור הפנימי לפרטיות הדייקנות של ארחות החיים המעשיים, שהוא עומד הכן על בסיסו בימי הקטנות, ישאר על עמדו, ועוד יותר הידור וחמדת קודש בימי הגדלות, בעת ביכור המחשבה האצילית העליונה, אשר האמת של שכר ועונש לא יהיה עוד הגורם העקרי בדחיפת החיים המוסריים, כ"א התשוקה האידיאלית, לחיים שיש בהם תוכן מדעי ומוסרי במלא מובנו.

קלט. סימן טוב הוא לאדם ולאומה, כשחוש המוסרי שבהם הולך הוא ומתפתח, החוש המפותח יפה מכיר הוא בכל פגם מוסרי של עצמו, והוא נסלד ממנו. יש גם שההכרה המוסרית מקדמת היא את עצמה הרבה מהיכולת המוסרית החפשית, ואז הוספת דעת זו תוסיף מכאובים רבים, כי הוא רואה בעין פקוזה, איך הקרעים המוסריים שלו עצמו הם מענים את נשמתו, והוא הולך בעצמו קודר תחת הלחץ של רצון עצמו הנדכא, מתגרת יד טבעה של היכולת המוסרית, שלא נתפתח עדיין לזו המדרגה של ההכרה. אבל יסורים הללו יסורי אהבה הם, סוף כל סוף מביאים הם את האורה הגמורה. כיון שההכרה מתחלת לעשות את עבודתה המדעית, באה אח"כ ג"כ היכולת ועושה את עבודתה הרצונית, כי סוף כל סוף הרצון, ובפנים ידועים גם היכולת, שעל עצמו, הוא הגמר הברור של ההכרה, נדנוד הרצון וחולשת היכולת באה רק מסבתה של כהות ההכרה. עוזרת היא ג"כ הסביבה כולה, החיצונה האוביקטיבית, להוציא אל הפועל את היכולת הגנוז בכח ההכרה. כי התנועה לעילוי ההויה אינה סגורה בשום עצם מיוחד לבדו, הולכת היא תנועה זו ומתפשטת בכל ההיקף המתיחש לה. וכפי הגודל של ההכרה המוסרית, וכפי מדת הריחוק שהרצון והיכולת המוסריים רחוקים הם ממנה, כך מכוונים הם הדברים הדוחקים את הרוח ומביאים אותו לשכלולו, עד שהם מאחדים את היכולת הרצון עם ההכרה, במה שהם מעדנים ומעלים את נטיית הרוח המתיחש לאלה אל אותו מרום הפסגה שההכרה הגיעה כבר לה. והם הם יסורי הצדיקים, המזככים את האדם, ואת הגוי, ומכשירים אותו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן.

קמ. האינטליגנציה חושבת שיכולה היא להפרד מעל ההמון, שאז תהיה יותר בריאה ברוחה, יותר אצילית במחשבתה. זוהי טעות יסודית, טעות שאינה מכרת את הצד הבריא שיש בההכרות הטבעיות, ברגשות הטבעיות, ובחושים הטבעיים, שלא נתקנו, אבל גם לא נתקלקלו ע"י שום השפעה קולטורית. הצד הבריא של היושר מצוי הוא באנשים גסים יותר ויותר ממה שהוא מצוי במלומדים ומוסריים בעלי מחשבה. יותר מובהקים הם המלומדים בדברים הפרטיים של המוסר, בחוקיו ודקדוקיו, אבל עצם הרגשתו זאת היא מצויה באנשים בריאים טבעיים, שהם הם ההמון, עם הארץ. ולא דוקא בהרגשת המוסר השרשית עולה הוא ההמון על אנשי הסגולה גם בהרגשת האמונה, הגדלות האלהית, היופי, החושיות, הכל אשר לחיים בדרך ישרה, בלתי מסוננת

ע"י הצינורות המלאים שכר אגמי נפש של הדעת וההחכמה, הוא יותר בריא וטהור בהמון. אמנם לא יוכל ההמון לשמור בעצמו את עצומו וטהרתו, איננו יכול לקשר יפה את מושגיו, גם איננו יודע איך לעמוד בקשרי המלחמה, בעת אשר הכרות והרגשות מתנגדות וסותרות זא"ז נלחמות בנפשו מבפנים או בעולם מבחוץ. לזה צריך הוא לעזרת גדולי התושיה, המישרים לפניו את נתיבות עולמו. אבל כשם שמשפיעים עליו עצה ותושיה, כך הוא משפיע עליהם חיים בריאים. והצד המשותף של אצילי הרוח עם ההמון, הוא הכח המקיים את שני הצדדים על מעמדם היפה, ומשמרם מכל רקבון והתנוונות מוסרית וחמרית. הנבואה, הבאה מהצינור האלהי, באה דוקא לשם מטרה זו, של איחוד הרוח ההמוני עם הרוח האצילי, המיוחד ליחידי הסגולה. הביטויים ההמוניים מתלכדים בה עם המחשבה האידיאלית של עשירי הרוח.

קמא. אימוץ רוחני מיוחד יש ג"כ בכל ההויה, בפרטי הדומם, הצומח, והחי. אין ספק שבכל מקום שההזזה המצומצמת של ההזרחה הפנימית שנתה פחות את המעמד הרוחני, אע"פ שהוא קורטוב קטן בלתי מפותח ומפורט, אבל איתן הוא שם, עזיז ותקיף, ומחסנו ישפיע על השדרות המפותחות שהם למעלה ממנו, כל השייך לשדרה נמוכה. אין אנו יודעים לשער את הערכים של אימוץ החיים ובריאות הרוחניות, שמשפיעים עלינו בעלי החיים האלמים, מפני שיתופנו עמהם בחיים. כבר נגלה כמעט לפנינו השיתוף הנפשי של אישי החברה הלאומית, ולבהירים יותר בהשקפתם, גם האנושית בכלל, אבל השיתוף הנשמתי עם כללות החי עוד נעלם הוא, עוד לא יעז שום חוקר נפש להביע את בטחונו בצירוף ידיעה זאת. אמנם באים ההצעות הרחוקות, מעין חלומות, לפני המדעים המדויקים לבשר את הופעתם. יכולים אנו כבר להנשא לאותו הגובה של ההתאחדות עם החי הכללי, ומשם עם ההויה הצמחנית והדוממת, עם תמצית החיים, עם זיק האור החי שבהם, הם משפיעים עלינו ואנו עליהם. כל מה שאנו מדברים ממוסר וטוב, מחזיון ושירה, אינם כ"א הרחבות ניצוצות, שבמקורן הכמוס, בההויה האלמת לפרטיה, הן יותר עזיזות, יותר חיות באימוץ פנימי, אבל מצומצמות וצמאות להרחבה. לא רק עם עמי הארץ שבנו, עם ההמון הרחב אנו מתיחדים. זהו כבר עובדא מוחשת, שרוב האידיאלים צריכים הם להיות משוקים מטל החיים של ההטבה הכללית ההמונית הרחבה, זיו החיים בה יחד עם הקבוצה כולה ששם עור ופסח הרה ויולדת יחדיו, אבל יותר מזה, עם אבני השדה ברייתך וחית השדה השלמה לך.

קמב. כל מחשבה אידיאלית, הפועלת בחיים, מחוברת היא מהרכבה של שכל ורגש. השכל הוא מועט בכמותו ומרובה באיכותו, והוא יסוד הנשמה של האידיאל, ההולך ונמשך, חורז את החוט של החיים. הרגש הוא הגוף, שבו מתלבש תמיד האידיאל השכלי, להסבירו לכח החיים הפועל. ברבות הימים יאבד הרגש את ערכו, יתישן ויזדקן, ולא יוסיף תת את כחו. אבל התמצית השכלי שבו, אם אך הוא איתן וטהור, לא יעף ולא יזדקן. האמת קיימת לעד, וממקורה תשלח פלגים להשקות טל חיים, להחיות ענפים חדשים, ועצים רעננים, אשר יצמחו בצורת רגש חדש, מלא כח עלומים, אשר ימלא את המקום של הרגש, אשר נפל מזקנה. כן הולכים הם חליפות החיים והמות בעולם הרגש. והחיים המוחלטים של השכל הטהור תמיד הם מחיים ומולידים דור חדש, אחרי כלות הישן. מאורעאות האבל, שפלות ידים של הדחמה ואנינות, הכל נמצא במערכת הרגש. רגש כי זקן, כי חדל מהיות לו כח פועל, יפלו עמו כל הרוחות, אשר נתמכו בו ויתמלאו אור חיים לרגליו. המחנה הפועל ישאר

דומם ונבהל. אל חזיון של השארת הנפש לא יוכל כ"כ מהר לעלות, לדעת כי התמצית השכלי, אשר חיה את האידיאל ההרגשי. חי וקיים הוא. כמו שאין התנחומים של השארת הנפש ותחיית המתים מרפאים את פצע המות, אשר פצע בלב נפשות דבקות בקרבת בשר ורוח. אבל סוף כל סוף מהר יעבור רוח חדש, וישלם נחומים, הזיק השכלי יצא ממחבואו. יהיה לאור ולהצלה, יעמיד חיל גדול של רגשות חדשים. אזורי אונים. וגם ימיהם חוצצו. עדי יפקדו. ויפנו מקום לחיל חדש, אבל משך החיים ילך תמיד במסילתו המובטחת.

קמג. אחדות ההויה מתגברת בתוכן ההכרה האידיאלית, כל מה שהיא מתעלה. רואה איש הרוח את החיים במלא היקום, רואה את הכח העטוף בכל אשר ישאב ממנו חיים לנפשו, ובכל אשר כל החיים חיים ישאפו. החיים כמוסים הם ביסודות ההזנה, כמוסים במעמקי ארץ, יוצאים ע"י הצמיחה והגידול אל הגילוי, באים בתור מזון, מתאחדים עם בשר האדם ורוחו, מתגלה בהם התכונה הרוחנית, עוזו החיים, החופש והאור. מי יאמר לנו שיש פירוד, מי יאמין להרגל ודמיון הצר, שאין עילוי הנשמה עילוי הכל, מי יבהל מפני מרחבי מקום. מפני כתלים חוצצים. הרוח הגדול השוכן בשמי שמי עז, בהיכל הצדק והבינה, הוא נותן עז וגבורה, הוא העז והגבורה הוא נותן חיים, והוא החיים וחיי החיים. הרצון מתפתח ע"י עז הכח, הכח בא לידי גמרו ברצון. שכלול הרצון לצד הטוב, הרי הוא סוכם בקרבו את כל מלא החיים הכלולים במרחבי ההויה. חוזר הוא הרצון ומפזר את הטוב על הכל, מתפשט הוא החפץ של הטוב, הולך הוא ומזריח את אורו בחזרה ביותר עילוי, על כל המקומות אשר נוטל משם עז החיים. והחיים, ההם כלים בגבול מה שאנו קורים חיים, הלא הולכים הם ומתפשטים, הטוב שבהם לא כלה ולא יכלה, לא ידע קצב לעילוייו והתפשטותו, ליפיו ועצמו. כל תכונה של יושר, של מוסר, של קדושה, של גבורה ותפארת, הנה הם גילויי החיים על מילוי ההויה, שהם באים למעוזם בתור כלים, שהרצון הטוב עושה בהם את חפצו. הרצון הטוב, כשהוא מתגבר בעת שאיבת החיים, נותן הוא גרעיני האור, ההולכים ורבים, בהתתברם עם הכח החיצוני.

קמד. בית המקדש בתור מרכז הרוחני של האומה ומקור החיים הרוחניים של כל יחיד ממנה, מצד החזיון המורגש המרהיב עין ביפיו ומנשא את הרעיון בעזו איומו צריך הוא להבנות ברוח בכל יום אצל כל יחיד מישראל, כדי להשאיב את נפשו במלא חייה בתוכיות האומה במצבה השלם. אז ישובו להיחיד כחותיו הנפשיים הרעננים, שחיי האמונה וחום ההרגש ואורו פורחים בהם בפרחי חמד של שלל צבעים נחמדים למאד. תעודה זו מתכוננת בפועל ע"י סדר היום של הקרבנות הנאמרות לפני התפלה: פרשת הכיור, התמיד, הקטורת. זורעים הם את הגודל האלהי שבבית הגדול והקדוש במעמקי הנשמה, קרוב למדת השיגוב שהיתה לכל יחיד בעת היות האומה חיה, ומקדשה בתוכה על אדמתה. גרעיני התשוקה אל השלמתה של האומה בתכונתה הרוחנית, הולכים הם ועושים את פירותיהם על תלמי הלב, הם הולכים ורבים, משתרגים עם כל המון הרעיונות הטובים המתיחשים לתכונה המרכזית הזאת, וכנסת ישראל נבנית ברוח בנין איתן בכחה לאלהים, אשר יתן לה עצמה מצד ההוד הנצחי האצור בסגולת מאוייה, יותר מהמון בנינים חמריים ומוסדות לאומיים של חול, המאמצים כח כל לאום, אשר רק על בשרו וחילו הגשמי יחיה. אהבת אלהים התמימה והנשאה מתעוררת ומתיצבת, חיה בעז גדול בנשמת האומה, ע"י זכרונותיה מימי קדם, בהיות נר אלהים תמים עמדה. והאידיאליות של זכר נשגב זה, דולה ממעמקים כל רעיון נחמד וכל משאת נפש כבירה

וקדושה, ומצבת לעיני האומה בכללה את ערכה האלהי הגדול, שממלא הוד והדר את כל חדרי לב של כל יחידי בניה.

קמה. הרגש הוא יותר מהיר מן השכל. ברגש, האמרה אלהים מלאה היא תנובה וישות גם טרם אשר נפתרה אף מעט מכל המון החידות הכמוסות בה. מה שאין כן בשכל. השכל צריך עיבוד, בלא לימוד ועיון מאומה לא ימצא. אם יתחלף הרגש בשכל, ויאבה להשתמש בשכל מבלי עבודה רוחנית, כ"א ליהנות מן המוכן, כשם שאפשר הדבר ברגש, מהרה יחשך לו עולמו, וסירים סבוכים יתגדלו בחלקתו הרוחנית, אשר בכל עת יסתבך בהם, להרבות המכשלה על דרכו הרוחני. ועת ומשפט ידע לב חכם להכנס בהיכל הרגש במילואו, להתענג מעדניו, ולעבור על חלקת השכל לעבד עבודתה. אז תבא דעת אלהים בלבבו, בצורתה היותר רצויה.

קמו. החסידות המעשית, היא ההתגשמות של קרבת אלהים בחיים בפועל. כשהיא באה מצד ההגיון המוסרי מתלבשת היא כמעשה הטוב והחסד, שטובם מושג אל השכל האנושי ע"פ מדתו, וכשהיא באה מצד הרגש האלהי, העולה על המדה ההגיונית, המבקש מרגע בקרבת אלהים, התיאורית, בצורתה הרוחנית, מתלבשת היא כמעשים של קדושה, שלפעמים הם מתמיהים ג"כ את ההשקפה ההגיונית, וגם נותנים מקום לשפלי נפש לחקות אותם בלא כל רוח חיים פנימיים, אבל בעצם טהרתם באותה הנשמה העזיזה, שהיא מתגעגעת על קרבת אלהים המעשית, כשם שהיא צמאה לה בתכונתה התיאורית, הדרכים הללו התמוהים הנם דרכי חיים מלאים אור ד' וטובו. והם הם צינורות יקרים להזיל על ידם טל חיים של שמחת עולמים, של תום אמון בתוכיות הנפש, לרוממה מעל כל ההנחות המוגבלות על דבר הטוב והיושר, שבני אדם נלכדים בהם, ולעתים קרובות מאד רגליהם מתמוטטות על ידם, מפני הלחץ של חקי ההגיון הצר של השכל האנושי, המוגבל ביותר.

קמו. היושר הוא הדבר היותר עקרי בהווה, העיגולים הנם טפלים לו, כלומר חופש החיים, חופש המוחלט מצד מקור ההווה, החופש שבמושג האלהי, שיצירת ההווה באה מצדו המוסרי, זהו הכל. ומשם נמשך שהמוסר שבארחות החיים הוא הצד המכריע את החיים. המוסר המוגבל האנושי איננו שלם, מפני שבעצמו הוא צריך למוסר להעמידו על טהרתו, אבל המושג המוסרי שבהחלטת המהות שבו, זוהי הצורה היותר פנימית שבההווה. זאת היא השכינה, המביאה להכרה האלהית בתועפות עזה, היא האם המשפלת עצמה עד תחתית המדרגה של העולל, הצריך יניקה וטיפול ילדותי, ומקור שרשה הוא מרום ונשא, יותר מכל חקי ההווה, המקיפים כל בעז הענקי של ההכרח והקביעות שלהם. בתוך העיגולים עצמם, בתוך חקי ההווה המוכרחים, בתוך חקי הברזל האיתנים, שאינם משתנים בפעולתם על גוי ועל אדם יחד, הפועלים את טובם על כל הרעים, ומקדיחים בצד הבוער שלהם גם את הטובים והישרים, בתוכיות פנימיות רק היושר הולך ופועל, הנם הולכים לתכונת היושר ובשבילו. ההכרה המוסרית השלמה כשהיא מתגברת הרי היא מפלשת את נתיבה מבעד כל החקים החוצצים, והם מבריקים בתוך העלטה ההכרחית המדומה את אור החופש המוסרי. ופלאים גדולים מתגלים לפי גדולת האמונה ויושר הלב, ממעל לכל חקי ההכרח גם בחוג הטבע המועק ומוגבל, וק"ו שעולה היא ההווה הלך ועלה, ומקומה העקרי מתפשט הוא מהלאה להגבלה הצרה של החקים העורים, החרשים, ותופשת היא את כל המערכת של החיים העצמיים, שהם מלאים שכל ורצון, שנדיבות ויושר הם ממלאים את כל חללם. אשרי איש

אשר לא עזב את עצמו בידי הסביבה המאפליה, ועיניו פקוחות לחזות בנועם ד', המתגלה בעולמים היפים, המתראים לעיני רוח טהורים.

קמח. למה לא יהיו מתדמים כל מקרי ההויה הכללית למקרה האדם והחי היחיד, למה לא תתבאר ההויה כולה ע"פ החלק הנראה ממנה. למה לא תהיה ההויה כולה שואפת, מקוה, עולה ויורדת, וחוזרת ועולה, בהרגשה פנימית, ובהשכלה מלאה, שהיא מתגדלת לפי חוגה הגדול, כדוגמתו של האדם לפי ערכו, והחי לפי ערכו. למה לא יצוייר לנו הכל, בחטיבה אחת שלמה, ולמה לא יוכל החלק הטוב בכל מקום שהוא נמצא להאיר לעצמו ולכלל כולו. למה לא יבוקש אור ד' בכל מקום, למה לא תתפלש השמחה בכל פינות החיים. למה לא תתגבר תשוקת הטוב על כל עז וגבורה. השאלות הללו ודוגמתן כל מה שהן נשאלות ביותר עזיזות, ביותר גבורה וחריפות, כך הן ממלאות את תביעתן, והן מביאות את המסקנא הדרושה.

קמט. מה שצדיק סובל עון הדור ומכפר עליהם ביסוריו זהו דבר מורגש. כל אחד ואחד מישראל לפי מדתו מצטער הוא מעון הדור. וכל מה שתכונת הנפש נעשית יותר עדינה ויותר נקיה, נעשה הצער ההוא יותר ממולא באהבה. וכל מה שהצער, הבא ע"י האהבה אל הכלל, אל האומה, מדכא יותר את הלב, כך הנפש מתרוממת אל מרום הטהרה העליונה, והיא מתאמצת ללכת בדרך טובה וישרה, בדרך קדושה עליונה, כאילו היא נתבעת להשלים את מה שהוא חסר מצד הדור. ובזה באמת משלמת הנפש הטהורה של הצדיק את המחסור הכללי. ורישומי הטוב, שהם מתגברים ע"י היחיד, שצער הרוחני של הרבים נוגע בלבו, הולך הוא ופועל על הכלל, פועל הוא ג"כ בגלוי להלביש את הקדושה לוית חן וחסד, ופועל יותר מכל זה במסתרים, בסגולת הנפש, החבויה מעין כל רואה.

קנ. כמה רוממה היא, כמה אמת ושירה כמוסה היא, המחשבה הרזית, שהאדם מצד כחו הרוחני הוא פועל על כל ההויה כולה. אור החיים שבתוך החפץ החפשי, שיוכל להתעלות ע"י בחירת הטוב, בעז גבורה וחכמה נשאה לחוג נעלה מאד, אין די מקום לצמצם את ערכו. מה נהדרה היא ההשקפה המוסרית, היוצאת מצורה אחראית גדולה כזאת, אחריות של ההויה כולה, של כל העולמות, שהנם בידו של אדם להרבות בהן חן ואור, חיים שמחה וכבוד, כשהוא הולך בדרך ישרה, כשהוא מתחזק ומתאזר בגבורה טהורה לכבוש לפניו דרכי חיים טובים ונערכים, והוא הולך ומתעלה מחיל אל חיל. ובידו להכאיב בהם כל חלקה טובה, בהשפילו את נפשו, בהשחיתו את דרכיו, ובהחשיכו את אורו הרוחני, בהשביתו את טהרו המוסרי. הפסגה הרוממה המוסרית הזאת, הבנויה על פי חשבוננו של עולם, גדול ונהדר זה, היא מעדנת את הנפש בהופעתה, עד אשר לא תוכל כלל להשפל, היא משתגבת בחומות ומגדלים של כל ההויה כולה, של כל המציאות, של כל נצחם והודם של כל העולמים, להשמר על ידם מכל רע. איך זה תוכל תכונת הרע להתרומם לקחת חלק בחיי האדם ובמעשהו, כשחשבון נשא ומרומם כזה ערוך לפניו. אמנם ההשחתה המוסרית הקודמת תוכל לעצם את העין עד אשר לא תעצר כח כלל לראות את האור הבהיר של חשבון עולמי זה, האוזן תוכל להיות ערלה ע"י טמטומי החטאים, עד אשר לא תקשיב כלל את קול אלהים הקורא בכח מתוך ההצעה המוסרית הנשאה הזאת, החובקת מלא עולמי עד. אבל אך רעיון טוב לשוב להתקדש להטהר מכל חטא יעלה על לבו של האדם, והעין נפקחת והאוזן

מתפתחת מערלתה, וקול אלהים בכח קורא אל האדם מכל מלא עולמים להעלות מעל משכני אופל, ולהתרומם באותה ההתרוממות הרוחנית הגדולה, הנאותה לפי גודל האחריות של כל ההווה כולה, המוצעת לפניו.

קנא. מתגבר לפעמים באדם המעוף הרעיוני, שהוא למעלה מכל הגיון קצוב, וק"ו מכל הלכה מעשית קבועה, ולבו שואף הוא אז אל על, ואינינו יכול בשום אופן לצמצם את נפשו בלימודים מוקצבים. יתן אז חופש לרוח, ישוטט כפי נטייתו, ידרש את אלהים כפי אשר תנחהו נשמתו המרחפת על פלגי מים רבים. ואם יתן לב גם בעת ההיא אל איזה לימוד מעשי, לא יוכל להעמיק בו, כי רוחו שטה היא במרחקים, ומ"מ יוכל ללמוד אם תשאהו רוחו לימוד שטחי, שהמהירות הרעיונית תשאהו על אברתה, יגמע ידיעות כאשר ימצא ויצטרפו לחשבון. אי אפשר לרוח כזה לסכם לו סדר וקצב, ואי אפשר להכביד עליו דייקנות מדודה, רק כפי המדה אשר ימצא לנפשו אפשרות נוחה להתפשר עם המציאות המעשית, ומצב החיים שהם דורשים את תפקידם, ואינם יכולים לותר משלהם לגמרי, גם בשביל טענות היותר נעלות של הרוחניות העליונה.

קנב. מההזרחה הכללית של השיטה הרוחנית העליונה, שאין עמה מצד גבהה ועליוניותה, לא רעיונות קצובים ולא מחשבות ברורות, לא אותיות מיוחדות ולא ענינים מסודרים. אבל יש בה גודל ויפעה פנימית, ממנה מתעטפות בהוד והדר כל המחשבות המעשיות, והן מתמלאות עז וגבורה. וכל מה שהן נפרטות יותר בדייקניותם, הרי הן נעשות כלים טובים להחזיק בהם את האור הטוב של הקדושה העליונה, החבויה מכל עין.

קנג. אמת הדבר, שבימים הקדמונים היו הפילוסופים יותר עסוקים בעניני האצילות והרוחניות, והמדעים עמדו אז בשפל המצב, ולעומת זה בימים האחרונים, כאשר שמו פניהם החוקרים את המדעים המעשיים גדלו והצליחו וגלו חדשות רבות. אבל מזה אין אנו למדים כלל, שאנו צריכים להתרשל בהתעסקות של הענינים הרוחניים והאצילים, כי אם שלא נכון הדבר לגשת אל הידיעות התלויות בחושים והשייכות לעולם המעשה, ע"י חקירות מופשטות והשערות רוחניות. על כן כל האנשים אשר חלקם בחכמה הוא החלק המוחשי, צריכים הם להתרחק במחקר זה מכל השערה רוחנית, ולשום פניהם אל החיפוש המחקרי. אבל עצמיות הרוחניות בעצמותה, עד האלהות והנפש מצד רוחניותה, עד המוסר והצדק וכל התכונות הרוחניות שבהם, אפשר להצליח דוקא ע"י שיקוע רוחני. אלה הענינים, גם אחרי כל ההצלחה של החוקרים היותר חדשים, עומדים הם בעינם, וכל המוצאים את עצמם מוכנים להם, צריכים להתייחד בעיונים הללו, כדי להביא אור וחיים בעולם.

קנד. מהמקורות הראשיים של דורות קדומים נשאב את החזיונות הרוחניים, שהם צריכים בעז טהרתם להתגלות בנפשנו. ודוקא מהעתים שהחיים היו פשוטים ובריאם, בהם היה התוכן הרוחני מתנוצץ בנשמותיהם של יחידי הסגולה במילוי וטוהר נשגב. בימי ההשכלה, ביחוד המעשית והחברתית, נתפזר הכח הרוחני של האדם כלפי חוץ, כלפי העבודות הטכניות וסגנונות החיצונים של החיים, ובזה נחלש הרבה הכח

לקלוט את הצד הפנימי של החיים, שאנו צריכים להעזר ע"י הירושה הגדולה אשר נשארה לנו מימי עולם - תורת ד' בכל הקיפה.

קנה. כל האמונות הנן נחלקות לשתי המערכות שכבר העיר עליהם הרמב"ם (כח מ ג') - לאמונות אמיתיות ואמונות מוכרחות. האמונות האמיתיות הנן היסוד המקיים את כללות האמונה, והמוכרחות הנן כמו קליפה ושומר לפרי. לפי הערך של כל עם וכל קיבוץ המתאחד תחת דגלה של איזה אמונה, כפי המדה שהאמונה היסודית היא יותר נשגבה נצחית ואמיתית, כפי זה הערך עצמו, יהיו גם הדברים הנלוים אליה יותר צחים חזקים ברורים ומושכלים, מתאימים לדרישות המוסר היותר טהורות, ולאור המדע היותר בהיר. לפעמים יבא זמן, שיגלה כח הכרחי לסלק איזה דבר מהאמונות המוכרחות מתוך חוג האמונה, מפני שכבר הגיע מצב הקיבוץ ההוא למדה זו, שאיננו צריך עוד להיות נסעד בצד ההכרחי ההוא של ציור אמונה זו. אז תוחל איזה מין תסיסה, מצד אחד נראה הדבר כפרצה ביסוד האמונה, ומצד השני כהארה והזרחת אור על האופק האמוני, והוספת כח ליסודה. ובאמת שני הצדדים הנם דברי אמת. לא כל האנשים ולא כל הסיעות יבוכרו בפעם אחד ובתקופה אחת, ויזדמן הדבר, שחלק אחד כבר בא עד אותה המדה בפתוח הכרתו ותרבותו, עד שאיננו צריך עוד לאותו ההכרח של איזה צד מן האמונה המוכרחת, וכיון שכן, הרי הענין ההוא דבר יתר אצלו, שהוא מעכב על מהלך רוחו וקדושת נשמתו ותעופתה. אבל באותו החוג שלא בא עדיין למדה זו, וההכרח הוא עומד לו בעינו, סילוק ענין מוכרח זה היא קציצה בנטיעות והריסת האמונה.

קנו. לרדת מעל הבמה ההיסטורית אפשר רק לעם אשר גמר את אשר החל. לחזיון רוחני אשר הוציא את כל הכמוס עמו לאור עולם. להתחיל ולא לגמור זהו דבר שאינו נוהג לגמרי במציאות. ההרגשה הפנימית, שהיא אדירה בקרבנו להעמדת קיום היהדות, בדעותיה ומעשיה, ביחד עם גויתה ואדמתה, נובעת היא מההכרה הכללית של הציבור שעוד רב ממנו הדרך לגמור את אשר החילונו. התחלנו להגיד איזה דבר גדול, בינינו לבין עצמנו ובאזני העולם כולו, ולא גמרנוהו עדיין. הננו עומדים באמצע נאומנו, ולהפסיק לא נרצה ולא נוכל. לא נעזוב בשום אופן לא את ארצות חיינו הלאומיים ולא את שאיפותינו המופשטות, העולים מעל כל חוג פרטי, שהם יחד קשורים זה בזה, כשם שלא נעזוב את תקותנו לשוב להבנות ולהיות לעם על האדמה ההיסטורית שלנו כימי עולם. לא נוכל לעזוב את כל אלה. האידיאלים המחיים את הכלל, אינם מכרים כ"כ איך הם תופסים מקום בחיים, אבל הם הם הנם המחיים את החיים כולם. כשהם מסתלקים נשמת החיים מסתלקת. לא נבהל ג"כ משום מה שאנו מגמגמים כ"כ במבטאנו כשאנו מדברים על דבר משא נפשנו. יודעים אנו שאין החסרון בבהירות הרעיון ואמתתו. האמת בקרבנו חזקה היא למדי, אבל עשירה היא כ"כ ושוטפת עלינו המון רעיונות, עד שאין אנחנו מסוגלים עדיין להסבירה בשפה ברורה. בשביל כך לא נסוג אחור. כמה שכח הדיבור שלנו ירשה לנו, נדבר ונסביר. בתוכיותנו אנו מבינים את הגיונינו. בהמשך הזמן יצא גם דיבורנו מהגלות הכבדה שהוא כבוש בה, ונוכל לדבר, לתאר ולהסביר במבטאים ברורים את אשר אנו מבקשים בהוייתנו השלמה. עד תור הזהב ההוא אמנם לא נחדל מעבודתנו, המעשית והרוחנית.

קנז. החיים המאושרים, בין של היחיד, בין של ציבור, הם הולכים ונמשכים כפי אותה המדה שהם דורכים בפועל את ההדרכה המעשית, שהאידיאלים היותר נשגבים הם מחייבים אותם. כל עליה מעשית בפרטי הדייקנות של התנועות, שעל פי המשך ההגיון היותר נשגב ורחב - ההגיון העולה מכל חוג הצמצום האנושי הן המשכות של הגשמת האידיאלים המרוממים. והצידוד כלפי התפתחות ועילוי כל עליה כזאת, גוררת היא אחריה ברכה כמוסה במעמקי החיים, מחוללת היא כח רוחני גדול, וממשכת איתנות לתוקף האידיאלים ונצחונם, בעולם הפנימי של היחיד ובעולם החיצוני הכללי. ולהיפך, כל נסיגה, כל הבלעה ואי הקפדה של הסדר המעשי, שהאידיאלים היותר נשגבים הם מחייבים אותם בכללותם, אע"פ שמצד אותה הנסיגה בעצמה לא תוכל השלשלת האידיאלית להיות נפסקת בפועל - הולכת היא עדיין בנצחונה את מסלולה, ע"י כחות רבים שהיא מוצאת לפניה - מ"מ אותה הנפש הנסוגה, היא מחשכת לה את עולמה. וכשהנסיגה המעשית מתפשטת, הזוהר האידיאלי מוכרח להיות נחשך, ונרו הולך ודועך, עד שמתפרץ מאיזה סוגר כח אחד אדיר, צפון במעמקים, שמוחה בכל תקפו על הרמיסה האידיאלית, וגובה את הדקיון של העלבון הרוחני מהעולם המתדלדל ומתרשל. הולך לו כח איתן זה ובונה את הפרצות, מקומם את הנכשלים ומעודד את החלשים, עד שהשכינה האידיאלית שבה לשכון בכבוד בנשמותיהם של בני אדם, הראויים לקלוט אל קרבם את אוצר החיים האמיתיים בכל תוקפו ועשרו.

קנח. כל מה שההכרה האידיאלית הולכת ועולה, כך משתרגים ענפיה ביותר, וכל מה שהיא נקמצת ונחשכת כפי מדה זו הענפים מתקמצים, ואינם יכולים להתפשט. הרחבת הענפים של האידיאליות אנו מוצאים בגובה העליון, בהאידיאליות האלהית של סדר ההויה. החיים בטהרתם, ברומם, ברוחניותם, במוסרם והשכלתם, עומדים בראש האידיאל, ומתוך הברור המובהק של האידיאל בהדעה העליונה בחכמת היצירה, הענפים הם רבים ומסתעפים מאד, צרכי החיים רבים ושונים, וכל סדריהם רחבים הם, ותופשים מקום רחב במציאות, ואין חסר גם הצורך היותר רחוק מלהיות נמצא וכל זה הוא מפני שעז מאד הוא הכח המכיר, הבא עד תכונת החפץ והיכולת להוציא אל הפועל את האידיאל הנשגב של החיים. תורת ישראל מצויינת היא, בהגשימה את האידיאליות המופשטה בכל סדרי החיים. והסדרים מתוך שהם תכסיסי האידיאליות, הם ג"כ מתרחבים, נושאים ענף ופרי, והכל הוא משוקה מטל החיים של שורש האידיאליות, שהוא ינצח את כל מה שהוא עומד לנגדו, וכל מה שרוצה למעט את כח התפשטותו. ניצוץ קטן בכמותו נראה לפעמים האידיאלי, אבל גבוה רחב לאין קץ, ועמוק ממעמקי תהום הוא באיכותו. נמצינו למדים שהאידיאלים צריכים להיות עבודים בעצמותם, וביחש שבינם לבין ענפיהם הרבים, האידיאלים הנראים מקומצים בתור נקודה אחת קטנה - מפני שלפעמים משפט קטן ורגיל יכול רכוש אידיאלים מרובה מאד, וצריכים אנו לבאר את העושר הכמוס בו, וביותר מזה צריך להעבד היחש שבין עצמותם של האידיאלים לענפיהם המעשיים.

קנט. לפי אותו הערך שההכרה האידיאלית וחוסן הרוחני מתגבר בלב, כן היחש שבין התוצאות המעשיות להרעיונות הכלליים מתקשר בקשר יותר אמיץ, ונימין כאלה שאינם יכולים לקשר כלל ענין לענין כשהרוח האידיאלי חסר ממקורו, מספיקים הם לקשר בקשר אמיץ וחי המון מעשים, בדייקנות עליונה, לרוח אידיאלי מקורי, והתמימות המעשית, מאוזרת בגבורה והוד נורא, הולכת וכובשת לה את נתיבות החיים. כל פרצה

מעשית מסובכת היא בעקרה מכהות האור של האידיאלות הכללית, שחדל לפי מיעוט האורה כח החיים הפנימי לעשות את פעולתו, והקשר החזק שבין הרוח והמעשים מתרופף - עד שנהפך לרועץ, ולבחילה במעשים שהם תוצאותיה של האידיאליות הנשאה - דוקא מטעמה של הנטיה לאידיאליות עצמה. ומתבאר בזה החזון הרגיל, שאנו פוגשים במתנשאים למרומי רוח מוסרי, ברעיון המעפילים להרס כל מבצר מעשי מדויק וחוקי, שבאמת ההתנשאות הרוחנית איננה נטיה אידיאלית בריאה ומקורית, אלא כהות האורה החיה במקורות הנשמה לפי טבעה וירידתה הפנימית, המגדלת את הסגנון החיצוני בעושר מילים נפוחות ורעיונות מלאי התפעלות והתרגשות חולנית, המגדלת את הכמות האידיאלית על החשבון של איכותה היסודית. והרפואה לחולשה זו איננה דבר אחר, כ"א הגדלת ההכרה האידיאלית בעוצם טהרתה, ע"י העמקה והרחבה ברוח מקורי היותר נעלה, שאז מתגלה רוח גבורתה וכחה הפועל, המנצח את החולשה המעשית ומשיב להאידיאלים את כל הוד עוזם.

קס. האמונות המוכרחות, הן הסתעפויות היוצאות מהאידיאלים המקוריים אל האידיאליות המוגשמת בחיים, והן נובעות בדרך ישרה מהאמונות שהם אמיתיות מוחלטות. יסודן של האמונות המוכרחות ומקום מושבן הוא בכח הציור, בחוש האסתתי. מתלבשות הן בלב, במליצה, ובהגשמת המעשה המגביל, בחוג המעשה, אל האמת המוחלטת שבספירה הרוחנית. מקור האמונה הוא באמונה האמיתית, באמתתה המוחלטת, בתמצית הטוב והעילוי שבה במקור החיים, וההויה הכללית והפרטית. כשהאמונה הפנימית היסודית מתגברת, מאצלת היא מהודה ועזוזה על האמונה המוכרחת, ועם אצילותה עומדת היא האחרונה במקומה, מבססת ומבסמת יפה את החיים המעשיים, נותנת להם את הברק הראוי להם, מעדנתם ומשפרתם, ולעולם לא תצטרך להלביש את עצמה בלבושים שאינם שלה, ולתאר את תכונתה בתכונה שאינה הולמתה, דהיינו תכונת האמונה העליונה, אמונת האמת. ואמונת האמת מעלה אותה - אמנם בתור בסיס מעשי לכבודה. וכל מה שהיא תהיה יותר מובלטת וניכרת, כן מובטחת היא האמונה הבסיסית במעמדה, בפעולתה על החיים, ובכבודה, בכח המצייר והמדמה של הכלל והפרט, עד שאפילו המעשים שהם יכולים לפגום בכל שהוא את הדרת קדושתה של האמונה התחתונה, הנם היותר מוזהרים והיותר שנואים, בהכרה פנימית מוסרית מכל השדרה האנושית היותר אמיתית וישרה, וכך הולכת היא האמונה התחתונה ומתרחבת. וכל מה שהיא מתרחבת בחוגה, היא נעשית כלי יותר רחב, לקבל בתוכה את כללות ההוד והאור של האמונה האמיתית, אמונת א'מן

קסא. אנו צריכים לגלות מה שאנו מרגישים מהפעולות הטובות שהמצות פועלות עלינו, איך הן בונות את עולמנו, העולם היחידי והעולם הציבורי הלאומי שלנו. התפילין הם משכללים את ציורנו. יש להם סגולה לחקוק בנפש המניח אותם את התמצית של אותם הדברים הנאמרים בהם. האותיות פועלות את פעלם על החקיקה הנפשית, התמצית הרוחני הפנימי, שהוא תכלית הדברים של הפרשיות הללו. בונה היא בכל יום את הנשמה הישראלית, בונה היא את כח הציור המיוחד אשר לישראל, שהוא נותן צביון סגנוני לכל תכונות החיים, לכל חיי הרוח והמוסר, לכל המהות הישראלית. ודוקא ע"י הוספה של מזון רוחני זה, שהלך הוא מידי יום ביומו ובסם את הנשמה של כל בן ישראל, הקיץ הרוח העברי והיה תמיד נעור וחי, מוכן לסגולה

הפרטית. יסוד גדול הוא בחינוכה של האומה הישראלית, חקיקת רוחה על פי מצבה המיוחד. המאכלים - מאכלים שלה, מתאימים הם לרוחה פנימה, האסורים לה מטשטשים הם את הרוח. אין אנו צריכים למצא את הטשטוש הזה בסגולת המוסר הכללי. המוסר הכללי של האדם הולך הוא בדרכים אחרים, אינינו נזקק כ"כ לצירוף הנפש בהתחלות נטיותיה. דבר זה מיוחד לישראל. המאכלות האסורות מטשטשות את הלב, מאבדות את הרושם של ציור החיים המיוחדים לישראל, הקדושה הישראלית מטשטשת על ידם, ושוב אין כחות הנפש מתקשרים בתכונה ישראלית. והיחידים הללו נעשים כמו אברים, שתוכן החיים הפנימיים של האומה בעומק הרגשותיה אינינו נכנס בתוכן, נשמתם נפגמת. אין ליחיד שבישראל נשמה, כ"א לקוחה מכללות האומה, זאת היא הסגולה של גוי אחד בארץ. הוי מי יגלה את פני הלוט, יראו ויכירו כמה צריך לכבד כל חק ודין.

קסב. מתוך המוסר החפשי, המוסר האנושי, נקח מוסדות להקמת האמונה, אמונת ישראל, הדרושה כ"כ לנו ולעולם כולו. נבאר את חזיונותינו הפנימיים, את עומק קורת נפשנו, בדבקות בד', דוקא כשאנו מציירים, קוראים ומכוונים בשם ד' אלהי ישראל. הכוונה הזאת, נבאר כמה היא משקטת את רוחנו, כמה היא נותנת נופש לנשמתנו ומכשרת אותנו אל החיים הטהורים, שיש בהם גם חיל וחוסן, גם קדושה וטהרה. המוסר אינינו מתרכז רק במעשים טובים לבד, הטובים רק במובנם החברותי. המוסר הוא ראשית הכל תכונה פנימית עדינה, שוכנת בנשמה לבקש את הטוב, את הטוב המוחלט, להיות בעצמו טוב, להיות דבק אל הטוב. רוח קודש זה, אינו נמצא לנו כ"א בתוכן הדבקות האלהית, הבאה לנו מתוך אמונת ישראל המעשית והעיונית. אנו מוכרחים הכרח רוחני, פנימי, מוסרי, להיות מובלעים בתוך האומה, אומתנו, האומה שמכללה, מכלל כל דורותיה, יש לנו כל אוצר החיים שהם חיים באמת, שאנו חשים בקרב רוחנו פנימה, אנו מרגישים כשאנו עומדים במצב טהור זה, אנו אוהבים את שם ד', את אור ד' השוכן בנו, השורה באומה כולה, אנו אוהבים את התורה, את המצות, את חוקי ד' ומשפטיו על ישראל. הדעה הולכת ומתרחבת בקרבנו פנימה, הולכת היא רטובה מטל של חזיונות נעלים ושל הרגשות נעימות. יש לנו אהבה, יש לנו מה לאהוב, מה לכבד, מה לקוות, במה למלא את תוכן החיים. מלאים אנו כל, מלאים דבר, דבר שיש לו עמנו שייכות עצמית פנימית, כבירה ונצחית. אנו נקראים מקרבנו, מעצמנו, לצמצם את מבטנו אל תוכיותנו. נוכל אח"כ להרחיב את הרעיון, לפשט את המחשבה, על פני מרחב כל. אבל בתחילה אנו מוכרחים להתקשר לחיים האמיתיים שלנו, לחיים פנימה, לתוכיות נשמת נשמתנו, בנחת רוח, בנעימה, בחסד, בגבורה, באהבה ורענונות החיים.

קסג. שמעו אלי עמי. מתוך נשמתני אני מדבר עמכם, מתוך נשמתני, מתוך קשר החיים שאני קשור בכולכם, ואתם כולכם קשורים בי, מתוך אותה ההרגשה שאני חש אותה עמוק יותר מכל הרגשות החיים שלי, שאתם רק אתם, רק כולכם, כללכם, כל נשמותיכם, כל דורותיכם, רק אתם הנכם תוכן חיי, בכם אני חי, בכם, בחטיבה הכוללת של כולכם, יש לחיי אותו התכן, שהוא קרוי חיים, מבלעדיכם אין לי כלום. כל התוכן, כל השאיפות, כל הערך של שיווי החיים, הכל אני מוצא בקרבי רק עמכם ואני זקוק להתקשר עם נשמותיכם כולכם. אני מוכרח לאהבה אתכם אהבה אין קץ. אי אפשר לי להרגיש שום הרגשה אחרת. כל האהבות הקטנות עם הגדולות שבכל תהלוכות חיי הכל אצורות הן באהבתכם באהבת כללותכם, הכלל שכל הפרטים שלכם בו

היום וחיים כל אחד מכם כל נשמה בודדת שמכלל כולכם היא ניצוץ גדול וחשוב מאבוקת אור עולמים, המאירה לי את אור החיים אתם נותנים אתם לי תוכן לחיים לעבודה, לתורה, לתפילה, לשירה לתקווה. דרך הצינור של הווייתכם אני חש את הכל אני אוהב את הכל על כנפי הרוח של חבתכם אני מתנשא לאהבת האלהים והיא מתחזקת לי, מתבררת לי, משתלבת בלבבי, מתחזקת ברעיוני. עמכם עמי, אומתי, אמי, מקור חיי. עמכם אני מעופף למרחבי עולם, עם נצחכם, אני חי חיי נצח. עם פארכם אני מלא הוד ותפארת. עם ענותכם אני מלא מכאובות. עם הצער שבנשמתכם אני מלא מרורות. עם הדעה והתבונה שבקרבכם הנני מלא דעה ותבונה. אוצר חיים הוא לי כל עצב, כל חק של מעמד רגליכם. ארצכם ארץ תקותכם, קודש היא לי, שמיא לי מקור החן, מקור פאר העולמים, כרמלה ושרונה מקור התקווה, מקור הברכה, מקור ששון החיים. שיתה ושמירה עוטים לפני הוד ויפעת עד.

קסד אני מלא אהבה לאלהים. אני יודע שמה שאני מבקש, מה שאני אוהב אינינו נקרא בשום שם. איך יקרא בשם, מה שהוא יותר מן הכל, יותר מן הטוב, יותר מן המהות, יותר מן ההויה, ואני אוהב, ואני אומר אני אוהב את האלהים. שוכן הוא אור אין סוף בהביטוי של השם, בביטוי של האלהים, ובכל השמות והכינויים שלבב האדם הורה והוגה, בהנשא נשמתו למעלה למעלה. איני יכול להשביע את נשמתי באותה האהבה הבאה מקשרי ההגיון, מחיפוש אור אל שעל ידי העולם, שעל ידי ההויה, החודרת לתוך העינים. נולדים לנו בנשמותינו אורות אלהיים, אלהים רבים, להשקפת רוחנו, אל אחד אמת. ולפני אחד בעומק אמתו, אלהים מתגלה, שולט בנו. כובש את כל רוחנו, רוח כל היקום. כל מקום שיש רעיון, רגש, מחשבה ורצון, כל מקום שיש חיים אציליים רוחניים, מולך אור אלהי, מושל, כובש, מתנוצץ, מתהדר, מהדר ומפאר, מחיה, מרומם, הכל מתוך הבהירות של אור ההויה. מולך ומת, הממלכה קצובה, כל זמן שהיא באה מתוך העולם, מתוך ההויה. לפעמים מתגבר האור. רוצה החפץ באור יותר עדין, יותר פנימי, יותר אמת שהוא לעצמו, יותר עזיז בתוכן תוכיותו, מופיע האור על הכלי, המחשבה על ההויה, אין המעמד יכול להתקיים. אין התוכן הולם. משתברים הכלים, מתים המלכים, מתים האלים, נשמתם מסתלקת, מרקיעה לשחקים, הגופים יורדים לעלמא דפירודא, ההויה מתיצבת ערומה, בודדה, קרועה, פזורה, בקרבה כנוס, גנוז וטמיר, חשק עולמים לאור עליון. חסד עולמים הניח בכלים הנשברים את אורו, את ניצוצותיו, בכל תנועה, בכל תוכן חיים, בכל מהות יש, יש ניצוץ. ניצוץ של ניצוץ, דק ודק מכל דק. האור הפנימי, אור אלהים עליון, בונה ומיסד, מקבץ נפזרים, מתקן עולמי עד, מסדר ומחבר. מתגלה מלכות עולמים, מאור אין סוף שבתוכיות הנשמה, מהאלהים אל העולם, אור חדש נולד. אור זיו הדר פני אל.

קסה. בכלל האמונה היא שירת החיים, שירת המציאות, שירת ההויה. והשירה היא ההשגה היותר חודרת, יותר פנימית במעמקי מהות המושג בתוכנו הפנימי, מה שאי אפשר כלל להשגה הפרזית. על כן האספקלריא האמיתית של החיים היא דוקא בתוך שירת החיים, לא בחיי החול המתבטאים ע"י הפרוזה. אוי לו למי שרוצה לאבד מן החיים את הדר השירה שלהם, הוא מאבד את כל התוך של החיים ואת כל האמת שבהם. הפרוזה כולה היא תופסת את ערכה, מפני שהיא נסמכת על שירת החיים.

קסו כשאדם אוכל, שותה, עושה כל צורך גופני, מתרגש באיזה התרגשות נפשית שיש בה עונג נפשי, מתעוררים בו כחותיו, לא לפי מדת השכל הצדק והיושר לבדם, כ"א כפי אותה המדה שהטבע הפשוט, וגם

המקולקל מכבר ע"י מעשים בחיריים בלתי הגונים שלו, ושל כללות האדם, מושכת אותם. מדה זו נוהגת באדם ובעולם. ההכרה הבהירה רואה ברוח האדם חלק מן ההווה הכללית, כשם שההבטה השטחית רואה בגופו וכחותיו כן. ומצד רוחו גדול הוא האדם בעולם הרוח, ועל כן הוא תופס מקום חשוב מאד, ועילוי רוחו, והשפלתו, שכלולו וקלקולו, הוא הנושא היותר חשוב, לטובי החושבים וההוגים המעמיקים, מגביר אדם את רוחו, לצד הטוב, כלומר לצד התכונה שהיא מכוננת לשכלולה של ההווה, לכללותיה ולפרטיותיה, לרוחה ולגזיתיה, מגביר בזה בפנים ידועים וחשובים למאד את הטוב בכל ההווה כולה. החשבון מתמצה, בין מיד בין לאחר זמן, והתכונה מתהווה, בין בהווה זמנית בין בהווה שצורתה ביחש להזמן היא שונה הרבה מתכונת הזמן שאנו רגילים בו. הסקירה של הרוח הטהור, המתנשא מעל לתקרה הנמוכה של החושים ונושאים, מדברת היא במדה של תכונת האדם ברוחו ונפשו, עד ההווה כולה, מונה היא את הכחות שבמציאות לפי ערכם בעולם הקטן, שהוא באמת העולם הגדול עצמו, מוצאת היא את אופי החיים, בכל תעלומותיהם, ובכל מסיבותיהם, ערוכים בסגנון כזה, שאפשר להציץ מהם על כל ההווה, על העולמות כולם, על עולמי עד. וההבטה הזאת כשהיא קבועה, כשדרכי החיים מתאימים לה, היא פותחת שערים נפלאים, שערי שמים ממש במלא מובנם. אשרי הדופק עליהם תמיד, יתנשא בהם ועל ידם מכל שפלות החיים, יתרומם ויתעלה, על כל המעשים, וכל העולם כולו כדאי הוא לו.

קסז. משתוממים הם הרעיונות מפני הדעות הזרות ההולכות ושוטפות בעולם, בין דעות זרות של כפירה מוחלטת, בין דעות זרות של נטיות לאמונות זרות - נוצריות, מושלמניות, בודיות, וסתם עבודות זרות. וכל אלו פורצות הן בשטף אל תוך המחנה, לוקחות לבבות, רבים ומעוותות את הדרכים. המגינים על הדעות, ביחוד של היהדות, מרימים קול צוחה, מבטלים את הדעות הרעות, מגלים את זיופם ושקרם, והדבר מסופק מאד אם יעלה בידם החפץ להשיב אחור את מה שהחל להתפרץ כהר פרצים. אבל הסתכלות יותר חודרת צריכים אנו למאורע כזה, הסתכלות כללית ומקפת, ועם זה פרטית וחודרת עד לפנימי פנימיותן של כל המון הדעות ותוכני הרעיונות האמוניים שבעולם בכל יש ניצוץ אור. הנטיה הכללית של האדם שואפת אל הטוב, אל האמת, אל האושר הרוחני במעמקי מובנו, עותה אמנם הרשעה והבערות האנושית את הדרכים. אותו הניצוץ הטוב, אור ד', אור האורים, שא"א לנו לבטאו, אינינו יכול להתלבש באותיות של שום מבטא, גם לא של שום רעיון. גנוז הוא, חבוי הוא במעמקי הקליפות היותר גסות. הולך העולם ומתבסס, הדעה הישרה הולכת ומרחבת את דרכה, ההגיון הבריא והניסיונות הרבים מפנים את הדרך מהמכשולות, הטעויות הולכות ומתמעטות, הסיבוכים של הדמיון הגס הולכים ומתפרקים. נשאר בחובו בעוצם תקפו עז הרוח הפנימי, הדוחף את ניצוצי הטוב להגלות, וניצוצי הטוב, שהם זיקי אור אמת מזוהר אור אלהים אמת, מתחילים להתראות מתוך כל חגוי ארצות מאפליות. על כן מתחילים להתנוצץ אבקי האמת והאור, המפוזרים בין כל האמונות השונות, שהם כולן נובעות ממעין החי היחיד, שעקרו ושרשו הוא תמיד אור ישראל, האמונה הטהורה העומדת על הבסיס היחידי שמעמידה לעד, ושלעד לא ימער. לזאת, תחת לדחות את כל התוכן של הארג המחשבי - שהניצוצות הקטנות של הטוב מתחילות להתנוצץ ממנו, ושהם בעצמם מצודדות נפשות ללכת אל עמקי התהום, ששם עוד החושך שולט בעוצם גבורתו שזה לא יצלח - עלינו להרכות את האור המקורי, לגלות את הרוחב ואת העומק, את הכלליות והנצחיות שיש באורן של ישראל ואיך שכל ניצוץ שהוא טוב שבעולם אחר מתגלה הוא, נובע הוא ממקורו ומתחבר אליו בחיבור טבעי. אז מכל הניצוצות

המתגלים מחדש יתוסף אור וחיים לנשמת האומה הכבירה בעז רוחה, בכח אלהים שבה, ולבכות צמאי אורה יביטו אליה ונהרו, ולא ילכו לרעות בשדי אחר, גם את אותו המרעה אשר החלו לחשוב שאך שם הוא מקומו.

קסח. כשהאדם מסתכל בעצמו ורואה את כחותיו הגשמיים והרוחניים, את כחות החיים שלו ושל המציאות כולה, ומכיר הוא בהכרה פנימית את העילוי הרוחני, האור העליון שבהויה, חודר ומבחין בטובה העצום של שפעת המציאות במקורה האלהי, מיד כל כחותיו מתחילים להיות כמהים לאותה האורה, והשלמות הכללית מטבעת את חותמה על נשמתו.

קסט. הכח המתפשט בעולם, העוסק בפעולות שכליות מדותיות ומעשיות, כשהוא מתרחק הרבה ממקורו העליון, נעשה עלוב, חשוך, ופעולותיו נעשות לקוייות. בנפשו של אדם גם כן זו היא המדה הנוהגת. כשמישים אל המקור את הכח אל רוממות האצילות, הוא נעשה זך, טהור, מואר וחזק. כשהכח העליון צריך לחדש פעולות יותר בהירות, מאסף אליו את כחותיו שנשפלו, מתגדל ע"י אוסף זה הכח המקורי, ומחולל דברים חדשים.

קע. המצות בונות הן את הנשמה, בין נשמת היחיד בין נשמת הציבור. השירה האלהית משוטטת ומרחפת על פני המצות וחודרת בתוכיותן. הרעיון הגדול של התוך המלא של אמונת אלהים בצורתה הרוממה, המאשרת את החיים, הולך הוא ומתלווה עם כל מצוה בצורה פרטית המיוחדת לה, הצורה המיוחדת ההיא, מתחקקת היא בנשמה, לפי התוכן של המצוה ולפי הערך של הדבקות הנשמית, אל האור העליון שבמצוה, וכן הנשמה מתגדלת וכחה מתרבה.

קעא. העין הפקוחה רואה את החיים המתפשטים בכל ההויה, בכללותה ובפרטיותיה. ומביט ומקשיב לעליותיהם וירידותיהם של כל הפרטים, מאחד בשכלו את נשמת האדם, מדעו ושאיפת רצונו עם כל ההויה, והכחות היותר נמוכים מצומצמים ונרדמים, ומגביה למעלה את ציורו, עד רם ונשא. כל אשר יבא עמו במגע רחוק או קרוב הוא נתפס בפנימיות חייו שלו. מדי אכלו, שתותו, וכל עסקי גשמיותו, מכיר הוא גלי חיים שוטפים מן הכל אליו, מתבקשים להעלות על ידו ועמו. אוהב הוא את הכל, מרחם הוא, מלא הוא הוד ויפעת גבורה, רוצה בעליית הכל. ובעלייתו הוא מתדבק הוא דבקות פנימית תמיד, בתשוקת הרוממות, שאין עמה הגה ורעיון, מפני שהיא גדולה מכל מחשבה, אדירה מכל שם, עושה הוא בסיס לתשוקת עולמים זאת כל מוסר וכל צדק וטוב.

קעב. מלאה היא ההויה אורות ומחשכים, סדרים ובלבולים, תיקון ותוהו. האדם הוא תמצית מלא, שההויה כולה משתקפת בו. פונה הוא האדם במבטו, בנטיית דעתו אל האור, הסדר, התיקון שבהויה, הרי הוא בעצמו מואר, מסודר ומתוקן, ומוסיף עוד בכחו אור, סידור ותיקון בהויה כולה, בתור גורם יסודי וחלק עצמי ממנה, שאינו עומד לעצמו כ"א פועל ומתפעל מכללה. פונה הוא לצד השני, לחושך, לבלבול, לתוהו,

הרי הוא עצמו מתמלא חושך, תוהו ובלבול, ומוסיף את הקלקולים הללו באופן נערך בהווה כולה. הנטיות הללו שונות הנה, באיזה אופן נוטה הוא האדם לכאן או לכאן, אבל העקרים שלהם הם הרצון והמעשה שעמה, איזה עובדא שתהיה המשלמת את הרצון, חמרית או רוחנית, בחביוני המסתרים. מסתכל האדם לפעמים בעמקי המחשכים שבמציאות, בראשי צוקין, שכל קלקולי החיים, כל הבלי השוא וכל מרורות הרשעה מהן יוצאים. הכח המתפשט במציאות המתגלם ועלול אל התוהו והרשעה, נטיית הלב שבאדם מוצאת גם בו יחס גדול. רע מנעוריו הוא יצר לב האדם. לנפלאות יחשוק, להעמיק ברשע, לעולל עלילות נוראות, שהרבה יחריבו, ידאיבו, יבלבלו ויחשיכו. ומין הנאה של פועל, של שורר ומושל, הולכת ונצמחת מזה, והרשעה עושה לה כנפים ומתגדלת בלב, במעמקי הנשמה, ובמעמקי המציאות. הכישופים וכל זוהמת מפעלם הנם פרי העמקה זו, שמקורה הוא הרע שבמציאות, המכוון לעומת יצר לבו שלהאדם הרע, המתחש זה אל זה ע"י יחושים שונים, שההעמקה של הרע, המציאות, מוצאת בהם את המון חוקיה, כחותיה ומסילותיה וארחות לימודיה.

קצג. האדם שהוא, בפנימיות נטיות גופו ומזגו, נוטה לרעה. חית האדם שבקרבו הרעה, נוטה היא אל ההסתכלות וההתקשרות העצמית, אל צד החושך והבלבול והתוהו שבהווה. החפץ להחריב, לשבר, לבלות, אמיץ הוא מאד בתוכן רוחו, ועל פי משקל זה הולך הוא זרם המדע וההשערה השכלית, ההצטיירות של הדמיון, וכל מערכי ההווה המתחשט אליו בקרבו וחוצה לו. אבל האדם נוצר לעבוד עבודת אלהים, עובד הוא את אלהים במה שהוא משכלל את עצמו, את הוייתו, ואת כל ההווה המתחשט אליו יחש קרוב או רחוק. מעבד הוא את רצונו, בהטביעו בקרבו הטבעה עליונה עדינה של הטוב האלהי. לפי עידון רצון זה, כך ההווה הולכת ומתיצבת נגד עיני רוחו בצדה הבהיר, המסודר והמתוקן. לעומת מצב עולמו הפנימי, ההולך ומתתקן, הולך ומשתכלל, כל כח ששואב האדם אל קרבו מההווה הסובבת נעשה מוטבע בכחו הפנימי, ומטביע לפי ערך זה בהרחבה את כחו על ההווה הסובבת, העסוקה תמיד לעבד ולתקן או לבלות ולקלקל. מדי יום ביומו, כשהאדם מרומם את רצונו ע"י עבודת ד' המיוחדת לעולמו הפנימי, היא עבודת התפילה, מאיר הוא בזה את נפשו בקרבו, מעדן הוא את כח הוייתו לצאת מתוך מחשכי הרע והשממון אל מאורי הטוב וההתישבות, מחשבתו ורצונו פונה היא מכל ערפלי חושך של צד הקלקול שבההווה וכל אגפיהם. אחרי אשר הכין רוחו בקרבו, נכון לו לקחת מזון, אוצר כח מהמציאות החיצונית לספח אל כחו. כח זה יוסיף עצמה אל האור, אל האמת, אל צורת האדם המאירה, אל צד הקודש, הדעת הברורה שמשקפת בתוכן ההווה. אבל אם בעוד רוחו עכור, בעוד מצב נפשו מצומצם במאסרי הגוף, כמו שהוא בעוד לא זרחה הנפשיות הפנימית עליו את אורותיה, בעוד הדם עושה את שלו ע"פ תכונתו הפראית, המתעוררת מידי יום ביומו כפי טבע החיה שבאדם, שאינה נתקת ממקומה כל ימי צבאו, אם קודם שיתפלל על דמו כבר יוסיף לו כח מכני מן ההווה, מן הסביבה, הרי הוא מקשר עז נפשי בצורה של חשך, של תוהו, של נטיה להסתכלות משמימה, של שורש הזוהמא, הכשפנות, העוננות והנחש, שבהם נפש האדם בעודה בזוהמתה טובעת. ועל זה צוח הכתוב ואומר: לא תאכלו על הדם, שבכלל זה הוא ג"כ לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם - תתפללו על הדם של החיה שינוח מזעפו, שישקט ויעדן, שירומם מחוגו השפל, שיתנער מתרדמת הרשע של קטנותו. לא תנחשו ולא תעוננו.

קעד. כל מהוה, מתקן מה שהוא חוץ ממנו, ביחוד מה שהוא למטה ממנו - מתוך העודף, מתוך השביעה המציאותית של עצמו הוא מהוה. הופעת ההויה הגלויה - מתוך הכמוסה החמרית, מתוך הרוחנית, מהתוספת של האורה שלמעלה היא באה. ותוספת זו כלולה היא בכל המרומים היותר עליונים, בכל ההופעות היותר נשגבות. עזיז ומרומם הוא הכח של נטיית צדקת עולמים, ליסד המון עולמי עד, ואין קץ לברכות אשר לראש צדיק יסוד עולם.

קעה. האידיאל המוסרי, לכל פרטיו, המעשיים, והציוריים, הוא תוצאה ישרה מהאידיאל השכלי, ברום חביונו. המחשבה של האנשים בעלי הרוח, משוטטת היא בעקרה למעלה, בגבהי האידיאל השכלי, האמת והשקר, זהו כל התוכן שלה. התוכן של האידיאל המוסרי, כאחת מצלעותיו של האידיאל השכלי, כלול הוא עמו, ואינינו תופס מקום לבדו כלל. לא בכונה מדוייקת לצמצם המבט אל הפרטים של הטוב והרע, ולסור מרע, ולעשות טוב, נוכל לצייר לנו את האידיאל השכלי ברום גבהו, עסק אין לו כלל עם אלה הפרטיות, אלא שכשימצא המואר ממנו פגישה עם תכנים כאלה, שיש בהם טוב ורע, ודאי יעשה את הטוב, ולא יעשה את הרע. הצמצום לכוין את האידיאל בשביל טוב ורע, זאת היא ירידה עצומה, למי שהיה מוכן לחיות חיים של האידיאל השכלי, בעצם טהרתו. וכל הפרעות נגד המוסר היותר טוב הנהוג בספירה האנושית, הבאות מצד איזה התגברות של מחשבה חפשית נשאה, יונקות הן את לשדן, מתשוקת האידיאל השכלי לעלות אל מקומו. אלא שבמקום שהאידיאל השכלי לעולם לא ישלול את הערך של הטוב והרע, לא יאמר על הטוב רע ועל הרע טוב, אלא יתרומם על גביהם, ובכל מגע שתבא לידו, ישאר הטוב טוב, והרע רע, כל זמן שהוא בצביונו הרע ובגבולו, יבאו המושפעים מהניצוץ הקטן של הזהירות של מעלה, אשר רק השעת עין מההכרה החודרת וחלישות של הרצון ביחש להחזקת המעמד של הטוב והרע ביחושם אליהם בדרכי החיים פעל עליהם, לידי חילוף ותמורה, עד שיאמרו על הטוב רע, ועל הרע טוב, הארץ נשמטה מתחתם, ובשמים מעל לא ימצאו מעמד.

קעו. כל מה שהשפה יותר מתעשרת אצל בני אדם, והספרות מאמצת את כחה לגלות את כל הצפון, את כל הגיוני הנפש היותר כמוסים, וכל הציורים והחזיונות היותר מסובכים ועמומים, כן הולך החיוב ומתגדל על כל מי שכח בידו להרים את המסכים מהדעות היותר נשגבות, שעל ידן צורת האדם מתעלה לעשות את חובתו. ולא עוד, אלא שכל פתוחו של כשרון הדיבור וההסברה הספרותית, סופו להביא לידי התעודה הנבואית של הפיכת שפה ברורה לכל העמים, לקרא כולם שם ד'. א"כ הרינו רואים בפריחתה של הספרות ג"כ הזרחת אורו של משיח בעולם. וההפרחה של פתוח השפה מתגלה היא בכל הענינים בחול כבקודש, בטמא כבטהור.

קעז. מדרגות השכל הולכות הן מלמטה למעלה. בידוע הוא שגם כל ציורי הדמיון הנם באמת ציורי שכל, אלא שהם כדמות גרעינין, שלא נגמרו עדיין בגידולם. אמנם כאשר השכל יתאשר, ויקיף את מהות החיים של האדם, אז יהיו כל הציורים, של הדמיון מכל מדרגותיו, ושל השכל כולו, אחוזים זה בזה, כתבנית גוף אורגני, שכל חלקיו הם משולבים זה בזה. אז כאשר יחל הרעיון לעלות מלמטה למעלה, תהיה תעופתו מצומצמת, כי סוף כל סוף הרושם של הצנימה הקטנותית יפעול עליו, שלא לתן לו את העז וההרחבה החפשית. אבל כשילך הרעיון

במהלכו מלמעלה למטה, מתעופתו העליונה, עד תהומות הדמיון, וההרגשים התלויים בו. אז יהיה האור מואר מאד, בשפעת חסד עליון.

קעצ חסרון יש ביראה מצד החיצוני שלה, שהיא מרככת את הלב יותר מדאי, עושקת מן האדם את תכונת גבורתו, ועל כן נשאר הוא מצדה, כגבר אין אונים. וכזה מונעת היא היראה, אפילו כשהיא יראה אלהית, נובעת ממסורת טהורה מעיקרה, את שכלולו של העולם, ואת שלמות צורתו של האדם. כשהדברים באים למדה זו, כשמדת היראה מתמלאת בתמרורים רבים, עד שהשפעתה מועלת לדכא את הלב יותר מדאי. כשנשקע בה הרוח יותר מדאי. אז כבר מוכנת היא באנושיות רוח אחרת, רוח הפקרות, הבאה להפיג את ארסה של היראה החיצונית. כששתי הרוחות החיצוניות הללו מתאבקות זו בזו, מתמלא העולם שכרון, ואבק עולה עד כסא הכבוד, חולשה, קנאות, צביעות, ורשעות מרובה מעבר מזה, עזות, תחרות, והפקרות ונביקת רוח [ס"א ריקנות י.ש] מעבר מזה, מפילים חללים רבים. וההמון הולך ונמוג, עד אשר יזרח שמש צדקה, והדעה האלהית העליונה תופיע בגבורתה, ותביא מרפא בכנפיה.

קעט. מה שהמחשבה האלהית היא קבועה בצורה מיוחדת וידועה אצל בני אדם, מפני ההרגל והדמיון הילדותי, מביא המעצור היותר גדול ברוח האדם בבאו לכלל דעת. זהו ניצוץ מהפגם של עשיית פסל ותמונה, שהרבה הרבה מאד אנו צריכים להזהר בה. וביותר חובת הזהירות מתגדלת, בתקופת הדעת היותר בהירה. הכפירה, כל תעודתה במציאות היא רק להסיר את הצורות המיוחדות מהמחשבה המהותית של כל החיים ושרש כל המחשבות כולן. ומי שמכיר את התוך שבכפירה מצד זה, מוצץ הוא את דבשה ומחזירה לשורש קדושתה. ומסתכל בהוד הקרח הנורא, כפור שמים.

קפ. יקרים וקדושים הם לנו לבושי הציורים, מוכרחים הם לנו, ולכל בעלי גבול במבטיהם הרוחניים ביחוד. אבל תמיד בעת שאנו באים לחיים מדעיים, אסור לנו לזוז מהנקודה העליונה, שרק מהבלתי נתפס אור מתפלש בה נתפס, במהלך האצילות, מאור אין סוף. ואנו קרואים להיות מתעדנים בעדנים שמימיים, בכל פרטי ההכרות, שבכלל הגדול הזה, שממנו תוצאות כל החיים.

קפא. אם תרצה, בן אדם, הסתכל באור השכינה בכל היקום, הסתכל בעדן החיים השמימיים, איך הם מתפלשים בכל פינה וזווית שבחיים. הרוחניים והחומריים, שנגד עיני בשרך, ונגד עיני רוחך. התבונן בפלאי היצירה, בחיי האלהות שלהם, לא בתור איזה תכנית כהה, שממרחקים מציבים נגד עיניך, כי אם דע את המציאות שאתה חי בה. דע את עצמך, ואת עולמך, דע את הגיוני הלב שלך, ושל כל הוגה וחושב. מצא את מקור החיים שבקרבך, ושממעל לך, שמסביבך, את פארי הדרות החיים, שאתה שרוי בתוכם. האהבה שבקרבך העלה אותה לשורש עזה ועדנת תפארתה, הרחיבה לכל סרעפותיה, לכל אשד נשמת חי העולמים, אשר רק רצון המקום של ההגה גורם מיעוט זהרו. הבט על האורות, בתוכיותם. אל יבלעו נשמתך השמות, המילים, הניבים והאותיות, הם מסורים בידך, ואי אתה מסור בידיהם. עלה למעלה עלה, כי כח עז לך, יש לך כנפי רוח, כנפי נשרים אבירים. אל תכחש בם, פן יכחשו לך, דרש אותם, וימצאו לך מיד.

קפב. יושבת היא נשמת אומת עולמים וחושבת את מחשבותיה. אורגת למסכת אחת את כל הגיגי עולמיה, רצוא ושוב כמראה הבזק עוברים לפני דורות ותקופות מתחלת היא מראשית חלומות נעוריה, מפרחי אביבה, עוברת על כל עמל חייה, באה עד ימי האחרית, עד ימי הפריחה ההתחלית שאחרי הנבילה הארוכה. רוטאה היא את קשר מחשבותיה, הגיוני לבבה ומעשיה, והנם סבוכים, אחוזים אלה באלה. ומתעוררת כמשנה לחדש נעוריה על פי תכנית מעשית עתיקה חדשה, קטנת כמות ורפת כח, אמנם מחוזקת בזרמי איתן של עבר. שוטפים אל אשדות פסגת העתיד, הולכים ומלווים עם זכרונות קדם עם תכסיסים שרידיים מעבר כביר, המתראים כצמחים זעירים של איזה יער לבנון כביר ונהדר, שאחרי אשר שודדה תפראת ארזיו חובקי מרומים החלה יונקתו להחליף כח והנה צצים ציצים רכים, חלושים ודלולים, כאזובי קיר, אבל הנה הנם לא אזובים כי אם ארזי אל, העומדים בראשית תחלת צמיחתם ביער איתנים.

קפג. לפעמים הרעיון עולה למעלה, מתאווה בענינים רבי הכללות והטוהר, אז מתחלשים ביותר הענינים השפלים, היותר פרטיים, האחוזים במסעדי הדמיון, והמשפטים הרגילים, וכל חלקי הטוב והקודש, שהיו אחוזים בהם, מתרופפים, והאדם נשאר משתומם, עד שיוברק לו אור יותר בהיר, שיבנה את הריסתו הרוחנית, בנין יותר נעלה, ויקח ג"כ את כל מעמקי הטוב והקודש, שהיו נתונים בתוך אותם הענינים השפלים והשטחיים, ויבנה מהם עולם חדש, עולם מלא אור גדול.

קפד. מי שאין נפשו משוטטת במרחבים, מי שאינו דורש את אור האמת והטוב בכל לבבו, אינו סובל הריסות רוחניות, אבל אין לו ג"כ בנינים עצמיים. הוא חוסה בצילם של הבנינים הטבעיים, כמו השפנים שהסלעים הם מחסה להם. אבל האדם, מי שנשמת אדם באמת בקרבו, נשמתו לא תוכל לחסות כ"א בבנינים שהוא בונה בעמלו הרוחני, שאינינו פוסק תמיד מעבודתו הזריזה.

קפה. כל הקישורים, העליונים והתחתונים, אחוזים הם ביסוד החיים שלנו בבת אחת, כשם שכח השכל והמוסר היותר עליון עם פעולת החיים היותר חמרית פועלים עלינו כאחת. ומצד הכללות אין הבדל בין ענין לענין, רק כשאנו מפרטים את הענינים לפרטים, אז אנו מבחינים בין גבוה לנמוך. ויש שאנו צריכים לאחוז בצד הנמוך שלנו, בשביל שלא יאבד ממנו הטוב והקודש התלוי בו.

קפו. אין המדינה האושר היותר עליון של האדם. זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה, שנשארו המון האידיאות, שהם עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה. מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהוייתה תוכן האידיאלי היותר עליון, שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד. מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסולם האושר. ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ד' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון. אמת שאושר נשגב זה צריך הוא לביאור ארוך, כדי להעלות אורו בימי חושך, אבל לא מפני זה יחדל מלהיות האושר היותר גדול.

קפז. הנשמות הגדולות מוכנות הן, שיהיה זורח בפנימיותם חזות הכל, מהשאיפה היותר טהורה ורוממה והיותר כללית בהיקפה עד ההשתלשלות היותר רחוקה וזעירה, שבפרטי פעולותיה, חפצה היא שהאור הגדול יהיה מלא כל, וכמה גדול הוא מכאובה, כשאי אפשר הדבר, שיחדר האור הכללי בישרת שטפו על כל פעולותיה, והיא מוכרחת הרבה פעמים להשתמש באור כהה, אור של תולדה, שהוא ג"כ מאיר את המחשכים באיזה מדה, אבל לא באותו שטף האורה, שתוכיות הנשמה עורגת היא לו.

קפת. השאלה נשאלת. מוצאים אנו תוגה נסתרת בלימוד הגמרא, אע"פ שגם שמחה יש בה. התוגה באה מתוך שבאותה השעה של התעוררות הלב לעבודת רוח, מתעוררים רצונות לשאלות רוח רחבים מאד, שאינם יכולים להיות נגבלים בדברים מעשיים קצובים, והקצב מעיק על זרם רוח זה ומעציב את הנשמה המרגשת. ומ"מ קול החיים המפכה בתוך כל ההגבלות והדייקנות הגדולה, שזהו באמת רז של עולם תיקון, הוא משמח ג"כ את הלב ומרנין את הרוח.

קפט. מדת התוגה אינה מורגשת לכל בשוה, כי אם לפי אותה המדה, שהנשמה צמאה לאור רחב בלתי מוגבל. והיגון עומד בחדרי לב, מתהלך ברוח העסוק בתלמודו, רק כפי אותה המדה שלא ימצא הלומד גודל בלבבו לחדור אל רז גדולתו של רוח הבניה, ההולך משאיפות כבירות שאין להם מעשים לפי גדלם, עד שהוא מצטמצם בסדרים נוחים לפי ערכי החיים שבהוה.

קצ. העולם הולך ומשתנה. שינויים כבירים מתחוללים ברוח האדם, כמו שבסדרי החיים מתהווים שינויים מפני ארחות המעשה והניסיון. אבל השינויים הנם שינויים סיגנוניים, לא עצמיים, כמו שאין הטבע משתנה, אלא כחותיו מסתגנים ע"פ התעשיה האנושית, בצורות שונות.

קצא. הרצון הוא מקור החיים. רצון האדם הוא באמת יסוד שכלולו והוייתו. אמנם הרצון הזה צריך הוא פתוח ועישוי, יותר מכל הכחות כולם. בילדות האנושיות, הרצון הטבעי של האדם צריך חינוך של כניעה, של שבירה, ושל היפוך. כל זמן שהאדם הולך ומשתכלל, כך רצונו העצמי הולך ונהפך לטובה, ושבירתו של הרצון מאבדת טובה רבה. הדבר קשה מאד בדמדומי חמה, בין פרק לפרק, שבתקופה חשובה של רוח האדם, שאז מעבר מזה מונח הרבה פראות ברצון, ששבירתו היא עליה ופתוח, ולעומת זה מונח ברצון כח אור וטוב, ששכלול העולם תלוי בהשאתו על פי תכונתו. והבינה הישרה מוכרחת היא לפתור בזהירות את שאלת התחומין, באופן שישאר האדם מלא אומץ מצד הטוב שברצון שכבר נשתכלל, מצד אותם חלקי הנשמה שכבר נגאלו ויצאו מתהומות הגיהנם וממעמקי הקליפות, ומלא גם כן דכאות רוח, ותכונה של לב נשבר ונדכא, לעומת אותם חלקי הרצון, שעדיין חית האדם הרעה שרויה בהם, שהם צריכים זיכוך על ידי דכדוך ושבירה.

קצב. כשם שהאנשים המעשיים, בעלי הכשרון לדברים מעשיים ולחכמות המעשיות, אינם מוכשרים להשתכללות בהירה בענינים הרוחניים, והסתכלותם הרוחנית באה לקויה ומעורבת עם משפטים כהים,

המתמצים מעולם המעשה, שהם קשורים בו, כמו כן אין האנשים הרוחניים, העומדים ברום עולם, מוכשרים להסתכלות מעשיה שלמה, והידיעות המעשיות שלהם וקשר חפצם בהשלמתן אינם כי אם איזה צל היוצא מתוך הענינים הרוחניים העליונים. אמנם יש כשרון עצום בתכונה הרוחנית העליונה לכלול את הכל, אבל זוהי דוקא במדתה של התגלות הנבואה של אספקלריא המאירה. על כן משה רבינו עצמו, עליו נאמר ויהי בישרון מלך, אבל במעמד הדורות היה מלך לחוד ונביא לחוד, ושמואל, הוא שהיה במדה ידועה שקול כמשה ואהרן, היתה לו בהירות רוחנית כזאת, עד כדי למלא ג"כ מקום של מלך בטהרת השפעת נבואתו, ועליוניותו הרוחנית השלמה.

קצג. בעת שקיטת הרוחות, מנהיג הרגש הישר לבדו ג"כ את העולם. לא כן הוא בשעת מלחמה, בעת תסיסת הרוחות, אז צריכים עצה וגבורה. לפעמים התמימות של הרגש נלקית ע"י ההתחכמות של העצה, אבל כל זה כדאי הוא בשביל תחבולות המלחמה, ובטוח הוא הדבר שסוף כל סוף ישוב כל מה שהוא נאבד, ויוחק יפה כל אשר נטשטש מפני ההמיה הרבה של כל טרדת הקרב.

קצד. מעלת הרצון מוכרחת היא להיות בשלמותה, שוה למעלת ההכרה. ואם האדם אוהב את הטוב ואת האמת, באמת, לפי אותה המדה של האהבה, כן עבודתו בהכרת הטוב והאמת עומדת לו. ואם הרצון מתפגם, מוכרחת ההכרה להיות נחלשת. אמנם זאת היא סגולת החכמה, שהיא מעלה את הרצון, ומתקנת את פגמיו. על כן אע"ג שהאדם צריך להשתדל להשלמת הרצון שלו, מ"מ כשהוא רואה שרצונו נפגם, אל יניח ידו מדרישה תדירית, ויתור בחכמה, וכפי המדה של התגברות אור התורה שבנפשו, כן יתעלה ג"כ רצונו.

קצה. כיון שהאדם נגש אל ההכרות הרוחניות, נחלש כחו, התושיה מתגלה עליו בכל עזה, והיא מתשת כחו של אדם, פגמיו המוסריים כולם מתבלטים אצלו, צמאון נורא לשלמות עליונה בוער אז בקרבו, ואינו מוצא את נפשו בעלת יכולת להושיע את עצמה ממצרי שאול הרוחניים שהיא נתונה בהם. תשות כח זו מזקת את בהירות השכל, ומעממת את חריצות החקירה הבהירה, אשר כדי להוציא את התפקיד האנושי אל הפועל, להיות איש חי מכיר ובעל השכלה, צריך הוא, אחר שעבר עליו הנחשול של החלישות, להתאמץ בכל כח, ולהיות קשור בקשר רוחני אמיץ והסכמה חזקה לחיים ההכריים. ואז ישוב לו מידי יום ביומו אומץ לבב במדה נכונה, במדה שתתן לו כח לטייל בפרדס הצפונות העליונות, ולשמרו מעבר מזה מכל נטיה גסה וזחיות לבב.

קצו. המעיינים הרוחניים האפלים, שאינם מרוממים עצמם להשגות בהירות מתוכיות הנשמה, הם מלאים בקרבם בושח, עצבון וחשכת מחשבה, וטוב מהם המעיינים המעשיים.

קצז. כל אדם צריך לשנן לעצמו שלא ללמוד מחסרונותיו של חברו, שיעשה גם הוא כמותו. אע"פ שיראה את חברו שהוא מצליח ומכובד, ידע שבודאי נגד אלה המגרעות שהוא רואה בו, יש לו בודאי מעלות אחרות שהן גורמות להכריע את החסרונות, אבל הוא שאין לו נטיה לאלה החסרונות כ"כ, הנה זהו עיקר

מעלתו. ואם למרות מה שמעלות אחרות חסרות לו, יסגל לו ג"כ את החסרונות של חבירו, אז תהיה מפלתו נוראה מאד.

קצת. ההסתכלות הרוחנית השלמה, שהיא ההסתכלות האלהית, היא מחוללת את התיקון החברותי היותר נעלה, אחרי המון סבות וצינורות, של שדרות אנשים, וסדרי חיים שונים. התעופה העליונה, המתעלה מעולם המעשה וגבוליו, הוא המעמד של רוח הגדול אשר לנשמת האדם, מתאחד הוא האדם בשיא רוחו עם המהות הרוחנית העומדת למעלה מכל ערכיו, מתעלה הוא מגבולי הזמן והמקום, והנצחיות הבהירה היא נחלתו, בעזוז חסנה וקדושת ערכה. החיים המעשיים נפעלים מאליהם לטובה, אבל לא יוכלו לפשט את עצמם בכל פרטי פרטיהם. מוכרחת היא התעופה העליונה לרדת, ברדתה היא נעשית ראש לשועלים, כח רודה ודוחף לעולמים מוגבלים, כח מישר נתיבות מעשה, עיון ושירה גבולית. ירידה היא לאור העליון, בירידה זו מפלג הוא שטפי אורות לכל הגבולים, לשדרות המעשיות, ולשאיפות הפועלות, תתן טרף לביתה וחק לנערותיה. בהיות החק מלא, והפלגים כבר יכולים להשקות דים, עולה היא שטיפת האורה, מתיחדת במקורה, מתרפקת על דודה, ונשמת הבריאה כולה מתעלה למקור האצילות האלהית. ורוח האדם לעומתה עולה ממעל לכל סדרי חיים מעשיים, והוגה ישרות מוחלטות, בזיו האמת לאמתו.

קצט. הפסק מוכרח להיות בין תוכן האידיאל המופשט של מגמת הכל, ובין המתגלה ממנו בהווה בפועל, בין הכונה הטובה המוזרחת לאדם ברום גובה חייו הרוחניים, לבין הרוח המלווה תמיד לישר מעשיו ודרכיו. אם לא ההבדל הדרגאי הזה, היתה צורת המעשה כולה מטשטשת, ההווה לא היתה עומדת על צביונה, חוקים וגבולים לא היו נשמרים, תכונות קבועות וערכים מגבילים המיסדים עולם ומלאו, לא היו עומדים. נצטמצמה האורה, יורדת היא לפעמים מאד ויותר מדאי, מחסנה, בצמצומה לצורך הערכת מהותה מגיעה היא עד מחשכים, לאשרה מהמגמה המופשטת. צינורות משוכים בתוכיות של הגבולים, של החקיקות הפרטיות. הנם מזילים טל של חיים עליונים, והטל טל אורות הוא, מגרש את המחשכים ומאיר את החיים. כה הולך הדבר באדם ובעם, בעולם ובהווה.

ר. אפילו הדמיונות שהם נובעים מתהלוכות הדעות הטהורות, הם ג"כ מאשרות את נפש היחיד, ומתקנות את הקיבוץ החברתי באופן הגון, ובסדרי עליונים הם מביאים בהמשך הזמנים, לחדור מהם אל האור הגנוז שבפנימיותיהם. וכל בר לבב וטהר דעה יהיה זהיר ברוחו מאד, שלא להקל ראש בהדמיונות, סעיפי הקדשים העליונים, וידון ק"ו מעצים ואבנים של הקדש, שהנהנה מהם מעל. כשהרוח נחלש, מזדלזלים הדמיונות הקדושים אצל ההמון, וע"י זה הם אובדים את דרכם, עד שזורח שמש של בעל שכל כביר, חמוש ביושר לבב, שמורה לרבים את הכבוד הראוי גם לדמיונות הקודש, ומראה את יחושם אל האושר העליון שבצחצחות הנצחיות. ומתוך הארת עולם זאת, בא רוח התשובה ומרחף בעולם, וגאולה מתחלת להופיע. אמנם ישנם ג"כ דמיונות כאלה, שהם אובדים את כח החיים שלהם, ובתעותם בדרך מלאה מחשכים הם באים לידי מצב כזה, שהאמת מתקוממת בקנאה גדולה לשרש אחריהם.

רא. כשם שההויה המוחשית היא טבועה על התנועה התדירית, כן ההויה הרעיונית טבועה היא על השמחה הבלתי פוסקת, שמח הוא העולם, שמחה היא ההויה הפנימית כולה. מעכבים חלקיים משביתים תנועה חלקית, ומעכבים כדוגמתם בעולם הפנימי משביתים את השמחה. יורד הוא רוח החיים מתנועת שמחתו העצמית, ע"י ההשבתות של אסורו בעבודת החיים הטבעיים הגלמיים, משלים הוא את חוסר שמחתו בתקוות אושר, שהוא מציירם לפי מצבו, הולך הרוח ומתגדל, ומכיר ביותר מדי גדלו, את האפסיות שבתקוות הללו, ונקודת שמחתו יורדת, עד שהוא מתגדל כ"כ, עד שהוא מכיר שאין כל סבה להשבתת השמחה המקורית, השמחה ההויית, שמחת מעון עולמים, ואינינו נזקק עוד לרקם ציורי תקוות נובלים. וצדיקים ישמחו יעלצו לפני ד' וישישו בשמחה.

רב. דוקא אם שמע בישן תשמע בחדש. אחד מהיסודות המציל את המחשבה מכליון, הוא ההתעמקות בהישן. יעלה החדש ויפרח, יציץ ציץ ויפרח וישגא מאד, בכ"ז אנו צריכים תמיד לעומק הרוח של הישן. ביותר הדבר אמור בהשקפות רוחניות מופשטות, וממילא הולך הדבר ומשתרג על עוד המון סעיפים המתייחסים להן. כל אשר רוחו נשאו לתור בחכמה, לדעת את רוח המדע הנאצל ברום חפשיותו, שיוכל להיות מתואר בזמנינו, הוא ודוקא הוא, ימצא אז את אוצרו, רכוש רב, כאשר יפנה אל הישן, אל התורה והמסורת, אל כל דברי חכמים וחדותם, אל ההגיון הגלוי והצפון. כל העושה יחד יציב לפנינו את קומת המחשבה במלא חטיבתה. שוכח הוא הזמן בשאון גאונו, לדבר ע"ד הבורא, נחלש הוא מעז ההרגשה לברך את שם כבודו, נרפה הרוח מבהלות לצים ריקי מוח, והרעיון מתבלה והרגש מטפש. צריך לשבר כבלי ברזל כאלה, בחופש ובגבורה צריכים לשוב אל הישן, אל הסגנון הבריא, אל הדרתקודש, להכרת היוצר והיצירה, להרגשת הטוב והמטיב. תשתחרר אז השירה, ינשא הפיוט למרומי שמיו, וכל השקפות העולם הנובעות מהחיים והטוב, המקושרות עם הטוהר והצדק, בין שהן השקפות גלויות, מתבארות בשכל והגיון, בין שהן השקפות גנוזות, אשר רק הסקירה הרזית ומעין של רוח הקודש, באיזה אופי שהוא מפכה פלגים כמו אלה. הכל צריך שיבואר, שיפורש, שיוסבר ויגלה, ולא יבינו כל רשעים - אין בכך כלום, כי המשכילים יבינו. החופש העליון של המחשבה יבטל את זחיחות הדעת ואת קטנות האמנה, ודברים שלא נשמעו סופן להשמע. והשמיצה תתקבץ לקשב גדול, לכח חודר, לקול מעורר, משיב נשמות נדחות למעון רבצם, מחזק רוחות נכשלים מכובד פשעם, משים שפלים למרום ומשגב קודרים ישע.

רג. הנשמות הגדולות הנן מרגישות בעומק הוייתן, שהן שייכות לכל המציאות, וק"ו לכל הבריות שתחת חוג ההכרה שלהן, וק"ו לכל אדם. ואלה הרעיונות החזקים והמקיפים הרבה מאד, נותנים אומץ לכח עולה ויורד, המברר את היחש היותר פרטי, שיש להן לעצמן ולמשפחתן, לעמן וכיוצא באלה היחושים, ופרטי הנטיות הולכות ומתחברות זו עם זו ומחוללות אורות חיים חדשים.

רד. הנטיה הנפשית היותר פעוטה וקטנה, שאין לה אלא תומתה ונטיית טבעה, הכח השליט עליה להוציאה אל הפועל ולכוין את התאמתה עם הנטיות שמחוץ לה, שעל ידי ההתאחדות ההיא תבא למטרתה, הוא הכח היותר כללי, שהוא התוכן המגמתי שבהקפה העליונה של ההויה.

ר.ה. החזיון הרזי מדבר כח החיים שנתגלה בכבשיו של יעקב, הוא אוצר הנשמות של ישראל. יחש גדול יש לרועה עם צאנו. השפעה נעלמה השפיע יעקב על נפש החיה של הצאן הללו. היצירה הכניסה אוצר חיים זה, בקירוב ומגע עם האב הגדול המיוחד - שהוא בעצמו בכל נשמתו הוא חיי האומה - ישראל סבא, שכל הפרטים של ישראל זוטא, כלומר פרטי האיש של האומה כולה, הם נצוצי שלהבת החיים שלו. אי אפשר להאנושות שתוציא מקרבה מין נשמות, כנשמותיהן של ישראל. שאיפה אחרת לגמרי יש בהן שאינה נמצאת במציאות בכל משפחות האדמה. במעמד זעיר של חיים כמדתה של נשמת כבש, הפעולה הנטיית של הרועה הטבעה עמוק מאד. הולך הוא זרם החיים ומתעלה, משתכלל דרך כמה צינורות, לפעמים במהלך הדרגי ולפעמים בדליגה ג"כ. אלה צאן קדשים בית ישראל הנה. נפש החיים שלהם, הוא נפש צאנו של יעקב, מובלות מנטייתו. ואתן צאני מרעיתי אדם אתם.

ר.ו. השירה האלהית ערה היא בנשמת גדולי הצדיקים, עד שכמה פעמים אינם יכולים להתעסק בשום דבר פרטי הדורש חשבון ומחשבה, מפני שנועם השירה מתגבר על הכל ומטשטש את כל הצורות הפרטיות במתיקות זהרו. והם ממשיכים אל כל הענינים המעשיים ואל כל עניני התורה המעשית את נועמה של השירה העליונה, ודוקא ע"י זה הם יכולים להכנס בכל הענינים המעשיים, בין במעשה בין בלימוד.

ר.ז. את התכונות הרוחניות, של צד הקדושה, צריכים לבחון בבחינה מדעית, הדומה לבחינה חימית, לדעת את פרטי היסודות שבהרכבתן, ועל פיה נוכל לחדש הרבה ולהוליד תוכנים חדשים מצירופי ההרכבות, ולזקק ולהעלות את הענינים הישנים, ממש כמנהג החכמה המעשית שבחימיה.

ר.ח. כך הוא הסדר. צריך לטהר ולאמץ את הגוף וכחותיו כולם, אח"כ בא כח הדמיון וכל סעיפיו, שצריך להיות ג"כ חזק ומזוכך, ואח"כ בא הרגש וכל ענפיו, ועל גביהם יבא השכל הברור, והסתעפותיו כולם, ואור ההקשבה העליונה, שבאה מהתנוצצות רוח קודש עליון, הוא בא על גביהם.

ר.ט. סדר זה איננו בדין של יחידים לבדם, אלא הוא הדין באומה שלמה, והדברים מתייחסים לעומת תקופות שונות במהלך החיים שלה.

ר.י. הצדיקים הגדולים כוללים בנשמתם את הכל, ויש להם כל הטוב של הכל, וגם כל הרע של הכל, וסובלים יסורים בעד הכל, ומקבלים עונג מהכל, ומהפכים את כל הרע של הכל לטוב, ומתוך שהם מתמתקים ע"י היסורים שהם סובלים, הכל מתמתק על ידם, כי בשורש נשמתם נמצא כח של סעיפי הנשמות הרבות מאד, שהצדיקים הם יסודם.

ר.יא. אנו רואים, שאפשר לכל חכמה להתייחד בעצמה בלא זיקוק גדול לאחרת, והרי החכמות העולמיות מתבררות לחלקיהם באין זיקוק לחכמות הרוחניות העליונות. מזה אנו למדים, שיכולה היא חכמת האלהות וכל סעיפיה להתברר, באין צורך אל כל הידיעות האחרות כולם. אמנם אע"פ שאין הידיעות החיצוניות

מעכבות את הידיעות הפנימיות, מ"מ הן מעטרות אותה. וכפי רוב הקפתם אותה, הם מתגלים בתור ניצוצות שהם כלולים בקרב אורה העצום מאד.

ריב. ישנם בעלי השגה בהירים וצדיקים גדולים, שמרוב חשק לבכם בהשגות בהירות ומופשטות, ובדבקות אמיתית בהשי"ת, אינם יכולים להרחיב את דעתם בפרטי הלכות ומעשים פרטיים. אע"פ שהיא לקותא וחולשא נפשית, מ"מ מוצא הדבר הוא ממקור הטוהר, וסימן לדבר: איש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא. ולמעלה מזה היא קדושת הנזיר, אשר נזר אלהיו עליו בגדל פרע שער ראשו, ורבי עקיבא שדרש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, כמו שכתוב: קווצותיו תלתלים שחורות כעורב, במי אתה מוצא אותן במי שמשחיר עליהם פניו כעורב, או במי שמשחיר ומעריב עליהן תמיד, או שנעשה אכזרי על בניו כעורב.

ריג. רוב בני אדם חיים הם חיים של דמיון, ואין בכחם כלל לחיות חיים של שכל. אשר על כן צריכים כל חלקי החיים שלהם להיות מתאימים זה עם זה, הידיעות של האמונה שלהם הן ג"כ ידיעות דמיוניות, לפי אותו הערך של כל ענין החיים שלהם. אבל אין הדמיון והשכל מחולקים זה מזה חילוק חטיבי, כ"א חילוק דרגאי. ישנם מדרגות שהדמיון הולך ומתברר, ובא בחלקיו לידי זיכוך, עד שהוא נכנס לגבול השכל, והשכל לפעמים יורד הוא בחלקיו ומתכנס לגבול הדמיון. ובכלל, ההבדל הוא בעיקרו בין ריחוק וקירוב של ההכרה הברורה, ולא הבדל עצמי. כי סוף כל סוף אין לאדם כי אם ידיעה צללית מכל דבר. הדברים שהם יותר גדולים בערכם, הנוגעים הרבה למהות הרוחני העצמי של האדם בכללו ובפרטיו, הם יותר מתלבשים בכל הלבושים, בין בלבושי השכל לפי מדרגותיו, בין בלבושי הדמיון לפי חילוקי הדרגות שלו. שמירה גדולה צריך האדם לעשות שלא יחרב דמיונו, שלא יזחו הדברים היסודיים הטובים מלעשות את התפשטות ענפיהם גם על הדמיון, כמו שהם מושרשים בשרשיהם בעומק השכל. כרותה היא הנפש, שגרמה להחריב את פעולת הדמיון, מהדברים היסודיים. והאומה בכללה אם היא באה למצב כזה, הרי היא מדולדלת. כנסת ישראל היא מעוטרת באמונה האמיתית שלה, שיוכל הדמיון להיות מחובר בקשר יפה עם כל האמת, והדמיון שלה הוא לבוש מקשט את תוכן השכל והאמת, ומגדיל הוא בזה את הדר החיים ועצמותם בקרבה. כל שקלטתו מחיצת היהדות פנימה יפה מרגיש הוא בכל פגימה דקה מפגימתו של הדמיון, והוא משתמר ממנה מאד. וכשהדמיון הוא שלם, בלתי הרוס מכחם של עיוותי רגשות וקלקולי חיים מעשיים. הולך הוא השטף השכלי, הרוחני והמעשי, ושוטף בכל חדרי החיים, של היחיד ושל הציבור. וכשקלי דעת באים ומזלזלים בהדמיון של האומה, גורמים הם לכינוס של כחות בגופו של הדמיון, ונסיגה לאחור גדולה הוה במצב הרוח, עד אשר ירפאו התחלואים, וישוב השכל והדמיון לעבוד בכח שקול בערך.

ריד. צריכים לבאר, איך המעשים כולם, הדינים ופרטי המצות, נובעים מהדעות ומהרגשות, שהם הם יסודי הנפש של האומה, והם בונים את המחשבה ואת הרגש הלאומי ע"י פעולתם החוזרת. וכשמבטלים מהמעשה, הרגש והמחשבה הולכים וחרבים, והנשמה מתדלדלת, ורקב נורא הולך ונוסס.

רטו. בזמן הזה צריך להסביר את כל עניני האמונה, התורה והעבודה, ע"פ דרך השכל.

רִטְז. אי אפשר לנצח שום התקוממות רעה כללית, בין בעולם בכלל בין בישראל בפרט, כי אם כשלוקחין את כל הצדדים שיש בה, ומנהיגין אותם בדרך הטוב והקודש.

רִיז. הולכת היא היצירה את דרכה, בוראה היא את כל דרגותיה, שואפת היא לההתיצרות היותר עדינה ונשגבה, שעל ידה תהיה משתקפת כל התמצית של ההויה כולה, כל חסנה ועזה, כל יפיה, ישרה וחכמתה. זאת היא הנשמה השלמה, של האדם, שהמובחר שבו הוא המושלם הבחירי שבקרבו, אותו ששכלל ברצונו את מהותו לצד הטוב היותר עליון, עד שהוא מגלה חלק יצירתי, שיש בו מהות של פועל טוב מוחלט. הנשמה העליונה בעצמה מוצאת היא את חסנה ועזה פנימה, אינה צריכה לשום דבר חוץ לה, היא מאושרת, ובכח הכללי שבה, מתוך שהיא תמצית הכל היא ממשכת את החיים לכל, את כל החסר לכל בכל גווני החסרון. והרבים, בעלי קטעים שביצירה, אינם מוצאים את מחסורם בפנימיותם, הם צריכים הרבה עד שיתמלא חסרונם, שיתקן קצת מפגימת עצמותם, שאחר כל אלה אינה מתקנת לגמרי כ"א בצדיק העליון, בעל הנשמה המרכזית, ובק יוצאת מהר חורב ואומרת, כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מעש לעש.

רִיח. כמה אמללה היא הריאליות, בשעה שהיא מתגדרת בעצמה ורוצה להנתק לגמרי מההארה הרוחנית הנפשית. כשם שהיא מאירה את ההכרה בדברים הסובבים והממלאים את חוג הרגשותינו, כך היא מחשיכה את העולם כשהיא חפצה להיות השלטת בכל. המתאדק בריאליות, מוכרח הוא להיות טובע והולך בה. היא תמשיכהו אחריה קמעא קמעא, ואם לא יעיר בעצמו את הנימא הרוחנית שבלבבו ואת זיק האורה שבנשמתו, תלך הלך ועמם, עד שלא יוכל עוד האדוק הריאלי להכיר כל תוכן נשמתי אמיתי ותשאר נשמתו חרבה - למרות מה שיוכל להיות עם זה, איש מדעי, מוסרי ובעל עליליה. העסקנים הריאליים, כשהם נתונים לאיזה אידיאל המעסיק אותם, הם נתונים במצב של ניגוד עצמי עצום מאד. מתוך ההשקפה הריאלית אין מקום למסירה לשום אידיאל, כי כל אידיאל ענינו המענין והמושך את הלב, הוא מצד כחו המוסרי, שהוא בעצמו ערך רוחני נשמתי, שאין הריאליות כוללתו. ומתוך כך, אם בלב שלם תהיה ההתמכרות, אז יתגבר הטבע הרוחני של האדם, ויצא האדם מתוך ממעמקי השיקוע הריאלי ע"י ההתמכרות להריאליות עצמה, שהאידיאליות שבהתמכרות הזאת עצמה תזכך את תוכן החיים הפנימיים, וההכרה הרוחנית תתבלט בקרבו. ואם באמת אין ההתמכרות זכה, אז לא תעמוד, ותלך הלך והתקרר, ולכל היותר לא תוכל לעשות פרי להשפיע על אחרים, וביותר - על דורות הבאים, ממנהותה. המגמה הנצחית החיה בקרבנו, תכריחנו בשביל כך להיות חושקים אל התוכן האידיאלי, ולא תתן לנו מנוחה בריאליות מוגבלת ויבשה.

רִיט. האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה, שצריך להדריך אותה בתכונתה. וכשאין משחיתים את דרכה הטבעי לה, איננה צריכה לשום תוכן אחר לסעדה, אלא היא מוצאה בעצמה את הכל. בעת החלש אורה, אז בא השכל והרגש לפנות לפניה דרך. וגם אז צריכה היא לדעת את ערכה, שלא משרתיה, השכל והרגש, הם הנם עצמותה. ותהיה קבועה באיתן מושבה, אז יצליחו השכל והרגש בפניו הדרך, ובהמצאת האמצעים השכליים והמוסריים המסקלים את המכשולים מעל דרכה. ההסתכלות המיוחדת של האמונה שהיא חלק בעצמה, הוא האור של הנבואה, וברדת המדרגה, שפעת רוח הקודש, שגם אלה יורדים לפעמים ומתאחים עם השכל והרגש בדרכי גילוייהם.

רכ. צריך לדעת שאי אפשר לפנות אל השי"ת בשום שכל ובשום רגש, וק"ו בשום חוש, כ"א באמונה לבד, ותפילה היא אמונה, ויראה ואהבה הנם ג"כ גילויים של האמונה. ומה שאומרים חוש האמונה או רגש האמונה, וק"ו אם נאמר מדע האמונה ושכל האמונה, הם דברים של שמות מושאלים לבד, כי עצמות האמונה אינה שום דבר מהם, כי אם עליונה מכל אלה, שאין בה מחסור מכל, שכוללת באחדות ושלמות עליונה את התמצית היותר מובחר וחזק מכל הנל.

רכא. האמונה והאהבה הם תמיד מחוברות זו עם זו כששתיהן זורחות בנשמה בשלמותן, וכשאור אחת מהן שלם לגמרי מתעוררת השניה בכחה, ויוצאת ממעמקי הנפש להאיר בכל מילואה.

רכב. אין האדם מוכשר לשום כח רוחני שבעולם בשלמות גדולה כזאת שהוא מוכשר לאמונה ולאהבה, וזהו האות, שבכחות אלו מונחים כל יסודות הויית מהותיותו.

רכג. כל מה שהיחיד והכלל עושה, בכל גילגולי הסבות וכל הכחות המתגלים בחיי התרבות, הכל הולך הוא להשלים במעלה העליונה את האמונה ואת האהבה.

רכד. מתוך האמונה והאהבה מתאצלים כל האורות הרוחניות שבעולם, המאירים את כל דרכי החיים וההויה. האמונה והאהבה הם עצם החיים בעולם הזה ובעולם הבא, שום דבר איננו נשאר בחיים, כשעושקים מהם את שני המאורות הללו את האמונה ואת האהבה.

רכה. הקולטורה הזמנית, כפי מה שהיא מתבססת עתה בעולם, בנויה היא כולה על הכפירה ועל השנאה, שהן שוללי החיים העצמיים, ואי אפשר להתגבר על מחלה זו, כי אם לגלות את כל אוצרות הטוב המונחים בבית גנזיהן של האמונה והאהבה, וזאת היא מטרת גילוי סתרי תורה.

רכו. התורה היא האהבה, והמצות - האמונה, והם הנם ג"כ הצינורות, שעל ידם שפע האמונה והאהבה שופע והולך תמיד, וכל התרבות הרוחני והחומרי של ישראל, בהתעוררות חייו הלאומיים, צריך שתתרכז כולה סביב המרכז הכפול המאוחד הזה, שתיים שהן ארבע: התורה והמצוה, האמונה והאהבה.

רכז. שכלול האמונה והאהבה ואומץ קיומן מתחזק ביסוד דבקות נפשית בחכמים ותלמידיהם, או כפי המבטא של החסידות: התקשרות עם הצדיקים. יסוד זה, שהחסידות טפלה בו הרבה, צריכים אנו להקימו בשכלול גדול והדור מאד בתור אוצר חיים, והדום רגל, לשכינה הכוללת את אור האמונה והאהבה, השרויה בחכמים צדיקים, שמהות חייהם כולה, היא התגלות האמונה והאהבה, המחזקה באיתניות התורה והמצוה, בכל מילויהן

המעשיים והרוחניים, עם סגולה נפשית מיוחדת, שהיא הסתגלות רוח הקודש, הראוי להולד דוקא בארץ ישראל.

רכח. התרבותיים הרשעים, חסרי האמונה והאהבה, אינם עלולים לשום דבקות אפילו בינם לבין עצמן, והנם דומים לאפר שאינו בר גיבול ועסותם רשעים, כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם, וממילא אין חייהם חיים, והם נקראים בחייהם מתים. אמנם ע"י אמונה גדולה ואהבה רבה נוריד טל של תחיה, להחיות בו ג"כ את המתים, יחיו מתיך נבלתי יקומון, כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל.

רכט. אנחנו שואפים לתחיית האומה ותחיית הארץ, כדי להחיות את הנשמה שלנו, כדי להעמיד את ישראל חי, להחיות את האמונה והאהבה, בחוסן של התורה והמצוה בכל המילוי שלהן. אנו מכירים את אור אלהי ישראל, אלהי עולם, והעונג שעל ד' על ד' דייקא, למעלה מכל מבטא ומכל מושג, לעילא מכל ברכתא ושירתא, תושבחתא ונחמתא, הגנוז וצפון המתגלה באור האמונה והאהבה, המתראה בתכסיס התורה והמצוה כולה, אנו דורשים לציון, אנו משתוקקים לבנות את הארץ ולהבנות בה, כדי לקלוט את רוחה ואוירה, להתאחד עם כל החיים המקושרים בה. על כן תורה מרובה אנו דורשים, ולשם כך אנו שואפים לבריאות שלמה ולכח גופני חסון ואמיץ, מצות רבות אנו מבקשים, כדי שיהיו לנו די כלים להכיל בהם את האור הגדול של האמונה והאהבה, עם כל העונג והעדן וכל האור והטוהר, העז והאומץ שלהם, שיתגלו לנו במלא מדתם, בשובנו לחיים עצמיים, לאומיים במלא ובמרום המובן. כל מה שיש לנו, מזכרונות העתיקות, ממצוה וחק, חביב עלינו חבת חיים, כי הם לנו כלים למקור חיים ועמם מקור חיים, האידיאלים הצפונים בהם חיים הם אתם ועם קיומם.

רל. מיד כשאנו מתחילים להסתכל בדברים האלהיים, נופלת עלינו חרדה, והשכל נעשה עי"ז כהה. ובשביל כך אין אנו מסיקים הלכה ברורה בסדרי המחקרים הצחים, ובדרכי החיים והמעשה שעל פיהם - בראשית ההשקפה. עד אשר אנו מתחזקים בישוב הדעת, ורגש היראה נח מזעפו ע"י המנוחה השכלית, ואז הננו מתחילים לחשוב מחשבות ברורות, שיש בהן תועלת ספרותית ותועלת מעשית.

רלא. רעה חולה היא, כשרגש המוסרי מתעדר יותר מדאי, עד שלא די שהוא משמש בתור כח עוצר בבא תור המעשה, שלא תשולח יד לעשות רע, אלא הוא מאיים תמיד ביראת עונות הסובבים את האדם, במעשה ובמחשבה. הפחד הנפרז מכל חטא, מאבד טובו של האדם, ועושה אותו למין בריה שפלה שאינה עושה דבר, כ"א שוכבת ורועדת. האדם צריך להאמין בחייו, להאמין בכחו החמרי ובכחו המוסרי יחד. האמונה היא כוללת הכל, כמו האהבה. האמונה בחיים היא ברכת ד', כמו שאי האמונה היא הקללה היותר איומה - ולא תאמין בחיך. כשאדם מאמין בחייו הרוחניים, הוא מוצא קורת רוח בעמל נפשו, והוא הולך ומתעלה.

רלב. אע"פ שצריך להשתדל הרבה להיטיב את המדות, מ"מ חלילה לעכב בשביל מניעת הטהרה המדוית את העילוי לצד גודל הרוח וההסתכלות השכלית. ולאידך גיסא שאי אפשר כלל שיטהרו המדות בלא עליית רוח

גדולה, וכל הגדול מחבירו צריך הוא יותר לשכלל את עולמו הרוחני השכלי, כדי שיהיה לו מבורר הדבר, מהי המהות האמיתית של טהרת המדות.

רלג. הרוח העמוק איננו יכול להסתפק בשטחיות, ואיננו מוכשר מצד עצמו לסדר לו הנהגה ממוצעת. עד התהום הוא חפץ לחדור בכל דבר ועד קצה האחרון בכל תכונה. רק היצירה האלהית באה עליו בתור חק להעמידו על המשקל, שהקצוות לא יכריעו בו יותר מדאי.

רלד. ביושר הדעת ובמדות הטובות יש יותר אמונה ודבקות אלהית, מבאמונה דיבורית וציורית רגשנית.

רלה. השאיפה להשלמות האלהית, בהתפתחות כל כחותיה של הנשמה, במלא עזה, הוא הכח הרודה, הדוחף את החיים הרוחניים לתעודתם. בצמאון הנורא לטל של תחיה, מאורה העליונה, כלול כל המילוי המעשי והשכלי, כל מה שנכנס בגבול הבחירה האנושית, וכל מה שהוא למעלה מזה, ההולך ומתגלה ע"י התעצמותה של הנשמה בזיוה המקורי. אי אפשר לה לנשמת החיים שתהיה מסתפקת בבקשת סדרים מעשיים, תיקונים בארצות החיים והחברה, ובהטבות מדיניות וקבוציות. אמת הדבר, שבזמן שכל אלה הם במצב של קלקלה, מנועה היא מכמה אמצעים שיוכלו לעזור לה להשלמתה החטיבית, אבל לא זאת היא מנוחתה ומגמת פניה. את האורה האלהית, השלמות, המעשית והשכלית, הרגשית והתכונית, את השלמות במילואה היא מבקשת. מתקשרת היא באור התשוקה העליונה, מתרפקת על אהבת יוצרה, מתרוממת היא ליהנות מזיו הרעיון, השכל, המחשבה, הדמיון והרגש, הקישור הנשמתי והשיקוע הנפשי בים האורה של אור תורה ונר מצוה.

רלו. כבר אחד ר"ח קרשקש את האמונה עם השמחה, שהיא ג"כ מתאחדת עם האהבה, שהיא תוכל לבא ע"י הסתכלות תדירית בהירה במושגים הרוחניים, בהגברת הטוב הרוחני, ע"י תלמודם העליון וסקירותם ההקפית. וכיון שימצאו משכילים עסקנים בקביעות ברזי תורה, תתגלה האורה הכללית בכל הדרה לפנייהם. וכל מה שימצאו יותר תלמידים מקשיבים לבהירות לימודי תוכן האמונה והאהבה והשמחה, הרי הנשמה הכללית של האומה נעשית חזקה וערה יותר. אמנם לפי התרבות הכח, צריך שיהיה מתלווה עמו ג"כ הסידור והקצב, וזה בא ע"י המדעיות, בין המדעים הכוללים, ובין המדעיות המודרגת של ארצות האמונה בעצמם, ע"פ השפיטה ההיסטורית - אע"פ שזו אינה נותנת את התוכן העמוק והעשיר של גנוי האמונה הקדושים ותהומיים, מ"מ היא מועלת לתן צביון של מדע לכל העושר של הרוח, המצטבר בשפע גדול לרגלי הלימוד הפנימי.

רלז. החקירה החפשית, אינה יכולה להזיק את הלב שכבר קלט בתוכו את העומק התמציתי של מהות האמונה, שהוא יסוד העילוי הנשמתי היותר בהיר של האדם, אדרבה, עוד תוסיף עליו גודל ויפעה. אבל כל זמן שהתמצית העליון לא נקלט יפה בלב, עד שכשל כחו לנהל את חיי המעשה וההרגש, אז כל חקירה חפשית, מקעקעת היא את היסוד של אפשרות פעולת הרגש הטוב, העומד למעלה מהשכל ההגיוני, וממילא תתהפך חקירה זו אח"כ למין כפירה עקשנית, שהיא אחת ממדוי הנפש היותר גדולים.

רלח. טבע הגוף האנושי וכחות הנפש ההולכים וזורמים ע"פ תכונת הגוף וכחותיו, הוא כמו טבע החיה היותר רעה, שאינה ראויה לקיבוץ ולתיקון עולם, וק"ו שאינה ראויה שיתפתחו בתוכה החושים הרוחניים הנעלים המביאים לאדם עונג עדין, כמו העדן של ההשגה ושל הצדק. ובכלל השאיפה התמידית להתעלות עילוי פנימי, וההסתגלות להכיר מהו עילוי פנימי ואיך שיש בו הליכה תמידית מחיל אל חיל, וכדי שינצח האדם את כחות גופו - ולא נצחון שלשכירה, כ"א נצחון של שיעבוד והתהפכות שלמה - הרי אור הנשמה צריכה להופיע בעולם. וצריכה היא להופיע בכל גבורתה וגדולתה, שזהו המגמה של כל ההארה הרוחנית של תשוקת המדע, וכל חשק רוחני עליון, עד שבאים להנקודה היותר עליונה של זיו שדי.

רלט. להאמין ולקיים זאת היא הסגולה המיוחדת של כנסת ישראל. האמונה היא היסוד העקרי, אבל אינה מתבססת ואינה גומרת את מגמתה, כ"א בצירוף המעשה. וכדי להאמין במה שיש אפשרות לקיים צריכים משקל, זהו משקל התורה האוחזת במשפט לפי כח האדם. הנוצרות אומרת להאמין, אבל אינה יכולה לקיים, על כן אומרת היא שיותן לחי שני למכה האחת, מובן שבקהל אפשר רק להאמין שמדה זו היא נשגבה, אבל לא לקיים. ותורת אמת, היא יוצאת משקל הקודש, שהיא אמת במעשה כמו במחשבה. עושר האמונה, היא אמונה שהיא גם מעשית. שכן ארץ ורעה אמונה.

רמ. כשעוסקים בתשובה צריכים להגדיר ביותר את מהותם של הטוב והרע, כדי שהחרטה וזעזוע הרצון, מחיוב לשלילה, יפלו רק על הרע ולא על הטוב. ועוד יותר, שצריך לברר את הטוב הנמצא בעומק הרע ולחזק אותו - באותו הכח עצמו שבורחים מן הרע, כדי שתהיה התשובה כח פועל לטובה, המהפכת ממש את כל הזדונות לזכיות.

רמא. נשמתה של כנסת ישראל היא הצדק המוחלט, שבהתגשמותו הוא כולל את כל הטוב המוסרי שבפועל. על כן כל פגם מוסרי, שהאיש היחידי מישראל עושה, מחליש הוא בזה את קישורו עם נשמת האומה כולה. והתשובה הראשונה היא להתקשר עם האומה בנשמתה, ועמה הכרח הוא לתקן את הדרכים והמעשים כולם לפי אותו התוכן המהותי שבנשמת האומה.

רמב. ראש הפסגה של נשמת האומה היא המגמה הכללית, שהאומה שואפת אליה בעצם הוייתה, וזה כבר יוצא על כללות ההויה, ורעיון התשובה העליון נעוץ במרום חביון זה.

רמג. הרשעים, בעלי הפרינציפים, הפושעים להכעיס ולא לתיאבון, נשמתם גבוהה מאד - מאורות דתוהו. הם בחרו בהרס והנם מהרסים, העולם מתטשטש על ידם והם עמו. אבל תמצית האומץ שיש ברצונם היא הנקודה של קודש, שהיא, כשהיא נספגת אל הנשמות המשוערות במהלכן, נותנת להן את עז החיים. בעתותי גאולה מתגברת חוצפא, ואלה הנשמות הלוחטות, ששום סייג והגבלה לא יוכל לעצור בעדן, מראות את כוחן, והעולם הבנוי וכל יושביו המיושבים, בעלי השיעור והנימוס, מתבהלים משאתם. אוי, מי יגור לנו אש אוכלת! אוי, מי יגור לנו מוקדי עולם! אבל באמת לא היה פחד, רק חטאים בעלי נפשות חלושות

וחנפים, הם פוחדים ורעדה אחזתם. אבל גיבורי כח יודעים, שגילוי כח זה הוא אחד מהחזיונות הבאים לצורך שכלולו של עולם, לצורך אימוץ כחותיה של האומה. אלא תחת שבתחילה מתגלה הכח בצורת התוהו, ילקח מידי רשעים וינתן בידי צדיקים, גבורים כאריות, שיגלו את אמתת התיקון והבנין בעז רוח של שכל צלול ואמיץ, ובאמץ נפש של הרגשה והתגלות מעשית קבועה וברורה.

רמד. ועולם התוהו, ושכירותו, ותיקונו, מורים לנו, שעוצם הרצון לתיקון, לשכלול, להויה, שהם הטוב הגמור, פועל הוא בכח מלא מאד מאד. אין ההויה יכולה לקבל את כל עוצם הטוב של המהוה העליון, אמיץ כח אין סוף, ההויה החלקית מתמסמסת מרוב הטוב, מעוצם החיים, משתברת היא מרוב שאיפתה. אבל לא מפני זה יחדל הטוב הנשא לעשות את דרכו, הוא חוזר ובונה אחר השבירה, והבנין המתוקן עולה יפה יפה, באין ערוך ליקרתו. וכל כך מרובה היא מדה טובה ממדת פורענות, עד שכדאי לסבול את כל יסורי השבירה, את כל קלקולי הריסה, רק שיצאו עולמים משוכללים כאלה, שנושאים בכחם עושר חיים כזה, שהוא מצד עצמם למעלה מכחם. ואין המהוה העליון בוחר בדרך מדודה ומצומצמת, כדי שיעור היכולת של ההויה, שאם כן היה הטוב מוגבל לא לפי עוצם עז חיי היוצר כל, אלא לגמרי לפי תנאי היצירה החלושה.

רמה. הלב צריך שמירה גדולה. כהלב הפרטי, כן הלב הכללי. הכח הנפשי הרודה בחיים, הוא היסוד הנשמתי, המשתפל ממרום עזו המופשט להנהיג את כחות הגויה. הוא צריך להיות מעין דוגמא של מעלה, מוטבע בטבע שרשו שהיא נשמת אלהים חיים העליונה, המתגלה בהארת החיים האנושיים היותר עליונים, בחיי החכמה והרעיון הנשא. אבל ההבעות הנפשיות מקושרות הן בצביון המיוחד, שהצורך היסודי למוסר מוגבל במעשה ובדעות, הוא למענן. קוצצי הנטיעות, קוצצים הם את ענפי החיים הנפשיים שלהם משרשם העליון, מרוששים בזה את הכלל, ומאבדים חלק נכבד מאד מעצמותם. השכל העליון מברר לו את הארחות איך הולכת היא הדעה הצלולה המופשטת, ובאה עד תחתית התכונה הנפשית. אבל עם כל הדרכים הרבים של הברורים לא תשתנה העובדא, וכך הענין מחוייב ומוכרח להיות, שירדו הדעות אל הצביון של התכונה הנפשית, לשכון בנפש בתור נושאים קבועים, ועמם כל המעשים המעטרים ונלוים אליהן. הכפירות המתגלמות במבטא, כפי מה שהמסורת מלמדת אותנו, הן הן המחלות קוצצי חיות הנפש, שלא תועיל שום חכמה לחברם, אם לא בשובם לאיתנם במבטא הברור של האמונה האחוזה בשורש המדע העליון, המתגלה לכל אדם לפי מדרגת שכלו. האומר אין תחיית המתים מן התורה, אין תורה מן השמים, ואפיקורוס המבזה קודש, עד שביזוי ת"ח ג"כ כלול בתוכן ענינו, מאבד את קשר חייו הנפשיים וכל היחש ההרגשי האורגני עם שורש החיים של התורה והמצות, ושל האומה בצביונה הרוחני המעשי. שום חבות אחרות מבודות, לא יוכלו למלאות חסרון קיצוץ צינור זה. התשובה צריכה לנכשלים כאלה, להשיב את המבטא לאיתנו. המבטא ישיב את הרגש, והרגש יתעלה למרומי הדעה, להיות לחטיבה שלמה וכוללת.

רמו. כמה אמת ושירה מופיעה לפנינו בחזיון של מרכזיות נשמת האדם, ביחש ההויה כולה. אין החזיון הזה נופל לרגלי ההתגלות של הציור הקוסמי הרחב והבלתי תכליתי של עולמיות הכוכבים, של היצירה המתמדת של הערפלים, אדרבא מתגדלת היא שירה זו ומתאדרת ע"י הנצח והגודל. בכל מקום ששם בא אור החיים לידי התגלות הכרה, והתגלמות של הדר מוסר ושאיפות עדינות, הרי המרכז נגלה. האחדות של האדם הרוחני מקיפה

היא אותו בכל גילוייו בכל העולמים, כאחדותו של כח המושך בכל הגרמים. לשוא חושבים בעלי חוגי הבטה קצרים, שאחרי החידוש של הציור הקוסמי בטלה מרכזיותו של רוח האדם, וחפצים הם לומר, שבשביל כך ערך הדת נגרע. אע"פ שאיתנה היא הדת גם בלב אלה אשר מעולם לא נתקבל לרוחם המרכזיות של האדם, כהרמב"ם וסייעתו, א"כ הטענה בטלה היא מעיקרה. אבל גם בעומק הרעיון המסתורי, שהוא מוצא מקום חשוב בחיי הדת ביחוד בדורות האחרונים בהתפשטות יתירה גם שם לא נפגע דבר, כ"א נתאדר המחזה. האחריות המוסרית מתגדלת לפי שילוב הויה כזה, וזהו ג"כ יתרון מרץ לרוחו של אדם בהשתלמו. מובן הדבר, שלצורך ציור של גודל נורא לגבי האחריות המוסרית צריך עומק והארה צלולה לתוכן המוסר, כדי שלא יתמסמס הרוח מיתרון פחדנות, ולא יוכל להיות חמוש באותה האביריות, הדרושה לאדם פועל בחיים.

רמז. בחינוך האדם היחיד, וכן בחינוך האדם הכללי, האומה והאנושיות, צריכים לשום אל לב לאחדות הרוחניות, דהיינו שהשכל יהיה משפיע ישר על הרגש, והרגש על הדמיון, והדמיון על הפעולות. וכשיש סתירה בין אלה החלקים אזו ההריסה מוצאת מקום לחול. ועל גבי אלה ארבעה החלקים, שהם שכל, רגש, דמיון, מעשה, מתעלה הענין האצילי, שהוא שורש הנשמה, של האיש ושל הציבור, במקור ההויה העליונה.

רמח. כמה טובה מונעים בידים מפני שפלות הדעה שבאנשים, אשר רוח ד' ראוי לדפוק בלבכם, והם אוחזים בקטנות, ואינם מאמינים בעצמם בגדולת נשמתם. לא הסביבה ולא המעשים בפרטיות הם היסודות, שעליהם האושר הנשמתי בנוי באוצרה הפנימי, כ"א גודל הנפש, הקדושה והטהרה הפנימית, אומץ הרצון ועז המחשבה. הסביבה והמעשים נכנעים הם מפני העצמה הרוחנית, כשהיא מתרוממת. על כן עוסקים הם הצדיקים הגדולים בעיקר הדבר בגודל הפנימי. כמובן מדקדקים הם גם במעשים, משתדלים בטהרת הסביבה, אבל כל זה בא מתוך הגורם הפנימי של האורה העליונה, הזורמת בנשמה בכל הוד גדלותה, דוקא מתוך הצינור היותר גדול ושוטף, ולא ישפילו את עצמם להיות דבוקים תמיד בתוך הקטנות של הדקדוקים הפרטיים שאין להם סוף, המלאים את הרוח העולה למעלה. ובכלל לא העולם המוחשי בדיוקי פעליו תופס המקום היותר גדול בנשמת חיים הנצחית, המופיעה באור גדלה בנשמות העליונות, כי אם ההוד הנשגב של תפארת חי העולמים, שבתוכו הכל כלול, כל הטוב הרעיוני, המוסרי והמעשי. התפשטות השלמות על המעשים כולם, מאיליה היא באה, בעת אשר הרצון הגדול לטוב האלהי ברוב טהרו פועל בכל תקפו. ומ"מ פונים הם הצדיקים לפעמים מרוב גדלם ומסתכלים על מעשיהם בפרטי פרטות. אחרי שכבר שבעו זיו עדנים מעונג העליון, והרוח מלא כח התעודד והתאמץ, החשק של הטוב והטהור מלא אור חיים חי בלב פנימה, בא חשבון הנפש, בגדולה ותפארת, לפרטים ופרטי פרטים, בא גם הדכדוך הנפשי והגופני, כזרם שוטף ורעם נורא, פחד וגודל, תקוה ובטחון, ושאפת תיקון לכל פגם, תשובה עליונה, הכוללת כל התשובות כולן.

רמט. כשמוצאים הצדיקים פגמים במעשיהם, אפילו כשהם רואים שאי אפשר לתקנם, אינם נופלים ממדרגתם העליונה בשביל זה, כי הם יודעים, שהסבה של העדר היכולת לתקן כל חסרון הוא מפני שעדיין לא זרח האור של הנשמה, שהיא הכח האמיתי של החיים על כל הענפים של סעיפי החיים. על כן הם משתדלים לעלות למעלות עליונות יותר, בהשגה ובבהירות הרוח, כדי שתתחזק הנשמה ביותר, ותגלה עליהם את הופעתה,

ובטוחים הם שבגודל ההופעה הנשמטית יגדל כל כך כחם, עד שיהיו יכולים לתקן את כל המעוותים, הרוחניים והמעשיים, הקרובים והרחוקים, בין מה שבין אדם למקום, ובין מה שבין אדם לחבירו, שאינם מוצאים בהם כל הבדל עצמי.

רנ. אותה הגדולה הנשמטית, השואפת לקודש עליון, ולגדולות ונשגבות, מוכרחת היא להיות מטפלת בתיקון המדות והמעשים ג"כ, ולפעמים לרדת למעמקי החיים המעשיים ולנקר בפרטי פרטיותיהם, לתקנם ולכוונם על פי הצדק והדין, ע"פ התורה וההלכה, ולחדור למעמקי המדות הנפשיות, להסיר מהם כל רשעה וכל סלף. ואם רק להעליה יושם לב, ולא אל הטהרה והקדושה התחתית, יוכל כל אותו האור העליון להשתבר, ולהתהפך לרועץ. גדולת הנשמה תוכל להתהפך לגאווה מוזרה, ותשווק הידיעה בתעצומות המסתרים לדמיון מתגדר בשלל צבעיו. אומץ הרוח, המרומם את הופעת החיים, יוכל לרומם ג"כ את התאוות הסוערות הגופניות, חמדת הבצע, הכבוד, והתענוגים המוחשיים יוכלו לפרוץ כל גבולים, וממרום עז השאיפה העליונה המלאכית תוכל לבא הנפילה היותר נוראה, ועלמא דאתכסיא, מדתה של לאה, עיניה רכות, על פרשת דרכים היא יושבת, ומתפללת שלא תפול בגורלו של עשו. ומתוך גדלה ובכייטה זכתה ליסוד נבואה ומלכות, ולחלקו של ישראל.

רנא. המחשבה הרוממה, עסוקה היא אצל היחיד לחזק את הכח הכללי שלו, כח הגוף וכח הרוח, למען יחזק בזה כח הכלל כולו. וכל מה שהאיש הוא יותר גדול במחשבה, ברצון טוב ובדעה ברורה, כן הכלל מתעלה יותר בחיזוק כחו החמרי והרוחני. על כן צדיקים צריכים להשתדל מאד לחזק את כל כחותיהם, ובזה הם מוסיפים עצמה להתפשטות הקדושה בעולם, וכל הדבק ברוחם הרי זה מתעלה, וכל העולם כולו מתעלה בעליונים ובעז גבורתם.

רנב. מצד עצמות המציאות האלהית המוחלטת המחוייבת, אין שייך שום שבח ותהילה, כי ההכרח לא ישובח. אבל ההסתכלות של גודל האמת והטוב הזה בעצמה, היא משלמת את הכל יותר מכל, ואז מבינים שמניעת השבח היא לעילא מכל ברכתא ותושבחתא, שהתפשטות ההנהגה הרצונית היא מצומצמת לגבי העליוניות הגמורה, ודוקא היא הממועטת נותנת מקום לתהילה ולשבח.

רנג. הידיעות הסודיות היותר עליונות אין מגמתם להתפשט בעולם בהתפשטות כמותית, שידעו מהם רבים, כי זהו דבר שאי אפשר. ואם ידעו רבים מסגנונם החיצון, לא ידעו כלום בתוכנם הפנימי, ויהיה הדבר מזיק יותר ממה שהוא מועיל. אמנם הם צריכים לחדור לכל אלה שבהם נמצאת סגולה עליונה של הסתכלות גבוהה. ואלה היחידים, בגבהם הרוחני, מרוממים הם את העולם משפלותו ע"י מציאותם לבד, לא ע"י השפעתם הניכרת. את הרזים הפנימיים אינם מגלים, ולא יוכלו לגלות. אבל מה שהאורה הגדולה גורמת בעצם בכל כחה, בהתפשטות ניצוציה גם על כל מה שהוא ג"כ מגולה, על מבט כל עין, על כל שיחה ותנועה, על מהות הרצון, על מגמת החיים, הכל פועל, ומעודד, מחזק ומקדש את הכל. גם המגמה הכללית בהשפעתם של ישראל בעולם איננה התפשטות לימוד של דיעות, בדרך הלימוד וההשפעה הפשוטה והגלויה. אבל כשהאומה הזאת אוצרת יפה בקרבה את סגולתה, כבר העולם כולו מתעלה, מצד מה שיש בו סגולה פנימית כזאת, באוצר האנושיות.

הפעולות וההדרכות שראו הנביאים הוא במעלה קטנה לגבי המעלה העליונה של הפעולה הפנימית. ובמקום שהנבואה שבאספקלריא שאינה מאירה אומרת, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' ואל בית אלהי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, שהיא הצעה למדרגה הפעולית הניכרת, שהיא המדרגה השנייה, אומרת הנבואה של אספקלריא המאירה, היא תורת משה, והיא אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל.

רנד. אומץ החיים מוכרח הוא לכל יחיד, ובפרט למנהיג, ולכל ציבור. אבל עם האומץ המתגלה מהתכונה הנפשית, מתעוררים הרבה סעיפים מזיקים ומדות רעות, וצריך הסתכלות בהירה של יושר גדול לברר את הטוב הנקי מתוך הפסולת.

רנה. כשהנשמה דבקה בצרור החיים, באור ד', באהבת הדבקות האלהית, המדות כולן מתישרות מאליהן. ואותם גדולי המחשבה, הראויים להדבקות הרוממה, אינם יכולים לישר שום דבר מארחות חייהם, כי אם ע"פ המדה של הדבקות העליונה, שהיא הולכת ושוטפת דרך הצינורות של המדע הגלוי, והתורה והמצוה, וכל הדר המוסר והגבורה הרוחנית כולה. התביעה הפנימית של הדבקות האלהית, הבאה בחטיבה מיוחדת בנשמתן של ישראל, היא עליונה בעצמה מכל מחשבה הגיונית ע"פ שפע רוח הקודש היא מתישבת בלב, וע"פ תקות ישועה היא מתאמצת ומתפשטת בכל החוגים המעשים, התופסים מקום בחיי הכלל ובחיי הפרט.

רנו. כשהחושב מתבודד, ומתגלה בנפשו אז הכח הרוחני הפנימי שלו, חש הוא את כל הפגמים שנפגמה נשמתו, מכח מעשים ומדות שאינן הגונות, מצטער הוא אז בצער פנימי ועמוק, וחותר ברוחו איך לתקן את המעוות. כשהצער הפנימי מתגלה בכל תוקף שלו, כשהמצב החיצוני, נעשה רעוע, כמו בעת קלקלה וצרה, אז ההרגשה הפנימית איננה כ"כ איתנה, ומ"מ גם אז יכולה היא לבא למרום קצה, כי גם תשובה שע"י יסורין היא תשובה.

רנז. הצדיקים קשורים הם תמיד בדבקות בד' יתש, ואינם יכולים כלל לצייר להם חיים בלא נועם הדבקות האלהית. אמנם מפני שבכל רעיון אנושי מתערב הרבה מהדמיון הכוזב, ועמו יחד מתערבים המון מדות רעות, שהן מסתעפות כמו ענפים, היוצאים משורש קטן, וכגידולי זרעים רבים מגרעין, על כן הם צריכים לברר ע"י תורה ומצות את הדבקות האלהית, שתהיה כולה ברה וקדושה.

רנח. הצחצוחים של המדות הרעות, המעורבים בתוך הכשרון של הדבקות האלהית שבנפש, הם פועלים את פעולתם לרעה יותר מהמדות הרעות שאצל רוב בני"א, מפני שאין בעולם פעולה כ"כ אמיצה במעמקי הנפש כמו הדבקות האלהית, אשר על כן אין לשער את עומק וגודל החיים של הצדיקים, העומדים לפני ד', ומתענגים בנועם הדבקות והחשק האלהי, וכשהכח הכללי של החיים הוא גדול ואמין, גם החלק הרע שבהם הוא ג"כ אמין, כתוכן הפנימי של כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ומפני כך עומדים עומדים הצדיקים תמיד במצב

של מלחמה נגד צחצוחי הרע שבהם, המעורב עם הטוב, כל זמן שהעולם לא נתבסס כולו. אבל ד' לא יעזבם, והם תמיד הולכים מחיל אל חיל, כובשים ומנצחים. ולעד לא יעזבו את תוכן החיים העקרי, שהוא הדבקות האלהית, כ"א תמיד יעלו אותו, יאמצוהו ויברורוהו, ובעלייתו ועלייתם עמו הכל מתעלה, כל העולם, כל החיים, כל ההויה. בהתרוממות היסוד יתרומם הבנין, ובאימוץ השורש יתאמצו השריגים והעלים כולם, יחד עם כל המוני פרטיותיהם.

רנט. הקריאה בשם ד' אחד, שואפת לגלות את האחדות בעולם, באדם, בעמים, ובכל התוכן של ההויה, באין פרץ בין המעשים והדיעות. בין השכל והדמיון. וגם הפרצים המורגשים יתאחדו ע"י ההארה העליונה, המכרת את צד אחדותם והתאמתם. בתוכן החיים של האדם הוא יסוד הקדושה כולה בחיי הרוח הוא אור הנצח, חיי שעה וחיי עולם באגודה אחת. זאת היא המחשבה היותר גדולה שבמחשבות הענקיות של כח החושב אשר להאדם, המתגלה בקרבו ע"י כל כשרון הגילוי הרוחני שלו, עד מרום התגלות אלהות, באורח שכל, וידעה של פנים אל פנים.

רס. התכונה של יראת שמים, מצד עצמה, לית לה מגרמה כלום, ואי אפשר לה להיות מתחשב בין הכשרונות ומעלות הנפש של האדם. היא כשהיא לעצמה, היא עלולה להוריד את האדם ואת האנושיות כולה לעמקי תהומות, כשם שהיא עלולה להעלותם למרומי שחקים. אבל דוקא משום דלית לה מגרמה כלום היא מקבלת את כל האורות, היא אוצרת בקרבה את כל הכשרונות כולם, וכל כשרון מתברך ומובטח להיות נצור רק ע"פ ההערכה הנכבדה של יחושו להאוצר הגדול, אוצר של יראת שמים, שבו הכל גנוז. על כן יראת שמים מתרוממת לא כ"כ ע"פ העסק במעמקי עצמה, כמו שהיא מתעלה ע"י מה שממלאים אוצרה בכל דעת וכשרון, בתורה ובמצות, בכל מדה נכונה, בכל עז וגבורה, בכל תהילה ותפארת. נמצא שיראת שמים ויסוד הוייתה העולמית היא אספקלריא דלא נהרא, מצד עצמה, וכל עילויה הוא בהארת אור שמש העליון עליה, עד אשר תתאחד יפה ביסוד מקוריותה. אז תעלה מעלה מעלה, ותהיה באמת עטרת תפארת לעמוסי בטן, כשתשוב מלאה טוב אל שורש מחצבה העליון, העשיר מכל השפעה נאצלת, המתפלגת לפלגות מיוחדות. כי היא בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שבכל שמה, מקור הברכה כולה.

רסא. לא תמיד אפשר לדבר בעצם הענינים המהותיים, ע"כ ממלאים את הריקניות של המחשבה, במה שמדברים ע"ד המקרים החיצוניים של הענינים. ומ"מ גם שיחות כאלה הן מביאות תועלת, וסוף כל סוף מביאים הם את האדם לידי כניסה בעצמיותם של הענינים. ביחוד ראוי לדבר תמיד ע"ד הערכים של הענינים הנעלמים, כדמות חכמת המספר, ובשכל משוטט על ידי זה למעלה.

רסב. צריך להסביר עילוי הלימוד של רזי תורה, עם הדרישה לכבד את ההכרות הפנימיות של האדם, שהוא יסודו של עולם. וכל הנפילה, שהעולם המתעלה בתרבותו החיצונה נופל הוא בערכו הפנימי, באה היא ממדה זו, שכל מה שהערך החיצון של התרבות הוא מתקדם, העין תופסת יותר את ההכרה החיצונה, ומוסיפה לזלזל את ההכרה הפנימית, ומתוך כך ערכו האמיתי של האדם פוחת ויורד. וגאולת העולם תלויה היא ברוממותם של

ההכרות הפנימיות, שהן באות ומאירות ע"י העסק הכביר במעמקיהן, שהוא עצמו העסק הנלכב ברזי תורה, בקדושה ובטהרה, בענוה ואומץ רוח.

רסג. הטהרה הגופנית בכל פרטיה המעשיים וכל דקדודיה עד טבילת הגוף, היא דרושה מאד לתמם את כח המדמה על מכונו, ולהתאימו עם ההרגשים והדיעות המוסריות והשכליות, המוטבעות בעצמיות התכונה הפנימית של כנסת ישראל בערכה הרוחני העליון. והמעולים שבמכירים הפנימיים, הטביעה הזאת הולכת ומתפתחת בהם, עד שלא ימצאו מרגע לרוחם, כי אם כשימלאוה בכל הצדדים היותר מרוחבים.

רסד. המעשים מתהפכים לדמיונות. בכח עיקול רוחני, והדמיונות להרגשות, וההרגשות למושכלות, והמושכלות לאופי רוחני קבוע, הפועל על כל התוכן המהותי. ומזה יש להבין, כמה גדולה היא האחריות של המעשים. אמנם לא אצל הכל הקשר עומד בחזקה, וכח העיקול הרוחני איננו שוה אצל כל איש ואצל כל עם. בטפוסה המיוחד של היהדות, מונח ג"כ זה האופי, שהקשר בין החוליות הללו של המעשים, הדמיונות, הרגשות, המושכלות, והאופי הכללי, הוא חזק מאד, וכח העיקול הרוחני נשגב הוא. על כן אין קץ לחובת שמירת המעשה בישראל.

רסה. ההדרכה הרגילה של תום ויושר, בשמירת המדות הטובות וכל דת ודין, זהו ענין תהלוכות עולם התיקון. וכל ההתפרצות מזה, בין שהוא בא מצד קלות דעת והפקרות, בין מצד עליית דעת והתעוררות רוח עליון, הוא מענין עולם התהו. אלא שיש הפרש גדול בפרטים של עולם התהו עצמו ובנטייתו לשמאל או לימין.

רסו. רוב בני אדם חיים הם את חייהם הרוחניים, וממילא גם חלק גדול מהמעשים, ע"פ השפעת הדמיון. והעבודה התרבותית צריכה לעשות לה למטרה, להכניס בתוך אותו הדמיון כמה שאפשר, ניצוצות שכליים ומוסריים. רק המעולים והגבורים ברוח, הם מתרוממים לחיות חיים שכליים, וגם הם קשורים הם בטבעם בהרבה שלשלאות במאסר הדמיון, וצריכים הם להתחשב עמו הרבה.

רסז. החסרון היותר גדול שיש בתכונתה של יראת שמים, שאינה מחוברת יפה באורה של תורה, היא מה שבמקום יראת חטא, היא מתחלפת על יראת המחשבה, וכיון שהאדם מתחיל להיות מתירא לחשוב, הרי הוא הולך וטובל בבוץ הבערות, הנוטלת את אור נשמתו, מכשלת את כחו, ומעיבה את רוחו.

רסט. לא על המחשבה לבדה יחיה האדם, כ"א על המהות הנשמתי שלו, שאותה צריך לשמור מכל משמר. והיא מתת אלהים היא, ונשמרת היא בשמירה אלהית דוקא. שמור מצותי וחיה.

רסט. צריך לעסוק תמיד בדבר הכלל של יראת שמים, להבין את תוכן ענינה, ולקנות אותה בטהרה, בתור הסגולה היותר יקרה של החיים, ואח"כ להסתכל בפרט באותה היראה המיוחדת לישראל, מה היא, ומה המה גדריה העצמיים.

רע. בדבר המוסר, צריך לברר את המוסר המופשט המוחלט הכללי, וצריך לברר ג"כ את המוסר השייך ליראת שמים, ולהתבונן אל היחסים שיש בין אלה הגדרים המיוחדים, במה הם נבדלים זה מזה, ובמה יתאחדו.

רעא. א"א לאדם לחיות לא בשכל לבדו, ולא ברגש לבדו, תמיד צריך שיהיה ממוזג את השכל עם הרגש בחוברת. כשירצה להתפרץ למעלה ממדרגתו, יאבד את הכשרון של הרגש, ויהיה מלא פגמים וחסרונות, אע"פ שיהיה בעל שכל גדול. ואין צריך לומר שאם ישתקע ברגש לבדו יפול בתהומות של סכלות, המביאים לידי כל חולשה וכל חטאת. רק תכונת המשקל השווה, המאזן את השכל עם הרגש, יביאהו לידי הצלה גמורה. מובן, שעם צריך להחיות תמיד את התכונה המעשית, והחוש החברותי הישר.

רעב. ההתגלות של המחשבה הבהירה הרוחנית, היא כרגע מתנוצצת, ומיד היא נעלמת בתוך תכונת של לימודים והסברות, שאין להם כלל אותו כח של גבורה של מעלה שיש בנקודת ההתגלות ברוב עזה, ברגע הולדה, וחכימי לבא אינן חמאן למלה בשעתא דאתגלי ההיא מלה, עד לא תיעול בגו לבושא. חמאן זה פקחו דעינא, ואע"ג דמיד איסטים, לא אתאביד מעינייהו. והרגיש בפליאה של תוכן זה, בהקדמת ספר "אשל אברהם".

רעג. טועים הם המבקשים גדרים להיהדות מצד נשמתה ותכנה הרוחני, אע"פ שאפשר להגדירה מצד תוכן הגלוי והמוחש שלה. מפני שבנשמתה היא כוללת את כל, וכל הנטיות הרוחניות, הגלוייות והנסתרות, צפונות הם בה בהכללה עליונה, כמו שכלול הכל האלהות המוחלטת. וכל הגדרה לגבה היא קיצוץ בנטיעותיה ודוגמא להקמת פסל ומסכה לשם הצביון האלהי.

רעד. הרטט והיראה, הם דברים תכוניים לנפש האדם בכל אופן שתהיה נפגשת עם חזיון נשגב, ואין שום תועלת במלחמה נגדם. אמנם אם ע"י חלישות המחשבה והירוס הכחות הגופניים והנפשיים, נתגברו יותר מדאי, אז מתגלים בצדק כחות ניגודיים לצמצמם, כדי שלא יוכלו להזיק למשטר הנשמתי של האדם ולשלטונו על עצמו, ועל חוגו החברותי באיזה כח שהשליטה מגעת לו בצדק.

רעה. כל הענינים המופתיים, השייכים לדרכי האמונה ע"פ השכל ההגיוני, אפילו כשהכח המופתי שבהם מתבטל, מ"מ יש להם ערך מצד כח המדמה, שהוא ג"כ צריך להיות הגון ושלם, וארחות החיים צריכים להשתוות אליו בשלמותו. ביחוד צריכים להתחשב עם הכח הזה בענינים האלהיים, שכל מיני דבקות בהם, היא מאשרת את היחיד ואת הרבים אושר גמור ונצחי. וכשם שהשכל צריך שיהיה מואר בהארה אלהית, כן צריך שיהיה ג"כ כח הדמיון מואר בהארה זו לפי ערכו.

רעו. להפרחת הרעיון והפריית הספרות, צריך שיהיה מוסכם, שכל פרח ציורי ושכלי הוא פרי הנשמה, וכשמגלים אותו מתבסס העולם יותר, כשהשאיפה הנשמטית בכללה היא נוטה לטובה. ולכן צריך תמיד הכח השכלי והציורי, להיות עסוק בעבודתו, בין ע"י העמקה בציורי עצמו, בין ע"י התעוררות מחזיונות

רוחניים של ספרים אחרים, חדשים גם ישנים, שמתוכם המחשבה מתעוררת, והיא אורגת את חזיונותיה, וכולם עולים הם על שולחן הספרות להעשרה.

רעז. אע"פ שהתורה והמצות מזככים הם את המדות, מ"מ א"א לסמוך ע"ז לבד, והכרח לעסוק בזיקוק המדות, ובתיקון המוסר ביחוד.

רעת. לעולם אין רשות להתיבה האמורה או הנכתבת, להיות סותמת בפני השכל הישר. וזה כלל גדול בתורה, בין בדיעות היותר נשגבות, בין בפרטים היותר קלים.

רעט. קטרוג הלבנה מתפרש יפה ברזי הנפש. השכל, המאור הגדול, והרגש, הקטן, שניהם עומדים במשקל אחד, אבל שונים הם דרכיהם, ולפעמים רבות מאד הסתירות שביניהם. אם ערכם היה מכל צד שקול. היתה הסתירה בחיים הרוחניים, וממילא גם הגשמיים. גדולה. א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. הרגש הקובל, אפשר לשכל להרחיב את עצמו עד כדי קבלת כל ההפכים. מה שא"כ ברגש. עצה אחת יש ע"ז. לכי ומעטי את עצמך. הוי ראש לשועלים. בחיי המעשה, החברה, והנימוס, מלכי בכיפה, אבל למעלה במקום העיונים העליונים, שם המאור הגדול מושל. אבל הקובלנא גדולה היא מאד, יש באמת מהלכים לרגש בעליונים ועליונים עליונים, גם בעמקי השכל עצמו וטוהר משפטיו. הכח השכלי שברגש מוצא הוא בעושר ההתפרטות, מיעט את הלבנה לפיכך הרבה את צבאותיה. אבל בכ"ז לקוי הוא העולם מפני ירידתו של הרגש ממרומי שמיו. השכל ושורש עליונותו מתעכב ג"כ ממהלכו, ונעכר מזכותו, ע"י הנמכתו של הרגש והגבלתו, ואי התחברותו התדירית באור השכל. מביאים כפרה על האור האלהי. המונמך ע"י מיעוט הירח. משתדלים לדרוש מילוי פגמתה של הלבנה, העמדתה במשקל המאור הגדול, החיים המורגשים והשכליים ממוזגים ומשוקלים עין בעין. מה טוב ומה נעים יהיה אז העולם, מה נחמדים, כבירים, עליזים וקדושים החיים. יהר מלפניך, ד' או"א, שתמלא פגימת הלבנה, ולא יהיו בה שום מיעוט, ויהיה אור הלבנה כאור החמה: כאור שבעת ימי בראשית, כמו שהיתה קודם מיעוטה, כמו שנאמר ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים. וכמו החיים הפרטיים, כמו כן החברותיים יקבלו את צורתם החדשה, השלמה והבהירה. החפץ היותר כמוס במרומי הסתר השכלי, והגלוי במעמקי לבב, בסידור האומה וחסנה, יחדיו יעמדו שלובים זה בזה. ויתקיים בנו מקרא שכתוב, ובקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם אמן סלה.

רפ. כנסת ישראל נקראת קיר בדרך רז. כלומר, המעמד המוחש, שהרעיונות פונים אליו בשביל כל הענינים של היהדות והאמונה. ובהיקף הכללי של העולם היא ההכרה האלהית, הבאה מתוך ההסתכלות של העולם והמציאות המוחשית, והגילוי הרוחני הקרוב, הפועל על החיים והמוסר.

רפא. האישיות, בכל התפשטות הכח שלה, היא תובעת את דקיונה מהמוסר, ומהדת, בזמן שהם באים לעצור את הטוב והצדק שיש בה. אבל לעולם אין המוסר ולא הדת מכוונים כ"א לעצור את הרע והפראות שבאישיות, ומאד צריך האדם לזיכוכ מדותיו, והארת דעותיו, עד כדי להבין ולחוש את אותו הצד הפראי והרשעי שבו, שהוא צריך להיות נעצר ע"י הדת והמוסר, ולדעת ג"כ את הצד של האור והטוב שבו, שהוא עומד למעלה

מהתפקיד של הדת והמוסר, במובנם המצוי. התרבות מגלה היא צדדים רבים של טוב ושל אור בנפש האדם, במקום שהיה נחשב לרשע ופראות, וכשהיא מוצאה בנקודות הללו מעצורים מצד הדת והמוסר, היא נלחמת בהם ומנצחתם. אבל אחרית המלחמה היא הגילוי, שמגלים הדת והמוסר בעצמם את אורם, עד שנמצא החופש האישי הזה, ותביעותיו הטבעיות הטובות, הוא מוכר לאחד מכרי הדת והמוסר עצמם, וממילא מתאשר עוד ביותר הכח של הדת והמוסר לשלוט על הצד הפראי שבאדם, ולהיות מכובד ואהוב מצד העליון והטוב שבו.

רפב. שתי שיטות הן לערכה של התפילה: השיטה המיסטית והשיטה הרציונלית. הראשונה מבארת את קשר העולם עם האדם ועם תנועותיו כולן, ומראה בעליל, שהבעת הרצון הנפשי של האדם בהתדבקו באלהים, הרי היא פועלת ויוצרת מתוך המעמד הרוחני עלילות רבות-ערך בהווה בכללה, וממילא באה הפעולה לטובה בהנוגע לחלקו של האדם ומבוקשיו. השיטה הרציונלית אינה מכרת את הסתרים הנפלאים הללו, והיא מכנסת את התפילה כולה לתוך המערכה המוסרית, הפסיכית, הפיזית. האדם יתרומם ע"י ציורי תפילתו, נפשו תזדכך, מדותיו יתעלו. התוכן המוסרי הוא בודאי אחוז עם הגורל של האדם, בההטבה המוסרית יוטב הגורל, ההווה כולה שואפת לקדמה לטוב, הרשעה היא נפלטת מהמציאות, ובזה הננו מכירים את סיבת הפגעים-כולם מהרשעה. ההטבה הנפשית שע"י חיקוי השירי של התפילה, היא התכלית. אין לקשר את התפילה בפרטיות של הפעולה המבוקשת, ע"פ השיטה המדוברת, אלא מצטרפת היא מתוך הכלל. היא מכרת שהאדם שלא יתפלל, יצטברו בתוכו הרבה תכונות קשות מחוסרות תיקון ועידון, ומצבו המוסרי יסבול מזה הרבה. ולהיפוך, ע"י התפילה יתעלה האדם, ויהיה יותר מואר ברוחניותו, וממילא יהיו חפציו יותר ממולאים. בכלל יקרה היא האידיאליות של התפילה, הבעת הנשמה, יותר מעצם התכלית הפרטי של המבוקש שבתפילה. מובן שלשיטה זו, צריך המצב האידיאלי להיות יותר מזוכך, כדי שתהיה התפילה מוכרת לדבר של חובה גדולת ערך. אמנם השיטה השנייה, היא ממולאה מאידיאליות פנימית המוזרת מההווה כולה בתוכה, אבל היא מספקת להמשיך לבבות אל קביעותה.

רפג. מה אני מרגיש כשאני נתבע לעיין ברוחניות - מחלת לב ומועקה. למה הוא הדבר הזה? מפני שהתביעה הרוחנית מתגברת בקרבי, ונפשי מרגשת אז ביותר את עניותה המוסרית והרוחנית בכלל. אמנם הרפיון הנפשי הנולד מהופעה זו, הוא חסרון מוחלט. זוהי חלודה נשמתית. נגד זה צריך להלחם באמץ לב. ההסתכלות הרוחנית צריכה להיות עשירה, תדירה ורחבה, תקיפה והולכת ביושר. החולשה והכאב הפנימי, שהתבערה של יראת שמים מחוללת בקרב הנפש, היא מצד עצמה חסרון ומחלה, וצריכים לקנות מושגים ברורים במקצע של קודש זה, עד שהסילוד הבלתי תרבותי יהיה הולך ופוחת, ובמקומה תבא עצמה והרחבת הדעת.

רפד. הרגש כלול הוא בשכל. והוא המדרגה התחתונה שבו. כשהוא יוצא לפעול פעולות מעשיות, אז קובע לו את תחומו הרגשי בפני עצמו. בחיים העולמיים כולם הוא התוכן הסודי של אות ה"א האחרונה של שם, שהיא נעשית שם אדני בפ"ע.

רפה. התפילה, וחלק גדול ממעשה המוסר והתורה. בנויים הם על יסוד תקנת הרגש של האדם. והם צריכים לשמור גבולם. כשבאים אל הרגש בענינים ותוכנים שכליים אין מצליחים. אמנם עצמותה של התביעה, שיהיה הרגש ג"כ מושכל, יש לה מקום, מפני שבאמת איננו גם חטיבה בפ"ע, אלא אחד מצדדי השכל, שהוא מתגלה במדרגתו התחתונה.

רפו. כל המתעורר בעולם מדור דורים עד אחרית, הכל הוא חלקי שאיפות וחלקי הכרות, שהולכות ומצטרפות ליצירה שלמה. עד שלא באה הצורה המשלימה, המכנסת את הכל אל שלמותה, יש בהם טוב ורע, אמת ושקר, טומאה וטהרה, קודש וחול. אבל כשיופיע האור של ההתאחדות הכוללת, שיהיה מבורר כל אלה השאיפות וחלקי ההכרות למה הן באות, אז הכל יוכר לטוב, לאמת, לטהרה, ולקודש, עולם שכולו שבת, שכולו טוב.

רפו. שינוי האויר מקור לחום ומחום לקור ברוחניות, מזיק הוא לבריאות הנשמה, כמו שצינים פחים מזיקים לגוף, ושומר נפשו ירחק מדרך עקש זה. הנשמה הישראלית צריכה לחיות באויר רוחני ישראלי. והכרח הוא להשביעה תמיד מהטוב הגנוז באוצר החיים של ישראל, ואם תרעה בשדה אחר תתחלש ותחלה, כי אם בהיות לה כל האמצעים הדרושים לשמירה מכל מחלה, המתרגשת מהשינויים של האקלימים הרוחניים.

רפת. התשובה קדמה לעולם, המוסר מקיף את הכל. הערך העליון המוחלט מתפלש הוא בכל ענפי ענפים. המעשה המסתעפת, שאינו מכוונת לשרשה, חוזרת למקורה בעלוי הרצון.

רפט. הטבע אינה יודעת ממוסר וצדק, כי אם שואף לחפצו, לבנות ולהרוס, לנבל ולהצמיח. וכן הטבע הפרטי של האדם איננו יודע כ"א את חפצו המיוחד, אבל הקדושה היא מתפשטת, מתגברת ע"י ההשפעות של המעשים הטובים והלימודים, התעוררות ההרגשות הקדושות, ע"י תפילה ועבודת קודש, עד שמאירה את מאור המוסר גם בטבע האדם. הארה זו נעשית היא ג"כ בדוגמתה בהויה כולה, והאור הנעים הטוב של הקודש, של המוסר העולמי, הולך וחודר בכל ההויה, עד שהיא מתאימה עם טבעה לתכונת המוסר, והצדק העליון, שבהופעת הקודש העליונה הכוללת.

רצ. שפעת החיים היציריים. ממקור החיים, הולכת ושופעת היא ליצירה העליונה, יצירת השכל, הטוב, והשירה, משתפלת היא דרגה אחר דרגה, עד שיוצרת את החמירות, נעשית טבעית קשה, חשוכה, קשורה לחק עפר אבן וברזל. בדרגותיה אשר ירדה, זוכרת היא שפעה זו את אורה הראשון. משתוקקת היא לשוב לימי חסנה וזיוה, פונה היא מטביעתה הירידית, ומפסקת מצעוד עוד צעדים בשפל, פונה היא לעלות, להיותמוארת מאור של מעלה, מהאור של מקור הוייתה. את השתלשלותה אבדה, כיון שפנתה למעלה, אין זה מהלך הזרם ההולך ויורד, אבל נתעשרה בעושר רוחני פנימי, מתחברת היא עם המאור העליון, השפעה של הויית הישות, הרוחני, האצילי, השכלי, והמוסרי, הקדוש והמצוחצח. מהחיבור הנעלה מתחדשים אורות ונגוהות רבות, יצירות נפלאות, שבהן מתגלה הכבדות הארצית, עם השאיפה השמימית המנצחתה. נשמת האדם, בכל חגויה השונים, היא פרח רז עולם זה.

רצא. עז החכמה העליונה במרום גבורתה, לא תצא לפעול חוץ מחוגה, די לה עצמיותה הנשגבה. אבל אור החסד זורם עליה לרכך את קרחה הנורא, שיעשה נהר פלגים מים קרים נוזלים, להופיע ממנו המון בריות לאין תכלית. והולכת הצטיירות החכמה ומתגלמת בכל יצור וכל מפעל.

רצב. כיצד הנשמה נבנית: למדים הרבה, מעיינים, חוזרים ומשננים את הידיעות, מתרגלים בהרגשות ע"י התורה והשינון, ואח"כ צומחות מזה הסתעפויות רוחניות, הקובעות אופי מיוחד.

רצג. עולה הוא הצומח בכחו הצמחני, מתגדל הארז והברוש בזרמי כחותיו. חיים תקיפים חיה הטבעיות בקרבה, לא תדע מטרה מכוונת אצילית ברוחה, לא תכף עצמה מפני כל עילוי. זהו סוד חסנה ופראותה גם יחד. במרומי היצירה חיה נשמת האדם המכוונת ומסתכלת, הכופה את עצמה ועצמה נגד עליית הקודש. הוא ישגא בחילו - בכחו המופלא להיות גבור מעצמו, יותר מכחותיו החיים בקרבו, מהעולם שאין בו מחשבה ומטרה מוסרית - אצילות הקודש. את הכל ינצח. כל שתה תחת רגליו.

רצד. ההבנה כשהיא מתעלה, היא מחוללת את הזכרון. ההתעלות הרוחנית מנצחת היא את הזמן, וממילא אין השכחה - שכל כחה היא פעולת הזמן - שולטת. ההנחה האפלטונית, שכל הלימודים הנם רק עניני הזכרה, היא באמת קרובה לאורחא דמהימנותא. וכל מי שיודע שם שלמ"ב ומשמרו בטהרה, תלמודו מתקיים בידו. וע"י עילוי רוחני זה, תכונת השליטה מתגלה בנפש, ואימתו מוטלת על הבריות.

רצה. נשמתי רחבה, גדולה ואדירה. אני מרגיש תפארת ויהדר רוחי בקרבי. מלא אנכי עז וחופש. הפחדנות המתעטפת בלבוש של יראת שמים, לא תוכל להוליך אותי שולל. צופה אני את פני האמת, הוד הקודש מתנוצץ לי. בלא מעצור אני צריך לחשוב, בלא מעצור - להציג על הגיליון את כל הגות לבבי. איני מקפיד איך יעלו הדברים, בדרך נסתר או נגלה, הכל אחד. סוף כל סוף האור יתנוצץ.

רצו. מה שיש בתכונת ישראל לחולל וליצור, זהו תורה שבע"פ. ביחוד היא תורה שלמה לפי אותה המדה שהיא סופגת מרוח של תורה שבכתב. היא מקבלת את אורה ממקור התורה, מפני שהתורה יצרה והטביעה את חותמה על נשמתן של ישראל. בלא השפעת התורה אין כח יצירה לישראל - כח היצירה הכללית הנמצא בהויה בכל שדרותיה - אבל בה הוא שרוי. אינינו כח מקורי, רק מואר הוא וחי ממקור היצירה האצילית שלפני היצירה, בתור חטיבה מוגבלת. מקבל הוא הארה ממקורו, ולית ליה מגרמיה כלום. אור הלבנה, המשתלם בהארתו לפי הערך של ניצוצי החמה שזורחים בקרבו.

רצז. נשמות דתוהו גבוהות הם מנשמות דתיקון. האידיאליסטים הגדולים רוצים בסדר יפה וטוב, מוצק ואדיר כזה, שאין בעולם לו דוגמא ויסוד, על כן הם מהרסים את הבנוי לפי מדת העולם. והמעולים יודעים

לבנות ג"כ את העולם הנהרס, אבל הגרועים, שהנטיה האידיאלית היותר עליונה נגעה בהם רק נגיעה כל דהיא, הם רק מחבלים ומהרסים, והם הם המושרשים בעולם התווה בערכו הנשפל.

רצח. בעולם פועל ההתפתחות האיטית והדילוגים הפתאומיים. ישנם בעלי נשמות כאלה שהצד של הדליגה מתגבר בהם על צד ההתפתחות ההדרגית. וזהו האופי הישראלי, הם מושפעים מרעיון התשובה הרבה, ושואפים לדברים רמי ערך, שאין הסביבה ותנאי החיים מסכימים ע"ז, ומ"מ חפצם העז הוא הכח הגלגלי, הנושא עליו את כל הרכוש היותר טוב שבחיים.

רצט. כשהאדם רוצה, שכל חושיו וכחותיו הפנימיים יתקדשו בבת אחת לפי אותה העליה הרוחנית שבהכרתו כשהיא מתעלה, וכן שכל הפגמים המעשיים יתישרו מיד וישתלמו בתיקון מוחלט, לא ימצא לנפשו שום מעמד, ולא יוכל לחזק את רצונו לצעוד על דרך השלמות האמיתית. אלא העיקר שהכל בו היא עליית ההכרה, הגברת אור התורה, והתשובה המעשית תהיה סמוכה לה, בתחילה בדברים שלהבא, ואח"כ בדברים בעבר הנח להתקן, ואח"כ יתרחב החוג גם בדברים שהתיקון כבר, וכה ילך הלך ועלה, עד אשר יזכה לתקן את הכל. אבל אל יזוז משום דבר מצעידתו הרוחנית ע"פ אותה המדרגה הפנימית שנשמתו בקרבו תובעת אותו.

ש. כשהצדיקים עושים תשובה, מאירים הבאת אור הקדושה, בכל דרכי הפגמים שהם מוצאים בנפשם, והעצות שהם מחדשים לעצמם לעלות מתוך הנפילה והיאוש שבלבם לתוך האור הבהיר של הקדושה והישר העליון הן עצמן נעשין אורות גדולים להאיר לעולם, וכל אדם המרגיש בעצמו עומק נחם התשובה, והתמרמרות המחשבה, לתיקון פגמיו, בין אותן שכבר התיקון עולה בידו, בין אותן שאין התיקון עולה עדיין בידו, והוא מצפה עליהם לרחמים, יכול את עצמו בזה בכלל הצדיקים, שממחשבות התשובה שלהם העולם כולו מתחדש באור חדש.

שא. העוסק בתורה לשמה, בקדושת המחשבה ובחופש הרעיון, הפרטים יונקים אצלו מהכללים. ואע"פ שהוא עסוק בדיוקם היחידי של הפרטים, אין הקטנות שלהם עושים חציצה בתכונתו הרוחנית.

שב. ההופעה היצרית הולכת היא במסלולה, החיים משתלשלים במדרגותיהם, הרצון שבהויה הולך ומתגלה, גילוי אחר גילוי. התוכן של טוב הולך ומתרבה, וההארה האלהית דוחפתו להתפתח. הירידה של המצאת חיים רצוניים, דרגא אחר דרגא, מביאה עד שחוג חיים רצוניים שהם מלאים הירוס חמרי ורוחני מתגלה, ההופעה האלהית מסתלקת. ותיכף כשהזוהמא הרגזנית לצד הירוס מתראה, והטבע נדחף הוא מכחותיו בסערה, המציאות המעשית נעשית גלמודה מבעלה היוצר באמצע הופעת אור החיים, והריחוק פועל לחולל תכונה של הויה שפלה, מכוערת ומקולקלת. הארה מעשית שוללת, מחוללת את העלמת ההופעה, שהיתה כבר מוכנת, מתגלה בחוג המציאות הפועלת העליונה, ומה שהיה מוכן להופיע בתוכן של טוב, מופיע בתור אור של טוב בכלי, שגנוז בעצם עמקו סיג חזק מאד, אשר מירוק איום מעלהו אל מקור אורו. עשרה הרוגי מלכות, חלקם בחיים.

שג. ישראל בין העמים דומה הוא להאדם בין כל הבריות. לבריות רבות יש יתרונות שאינם באדם, אבל הצירוף הכללי של הסגולות, ועליית הרוחניות על ידם, להשכיל בשכל את השימוש של הכחות הכלולים בו, בכח ובפועל, זה עושה את האדם לחטיבה עליונה בעולם. כן, ישנם עמים רבים שלהם כשרון מיוחד יותר גדול מהכשרון ההוא בישראל. אבל ישראל, בתור התמצית של האנושיות כולה, מקבצים בקרבם את סגולת כל העמים כולם, והן מתאחדות בתוכם בצורה אידיאלית קדושה, באחדות נשאה. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

שד. המחשבות הזרות שבתפילה, הן באות מפני הקושי הכללית שיש על ענין התפילה: שלכאורה אין לה מקום, מפני שאין שייך לומר לגבי הקב"ה שינוי רצון בכלל, ובפרט ע"י פיוס ותפילה. ואינן מסתלקות כ"א ע"פ אותן התשובות שעל ידן התפילה מתישבת, שכללותן הן שתי אלו הידיעות: האחת, שהתפילה היא בנויה על הרגשת הנפש ולא על השכל, וכל הגדרים הללו וגזירותיהם, וכל השלילות שלגבי האלהות, הכל בא מצד השכל, ואין התפילה מקושרת עם כל פרטיהם. והשנית, שבאמת כל היחוש שבין האדם לקונו, הוא מצד גזירה ושפע של המצאה אלהית, וההמצאה הזאת גוזרת היא למלאות את כל התפקידים של האדם בהנהגה האלהית בעולם, ואחד מהתפקידים החשובים הוא נתינת מקום לתפילה, שע"כ יש באמת מקום גדול לתפילה, והיא עומדת ברומו של עולם. וכל הסעיפים של כוונות התפילה מסתעפים מאלה השרשים, וכפי הרחבתם והעמקתם הם שוללים את המחשבות הזרות, ועושים את התפילה לתפילה זכה.

שה. אין לשער את הצער של חסרון הרצון לטובה ולקדושה, ואין החכמה עולה אלא כפי ברכת הרצון שבה, והעונות הם מעכבים בעד הרצון שלא יתעלה, וצריך לשוב בתשובה כדי לברר את הרצון, כדי שתתעלה החכמה כראוי. ביחוד צריך לשוב מעבירות שבין אדם לחבירו, וראש לכל מהגזל, שהוא מעכב את עילוי הרצון, וצריך להתחזק בזה מאד, ולקוות לתשועת ד' לזכות בשלמות לחדול מעושק ידינו.

שו. ישנם צדיקים כאלה, שאינם רשאים לצאת חוץ לדבקות תכונת רגשי לבבם, ואינם צריכים להסתכל חוץ לארבע אמותיהם. וישנם כאלה, שהם שטים על רוחב כל התכונות השונות, והם מסתכלים בשמים ובארץ ומסוף העולם ועד סופו. ויש לפעמים צדיק גדול, שהוא כולל את שתי הסגולות יחד, ולפעמים אינינו מסתכל מחוץ לארבע אמות, ולפעמים עיניו משוטטות בכל. שא עיניך וראה, צפונה ונגבה, קדמה וימה.

שז. יש צדיק כזה, שצריך דוקא שיהיו לו תלמידים צדיקים גדולים מאוד, גאוני עולם וגדולי מעלה, ורק אז יוציא אל הפועל את הכמוס בתוכו. וכל זמן שהמקבלים ממנו הם קטנים, הטוב שלו הוא גנוז בגויה, ואינו ניכר אפילו לעצמו.

שח. לפעמים אין הצדיק מאמין בטהרת עצמו וקדושתו, ע"י מה שמוצא בנפשו פגמים וכשלונות. אבל דוקא אז מגיע עתו להתרומם למעלה מכל הפגמים, כי מדתו האמיתית של הצדיק שנועם ד' תקוע הוא בלבבו,

הוא להתעלות למדתו, וכל המעשים הטובים והמדות הטובות בשורשם העליון, ילכו למשרים ע"י המעלה העליונה, שמתגלה ע"י הארת הנשמה הגדולה של הצדיק בעולם. על כן מחוייב הוא להשיב לעצמו את האמונה, שהיא האמונה בניצוץ האלהי החי בקרבו בגילוי פנימי.

שט. וחובה גדולה היא על הצדיקים, להתעסק תמיד בלימודים ושירות המעוררים את התענוג העליון, כדי שיהיו תמיד מודשני עונג, ומהעונג שלהם ימשך שפע עונג על כל העולם כולו, על כל בחינה של כל בריה כפי מה שהיא יכולה לקבל. ומרוב העונג המתמשך מזיו הנשמה הקדושה של הצדיק העליון, בעל ההשגה הבהירה, ימשך נועם של אהבה לכל ישראל ואהבה פנימית לכל טוב, וימחקו כל תוי הקטיגוריות מכל הפנים, וממילא תשתק החוצפא, ולא תוכל להרים ראש לטשטש את העולם. כי כל כחה של הרשעה בא מהמרידות הנמצא בנשמות, מפני היבשות שבהן, ומפני הריחוק שלהם מהעונג העליון של הדבקות הברוכה בקודש העליון, בזוהר הנוצץ מאור אין סוף, וע"י גודל היסורים שכל נשמה סובלת, מתגברת הרשעה בקצפה, והיא בועטת ומחרבת, מסיחה את דעתה ולבה אל הכפירה ואל ההפקרות. אבל כשהעדן מתפתח, אז שב רוח חיים, רוח חן ותחנונים לרחף בלבבות, ואור התשובה הולך ומאיר, וכל העולם כולו מתרפא. אמנם צריך הצדיק הגדול לדעת את מעלתו, וצריך לשמור את קדושתו והודו הפנימי, ולא לפול משום דבר וענין כלל, ואפילו מכל רפיון שלו, ואפילו מכל מה שנראה ע"פ פשטן של דברים, שגדולה היא החציצה, ושאי אפשר לעבור עליה ולהתרומם בנועם עליון ובזיו קודש. ואפילו כשמתברר לו שאינו ראוי כלל וכלל לשום גודל ולשום פאר, כי אם שהוא ראוי להיות מושפל ובזוי, עלוב וירוד לאין חקר ושיעור, אף ע"פ כן לא יעזוב את מהותו הפנימי. ואם רוח המושל תעלה עליו, מקומך אל תנח. וסוף סוף שינצח והכל יתוקן. ואפילו כל הדברים העליונים, שנחשבים לחוצפא נוראה לחפץ אותם, סוף כל סוף יהיה חלקו עמם בנעימים. אברך את ד' אשר יעצני, אף נחלת שפרה עלי.

שי. מה שגדולי ההשגה משתוקקים לעיונים רוחניים וטועמים בהם את טעם עדנם, ובוחרים לפעמים בלימודים מעשיים, הוא מפני שאין העולם המוחשי והזמני בכלל תופס מקום אצלם. כל ערך החיים החמריים והמשך זמנו אינו נראה בעיני אנשי הרוח המעולים, באותה התמונה הקבועה המארכת, שהיא נראית בעיני אנשי העולם, חלושי הדעת ועניי הרוח. והנצחיות, זוהי הפרובלימה הקבועה של צדיקי עולם. היא מקפת את נשמתם וממלאה את כל הוייתם, אשר לכן כל רעיון שהוא ראוי להיות עומד בתכונת נצחיותו בכל חליפות ההתוות של צורות ההויה הנקלטת בציור האדם, הוא מושך את לבם ומעדן את רוחם. וגם הלימודים שמוגדרים הם בזמנים וחושים, אין האור המענג שלהם נאחז בדעתם של בעלי לב בהיר, כ"א באותה המדה שהנצחיות זולפת בתוכם, וממילא הנם תמיד עורגים ללימודים כאלה, שהצביון הנצחי עומד בהם בגילוי מורגש, והם המחשבות המופשטות וציורי ההוד המוחלטים של הכללים הגבוהים בפאר מעלתם, שהם הם כללי רזי תורה וסתרי חכמה, בנועם ד'.

שיא. ישנם תקופות כאלה בחיי האדם ובחיי האומה, שנתגברה היהדות המעשית, בפועל ובתלמוד, במדה גבוהה. והסבה היתה הקדרת האור של הרגש והדעת, שהופנה כל כח החיים הרוחניים שבאומה להככר

המעשי. וכאשר נוטל הקיר המחשיך, ואורות מחשביות רחבות החלו להופיע, והחיים הרוחניים שבאומה החלו להתפשט על שטח יותר רחב וארוך, נכחה זה האור, ואינו עלול לחזור לאורו כי אם בהוספה גדולה של אור חדש שמספיק להאיר על שטח רחב, כאותה המדה שהאיר אור מצומצם ממנו על שטח צר.

שיב. השמחה העליונה מתגברת דוקא ע"י ביטול גמור של מהות עצמו, מפני שהנשמה מתחילה להכיר את כל הטעות שיש במהותיות עצמותית, והחפץ מתגבר לאשתאבא בגופא דמלכא, בשלמות אין סוף של נועם העליון. והיא העונה הגמורה והשפלות העמוקה, שהעצמיות היא בה רק שירים, כלומר ענין של חסרון שנשאר בלתי כלול בשלימות העליונה. משים עצמו כשירים. והרגשה זו היא ההרגשה המיוחדת לישראל, שהם ממעטים את עצמם בכל גדולה הניתנת להם.

שיג. כשואלים: מהיכן העצבות באה? צריכים לפתור: מהשפע של המעשים, המדות והדעות הרעות על הנשמה, שהיא טועמת בחושה החודר את מרירותם, והיא נסלדת, נפחדת ועצובה. וכשאר התשובה מופיע, וחפץ הטוב כשהוא מתגבר בתכונתו המקורית, צנור של עונג ושל שמחה נפתח, והנשמה יונקת מנחל עדנים, וכשהכשרון המעשי לוקח לו את התמצית של ההרגשות הנעימות הללו, יוצא-לאור המוסר הטהור העליון, המצליח את החיים בהודו.

שיד. המחשבות וההרגשות, הבאות מכח ההארה האלהית הכללית, אינן מתקבלות מכנסת ישראל לשאת פרי וענף, ולגדל גידולים יפים ומתקיימים, כי אם השהם באים מורכבים בהרעיונות העצמיים של כנסת ישראל עצמה, של טבע האומה במהותה הפנימית. וההרמוניה הגמורה בין אלה ההשפעות הן דרגות של היחוד השלם, יחוד קוב"ה ושכינתיה, שעניי כל אליו נשואות.

שטו. מה אני רואה בחזון, אנו רואים את המחשבה העליונה, המחשבה הכוללת כל, המחשבה שכל העצמה וכל המילוי של כל בה הוא. רואים אנו, שכל הפלגים הגדולים ממנה משתפכים, ומהפלגים יוצאים נהרים, מהנהרים נחלים, מהנחלים שטפים, מהשטפים זרמים, והזרמים מתחלקים גם הם לצנורות קטנים, והצנורות מתחלקים להמון אלפי רבבות לאין קץ של קנוקנות, מריקים שפעות, רצון חיים ומחשבה. לפעמים צר מאד המקום לשוט בין הקנוקנות, נאחזת אז הנשמה בשרשיהם של הקנוקנות הדקים, בצנורות, ואם הצנור גם הוא צר, נאחזת היא בזרם, ואם הזרם צר הוא לפניה, הרי היא נאחזת בשטף, ואם השטף הוא צר, הרי היא נאחזת בנחל, ואם צר הנחל, נאחזת היא בנהר, ואם גם הנהר יצר לה, נאחזת היא בפלג אלהים מלא מים, המחובר למחשבה של בלי מצרים, ששם הוא מקום יאורים רחבי ידים. והשפע האחרון הנוזל מהקנוקנות נובע בדרך זה מהמקור הראשי של המחשבה העליונה, שלמעלה מזה תלא כל עין לצפות, וד' אמר לשכן בערפל.

שטז. עיקר כבדות ההשגה הוא על ידי מה שהרצון אל הטוב ואל השלמות נחלש על ידי פגמי המדות והעונות, ובאמת ראוי להתענות כדי להתיש את כח הרע שבחומר, המונע את הרצון מלעלות במעלותיו. אבל צריך לשקול גם כן את הכח הרוחני והגופני אם הוא מסכים לזה, בכל אופן אין להתיאש מעליית הרצון. ואפילו

כשנשארים כמה פגמים שלא נתתקנו, בין במדות בין במעשים, צריך לצפות לחסד ד' ולתשועה עליונה, כי טוב וישר ד', ויורה חטאים בדרך.

שיז. אמונת ישראל נעוצה היא באין סוף, שהוא למעלה מכל תוכן של אמונה, ומתוך כך נחשבת באמת אמונת ישראל להאידיאל של האמונה, אמונת העתיד, הגבוהה באין ערוך מתוכן של אמונה בהוה. הרבה מדריגות במורד יורד הוא הציור הרוחני, עד כדי להקראות בשם אמונת ישראל בעצם, בתור אמונה ממש, ולא בתור האידיאל האמוני. באמונה עצמה חל הפגם של הכפירה, אבל בהאידיאל האמוני אין פגם הכפירה מגיע כלל, שהוא למעלה ממושג הכפירה כשם שהוא למעלה ממושג האמונה. הכפירה אין לה אידיאל. אל אחר איסתרס ולא עבד פירין. היאוש והתוהו אינם נותנים מאומה. ועל כן אין מקום לאידיאל הפוך מהאידיאל של האמונה, אע"פ שיש ענין של היפוך והקבלה לעומת גוף האמונה. שער החמישים הוא האידיאל האמוני, שגם אצל משה היה לאידיאל, שלא ניתן לו, אינינו במציאות בקליפה. והשפעתו של שער החמישים הזה, של האידיאל של האמונה, נותנת היא חיים עליונים לכל השערים כולם, ומכניעה את קליפת הכפירה חסרת האידיאל, נגד קדושת האמונה הקשורה באידיאל נצחי. כי עמך מקור חיים.

שיח. הגדולים חייבים לדלג, כדי להכנס למחשבות גדולות. צריך האדם להכיר את כשרונו הפנימי, וידע בעצמו אם נוצר לגדולות. אל יבהל מפני עון של גאווה, במה שיכיר את מדרגת שכלו, וערך נטיית רצונו. אדרבא מפני ענוה פסולה, המדכאת את הנשמה, ומטשטשת את האור האלהי שבנפש, צריך להזהר הרבה יותר. כשהגדולים מתעלים התעלות שכלית, כל העולם כולו מתעלה עמהם, על פי ההרגש, על פי הטבע המשותף שיש לנפשות בני האדם כולם. אבל במדה גדולה מכל פועל טבע שיתוף זה בישראל, שיש בהם מצד הנשמה אחדות מוחלטה.

שיט. צריך לחפש עצות נגד מורך הלב. רק מורך הלב הוא המסבב את המכשולות של הדעות הרעות והמדות הרעות, כי יראה רעה נולדת, המטילה חלישות דעה על האדם, ומכנסת בקרבו איזה פחד, המונעו מלהלחם נגד כל הקלקולים שבנפשו ושבחברת האדם, והחובה הראשית היא חיים של אומץ לבב. אמנם כל מה שתגדל ההופעה המוסרית בתיקון המדות והמעשים, כן יקבע אומץ הלב יותר בלב האדם.

שכ. אדם מישראל שהוא רוצה לזכות לאור חיים באמת, צריך הוא שיסכים להיות שותל עצמו בכנסת-ישראל בכל חושיו וכחותיו הגשמיים והרוחניים, שישים את מגמת חייו לקנות לו לפי היכולת שבידו את המדות הישראליות ואת הידיעות המיוחדות לישראל, שראש לכולן היא התורה בכל רחבה בכל סעיפיה, ועמה כל מה שמיוחס לחכמת ישראל, ומתוך עליתה של כנסת-ישראל יבא לעליה כללית של מקור החיים האנושיים והעולמיים.

שכא. תיקון העולם שיצא ממקורם של ישראל, הוא האידיאל של התשובה. כל זמן שהאדם קובע לו את תכסיס החיים שלו ע"פ מדה קבועה, אז לא יוכל לצאת לעולם מידי החסרונות שבשכל, במדות, ובמעשה,

ואיכה זה ישתלם אופיו של האדם היחידי והפרטי? כל חידושי החיים, וכל השיטות המהפכות את סדרי העולם כדי להטיבו, הנם אך ארחות של תשובה, ותמיד צריכה התשובה להיות עומדת בראש הפסגה של הסולם אשר לההשלמה האנושית. לעולם צריך האדם היחיד, וכן החברה כולה, צריכה להיות מתקנת את עצמה, מרפאה את שבריה הרוחניים והמעשיים, וחלילה לההרגל להיות הכח העקרי בהנהגת החיים הפרטיים והכלליים. נמצינו למדים, כי המרידה והכפירה, האומרת לזנח טוב המנוחל מאבות בשביל איזה חזון לב חדש, זהו רעיון של תשובה שהוא מכה גלים. וכשממציין את עומק דינו מוצאים, שהצד הטוב שיש בו, הוא הגרעין הכללי של התשובה מכל שפלות ומכל קלקול התלוי בו, ומתוך כך באים ג"כ לשוב מהקלקלה הגדולה שיש בההריסה בעצמה, ואז שבים אל ד' באמת, וגאולה באה לעולם.

שכב. מלכות שמים היא ארון הברית, אדון כל הארץ, אותה ההופעה, שהאידיאל האלהי מופיע באופן שהוא מספיק לשעבד את השאיפות של הבריות, שלא תהיינה מתפרצות מחוץ לגבול המטרה הטובה של הטוב, של התם והיושר, אע"פ שאינו מספיק לעלה כ"כ את הנשמות, עד שתכונתן העצמית תהיה אך הטוב המוחלט הכללי. מדה זו היא מלכות שמים, והיא מציירת את האלהות בתור אדון שהשיעבוד מביא לעשות רצונו גם נגד הרצון של הפרט. אבל הארה זו חיה היא מהופעתה של מדה יותר עליונה, הבאה מהשלמות המוחלטת של האלהות במילואה. זהו הופעת הכלל של האורה האלהית במדתה העליונה, שעל ידה אין הצורה הנפשית מקבלת רק את הציור של הכבישה הנפשית נגד התוכן האלהי בהופעת הרצון, כ"א היא מתאמת את הכל רק בחפץ האלהי, המוכר ע"י תוכיותו של רעיון הכבישה, שהוא להמדה הזאת מתאים כמו נרתיק לספר המונח בו, ארון הברית.

שכג. כנסת ישראל היא מגלה בכל חליפות הזמנים אחת מהצורות הרבות שבאורותיה המרובים, והעתיד שלה הוא ההתפשטות המוחלטת של כל האורות, שכל אחת שמשו תקופה מיוחדת, שיאירו בה כולם בבת אחת, ובתפארת הכללית הזאת תאיר על פני תבל. ולא פחות ממה שהיא כוללת בקרבה את הופעותיה, שהתגלו על-ידה בתקופות שונות, היא כוללת בה גם כן את ההופעות אשר התגלו בעמים שונים על-ידי גרמטה, בין בגורם קרוב, בין בגורם רחוק, בין בהופעה גלויה בין בהופעה נעלמת. וכל מה שהוא נבדל ממנה ומנוגד לה איננו כי אם נראה כך בהיותו מופרד ממקור כללותה, אבל בשוב הכל להופיע בה כאחד יוכר תוכנה העצמי, שהכל הולם ומתאחה בקרבה. ועתידין כל הנביאים אומרים שירה בקול אחד, שנאמר קול צופיך נשאו קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון.

שכד. בעולם האלהי אין רצון ותוכן שהוא משונה מרצון ותוכן אחר, אלא הכל פונה להטוב הגמור, השלם בכל. וכל הופעה שאנו מתכוונים לה אינה חלקית, כי אם כללית, אף על פי שאנו מכוונים להסתכל בהופעות, שהן כל אחת גבוהה מחברתה, כל אחת היא כוללת הכל. אבל במדה של החיים שאמור בהם שאינם אלהיים. שם אנו יכולים למצא הופעות חלקיות, וממילא הם רצונות והשכלות שונות, ונפרדות אלו מאלו. ומשם יפרד.

שכה. אי-אפשר לאדם להפרד מדבקות האלהית, ואי-אפשר לכנסת-ישראל להפרד מצור ישעה אור ד' אלהי ישראל. אבל אי האפשרות הזאת, ההולכת ומופיעה בכל הדורות, יש בה הכרח טבעי, שאיננו נותן מקום לבהירות הדעת לגלות את פעולתה. על כן באים ימים שתדמה נופלת על האדם, והפרצופים ננסרים זה מזה, עד שהפירוד הגמור נעשה אפשרי, ובכללות התרדמה במקום צלע מחוברת, חיבור טבעי, גב לגב, עומדת תפארת אדם בכליל הדרה, שהבחירה השכלית מכרת לומר זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, והעולם מתכונן בהופעת חיים ותולדות קיימות עדי עד. האפשרויות לדבר גבוהה גבוהה, על דבר שמד, על דבר כפירה, על דבר פירודים מוחלטים, הן תולדותיה של הנסירה, המביאה לידי ההתאחדות הגמורה, הצורית החפשית, כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך. החזיון מתגלה ביחושה של התורה אל האומה, שהחיבור הטבעי הולך ומתפרד על-ידי הנסירה התרדמית, וגמר הנסירה הוא תוכן הבנין, המביא לאחדות משוכללת, ותורה חוזרת ללומדיה, וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך.

שכו. כל נשמה גדולה יש לה עסק עם כל הענפים המסתעפים משרשיה, והיא צריכה לתקן את פגמיהם, ויש לה זכות לקרב את הרחוקים אפילו יותר מהדין הראוי, כשהיא מכרת שהם הנם שייכים לה. ובדור האחרון הזה, עקבתא דמשיחא, ישנם צדיקים כאלה שהם מכירים שנמצאים כופרים גמורים, מסיתים ומדיחים, שהם שייכים לשורש נשמתם, ועל כן הם צריכים להיות מטפלים בתיקונם באופנים נפלאים מאד, מה שאי אפשר להעלות על הדעת כלל ע"פ הדרך של המושכל הגלוי.

שכז. הכופר שאין לו קישור בענין אלהי, אין לו באמת צורת אדם, ואין מגמת-חייו חיים של אדם כלל. כל הרגשותיו הנם רק בהמיות, ואפילו אם יהיה איש מלא דעה וחכמה, ומלא מוסר ויושר כפי הנראה, אין זה כ"א כמו בהמה מלומדת ובעלת תרבות, אבל רוח האדם בכל עומק הוייתו, אינינו נופח כי אם עם הקישור אל הענין האלהי העליון. אמנם כל מה שהדעה האנושית מתבררת, כך מתמעטת הכפירה המוחלטת וכחה תשש. על כן ישנם הרבה אפיקורסים שהם כופרים לפי המדה של ההלכה, אבל כשנבין לחקר נפשם, נמצא בהם קישור לתוכן האלהי בצורה נעלמה. ומטעם זה רבה היא מאד הנטיה כלפי זכות וחסד בדורותינו, אפילו לאלה הכופרים המוחלטים.

שכת. שורש הכפירה היא פתיות מוחלטת. להאמין בנס גדול ומבהיל, בלא שום הכרח ותוצאה, בריאת העולם והנהגתו ע"י בורא כל בחכמה, זהו דבר מובן ופשוט מאד. כל הכבדות שיש בחקר אלוה הוא בהפרטים, איך לקרב אל השכל את הענין האלהי ואת ההתקשרות שבינו ובין העולמים כולם, אבל עצם הדבר שתוכן של חכמה והשקפה, יכולת וחסד, מושל בבריאה כולה - זה אין מקום לכחד, ולהיפוך ההחלטה לצייר בלב בתור אמונה, שההויה כולה, המלאה כ"כ דייקנות וחכמה, היא דבר הנעשה בלא כונה, הוא ענין ניסי כזה, שאין לו שום מבא בשכל על אפשריותו. וקריעת השכל בעל כרחו מהענין היותר מענין שבנפש, גוררת אחריה כמה קרעים אחרים, שגם הם כמותם מכאיבים לב. וטפשות זו היא נוהגת ג"כ ביחש לנצחיות החיים, בידיעת אמונת השארת הנפש, והיחש שיש בין הנהגת החיים הטובה בחכמה וצדק לאושר

המוחלט של הנשמה, ובין הנהגה זו עצמה כשהיא מזולזלת. השכל נותן, שההרגל המעשי והציורי הוא נותן כח רוחני לנפש בנצח, מעין דוגמתו.

שכט. עוצם הקדושה היא הגברת התשוקה האלהית ואור הרוחני ברצון האדם וטבעו, עד שהחפץ של הקודש והמגמה האלהית יהיה יותר עמוק בנפש מכל הרצונות הטבעיות. ומי שבא עד למדה העליונה, שהחפץ האלהי הוא גדול ומכריע בקדושתו גם את הנטיה המינית, זהו צדיק דנטיר ברית. והכרעה זו באה לא בדרך עקירת הטבע הרוחני והגופני, כי אם ברוממות אל התעודה השכלית, המוארה באורה האלהית.

של. הנשמה באחדותה צריכה היא לעשות את כל הפעולות השכליות והחמריות, ובהיותה מוגבלת לפי תנאי יצירתה, משום כך כשהיא נוטה לפעולה אחת מסיחה היא דעתה מפעולה אחרת, והחמריות והשכליות הנן לה כף מאזנים שקול, והיא מנסה תמיד את כחה להרחיב את השפעתה ואת רוחב חוגה, באופן שתעמוד במעמד כזה, שכל הפעולות תהיינה פונות למטרה אחת, ואז תוכל לנצח על כל עבודותיה, בלא מלחמה, ובלא הפסק. והכל מתעלה ומתפתח גם הנשמות מתפתחות, ובאות לידי אותה המדה, שהסקירה יכולה להקיף את הרוחניות והחמריות בלא שום סתירה, ואז תעשינה את פעולתן בתכלית השלמות, ותחיינה את הגופים בכחן הגדול, הנשאב ממקור חי העולמים. וידעתם כי אני ד' בפתחי את קברותיכם עמי.

שלא. הרעיון הבהיר של המחשבה הזכה, משהו את הפשוט והגלוי להעמוק והחבוי, והדברים הטבעיים עם מה שלמעלה מהטבע, בעולם וכן באדם, בשכל ובמוסר. המוסר הטבעי, יוכל להשתלשל מאותו האור של הרשימו, והוא אור ישר, ומ"מ הוא חול לגבי הקודש.

שלב. הצדיקים הגדולים, המשתוקקים לקדושת העליונים, יכולים להפסיק בלימודם בהלכה לעסוק בסתרי תורה, או בדבקות הרעיון, בשכל או גם בדמיון באלהות, כי זה כל האדם.

שלג. שאיפת השכל, כשהיא באה אחר העומק וההשתרשות במעמקי האמונה בתחילה, יש לה צביון נעלה, חי ומבריא, בונה ומאיר. וכשהיא מדלגת על ההכרות שהם קדומות לה, אז היא בעצמה נעשית חולנית, ואינה יכולה למלאות את תפקידה.

שלד. עיקר האמונה היא בגדולת שלמות אין סוף, שכל מה שנכנס בתוך הלב, ה"ז ניצוץ ובטל לגמרי לגבי מה שראוי להיות משוער, ומה שראוי להיות משוער אינו עולה כלל בסוג של ביטול, לגבי מה שהוא באמת. ואם ההכרה הליבית קרועה היא ממקורה, אז היא מדולדלת ואין לה שום ערך. ואין תקנה לה שתהיה מאירה בצורה חיה, כ"א ע"פ הקישור עם ההארה של האמונה, שהיא הארה כללית למעלה מכל ערכים, ובזה היא מבססת את הערכים כולם. כל עניני האמונה שהם חוץ מזו של גדולת אין סוף, הנם רק הסברות כדי להגיע על ידם לעיקר האמונה. וההסברות הם בגדר אברין דמלכא, ויש מהם שהם בגדר לבושין דמלכא, ומאן דבזע

לבושין דמלכא גם הוא מרים יד ומתחייב בנפשו. ומ"מ צריכין לבאר בהדרגה את ההבדלים שבין העיקר של האמונה ובין הסברותיה, ובין ההסברות עצמן ג"כ צריכים לבאר, את חילופי המדרגות שבהן.

שלה. דברים קיימים וכוללים, בנויים הם ע"פ שאיפות נצחיות, גמורות ושלמות, והן מצויין רק בקדושה - שהיא אמונה, דהיינו התעמקות חיה בהענינים האלהיים.

שלו. כשעוסקים בלמוד נסתרות בלא ביאור, אבל בלב טוב ונאמן, דומה לירידת גשמים על ידי עננים, וקשה יומא דמיטרא כיומא דדינא, אבל אחר כך גדול הוא שפע הברכה היוצא מזה, ושמם צדקה זורחת, ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים.

שלוז. הדבר המובן מענין ירידת העולמות ע"י החטאים, היינו חלק החיים שהאדם תופס בכלהמציאות, שנקרא בשפת הרזים פגם העולמות, כפי שורש נשמתו. וכמובן הקישור הכללי הוא רחב מאד, והתכונה הפנימית של ערך המוסר, תלוי כפי הפעולה של הכרעת הטוב והרע על ההויה בכללה.

שלת. הנני רואה איך העונות הם עומדים כמחיצה נגד האור הבהיר האלהי, הזורח ברב זהרו על כל נשמה, והם מחשיכים ומאפילים את הנשמה. התשובה, אמנם אפילו אותה שהיא מחשבת בעלמא, גם היא פועלת ישועה גדולה, אבל לידי גאולה שלמה באה הנשמה דוקא ע"י ההוצאה לפועל את התשובה שבכת. ומ"מ כיון שהרעיון קשור לקדושה ולחפץ התשובה אין מה לפחד כלל, ודאי יזמין השי"ת את כל הדרכים, שהתשובה הגמורה, המאירה את כל המחשכים באור חייה, היא נקנית על ידם ; וכפי גדל ערכה של התשובה כך התורה מתברכת ויותר היא מתבררת, והלמוד נעשה צח ובהיר, לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה.

שלט. העונות הם עצם היגון, וכשהנשמה מטהרת היא מרגשת את העצמיות של העונות ואז היגון של התשובה מתגבר עליה, ובווער בקרבה אש הצער של החרטה והבושה והפחד האיום, ובזה עצמו היא מזדככת, ותוכל, אחר עבור הזעם, לשוב לאיתנה להיות עומדת בחסנה ובכבודה העצמי.

שמ. הצער הפנימי של התשובה הוא חומר גדול למשוררי היגון להעיר את כנורם ולמצירים טרגיים - לגלות בו את כשרונם.

שמא. כל ת"ח, בפרט מהעוסקים ברזי תורה, יש בו הארת משה, וה"ה הארת רבי עקיבא. וכולם מבקשים מלאכי השרת לדוחפם, והקב"ה עוזרו, ואומר: הניחו לזקן זה, כדאי הוא שישתמש בכבודי, ואין זקן אלא זה שקנה חכמה. ובעת הדחיפה של מלאכי השרת מתקטנים כל כחות הנפש, והעלבון גדול עד מאוד. והאדם נושא עיניו לשמים, ושם מבטחו רק על אלהי אמת, שאין עוד מלבדו, שברא הכל לכבודו. אז רוח חדשה באה בקרבו ואומץ לבב ימלא, והכל נעשים לו אוהבים.

שמב. הטבע והבחירה נמצאים בכל מקום, ובמציאות הרוחניות הוא הערך של פנים ואחור, הטבע הוא אחוריה של הבחירה החפשית.

שמג. בכל חכמה ובכל הופעה רוחנית שבעולם, יש בה צד חיוב וצד שלילה. הצד החיוב הוא מה שנותן לאותה ההופעה את כל ציורה והתפשטותה, וצד השלילה הוא מה שאינו מניח להופעה אחרת להתפשט במקומה. כל מה שתגדל הדעה, ככה מתגבר הצד החיובי והצד השלילי מתחלש, עד שבמרומי הרוחניות אין שום צד שלילי כלל, כי הדעה העליונה הטהורה מנחת היא ומכינה מקום לכל התפשטות של הופעה של מציאות הטוב, ומגדלת בחיובה את הכל. וכל מה שההשגה היא עכורה, ככה מתגלה הצד השלילי ביותר, והעין נעשית צרה, ואינה יכולה לסבול שום הופעה שנראה זרה לה. אבל צרות עין זו, מביאה לחץ גם בזו ההופעה עצמה, הדורשת את הרחבתה, עד שהדבר בא לידי מדה זו, שההכרה מתעלה ודולגת על מצריה הצרים, כדי שהיא עצמה תתרחב כראוי, ואומרת אחר כך: כל פעל ד' למענהו.

שמד. כל הגות לב יש לה מקומה. כשאנו אומרים תפילה, הננו עומדים במצב כזה, שהיחש של הופעת החיים מופעת בנו ע"י צינור כזה, שיש לו יחש עם הבעת הרצון להטבת המצב. ולפעמים אנו עולים, והעולם משתקף לנו בכל הודו, הכל טוב ויפה, ואז אנו אומרים תהילה תחת תפילה. כל הגות לב יש לה מרחב רוחני מיוחד, שאנו מטביעים עליו חותם של שם מיוחד, ורזי עולם משתקפים מכל מרחב ע"פ ערכו. כשאנו עומדים במצב רגיל, ישנם הגיוני מעלה שנעלמים מאתנו בהחלט, ואנו אומרים עליהם שהם נעלמים, כלומר הנם נעלמים לפי מצב רוחנו הרגיל, ומ"מ מופיע עלינו אח"כ רוח הקודש ואנו מדברים גם על דבר התעלומות הללו. מצב שונה כזה בין הרגיל והנעלה, נמצא הוא גם בהופעת רוח"ק והארת הנבואה בכל מדרגותיה, וההופעה העליונה שבה מבארת את מה שהוא בכלל תעלומה של ההופעה הרגילה שלה.

שמה. כשהמדות הרעות שולטות באדם דעתו מתקצרת, וקוצר הדעת עצמו מביא רוע המדות.

שמו. הקדושה העליונה היא מלאה אהבה, חסד וסבלנות, מרוב יפעת שלמותה. השנאה, הדין והקפדנות הנם תוצאות של שכחת ד', ודעיכת אור הקודש.

שמוז. גאון האמונה, מתאחד עם החכמה. וכשהמוכשר לחבר את האמונה בעומק מקורה עם החכמה מתרפה ממעשי יחודיו, מתקבץ צער נורא בנשמתו. עד אשר ישוב בגדל חילו, בתוקפא דתיובתא, לחבר את האוהל, ולהאיר את החכמה והאמונה ביחד מאור מקוריותם.

שמת. צמאון הדעת מיגע את האדם שנשמתו מלאה אורה, והוא מחוייב להתאמץ להשביר את הצמאון, כדי להציל את הנשמה מצערה. כמובן צריך הוא לברור את המים היותר טהורים, כאשר יאתה לפי מעלת הנשמה הזכה, כלומר לעסוק בדעות היותר טהורות ונשגבות.

שמת. הצמאון שהנשמה משתוקקת לשלמותה הכללית משתבר הוא בכל הארה רוחנית שבאה עליה אבל הצמאון המיוחד של השלמות הישראלית, שמבקשת את תפקידה, אינו משתבר כי אם על ידי מילוא של תורה.

שנ. הצער הפנימי על חסרון ההשלמה של הנשמה במעשים, בדיעות, ובדעות, ביחוד בקנין התורה, הם הם יסורי הגיהנם המתגברים, שהם באים מהפיכת הפנים של הקב"ה מלהאיר על הנשמה, בהופעה תדירית, לפי אותה המדה שהחסירה את קנינה הרוחני, שכל מקור החיים בו תלוי, הוא קנין התורה.

שנא. אנו צריכים תמיד להתחיל מראש, מראשית המחשבות של הילדות, לבררם ולזככם, ולהוציא את הטוב והאור שבהם בטוהר ואומץ. אין לנו לזלזל במחשבות הפשוטות, הן הן עומדות לנו להאיר את דרכנו יותר מכל המחשבות, שאנו מדמים שהן רמות ונשגבות.

שנב. אצל חוקרים אחדים נתגלתה קליפת תנין עור בכל גווניה, וצריכים קדרשי לב להכירה, כדי לנצחה.

שנג. הצדיקים אינם נופלים מקדושתם מפני כל חטא, כי הלא הם מקושרים לעולם התשובה תמיד, ואפילו בחטאים שבין אדם לחבירו - באופן שקשה לתקן בפועל, כגזל הנאכל וכיוצא בהם - אינם יוצאים מכלל צדיקים גמורים, אפילו כשלא תקנו עדיין בפועל מפני איזה רפיון ומניעה, שסוף כל סוף לבם לשמים, והם מקושרים לטוב האמיתי.

שנד. המשיכה הפנימית אל הטוב המוחלט, הוא הענין המיוחד את האופי של הצדיק בעל המחשבה, החי בעולם האצילות והטהור. כל פגימה כל שהיא בטהרת המעשים והמדות, היא מורגשת לו ע"י המבחן של קושי ההתמשכות אל הטוב האלהי, שמרגיש בנפשו, ובלבו נורא המכאוב, כי חולה אהבה הוא.

שנה. כל חטא הוא מונע את ישוב הדעת הנדרש להארת רזי עולם. התשובה היא פותחת פתחי בינה, כשם שהיא באה על ידי הבינה.

שנו. עיקר תיקון פגם הברית הוא קידוש הרצון והארתו הברורה, עד שהרצון היותר חזק מצד הטבע הגופני, שיש לו שורש בקדושה חזק מאד מפני הופעת החיים שבו, שהוא הרצון של נטיית המין, אור הקדושה שופע בו כל כך עד שהצד הקדוש שבו הוא הרודה בחיים וממשיך את פעולתו והופעתו. והצד של החול, וקל וחומר של הטומאה שבו, הוא בטל לגמרי לצד הקודש, ואז באמת לא יקרב נגע באהלו, ונעשה צדיק משומר מכל מוקש,

וכשהרצון עולה במדרגה עליונה של קודש כזאת, אז הוא מתברר גם מכל מדות רעות ומכל מעשים רעים שבעולם, אפילו מהדברים היותר קלים שהאדם דש אותם בעקביו.

שנז. יצרא דעריות יוכל ללפף את האדם יותר עמוק מהשורש של קישור החיים שלו עצמו, מפני שהוא נעוץ בנטיית המשך החיים של הדורות כולם. ולעומת זה בקדושה יכולים לעלות על ידי קדושת הברית למדרגת דוגמא של צדיק בכל הדורות. שני לזה הוא ענין חמדת גזל, שהרכוש הוא גם כן מעמיד על רגליו את הדורות בתור ירושה, שאהבת הקנין הרעה, תוכל להשפיל מאד, והטובה שבקדושה תוכל לעלות למרומי החיים ועליוניותם.

שנח. מי הוא האשם בהעצבות הנוראה השוררת בעולם: העונות, המעשיים והעיוניים. הוצאת האדם מטבעו, בין מטבע חומריותו בין מטבע רוחניותו, היא מעמידה אותו במצב איום פנימי, מצוקי שאול באים עליו בשטף. ההישרה הרוחנית היא העיקר בזה. כשהדיעות מתישרות, מתאמץ הוא המעשה ג"כ להתישר, והחיים מרגישים את ערכם הנהדר, ושמחת ישרים ממלאת את הנשמה כולה.

שנט. רואים אנו שהנטיה אל החמריות הגסה, לעשותה לבדה לעיקר הכל, היא מביאה את האדם ברשת העצב החשוך, עד לבלי מנוס. וכל זה למה, מפני שהיא סותמת את האורות, מקורי החיים בתוכיותם, ומחנקת את הנשמה באוירה המגושם.

שס. דבר מוכרח הוא שיסגל האדם לעצמו את המוסר הטבעי הפשוט, בכל רחבו ועמקו, ואת יראת ד', ותמצית הטהור של האמונה הפשוטה, וכל מדותיה ברוחב ובעומק, ועל גבי שתי הסגולות הללו יבנה את כל מעלות רוחו העליונות. אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולד ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה. אבל אם תצויר יראת שמים בתכונה כזאת שבלא השפעתה על החיים היו החיים יותר נוטים לפעול טוב, ולהוציא אל הפועל דברים מועילים לפרט ולכלל, ועל פי השפעתה מתמעט כח הפועל ההוא, יראת שמים כזאת היא יראה פסולה.

שסא. כל מה שאנחנו תופשים תפישה שכלית הוא דרך משל. אבל ההכרה הפנימית שבנו מעכלת היא עיכול פנימי את המשלים, ומבררת את התמצית להחיות בה את הוייתנו הרוחנית. והעיכולים הללו הולכים פעם אחר פעם בהדרגה. המשל הגס מתעלה לדק ועדין ממנו, כדוגמא של לעיסה בשיניים שהיא ג"כ התחלת עיכול, ואח"כ מתעדין המושג למעמד יותר זך, כדוגמת הטחינה של השיניים הטוחנות, ואח"כ כערכו של סיוע הלשון, ועיכול האיסטומכא העליונה, ואח"כ הלאה הלאה, עד כדי הופעת רוח החיים של התכונות השכליות והמוסריות היותר צחות, הנפעלות מכח האכילה.

שסב. מעורבות הן אצל היחיד ואצל החברה הידיעות הטהורות בהמשטשות, והן מעורות זה בזה. וכשמתבררת איזה ידיעה, מיד מתחלת תסיסה בכל הידיעות כולן, והלב מתחיל להיות נוקף גם בנידונם של הידיעות הברורות. עד שבא התור של התישבות הדעת, והידיעה הברורה החדשה מתאחדת כהוגן עם יתר הידיעות, ואור השלום בא.

שסג. הרמב"ם העיר, להיות שמח מידיעה נוספת בשלילה שבתארי האלהות, ולדעת שע"י ההוספה של הידיעה השלילית, עולה הוא היודע במעלה של קרבת אלהים. הערתו מצא בקרב לבבו שהיא נחוצה, מפני שהלב איננו שמח בשלילות, כי אם עצב. כל שמחה באה מחיובים, המוסיפים קנין של מציאות, שזהו עושר פנימי, וכל העדר קנין מביא עצבון בטבע. אבל שיעלה האדם לידי מדה זו של התאחדות עם אור האמת, עד שכל אמת יביא לו עושר ואמת שלילי יביא לו שמחה, זאת היא מדה עליונה מאד, שעל ידה כל שלילה נהפכת לחיוב, וכל העדר שכזה לקנין גמור. אמנם, כדי להרבות שמחת דעת אלהים בעולם, כדי לעשות את הקנין הנשגב הזה לקנין פפולרי, צריכים אנחנו להפוך את המדה, לבא לדעת אלהים דוקא ע"י ציורים חיוביים, והציורים החיוביים יהיו בכ"ז בתכלית האמת, לא פחות, ועוד יותר מהציורים השליליים. ותוכן הדבר הוא, שכשם שיש לנו משפט נכון לומר על המון תוארים ודוגמאות, שבחק האל הנם משוללים, מפני שהם לגבי שלמות האין סופית פעוטים וכלא נחשבים, צרים ומוגבלים, כן יש לנו לומר, שכל ענין לא יש, מה שאינו נמצא בחק השלמות האלהית, וכל התוארים שהם מוגבלים, או תוארי חסרון כשהם לעצמם, החסרון שלהם הוא תלוי בפרטיותם, בהתבודדותם לעצמם, אבל בהשלמות האלהית, שהכל יוכל וכוללם יחד, הכל הוא מתעלה. אם כן, מה שאנו צריכים לשלול הוא רק את ההגבלה ואת הפרטיות שבתאר, שהם בעצם העדריו, שהם מביאים לידי עצבון. אבל התיאור מצד עצם היש הטוב שבו, הוא עולה למעלה להעשיר את מדענו האלהי. ובזה יוכלו כל הלבבות להתקרב לדעת ד' ברוח של שמחה, השורה על חדות העושר ורב הקנינים, בשמחה ובטוב לב מרב כל.

שסד. הרצון החפשי, המואר מהשכל העליון, הוא התמצית של ההויה, המתגלה בפנימיותה. וזאת היא נשמת אדם הראשון, בכל מילואה.

שסה. כל חטא ועון מטמא הוא את הקודש. קטנות הרצון שבא על ידי פגם המדות, והמתחזק על ידי חטאת האדם, הוא מחנק את נשמת הקודש, שלא תוכל לשאוף את אויר קדשה. האהבה נעשית חולנית ופעוטה, עד שכל הענינים הנתלים בה מתאחזים רק בקטנותה. וכשמדברים על דבר היתרון המיוחד לאומה ברוחניותה ועליוניות ענינה, מתקבלים הדברים מצד הרפיון הנפשי של חנופה, ולא מצד רוממות אמתתם. על כן זאת היא ראשית החובה, אומץ הרוח והתעלות המחשבה, עד כדי בירור הענינים, באופן שמה שהוא מרומם ישאר מרומם מצד עצמו, וההמשכה אל הגדולה תהיה בגדולת אמת.

שסו. הננו תופסים ציור גדולתו של האדם, ציור המרכז את ההויה אל הוית האדם, אל גדלו האיכותי ואל שאיפת רצונו, האמיץ והקדוש. הגויה וכחותיה הנם התמצית הארצית כולה, והרוח וכחותיו הנם התמצית

השמימית כולה האמת לאמתה זורחת היא האמת הנסתרת הגלויה לכל עיני נשמה בהירה. ההתעלות של הגוף ושל הרוח היא התעלות חלק מרכזי, שעל ידי עילוי מתעלה כל הסובב אותו, המעלילו, ושופע ומשפיע תמיד על היותו. הרוממות הזאת צריכה להיות מובנת במובן חפשי מאד מכל דמיון תועה, אז תהיה למקור גבורת הרוח, ואושר האדם בכל צביונו.

שסז. כשמציירים את החיים בתור תקופת גידול להרוח ההולך ומתבשל מדי יום ביומו, כשמטפלים עמו כהוגן - והטיפול הזה הוא הרצון הטוב והמעשים הטובים, הלימודים והמדות הטובות - עד אשר יגמר בישולו של הרוח בכל מילואו, שאז איננו זקוק אל הבשר - כשם שהתפוח המבושל יפה איננו זקוק אל העץ - מתבארת יפה חדת החיים והמות, והדעה נעשית נוחה, ומתוקנת לקבל דיעות עליונות והרגשות נעלות ממרומי קודש.

שסט. היראה, כשלא תזדקק כראוי, עושה היא את האדם לסמרטוט, פחדן ועלוב מעצמו, וממילא מסוער ג"כ מכל תאוה פחותה. ע"כ צריך להיות דוקא ערום ביראה כדי לטהרה.

שסט. כיון שמחשבה קטנה תופסת מקום בנפש בדברי הענינים האלהיים וכל תכני הקודש, הרי היא מפשטת את ארס הקטנות שלה על כל המון המעשים הלימודים והדיבורים, שהם הולכים ונעשים על פי השפעתה. והסיגים הרוחניים, הצללים, מחשבות השקר והחולשה, החנופה והתאוה מתאחזים בכל דברי קדושה, ומבצרים להם מקום בתורה שלא לשמה ובמצות לשם חנופת שוא. והאדם הקדוש, שחושו הטהור לא יוכל לסבול תהפוכות כאלה, מוצא בקרבו עיפות נוראה בעת שיגש לעבודתו בלתי מטהר. ואף שלפעמים מוכרח הדבר שלא להמתין עד ההשלמה של רוממות הרוח, מפני הדאגה של הדלדול הגמור שהלימוד והמעשה בצורתו החיצונית יסבול מזה באופן נורא, מכל מקום תמיד יש מקום לחשבון זה, ולבושה פנימית, הלוכשת את האדם בידעתו, שרוח הקודש העליון איננו שורה בו עדיין, ולא הוא הוא הדוחפו לעבוד ולפעול, ללמוד ולקיים. ומתוך התשוקה אל קדושת אמת יזכה לברר את נטיותיו, עד שתמיד יצעד ממדרגה למדרגה בדרגת טהרת הרוח, ותמיד יזכה שיותר ויותר יתעורר אצלו הצד הטהור העליון, שיקח את החלק היסודי והעקרי בנטיותיו לפעול, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות כל דברי תלמוד ומצות ד' באהבה, והאהבה תהיה צרופה ועליונה, חזקה, קדושה ומאירה.

שע. העולם כולו מלא הוא הרמוניא. ההתאמה המאחדת מפלשת בכל חדרי המציאות וחגויה. המוסר הפנימי ותביעותיו החזקות הנם נמשכים ובאים מהד קולם המאוחד של כל חלקי ההויה, שכולם חודרים זה בזה, והנפש כולה היא מלאה בכולם ומאוחדת בכולם. כל קציצה מוסרית, ברעיון ובמעשה, בתכונה ובמזג, גורמת חתיכות רבות שמביאות יסורים רבים פנימיים לכל מערכי הנשמה, שיסודם של יסורי רוח אלה הוא כח המרעיד של סלוק אור החיים של הסדור הכללי של ההויה כולה מצנורי החיים של הנשמה החוטאת. וכל מה שהנשמה יותר טהורה היא מרגשת יותר את הרעדת מכאוביה, עד שתשקיט את כאבה בזרם של חיי התשובה, הנובעת ממקור

העליון, שהיא מאחה את כל הקרעים כולם ומזלת טל חיים ההולכים למישרים מכל שדרות ההויה, אחד באחד יגשו, עד חלקי הנשמה השבה לתחיתה העליונה ברחמים רבים ובחדות עולמים.

שעא. ההשגה העולמית הכללית והמאירה מביאה לידי איחוד המוסר בעולם, ובזה מתעלה שורש יראת חטא למושג עולמי כללי, שהוא בסיס ליראת שמים, המבססת את יסוד האהבה העמוקה, מעלת השלמות העליונה. המוסר הולך ומסתעף ומתפרט לפי בינתו של אדם ולימודיו, לפי גורלו וקבלותיו, וכל מה שהיסוד שעל ידו המוסר מתפרט הוא יותר חזק, השפעתו הולכת בצורה יותר חזקה, בהיחש שיש בין קשר המעשים להתכונה המוסרית הכוללת. ומזה יוצא שכל מוסר המרוכס בקריאת שם שמים הוא נובע יותר ויותר ממעמקי כל היש, וחודר עד לעמקי נשמת הנשמה. זהו סוד רתיתת האמונה, ועלייתה במרום עז השמחה והאהבה הנשגבה.

שעב. כשלומדים תורה לשמה עושים חסד עם כנסת ישראל. הא כיצד, רוח האומה מתחזק על ידי מה שבניה מתפרנסים בפרנסתם הרוחנית מפרי רוחה, והתורה כולה היא מלאה רוח ישראל, וכל יחיד העוסק בתורה הוא מגלה כח חיים חדש בנשמת ישראל ע"י המזון הנשמתי שהוא מקבל מהתורה. וכל מה שהתלמוד יותר מואר ומוכתר יותר בדעה רחבה ובשכל טוב, וכל מה שמתוספת בו יותר נדיבות לבב וטהרת נפש, כן כח החיים הישראליים הולך ומתגלה על ידו ונותן להאומה כח ושמחת חיים להתעורר ולקום. וכל הרפיונות שבאים לעולם ברוח ישראל, מקורם הוא שכחת התורה ורפיון ידיים מן התורה.

שעג. מסך מבדיל מוכרח להיות מונח בין עולם אחד לחבירו, שאם אין שום הבדלה, הרי האור הגדול שבעולם העליון מטשטש את כל הפרטים של העולם התחתון. למשל, בלמוד דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים בפרטי פרטים, הרי הולך ומתכלל באבוקה אחת במגמה הכללית של יסוד הדת ושאיפת הקודש והעליוניות שבתוכו. ואם באמת יטושטש האור המבהיק של הפרטים, יחרב העולם המעשי כולו. על כן מוכרח מסך להיות נפרס, והוא נותן מקום לבירור של כל פרט ופרט בעולם חשוך לגבי האורה הכללית. ועבודת בירור זה, בידיעה ועבודה, משכללת היא את החיים. וממעל להמסך האור מזהיר בכל הוד כללותו, ודרך מעברו מרעיף טללי אורה לכל הבליטה הפרטית, עד שיונק הוא העולם התחתון מהעליון, והולכים הם ומתאחדים.

שעד. הדעה שהאדם הוא התוכן המרכזי של ההויה כולה מגדילה את האחריות המוסרית, ומעוררת את החפץ לפעול גדולות. אם הצורה העולמית החומרית נתגדלה על ידי ההתגליות הרבות, מציב המדע לפנינו את השליטה החפשית בתור האדם, והתגלותו היא המרכז התמציתי ביותר עליון של ההויה, שבודאי החיים הם תמצית המציאות הבלתי מרגישה, ותמצית החיים היא שליטת החפץ, שבא למרום עזו על ידי איחודו עם הטוב המוחלט, והופעתו בפועל בצורה היותר אפשרית.

שעה. לפעמים מתחילים מהציור הדמיוני והדברים הולכים עד השכל היותר טהור, ועוד הגבה למעלה יותר מהשכל ושרשיו, והאזר האלהי מתמלא בכל החיים של כל שרשי הנשמה, באדם ובעולם. ולפעמים ההתחלה באה מהופעה שכלית, או עוד עליונה ממנה, והיא מתפשטת והולכת עד הציור הדמיוני, וענפיו ההרגשים

הגופניים כולם. ולפעמים שתי ההשפעות פוגשות זו את זו, בזרמן הקדוש, ואז האדם הוא סולם שמלאכי אלהים עולים ויורדים בו, ונימי הנשמה הנם הכנור, שהולכת הזרמים והובאתם מנעימות עליהם נועם קולם, קול עז, חכו ממתקים וכלו מחמדים.

שעו. כשחודרים בעמקי הדעה, רואים שאין המצות ענינים סימבוליים, להזכיר ולחקות איזה ענין על הדמיון לבד, כ"א הם ענינים שעושים את ההויה האנושית והעולמית. ומ"מ אין הסימבוליות יוצאת מכלל הפעולות, כי לבנין הנפש היחידית והכללית צריכים לתקן גם את צורותיה הדמיוניות, כשם שצריכים לתקן תכונותיה ומדותיה וציורי השכלותיה. הדעות שיסודן הנו במצות מעשיות קבועות, הולכות ומתעלות, מתעדנות ומתקשרות, ע"י עשייתן וע"י תלמודן דוקא. ודוקא באורח שמירתן יכולים לפתח את האדם ואת העולם עד לכדי אותה המדה של העדר הצורך בהוספת חיקויים, מפני שכבר גמרו כל פעולתן. אבל אז, בהגיע תור לע"ל שמצות בטלות בו, הכל יראו את התוכן הפנימי של המצות כולן, והנה הוא מלא עולם ומלא כל נשמה, והנה הנם המצות עצמן. אבל הפסקת זריזות קיומם בעוד שהעולם כ"כ נבוך ומעורפל, אינו כ"א מוסיף מבוכה, ומצריך זמן יותר ארוך לרפואת כל התחלואים.

שעז. אין להבהל כלל, אם אחרי עבור תקופה ארוכה של פעולת ישראל על עצמם ועל העולם, ישובו המחשבות של הכפירה להתפשט בעולם - א"כ צדיק מה פעל. כי אין עיקר תיקון העולם ניכר במה שמתבטא בפה ודבר שפתיים, עיקר הדבר תלוי בעצמות שכלול החיים ופנימיות הנפשות, באדם, ובחיים המתפשטים במלא כל, ובזה אין לשער כמה נתפתח העולם, וכמה אמת צדק ויושר מונח הוא בתוך עצם חיי הנפשות, יותר ממה שהיה בימים הקדומים שאור ד' לא פעל בעולם. הפנימיות היא דעת ד' ואור ד', אפילו כשהיא מתגלמת בלבוש של כפירה.

שעת. מונע הוא העון את גילויי החכמה, מפני שהוא פוגם את הרצון, ועיקר הופעת החכמה גנוזה היא במעמקי הרצון.

שעט. כשמדברים ע"ד אלהים בלא דעה והעמקה, מתיצבת הנשמה נגד חזיון של שממה שמטמטם את הלב, ומחשיך את אור החיים.

שפ. התפילה והתורה בקול ובדיבור מלא, מרימה היא את כחות החיים למרום הרוחניות הכמוסה, והמדות הפגומות מתתקנין על ידן.

שפא. כשלומדים ועושים מצות, הקדושה מתקבצת בנשמה כאוצר של חיים, ואח"כ כשחושבים בעניני קדושה ואמונה והשקפת עולמים, מוצאים את הרוח נכון והלב אמיץ, לפי אותו הערך של רכוש התורה והמצוה, שרכש לו האדם במעשהו ובטוהר כונתו וחריצותו.

שפב. כ"ז שכבוד המדומה הוא חביב על האדם, עינו סמויה מההסתכלות של אור ד' באמת.

שפג. מן השעורים, מאכל בהמה, בא העומר, וכשהנפש הבהמית מתעלה לעליוניות מקורה, ובכחה העז היא נוטה לקודש ולטהרת אמת, האהבה העזיזה האלהית חוגגת את חג קדשה, והאומה כולה, כשהיא מקרבת את כחותיה החמריים, המתפשטים בכללותה, להיות קודש לד', מתאחדת היא ברצונה עם רצון אלהי עולם ד', וברית האהבה והשוויית הנטיות בדרך החיים, שבמהלכה של ההנהגה האלהית בעולם, השלמה במרום קדשה, ובמהלכה של האומה המקודשת כולה, הולכת היא ונקבעת ע"י פעולת קודש זאת, ואהבת עולם נקבעת בין ד' ובין ישראל עם קרובו.

שפד. אחד מיסודי הידיעות העיקריות הוא: שאין המצות דברים סימבוליים, כמו סימני זכרון, אלא הם פעולות יציריות שהמחוגה האלהית תארתן, ומ"מ יש בהם מרחב גדול לכל היופי הסימבולי. תפיסת יסוד הכח הבהמי המשותף לאדם ולבהמה, הכלול במהותם של השעורים, המתכלל בעומר, כשהוא עולה למזבח בהקרבתו ובכוונתו, שהיא נטיית רצונו של הכלל לצד העילוי והקודש, עושה תסיסה גדולה לשבח בכל הנפשות, ובכל צדדי החיים וההווה השייכים להן.

שפה. המוסר הפנימי צועק הוא לקרבו של אדם: כן אדם שובה מעוונותיו. לפעמים הצעקה כל כך הומה היא עד שהיא מערבת את כל ההרמוניה של החיים, והאדם מוכרח לעלות במעלות הרוחניות הגבוהה מערכו, עד כדי לבסס את סדר עולמו הפנימי. אבל כאן הגבורה מוכרחה לבא לעזרה, גבורתו הפנימית של האדם צריכה לעמוד לו בעת כשלון הרוח היותר מרור. מפני אמץ הכח של התביעה המוסרית לפעמים מבולבל הוא האדם ואינו יכול להחליץ ממסגרותיו, מדות ותכונות רעות, מעשים רעים, עוזבי דרך תורה ומוסר, מעיקים עליו, רואה הוא דרכו סוכה בסירים, אין מוצא לתקון, חבול הוא בידי אחרים ואין מעמד: - אבל מכל אלה אור שמש צדקה יזרח.

שפו. צריך להחל בטהרת המעשה, ולטהר אחר כך את ההרגשה והמדות, ולעלות מזה לטהרת השכל, ואז הענינים הולכים כסדרם, אשרי מי שזוכה לכך. אבל לפעמים מזדמן הדבר שאי אפשר לאדם לעסוק בתיקונים כסדר, ואיש כזה אסור לו להביט על סדר, כי אם יחטוף מכל הבא, וכשרוחו מוכשר לעילוי הדעות יעלה, ויזכך, ירחיב, יגדיל תורה ויאדיר. אף על פי שרבו עליו תביעותיו מצד התכונה של ההרגש ושל המעשים, שלא נתקנו עדיין ולא הובררו, ואפילו אם יהיו מהיותר כבדים שבהם, שהם ענינים שבין אדם לחברו, מכל מקום הוא לא יעזוב את עלייתו, ואת פעולתו לטובה ולעילוי, בכל אשר תשיג ידו, אף על פי שיהיה מנוע מאיזה צד שיהיה, בין מצד חסרון היכולת, בין אפילו מצד חסרון הרצון, כי לפעמים מזדמן, שחסרון רצון הוא גם כן דומה לאונס. ואף על פי שחלילה להשתמש בהתנצלות של הכופרים בבחירה חפשית, שהיא דעה מושחתת, מכל מקום לפעמים ישנם צחצוחים מדעה זו, שמביאים רפואה למחלות קשות שבנפש, היוצאים מהכלל של אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל. והכלל הוא, שהאדם לפי גדלו בהשגה ובחשק

הגדלת הטוב, יגדיל וירחיב מעשהו, ולא יבהל ולא יפחד משום עיכוב, לא רוחני ולא חמרי, וכשמתחזקים ומתמלאים אומץ, מתחלת גבורת קודש של מעלה לפעם בנשמה, ולהצליח את כל דרכיה.

שפז. לפעמים מתגבר כל כך הצמאון לאלהים, עד למעלה מגבול הכלים כולם, וכל כוחותיו הרוחניים של האדם, עד שמתקלקל סדר ההנהגה הנפשית. והרבה פועל החטא שממעט את הופעת האורה האלהית, ומקלקל את כשרון הנשמה להכיל את הזיו, היורד באופן שיחולק סב כראוי, לכל פלגותיה. והאדם צריך להתגבר מאד מאד, ויחזיק באמונה בחסד עליון לאין קץ ושיעור, לאין תכלית ומדה, ותתחולל דעתו להפוך את הצמאון המחליש ומדאיב, לצמאון מעורר להתענג על ד', באור תורה, חכמה ומצוות.

שפת. כשלומדים תורה לשמה ממשיכים מהרצון את התכלית הנשגבה של התורה, שהיא מתפשטת בכל ענין פרטי, וחסד עליון הולך ומתרבה על השונה בעצמו ועל כל העולם עמו. אבל כשלומדים שלא לשמה, אז ההופעות הפרטיות מתגלות על הפרטים כשהם לעצמם. ושכלם הכנוס בהם הוא מצומצם, ולפי מדת השכל הרצון הוא קצר, ומלא קפדנות וזעף, ונח לו שלא בא לעולם.

שפט. ת"ח הם כדגים שאינם יכולים לפרש מן המים, כן אינם יכולים לפרש מן התורה. וכשהם פורשים מן התורה, מיד הם מרגישים בקרבם נטיה לכל אפילות הרוחניות, והתעוררות הרע המחריד. וכל מה שמדרגתו של התלמיד חכם יותר גדולה, כך אינו יכול לפרש ממדרגת תורתו, עד שצדיקים הגדולים, שגדלה מעלת רוחם ונשמתם, אינם יכולים לפרש מהדבקות האלהית, ומעולמים עליונים. וכשהם צריכים לעסוק בתורה הנגלית ובמצוות מעשיות, ובעסקי העולם לחברת בני אדם, אפילו בדרך מצוה וקדושה, הם צריכים להכין להם מגינים, שלא יפגעו בהעתקם ממעלתם הטבעית שלהם, שהיא ההתקשרות בצרור החיים של ד' אלהיהם.

שצ. הנבואה של התורה, נבואת אספקלריא המאירה, משקפת היא על המקור, מהיכן נובע הוא הצדק והמוסר העליון. וכיון שהיא מוצאת אותו במצות המעשיות - שע"פ תכנן האלהי הן משפיעות על המציאות בכללה ועל האדם המקיימם, את האופי של קדושת הצדק המוחלט - היא שמה לעיקר את המצוה האלהית, את העבודה ואת השמירה. והקרבות עומדים במעלה עליונה, בתור מקור החינוך לדבקות האלהית, שהמעשים הטובים נובעים ממנה. והנבואה הנבואית זו של האספקלריא שאינה מאירה, מבטת לא אל המקור, כ"א אל הסתעפותיו המעשיים. על כן מרוממת היא את המוסר המעשי, את הצדק והמשפט, ממעל להחק והעבודה. הנה שמע מזבח טוב. ובאמת, כשאספקלריא המאירה משפעת איזה הופעה אפילו קלושה מאורה הגדול, סרים הם הצללים שמכסים את הזוהר של הופעת השורש, והזיקה של הדבקות האלהית נוצרת מתכונת העבודה והמצוה, וממילא בא אחר כן המוסר בתור מסובב מוכרח מסבתו העליונה. אבל כשהיא מתעלמת, הקדרות מתגברת, ובאים ההסברים של הדמיון הגס ומאבדים את כל הזוהר של העבודה, עד שרוח הקודש מוכרח להיות נזקק לטהר את המושגים, ואומרת: אם ארעב לא אומר לך, כי לי תבל ומלאה. האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה. וחזרת אח"כ אל השורש ואומרת: זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך, וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני. עד שחותמת את פשרתה העדינה הכוללת - רוח

השלום שבין אספקלריא המאירה לאספקלריה שאינה מאירה - את היסוד המאחד את הנבואה עם התורה. זבח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלהים.

שצא. תביעה של שקר היא לבקש מהנשמה דבקות אלהית אמיתית, בלא שיגוי של לימוד במעמקי רזי תורה. וכל מי שכבר קרב לטרקלין, כשיתרחק ממנו גם לזמן קצר, הרי הוא נלכד ברשת של שנה ופירש, אע"פ שיעסוק בשאר מקצועות שבתורה, וקל וחומר כשליבו ישאחו לבטל לגמרי מן התורה. מאיזה טעם שיהיה.

שצב. לא יבטל אדם מן התורה ומן העבודה ומן מנוחת הנפש משום טעם שבעולם, אפילו כשימר לו לבו עד מאד בענייני רוחניות, ויחשוב בדעתו שהוא פושע, שאין לו תקנה חלילה. אפילו אם כשלונותיו רבו בדברים שבין אדם לחבירו, שתשובה ג"כ אינה מכפרת בלא תיקון המעוות, מ"מ הוא ילך בדרכו בעבודה ותורה, ובשמחה וטוב לב.

שצג. קושי גדול יש בהציור של השגת אלהות ויחוסה לעולם ולכל הנבראים כולם, על פי הציור של ההויה האלהית מחוץ לההויה של העולם, אז נרצה הדבר כאלו איזה הצלחה עמדה, שהאלהים יהיה בחיובו המאושר מהכל, וכל הנבראים הם החסרים, ממניעת הצלחתם, להיות כאלהים. ומפני זה יש נטיה בנפש להציור של האחדות הכוללת, המכרת רק את האלהות, ויודעת גם כן שכל גילוי פרטי איננו ענין האלהות, כי אם הכל, ומקור הכל, ומה שהוא למעלה למעלה מזה. אבל מה שמחלק את הגילוי הפרטי מאלהות, איננו ענין של אמת מצד עצמו, אלא סמיות עינים שלנו גורמת כן, שאיננו מכירים כי אם את הפרטיות. ואנו בעצמנו מציאותנו הפרטית בחסרונותיה היא סמיות עינים. אבל גם דעה זו אינה מתאימה לכל יתר תנאי האושר הכמוסים בגנזי הלב. מה שהוא מישב את הדעת הוא יסוד האושר שבחופש, הצדק החפשי המלא. הטוב המוחלט, החפשי שנוטה בחופשו אל הטוב, הוא מחויב המציאות, וכל יחיד יכול להתעלות בעצם חופשו אל מקור החפץ הטוב, וכשירצה את הטוב המוחלט, ישתאב בגופא דמלכא. ולא תהיה שום הבדלה בינו ובין אלהיו. כי אם עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם. חוזרים אנו לפי זה, שההויה האמתית היא האלהות, וכל ההויה הירודה ממעלת אלהים עליון איננה כי אם ירידת הרצון בבחירתו הבלתי שלמה, וזה גורם תוספת של גרעון. וסוף כל סוף שכל הטומאה תכלה, והרצון מתוך חופשו יתעלה אל הטוב המוחלט, ויהיה ד' אחד ושמו אחד. והויה זו של חזרת הכל אל האלהות היא השלמות העליונה בהויה, ואין כח להשיג ערכה.

שצד. העולם בהתבסמותו הולך הוא ומתעלה בתוכיותו. האדם מוצא את חפצו, הולך וטוב בערכו הפנימי, והזיקוק של חיצוניות הולך הוא ומתחסר. מתוך הכרה זו באות תסיסות רבות הנוגעות בפינות גדולות, שהן מחזיקות את המעמד הרוחני בעבר, ונותנות להן צורה חדשה שנראית כסותרת, ובאמת אינה כ"א בונה.

שצה. צדיקים גדולים, כשהם מתיראים יותר מדאי מן החול הם נופלים ממדרגתם, והם מוצאים את עלייתם בזה שהם מתחזקים להיות נוטלים את החול וכל מעשיו, עסקיו ומחשבותיו, ומעלים אותו כולו בקדושה העליונה.

שצו. עבודת הצדיקים העליונים הוא להרחיב את רצונם ולהגדילו, לחזקו ולאמצו, וכל מה שיהיה הרצון שלהם יותר יוצא אל הפועל, ויהיה יותר חזק ואמיץ, יבוסס העולם כולו וימלא אורה. ברבות צדיקים ישמח עם.

שצז. כשם שנבואתו של משה מצטיינת היא מפני זוהר האספקלריא המאירה שלה, שאין הגוף וכחותיו מתבטלים, כך לפי הערך של האורה העליונה הזורחת בנפש, אין השכל האנושי והרגשות האנושיות החיות מתבטלים.

שצח. האמונות הנפולות, מביאות הן את הכפירה כדי להטהר מהן, והיא ממרקת בחריפותה את כל הזוהמא שיש באמונה, ופוגעת גם באמונה הטהורה, כדי למרק את טהרתה ולעשותה כזהב מזוקק.

שצט. המוכשר להבנה כללית, מוכרח הוא להשכיל העבודה כולה, שורש האמונה וענפיה, המצות וכל פרטיהם, מעמדם בעבר ובהווה, הכל מוכרח להיות אצלו סקור בסקירת הבינה. וכשיניח עצמו לפול בתרדמת ההרגשה הכהה, ימצא את כחותיו הרוחניים נחלשים עד מאד, והוא מוכרח להתגבר ולהתאמץ באומץ הדעת, כי הנשמה המושרשת בדעת, אינה יכולה לנוח על בסיס ההרגשה המחוכרת אל הדמיון לבדה.

ת. בעל הנשמה הגדולה, תיכף כשהוא עוסק במצוה, נשמתו ממנו שואלת מה היא תכליתה של המצוה, איך היא פועלת לטובה, באיזה אופן אפשר לקשור אותה עם הדעת ועם הרגש. את התשובה, זהו רצון ד', אינינה מקבלת לביאור האחרון, כי ביאור זה הוא נושא לביאורים אין קץ להם, ושמחת המצוה ימצא תמיד לפי ערך הטעם והדעת שימצא במצוה. וכן הולך הדבר בכל לימוד, בכל הלכה, בכל אריכות דברים המסתעפים, מוכרח הוא לראות איך הכל יונק מעיקר שרשו, ודרך אחר לא ידע ולא יוכל ללכת בה. ובודד הוא בעל הנשמה הגדולה, ורבו מאד יסוריו, יסורי הבדידות הפנימית.

תא. היסורים שסובל בעל הנשמה הגדולה מההכרח של התעסקות בפרטים קטנים, בין בלימוד בין במעשה, אינם נרפאים אלא במחשבה העמוקה והרחבה, שכל פרט קטן הוא תוצאה של חטיבה שלמה, שכל הופעה היא מגלה עולם מלא בקרבה, ומזעזעת עולמים אין קץ להם בגרמתה, וכל מה שהאמת הזאת חודרת יותר בלב, נעשים כל הענינים הפרטיים יקרים, ובהכל רואים נצוצות אלהיות, זהרי שברי עולמים, שחוזרים ונבנים בשכלול לוקח לב.

תב. מהיכן צהלת הרוח יכולה לנבע, אם לא מהכרת הטוב המוחלט, הטוב האלהי. הרי אפשר לאדם שידאג, שמא יהיה סובל יסורים. בתדירי תדיריות, שמא יש אחיזה כזאת בהויה שאינו יכול להתפרק ממנה עדי עד, והיא מצערת לנצח. בטחון נגד דאגה זו אי אפשר כי אם בטוב האלהי.

תג. הקשחת הלב מהענין האלהי, עד זלותה של הכפרנות, מהרסת את הנשמה ואת העולם בשני דרכים. השקר המצוייר, שהעולם הוא טומטום, תהו, באין נשמה, וכל הבנין מלא חכמה חסד ותפארת הוא פעולה מקרית, ממריד את כל האמת עליו. ונטיית החפץ מלהיות קשור במחשבה בהתוכן האלהי שכ"כ רבה חמדתו, יפעתו וחסדו, היא ממרידה את כל היושר והעדינות, עד שהקושי המכוער והניבול הפנימי מתחלחל בנשמה ובעולם.

תד. האליליות, טוענים נוטים להסתה, עזיזה היא בהבלטת רשמי החיים, בהבעת הפרטיות, בחדירה אל היופי ואל העשירות הגונית, האחדות האלהית מטשטשת את הכל, מכל הגוונים גון אחד היא עושה, ועושר החיים מתדלדל באה טענה זו מחסרון ידיעה וכהות רגש. האליליות עם ההתעוררות העזיזה שלה עשתה כבר את הרושם שלה להשחית את החיים, והתביעה של עושר הגוונים ושל הבלטת הרשמים. בשביל כך האחדות האלהית, בתאר אחדותה היא מתעלה על ציור האחדות הרגילה. והיא באמת מתעלה על האחדות באותה המדה שהיא מתעלה על הריבוי, ואותו העושר של הריבוי לעולם נמצא בקרבה בצורה יותר מבהיקה באין סוף. האחדות המחיה את הריבוי, הסופגת בתוכה את הריבוי, וממעל לכל מציאות ולכל תוכן היא מתנשאה, לא תוכל להמעיט את רשמי החיים, כי אם להרבותם על ידי שפעת אומץ וגודל האחדות לתוך הריבוי, וכל אחד מניצוצי הריבוי יש בו ברכה של גודל אין סוף. הרזיות, באה להשלים את הציור, ולהראות איך כל יפיפותו של יפת לקוחה היא בעיקרה מאהלי שם, אלא שנתטשטשה הצורה, בריחוק מקום. ומדברת היא הרזיות בהרחבת הביאור, בעולם האלהי האחדותי, בכל העושר הגווני הפרטי, המתגלה מהופעת האלהות האחדותית, בהגלותה לבני אדם בשכלם ובהרגשתם. וקמים קנאים ואומרים על חכמת אמת זאת, המחיה את כל נשמה יפה, ילידת חוץ היא דמיון של מיתולוגיה יש כאן, ואינם יודעים תבונים הללו, שכל ניצוץ אור חם וחיים לקוח ושאוב הוא מיסוד של קודש האחדות. ולהבין את האחדות, להרגישה בכל עשרה, את האחדות ואת מקורת את גילוי ההויה שלה, ואת עזוזה, הננו נקראים לדבר במושגי האחדות על פי הופעת הריבוי. והריבוי האחדותי זהו הריבוי העשיר שבעשירים, הריבוי של אחד של לפני אחד, כלומר השלמות של הריבוי בהוד תפארת האחדות האלהית.

תה. יראת העונש, המדה השפלה, שבצורת המוסר הרוחני, הרי היא גם כן המדה העליונה כשהיא אידיאלית. הא כיצד, מכיר האדם את החטא לכיעור, והכיעור למתועב להנפש, ומתועב אל ההויה. והתיעוב מצער הוא צער רוחני אמיץ מאד. ולפי גודל האור שבנשמה, ככה הכתם של החטא נראה, וככה הוא מונע את ההרמוניה היפה שלה עם ההויה, עם יפיה ותפארתה, עם כבודה וקדושתה, ויראת החטא באה.

תו. האליליות לא תוכל להרגיש בכיעור של החטא. הניצוצות הפזורים, הפרודים כל אחד לעברו, לבצעו - עם כל האפשרות להבלטת יופי שיש בכל אחד בפני עצמו, מפני החלקים שנערכים במשטר הגון ואסתתי בקרבו ובחוגו - אין בהם אותו תפארת עולם הסוכם את כל ההויה, החיצונית והפנימית, לסך שלם אחד, המכניס את תנועות החיים הגשמיים והרוחניים עם כל הדר המציאות לדיר אחד, ומזיק את כל חלק לחבירו זקיקה מוחלטת של פאר חי העולמים. רוח הטומאה ורשעה חלוטה מחוברת היא עם האליליות, רצח ונאף,

ופנה אל אלהים אחרים, מצרנים הם זה לזה. תפארת של אמת היא ההרמוניה בעצמה, הדרת האחדות ביקרתה.

תז. הגבורה שהכפירה משתוקקת אליה, לא תוכל לעלות בידה. קצף ימלא האדם על חולשתו, ולעזור - מאומה לא יוכל. הרחבת הגבולים, העלאת האדם לשורש נשמתו, והכרת הנשמה לחלק אלוה ממעל, ברב עז ותעצומות, משיבה לאדם את גבורתו. והתעלותו למרומי האלהות - ברצונו היא תלויה, ובאחרית-כל לכל היא מובטחת, ומהאחרית המאושרת, מתעלה האדם ומתאמץ בכל זמן ועדן.

תה. כשם שמדברים בחכמת הנפש, בפסיכולוגיה, מצד השירה והפיוט שבהסתכלות פנימית במעמקיה, ובמדע מצד הופעותיה בחיים הגלויים, כן מדברים באצילות האלהות בתור נפש ההויה, מצד הסתכלות השירית שברוח הקודש, באור הפנימי, ומצד המדע האלהי, בהופעות הסדרים, המעשים והחזיונות, בכלים. והנשמה עצמה מתעלה היא מחוקי הפסיכולוגיה המתגלים, והאצילות האלהית היא ממעל להבריאה.

תט. החוצפה שבעקבא דמשיחא באה מפני ביסוס העולם, והתפרצות האורה העומדת לבא ועדיין לא סגלה לה את כל אפיה. ההכרה האלהית מתפרצת כנחל מים, וכל רעיון דוחק רעיון. כמה שהתבונה עומדת על איזה מכון של השערת שיגוב, מיד שפעה רבה באה, שמגלה את הקוטן שבשיגוב הקודם, ועד שלא הספיקה ההזרחה השניה להתאזרח בנשמה, בא עוד גל אור חדש, וממהירות השטף אין העין רואה, והחזיון מתהפך לאיזה בליטה של שלילה, עד שהכלים מתתקנים, והאורה האלהית מסתדרת ברוח ובמעשה.

תי. ישנם אנשים גדולים כאלה, שמהלך רוחם הוא כ"כ נשא, עד שמצדם אם כל העולם היה במעמדם, היו המצות בטלות, כמו שיהיה לעתיד לבא, לימות המשיח או תחיית המתים, והם בכ"ז מקושרים הם במצות הרבה מאד, לא למענם כ"א למען העולם כולו המקושר עמם. וכשהם באים אל הפרטים לעסוק בהם מצד עצמם, מוצאים הם סתירות נפשיות גדולות כאלה, שהם נמוגים מרוב יגונם. וכשבאים לעסוק בתורה ובמצות בפרטיות בשביל העולם, יושפע עליהם מעין של גבורה ושל קדושה שאין דומה לו.

תיא. אי אפשר להיות זוכה לענוה כ"א ע"י דבקות אמיתית בהקב"ה. והמוכשר לדבקות של אמת, ראוי לו להרבות בלבישת תפילין, ואז יהיה באמת מלא ענוה.

תיב. האדם הגדול, כשהוא מכניס את עצמו יותר מדאי במדת הפרטים, בין בלימודם בין בחרדתם, הרי הוא מתקטן, ומעלתו מתמעטת, וצריך לשוב בתשובה מאהבה, מתוך גדלות הנשמה, לקשר את תוכן חיי נשמתו בענינים גדולים ונשגבים. ומובן הוא שלא יזלזל חלילה בשום פרט, ויוסיף תמיד אומץ וקדושה מעשית גם כן. ההרגשה של הנשמה הגדולה עמוקה היא, והחוש המוסרי שלה חד הוא ונוקב עד התהום, ואם לא תבוא הארה,

המענגת ומשמחת מתוך הסתכלות כללית, להסיר את האיום של חרדת הפרטים, שאין להם קץ, מוכרח הוא להיות נמוג ביגון חרדתו, ומתבטל על ידו מתורה ומתפלה, וממושכלות עליונים, שהם יקרים מכל.

תיג. האומרים לבקש ציורי רוח כאלה בהשגת העולם, שאין עמם הכנעה, כדי שיהיה האדם מלא גבורה, שמזה באים הם לידי כפירה, הם טועים טעות מוסרית. שבלא הכנעה לא יעמוד האדם בפני נטיותיו הרעות, האוכלות את כחו הרוחני, שהן מתגברות בו. ודוקא ע"י הכנעה מלפני ד', שהוא המקור של שלמות הקדושה והטוב, נכנע הרע, ואפשר למוסר טהור לצאת מן הכח אל הפועל. אמנם אם באמת כבר טהר האדם את כל עצמיותו, עד שאין בו תערובות רע, אז איננו מוצא בגדולת ד' כ"א גדולה ויקר, ויראה כזאת, המעטרתו כבוד והוד, ומרהבת את נשמתו שאין לה שום דוגמא בכחות הנפש, בלא שפעת הקדושה האלהית העליונה.

תיד. כשמרגישים את היסורים של מצרי שואל, שעל ידי המעשים הרעים והמדות הרעות, וחסרון התורה, הבא מביטול תורה, וצער מניעת הדבקות האלהית, כל אלה הם אש מצרף לטהר את הנשמה, ומהם יצפה אדם לישועה.

תטו. היצר הרע איננו מתכתש בתוכיותו של אדם כי אם על ידי הפרטים של התורה והמוסר, והיצר הטוב מתחזק על ידי ההופעות הכלליות, הבאות אחר שהנשמה מטהרת בביעור הסיגים שבתוכה.

תטז. הניסים מבארים הם את האמונה האלהית, שהיא ממעל לכל גבול, והשלמות האלהית נקבע ע"י אמונה קדושה זו בנפש. וכשתגמר לגמרי האמונה את תפקידה, ותוציא את הנשמה לאורה, אז לא תהיה צריכה לעצמיות האמונה בהניסים ולזכרונם. אבל אין השלמת האמונה ברום קדשה באה, כ"א ע"י קביעות קשר האמונה בניסים בפועל. ויציאת מצרים והניסים הכרוכים בה היא יסודם, שממשכת והולכת עד לימות המשיח, שאז לא תהיה יציאת מצרים עוד ליסוד עקרי, כ"א או טפל לעיקר, או דבר שכבר שמש את תפקידו לגמרי, ולא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים, כ"א חי ד' אשר העלה את בני מארץ צפונה, ומכל הארצות אשר הדחתים שם, והושבתים על אדמתם, נאם ד'. והאורה המשיחית תשיב את הזוהר העליון של האדם לאיתנו, ותהיה לכן גבוהה מכל התגלות אלהות שעד כה, עד שאפילו תורה שבעוה"ז הבל הוא כלפי תורתו של משיח. וזוהר עליון של אדם הראשון שואב את טל חיי קדושתו ואשרו מן ההוה, ואינינו נזקק לשעבר, ממעמק הדעת והחיים, ולא מן הזכרון.

תיז. הצדיקים הגדולים מלאים אהבה הם. ואהבתם הגדולה אינה ראויה שתמלא כל דבר. כי כל הדברים שבעולם קטנים הם לעומת חוש אהבתם. ואין דבר שיוכל למלא את אהבתם, כי אם הענין האלהי. וכל הדברים שבעולם הם אוהבים, מפני שכולם הנם תוצאותיה של האורה האלהית.

תיח. בשעה שרוח הקודש הנובע מכנסת ישראל שורה על האדם, רואה הוא בעיניו איך שכל תורה שבעל פה כולה לכל פרטיה היא הסתעפות שרש רוחה הקדוש של האומה, וכולם יחד, הפרטים ופרטי הפרטים. מציגים

הם במלא החיים והאורה את נשמתה בכל מלא קומתה. ומתוך האהבה הגדולה, שמתגלה בנשמה להאומה כולה, וכל סגולת נשמתה, מתפשטת אהבה טהורה תמידית עליונה על כל תורה שבעל פה, והאהבה מבהקת את ההכרה של הפרטים, ומחדרת את הכשרון להוציא דבר מתוך דבר בכינת אמת, וממנה חוזרת החבה בקדשה העליון לתורה שבכתב ברום תפארתה. ושניהם יחד מתנוצצים בגוונים נהירים בתור שרש נשמת האומה וענפיה.

תיט. הצפיה הרוחנית מלאה היא בהירות הזכרון הכללי, זכרון גדלה של האומה וכל מלא הודה בעבר, וכמו כן היא מופעת משכלול התקוה בעתיד. ואלה שתי ההופעות משכללות את הנפש כולה, ומזה באה החבה הגדולה למצות התלויות בארץ ובמקדש, וכל הרגשות התלויים בהן.

תכ. הגילוי הסקירתי הרוחני הפנימי במעמקי נשמת ישראל מציג לפנינו את כל התורה המעשית כולה בצורתה הפנימית האידיאלית על כל פרטיה. כל ההתפשטות של תורה שבעל פה עם ענפי ענפיה כולם כאחד חיי האומה הם עצמם, הנובעים ממקור עליון, ומחוטבים בחטיבה איתנה. ומתוך רישום זה של גילוי נשמה זו באים לידי עילוי יותר נשגב, והולכים ומתעלים, והמדרגות העליונות של רוח הקודש הולכות ומתגלות, הכל לפי השקידה של התורה והמעשים הטובים, עילוי המדות, וההארה של הדבקות האלהית ברוח דעת עליון.

תכא. הנשים, מדת הנפש זורחת בהן, ע"כ רשמי הקודש קבועים בהן, ודי שהן מחיים אותם ע"י מקצת המצות שבידן, ואינן צריכות לתחית רוח תדירי של תלמוד תורה. האנשים, הרוח מאיר בהם והוא הולך ואינו פוסק מתנועותיו הרוחניות, ועלולים הם מאד לירידות כשם שהם עלולים לעליות, והם צריכים לתחית רוח של תורה. אמנם כשהם קובעים עתים לתורה, מסעדים הם את רוח הסוער, ותומכים אותו שלא ימוט. אמנם כ"ז הוא במדת רוב בנ"א, אבל בעלי הנשמה, הם כנחל שוטף שאינו פוסק רגע מחידוש עולמי עד, והם צריכים להיות שרויים באורה של תורה באין הפסק כלל. הם כדגים שבים, שכולם במים ואינם יוצאים ליבשה כלל. על אלה נאמר: כל הקובע עתים לתורה מפר תורה. ותורתם התדירית שאינה פוסקת, יש שהיא תורת פה, המתגלה בדיבור, ויש שהיא תורת המחשבה, הדבקות השכלית ההולכת ועולה תמיד.

תכב. באנושיות בכללה לא שייך לומר חסרון מדותי, כ"א ביחושו לשאר היצורים, שעוד לא עלה העולם עד לגובה זה, לחוש חוש מוסרי כזה. אבל לענין אומה מיוחדת, שייך לומר חסרון מוסרי כשמתגבר בה חלקה הרע. והצד הסיגי שבכנס"י הוא גדול וחריף מאד, לפי גודל כחה של האומה לטוב, כעין כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, והגלות מצרף סיגים הללו.

תכג. ההשגות הולכות בדרך הופעה ועבודה. כלומר, הופעה פתאומית המזרחת אור על תכנים ידועים, ולפעמים מזרחת הופעה אחת עולמות מלאים, ואחר כך בא זמן העבודה לברר את הפרטים הכלולים בההופעה. וכשם שאצל כל יחיד באה הופעה המצריכה אח"כ לעבודה, והעבודה אינה כ"א מבררת את רכושה של ההופעה, כן בציבור התגלות עליונה הפועלת עליה, מצרכת עבודת דורות לברר כל הגנוז בה.

ולעולם לא תשיג העבודה את קץ כל גניזתה של ההופעה, שהיא הרבה למעלה מהראשונה. הופעת ההופעות היא מתן תורה, שכל הדורות הולכים וחותרים, הולכים ועובדים לגלות את אורה, ואפילו ברקי הופעתם הם תולדותיה של הופעת עולמים זאת.

תכד. השכל מחובר הוא מהמושגים הפנימיים, שבאים לאדם מתוכיותו, ומתגלים בו בתור דבר ההולך ומתגלה מפנים לחוץ, ומהמושגים החיצוניים, שבאים לאדם מחוץ לפנים. והם נפגשים זה בזה, ומחיבורם ותסיסותיהם מתעוררת התחיה השכלית, בכל הרחבותיה.

תכה. הדעת צריכה להתרחב ולהתעמק, עומק הדעת הוא מכוון עם הרצון, כשהדעה מתעמקת נוטלת היא עמה את הרצון בכל מקום שהוא מתפשטת.

תכו. לפעמים הרצון חלוש מפני חולשת הגוף, והצד הרוחני אינו מוכשר להתבסס יפה מפני חוסר אחיזה חמרית מבונה, והעזיבה החמרית מוסיפה מכאוב בזה, במקום שהבראת הגוף בסדר היא מעלה את האור הרוחני מחזקתו. וכלל זה נוהג גם בעם כולו, ובישראל הוא מתגלה ביחוד בעיקבא דמשיחא, בתור תביעה של חיוזק חומרי, שמכל מקום מגמתה הפנימית היא עילוי הנשמה, והארתה המבהקת.

תכז. יש צדיק שמזדמנות לו מניעות גדולות לאין חקר, משום שאם ילך במעלתו כסדרו, יבטל את מדת הדין לגמרי מן העולם, והעולם צריך לה עד עת קץ.

תכת. הערום מכל לבוש חכמה, הכל דומה לו כמישור, על כן אינו מתפלא ואינו בא לידי ידיעה. זאת היא מדה נוהגת בין בערכים השכליים ובין בערכים המוסריים: מי שלא נתגלתה עליו הארתה של הנשמה העליונה, אינו יכול לחזות פרעות מוסריות בהגיונות שכל בני אדם מעריצים אותם, והוא מקבל את הכל עם הפסולת. וכיון שאור היושר העצמי מתגלה באדם, מיד רואה הוא את הפגמים המוסריים, הנמצאים במחשבות שבני אדם לוקחים אותם ממקור של קודש, ורזי עולם מתגלים לפניו, והוא הולך ומעלה את המחשבות, ומטהר את הקודש מכל טומאותיו.

תכט. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. ולא יחלישו דעתו כלל מה שנמצאים רשעים מקולקלים במעשיהם ודעותיהם, ואם נטייתו היא כלפי חסד, ישכיל בדעתו שהוא יכול לזכות את כל העולם כולו, ככתוב: ימלט אי נקי. אבל מילוט זה בא יבא ע"י מה שיתגדל תמיד במעלות הקודש של דעת ושל קדושה וגבורה עליונה.

תל. מי שהנטיה להדעות הרוחנית, שכללותן היא דעת אלהים וסעיפיה, חזקה בו, הרי הוא בעל מקצע זה. וצריך שיתקן כל מעשיו וכל עיוניו לקרבת אלהים בשכל טוב, וליחד את עצמו בחכמות וידיעות המודיעות

לו את קונו. וידע שתמיד הוא צריך להוסיף חכמה ודעת קדושים, ויעשה לו סדרי לימוד נאותים למטרתו העליונה הזאת.

תלא. כשלומדין עניני המצות וכשעוסקים בהן בהסכמת אהבה, מעוררין בנפש את האהבה העליונה ממקור ההשכלה האלהית, שיסודן של המצות מונח שם, וזהו העלאה מלמטה למעלה. וכשמשכילים בשכל טוב, עד כמה המצות נחמדות הן, והלב מתעורר לאהבתן, עד שהידים וכלי המעשה מתעוררות לעשותן, זהו הורדה מלמעלה למטה. וכשתכונות משני מיני הרעיונות הללו מתמזגות בצורה הגונה, תופיע תכונה נפשית שלמה מאד.

תלב. בתפילה אנו נפגשים עם הרגש הבא במעבר האבות, ואומרים או"א. ובמצות הננו עולים לכללות העולם ומתאזים לשכלולו ע"י הרמת עצמיותנו המעשית, ומברכים מתוך כך במלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציונו.

תלג. מקוה ומעין, מחדש ומקבל, זה שבחו במנוחה, באשבורן, וזה שבחו בשטף, בזוחלין. בור סוד, ומעין המתגבר.

תלד. כל הנושאים שבהויה וברעיון הם חומר לרוח האדם להתעלות על ידם. ובדרך הרגיל מחולקים הם למדרגות, זה למעלה מזה, ועל פי התעלות גדולה הכל עולה במעלות הקודש. וזאת היא מדתו של רב המנונא סבא, דלא הוה שאיב מכדא, דאיהו כד ספרין דאורייתא, אלא הוה שט בימא רבא, מקור התורה. ומשו"ה דוקא הוה יכיל לסדרא פירקא דמילי דשטותא לתלמידיו, לפני הצעת מילי דחכמתא, כדי לקיים ויתרון האור מתוך החושך.

תלה. אין ההשקפה השופנהויערית ע"ד הרצון רחוקה מצד עצמה, כל רעתה היא רק מה שתחת להבינה בתור אחד מחזיונות המציאות, יבין בעל השיטה עצמה אותה בתור כל המציאות וסבתה. וזאת היא עקשות, היוצאת מהוכחה של לא ראינו שאינה ראייה, במקום שכל פקוחי העינים הרוחניים הנם רואים. לא רק רצון עור וחרש, אלא מלא עצה ותבונה. החרשות והאלמות שברצון הן התגלות של השדרה התחתונה של כח היצירה, בתכונה המעשית, שיש מטרה עליונה להשאירה במצב מטומטם כזה, כשם שיש מטרה כזאת בשלילת הדעת של האדם מבעלי חיים אחרים. ובראשית הקו, הרצון הוא הכל וכולל הכל, והוא הולך ומתפתל, מתגלה במיעוט אחר מיעוט, עד שבסוף מתגלה רק יסודו העצמי הנקודתי, שהוא רצון לבד שאין עמו שום תאר חיובי אחר. רצון האדם הוא פועל הרבה על התפשטות הרצון הכללי, והוא עתיד להעלותו מירידתו, ולתן לו כח וחיים, עד ששמים וארץ יהיו שמחים בתחיתם, אחרי אשר ירדו לשערי מות, באין כח חיים, ובאין רגש ודעה.

תלו. האמונה האלהית היותר בהירה וקדושה, שרויה היא על הנשמה המלאה חופש מוחלט. כל מי שלא טהר לגמרי את מדותיו ואת מעשיו, כפי אותה המדה של הפגמים שלו איננו ראוי להאיר בנפשו את אור

אמונה העליונה המבוססת על יסוד חופש העליון. וכל שמדת התשובה היא מתגברת באדם, והוא עלול להתדבק באהבה העליונה, החופש מתגלה עליו, והוא מתדבק על ידו באור האמונה שורש כל הקדושות.

תלז. כל מחשבה שאם נבא למצות את מדתה, מוכרחה היא להרוס את הטוב ואת האושר בעולם, הרי היא מזקת גם כשלא נמצתה עדיין. וזהו סוד הדעות הכוזבות, שהן מאבדות את כל העושר הרוחני, ומטשטשות את ההויה ואת החיים.

תלח. יש שהאדם רוצה להיות צדיק גמור, וכל פגימה מוסרית וכל חטא קל מורגש בקרבו לקיר מבדיל בינו ובין אביו שבשמים, ומתוך כך עלול הוא לנפילה וריחוק. וצריך תמיד לשום לב, כי קרוב ד' לכל קוראיו. וגם אם ישנם בידיו של אדם עונות כאלה, שלפי דעתו הם מכלל הדברים המעכבים את התשובה או את התפילה, אל יתעכב בשביל כך לא מן התשובה ולא מן התפילה. כי יכול להיות שיגלו לעיניו הכרות כאלה, שימצא שמה שחשב שהוא חטא גדול, איננו כ"א קטן או איננו חטא כלל, ולפעמים מה שחשב שהוא חטא, עד כדי איבוד עוה"ב או עיכוב תשובה וסיתום תפילה, הוא זכות גדול המרוממו עד למעלה בקודש.

תלט. כל המצות צריכות להיות מיוסדות בהמוסר המדוטי, אלא שהן הולכות בדרך עמוק מאד. שהעין הפשוטה לא תוכל להגיע אליו. ומ"מ גם בלא דעת והכרה, הפעולה נפעלת, אלא שהיא מוסיפה יפעה כפי התגלות הדעת של היחס שבין המצוה והמוסר הנפשי.

תמ. ההסברים הנסתרים שבחכמה האלהית, מועילים הם להעמיד את הענין האלהי בכל התוארים החיובים, בסילוק הגמור של החסרון שבהם ובההשתלמות העליונה של השלמות שבהם, שרק באופן זה באה הדבקות האלהית למדריגת פועל החיים בכל פרטיהם, מה שאין ההגיון והסילוק השלילי יוכל לגרום, כ"א לפרנס אחד מארחות ההכרה האנושית לבד. על כן האמונה היא תמיד מגלה את הנסתר ומשארת אותו בתכונתו הנסתרת, כדי שיהיה כח המחיה את החיים כולם, הכולל את הכל, ולא המפתח רק איזה פרט, אפילו אם יהיה היותר נכבד שבפרטים.

תמא. התנועות הרוחניות של השכל ושל הרצון, שתיהן צריכות להיות מסודרות, וסידורן תובע חינוך מעשי, שהוא סוד התורה.

תמב. העולם כולו עסוק בפירורים של מחשבות, שאינו יכול למצא את האחדות החיה שבהם, ומתוך ריבוי הפירורים האחדות מסתתרת. באים בעלי הרעיון הפנימי וגוללים את האור האחדותי, ואינם מתחשבים אם התעמולה של פירורי המחשבות תלחץ על ידם וכמותם תתמעט.

תמג. מה אנו חושבים על דבר המטרה האלהית בהמצאת ההויה. אומרים אנו, שהשלמות המוחלטת היא היא מחויבת המציאות, ואין בה דבר בכח, כי אם הכל בפועל, אבל יש שלמות של הוספת שלמות, שזה אי אפשר להיות באלהות, שהרי השלמות המוחלטת האין סופית אינה מניחה מקום להוספה, ולמטרה זו שהוספת שלמות גם היא לא תחסר בהויה, צריכה ההויה העולמית להתהוות, ולהיות לפי זה מתחלת מתחתית היותר שפלה, כלומר ממעמד של החסרון המוחלט, ושתלך תמיד הלוך ועלה להעליה המוחלטת. וההויה נוצרה בתכונה כזו, שעדי עד לא תחדל מהתעלות, כי זאת היא פעולה אין סופית. וכדי להבטיח את העליה בעצמותה של ההויה נוצרה כולה בעילוי עליון, והעילוי היה יותר מכדי השעור שתוכן מוגבל יכול להיות בפועל, אף על פי שהוא יכול להיות בכח, על כן בהופעת ההויה בפועל נתקלקלו הדברים, והכחות נסתבכו זה בזה, והנם עוסקים במלחמה חריפה, עד שתנצח המחשבה המוחלטת האין סופית של הטוב, ויתוקן הכל, בצירוף העילוי של נתינת מקום להשלמתה של עליה בלתי פוסקת, שזהו עדן מיוחד, שבזה הבריאה משלמת את כבוד בוראה.

תמד. שאול היה יותר גדול מדוד, ולכן בעצם נשמתו האירה מדת הרחמים גם על עמלק. אבל זו היא מדה שהיא רק מכשרת מלוכה, מאירתה לתקופה ואינה יכולה להמשיכה, מפני חשכת העולם, ומתוך כך אינה יכולה להעלות את העולם. אבל חסידי עולם צריכים להיות בכל דור אוחזים במדותיו של אברהם, ברעיון שחסדם מתפשט על הכל, ומוצאים הם את הטוב בכל מקום, ותורת חסד על לשונם.

תמה. לפעמים ישנה התמדה כזאת, המאבדת את כל הונו הרוחני של המתמיד, ובטלה כזאת, הממלאה את כל עולמו של אדם קדושה וגבורה, סוד הדומיה.

תמו. הקדמות במובנה האריסטי, בתור חיוב של מושכל ממשכיל, אינה קוצצת כ"כ את ענפי המוסר, כמו קדמות החומר הקדום בלא שום התחלה רוחנית חיובית. שלדעה זו יוכל להיות נצחון לאיזה רע מוכרח מצד תנאי החומר, מה שא"כ לדעת הקדמות המחייבת, שסוף כל סוף הטוב יחייב טוב. והכוזרי שאמר שאין פגם באמונת חומר קדום, ראוי לומר שהוא דוקא אם הוא ברעיון של התחייבות ע"ד עילה ועלול מהסבה הראשונה, שאז אינה מהרסת בזה את החלטת המוסר.

תמוז. בעיקבא דמשיחא, הנשמות הן נמוכות בערך החיצוני של שיעור קומה, אבל החיים הפנימיים חזקים בהן. והרי מיום שחרב בהמ"ק, הקב"ה מתאבל על חורבנו, וענן אבק רגליו, והנשמות שבעקביים אינם מהלבושים כ"א מאור חיות פנימי. אבל הדורות שלפני עיקבא דמשיחא היו ג"כ נשמות מלבושים שאין הפנימיות מתגלה בהן, ולמראית עין עמדו במקום יותר גבוה מהעקב, אבל הנם כבגדים שהם רק כתפארת אדם.

תמת. קיבוץ כחות החיים העזיזים, מתאחדים להיות לכח אחד גדול פועל בהגלותו ישועת עולמים. וישראל עושה חיל, והחיים של דייקי במצות דחביל גופייהו, לא יוכלו מצד עצמן להראות גבורת רעם כזאת.

תמט. לפעמים כשלומדים דברים קטנים בהתפעלות מרובה כזו, שרישומה על הנפש פועל כאילו היה הענין הזה הקטן הגבוה שבגבוהים, מתגשמת הדעת, וכנפי הרוח מתקצצות. וההדרכה הישרה היא ללמוד כל ענין בהתפעלות של שמחה, שיש בה הרגשה כפולה: רגש של גדולה עליונה, מתוך שכל סעיף קטן רוחני הלא משלים הוא את עץ החיים כולו, ומתוך כך הכל הוא גדול, ורגש שני שבתוכיות הפרטיות של כל ידיעה, ובפרט תורית, יש בה ערך חיובי מאד, שראוי להעריכו בשמחת כבוד לפי מדתו. ואש של מעלה ואש של מטה מתחברים ביחד להאיר ולחמם את הנשמה.

תנ. יש להעלות את הדמיון האנושי, ואת כל הרצונות הטבעיים שלו, בין ביחיד בין בצבור, להרום היותר עליון. והעליה השכלית והשירית העליונה מורידה היא רצונות ודמיונות נשגבים, המביאים ברכה רבה. וכשהזרמים, העולים והיורדים. נפגשים בדרכם, בתכונה הרמונית, הוה עונג אצילי, ושמחת עדנים, המתגלה לישרי לב.

תנא. חלקים ידועים של הדמיון ושל הרצון משליכים בתור פסולת, חותכים וזורקים בתור ערלה, והמותר עולה ומתקדש.

תנב. התורה מורידה למטה את העולם הרוחני אל האדם, ובזה כל התענוגים העליונים פתוחים לפניו, וזהו אושר האדם ותכלית יצירתו. וכדי להוריד את העולם הרוחני אליו, צריך שירגיש שהוא חסר לו, והיינו אני את דכא, ופסל הקב"ה כל הרים וגבעות שבעולם, ולא השרה שכינתו אלא על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה.

תנג. חוסר התורה הוא הגיהנם בעצמו. ושטף הרצון החיצוני, שנגד הרצון הפנימי, הוא מצרי גיהנם המתגברים לפי אותו הערך של מניעת אור התורה.

תנד. כל מה שאדם מתגדל, מתגדל העולם כולו עמו.

תנה. כדי יאהוב יפה את העולם הזה, צריכים להשתקע מאד באהבת עולם הבא, ולעשות את כל השכלולים של עולם הזה בתכלית הרחבתם, הכנות רחבות, בשביל הפרטים, ובשביל הכלל כולו, לחיי עולם הבא. רק אז תצמד התרבות את דרכה בטח. חכמה גדולה זו יודעת היא האמונה, ומתוך גדלה סופה לכבוש את כל העולם כולו. ובעת אשר היאוש ימלא את כל נשמה וחיי העולם הזה יעשו כל כך מזולזלים, תבא אהבת עולם הבא ותתן טל של חיים להחיות בו את חיי עולם הזה, וזקנים וצעירים יחדיו יביטו אליו וינהרו, ומלכים ושרים, ולוחמים וגבורים, ימצאו בו מקור לשד טל חייהם.

תנו. הנטיה המינית הולכת היא וזורמת אל העתיד, אל שכלול החיים, שיביא הזמן, את חיי העולם הבא בעולם הזה, ומתוך שהחיים העתידיים הנם מלאים הוד ונועם מלא, על כן גדולה היא שאיפת החפץ ועז הרצון של נטית עולמים זאת, והקדושה המגמתית רק עליה היא משרה את אורה, והנפש הטהורה מנהגת את נטיה זו למגמתה,

בגידור התורה, החכמה, היושר והצניעות, מקורי הצדק. כל מאן דנטיר ברית איקרי צדיק. ויסוד קדושתן של ישראל הוא קשור בעולם העתיד, ורוח קדושה הולך וחופף על כלל האומה ופרטיה. ועמך כלם צדיקים.

תנז. ההשקפות הגדולות עושות לגדולות את המחשבות היותר קטנות המצויות אצל כל אדם.

תנח. צריכים אנו להקנות לנו את ההסתכלות של קנין השלום השכלי והמוסרי. לא נרצה לאבד את כל מה שאינו בחוגנו, מפני היראה מסתירותיו. בבטחה נוכל ללכת דרכנו, אין יראה מסתירות, כי הכל מתאחד ומתאחד. אפילו מפני עצמו, מפני קלקוליו המוסריים, אין צריך להתירא יותר מדאי, אומץ הלב הוא יסוד הנצחון.

תנט. אין לשער גודל ערכה של הידיעה הרזית, בדבר שתי נפשות, הקדושה והטמאה, אשר לאדם, ואיך שכל אחת שואפת להגדיל ממשלתה, בגויה האנושית, כי רק בהבנה זו נוכל להביט אל מסתרי הנפש, ולהבין עלילות בני אדם. והחכמה המוסרית על ידי הכרה זו תוכל בבטחה לנהל את מעשיה, באין דרך של. סתירות. ולמעלה מזה באה הידיעה על דבר הנפש הקדושה בעצמה, ששתי רוחין הן, רוחא דעלמא הדין, ורוחא דעלמא דאתי. וראוי להכיר, ששתי רוחות הללו גם הם נוהגים קצת מלחמה ביניהם, אלא שהיא כבר מלחמה של שלום, מלאה אהבה וכבוד, שכל רוח רוחש לחברו. אבל שנים הם, ובזמן שהאחד מתגבר, ושאיפות עלמא דאתי מתמלאות בלב בכל גבהן, לא יוכל אז רוח דעלמא דין להמשיך כל כך את מעשיו, גם את המעולים שבהם. ובזמן שרוח דעלמא דין מתגבר, אז יושב הוא ממרחק רוחא דעלמא דאתי ושולח הוא רק ניצוצים קלים, להאיר את דרך רוחא דעלמא דין, כשהוא הולך למשרים. מיוחד הוא יצחק מאחר העקדה, שחי בו רק רוחא דעלמא דאתי, ומתוך גודל הופעת האור העליון עליו, הוא הוא החותם את מחשבת הסליחה לעתיד לבא, ולא יאמר בתשובה על שאלת בניך חטאו, ימחו על קדושת שמך, כמו אברהם ויעקב, כי קיום העולם, ועוצם החסד המביא לסליחה גמורה, לקוח הוא דוקא מרוח העליון, המתנשא ממעל לעלמא הדין, אשר על כן יוכל להחיותו תמיד, ולהשקיף עליו השקפה לטובה, בכל עומק פרטיותו וכלליותו. ומי שהוא למעלה מכל עולם הזה מוצא את כל טוב עולם הזה לפניו, וזורע ומוצא מאה שערים, והולך הלוך וגדל.

תס. מכירים אנו את רצון העולם, המדרגה המתגלה בתור נפש החיים שבהויה, בתור רצון פועל ושואף, שסעיפיו מתגלים בכל, בדצחמ, בכל פרטים ופרטי פרטים, ובכללי כללים, הולכים אנו עמו להיקף כללותו, באים אנו לידי החלטה, שמגמה יש לרצון זה להתעלות. מתעלה הוא על ידי מה שגילוייו הפרטיים מתעלים, נשמתיהו דצדיקא משביעים אותו רצון, צנורותיו מתפתחים, ושפע עדנת רצונו מזיל כל טוב, חיים שלום ועדנים. ומזרמי רצון וברכה הללו מסתגל הרצון הכללי לקבל מחפץ עליון, מאור רצון ועז העולה למעלה, הגבוה ומתנשא ממנו, המקיף את העולמים האידיאלים, בכל מילואיהם, שפעת ששון וברכת עולמים. והעולם מתבסס, וכל רעיון וכל מעשה מתברך, והברכה מסגלת את המחשבות לקבל רשמי הגודל, בלא תערובות דמיוני כזב, בלא חולשה של ספקות, ובלא גרם של היזק, והכל הולך למישרים. וצדיקים שמחים לפני אלהים, עושים את עבודת הקודש, של חכמה ודעת, של מוסר וצדק, של סיגול אל קודש, אל גבורה והוד, בהכרה ברורה,

במטרה מסומנת. ורוחא דמלכא משיחא הולך ופועם בעולם. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

תסא. לחום נלחום בקטנות שאינה מניחה אותנו לחשוב במנוחה, בפרטיות, את המון הגדולות האצורים בנשמה.

תסב. למה באה השבירה. לפי שהאלהות נותנת היא לפי כחה, והמקבל מוגבל הוא, אם כן תהיה הטובה מוגבלת, על כן נותן הוא הטובה בלא שעור, לפי מדתו, ותהיה אלהית בלתי גבולית, ואף על פי שלא יוכל המקבל הנברא לקבל, כי אם כשישבר לגמרי. ויבנה בתשוקתו לשוב למקורו הבלתי גבולי, להתאחד באלהות, ובזה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה במדרגת השלמות של בורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא, מה שלא היה אפשר בלא שפעת רב טוב למעלה ממדרגת אפשרות קבלתו, שהיה תמיד רק במדרגת נברא, ולא במעלת בורא כלל.

תסג. האנשים הטבעיים שאינם מלומדים, יש להם יתרון בהרבה דברים על המלומדים, בזה שלא נתשטש אצלם השכל הטבעי והמוסר העצמי ע"י השגיאות העולות מהלימודים, וע"י חלישות הכחות וההתקצפות הבאה ע"י העול הלימודי, ומ"מ הם צריכים לקבל הדרכה בפרטי החיים מהמלומדים. והמלומדים צריכים תמיד לסגל לעצמם, כפי האפשרי להם, את הכשרון הטבעי של עמי הארץ, בין בהשקפת החיים בין בהכרת המוסר מצד טבעיותו, ואז יתעלו הם בפיתוח שכלם יותר ויותר. וכן הדבר נוהג אפילו בצדיקים ורשעים שישנם רשעים כאלה, שהחלק הטוב שנשאר אצלם הוא מבונה בכח טבעי עצמי וטהור כ"כ, עד שצדיקים צריכים ללמוד מהם ולקבל מהם, ואז דוקא יתעלו הצדיקים במעלתם העליונה. וכן הדבר נוהג גם בכלל האומות ביחש כל אחת מהם לחבירתה, וביחוד בין אוה"ע לישראל.

תסד. הקדושה העליונה שהיא הדבקות האמיתית, סובלת היא מן הכל, אפילו מן תורה ומצות, מפני הלבושים הגשמיים שלהם. ולפעמים היא מקבלת אותם בשמחה, בתור יסורין של אהבה, וע"פ רוב זוכה היא שיצאו הדברים מידי גבולם הצר לאויר חפשי ורחב ידיים. מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. המצר הוא מ"צ דמצוה, י"ה בא"ת ב"ש, שכשהוא מתקטן בא עד כדי אחורים דאלהים, שהוא ר'. אבל הוא עולה עד רחובות הנהר, ששם י"ה הגלוף מבהיק, ומשתפכים גלי אורותיו בכל רוחב עדנו במרחב יה.

תסה. ברוה"ק מקשיבים ממש, איך כל דיבור ודיבור של תפילה ושל ברכה, אפילו כשיוצא בחשאי, משמיע קול רעש גדול. ולפי הטהרה והצחצחות של רוה"ק, ככה מתגלה התוכן של התגלות קולות האדירים בריבוי הפרטים ובתוקף נועמם.

תסו. מפני הרעיונות הנאצלים משתכחים הרעיונות המעשיים, והעולם מקבל שבירות וחסרונות בכל תהלוכותיו. באים בשביל כך אנשים מקניאים להרעיונות המעשיים ותולדותיהם, ומשיבים את כחם בעולם

ע"י דחיפה של הרעיונות הנאצלים, לאחור. ובעלי המחשבות האציליות מסתכלים בעין יפה בכל התיקונים המעשיים שבעלי המעשה עושים, אע"פ שבאות להם ע"י אותו המהלך החשוך של דחיפת הוד האצילות. בהסתכלותם של בעלי האצילות בעין יפה בתיקונים המעשיים, מתבסמים הרעיונות המעשיים, והולך עולם העשיה ומתחבר בעולם האצילות, ע"י האמצעים הנשגבים של עולם היצירה המלאה רגש ודמיון, ועולם הבריאה, המלא בינה ושירה.

תסז. ישנם צדיקים כאלה, שמרוב נטייתם לקדושה עליונה אהבת עולם הזה מתרוקנת כל כך מלבבם, עד שגם אותו חלק האהבה הראוי להיות בלבו של אדם לעולם הזה חסר להם, ובשביל כך הם מוצאים פגמים בתכונותם האישיות, ואינם יכולים למשול בעולם, עד שהם מחזירים את האהבה לעולם הזה, על ידי תפלה שהיא חיי שעה, ועל ידי עמקי הלכות, וכל עניני הנגלות שבתורה, בהסתעפות פלפוליהם. ואז נעשית אהבתם לעולם הזה אהבה של קדושה, המתאחדת באהבת תורה, והעולם כולו מתעלה על ידם.

תסח. חכמי לב מכירים באמת את האפסיות של עולם הזה מצד עצמו, והם מעלים את מחשבתם וציור עולמם למעלת עולם הבא ואשרו. ומתוך שהם מסתכלים, שכל ההויה המשך אחד יש לה, ממילא נעשה עולם הזה גם הוא מפואר אצלם, ומתוך כך הם דורשים לתקנו ולשכללו, ומזה יבא הרצון של התרבות והשכלול של חיי עולם הזה, על ידי צדיקים קדושי רוח, שתעלה בעז רוח על כל מה שגילה רוח האדם, מצד אהבתו החיצונה לעולם הזה מצד עצמו, מפני שאהבה זו מיוסדת על תוהו ועל שקר, אלא שהדבר נדרש לקיום העולם וישובו, שיהיו משתגעים בעולם, אבל יותר הרבה מזה יהיה הישוב הבא מדעה שלמה.

תסט. תכלית הכל הוא לדעת את ד'. כל מה שהחכמה מתגדלת באדם ובעולם, צריכים תמיד להתחיל מראשית הכל. אבל כמה מכאיבה היא דעת ד' חשוכה, כשהיא אינה פוסקת מלהדאיב נפשו של אדם. היא מארה שמכלה את כל, בולעת היא את כל מרץ, כל כח וכל כשרון, מהפכת היא הוד לדוה. הוי לה לידיעה ושאיפה רוחנית, שאינה עומדת על הבסיס הרחב של כל הצרכים הגשמיים הישרים של אדם היחידי ושל החברה. עצלות הדעת, וחלישות הגורמת לאדם לפול בשחיתות של תעותועים, מגלמת בתוכו מין נטיה רוחנית, שכל תוכן גשמי ישר נדמה לחטא לעיניה. וזאת היא העוכרת את הכל, וזאת היא הרשעה והפתיות, שאור ד' ההולך ומתעלה מגרשו בכל כח מן הארץ.

תע. כל מחשבה עולם מלא בפני עצמו הוא. מכל מחשבה יכולים להתפשט צינורות רבים שימלאו עולם ומלואו בשפע אורו. בכל מחשבה יש חזיון מיוחד, שאם נבא לדמותו לחזיון שבמחשבה אחרת, נמצא שהם סותרים זה את זה, ותיכף לסתירתם הבולטת נמצא שהם ג"כ בונים זא"ז.

תעא. לפעמים מסתתרים האורות המצוחצחות מהנשמה, מפני שהם עולים בשורש הנשמה למעלה, לקבל ממנו שפע חיים ורצון ושכל עליון, ולמטה בגוף נדמה כאילו הכל סתור והכל נחשך. ואז אפשר להסתכל

בתיקוני עולם הגשמי בעין יפה וחודרת, ואח"כ פתאום באים האורות ממרומים, וגלי אורים רבים משתפכים
בנשמה בחכמות עליונות ועדנים רבים. ולישרים סודו.

תעב. כשלומדים בקדושה ורוממות נשמה, מצטיירת התרחבותה של כל התורה כולה. איך שהיא יוצאת ממקור
קדושתה, מקדושת כנסת ישראל, וכל ההלכות הפרטיות מסתעפות בתור ענפים של אור חיים ממקור חיי האומה
כולה.

תעג. מי שחסר לו החוש של שנאת הרשעים יוכלו התכונות המעשים והדעות הרעות להדבק בו ולפגמו, ואף
על פי שעל ידי גודל מיתוק של חסד הולך האור ונזרח גם על הרשעים, מכל מקום ראוי לאחוז במדה ידועה של
גבורה, שהיא מכרת בשנאה פנימית לרשעים הגדולים, מרימי יד בתורה. ומדה זו היא כמו סנדל לנשמה, שלא
תטנף רגליה ביון מצולות הקליפות, והיא משומרת על ידי תכונה זו בטהרתה.

תעד. כיצד חושבין מלמעלה למטה: משערים אידיאלים רמים ומחשבות נשאות כלליות, ומתוכם מולידים
תולדות, פרטים ופרטי פרטים, ענף אחר ענף או הרבה סקירות בפעם אחת. באופן כזה הולכים הרעיונות
בהרחבה, הכח המחשבי פועל את פעולתו ביושר, בשטף, והנשמה מלאה אורה ונחת רוח. אמנם כשחושבין
מלמטה למעלה, מקבלים איזה פרט, מחשבי או מעשי, מפצלים אותו לפצלות של ניתוחים דקים, הולכים
ממנו הלאה להרעיון שהוליד אותו, ומרעיון זה למקורי יותר ממנו, וכן מטפסין ועולים עד מרומי רעיונות
נשגבים ביותר. בדרך זה יש עמל וליאות, ספיקות רבים מאד וסיבוכי דרכים עד אין חקר, אשר הם מתבררין
לפי אותה המדה שהעמל הפרטי הולך ומקבל שפע אורו מהתכונה של המחשבה הישרה שמלמעלה למטה,
וכששתי הנטיות המחשביות מבטשות זו בזו, מחדשות הן סגולות רוחניות מיוחדות. א"ת ב"ש, ג"ר ד"ק.

תעה. מהירודים שבירודים, שאינם מכירים כי אם את האמת המתגלה להם בלבבם, ואינם נכנעים לשום ענין
של השפעה אחרת שאינה מתאחדת בעומק נשמתם הפנימית, אע"פ שהכרתם היא קטנה חומרית ונמוכה
מאד, מ"מ הם ראויים להצמחת ישועה. הם הנם עפר יעקב אשר מי מנה אותם, ומעפר זה תצמח צמיחת
אמת ליעקב, ההולכת ועולה מעלה מעלה.

תעו. רוח הפרצים של הכפירות, מטהר הוא את כל הסחי שנתקבץ בשטח התחתון של רוח האמונה. ומתוך
כך יטהרו השמים, ויראה האור הבהיר שבתכונת האמונה העליונה, שהיא שירת העולם ואמת העולם.

תעז. סימן למחשבה שיש בה סיגים, שהיא מכה את אור הרעיון, ומעכבת את התרחבותו החפשית.

תעח. תיכף להכנסה של רעיון מציאות בנפש, בא רעיון של איכות. וכשם שרעיון של מציאות הוא צינור של
חיים בנשמת האדם ביחשו לגבוה מעל גבוה, כן ציור של איכות הוא צינור של מות ושל שיגוש רעיונות.

תעט. המחשבה האלהית מתפרנסת מכל המחשבות וכל הידיעות כולן, והיא מתגדלת ומתאדרת ע"י אותו המזון הנראה שהוא בא מחוץ לה לתוכה.

תפ. המחשבה העליונה, שהיא נשמת המחשבות כולן, אינה שוללת שום מחשבה בעולם, אלא את הכל היא מבסמת ומחזירה לטוב.

תפא. רוח הקודש העמוק של היהדות, החותר להשוות את החיים המעשיים עם החיים האציליים בפועל, הוא הכח הנשמתי המפרה את ההלכות ודקדוקיהן, והוא הנותן את העמילן להפלפול המרחיב את גבוליו בחוגים המעשיים של ההווה והסוגיות.

תפב. לפעמים ע"י שקיעת הרוח, וחדלון האפשרות לשוט במרחבים טהורים של אצילות הרוח ומושגי החיים העצמיים בעז טהרתם, נדחק הרוח, ומוציא הרבה שעפים בתכונות המוגדרות של המעשה ושל החיקור הפרטי שבתולדותיהם. במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמודה של בבל. ומ"מ גם הוא יהפך לאור, אחרי שנשמת האורה חוללה אותו. אע"פ שהולידתו בתור בן אוני ותקש בלידתה, מ"מ אביו קרא לו בנימין, וצדקו המילדות שהן חכמות באמרון לה: אל תראי כי גם זה לך בן.

תפג. המוכשרים לעבודה מעשית ונועדים לה, אינם מסוגלים להיות תופסים ברוחם את הענין האלהי, באותה הטהרה הסוגלת להיות יסוד לעבודת ד' תדירית. והמסורים לעבודת ד' תמידית, שיכולים להאיר את הצורה האידיאלית של העבודה האלהית בנפשם, עד כדי התאמה עם הצורה המוגבלת של העבודה המרוכזת של הקרבנות. מוכרח הדבר שיהיו אנשים כאלה, שהתוכן האידיאלי של העולם, שהוא סוד האלהי המוחלט שבהויה, ימלא את כל חגוי נשמתם, ולא יהיה מוטל עליהם שום עול מעשי צדדי. זהו סוד הכהונה, שאינה נוטלת חלק בארץ ובביזה, וד' הוא נחלתה.

תפד. כמו שבאיש הפרטי המסיר אזנו משמע תורה גם תפילתו תועבה, כן הוא בכלל העולם, לפי אותה המדה שהעילוי של התורה חסר לו לפי ערכו, מתעבת אצלו התפילה. ואי אפשר להחזיר להתפילה את זיוה וכבודה כ"א ע"י הרמת קרן התורה בצדה העליון, שאז יושקטו כל השאלות הסוערות שהם מסתערות תמיד על התוכן של התפילה, ושעל מושג העבודה האלהית בכלל, וממילא תשוב הטבעיות הנשמטית המבקשת לה את טל החיים של התפילה לאיתן מעמדה.

תפה. תורת ההתפתחות, ההולכת וכובשת את העולם כעת, היא מתאמת לרזי עולם של הקבלה, יותר מכל התורות הפילוסופיות האחרות. ההתפתחות, ההולכת במסלול של התעלות, היא נותנת את היסוד האופטימי בעולם, כי איך אפשר להתיאש בשעה שרואים שהכל מתפתח ומתעלה. וכשחודרים בתוכיותו של יסוד

ההתפתחות המתעלה, אנו מוצאים בו את הענין האלהי מואר בבהירות מוחלטת, שדוקא אין סוף בפועל. מחולל הוא להוציא אל הפועל מה שהוא אין סוף בכח.

תפן. יראת המות היא מחלת האדם הכללית, הבאה בעקב החטא. החטא יצר את המות, והתשובה היא התרופה האחת להכחיד אותו מן העולם. כל עמל האדם סובב והולך הוא להנצל מן המות, ולא יבא למטרתו כי אם בהגדילו את נשמתו, ממקורה הפנימי. השיקוע בעפר החומריות, וההתלהבות הנפשית בכל ערכיה, הוא רק מגדיל את המות, וממילא הוא מוסיף יראה על יראתו, וכל מה שיתאמץ האדם שלא להתירא מפניו לא יועיל לו כלום, מאחר שהוא משקיע את כל היותו בתוכנים כאלה, שמות שולט בהם, והוא מהרסם ומכלה אותם. איך לא יתפלץ הלב על יופי הנהפך לכיעור ועל חמדה שמתהפכת לבחילה. באין לחיים מטרה, המות מוכרח להיות מאוים, המלחמה נגדו לשוא היא, העזות מאומה לא תועיל. התרופות האמתיות שבהן העולם הולך ומשתחרר משעבוד המות הן גנוזות באוצר חיים, בנשמתא דאורייתא, המתגלה בכל גילוייה, והולכת ומסתתרת בחביון עזה. ראש לכל התרופות היא אריכות ימים, אריכות ימים בכדי השעור המספיק לטבעו של אדם, הרוחני והחמרי, האישי והמשפחתי, העולמי והמדיני. כשברכה זאת מתפשטת בעולם. הולכת היא צורת המות, המטלת אימה, ומתבטלת, ותחתיה באה צורה של חזיון הויה, הראוי להערך בערכו האמתי. ואז איננו עוד משבש את הדעות, והבינה חוזרת להתגלות, איך שלא יש כאן מות כלל, על פי אותו הציור המדכא וההרוס, שהוא שוכן בלב החיים לדכאם, ומסתכלים ביום המיתה ואומרים שירה, ד' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת. אריכות הימים באה על ידי תיקון החיים, בכל מובנם, וביחוד בהמובן המוסרי ההולך ומתרחב, הולך ומתעמק בכל השבילים, שהם מתפצלים ממנו. רוח המוסר העליון, הממדד את החיים בערכם, חי הוא ושוכן בנפש, על פי אותה המדה שהחיים מושקפים ממנו באורם, ולא יוכלו החיים להשקף באורם המלא, כי אם בדעת אל חי, מקור חכמה, חסד וגבורה, המאוחדים. מועיל הוא גם כן פתוחו של הרוח הלאומי, במה שהאדם מרגיש את אושר הקיבוץ הכללי בהרגשה חיה פנימית, ושמח בשמחת האומה, בתור אבר מאבריה, שבזה פחד המות מצד מראה הכליון החמרי שלו מתקלש, שהרי נשארה היא האומה בדורותיה, שבה כל מעיניו. אבל אין זצת עצמותה של ההצלה מיראת המות, שהרי סוף כל סוף העצמיות הפרטית מתבהלת משידוד מהותה. עצם ההדרכה להסרת יראת המות צריכה לבוא על ידי ההתרגלות של אהבת החיים בערכם האמיתי. כל זמן שהכל מדומדם, וחשבון החיים בא רק במהומה, אי אפשר להמדות שתזוקקנה. וממילא אי אפשר שהחיים יהיו נאהבים. כל ענין אהבת החיים בא רק על ידי הפחד הדמיוני מהמות, ואי אפשר כלל לדבר על דבר הסרת יראה זו, שהיא מלח החיים. אמנם לא תמיד צריכים החיים לעמוד במדרגה זו הפחותה, עד שאין ערכם נמצא בעצמם, כי אם ביראת הפכם. על ידי קדושת החיים בתכנם העליון, אפשר לבא לאהבת החיים העצמותית. לזה אמנם צריך שיגלה בנפש ערכו של הכלל, כלומר המציאות בכל היקפה, האדם ונשמתו, ערך הרצון הטוב, והמוסר המוחלט, בתכונת הנצח, ערכה של ההרמוניה הרוחנית עם החיים וההויה המגושמת. וזה כבר כולל חלק חשוב מהתוכן של חכמת האלהות והכרותיה הפנימיות. היסוד מונח בעילוי הרצון והתעמקותו במעמקה של ההכרה, זיווג עמה והתאחדותו המוחלטת בקרבה. סוד הסרת הערלה הוא עליית חפץ החיים למדה העליונה המגמתית, עד שכל הנטיה ההולדית, וכל סעיפיה הרוחניים, המקושרים עמה, כל המון הרומנטיקה וכל ענפיה, כולם הם סעיפי הקודש של חוסן חפץ החיים, עד כדי להמציאו מתוך ההעדר במרום עז וטהרת חשק. המטביע את נעימת האהבה בכל היקום. החיים כשהם מוכרים בערכם הטוב, הם בעצמם מסירים הם את התבלול מעיני ההכרה,

המעכב בעד הבירור של ידיעת המהות הרוחנית וערכי חייה המוחלטים. אז מתחיל העולם הרוחני להשתרע בכל הוד מילואו, מרגיש הוא אז בקרבו את עצמו וחופשו, והחיים הנשמתיים מתגלים, לא רק בתור איזה שריד של חיים גופניים, שהם הנראים כהמלאים. אלא בתור גודל עצמי, שרק ניצוץ וצל של חיים הנם החיים של קישור הגוף ותנאיו ההווים לעומתו. באופן זה כשהאמצעים הצדדיים גם כן עוזרים, כשהמעמד האיקונומי, המשפחתי, הלאומי. ועצם שביעתם של החיים הטבעיים, בא עמו, סר פחד המות לגמרי, ונהפך הוא למקור שמחה ובטחון וחסה במותו צדיק. וכשתכונת חיים כזאת מתפשטת בעולם, בא השחרור ממלאך המות, במרום מילואו. ומעמד חיים כמו אלה, אפשר להכשיר את העולם אליהם. אבל לא היחיד יעצר כח לזה כי אם האומה, אומה בין האומות אומה קדושה מופתית, אומה נבחרה, הסגולה מכל העמים, שבניה בנים לד' אלהיהם הם, הם המצווים על לא תתגדרו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, כי עם קדוש אתה לד' אלהיך ובך בחר ד', אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה, ולהעביר המות, שהוא חרפה לעם קדוש, וכל מוראיו ועצבוניותו, שהיא תחלת התרבות המכוננת, המאשרת את החיים בכל תפקידיהם. לזה הננו נקראים, ובשביל כך אנו נלחמים, וכל הנפילות אשר נפלנו לא יתיקו רגלינו מהמטרה העליונה, הנשואה בנשמתנו, בא נבא אליה, דרך כל השלבים, ודרך כל השבילים המסובכים, אבל בא נבא לאותה החירות אשר עבורה הננו חיים.

תפז. לשחרר את האדם, על ידי התעלותו, על ידי התפתחותו, בגילוי כל כשרונותיו הפנימיים, זאת היא מגמתנו. שפנימיות הדברים היא המגמה האלהית שבהויה, מגמת עריגת הכמיסה של האדם. המטרות הרחוקות, שהן נשגבות, מנשאות את הנשמה. אבל רק אז הנן נושאים חשובים להתרבות, כשהן מסגלות להן את כל ארצות החיים, של המטרות הבינוניות, שהן לפי רוחו של האדם הבינוני, להיות עוזרות למגמתן. אז החיצוניות של העולם איננה פונה עורף, ולא לוחמת עם הפנימיות שלו.

תפח. בעלי הפנימיות משתוממים הם בעת שהחיצוניות נושאת את דגלה ברמה בחיים. אבל עליהם לדעת, כי הפנימיות היא אז רק אז מנצחת, כשהיא מוצאה לפניה עולם ערוך ומסודר, אברים בריאים, ולב אמיץ, חושים מפותחים, וסדרי יופי, נקיות וטהרה, מוסר נימוסי, ודרך ארץ, ומרץ, ואהבה לחיים ולעולם. אז תוכל הפנימיות לשלוט על ממלכה מלאה אונים. ואם השלטון החיצוני, בעת שהוא עסוק בשלו, איננו יודע להתחשב עם פנימיות החיים, שהוא כל יסוד משגבם, בשביל כך לא תרפינה הידים של בעלי התוך. יחזיקו הם את דגלם, ויבצרו את מעמדם. יסייעו גם כן להחיצוניות להתבצר בסגנון כזה, שממילא ידע בעת גבורת הפנימיות, המוכרחת להתגלות, איך להסתגל לתפקידו, של שימוש למטרות הפנימיות, של החיים וההויה בכלל.

תפט. הגלות מעטה את צביונו, דכאה אותנו, אבל לא השמידה אפילו גרגר אחד מכל סגלותינו. כל מה שהוא מוכן לנו הרי הוא נמצא אתנו, כל מה שצריך להיות גדול ופורח הוא קטן, קמוץ, וכמוש, אבל הכל יתגדל, הכל ישוב לפרח, יציץ ופרח ישראל.

תצ. הכח היותר חדש שיתגלה בעולם, לחדש את החיים בגאולה שלמה הוא הערך הגדול שיש לרצון האדם בהויה כולה, כשהוא משתלם בשלמותו הגמורה. ולזה אנחנו עורגים, כל מעשינו לשם כך מכוונים הם, לגלות את האלהות שברצון האדם. וזה אנו הולכים ומגלים על ידי התכנית של התעלות האדם והתקדשות רצונו, שהוא מבוא לבא על ידו לגבורת הרצון, להתגלות אלהות בעצם הרצון עצמו, העולה למעלה מכל עמל ומכל כשרון המעשה, שהוא אך הבל ורעות רוח, לגבי המעלה העליונה של עליית הרצון למקורו, והתגלותו בפעולה. זה האידיאל איננו נפסק מישראל, זאת היא עליית השכינה התדירית, שבכל יום אנו מכוונים לה בעבודתנו, עליית רצון האדם, עד כדי תפיסת מקומו הנועד לו ברצון ההויה, ואז רצון ההויה כולה, אור הרצון של הופעת גילוי האלהות המוחלטת מתגלה עליו. והכל מתחדש באור גדול, בחיים חדשים, בשירה חדשה, בטבע מחודש, בנשמות חדשות, בדעות חדשות, בהרגשות חדשות, בציור עולם מחודש, ברצונות מחודשים, בבטחון חדש, ביחש מחודש לשמים ולארץ, לכל היקום, לאדם ולבריות כולם, לגווני החיים כולם, לגלוי ולסתר, לרוחניות ולגשמיות, לחיים שבגוף ולחיים שמחוץ לגוף, להכרות מוגבלות ולהכרות שאינן מוגבלות, לניצוצות פרטיים ולאורות כלליים, לכלים מחזיקים ולתוכנים שלהם, להכל יברא יחש חדש בחידוש ההתגלות של ערכו האמיתי של רצונו של האדם במציאות. וזה יבא על ידי הסרת החלודה והזוהמה מהרצון, על ידי העברת הערלה החיצונית והפנימית, על ידי מחיית עמלק, באדם ובלאומים, בבעור רוח הטומאה מהעולם כולו.

תצא. כשחושבים ע"ד האדם ושאר בעלי חיים נוכל לרשום רשימה של השוויות, שהאדם וכל החיים שוים הם, ומ"מ אחר כל השוויות כולן אנו רואים, שאותה הנקודה, שבה תלוי היתרון של האדם על הבהמה, היא חובקת בקרבה את כל מעלת האדם, והאדם לא יוכל ולא יחפץ להחליפה בעד כל הון ויסבול באהבה יסורים רבים רק כדי שלא להיות מאבד את סגולת האדם המיוחדת שלו. ההבדל שבין דת ישראל ליתר הדתות, אפילו אותן שהן באות מהשפעתה, הוא ג"כ ככה. המון חזיונות של דימויים אנו יכולים למצא ביניהן, ואיך אפשר שלא ימצאו הדימויים, אפילו אם לא היו הן נלקחות ביסודן ממנה. הלא רוח האדם יש בו שיווי כללי, בכמה צדדים, אע"פ שיש הבדל מיוחד בין אישים, וקל וחומר בין קיבוצים ולאומים, מ"מ צד השווה אינו בטל מעשות פעולתו. וביחש להדתות שבאו אחר מתן תורה והופעת ישראל בעולם, וקל וחומר אותן שביחוד נמשכו מכחה של תורת ישראל, ודאי מוכרחים דימויים רבים להיות ביניהן. והדימויים הללו, עם כל הפרטים המרובים שבהם, לא יכחידו את הנקודה התוכנית המבדלת אותן, וכל המהות הנשמית מקופלת היא לא בהדימויים כ"א באותה הנקודה המבדלת, שהיא נותנת נשמה מיוחדת גם בהפרטים של הנקודות הדומות, עד שהדמיון הוה רק דמיון חיצוני, אבל הפנים משונה הוא תכלית השינוי, ולא יוכל ולא ירצה ישראל מעולם לאבד את נקודת הנשמה בשביל עטים של הפרטים המושגים, ולעולם יעמד על גורלו, הן עם לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב.

תצב. נבאר את היהדות, אבל לעומק התהום של דעת, ולרום שמיו אנו צריכים לגשת. ועם זה לא נאבד דרך בחיי יום יום, במוסר הפשוט, בלב הטהור, בשמחה ובחן, בנחת רוח ובאהבה, ובכל עירות הרוח לחיי היחיד, הלאם והאדם.

תצג. הדעה העליונה, יש לה השתלשלותה כשהיא חושבת חשבוננו של עולם ברום האצילות. חובקת היא בקרבה ג"כ המון מעשים שהם דוגמאותיה. וכשהמעשים הנם מתגשמים בדמותה, הרי היא מתעלה והתפשטות אורה מתרחבת. וכשהמעשים נעשים ההיפך מחביון עזה, אז העולם נמלא סתירות, והסתירות גוררות קפידות, הירוסים ובלבולים.

תצד. יש שתתרום מחשבה למעלה מחוג המעשה, למעלה מגבול המוסר שבצורך הציבור לפי מעמדו, ותתגלם כתביעה, והתביעה תתגלם באישיות מיוחדת. האישיות הזאת תובעת היא את תביעתה בחוץ יד, בגדולת נשמה, ועם זה מהרסת היא את הטוב הכללי שבחיי ההוה, ועל ידי זה גם הטוב של העתיד. ומה שיש לו שורש בקדושה עליונה, חוזר להיות יורד במעמקי הכיעור והטומאה, כשבא שלא בזמנו.

תצה. המוסר שבמדות, והמעשים החקיים, האחרונים צורך הכלל הם, והראשונים צורך היחיד, שהוא בפנים ידועים התוכן של חיי הכלל. המעשים החקיים, כשנשקעים בהם בעומק גדול כל כך עד כדי שכחת מטרם, מביאים הם לפעמים חלישות בהמרץ של המוסר המדומי, ומתוך כך באה מחאה מצד מחזיקי המוסר הכולל, שנראית כעין גערה על דקדוקי החקים. אבל לעולם הצד העליון שבמוסר הוא שיהיה הכלל כלל עומד מקושר יפה וחי, ולזה החקים צריכים ומוכרחים. על כן לעולם יעמד החק למעלה מהמוסר, והמוסר ישמש לו לעזר להדר בקיומו של החק, בנדיבות מוסרית.

תצו. ההתקשרות האלהית, העליונה והטהורה, אינה מנגדת כלל את העולם ואת החיים, לכל עמקי תוכניהם, אלא גם מכשרת אותם ומרחיבתם. אלמלא חטאו ישראל לא היו צריכים כלל לסגל להם איזה סגולות מן החוץ כדי להשלים את עצמם בכל ערכי החיים. אבל החטא גרם, שהמחשבה העליונה הועמה, ומה שנשאר הוא אור של תולדה, שאין לו אותו הבוהק העליון וההכללה הגמורה של העליוניות המוחלטת, של המחשבה האלהית, וממילא אין לו אותה סגולת ההרחבה, עד שבא הדבר, שההתייחדות עם התכונה של ההתקשרות האלהית, החסירה את הכשרון לשארי כשרונות, והוצרך הפיזור של הגלות לבוא כדי להשלים את החסרונות הללו, לספג את כל היתרונות של כל הגויים אל תוכם כדי להשלים את צביונם, והשלמת הצביון והזיכוכ הארוך של הנפש הלאומית בכור הברזל של הגלות גרם לאפשר את החזרת האורה העליונה. זאת היא תכונת אורו של משיח, המיועדת לנו, בכל גדולתה. וגדולים יחידים בכל עת ובכל זמן מפלפלים הם בחכמה ומצפים לישועה, ומסתכלים הם באורו של משיח, ודעתם מתרחבת, עד שבעוצם ההתקשרות האלהית הם זוכים לדברים הרבה, והעולם כולו כדאי הוא להם. זאת היא נחלת העוסקים בתורה לשמה, ההולכים בדרכי רבי מאיר, שתורתו היתה אומרת כתנות אור, ואמר, הא משיחוכן, כלומר הארתו של משיח, שתורתו יכולה ומוכרחת להתפשט על כל קהלות גויים וסדרי ממשלותם, ועל כל ארחות החיים והבלטות פרטיהם עם כל מילוי העז וההוד שבהם.

תצז. הטעם העתיק של המילה, המעטת תאות המין, הוא חובק כללים רחבים של המדע. קשר הברית, להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך, של דעת אחדות ד', הקשור במילה, משולב הוא עמה קשר עצמי, מבשרו יחזה אדם אלוה. אם יש באדם כח לאחד את כל כחות נפשו וכל נטיותיו למטרה שכלית ומוסרית אחת, כבר רואה הוא את

האחדות בעולמו הפנימי, והאחדות של העולם הכללי מתבררת אצלו יותר ויותר. וכשהוא מוצא שכחותיו פרודים הם, כשאנו יכול לצייר שלטון כללי על נטיותיו ותאיותיו, אז מחליט הוא, שהעולם הגדול כמוהו מפורד הוא גם הוא, ושאינן אחדות במציאות. התאווה המינית כוללת בעצמותה, ובסעיפי התאווה החמריות הדמיוניות והרוחניות הכלולים בה, את החלק היסודי מכל הנטיות כולן, אם היא עומדת באדם במצב כזה, שהרוח האצילי שבו יוכל לעלות גם עליה להקיפה, לאחדה עם כל המון הכחות הגשמיים והרוחניים שבאדם למטרה אחת מוסרית עליונה, אז האחדות מתגלה בעצמותו, וגילויי האחדות האלהית מתחזה בו בבשרו. השיקוע של רוח האדם בתוך תאווה המין עד לכדי צלילה גמורה, עד לכדי אוטם האידיאליות והמוסריות בחוגה, גרמה את תכונת הערלה, והמעמד הפתולוגי הזה הוא נושא עליו בגויה את האימוץ של נטיה זו בצורתה היוצאת מחוג האידיאליות והמסירה המוסרית המגמתית. מובן הדבר, שההשקפה הפסימית בעולם, שהיא נאותה לירידה מוסרית, היא נותנת כח דוחף להנתקתה של תאווה המין מן האידיאליות, שכיון שהמציאות בכללה היא רעה רבה, איך יהיה אידיאל להרבות יצורים אומללים. ולפי זה לכל הנטיה כולה אין שורש באידיאל, רק התפרצות התאווה היא שעושה את דרכה. לא כן היא השקפת הטוב העולמי, ההשקפה האופטימית, של וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, היא נותנת מקום לאידיאליות להתפשט גם על הנטיה המינית. ואם ירד טבע הבשר ויצר לב האדם עד כדי התפתחותה של הערלה, הנה יסול לו האדם את דרכו האצילית בתיקון ברית קודש, על ידי המילה, ואז ימצא את כל כחותיו נטויים למטרה כללית אידיאלית קדושה, ומבשרו יחזה אלוה, ויקדש את קדוש ישראל, ד' אחד.

תצט. מתוך היחס הסוביקטיבי הננו מוצאים סתירות במערכות הרוחניות השונות, וכל שטה גדולה היא מחברתה, והפנים המאגדים שמתגלים בכל הופעה רוחנית ביחש לחברותיה, מעידים הם על חלוקה. אבל כשאנו מתנשאים לחזון אוביקטיבי, הננו מוצאים את הסיפוק של נטיית האחדות וחפץ השלום שבנו, והננו משערים שאין בעצמותם של דברים פרודים וחלוקים, ניגודים ודיסרמוניות, ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי בדבר ד' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, וכל ההויה הגשמית והרוחנית לכל צדדיה בכללותה הלא דבר ד' היא. עבודת המחשבה היא עדי עד, להראות את אותם הדרכים שגם ההרגשה הסוביקטיבית שלנו, מבלי צאת מגדרה, תוכל להשיג את התוכן המאחד והמשלים את כל.

תצט. תורת ישראל מבארת, איך קיום העולם והמוסר האנושי הם תלויים זה בזה, וממילא מובן, ששכלול העולם בשכלול המוסר גם הוא קשור קשר של קיימא, זאת היא עיקר דעת אלהים הישראלית. חטא האדם קלקל בכללו את מוסרו עד שמלאה הארץ חמס, השחית את דרכו, הרע את יצר מחשבות לבו. העולם מתקומם עליו, יורד מבול ומוחה את היקום כולו. שורש האדם הנשאר מתחזק בישורו, היושר מתאמץ בקישורו עם אלהים, עומד ומעלה עולות לד'. העולם מתבסס, והברית נכרתת על קיומו. עוד כל ימי הארץ.

תק. רפיון ידים מן התורה, הוא בכל איש לפי מדרגתו. ואם שכלו מגיע למחשבה עליונה שכלית, ובמקומה הוא מסתפק באמונה הרגשית, ה"ז לגביה רפיון ידים, וצריך הוא לשוב ע"ז ולעלות לאותה הנקודה השכלית הראויה לו.

תקא. המחשבות הבאות מצד חיצוניות העולם מטעות הן את האדם, ואפילו היותר מעולות שבהן. איזה שכרון פנימי מסוך בהן. והעולם ברובו נתון הוא בתוך שכרון זה. רק השרידים, חכמי לב, קדושי עליון, אשר הם חודרים בכח מחשבתם אל ההויה הפנימית, הם מפגיגים את השכרון הזה בכחם הרוחני העליון. וכל מה שהם מטביעים את חותמם ביותר על העולם, הרי הוא הולך ומאיר יותר באורו הפנימי, ותחת שכרון, מופיע אור שמחת עדנים של קודש.

תקב. המצב המאושר הוא המצב הנפשי, שנועם ד' ועונג אהבה ושיקוק עליון מופיע בתוך הנשמה במצב של מנוחה וקביעות. על בסיס זה הולך ומתרחב שפע הדעת, והענוגים העליונים הולכים ומתרחבים. משפע ברכה עליונה זו כל המדות מתמתקות, והנשמה הולכת ונעשית עדינה, וכל הנשמות כולן, וכל החיים וכל כחות ההויה, שיש להם שייכות להנשמה המאושרה הזאת, הולכות הן ומתברכות, ומתוך כך העולם כולו מתברך. להעמיד את העולם יותר ויותר במצב מאושר זה, צריכה הפוליטיקה כולה וכל חכמת החיים להתכוין. היותר קרוב לצעדי עליון אלה הוא ישראל, עם אשר ד' קרוב לו, וצדיקי ישראל צריכים לשום כל מעינם להמתיק, על ידי מתיקותם הפנימית, את הנשמות כולן של כל ישראל. זאת היא תוצאה היותר ישרה מהכוונות היותר שלמות של התפלה, ומפעולות היחודים. המיוחדים לאנשי הסגולה, הנגשים אל ד' ונוהרים אל טובו. וחסידים ואנשי מעשה מצרפים זיו קדוש זה לשמחה של מצוה, להגשים את האור בחיים.

תקג. המעשים מדברים הם בתוך הנשמה. כל פעולה, שהיא משתלשלת אחרי השתלשלויות רבות מהטוב מהקודש, כשם שהיא נובעת ממקור הקדש, שהמציאות של הקודש גרמה לה את הויתה, את התגלותה אל הפועל ואין קץ לסבות אשר התגלגלו מרום חביון עד אשר באה פעולה טובה זו אל הגלוי המעשי, ככה בהיותה כבר יוצאה אל הפועל היא משיבה את האור לשרשה, היא מכה את הגלים לאחור ומרחבת היא את פעולת הקודש ומגדלת ממטה למעלה. והוא הדין להפך, כל פעולה שמקורה משחת, כשם שהמקור הטמא הוא מחוללה כך היא מגלה את חלאתה בתוכיות הרוח העושה אותה, עד אשר יעקרה ממקורה האיש השליט על מעשיו ועל רצונו בכח הגדול של תשובה, שאז, בהתעלותה ביחוד למדת האהבה, תקבע את מדורה בעומק הטוב ותכה את הגלים ממטה למעלה, כהלכות הפעולות הטובות לטובה.

תקד. האמונה היא שירת העולם העליונה, ומקורה הוא הטבע האלהי שבעומק הנשמה, העונג של ההסתכלות הפנימית של אושר אין סוף. התורה הקצובה היא בנוייה ע"פ המסקנא של שירת קודש עליונה זו, בתקציבתה המעשית. מלאי הוד השירה, הם מצטערים לפעמים מדקדוק המעשי והגבלותיו, ומ"מ מתוך שהם יודעים שהעולם בשיעורים הוא עומד, וגם המאור השירי הוא צריך להתבסס ע"פ כלים קצובים, הם מקבלים באהבה, וממשיכים אור אהבה ושירה במשפטים הקצובים. ועל ידי סבלנות זו הם עולים, והעולם מתעלה עמם. הפזיזים שנשמתם בוסר היא, אינם יכולים לסבול את התקציב, והם מלאים מרידות. אבל בתוך המרידה נועם ד' חי, ואורו של משיח כשיגלה, ירפא את המשובות כולן, ושבו לבות בנים אל אבות, ובניך בוניך יהיו, כי יהיו לימודי ד', שבחכמה יסד ארץ.

תקה. כנקודה קטנה נראה נעם ד' בלב הצופים בו, וכל המעשים כלם נסמכים עליה. וכל עמל גדולי הדעה, אוהבי הטוב באמת, הכל הוא עולה כדי להתאים את המון המעשים הרבים וסיבוכיהם עם הנקודה הפנימית העליונה הזאת, שתהיה מתפשטת כולה באורה, בכולם.

תקו. צריך לעשות את כל המצות כולן בשמחה, מפני שהן מפתחות את החוש של הנועם, ושל האהבה האלהית, המסותרת בעצם טבע הנשמה. והפרישות מכל חטא גם היא נאה להיות מקושרת למטרה קדושה זו, מפני שהחטא מעביב הוא את הארת הנשמה על ידי העכירות המעשית, ההולכת ומערכבת את הצלילות הרוחנית, ובזה ההתגדלות של אור הנעימות האלהית מתעכבת. והדעה צריכה להתגדל ביד בערכיה המעשיים ובין בערכיה הרוחניים, עד שהכח הנשמתי יגדל כל כך, באופן שימצא און לו לסדר את החיים כולם, הכלליים והפרטיים, בצורה הגונה, שהפרח העליון של החיים, שהוא העונג הכללי, הכולל את כל העינוגים הנצחיים, שכל העינוגים הזמניים נשפעים גם כן ממנו, שהוא העונג של נועם ד', יהיה הולך ופורח בהצלחה וגדולה.

תקז. הצדיקים אינם צריכים לחדול מהמשכה זו, של נעימות זיו עונג אהבה של נועם ד' על כל הנשמות כולן. למרכז חסד עליון זה הם צריכים לקשר את כל חייהם הרוחניים והגשמיים.

תקח. בנעימות ומתיקות של אהבת ד' ונועמו, ממתיקים את הדינים כולם מכל העולם כולו, ומשרים שפע ברכה שבעה מאד בכנסת ישראל, ונקודות הטוב הולכות ומתבלטות מכל מקום שהם טבועות בו.

תקט. חופש המחשבה בצורתו הרגילה, הוא יותר שיעבוד המחשבה מחופשתה. כי ע"י הלהיטה אחר החופש המורגל, מתרחק האדם מכל המון מחשבות האמת, שהם נובעים מאוצרות הגדולים של חופש העליון שבמחשבה, שנפלו לנו למורשה. מחפשי המחשבה היותר גדולים בעולם, הם הם גדולי העולם, שפדו את עצמם מכל הצרות הרוחניות והגשמיות של העולם, ושעלו בכחם הגדול עד כדי להיות גואלים בטובם את העולם כולו. ההרגל של המחשבה צריך להיות באופן שוה על כל חדש ועל כל ישן, ולהכיר את כל דבר ע"פ ערכו, ושלא להזניח את המשקל של כל חיי המחשבה מכל הצדדים שיוכל לשקול אותם בהם. במעלה זו והדרכה כזאת, יגיע האדם לאותו עולם האור, לאותה החירות המוחלטת, שמטרתה העליונה של ההויה כולה היא נעוצה בה - לשכלל את היצירה הנכבדה כ"כ, שהוא רוח האדם המתאחד ברוח העולם כולו - ושההכרה הזאת שהוא רוח כללי להויה, וכח פועל נכבד בנשמת העולם, הולכת היא ומתחוורת לו מדי גדלו, וכל אשר יגדל רוחו, יגדלו מעשיו ותעצם גבורתו. ואחר כל החירות המלאה את לבבם של טהורי רוח וצדיקי עולם, יודעים הם, שהשמיעה בחדש תמיד בא תבא לפי אותה המדה של שמיעה בישן. וכל התקלות הבאות לאדם ולעולם בחיי הרוח, שסבוכיהם מעכבים את הוד החיים כולם לכל פרטיהם, אינינו בא כ"א מהפניית הלב מן הישן, לאותם האנשים שהחדש דופק על פתחי לבבם תמיד.

תקי. הצדקות השכלית וההרגשית היא אמנות מיוחדת, שצריך המוכשר לה לשכללה ולפתחה תמיד. והיא בעצמה תביא את הצדקות המעשית, שהיא עומדת במדרגת מלאכה, ולא במדרגה של אמנות גבוהה כזו של ההרגשה והשכל. אושר העולם תלוי בעצמיות, ברבות הכשרון של הצדקות, שהוא הלב הטוב, וההשגה הבהירה הפנימית של צדיקים יסודי עולם, האומה והעולם כולו מתבססים הם ביותר בריבוי האיות הצדקתית, שירת הצדק, כשהיא מתגדלת ומתברכת ממקורה האלהי, היא מביאה ששון עולמים לבני אדם. וכל הקרוב הקרוב ביותר לחוג הצדק הרוחני הרי הוא מתאשר ביותר.

תקיא. גדולתה של הצדקות וחדותה הפנימית תלויה היא במה שהיא מוכשרת להיות צופיה את הטוב העתיד. אין הזמנים חוצצים בפניה, כל העובר הרי הוא כקצף על פני מים, וכל הרע והכיעור המקצר את הדעת הכל עובר הוא. הנצח הוא מובטח אל הכלל כולו, והטוב המוחלט הוא מלא עולם גם בהוה, ומוכן להתבלט ביותר בכמה שדרות בעתיד. ההתפתחות, שרגילה היא להיות נשואה על כל לשון, כשהיא מרחבת את תכנה, הרי היא מקור של כל צדקות ישרות וקדושה, והיא משרה את הנועם האלהי על כל נשמה. החשבון הוא פשוט, מאחר שהכל מתפתח לטובה, אם כן הכל מתעלה, ובכן הכל מתוקן לסעודה, ולטוב הגמור, והרי שביעת הרצון מהמציאות היא גלויה, וחסד עליון הולך הוא וניצוק בכל מילואה של הנשמה. וזו היא מגמת מדת הטוב של צדיקים, שממלאים אהבת ד' ואהבת העולם והבריות כולן.

תקיב. הספרות של הקודש מוכרחת להתפשט וצריכה להתרחב. כל הגות לב טבעי של הגיון קודש, של שירה חפשית שיסודה ביסוד הנשמה במקוריותה, צריך הוא להיות נקלט במקלט הספרות, ויעמדו זה נגד זה, נגד כל הגיוני הרשע שהנפש הטמאה שבאדם הוגה, שהיא מתגלמת בספרות ומסריחה את העולם בהבלה המעופש. תבא ספרות נובעת ממקור חיי הקודש ותבסס את העולם, והביסוס הזה בהתגברו יהפך לטובה גם את כל הסרחון כולו. וכל ניצוצות הקודש של הטוב והאושר, שהם מפוזרים באותו הזרם הנדלח של הספרות, המפכה ממקור הבלתי טהור של הנפש האנושית, יעשו אגודה אחת לטובה, לקדושה ולאורה.

תקיג. שמחת ההשגה וההרגשה הקדושה, שהיא שמחת ד' המיוחדת לצדיקים, ושבישראל יש לה גוונה המיוחד, צריכה להתפרש בכל דרכיה הפנימיים המלאים אורה. היא צריכה להתבאר בכל הדרגותיה האיטיות, ובכל דליגותיה התמידיות, וצריכה להעבד ע"י הכרה ותבונה ברורה. ביחוד יש מקום להצד הספרותי המעשי להתבלט, באותם המצבים ששמחה של מצוה המעשית מתפשטת בהם בהרחבה בחדרי הלב, וממלאה עז וגבורה מעשית את כל כחות החיים. במילוי כזה המאושר משתקפים הרבה סודות נחמדים, ורזי עולם שהם תוכן למדע ולשירה נצחית, להשקפת עולם צלולה ולפילוסופיה עליונה, הולכים ומתגלים, הולכים ומתבררים לפרטיהם ולפרטי פרטיהם, עד שהם מתהפכים אח"כ למזון מבריא תדירי לנשמות רבות, ולרפואת העולם כולו ממחלת שיעמומיותו.

תקיד. אם המדע, שגם התורה בכללה היא מסוגו, הוסיף לאדם אושר, זאת היא אכן המעמסה, שחולקים עליה חושבים. הצדדים מורים לכאן ולכאן, ואיפה היא הפשרה? אבל נשכח לדבר ע"ד המינים, האיש

והאשה. התכונה של הגבר היא בנויה לבא לאשרו ע"י הוספת תרבות ושכלול מדעי ואומנותי, והתכונה של האשה היא בנויה, להיות הולכת ומתפתחת דוקא מתוכיותה, בלא עמל של ספרים, וכל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות. כל קלקולי החיים באים, ועכ"פ רבים מהם, מזה שהאיש רוצה ללבוש בגדי אשה, לגדל מאליו כצמח השדה, במובן הרוחני והמעשי, והאשה חפצה ללמוד ולכבש. יבאו ימים ויכיר העולם את עוותתו, ויחזיק כל מין במדתו, ואז יהיה לנו מין אנושי, ממוזג, שהטבע הבריא כשהוא לעצמו, מצד האם, והופעת רוח הפועל והמחפש מצד האב, שניהם כללו את יופיו.

תקטו. הלמוד המעשי רצוף בו טל חיים גנוז של המגמות שיש בתוכיות המעשה, והנשמה נזונה מזיו גנוז זה בתלמודה. אמנם אם הלמוד הוא שלא לשמה, לשם יהירות וקנטור, מתרונקת המחשבה, והדברים נשארים יבשים, ולפעמים מתמלאים ארסיות פנימית. אפס במחשבה גלמית, בלתי מפותחת, אע"פ שרק על יסוד מצות אנשים מלומדה היא מיוסדת, מפכה בה איזה לח של חיים, והוא הולך ומשתמר בה במדה שלא נתעוות עצם הלימוד מחיפוש האמת והיושד שבדרכו. אכן עיקום השכל גורר אחריו כל אותן מכשולות הלב והיבשות הנפשית, עם העלילות של דבקות ארסיות מוסרית, כדוגמתה של מדת המחשבה הפגומה של מטרת הלמוד. אבל לפעמים חוזרת היא לטובה אם החבה המוסרית של קדושת התלמוד תהיה הכח הפועל על הרגש, אשד רק מקוצר בירור שכלי מסתפק הוא בארחות עקלקלות, וסוף עיקולים כאלה להתישר עכ"פ במובנם המוסרי.

תקטז. האבות תקנו את השכינה. הנשמות הגדולות שעולם עתיד נשאו בלבבם, הם חשו בעצמם שהנם, הם וכל מהותם, המשך של הרצון האלהי בעולמו, המטביע את חותמו ברוח האדם, שהוא משכלל את פנימיות ההויה ע"י עלייתו. ומתוך נשמת האבות אנו ממשיכים את קוי האורה. אנו מתפללים, מרחיבים את רצון הנעלה שלנו, את הנשגב והמרומם שהוא רק האלהי שלנו, בכל תפילה. ואנו מתקנים את כל העולמות עד המקומות ששורש נשמתינו מגיע שם.

תקיז. צללים ודמיונות נותן השכל החילוני לאדם, ובזה הוא מרחיקו מהמציאות הממשית. אמת של מציאות נותנת היא ההארה האלהית, ובזה היא מישבת את עולמו של האדם, ומבסמת ע"י נשמתו את העולם כולו. היא מקרבת את האדם אל המציאות, אל ההויה, אל הטבע, ואל מה שהוא למעלה מן הטבע, וכל שדרה מוסיפה אור וחיים בחבירתה.

תקית. המחשבה ע"ד אהבת אלהים השגורה היא, שאם בעד הטוב בעיני ד' יצוייר שיסבול האדם עונש נצחי, ובעד הרע יגיע לעונג נצחי, יבחר בראשון ויברח מן האחרון. הרציונלים חלקו ע"ז, ואמרו שלא יתכן הדבר, כי סוף הנקודה היא הסבת העונג ומניעת הצער מעצמו. אבל הם לא ראו כ"א את ההגיון, ולא את המציאות. המחשבה אומרת רק שאהבת ד' כשהיא מתגברת, מביאה היא את האדם עד לידי מצב כזה ששום חשבון שבעולם לא יוכל לנצחה, כי אין החשבון וההגיון מנצח את ההויה, כ"א ההויה מנצחתם, שהם בעצמם אינם כ"א איזה גילויים קלושים מעצם ההויה המלאה, שהם נחשבים לעומתה כדמות אבק דק.

תקיט. הרהורי תשובה הם הם מגלים את עומק הרצון, והגבורה של הנשמה מתגלה על ידם בכל מלוי הודה, ולפי גדלה של התשובה כך היא מדת החרות שלה.

תקכ. ראוי היה שכל תוכן של קדושה ילקח בראשית השגתו מכללות האדם, שהרי ההכרה של הקדושה כללית היא, ותוכן הקישור של האדם עם ד' הוא תוכן שלמעלה מכל עם, ואחר כך יהיה נמשך בלבוש מיוחד ישראלי. אבל הקלקולים שבעולם כולו גרמו שנשתכח יסוד הקודש מכללות האדם, ונעשה בישראל יצירה חדשה, שמשום כך צריכה כל מחשבת קודש להמשיך ממקור ישראל בראשיתה. ומכל מקום ישנם גבורי כח שהם מוצאים את יסוד העולם, שבשורש נשמתו של אדם הראשון, ההולכת ומפעמת את לבו של האדם בכללו, ועומק טוב זה מתקדם אצלם לכל, ואחר כך לוקחים את התמצית של קודש זה, ומלבישים אותו את בגדי ההוד של התורה והמצוה, וכל הקודש המיוחד שישראל מצויינים בו, עד שהם ממשיכים על עצמם גם דבקות אלהית, מפולשת מאורה של תורה, ושמחת המצות, מרוב כל.

תקכא. האדם תמצית הכל הוא, שייך הוא להכל, איך אפשר שלא יפעל על הכל. ואומה שדבקותה בחיי כל הוא כל תכנה, וארחות חייה ממלא כל נובעים הם, איך לא את כל יעלו. את העולמים ימלאו אורה, את האצילות ירחיבו, את הבריאה יפרנסו באור הנאצל, את היצירה בזוהר הבריאה. את העשיה בנוגה של היצירה, בעולמים, ובאדם, בכל נשמה, שמחה וחדוה, שמחת מצוה ואור תורה. נחלת יעקב תמיד עולה בגאון. האומה שהיא יונקת מן הכל, ממקור הכל, ממה שהוא למעלה מן הכל, היא מנצחת את הכל, כובשת היא כשנכבשת, מנצחת היא כשהיא מנוצחת, מקובצת היא בפיזור, ומושלת בשעבודה.

תקכב. כל המוסר שבעולם אחוז הוא בכל מצוה, וכל הטוב שבעולם אחוז הוא בכל נטיה מוסרית חזקה. כי איך יהיה טוב לאדם, אם לא אוצר המוסר יהיה מוכן בכל מילואו בקרב לבו. אם חזקים, חכמים, עשירים יהיו בני אדם, כשמוסר יחסר להם, יהיו אומללים לאין חקר. ומוסר לא בתור אתא קלילא, אלא מוסר חודר, מוסר ממלא קרב וכליות, מוסר נשאב ממעין החיים, מוסר המשלב את כל רגשי הנשמה היותר שונים לחטיבה אחת, ומעמידם כולם במלא צביונם, זהו דוקא המוסר של החיים, ההולך ממקור החיים, שמפעם ביחידים ממעין האומה, ובאומה מחי העולמים, מצות ד' ברה מאירת עינים.

תקכג. קדושת הזמנים מגלה את הטוב העליון, ממקור הודאת השבת נשאב הכל, מטוב להודות לד', מתוד שהם מתגלים בכל מועד ורגל, בתור חלקים מהטוב העליון, השמחה מוצאה בהם את מקומה. מה שבכללות, חל העונג יותר. ישראל יודע כי טוב ד', יודע הוא מחמדה הגנוזה שבאוצר העליון, שבבית גנזיו של הקב"ה. והרגלים מגלים את ידיעה זו. מרוממים את כח הפועל של האדם, משוים אותו לקונו בשיפור ההויה. יראה כל זכורך, וכדרך שבא לראות כך בא לראות. והם שתי ידיעות, הטוב המוחלט, שהשמחה והעונג נובעים ממנו, וההטבה, שהאדם הולך ומטיב את הכל, בשייכותו לההויה כולה, הוא מעלה אותה, הוא משפרה, במצות ד', במה שהוא מקיים דבר ד', ובמה שדעתו וחפצו קשור בחפץ ד', אל עליון קונה שמים וארץ. גדול הוא אור החסד בעולם, גדולה היא השמחה במעונותיה, גדול הוא האור והעדן במקום שהוא חונה שם. ולעומת זה גדול

תהום החושך, העצב והיגון. נוטל האדם אורות שמחה וגדולה ומפזרם בתהומות ומחשכים, והם מאירים שם, ומשמחים המון בריות לאין תכלית. ומיד עולים הם ואורותיהם עמהם, בעפיפה וטיסה צוהלת. ברנה ובזמרה ובעליצות, למקום האורה והעדנים, ושם שמחה על שמחה נוספת, ובחדרי לבו של אדם, בחוש המשורר שבו, נחלי עדן ושמחות קדושות מתגלות, ונדיבות הרוח הולכת ועולה, וגבורת הנשמה מאדרת, והכל נאדר, והכל נחבק באהבה, צפרים משוררות, וילדים מתמלאים גיל, עגומי נפש מתפכחים, המבורי לב הולכים ועצביהם מתחבשים, ויסוד החיים הולך ומפעם בעולם. לשד העדינות שבכל תלוי הוא בשפעת עדנת חפצו הפנימי של האדם בטוב, בהקבעתו על נפשו וכל מהות חייו את חותם הטוב. רבו מאד פרטי הטוב, עצמו הצבעים, שכללותם ופרטיהם הולכים ומתבלטים במצות, בתורה, בהגיון תפלה ותודה, ביחודי מחשבה ויחודי שמות של קדושי עליון, המתעלים על כל, ומעלים את כל. אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

תקכד. כשהאדם מדמה את עצמו למלאכים בקדושה, צריך הוא לדמות את עצמו ברוח גם לגבורתם ועז חייהם, ואז הקדושה מתגברת, ויש לה גבורה חיובית, ויוכל לעלות מזה למדה זו של הכרת ערכו הרוחני, שהוא עולה למעלה מחוגי המלאכים. ולא יפחידנו לבבו כלל שמא היא חולשה וגוזמא לחשוב כן, אלא ישטוף בו הגאון של קודש העליון ויתעלה ויתנשא, ורוח ד' תעודדנו לעשות גדולות בהתלבשות רוח הקודש.

תקכה. לעולם צריך אדם להתעשר בפרטים של העושר הרוחני, והפרטים לפי מדת מילואם ושלמותם והתאמתם, הם מתעלים ומכניסים את האדם בטרקלין של הכללים שהאחדות שרויה שם, והרי הוא חי חיי אמת ועולה בהר ד'.

תקכו. הנשמות הטובות, שכח החיים והטוב אצור בהן, והן מוכנות להרבות טוב בעולם, הן תמיד פועלות, תמיד הן ממשיכות טוב וחסד, רצון טוב איננו פועל ריקם. והן צריכות לפעמים התבדלות ופרישות מהנשמות הרעות, שהרע דבוק בעצמיות רצונו. אע"פ שאין כחן יפה להרע בפועל, כי סוף-סוף מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא מחשבה רעה, ומדה טובה מרובה ממדת הפורענות, מ"מ הזרם של הרצון הטוב מתעכב ע"י המחשבות הרעות, שלב הרשעים, חולי הנשמות האמללים, מלא מהם, ומתוך ההתבדלות אור הטוב מתגבר בשפע גדול כזה, עד שיוכלו הנשמות העליונות הטובות הללו לרפא את המדוה של הנשמות הירודות, לתקן אותן ולהעלותן. נשמת ישראל בכללותה צריכה היא הבדלה מהעולם כולו, במדה זו כדי שישמר הטוב שבה, ואוצר הטוב שבה, ואוצר החפץ של הקודש, המלא מאור חכמה, המלוכש בחסד עליון, לא ישבת ממלאכתו. הננו הולכים לחסות בצל סוכות בצילא דמהימנותא, בצל המיוחד והמבדיל אותנו מכל עם, בהתגברות האצילית המרוממת אותנו מכל עם, שהאירה בנו בדור המדבר בארץ לא עבר בה איש, ובמקום חורבן העולם, שם העלינו את הישוב כולו, את כל השכלולים העתידיים בכח אור החפץ הפנימי של מורשת אבות שבתוכנו, אך באבותיך חשק ד' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריכם בכס מכל העמים, להיות לו לעם נחלה כיום הזה.

תקכו. היחש של כנסת ישראל ליחידה הוא משונה מכל היחושים של כל קיבוץ לאומי ליחידיו. כל הקיבוצים הלאומיים נותנים הם ליחידה רק את הצד החיצוני של המהות, אבל עצם המהות זה שואב כל אדם מנשמת הכל, מנשמת אלהים שלא באמצעות הקיבוץ, מפני שאין להקיבוץ חטיבה אלהית, שמגמה אלהית עצמית שרויה בתוכו. לא כן בישראל, הנשמה של היחידים נשאבת ממקור חי העולמים באוצר הכלל, והכלל נותן נשמה ליחידים. אם יעלה על הדעת להנתק מהאומה, צריך הוא לנתק את נשמתו ממקור חיותה, וגדולה היא משום כך ההזדקקות, שכל יחיד מישראל נזקק להכלל, והוא מוסר תמיד את נפשו מבלי להיות נקרע מהאומה, מפני שהנשמה ותיקונה העצמי דורש כן ממנו. אמנם צינורות ההזנה הנשמית והגנת החיים שלה הולכים בכנסת ישראל ע"י המצות, דבר ד', זהו הפלג הכללי המתגלם באורח החיים, הרשום בתכניתו. מראש צורים, מחיי האבות, שהתפשטו בבליטה בכונניותה של האומה, נתגלם הרוח הגדול, שאור ד' שרוי בו, במעשים גשמיים המתהלכים עם החיים, והאוצר החי נושא הוא בקרבו את כל לשד החיים של יצירתה של הנשמה, של התגברותה של נשמת הכלל, בסיועו של היחיד המגביר את כחו, והתעלותה של נשמת הכלל ע"י הוספת האורה, שהפרט מוסיף בה, ע"י אותו החותם שהוא מטביע בה משלו במצותיו הוא. והפעולה פעולה חיה היא, פעולה מחיה ומוסיפה און וחיל. והרזים הטמירים של העולם העליון, המלא נצח והוד, המלא נשמות עצומות, הממולא אור וחיים, גדולה וקדושה ותפארת, הולכים הם ונעשים עם המצות, הולכים הם ויוצרים את יצירתם בחיים הפנימיים של היחיד ובחיי הכלל, ומפלשים להם נתיבות רוממות בחיי עולם, ביחושה של האומה בעלת הכובר הרוחני הגדול לכל העולם כולו, והקודש מתעלה והצורה האנושית מתמלאה אורו, והעולמות שמחת עולם, מאור תורה ונר מצוה.

תקכח. השקפת העולם המיוחדת לישראל היא שעושה את האומה לחטיבה אחת בעולם, והשקפה זו נעוצה היא בחידוש העולם ע"פ ההרצאה התורית, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. השקפה מיוחדת זו גורמת היא את המצות המעשיות כולן ואת ההברלה הלאומית המצוינת, ואת הזיקוק לארץ ישראל בתור ארץ מיוחדת לאומה, להרחיב בה את רוחה בלא מפריע, ובהקבלה של עזרה מכל התכונות המוטבעות באויר הארץ ואקלימה בכלל. את התריס בפני הטמיעה מעמידה ההשקפה המיוחדת, והיא גומרת את פעולתה בהיותה מתגשמת בתורה ובמצות במעשה, שבזה הנשמה הישראלית משתמרת מרקבון.

תקכט. מחובת המעשה, וביחוד מטהרת הגויה ממעשים רעים וממאכלות ופעולות אסורות בכלל, אנו למדים עד כמה צריך כח המדמה טיפול. וכל אלה בסיסים הם לטהרת השכל, שהוא בונה את מעלותיו על הגויה הטהורה וכחות החיים שבה, שהם מתעלים בעילוי שירי בכח המדמה, ומתלבנים במעמד ברור ברוח ההכרה.

תקל. אין האמת מתגלה לאדם קטעים קטעים, אלא על ידי הופעה כללית בבת אחת. וכל טורח הלימוד, של הקטעים, הוא בא להכשיר את האדם להופעה כללית זו.

תקלא. כשהנשמה מאירה באור יותר גדול מהרגיל, בהארה שכלית כללית, אז העולם כולו, הרוחני והחומרי, מקבל צורה חדשה, שהיא יותר מאירה ושמחה. ומציאות פנימית זאת היא המציאות היותר נשגבה מכל מציאות מוחשית חיצונית. ולהעלות את ההויה ע"י עילוי פנימיותה, היא כל מגמת גדולי הנשמה המטוהרים שבעולם, ובסוד זה חפצה של כנסת ישראל הוא טמיר וגנוז.

תקלב. כשרוח הקודש מפעמת באדם, מתחיל הוא להרגיש את נשמת התורה, איך שהיא מתפשטת בכל ההלכות והאגדות כולן. וע"י הענינים הפרטיים שהוא עוסק בהם, הוא יונק טל של חיים מסוד הנשמה בכללה.

תקלג. התפילה באה לברר את הרצון. רוח הבהמה מעורב ברוח האדם, ומעלים ע"י שפיכת הנפש את רוח האדם, שיעמד בטהרתו בלא עירוב סיגי רוח הבהמה.

תקלד. אנחנו משיגים את המציאות בתור הויה שהיא מתחלת ממקורה, הולכת בתחלה הליכת ירידה מלמעלה למטה, ממהות עליונה למהות ירודה, עד שבאה להירידה היותר שפלה, ואחר כך היא שבה לעלות, והולכת היא ועולה מירידתה השפלה בעומק תחתית עד העליה היותר עליונה, עד עלותה למקורה בסתר עליון. בצורה זו מובנת היא יפה המציאות בכל צורותיה. מובן הוא, שיש כח עליון הרודה בה להעלותה, שכבר הוחל מאז בהיותה במקורה לפני ירידתה. וההתפתחות המורגשת מלמטה למעלה הוא החזיון של צעדי התשובה של המצוי כולו.

תקלה. הספקנות המדעית קרובה היא לכפור במציאות כולה, כי אין לה בסיס לאמת את המושגים. אמנם הודאות היא מנצחת אותה במלחמתה עמה, ובכל זאת היא מתנערת תמיד לחזור לספקנותה, שמכל זה נראה שיש לה יסוד במציאות שמגלה את חילה ע"י ההתנודדות השכלית. אמנם השקר בכללו הוא העדר מוחלט. עומק העדר אי אפשר לנו, בתור נמצאים מוגבלים בחוגם, להשיגו. כל העדר מתלבש אצלנו בצורה של איזה ישות, ומזה השגיון לוקח הרשע את חילו. וכאשר תגלה האמת המוחלטת, יתברר שאין לשקר שום מציאות, וק"ו שענפיו כולם שהם אינם במציאות. ועל הצד הרשעי שבהויה מנבאת הספקנות ואינה יודעת מה היא מנבאת. היא מכרת את הצד של המציאות שהיא באמת העדר מוחלט, וזהו צדו הרע, שאינו כ"א צל מדמיון השקר, שהוא העדר מוחלט. וכשתפתח יפה השטה הספקנית, תבא לתעודתה להאיר את העולם באור שלילותה.

תקלו. כשנתגלתה החכמה העליונה באדם אין פגם אפשר להמצא ברצונו, ולא במעמקי טבע בשרו. וכך אתחזיא חכמה דנא, אין ערלה כלל, ואדם הראשון נברא מהול. הרצון נפגם אחרי ההסתרה של החכמה הבהירה, שאז מתגלה שרצון וחכמה הם שני ענינים, מה שהוא גילוי של טעות, שבאמת ענין ומהות אחד הם. וכשם שהחכמה העליונה בהירה באמתתה, כן היא צלולה בטובה, מצד בחינת רצון שבה.

תקלוז. חסרון גדול הוא בתכונת האדם, שכשהוא מציץ במחשבות העליונות, מיד הרי הוא מאבד את סיגולו אל העולם המוחשי וכל יחושו, ומעמד זה גורם לאדם להתרחק מההתעלות העליונה. אלא האדם צריך לקנות מדת גבורה בנפשו, ולחבב את העולם המוחשי וכל קניניו וכל חובותיו החברתיים, עם כל מה שהוא מציץ למעלה הרבה מכל השייך להם, והוא משתוקק לאור יותר בהיר ויותר עליון מכל המאיר בגלוי בעוה"ז, ואז יתרגל במצב כזה, שלא יהיה העולם וכל אשר בו דבר המעיק על נשמתו. וההעלמה של האור העליון מהופעת החכמה ותשוקת הטוב לא תהיה כ"כ גסה כמו שהיא במעמד הרגיל, שהעולם הוא כולו ניגוד אל האורה הנפשית, המבקשת לה את דרכה בחיים של חופש העליון.

תקלח. רוח הקודש משיג הכל בהשגה מוסרית, אבל המוסר המוחלט, שהוא נותן השקפת עולם, המיסדת עולם, הבונה עולם ומנהגת עולם, עולם במלא מובנו, שהם עולמי כל עולמים, הוא תוכן מעולה מכל מדת מוסר, שיכולה שום מחשבה לצייר. וההסתכלות העליונה במדת המוסר המוחלטה, שהיא יסוד צדקת עולמים כולם, היא מביאה להאפיל ברב זהרה את כל מדות המוסר הקטנות, עד אשר מי שלא הזדיין בזיין של מלחמת ד', יוכל לפול בידי שונאי נפשו, האורבים לו על דרך החיים, הצריכה למוסר עולמי מדוד.

תקלט. הסתכלות החכמה מביאה לקדושה. החפץ הולך ונמשך אחרי ההכרה, וההכרה כשהיא מתעלה, כשהיא מבררת את עצמה מעומק יסודה, היא מוצאה עולם מלא שאיפת קודש, משתרע לאין תכלית מכל צדדיה, והיא בתוכו שרויה כמרכז של נקודה בתוך עיגול רחב לאין סוף.

תקמ. כשמחשבים בעניני האלהות הכל מתעלה, כל המדות מתעלים, והמעשים מתעלים על ידי עילויים של המדות, והעולמות כולם מתעלים, מרוב עונג הגנוז בזיו האלהות, המתגלה על חיי המחשבה, ומשם על ידי צינורות החיים לכל היקום כולו. וזאת היא מדתן של צדיקים מקיימי העולם במחשבותיהם הקדושות, המשפיעות חיים לכל החיים כולם. והם מתעלים בעליוניות גדולה מכל העולם, ומעלים את העולם, ואת כל באי עולם, בעליית מחשבתם, המזלת לשד של חיי עולם על הכל. ומה שאין שום אדם משיג את כחם של גבורי כח אלה, אין יפעת זיום נגרעת מאומה, והם הנם נשמת החיים, וחיים הם במלא האהבה האלהית, הכוללת בקרבה בצורה כללית את כל פרטי היש, באין צורך של הקטנת דעה וירידה לתהומותיהם, כי ממרומיהם הם מופיעים אור על כל רם, ועל כל שפל, וממדת קונם יש בהם.

תקמא. כשמסתכלים בזיוה של החכמה האלהית, המעטרת את החיים כולם, מרגישים אז את ההרחבה ואת החופש הגמור, ומה קשה הוא הצמצום הנדרש לבא בשביל כל עניני החיים, אפילו הרוחניים שבהם. אבל כמה כח וכמה אור וחיים מתגלה דוקא ע"י הצמצום הזה, כשהוא בא ביחד עם ההרחבה והאורה, והוא יורד בכח עליון, בזריקה עד עמקי עמקים, אז מלא כל יעלה כל צמצום למרומי עד, ונגוהות רבים יוסיף במלא כל בעלייתו.

תקמב. כל מה שהמחשבה האלהית מתגברת באדם, והיא חודרת יותר בתוך עצמיותו, היא מזככת את כל מדותיו ואת כל מעשיו, בזיכוך עליון כזה, שאין כל הזיקוקים הבאים מאיזו הופעה מוסרית אחרת מתדמים לה. הצדיק אוהב ד' הוא באמת יסוד עולם, בעלייתו העולם כולו מתעלה, והוא מרגיש את עילוי העולם כולו מתוכו מקרבו, מבשרו יחזה, ומנשמתו יבין.

תקמג. הזוהר שיש בכל פעולה וכל ענין בהיותו מואר באור האלהי הוא מרומם מקדש, מגביר מעדן, ומרוה כל טוב. וכל מה שהופעת הקודש מתגברת על ידי התגברות המחשבה במרומי הקודש, כל נצוצות הטוב מתגדלים, מכל המצות מופיעות זהירות עליוניות נפלאות, מרנינות לב ומשמחות נפש בזיו חיי נצח שלהם, ומכל מעשה עולמי, מכל תנועה, וכל כוסף לב, מתגלה הוד נחמד, שכולו אומר כבוד. וכל מה שהוא מתעלה על ידי מחשבתם של צדיקים הוא עולה ביקר שגיא. ואין קץ לאושר העולם כולו, הבא על ידי הרחבת הלב של צדיקים עליונים, שחבת החיים שלהם היא חבת קודש, הנובעת מכליון נפש בגבורה ועז למקור חיי החיים כולם, כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, הוד בית חיינו.

תקמד. כל העולמים כולם בכללותם מרוח ד' חיים הם, וכחם מלא וחיים של צדק גמור ושל יושר מלא, והאדם בבחירתו הוא צריך להעמיד את תוכן חייו באופן שיתאים לחיי העולמים כולם. וזהו סוד הגבורה שביראת שמים, שכל העז של כל העולמים מסייע למי ששם דרכו נוכח ד'. וכל מה שיתגבר האדם ביותר בזיכוך הנפש, התביעה הזאת של ההשתוות לאור חיי העולמים כולם היא מתגברת בקרבו ביותר, והיא מתפשטת על כל מעשיו, דרכיו, תנועותיו וקניניו, עד שאי אפשר הדבר שתבא דבר תקלה אפילו על ידי בהמתו.

תקמה. הדמיון הוא הצל של השכל, ולפעמים הוא למעלה מהשכל, לא מצד עצמו, כי אם מפני שהוא כעין חומר מקבל הארה מאור עליון. ויש לפי זה שתי סגולות מיוחדות בדמיון, שדינם חלוק, סגולת צל השכל שבו, וסגולת קבלת ההארה שבו. מצד צל השכל הוא מקורי, שיש בעצמותו כח זה, אבל הוא מועט באיכותו, שסוף כל סוף איננו כי אם בבואה של השכל, ויש בו כל החולשות של השכל בודאי, ועוד נוספו לו חולשות חדשות כפי התמעטות המציאות שיש בין ענין עצמאות השכל למה שהוא צלו. אבל כח הקבלה שלו הוא ראוי לקבל הופעות נעלות מאד, ויש בו חסרון מה שאינו מקורי בזה, כי אם כעין כלי לקבל מה שנותנים בתוכו, אבל לעומת זה, מה שהוא מקבל הוא מקבל ממקור כל כך עליון ונשגב. עד שאינו צריך כלל להתחשב עם החולשות של השכל.

תקמו. ההתעלות של הדמיון באה כל זמן שהוא דבוק בקדושה, אבל הדמיון של חול אין לו כי אם כח הצל שבו לבד, והוא מקור הלצנות. לפי אותו הערך שהוא מתרחק ממקוריות השכל, וכפי מה שהוא מתגבר, כך המציאות מתחלשת אצלו, והנפש השקועה בו באה לידי יסורין בתחלתה ולידי כליה בסופה. והרפואה לעולם, שנשתקע הרבה בדמיון מצד הצללי שלו, היא לא התחלשות הדמיון, וגם לא הגברת השכל לבדו, שסוף סוף גם הוא מצומצם הוא, אלא התשובה אל המקור העליון, שהדמיון מוכשר לקבל ממנו את עץ החיים השלמים שלו, ועם זה יעזר גם כן השכל בסגולת צלו, החרות במעמקי הדמיון, עזר שמושי.

תקמוז. כיצד הוא מהלך עילוי העולם. האצילות העליונה כולה טוב, אחרי השתלשלויות רבות בא מהות השכל, שתעודתו להיות מתפתח ומתעלה לאצילות עליונה, מוטבע באמת וטוב מוחלט. אחר שיטביע השכל בעצמו את הטבע האצילי ישליך הרבה מסגולותיו המוגבלות, כהשלכת השליא מן הולד אחרי צאתו לאויר העולם. ההרגשות מתעלות לעומת השכל, כדוגמא של השכל לעומת האצילות העליונה ממנו. ההרגשה כשהיא מתעלה לזיכוכ שכלי, מאבדת היא כמה מהסגולות הגסות שבטבעה. וכן עומד המזג, והנטיית החמריות, לעומת ההרגשות הנשאות מהן. ודבר זה לא באדם לבדו נהוג אלא בעולם כולו, וההתעלות של הטבע היותר גס הולכת היא במסללה על ידי חילופי הערכים, מטבע למזג, וממזג לרגש, מרגש לשכל, משכל לאצילות. והרצון הטמיר של קדושי הרוח הוא נאחז בחפץ התעלות הכל להאצילות העליונה, שהיא בעצמה גם כן עולה היא מעלות אין קץ, שהעין היותר חמושה במשקפים רוחניים מתעששת לראותם, אבל הזוהר הכללי של החשק היותר עליון פועל הוא את פעולת דפקיו על כל פעולה וכל הגה, על כל תנועה, וכל ניד חיים של החיים חיי אמת, והם שואבים את מהות חייהם מזיו העליון תמיד, ומעלים על ידי עליית תשוקתם את העולם כולו, ואת כל שיחו ושיגור, מדי עלותם.

תקמח. ההויה ירדה בתחילה, משמי מרומה עד עמקי עמקיה, ומתוך כך היא מוכנת לעלות מכל ירדותיה אל מקור שרשה. וכשם שעלייתה בהדרגה אטית, כך ירידתה היתה דרגאית, והאורות העליונים הראשיים נתקו מעט מעט, מכללות אורם העליון בעליונים.

תקמט. יש תביעה פנימית בלבו של אדם, שכל גילויי חייו צריכים שיהיה להם אופי נצחי, באופן שלא ייראו כלל מפני כל תמורה, ומכל כליון ואיבוד, והוא צועד בזה למעלה מעצמות הזמן. אמנם אי אפשר שתתגשם תביעה זו, כי אם בדרך הקודש העליון של השקיעה המוחלטת בהאור האלהי, הנותן בכח רזי עולם שלו, תפקיד עולמי לכל תנועה רוחנית וגשמית, ומורה דרך לכל דבר קטן שבקטנים, איך להתעלות למרומי הגודל. אמנם יחד עם זה אי אפשר לאדם לשכח, שהוא קשור בעולם מוגבל, שבו יש הפרש בין גודל לקוטן, בין אור לחושך, בין חול לקודש, בין טמא לטהור. וצריך תמיד לשאוף לגדלות, לאור, לקדושה ולטהרה, ולהפך בכח אין גבולי, הגנוז באופיו הנצחי פנימה, את הקטנות והחשכות, החול והטמא, לגדלות ואורה, לקודש וטוהר. ומתוך ההשקפה, שהכל יש בכחו להפך לטוב עליון, נעשה האדם מיושב בדעתו, מקובל על הבריות, שמח בעולמו, ומקודש בקדושה עליונה, ומתהלך בארצות החיים, בכל המובנים, לפני ד' תמיד.

תקנ. ישנן כמה מדרגות של עילויים, שיוכל האדם והעולם להתעלות. המדרגה האחת היא שלא יעמד המצב על מעמד אחד, כי אם יזוז ממקומו לצד המעלה, וזו היא רק הצלה מירידה למטה, כי עמידה ממש אי אפשר. והשנית היא שתמיד תהיה התנועה הבאה חזקה משלפניה, ובזה העליה היא הולכת הלך ואור. והשלישית היא שתהיה כל תנועה כפולה משלפניה, וכן הולך הדבר לבלי תכלית בכפל, עד שכל תנועה באה להיות כוללת כל מה שבעיקר ושבחידוש התנועות שלפניה, עד שכל רגע חדש של תיים הוא שוה ונעלה באיכותו על כל החיים הקודמים, ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.

תקנא. הדעה בעצמה לדעת את ד', או גם לדעת את האחדות האלהית, אינה עדיין גמר מלאכת הדעה, כי אם כשתתן את פריה להעמיד את החיים על פי הדעה, ואז הולכים הם ומתעלים, מתגברים ומתקדשים. אמנם סגולה נפלאה יש בדעת אלהים האמיתית, שהיא נותנת את פריה והיא משפיעה לטובה על החיים, אבל לא בלא עבודה, כ"א ע"י לימוד תדירי שאינו פוסק מהיחידים לפי ערכם, ומהכלל כולו לפי ערכו וכל מכשיריו מדור לדור. דור לדור ישבח מעשיך וחסידיך יברוכה.

תקנב. הטוענים בעד הטבע וחפשיות האדם, שוכחים שהרוחניות שבאדם ובעולם יש גם לה לטבע, והיא מבקשת ג"כ את חופשה, וחופשה, רוחניות טבעיותה, היא הבסיס של המוסר והתורה.

תקנג. יש קדושה בונה, ויש קדושה מחרבת, הקדושה הבונה טובה גלוי, והמחרבת טובה גנוז, מפני שהיא מחרבת כדי לבנות מה שהוא יותר נעלה ממה שכבר בנוי. המשיג את סוד הקדושה המחרבת יכול הוא לתקן כמה נשמות, ולפי גודל השגתו כך גדול הוא כח תקונו. מהקדושה המחרבת יוצאים הלוחמים הגדולים, המביאים את הברכה לעולם, מעלת משה בעל היד החזקה, ששבר את הלוחות.

תקנד. כשמתפללים מתעלה הרצון. והרצון הוא התמצית היסודי של החיים, על כן מתעלים החיים כולם וכל ההויה ע"י עליית הרצון, עד שהכל מתעדן והכל מתמתק. והמיתוק מגיע עד עמקי תחתית, ואפילו חייבי גיהנום נחים הם, מפני שהופעת החסד והטוב של התפילה ממתקת היא את כל הרע כולו, עם כל שרשיו וענפיו.

תקנה. הצער הרוחני הוא בא מהעדר ההתאמה של ההרגשות להשכל. והנשמה דואגת תמיד להשלים עצמה בהארה גדולה. עד שדרכי ההרגשה, ונטיות הטבע הרוחני והגופני שלה, יתאימו לההארה העליונה השכלית, ולמה שלמעלה מזה, דהיינו הופעת הקודש, של חזיוני קודש, שהם באים ממעלה העליונה שעל גבי השכל האנושי, אחרי שמשתלם ומזדכך, ארח חיים למעלה למשכיל.

תקנו. לולא ההשתוות שיש בהויה לא היתה שום חכמה יכולה להתפתח. וכיון שהיצירה הרוחנית היא נכבדה כל כך, והחכמה היא כל כך מחיה את הכל, מוכרח הוא שסדר המציאות כולו תהיה בו השתוות של ערכים, עד שהחלק האחד מורה על חברו, והפרט על הכלל, הגשמי על הרוחני, והדמיון על השכל. ומסקירה זו יוצאים מעינות מלאים דעת עליון, המאחדים נפרדים ומקרבים רחוקים. אמנם גדלה של ההשתוות יוצא אל הפועל על ידי הכרת ההבדלה שבין כל ערך וערך, והחטיבה המבדלת היא מבררת את העומק של השיווי.

תקנז. הטבע הגופני הוא כולו תמצית של הטבע המעשי, שהוא תמצית מהטבע הרוחני שלמעלה ממנו. ההופעה הרוחנית התדירה, תולדתה של ההסתכלות הצלולה, היא מעלה את הטבע הגופני למקורו, והרי הוא

מתעדין ומתקדש, ותולדותיו בחיים הפרטיים והכלליים נראים להאיר את מחשכי העולם כולם. עצם הטבע הגופני עולה בעת ההסתכלות למעלה רוממה מכפי מה שהוא בעת הטמטום השכלי, ואחר כך כשחוזר למקומו אחר ההסתכלות הוא חוזר כבר מבוסס, ומלא טוב.

תקנת. ההשגות הגבוהות, שהן מדברות מהענינים המופשטים והנשגבים מאד, בזמן שהאדם רחוק מהם מצד חסרון המוסר שבו, שאין הרצון שלו עומד על מעמד כזה שיוכל לחפוץ באמת בהטוב הנשגב הזה, מתראות ההשגות עצמן בצורה מטושטשת. וזהו התוכן שכל לימוד קדוש צריך תשובה תחילה. והצד האצילי שהוא מתלווה בכל פעולה, וק"ו בכל לימוד, הוא מתגלה רק לפי הערך של טהרת הרצון וגבורתו. וע"פ זה יש מבא לצורך מוסרי וטהרה נפשית גם בלימודים היותר מעשיים, ולכל מעשה בעולם, כיון שכולם חיים הם בתחיית האצילות הרוחנית שבהם.

תקנט. הקליפה הטובה, קליפה שבקדושה הנמשלת לקליפת הקנמון, שיש בה טעם מתוק וטוב, מתגלה היא בכל ארחות ההשכלה הפשטית המבארת באורח הפשט את התורה והאמונה, טעמי המצות, וכל השפעת הקודש. אע"פ שהביאור הוא בדרך של קטנות, ואין להענינים אותו הגודל והשיגוב שיש להם במעמקי הרזים, מ"מ הוא ענין נכבד מאד, הראוי להקבע בתור חטיבה לימודית, ולהתעסק בהשווייתו עם גוף הפירוש היותר עמוק, ורזי עולם היותר פנימיים. ההרצאה הפשטית מבארת את הכל ע"פ יסוד הדמיון האנושי, שכלו ומוסריותו, געגועי לבבו ורשמי הרגליו, בין בתור יחיד בין בתור ציבור, והרבה ענינים מאד מגופי תורה מתפרשים ע"ז. והאדם צריך להסתגל להצד הגלוי בכל עומקו, ביפיו וטובו, ולחבר עמו את ההסתכלות היותר חודרת ופנימית, שיח קודש של רזי עליון.

תקס. הצדיק צריך להכיר את עצמו, ואם יודע הוא שגאותו נובעת היא ממקור הקדושה, מפני שהוא מתגאה במלכותו של מלך כל עולמים ומתפאר בתפארתו, אסור לו לבטל גאות קודש זו בהשפעה של שפלות דקטנות, כי אם יצחצח אותה הגאווה מכל סיג ע"י הופעת אור של גדולה, וממילא תתאחד עם הענוה הגמורה.

תקסא. דקדוקי הדינים הולכים ומתפצלים מהשרשים, והשרשים מוכרחים הם משרשי שרשיהם, וכל מילוי וקיום דקדוקי מעשי מרחיב ומאיר הופעת אור מהשורש העליון, שע"פ הקשר ההגיוני המיוחד לחטיבה זו, הדיוקים הללו מקושרים בשורש המאיר, וכל העברה וקלקול משחית וסותם את צינורי אור הללו, הכל לפי ערך איכות וכמות של הקלקול. והסתימה הטבעית הזאת עושה היא את פעולתה בין בשוגג בין במזיד, בין במתכוין בין שלא במתכוין, אלא שמדריגות מתחלקות.

תקסב. מדת הטוב והחסד, כשמתגברת בלבו של צדיק יסוד עולם, היא מגיעה באורה עד עומק העתיד היותר רחוק, עד עולם התיקון היותר עליון, שכל מר יומתק וכל רע יהפך לטוב, וכל חשך לאור. והוא מתעלה על כל המעשים ועל כל סדרי העולם שבהוה, שמדת הדין מעכבת ועוצרת את הטוב, שלא יתפשט בכל מילואו, אבל

הצדיק הטוב הוא לעולם מתגבר על כל, ודבק הוא במדת טובו, שהיא מדת הטוב העליון, המתגלה לו תמיד מהאור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, שמעמקי טובו הוא מה שלא יבצר מהם להשפיע את טובם בהתרחבות גדולה, כפי חשק הטוב בפנימיותו, להיות טוב ומטיב לרעים ולטובים. כשמדת הטוב העליונה מתגברת בתוך הלב, שאז האדם הוא מלא חסד וסליחה, אין לעכב את המהלך הקדוש הזה בשום רעיון אחר, המצמצם את הטוב ואת החסד, כי מרגעי אורה אלו רוח הקודש מתפשטת בעולם, ומהטוב המוחלט, המוזרח בנשמה אחת במדה גדולה, הנשמות כולן, הקטנות עם הגדולות, הרחוקות והקרובות, מתמתקות.

תקסג. ממקור החסד צריכה אהבת הבריות להתפרץ, לא בתור חק מצוה, כי אז תאבד חלקה היותר ברור מזהרה, כי אם בתור תנועה נפשית פנימית עזה. והיא צריכה לעמוד בנסיגות קשים מאד, לנצח סתירות רבות, המפוזרות כצורי מכשול, במאמרים בודדים, בשטחיותן של כמה הלכות, ובהמון השקפות, הבאות מהצמצום שבחלק הגלוי של התורה, והמוסר הלאומי. אבל ברור הוא, שאך מתרחקת היא האהבה ממקורה האלהי, יקמל פרוחה, והמקור האלהי מופיע הוא את אורו על ידי צינורות התורה והמעשה, ועל ידי הצמצום הלאומי המיוחד. ובזה באה עבודת רוח גדולה, איך לקיים את כל הצינורות במעמדם, ועם זה ישאוב מימי החסד בטהרתם והרחבתם המקורית. כמה פעמים מוכרחים לרדת למעמקי מחשכים, כדי לחפור דוקא משם את האורה היותר חפשית, היותר גדולה ועליונה.

תקסה. צריך לצפות תמיד לישועת הכלל היותר גדולה, שהיא עליית העולמות, והנשמות כולן התלויות בהם, מעמקי הרע והתהו, על ידי עליית האדם מתהומותיו אל מרומו, עד שיבא להיות דומה לקונו, שיהיה בורא עולמות במאמרו ורצונו. ומה שגם עכשיו נאמר בצדיקים ותגזור אמר ויקם לך, זהו רק התנוצצות קטנה מאור העתיד, שיתפשט בכל מילויי הנשמות כולן. ואי אפשר לשער גודל השמחה הפאר והעושר שיש בזה, שכל הצדיקים כוספין ומתאווין לאור גדול זה, ושמחים בו תמיד, כי כל מעשה ד' לעולם הוא קיים, ועדי עד למעלה מכל גבול וכל זמן הוא נצב ועומד, וישמחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דרשיך ד'. ואף על פי שאין כח בשום נשמה בזמן הזה להכיל בתוכה את האור הגדול הזה, מכל מקום על ידי החשק הגדול, וההשערה העליונה בגיאות ד', בסוד נודע בשערים בעלה, ממשיכין הצדיקים על עצמם ועל העולם כולו הרבה קוים, כדמות שערות, מלאות שפע אור וחיים מהאור הגדול הזה, של זקנת העולמות כולם, שימלאו באורם וזיום, בדעתם וחפץ טובם, באור פני מלך חיים, אשרי כל חוכי לו.

תקסו. את יראת השמים, את מכון האמונה האלהית העליונה צריכים לצרף מכל הסיגים שלה, מכל הסיגים המוסריים והמדעיים, שהאדם וכל השכלה מוגבלת שבמציאות מעכבת בה. והצירוף היותר גדול הוא זה מה שמתגלה לעין, שאין שם שום סיג, שהכל הוא חיים וטוב, והערכים רק הם צריכים שיהיו משוערים כראוי. הצד השימושי צריך שיהיה במדתו הנכונה, בכל דבר, בין שהוא גשמי, בין שהוא רוחני, והצד המדעי צריך שיתאמץ לדעת איך מעכבים את הכל, ואז אין שטן, ואין פגע רע.

תקסז. גדולי הדעה מלאים הם יסורים, על שאין ההמון נותן להם את האפשרויות להביע את מחשבותיהם הגדולות. והיסורים הללו והאימה הזאת מפני ההמון, איננה באה מתוך מה שהם יראים שמא יזיק להם ההמון בגופם או בממונם, בכבודם או בכל אשר להם, אין ראוי אדם להכנס בגדוד של טהורי המחשבה, שהם הם גדולי הדעה באמת, אם לא נצח כבר את היראות השפלות הללו כולן. אבל יראים הם מפני ההמון מאהבתם אותו, ומהאחריות המוסריות הגדולה שבנפשם של מאורי עולם הללו. יראים הם שלא יזיקו את ההמון הכללי, שלא יפסידו את מוסרו, ושלא יהרסו את קיבוצו בזה שיתנו לו טוב גדול כזה, שאינם יכולים לקבל אותו ולא ליהנות מאורו, כהבעת מחשבותיהם הגדולות של הגדולים הללו בטהרתם, שההמון מוכן הוא תמיד לקלקל את מגמתם ולטשטש את צורתם, ולהבינם באופן כ"כ מסורס, עד ששפע האור הזה הוא עלול רק לשבר את כליהם הקטנים, ולאבד את מדת הטוב המוגבל שלהם שהם מחזיקים בו לפי מדתם. אבל מעבר מזה, החשק להשפיע ולהיטיב אינו נותן מנוחה. האורה המלאה שבנשמה דוחקת את בעליה ואומרת לו - השפיע! והאדם שגורל קודש זה הוא גורלו, נתון הוא תמיד ביסורי הצדיקים, שהם עם כל מרירותם ממרקים את גופו, ומצחצחים את נשמתו יותר מכל יסורי גוף ונפש המענים שבעולם.

תקסח. כנסת ישראל מנצחת את העולם בכחה הרוחני. שיסודו העליה המוסרית המוחלטת, העולה על הנטיות שברוח האדם, גם על הטובות והיותר יפות שבהן, מגלה היא את כחה, בידעת הנהגת העולם למעלה מדרך הטבעי, מסברת היא בניסים ונפלאות את מהותה העצמי, והאמת הזאת, היא בעצמה מגדירה את העז הרוחני בקרבה ובעולם. א"א לאדם, היחידי והקיבוצי שיתעלה על טבעו, בזמן שהוא תמיד חושב שכל המוטבע בטבע אין עליו כח עליון להחליפו בעילוי. על כן אין מנוס משפלות המוסר, שבעומק הרוח. לא לעובדי עבודה זרה, ולא לכופרים מוחלטים. והמחשבה שהיא מעצמת את הרוח להעלותו מכל המגרעות שבטבע הבהמי הפראי של האדם היא רק המחשבה האמונית, המבררת את פעולותיה ע"י שלטון שם ד' בעולם בהתגלות רצונית אידיאלית. שזהו גילוי שם ההויה שבתורת ישראל.

תקסט. המינות שתתפשט על העולם כולו, לפני האורה הגדולה העליונה שתופיע עליה, היא כדמות ההעדר הקודם להויה, בכל היש כולו. על כן גם הצורה הרוחנית העתיקה של האמונה צריכה להתרקב ולהסרח חכמת סופרים תסרח. ואחר הסרחון הזה, מתחלת צורה חדשה. כד מסרח גביל. ויוצא אפרוח עליון, ציפור טהורה, המוצאה בית מכבר בקן ציפור העליון, דיתוב תמן קוב"ה וחד מסכנא.

תקע. אי אפשר לשום תקומה כללית שתתקיים, אם לא כשהיא שמה את פניה להתחבר עם כל הטוב שבעולם, וכמו יחיד בחייו הפרטיים, שרק אז הוא חכם כשהוא לומד מכל אדם, כן, ויותר מכן, צריך ציבור לעשות.

תקעא. ישנם המון מחשבות שבטבען אינן יכולות להיות עומדות זו בצד זו, סותרות הן זה את זה, לא דוקא בצדם ההגיוני כי אם בהפעלות שהן פועלות על הרצון ועל הרגשות, ורק בדרך גבורה רוחנית מצויינת,

יוכל אדם לבא למדה זו, ששום הפך לא יעצור בעדו מלתן ללבו את המנוחה וההתאמה הראויה, ולא יירא משום הסתערות של רעיונות שונות, שהם עושים תסיסה בהפגשם יחד.

תקעב. האמונות המוכרחות של הרמב"ם, הם הדרכים שעל ידם מעמידים את הסגנון, והם טבועים בטבע האדם, עד שאי אפשר כלל שיעקור האדם את ציורי האמונות הללו מלבו, ולא יעקור על ידם את האמיתיות העליונות, שהם יסוד האמת לאמתו. ואחרי כ"ז, מדי דור ודור מתחדשים שינויים רבים בהיחש של האמונות המוכרחות הללו, אבל האמת הפנימית לעולם עומדת.

תקעג. מפני קטנות דעתו של אדם להקיף את הצד הכללי של הדיעות השונות, ואת הרוחב המאחד שלהן, כל הדורות והקבוצות השונות, חוזרים כל אחד על אופק מיוחד של ההשקפות האיתנות ברוחניותן, והכל מדמים שאין תקוה להדעת, כ"א כשתכחד ההשקפה האחרת, שאינה מחוג של המשיקף, מן העולם. ואין מרחיב את הדעת לומר שלא העולם כולו משתקף הוא בהשקפה אחת, כ"א חלק ממנו. א"כ הכל נצרך והכל עושה בנין, והסתירות לא מצד היש והחיוב שבההשקפות הן באות אלא מצד השולל שלהן, מצד המכשול הגאותני של אני אמלוך, ואין עוד שנטלו להן כל השקפה בשעתה ובחוגה.

תקעד. מי שמוכשר ליראת שמים אמתית, לחסידות וקדושה, צריך לדעת, שאי אפשר כלל להיות ככל אדם, אלא הוא מוכרח להתאמץ להחזיק במדתו המיוחדת.

תקעה. הצדיק הקדוש האמיתי הוא מאחד בתוכו את כל ההפכים, וכל הטוב המפוזר בעולם, שבמצב הקטנות כל אחד סותר את חברו, כשהם באים בפגישה במעמד אחד, בכלי אחד, הוא מאחדם בכחו הגדול המקיף והרחב. כי הוא מתעלה תמיד במחשבתו ורצונו לעולם העליון הרוחני, שבו אין מצרים, והכל יכול להכנס שם, וממילא יוכל כל הטוב להתקבץ ביחד, והוא פועל בכחו העליון, שהטוב המפוזר בכל היחידים בישראל, ובכל העולם, ובעולמים כולם, יתאספו יחד. ובמדה זו יש מדרגות לאין חקר. והצדיק היותר עליון הוא מקיף את הרוחב היותר כולל, ואין בו שום צמצום של דין, כי אם כולו מלא חסד ורחמים רבים, וחפץ הוא באמת בטובת הכל, אוהב לזכות את הבריות כולן, ושונא להרשיען ולחייבן. אמנם העולם לא יוכל להכיר את מדת הצדק הזה, ומוכרח כל צדיק עליון להלביש את צדקתו העליונה בלבושים רבים, שאחרי שהם מקטינים את האור יכולות הבריות ליהנות ממנו.

תקעו. הצדיק האמיתי כל תאותו היא הדבקות האלהית האמיתית, המתעלה מכל רעיון ומחשבה, ומרוממת מכל שאיפה מוגבלת וקצובה, כשהוא מענה את נשמתו על ידי המניעה שמונע ממנה את תשוקתה הכבירה הזאת, על ידי מה שהוא מוטרד ועסוק בענינים מוגבלים, שהם לגביה מילין דהדיוטא, העינוי הזה הוא מורגש בעולמות רבים מאד, והמון נשמות אין מספר מצטערות בצערו הפנימי. ואחר כן כאשר שערי אורה מתפתחים, והוא שב בתשובה מאהבה, ואור שמחת רוח הקודש מתנוצצת וזורחת עליו, אז בקול מצהלות של רעש גדול, של חדות

עולמים, מתנשאות נשמות רבות ממעמקיהן, ועולמות רבים עם שמים וארץ שבהם מתמלאים עז וחדוה. ברבות צדיקים ישמח העם.

תקעז. כשצדיקים מתגברים בקדושתם העצמית, שאור החסד מאיר בהם בהזרחה גדולה, יכולים הם לקרא לתשובה גם את הרשעים היותר מוחלטים, גם את השקועים בכל הזוהמות והקליפות, גם את הכופרים ועזי הפנים היותר נוראים, כי הכל כוסף לאור העליון בהגלותו.

תקעז. פשטיות ההבנה בהגדולה האלהית, היא מזהרת ומאירה בצחצחות את הנשמה של הצדיק, המתאווה תמיד לאור העליון שיאיר עליו ועל כל העולם כולו. ובכל עת שהזוהר העליון מזריח עליו את אורו, כשם שהוא מתמלא שפעת אושר, כן כל המדריגות כולם, מראשית מקור האושר עד עמקי נקודת רגשי נשמתו, מתמלאים עונג ואושר קדוש, וכל המדריגות שמתחתית לנקודת הרגשת נפשו, גם הן מתעלות, ובחשאי נכנס שם איזה חדוה פנימית וקורת רוח מלאה טוב, והכל מתברך ומתעדן, והרשעה והרע והכיעור והמהומה והחושך והמגערת שבהויה הולכת ומתמעטת, מצטמקת ומתכווצת, וחלקים רבים ממנה מתהפכים ע"פ קרבת שרשם לאור הטוב, ליושר, למנוחה, לקודש ולברכה. ויאמר אדם אך פרי לצדיק, אך יש אלהים שופטים בארץ.

תקעט. האמונה נותנת את המגמה של היש, והמדע את הדרכים איך מכירים ותופסים אותה. אם יתעצל האדם בהישרת הדרכים, תתעלם ממנו המגמה, ואם יחדל להיות עורג אל המגמה, יאבדו כל הדרכים את ערכם, וסופם להתעות. הצד המדעי שבאמונה הוא תמיד בערך של דרך למגמה, והצד האמוני שבמדע הוא הערך המגמתי של הדרך.

תקפ. כשבא העולם לידי טעות במה שחושב שכבר עלתה בידו המגמה של האמונה, מיד הוא מתחיל לסור ממנה, שהרי רחוקה היא ממנו המגמה האמונית, ובחיון עליון שלה שם טובה ואשרה, אמיתה וחסנה, גנוזים. ועל ידי רישול זה מהתוכן המגמתי, מתחילים דרכי המדע להתעות, וחכמת סופרים תסרח, והאדם מרגיש שהוא יורד מנכסיו המאושרים הרוחניים. והזרם החי בקרבו ממרום המגמה העליונה, שמשם נחצבה נשמתו, דוחפו לשוב ולשוב, והוא הולך ומזדכך, הולך ושב, עד שחוזר למרום האמונה.

תקפא. יש בעולם תוכן טוב ההולך ומתעלה, וזה התוכן מתגלה הוא ברצונו ובטבעו של האדם גם כן. בעבר היה הטבע והרצון האנושי יותר פראי ממה שהוא כעת, ולימים הבאים יהיה יותר נח וטוב מההוה. בעבר היתה מהות התורה והמוסר פונה ביותר לביטול כח הרצון הטבעי, מפני שהרע היה מרובה בו, ולעתיד הולך הדבר ומקבל צורה חדשה, עד שהדרישה של החופש הרצוני תובעת תביעות מוסריות שיניחו את הרחבתה המבוקשת, שאז תראה כמה טובה צפונה בה. אבל בתוך הרצון העכשווי כמה סיגים עדיין יש בו, ומתוך הזכות של הניצוצות הטובים של הרצון שהתעלה חפצים גם אלה הסיגים לזכות בחופש, וחופשם יחריב את העולם ויזהם אותו. לזאת המלחמה עצומה היא, וכל מחנה נגינה בצדק, ולוחמת בצדק, החפשים לוחמים בעד ניצוצי הטוב

של הרצון שלא יסבלועבדות לאין צורך, שהוא אך למחסור, והמשועבדים, מכירי העבר ויודעיו בהדר טובו, מגינים על השעבוד, שלא יהרסו חלקי הרצון המזוהמים את הבנין האצילי של העולם. וגדולי הנפש צריכים לתווך את השלום בין הלוחמים, בהראותם לכל אחד מהם, מה הוא הגבול השייך לו באמת.

תקפב. אם מודים הם המאמינים בתורה באמת, בעיקר הגדול של שלילת הגשמות, הגבול, השינויים, וכל התוארים של לשון בני אדם מהאלהים, כבר הם מוכרחים לדרך בדרך אמונה מושכלת. וכיון שנקודה אחת מההשכלה האמונית מוכרחת היא, כבר כל העולם כולו המושכל הוא מוכרח. והחכמה והאמונה מוכרחים ללכת צמידים, ובאין דעת אין אמונה. והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת. ורק אז תבוסס האמונה בהשפעתה המעשית. יראת ד' היא אוצרו.

תקפג. כדי לנצח את ההפקרות והכפירה המהרסת, צריכים לחנך תלמידי חכמים בריאים בגופם וגם בכל כחות נפשם, מחונכים בטוב טעם ובכשרון הכרה של נועם הרגשות שבאים מתוך הטיפול בנשגב שביופי, של שירה ומליצה, וגם של הדר הטבע והיופי המובלט בכל מלאכת מחשבת. דירה נאה, אשה נאה וכלים נאים, המרחיבים דעתו של אדם.

תקפד. הרצון הטוב הקבועבלב הצדיק לעולם, שוכן עמוק מאד בתוכיות נשמתו. ומתוך נקודה מאירה זו הוא מלא גודל ועז בגאות ד', ומלא פחד ויראה מכל חטא. זה הרצון מחולל הוא נפלאות בעולם, הוא דוחף תמיד את ההויה כולה, שתצא מחשכה לאור עולם.

תקפה. כל מה שמסתכל האדם יותר במעלתו הרוחנית, ככה ימצא, שאינו צריך לציוריו שום הגבלה. אדרבא, יצייר כח המצייר כל מה שיש בכחו. וגם אם כהנה וכהנה יצייר גודל ועז, עדיין לא יגיע לשיעור טפה מן הים ממה שיש לגדל ולרומם. וכמה אושר שימלא מהסתכלותו החפשית, כששחוק הדמיון הטוב ילוה אותה. עדיין לא יגיע לחלק אחד מרכבות אין קץ של העדן האמתי, השרוי בכל היש, שכולו הוא התגלות שעשוע עליון, ועדן צור כל עולמי עד.

תקפו. לפעמים יש חסרון באמונה צרופה, מפני שאינה יודעת איך לבסס את המחשבה העליונה על היסודות של כל המדריגות התחתונות שבנפש האדם, שהם נמצאים בטבע הבשר ובנטיית הדמיון, ואפילו בתכונת ההזיה של האדם. שהכל צריך להתפרנס מהמחשבה המקפת כל דבר לפי ערכו והאמונה הצרופה דואגת רק בעד השכל, ונמצא שכל תכונות החיים שחוץ לשכל נשארים בלא השפעה של קדושה. ולא עוד אלא, שכיון שהשכל מושפע מן האמת העליונה שהוא אור הקודש, והתכונות האחרות אינן מושפעות ממנה, נעשה ע"י זה הריסה ומלחמה פנימית בתוך הנפש בין הנטיות השונות, שאינן יכולות להתמזג זו בזו. ואין תקנה לשלומן של היחיד ושל הציבור, כי אם באמונה חיה, הכוללת הכל, שצירופה יהיה רק בתכונת ההשכלה העליונה שלה, אבל הדמיון וההתפעלות, הרגש והטעם הגופני, העריגה והכמהון של הבשר, ההזיה וההתלהבות הדמיונית, גם הם לא יחסרו, אלא שהכל יהיה מונהג תחת השלטון של הדעה המזוקקת

העליונה, שיש בה האור השכלי הצלול, ועוד מה שיותר מזוכך ממנו, ע"פ סוד ד' ליראיו. וזאת היתה המטרה של גלות מצרים, אשר נפלו ישראל בעבדות פחותה, שמטמטמה את רוחם והשפילה את כשרונם ביחס להשכל המעשי, והוכשרו להשכל האלהי בהופעת אור האמונה.

תקפו. הדין נותן שיש נשמה לכל ניצוץ, שהוא שואף להתעלות, ומתעלה על ידי אור חסד עליון שמופיע תמיד, וקל וחומר לכל בריה שהיא הולכת ומתעלה, בכל גון של הויה שהיא נמצאת, בין בתאר של פעולה בגוף בין מחוץ לגוף, וכל מין ממני החלוקה, כמינים ופרטיות, וקל וחומר אנשים ומשפחות, עמים ולשונות. כל מושג כולל יש לו נשמתו שהיא הולכת ומתעלה, וקל וחומר עולמים שלמים שהם הולכים ומתנשאים, הולכים ומתעלים, חיים הם בשימושם הגופני עד הזמן שנשמתם משתלמת, ואחרי כן כל הרוחניות שבהם מתעלה, ובצורך החיים הכללי העליון מכל נחיצות של גוף ועולם מקומי הם נצירים בכל כחותיהם הכלליים והפרטיים. וכשאנו רואים במחזה כמה עולמים לאין תכלית כבר היו לפנינו, אנו יודעים מזה, כמה עדן ואור עליון מקבלים האורות הרוחניים הכלליים שלהם בכל פרטיהם, ואור עדן זה באיזה צורה הוא משותף לכולנו יחד.

תקפת. האמונה האלהית מבארת את הגודל והעז שיש לרצון האדם והכרתו, לכשישתלם בכל מילואו, שכמובן לא יתבאר הדרך בבירור כ"א על ידי ידיעה שלמה בכל היש כולו, לפי מדת הגודל היותר אפשרית, ונשאר לעולם החק שדעת ד' באה מדעת מעשי ד', והאמונה היא מקפת את כל הידיעות לעשות חטיבה כללית מכל הפרטים כולם. ובזה היא נותנת חיים נצחיים לכל הזוכים לאורה. והיא מחיה בלשד פנימיותה, את המוסר, את חיי החברה, ואת חיי היחיד, כשם שהיא מחיה את כל העולמים כולם, מראש ועד סוף. שכולם יחד הנם אדם אצילי, צדיק עליון, שנאמר עליו בצדק צדיק באמונתו יחיה, והצדיק היחידי הפרטי שואב את אור צדקו משפעת של צדיק עליון. של אדם עילאה זה הכולל כל היצור כולו, שכולו ביחד שואף ופועל טוב נפלא, אשר כל רעיון לא יכולהו, ומנובלות אורו כל טוב נמצא, וכל עדן וגן, וכל נשמה ועולם מתמלא רוח חיי עדנים, רוח גבורה וקדושה, עד כדי לתן מלכות למלכים נבואה לנביאים, שירה לשרים, גבורה לגבורים, וצדק לצדיקים.

תקפט. כמה סגוליות הן המצות אשר באור האמונה נכירן, כמה חיים הם נותנות לנו ולעולם - זה יכיר הדור המפותח, אשר יעלה למעלה מכל הרום של הנסיונות המדעיים. בתוך הנשמה אנו צופים את ערכן, וסוד ד' את ישרים ואת יראים יגלה לעין כל, ע"י חופש הדעת ההולך ואור. רק החופש הוא אב האמונה העליונה, אמונת אומן, שגורל העתיד בידה הוא.

תקצ. כמה נואלו האנשים שאינם מסתכלים בפליאות הטבע וחוקותיו, בגודל מעשה אלהים שבעולם. באין בסיס של השקפה חמרית גדולה ועשירה, ההשקפה האצילית מתשטשטת. כל החוצפה והכפירה באה לעולם לתבע את עלבון החומר מבעלי הצורה המפריזים, העושים עול להחומר בבלטם וברדפם אותו, בין בצדו המעשי בין בצדו העיוני. וכל המטפלים בחומר ביושר ובצדק - בין הנותנים חלק הגון לגוף ולתביעותיו, לחברה ולתביעותיה וצרכיה הארציים, בין המיוחדים זמן להסתכלות מדעית בכל ערכי החומר, בארץ

ובשמים וכל אשר בם, בהיות עינם ולבם אל הרוח והנשמה העליונה מכל - הם מביאים את ברכת האושר והשלום בעולם, והם הם הנם החיל אשר נגע אלהים בלבם, בוני חרבות ומשובבי נתיבות.

תקצא. כל מי שקדושת נפשו עלתה למרומי ההסתכלות של פנימיות ההויה, שואב הוא רוח הקודש ממעמקי נשמתו, כל מה שיסתכל יותר בעולם החיצוני, בחכמתו וערכו, ובכל טענות הערות ותביעות של בעלי החיצוניות, יתחדד חושו הרוחני יותר ויותר, ומכל קליפה ישיג אור, מכל כפירה אמונה, וקדושה מכל טומאה. למרומים הללו אפשר להגיע על ידי הדרכה תדירית, בדרכי תורה, בחכמה, בתרבות ודרך ארץ, שנזהרים בהם שלא יהיו סותרים זה את זה, רק יתאחדו יחד באיחוד קבוע, שהוא מתעלה, כל מה שההסתכלות בחכמה העליונה, המביאה להכרת האחדות באור חיים ורוחב דעת, היא מתגדלת בגודל תמידי, ומראה היא את פעולתה על כל הליכות החיים כולם, המדות הדעות והמעשים.

תקצב. כשההכרה האלהית עומדת בשפלות אצל האדם, העולם הכללי, והיחיד הפרטי, אז כל מה שהוא עושה לשם ד' מקבל צורה שפלה, ומעמיק לפעמים את הרושם של השפלות. אמנם השפלות הזאת אינה נערכת, כ"א לפי ערכו של האדם ושל הדור, של הקיבוץ ושל הסביבה. אם יש אפשרות להתוכן האלהי שיתעלה, ומפני שפלות ידים ומיעוט הסתכלות נעשה נמוך, אז חשוב התוכן יורד ממדרגתו ומשפיע את השפעותיו לא להצלחה. אבל אם החוב מתמלא, והדעה עושה את חיובה כראוי, לפי הדור ולפי המקום, אז ברכת ד' היא מלאה על התוכן האלהי, והכל מתמלא עושר ועז וברכת החיים על ידו.

תקצג. אהבת הבריות צריכה טיפול מרובה, להרחיבה ברוחב הראוי לה, להלחם נגד השטחיות, הנראה בסקירה הראשונה, ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה, ומצד המוסר המנהגי, כאלו יש ניגודים ולפחות שיוון נפש, לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש. המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם, והיא גם כן צריכה להתפשט על כל האדם כולו. למרות שינויי דעות בדתות ואמונות, ולמרות החילוקים של הגזעים והאקלימים, נכון הדבר לרדת לסוף דעתן של העמים והקיבוצים השונים, כמה שאפשר, ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם, למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה. כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם, תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה, וגדולתה הרוחנית והמעשית. וצרות העין, הגורמת לראות בכל מה שמחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא אחת מהמחשכים היותר נוראים, שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו.

תקצד. להשוות סיפור מעשה בראשית עם החקירות האחרונות הוא דבר נכבד. אין מעצור לפרש פרשת אלה תולדות השמים והארץ, שהיא מקפלת בקרבה עולמים של שנות מליונים, עד שבא אדם לידי קצת הכרה שהוא נבדל כבר מכל בעה"ח, וע"י איזה חזיון נדמה לו שצריך הוא לקבע חיי משפחה בקביעות ואצילות רוח, ע"י יחוד אשה שתתקשר אליו יותר מאביו ואמו, בעלי המשפחה הטבעיים. התרדמה תוכל להיות חזיונית, וגם היא תקפל איזה תקופה, עד בישול הרעיון של עצם מעצמי ובשר מבשרי. והודיע הכתוב

שקדושת המשפחה קדם להבושה הנימוסית בזמן, וכן במעלה, שאחר ההתעוררות מהתרדמה הוחלט דבר זאת הפעם, ומ"מ היו שניהם ערומים ולא יתבוששו. ולמדנו, שלא רק עבירה נמוסית היא פרצת העריות, שפורצים בה כשאין רואה, ועין נואף שמרה נשף, אלא דבר עמוק מוטבע בשורש נשמתו של אדם, שחוטאו חומס נפשו, והפורש מהם נקרא קדוש בעצם.

תקצה. קשה מאד להביט בבת אחת על רוחניות העולם וגשמותו, ומכל מקום גבורי כח מתגברים הם שתהיה הסתכלותם שלמה בשני הצדדים. ההשקפה הרוחנית כשהיא מתעלה, היא מבארת רזי עולם. היא מראה באספקלריא של קודש, שיש בה צחצוח של הכח המדמה על פי הארת השכל, וצירופה של הופעה עליונה את כבוד המצות האלהיות, נועמן והדרן, והיא מראה את הגודל והשיגוב שיש בתורה ובתפילה. ביחוד מראה היא איך תפילת ישרים מתקנת היא את העולם, מישרת את דרכי החיים, ומוציאה את האדם מאפלה לאורה. וכל מה שתזריח ביותר ההארה הרוחנית של העולם בנשמת החושב, ככה האמתיות הללו הולכות ומתבררות לפניו, ומציגות לו תוכן מלא של חיים בהירים עדינים ועליונים. וכשמגיע אדם למדה זו, בכלה או במקצתה, מתמלא הוא ענוה, ונועם של תנחומים מתעורר בקרבו, ועולה הוא בתשובתו למעלה מכל חשבון ומכל משקל.

תקצו. הקדושה הולכת ומתפשטת בעולם, ברז גדול היא מטהרת את מעשיה, היא מטהרת ומאמצת את רצונו של האדם, ומכשרת אותו, שיהיה כלי מעשה לשכלול העולם, החיצוני והפנימי, והיא מעלה את הרצון האנושי למרומי שכלו המעשי והעיוני. אם יציאת מצרים תעקר ממקומה, אם העבר איזה פעם לא יהיה לו תפקיד עיקרי, להחיות את הרוח, יהיה זה באופן שכבר כל תמציתו יהיה מסור בההוה, כל הניצוצות הנשמתיים יהיו קבועים בנזר העתיד, בהיותו להוה. שהם עלו מתהום העבר, בעת שהוא היה רק הצנור העקרי, שחיי הרוח בעולם נמשכו על ידו.

תקצו. כשהחקירה המדעית הולכת ומוצאת דיוקים מכוונים בתוך העלילות כולן של התוהו והבהו, כשכל התנועות, שהוים ושהתהוו בעולמים לפני יצירתם הגמורה, כ"כ מתאימות הן למטרת הבנין הגמור בשכלולו, הולכת בזה חכמת מעשה בראשית להיות תמיד יותר ויותר חכמה גלויה, שנדרשת רבים, ושנותנת מחיה לרוחות רבים. ולפי ערך ההכשר הזה שהעולם מתכשר לצפונותיה של חכמת היצירה המעשית, הולכים לעומתם הרעיונות של חכמת היצירה הרוחנית, ומתגבלים עם החיים והמציאות. והאמיתיות האלהיות, שבחותם האמת העליונה, שהיא תמיד מעוז של חכמי עולם האמיתיים, ושהיא אורם של ישראל בכללות, החפץ תמיד שהאמת העליונה המוחלטת תהיה המנצחת בעולם, והפועלת על כל הליכות החיים כולם בגבורתה, הולכות הן, ונעשות לדברים שהם שוים לכל נפש, עד שאי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינונים, כי אם ע"פ הרחבת הצעת רזי עליון, שהם עומדים ברומו של עולם. ופתחי השערים של מעשה בראשית, הם הם גורמים עצמיים לפתיחת שערי מעשה מרכבה, שהיא ההנהרה העליונה, המסגלת את החושים ואת הרצונות, את ההכרות ואת הרגשות, להאחז בעומק הרוחניות האיתנה, במקור חיים תמימים ונצחיים, עד שהחיים הולכים באומץ קדושתם לנצח כולו את המות, והטוב ממתיק כולו את כל הרע כליל. התפיסה השכלית

הרוחנית העליונה, כשם שהיא מתממת את הרצון האישי, ומעדנת את הקשר החברותי, היא פותחת את החושים הגשמיים והרוחניים להתקשר עם המציאות כמו שהיא, והאושר והעדן, הנוי והנצח שלה הולך ומתגלה לפניה. החיים שבגויה נעשים רחבים, טהורים, קדושים ועדינים, והחיים שמחוץ לגויה, וממעל לה, מאירים תמיד בכל נגהם. הרוחניות הולכת היא ומתעלה באדם ובעולם, בכל רגע של חיים. וההשכלה העליונה תופסת בהכרתה את הריקום של העילוי, והיא מתעדנת מרב זיו, ומעדנת את העולם כולו. כשרוחניות משתלמת בקצבתה, וחפצה היא מרוב עדנה ושבעון להעתיק את כחותיה לככר יותר לשדי, כל הסביבה מסתגלת לזה, והד קול העונג מקצה העולם ועד קצהו נשמע. לאור טוב זה, למבט כזה, על אותה האפלה, שחכמת החיים הבינונית קוראה זה מות, מחכה העולם. וההחלטה של ההליכה באור האמת העליונה היא מביאה אותו אל מעמד איתן זה. החיים החברותיים עם כל מילויי תיקוניהם, החופש השכלי וההרגשי עם כל הרחבתם, אומץ הרוח וגבורת הברש עם כל חסנם ויפים, כל אלה יחדיו יחוברו למשאלות הנצח, שרק הן בהפתרם יעמדו לעולם בשעת דחקו. רק דיעות עליונות, שהן נובעות ממקור עליון של חיים עליונים, ישיבו להעולם וכל אשר בו, לכל הנשמות העשוקות הערטילאות, ולכל שוכני מאפלות בגויות חולות, הרוסות ומזוהמות, את עז גבורת חייהם, את ברק יפעת נצחם. ושלום העולמים, והדר הרוחות לכל בשר, ישוב ויגלה, בגאון עז, ממעל לכל הגה ורעיון מוגבל.

תקצת. כל המחשבות והרעיונות, התשוקות הגדולות, והנסיגות העצומים, שעוברים על כל צדיק בנפשו הפרטית, כולם עוברים הם על כללות האומה, ובאופן כללי על כללות האדם, ובאופן יותר כללי על כללות העולם, וכל העולמים כולם. וכל מה שהאורה הפנימית והמקפת העליונה היא יותר נתבעת ברוב אמת מנשמתו של אדם, והוא מתגלגל הרבה בצער הצמאון לשבר את נפשו מהריווי העליון, עד שהצער בא לידי דכדוכה של נפש ממש, עד לכדי בחילה בחיים, ועד לידי התמעטות הכח, וההתהלכות כצל בנשמות, ובכייה לא יפנה אל רהבים, ולא יאבה בשום אופן לשכר את עצמו בשכרון החיצוני של העולם, לא בתאוות גשמיות, ולא ברוחניות, ולא בדמיוניות, ולא במה שקוראים שכליות, כי אם עומד הוא על משמרתו, והתגלות האמת העליונה והטוב המוחלט בנשמתו ובעולם הוא כל ישעו וחפצו, לפי מדה של התגברות תכונה זו, הוא הולך ומשתווה לרוח כל העולמים, וסוקר הוא מפנימיותו את הכל, והולך האור ובא לו מתוך מחשכיו, עד כדי צפיה נאמנה מסוף העולם ועד סופו, כל אחד ואחד לפום דרגיה, ויראה בגיאות ד', ברב עז וחדוה, וארח צדיקים כאור נגה, הולך ואור עד נכון היום.

תקצט. הצדיק האמיתי, שחפץ בטובת העולם ובזכותן של הבריות וטובתן באמת, יש בידו כח להמשיך הדביקות לעצמו, את כל האופי של המהות הרע שנמצא בכל הנפשות הדביקות עמו דבקות יחוסית של אהבה ואמונת חכמים. ומתוך שע"י המשכתו גז הרע מהם, נטהרים הם ונעשו נקיים מחטא. והוא בעצמו, מתוך גודל הטוב שבנשמתו, מתהפך הרע שלהם בעצמו לטובה, ומוסיף לו יפעה ואור גדול מאד.

תר. ממרום המציאות העליונה בא הדיבור לפיו של האדם, ואין לשער כמה גדולות הן העלילות המעשיות והרוחניות שפועל הדיבור מאז הנתקו ממקור אורו עד שבא לכלל ביטוי. ומהלך עצום זה עושה הדיבור בהתבטאו בחזירתו למקורו. וכשהוא מקושר להמחשבה האלהית בתורה ובתפלה, אין לאורו וזוהר עשרו קץ

ותכלית, וממש בורא הוא עולמים, מלאים כח וחיים, אומץ ועושר רב, והצדיק, בעל המדע, המשיג את ערכו של הדיבור, כרום השגתו תהיה גם פעולתו, ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

תרא. מה שהתיאבון הפשוט של האכילה עושה אצל בעלי חיים כולם, ואצל בני אדם בינונים, להמשיך את האדם לאכול להחזיק את חייו וכחותיו, פועל בצורה אצילית וכח נשגב אצל גדולי הדעה, צדיקים יסודי עולם, החפץ להתאחד עם כל ניצוצי הקודש הטמונים בתוך המאכלים, שהשמחה הנשמטית מתעוררת מהאדם האוכל לעומתם, לקבלם אל תוך נשמתו, להוסיף בהם אור ומדות עולמים, והם בעצמם מוסיפים עז ושמחה בתנועה, גם לפני האכילה. בעת האוכל כבר השמחה מתנוצצת במעמקים, ובאכילה עצמה היא עולה במעלה יותר עליונה, ויאכל בעז וישת וייטב לבו, וייטב לבו בדברי תורה, שהן הן האכילה והשתיה עצמן, לבאי בסוד ד', דידעי מאי דמחוי להו במחוג.

תרב. השקפת עולם גלויה ורציונלית, צריכה היא תמיד להתאחד עם השקפת עולם נסתרת מיסתית, ומשתיהן יחד, לכללותם והמון פרטיהם, תפרח השירה, תעוז הגבורה, יתהדר היופי ותרבה הדעת.

תרג. כל יום ויום מחיי האדם הוא שקול בערכו הרוחני מכל הימים שקדמו לו ביחד, והדבר הזה נוהג גם ברגעים ובחלקי זמן היותר קטנים, כי החסד האלהי הולך הוא ומוסיף אורה, וכל רשימות של העבר הם נתונים בההווה, ועוד הוא מוסיף עליהן את חידושו.

תרד. כל גוזמא בלתי מתקבלת באמונת הלב, שייכת היא רק לעניני החול. אבל עניני הקודש כל תאור של טוב ותפארת שמתנוצץ עליהם בשכל, הכל הוא רק מקצת מן המקצת משבחים.

תרה. כל מה שהאדם מקדש יותר את רצונו, ומעלה אותו למרומי הטוב, ככה זורחת בקרבו האורה של ההכרה האלהית העליונה, שיסודה העליון הוא הכרת השלטון העצמי האלהי בחופש גמור, שהוא תוכן הרצון המוחלט, שכל התוארים בו כלולים.

תרו. היופי העליון, התפארת האלהית, מושכת היא אליה את הנשמה, מעירה אותה מתרדמתה ומקיצה לחיים את כל כחותיה. מאירה היא עליה כאור שמש על צמחי חמד, ומפתחת אותה בכל ענפיה המלאים כח, פאר, נועם ורעננות. התשוקה ליחודי בית המקדש, לבית ד' בראש ההרים, לכהנים בעבודתם, לויים בשירם וישראל במעמדם, וכל קשורי הנפש שבנשמת האומה כולה אל זבול קדשה, מעירה בכל יום נוייו של עולם בלבן של ישראל, ומקימה מקדש עליון בנשמתו של כל יחיד, המתחילה תיכף בהתחלת סדר היום בסידור הקרבנות והקטורת. כל מחשבה ורגש ישראלי, המתרום בעליוניותו לרום פסגת נשמת האדם והעולם, מתמלאים חיים ע"י הופעת לב זאת, שיחידי סגולה מתברכים בה בכל יום, ומופיעים בגניזת כחם על הכלל כולו, על גוי ועל אדם יחד.

תרז. הרשעה שבעולם מוצאה באדם את מכונה, והיא הולכת ומתגלמת בקרבנו, מדי יום ביומו מוסיפה היא אומץ, מכשלת היא את כחו להתרומם להתעלות לטוב, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום. אי אפשר לאדם בלא תפיות תדירות, שאחד מפרקיהן הם הוידויים. האדם מוכרח להתודות על עונותיו, על חטאיו שבגלוי ושבסתר, ושבסתרי סתרים, על נטיותיו לרעה, ההולכות ומלפפות אותו. כשהטהרה של התפלה והוידוי באה מדי יום ביומו, כשחשבון הנפש אינו דבר נשכח מהאדם, אז הוא מנער את הרשעה ממנו, קמעה קמעה, טרם שהספיקה להעשות עליו ערמה גדולה כזאת שלא יוכל להרים ראש. ומארי דחושבנא בכל יום מסלקים את הרשעה היומית, מתודים הם לפני שינתם הקבועה, על עצמם ועל כל העולם כולו. לפחות מגלים הם את מחאתם על הרשעה הפרטית, והכללית, בכל מקום שהיא, מעמידים בזה את נפשם נכח הטוב והקודש, מעלים אותה בזה אל שרש חיי קדשה, מחברים את יניקתה מבאר הטוב. בידך אפקיד רוחי.

תרט. היצירה הרוחנית חפשית היא. אינה מתחשבת עם שום השפעה חיצונית, היא יוצרת כפי הלך רוחה פנימה. וכל מה שתתגבר בקרבה אמונתה בעצמה, כן תעלה למרומי האמת. השקר, והרשעה האחוזה בו, אינם באים כי אם מהשפעה חיצונית, שבאה על היצירה הרוחנית כספחת, המצוה אותה בכחה להגות ולא רוחה. כי הואיל הלך אחרי צו, ואין צו אלא עבודה זרה.

תרט. כל הספרים כולם, בין בקודש בין בחול, וכל הידיעות הבאות לאדם מחוצה לו, אינם כי אם עוזרים לעורר את רוחו הפנימי, להוציא לאור על ידם את הגנוז במעמקיו.

תרי. ע"י התורה סופג האדם אל תוכו את נשמת ישראל, ואדם מישראל אי אפשר לו לחיות חיים שלמים כי אם בנשמת ישראל שתחיה אותו. והמחשבה הכללית הבאה לאדם בצלילות דעתו, היא נותנת בו את רוח האדם שבקרבנו ומשכללתו. וכל מה שיתרגל יותר בתיקון תורה ומחשבה צלולה, ישתכלל יותר אופיו ע"י מה שתחובר נשמתו הישראלית עם רוח האדם שבקרבנו, וכל אחד מהם ישפיע על חברו את ברכתו.

תריא. צריך האדם להתעשר בפרטים תחלה, כדי שיוכל לתן לרוחו חופש והרוחה לסקירות כלליות, שזהו כל עונג רוח האדם, השואף להרחבת הנחר של הבינה העליונה. אחר שבא למדרגה הוגנת של רכישת פרטים, אז הולך הרוח ויוצר לו ערכים כלליים, שהם הולכים ומתנשאים מעל כל הפרטים. וכשהם משתלמים בצביונם, מרחפים הערכים של הבינה העליונה על הפרטים הרבים, כיונה זו שמרחפת על קנה, להוציא מן הכח אל הפועל את החיים והאור הגנוז בכל פרט ופרט, ע"י תבונה חודרת, השואבת מהבינה העליונה, ומענקת עושר לפרטים הרבים, בהמון שינויי גווניהם. אז מגיע תור הגדלות לאדם, שתובע ממנו שלא תהיינה פעולותיו מצות אנשים מלומדה, אלא שכל פעולה וכל הרגל, כל עבודה וכל מצוה, כל רגש וכל רעיון, כל תורה וכל תפלה, תהיה מוארה באור הגנוז, באור הכללי, הגנוז צנשמה העליונה, לפני הופעת פעולתם.

תריב. הרבה דברים מדקדוקי תורה נראים מיותרים, ודומים למשא על הבריות, מפני שאינן מכירין את גודל כחו של הרע שבאדם ובעולם, ואינן יודעין כמה עצות, סייגים ותחבולות, צריכין בני אדם איך להמלט ממנו, בין מהרע הרוחני בין מהרע המעשי. אמנם ע"פ החולשה שירדה לעולם, ע"פ הדלדולים הגופניים והנפשיים שפגעו ביחוד בכנסת ישראל, נתדלדל הכח בכלל ועמו ג"כ כח הרע, ואין אפשרות לחטא חטאים נוראים, אבל בלב יצר חשוב, במעמקי הכח הרע גנוז הוא, וכשיתעורר הכח לאיתנו יקיץ גם הרע עמו לבלע ולהתעלב. על כן הננו תמיד זקוקים לאור תורה ונר מצוה המצרפים את הבריות כדי שנהיה מוגנים יפה בעת שוב כח החיים המלאים אלינו, לקבל את הטוב והאור, ולזרות הלאה את הרע והחושך. כל אמרת אלה צרופה, מגן הוא לכל החוסים בו.

תריג. כל מחשבה רזית צריכה המון מחשבות גלויות, להגלימה, ולהיות לה למגן ולמעקה, שלא יפלו אורותיה, לתהום הדמיון, השקר וההירוס. וכל מחשבה גלויה צריכה ניצוץ רזי, לעדנה, לשמרה מקלקול ומהתהפכות לסם מות, תחת תכונתה המקורית להיות לסם חיים.

תריד. ההבטה הרציונלית על העולם, בכל חזיונותיו, החמריים, המעשיים, המוסריים, והרוחניים המוחלטים, היחידים והמצורפים, הכלליים וכללי הכלליים, היא מבליעה את הנקודות והקוים המיוחדים הדקים בתוך ההארה הכללית, ומתוך כך נוח לה להתעלות למרחב כללי. אבל כשלון טמון לרגליה ע"י מה שלא נתבססה יפה בחדירה אל הדייקנות הפרטית. הופעה זו נראית מכחה של הרציונליות בחול, וגם בקודש. הרזיות היא חודרת לפרטים ולפרטי פרטים, אין קו ונקודה שתעבור עליהם בשתיקה, אין קוץ ותג שלא תדרוש עליהם המון פליאות, אין תנועה קלה, וחזיון קטן שבקטנים. שלא תפיץ עליהם קרני אורה. לצייר ולתאר, להרגיש ולחשוב. מסוכנת היא הרזיות שלא תשקע בקטנותם של הפרטים, שלא יאחזו כנפיה הרחבות בחגוי סלעי מגור של חשכת הקטנוניות. היא לפי זה צריכה תמיד להחליף כח. לפעמים צריכה לספוג אל תוכה את האויר הרציונלי, השטחי. היא מעלתו, כשאוחזתו בידה. וביותר היא נועדה תמיד להתרומם במרחביה העליונים, בדרושי הגדולה העליונה. בכללי כללי הכללים, שגם הם לפרטים נחשבים, בעת שכללים יותר רחבים מופיעים עליהם. אבל סוף כל סוף תנצח הרזיות בכחה לאלהים, ותבא עד תכונתה להראות לעולם כולו, שאכן גדלות עליונה יש גם בכל קוטן. אין גבהות לפני המקום, ולא שפלות. אין קטנות ואין גדלות, כי הכל רם ונשא והכל שפל ונמוך, הכל רם ונשא מצד מקוריות החיים של אור חי העולמים, ששוטף בכל, והכל שפל ונמוך אלמלי יצוירו שהנם נשארים לעצמם בלי מקור האור, שאז כלהו ספירן מתחשכן. וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור.

תרטו. כשכח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתקנים, בסדור מלא, בקדושה ביחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה, אז ההתרחבות לצד החול, לענוגי החושים הרוחניים והגשמיים, להצצה חדירית ופנימית לתוך חייהם של המון עמים ולאומים שונים, למפעליהם וספריותיהם, התגברות עז החיים הטבעיים, כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב, והתחום ארוך הוא : יב מיל כמחנה ישראל כולו, כופל באמת את כל העולם באיכותו, יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. משחשך האור,

משגלתה שכינה, משנעתקו רגלי האומה מבית חייה, החל הצמצום להיות נתבע. כל עז חילוני עלול להיות לרועץ, כל יופי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקדש ותם הטהרה והצניעות, כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרוס את סדר האמונה והחיים הישראליים, כל שמינות קטנה מביאה לידי בעיטה, מכאן באו העוצב והסגוף, הקדרות והפחדנות, וביותר ממה שפעלו אלה על החיים הגשמיים פעלו על החיים הרוחניים, על רוחב המחשבה, על תעופת ההרגשה, עד אשר יקיץ הקץ, שקול קורא בכח: הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשכי, האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי, כי ימין ושמאל תפרוצי וזרעך גוים יירש, וערים נשמות יושיבו. והתחום של אלפים אמה הקצר הולך ומתרחב, כמדת ישועתן של ישראל ההולכת ואורה קמעא קמעא.

תרטז. כל דעה של אמת, מסבבת ע"פ שילוב הרעיונות של חסרון שכלול שכל האדם, כמה דעות של שקר. ולפי הערך ששכל היחיד והרבים ונטייתם לטוב ולצדק היא לקויה, ככה יגדל הערך של הסיפוח של השקר בנחלת האמת. העליה העולמית, שהיא מגמת כל העבודה האלהית, היא שואפת להסיר תמיד, מעט מעט, את הזיקוק של השקרים אל האמת. לפעמים יש, שאחד חושב שכבר הפריד בין חלקים של שקר לשורש האמת, ויוצא להרס את השקרים, והוא מהרס בעל כרחו את האמת, מפני שעדיין הם משולבים זה בזה. הננו תמיד מכוונים להפריד לגמרי את כל השקר מהאמת במחיית עמלק, ויהיה השם שלם והכסא שלם.

תריז. לפעמים הצדיק נופל ממדרגתו, כדי שיכיר בהכרה עמוקה את הרע, למען ידע לשנאתו ולהזהיר אחרים ולהזהר ממנו. ולפעמים עיקר הנפילה באה כדי לשכלל את הידיעה של הצדיק, שלא יחסר לו אפילו חלק מן החושך שיעלם מעיניו, ובחזירתו למעלתו הוא מרומם עמו את כל הנטיות החלושות והרעות שלו, ושל כל הנשמות והעולמות שיש להם שייכות בחייו ונשמתו, לפי המגעים הקרובים והרחוקים. ולטובה מצטרף הכל, ממש הכל בכלל, כי נידי כולהו נידי. וטוב לב משתה תמיד.

תריח. הצדיק העליון, השוקק לסוד ד' ליראיו תמיד, חייב להאמין שלא יבא שום חטא על ידו. ואפילו אם נראה לו שהוא נכשל באיזה חטא, ישוב מאהבה, כי גם מה שנראה לו שהוא חטא צריך ע"ז תשובה, כמתכוין להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה. אבל בפנימיות לבבו צריך לדעת בבירור, שכיון שהדבר בא לידו, הוא בודאי טוב נעלה, ורוח ד' נחתהו להוציא יקר מזולל, ושיסבול עוד ע"ז מכאובי נפש, ממה שהדבר מתדמה לחטא. ויסורי הצדיק הם ממרקים לא רק את גופו לבדו, ולא רק את נשמתו לבד הם מצחצחים, אלא בכל העולם כולו הם מוסיפים אורה ומירוק, ומקרבים ממש גאולה וישועה. וראוי לדעת שכל המחשבות שלפעמים אם היו עולים בלב אנשים בינונים, היו מחריבים את כל עולמם הרוחני המוסרי, הן מלאים מתיקות וקודש עליון בפנימיותן. והצדיק, שאור ד' מופיע בקרבו ותורת אלהיו בלבו, גבהו מחשבותיו ממחשבות המון האנשים וחכמיהם וצדיקיהם, ומסילת קודש עליונה סלולה לו, היא אורח צדיקים. וכל מה שיבורר לו יותר כבודו העצמי, וגדולות קדושות רצונותיו, ובהירות הכרותיו האלהיות, כן יתרחב אורח צדיק זה, והיה לדרך אשר רבים יבאו בו. ועמך כולם צדיקים.

תריט. כל עונג שאין תערוכות צער כל שהוא נמצא בו, אינינו עונג כלל. והמעלה העליונה של צדיקים יש לה קורטוב צער, שהם מצטערים על שנמצאים אחרים שהם נכונים מחופתם.

תרכ. ותיקון העולם יהיה בו קורטוב של צער, על מה שאין תקנה להנחש שיהיה גם אז עפר לחמו, אע"פ שלא יזיק מאומה, ולא יצטער בעצמו מזה, שיצדיק עליו את הדין בדמימות, מ"מ קורטוב צער יש כאן, שמשלים את צורת העונג.

תרכא. על פי התנוצצות של רוח הקודש משיגים בבת אחת, בלא יגיעה, סדרי חכמה רבה, הכוללים בקרבם עדן, יופי, קדושה, ברכה, אהבה, גבורה, ומשיגים את העולמות על פי השתלשלות סדרם כמו שהם גלויים בנשמה, שחציבתה היא מכולם. המוכשרים לזיו הסתכלות קודש זו, נתבעים הם לעסוק תמיד ברזי תורה, מצד עצמות ערכם, תורה לשמה ממש. וכל מה שהם משלימים יותר את אופים הרוחני בזיו הצחצחות העליונים, הרי הם מתגדלים, מתפארים ומתנשאים. וכל העולמים כולם, וכל הנשמות שבתוכם, לכל מדרגותיהם, מתנשאים עמם, ושם ד' הגדול מתגדל בהם ועל ידם. וכנסת ישראל מתברכת, וגאולתה מתקרבת. והתפלות מתעלות, ומתקרבות למרכז מגמתן, והולכות ונשמעות. והמאויים הולכים ומתקיימים, וכל חפץ הולך ונמלא. יתן לך כלבך וכל עצתך ימלא, ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. והתיקון המוסרי האמתי של הטהרה העליונה של כל המדות. וכל המעשים כולם שהם תולדותיהן, הולך ומתגבר בשפע, וכפרץ מים הולך אור חדש ופורץ. ולמלאות המבוקש האדיר בקודש של צדיק עליון, מכון אור עולמים. מתנועעות נשמות מופלאות מחביון עזם להופיע בעולם, לחדש חיים חדשים, לכוון קודש קדשים, להסיר חליים מחולים, וזוהמות רוחניות מנפשות נעשקות. ומזיו הרחב הזה העליון לוקטים אורות, וניצוצות, הממעיט אסף עשרה חמרים.

תרכב. הרצון העולמי, המחולל את החפצים כולם, המשביע לכל חי רצון, הממלא כל נשמה בטל חיים, הגואל משחת את כל החיים, המקבל שפעת אור מכל המקורות העליונים מזילי הדוים, ומופיע על כל אור וחיים, המרעיף טל חיים על התכונה העולמית כולה, על תבנית כל, הוא יסוד עולם, צדיק עליון, עמו אור זרוע ושמחת ישרי לב. בהופיעו בכל הדר כבודו, בתכונה ההיות של העולמים כולם, בצורתם הכללית המאחדת כל, אין קץ לששון, ואין תכלית לשמחת לב ועונג נפש, אשר ימלאו חדרי חדרים של כל עולמי עד, מרום עזם, מגדולת גדלם, עד שפל חולשתם וקטנות קטנם. אשרי אדם עז לו בך, אשרי שותה ממעיני עדניך, בלכתו בדרך צדיקים, ובהדבקו באור תורה, בזיו חכמה ויפעת צדק ומשרים, לכוון ולבנות, ליסד ולשכלל, פאר כל צבי, והדר כל צניף תפארה.

תרכג. כל עצבון בא מפני החטא, והתשובה מאירה את הנשמה ומהפכת את העצבון לשמחה. העצבון הכללי שבעולם מקורו הוא בזוהמת הכלל הנמצא בחללו של עולם, מחטאת הרבים והיחידים, ומחטאת הארץ הכמוסה, שיצאה לפועל בחטאת האדם, שצדיקים יסודי עולם, ומשיח ביחוד, שב בתשובה על מהות חטא זה ומהפכו לשמחה.

תרכד. הנשמה מתגדלת מתוך ההסתכלות של העולם כולו, הגשמי והרוחני, ומתגדלת מתוך אור התורה הכתובה והמסורה. מה שנוגע לישראל ביחוד, מגדל את כח אורה הפנימי, ומה שנוגע לכל העולם מגדל הוא את כח אור המקיף שלה. כשיתאחדו יחד שני האורות במזיגה הגונה, יצא אור גדול מחובר לכלים מעשיים, מחולל נפלאות רבות והמון חדשות מרעישות עולם בשמחת עזם.

תרכה. יש ניצוצות חיים בעולם, שהם מוסיפים אור חיים בנשמה שקולטת אותם, וישנם כאלה שהם מחשיכים אותה לפי ערך כמותם ואיכותם, וערך ההחשכה הטבועה בתכונתם. הניצוצות שבמאכלים ומשקים מאירים רק אם באים אחר שכבר הופיע אור התפלה על הנפש. ההחשכה מעיבה את המסך של הדמיון, שלא יוכל השכל הנפשי לחדור על ידו. והכשפים והנחשים כולם מתכונה זו שולטים, ולא נחש ביעקב ולא קסם בישראל.

תרכו. את הרוחניות אין מתקנים בדורנו כי אם במילוי הגשמיות. הכחות הגשמיים של תלמידי חכמים, שנקלט יפה אור הקודש בלבבם, מוכרחים לחזק. ואי אפשר לכחות גשמיים שיתחזקו ולא יורידו את הערך הרוחני והמוסרי ממעלתו. כ"א כשהאורה המחשבתית תהיה גדולה עמוקה ורחבה. וזה אי אפשר כי אם כשהעסק ברוי תורה יהיה גדול ומזהיר. וכחות החומר, ומחשבות ורגשות חמורות. יתאמצו. על ידי כל המכשירים, שהם מתחזקים בהם, להיות בסיס לקודש. האומץ של החלק הקדוש ביותר שבאומה הוא בונה את הכל, הוא נותן כח באומה, ובעולם, לרומם את יסוד החיים, ולהופיע אור בנשמות רבות, יסודיות, שכל אחת מהן מחיה עולם מלא.

תרכז. אי אפשר להוציא לאור את הניצוץ של קודש היותר נשגב, שהוא טבוע במעמקי הכפירה, שהוא לעשות דברים לשם פעלם, את הטוב לשם הטוב, כי אם ע"י יאוש פנימי מהאישיות המיוחדת, ע"י הספקנות שבאה לגדולי הדעה והיושר בצדקתם עצמם. והספקנות נוקבת עד התהום, עד הספק אם יש תקוה, אם יש חלק להיחיד העורג השואל ודורש, בין צדיקים לעתיד לבא. ומניות הספיקות מתקבצים לאותו הערך של מניות הספיקות של הכפירה. ואחרי אבידת התקוה, קם היושר והטוב, ודורש את תפקידו, והולך הקשור בקדושת אמונה עליונה, ופועל טוב בשביל הטוב שמתגלה לו בצורה של רצון אביו שבשמים, ומה שהוא למעלה מתואר זה. ואחרי הצלת ניצוץ אורה זה מהכפירה, הטמונה בתוך היאוש, מתחלת תקופת העז, ההולכת ומתגדלת, היוצרת אורח צדיקים ההולך ואור עד נכון היום.

תרכח. כל מה שיחסר להאדם והעולם זכיות מעשיות ושכליות, בכל מדריגותיהן, כן יחסר לאור אין סוף המתנוצץ עליהם בהירות ציורו, ונדמה לענין ערפלי שאין בו כ"א תהו ובהו. וכל מה שיוסיף העולם דעה ושכלול, ככה יהיה ציור אור אין סוף מבוסס ומפואר, עד כדי לתן מחיה לנשמות, ומרץ לעבודה מחיל אל חיל.

תרכט. פועלת היא נשמת כל יחיד במערכי ההויה כולה, כשהטוב מרובה בה מכריעה היא את הטוב הכללי בכחה, וכיוצא בזה להיפך, השתקעותה של המציאות הפרטית בפרטיותה ממעטת את הפעלתה על העולם כולו,

הרוחני העליון. בעת השינה כח החיים הרוחניים שואב הוא ממקורו, מטהר הוא ממעין החיים העליונים, אם נטהר הרצון, והחטא סר ממנו. החטא עצמו גורם חלישות הרוחניות, עד שהשינה סוגרת את כל פעולתו. אמנם יש מדה שהשינה יפה לצדיקים ורעה לרשעים, אף על פי שמצד הגלוי, חלקה החמרי, היא רעה לצדיקים ויפה לרשעים. התשובה לפני השינה מביאה ברכה כמוסה לעולם, ומברכת את הנשמה משפע מקורה.

תרל. הדמיון ישלח את קרני זהרו למרחוק, לצייר תמיד מה שהוא חוץ מעצמיותו של החושב, והשכל ילך סובב לנקודה העצמית שבנשמת החיים, ויצייר את הנמצא בקרבה פנימה. ולפי זה הדמיון נדרש הוא אל השכל למען העזר על ידו להצפיה הרחוקה, והשכל עוזר וסומך הוא את הדמיון להסביר לו, כמה גדול הוא הרכוש האצור בקרבו פנימה.

תרלא. אחרי כל הרעש של כל מיני ההתחכמיות, המביאות לידי כל ההריסות השונות למיניהן, ואחרי כל השיקוע היותר עמוק במערכת רזים וגנזי נסתרות, אנו באים לידי מסקנא, שעמל האדם ראוי להיות בכשרון מעשה להרבות טוב בעולם, בין אדם לחברו, ולכל היקום אשר על פני האדמה. והדעה צריכה. להיות עסוקה בהמון רב של השכלות מבוררות, הנותנות לעוסקים בהן חיים מאירים. וסוף טובה יחידית כזאת, שמתקיימת אצלכל יחיד, לחזור על כל ההמון כולו, לעורר את כל אחדלפי מדתו להכריעו לכף זכות, וממילא נעשה היקום כולו יותר נשגב ונעלה.

תרלב. תכונתה של ההסתכלות הרוחנית היא סקירת הכל ביחד. וזאת היא טבעה המיוחד לה, שמבדילה מהסתכלות שכלית פשוטה, שהיא עסוקה תמיד בפרטים מיוחדים, שבקושי מקבצת היא אותם למדת כלל מאוחד. בעלי הנשמות המיוחדות לסקירה פנימית קשורים אליה בכל כח חייהם, וצער גדול ועמוק הם מרגישים כשנלחצים, ע"י עצמם מפני ההרגל או ע"י השפעת הסביבה, לעסקים, רוחניים או מעשיים, פרטיים. אלא שהם מישבים את דעתם, בהכירם את הכרח החיים לעסוק בכל המכשירים המביאים למלוא המגמות. אבל בנפשם קשור חפץ נעלה לקצר במכשירים, ולהאיר במוקדם את האורה המגמתית.

תרלג. יש כפירה שהיא כהודאה, והודאה שהיא ככפירה. כיצד? מודה אדם שהתורה היא מן השמים, אבל אותם השמים מצטיירים אצלו בצורות כ"כ משונות, עד שלא נשאר בה מן האמונה האמיתית מאומה. וכפירה שהיא כהודאה כיצד? כופר אדם בתורה מן השמים, אבל כפירתו מיוסדת רק על אותה הקליטה שקלט מן הציור של צורת השמים, אשר במוחות המלאים מחשבות הבל ותוהו, והוא אומר התורה יש לה מקור יותר נעלה מזה, ומתחיל למצא יסודה מגדולת רוח האדם, מעומק המוסר ורום החכמה שלו. אע"פ שעדיין לא הגיע בזה למרכז האמת, מ"מ כפירה זו כהודאה היא חשובה, והיא הולכת ומתקרבת להודאת אמונת אומן. ודור תהפוכות כזה, הוא נדרש ג"כ למעליותא. ותורה מן השמים משל הוא על כל כללי ופרטי האמונות, ביחש של מאמר המבטאי שלהן אל תמציתן הפנימי, שהוא העיקר המבוקש באמונה.

תרלד. עמקי הסודות האלהיים פשוט הוא שאין להבינם בבירורם בשכל האנושי, אלא על פי הקבלה, מאנשים מופלאים, שהאור האלהי חדר לתוך נשמתם. וכשלומדים את דבריהם, בהכנה הראויה, באה ההשערה הפנימית, ומיישבת את העניינים על הלב. עד שהם דומים למושגים בשכל הטבעי הפשוט. ולעולם צריכים לצרף אל המדע הזה את כח האמת של הקבלה, ואז נעשים הדברים מאירים ושמחים כנתינתם מסיני, לכל חד וחד לפום דרגיה.

תרלה. צדיק עליון, שתשוקת האמת האלהית גדולה היא בלבבו, אינו צריך לדאוג מכל חטא, ומ"מ תמיד הוא מדובק באור התשובה, אבל תשובתו היא מרחבת את דעתו ומופיעה עליו אצילות חן וקדושה.

תרלו. הגאווה בידיעה היא ע"ז ממש, שמציירת באדם שהוא יודע את הכל בשלימות, ונכנס ג"כ התוכן האלהי של אור אין סוף בכלל הציור, וה"ז פסל ומסכה בסתרו של עולם. וענות הצדק מודיעה לאדם, שכל מה שידע הוא רק התפשטות אור ומקרים מעשיים, ולא נחשב הכל אפילו כערך טפה מן הים, כיון שבאור העליון, שהוא יסוד הכל ומקורו, אין שום ידיעה נתפסת.

תרלז. כל המגרעות, החמריות והרוחניות, שבעולם, הכל בא, מפני שכל פרט משיג רק צד אחד מהמציאות, הגשמי והרוחני, הטוב בעיניו, ויתר הצדדים, שהם בלתי מושגים לו, הנם בעדו ראויים להיות אבודים מן העולם. והמחשבה הולכת ומרשמת את כח פעולתה על היחידים והקיבוצים, על הדורות והתקופות, שכל מה שהוא חוץ מהחוג העצמי שלו הוא מחרים ומפריע. ומתוך כך הסיבוכים מתגדלים, בדעות ואמונות, בשטות החיים, ובארחות הצבוריות. והיחיד גם כן סובל הוא מהמון הסיבוכים שבקרב פנימה, שאין רגש אחד פוגש את חברו בחבה הראויה, ומחשבה אחת דוחה את חברתה ברוח בוז ומשטמה. חליפות רוח, של ידידות, נעשה דבר נמנע, והרגשת יופי כללי, להשיב נפש, הולכת ומתדלדלת. לכל אלה הפגעים, שהעולם כולו, ואנחנו ביחוד, סובלים מהם, קרואים הצדיקים, מיחדי היחודים, השכליים והרצוניים, לתקן, לחבר ולמלאות הטלת שלום בעולם, על ידי הטלת שלום בנשמתם פנימה, על ידי הופעת דעה שלמה וכללית, השולחת תמיד אור וחיים לכל העברים. זאת היא מגמת עובדים נאמנים, שרזי עולם הולכים ומתגלים בהם ועל ידם. דיקנות גדולה בפרטים, חבה וקישור נמרץ לכל החיים המוחשיים ותביעותיהם הראויות, והתעלות עליונה ברצון ובשכל, בהקפה אדירה, על כל חזיונות החיים, על כל ההליכות המדיניות, על כל השינויים הנפשיים, על כל מערכי מהלכי האמונות, והאמונות, על כל שטות המוסר, והכלכלה, על כל דרכי הטעם והיופי, על כל השבילים, שהאמת, הצדק, החן והגבורה, וכל עז החיים וההויה, מתגלים על ידם. זאת היא מגמת הקריאה בשם ד', בכל עת.

תרלח. יש צדיק כזה, שיכול לערוב, שיתוקן העולם כולו, וכל ישראל ישובו בתשובה שלמה. ובזה הם מקבלים שפע חיים. וטוב גדול, בהקפה, מהאוצר העליון. מקור הברכות. וצדיקים כאלה מוכרחים להמצא בעקבתא דמשיחא, שכל ההשפעות באות בדרך הקפה, בסוד טוב איש חונן ומלוה. ואורח צדיקים זה מקדים את הטובה לבא לעולם, ומכשיר את הדעות לקבל הופעות חדשות, שאינן ראויות להן כלל. ומכל מקום לא תצא מזה שום תקלה, כי אם תועלת ותיקון, מפני שהדעות העליונות הללו יש בכחן להכשיר את הדור בהופעתן, שיוכל לקבל

את האור הגדול שבהן, ולהשתמש בו כראוי. ההכשר הראוי לזה הוא העסק ביחודים, בבהירות הדעת, ואומץ טהרת הרצון. מלוה ד' חונן דל, ראשי תיבות, מיח"ד, וסופי תיבות בגימט' תשעים, שהוא צדי באותיות, שמובנו צדיק. ועל ידו מתהפך כל הרע לטוב. וכל הטומאה לקדושה בסוף. אתה סתר לי מצר, ראשי תיבות אותיות סמא"ל, וסופי תיבות בגימטריא קדושה.

תרלט. התורה בעצמה, האידיאל של דעת היהדות ממקורה, ברוחניותה ומעשיותה, הוא יותר נעלה מעצמיות המעשה המדויק, של כל הלכה בפ"ע ושל הפרטים הרבים. אלא שהעסק בתורה לשמה מביא התלמוד אותו לידי מעשה, ומקיים באהבה את הפרטים בקו"ע ובשוא"ת, שע"י טל של תורה הפנימית, מרגיש הוא את כח החיים שהולך ומתפשט בכל ההוייות, עד שנוצר התלמוד כולו בכל הרחבתו. טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ור"ת טוב לי הוא טל, ותורת פיך – ת"פ - בגימטריא תלמוד. התלמוד עם שקיא דאילנא, שהוא טל החיים שבו המוציא אותו אל הפועל, המצייר את כל האורות של תורה שבע"פ ממקורם, הם טובים מאלפי זהב וכסף, תורי זהב עם נקודות הכסף של הפרטים מצד עצמם. התורה בכללותה ובמקוריותה, היא המחיה את הכל, ובירידה היותר גדולה - הקודמת לעליה, קדרותא דצפרא של בנין האומה ותחייתה - יצא אור חיים מהופעת טל תורה המפעמת בכחה הגדול, להרחיב את גבול התלמוד, הכולל כל חכמת ישראל בהלכה ואגדה, בקודש ובחול, מיסודי הלכות עד פרטי דינים, מנהגים, סיפורים, מאורעאות, פיוטים, חלומות, הגיוני קודש, ושפעת אור נבואה כל שיעור הקומה הרוחנית, של יעקב וישראל.

תרמ. חיי התבוננות הם החיים היותר טובים, אבל העונג שבהם יוחש על פי אותו הלשד, שהעושר של הדמיון יפזר עליהם במדה הראויה. וכדי לשמור על הדמיון, מיושב ומיתרון, צריכים המעשים והמדות להיות מסויגים יפה.

תרמא. אין הודאות לבדה, עם כל גדלה, קדושתה ותפארתה. היסוד לחיי הרוח, כי אם כשהיא מצטרפת עם חשיבות התוכן, עד שלפעמים תוכן חשוב מסופק יעלה בערכו עליות אין קץ על תוכן ירוד ודאיי. טוב לחסות בד' מבטח באדם.

תרמב. הענוה היא מחוברת עם השלמות הרוחנית, שכל מה שהאדם משיג יותר את העולם ואת החיים, את שכלולם הרוחני והחמרי, את הצרכים הרבים של הכלל ושל הפרט, אז הוא משיג את קוצר ידו, את עורו השגתו, את מעוט כח רצונו להיטיב, והוא נשפל ברוחו, והוא תמיד הולך ומתעלה על-ידי חפצו הגדול להתקרב ביותר אל הטוב המוחלט.

תרמג. היכולת לעמד במעמד הפכי ומנותק מהקדושה, רק היא תתן את האפשרות להרצון המשוכלל לצאת מן הכח אל הפועל, וכ"ז שלא נתגבר כח הרצון של הטוב בעולם כראוי, אין יכולת ג"כ להנתק ממנו, רק בעקבא דמשיחא יבוסם העולם בכללו, עד שהרצון העצמי יהיה בתכלית הטוב, ולעומתו נתגבר היכולת גם על הנתיקה הגמורה, ובחירת ההתדבקות בטוב האלהי יהיה ברצון גמור וחפשי לגמרי. כשהנסירה נגמרת,

יש אפשרות לבנין עולם של תולדות עדי עדי עד, ומתגלה רז זה בחוצפא דעקבא דמשיחא, שחלק ממנו כבר יצא לאור, ורמי הגיון כבר יכולים להציץ מאורו זיו נחומים וגבורת עולמים. לא כאדם הראשון שנברא דו פרצופים מחוברים גב בגב, כ"א פנים בפנים ידבר עמנו.

תרמד. השכל השלם הוא תמיד בהדר שלמותו. פועל הוא את פעולתו בשכלול ההויה כולה, חודר הוא עד האדם המשוכלל ברצונו החפשי, ע"פ גדרים מיוחדים. בחופש הרצון מבטל לפעמים האדם את הסדר המתוקן שנכון לו - השלמות השכלית העליונה, המאשרת את הויתו הכללית והפרטית - וניתוקן מביא גרעון כללי, בכל מערכות שפעת השכל, וכששב, הכל מתרחב ומתמלא חיים.

תרמה. העולם מחכה הוא להתגלות הנפלאה, איך שהאדם והעולם קשורים הם זה לזה, ולפתח על ידי גילוי זה את ההרגשה המאחדת את השנים הללו, על ידי ההופעה שתלך ותתפשט לבאר על ידה את גודל ההפעלה שהראשון פועל על האחרון והתוכן ילך הלך ואור, עד שההפרדה הדמיונית, שנקלטה כל כך ברוחנו מצד חושי הבשר הקצרים, בהיותם מנותקים מחושי החיים הרוחניים, תכלה כולה, ובמקומה תבא הקשבת האחדות השלמה, ורוח האדם ברצונו יתגלה בהוד גבורתו הרבה יותר ממה שהתגלה עד כה בפעולותיו הטכניות. והכל תלוי בתשובה, בשכלול הרצון, שאימוצו הוא אחד מתנאיו, ועדנו וקדושתו הוא עיקרו ומהותו, וקישורו עם הדעה היותר עליונה הוא אור חיים, ועומק הופעתו בתכנית האמונה, הבאה מתוך הכרה פנימית נשגבה מאד, הוא מקור אורו, שממנו יוצאות ההשערות הנשגבות, שעל ידן מתישב העולם הרוחני כולו, עם כל ודאותיו הנפלאות, העומדות ממעל לכל הודאיות שבעולם, בגודל עז רעננותן, במעמקי הנשמה היחידית, השואבת את לשד חייה על ידי צירוף הקיבוציות הכללית, שהיא מקבלת את שפעה מיסוד ההויה כולה, שחכמת אלהים שופכת עליה תמיד את רוחה, בחזון ובפועל. צדיקים, חכמים, גבורים, נאים, עשירים ושליטים, לא יתפרדו עוד במהותם, כי אם כולם יחד ימציאו את התמצית העולה מהופעת כולם יחד, על כל הרכוש החיצוני והפנימי שבחיים, שעצם החיים מתהווה מהם ומתעשר ומתמזג על ידם. העז הנמצא בכח החיים העליונים, המגלה את כשרונו בתור נצוצות פזורים, בכל בעל כשרון ובכל פלוגה לאומית ומפלגתית, יגלה על ידי אור הרצון בכל כללותו, והכללות תופיע באורה השלם, שכל הפרטים ברוב עשרם הם כלולים בה בפועל, ובכל תנועת רוח קלה עולמות מלאים נוצרים ומתפתחים, מחוללים ומולידים ברב תעצומות.

תרמו. אמונה יותר מהמדה מבלה עולם היא, ולא רק אמונה של שקר, אלא אפילו אמונת אמת, כשהיא פועלת על הנפש היחיד והציבורי יותר מהמדה שהיא צריכה לפעול, עד כדי למזג את כחה עם יתר הכחות הרוחניים והמעשיים, הרי היא מטשטשת את העולם. ולסבה זו, נמצאים תמיד בעולם גורמים רבים להתמעטות האמונה - למרות מה שנטיית האמונה כ"כ חזקה היא - כדי להעמיד את המצב על מכונו, והעולם יקבל מהאמונה את הטוב שבה כשיעור הנכון. ולא דוקא באמונה נוהג זה הענין, אלא גם בחכמה ומוסר ובכל כשרון. שאנו רואים שכשם שיש לכל הופעה טובה מסייעה, כן יש לה מפריעים מיוחדים לה. שלפי המבט הפרטי נראה הדבר, שהמסייעים הם מישבי העולם והמפריעים מבליי הם, אבל ע"פ המבט הכללי נראה לנו, שאלו ואלו בונים הם את העולם, אלה בחיובם ואלה בשלילתם. דור אחרון בכל תקופה,

בא ע"פ רוב בכח שולל, שאין תקופה נגמרת אא"כ שמש לה הכח הרוחני היותר עדין בתור כח משפיע, וע"י השפעתו ודאי הפריז את מדתו, ורוב טובה הביא שאין העולם יכול לקבלה, ונהפך לרועץ לו. על כן באה המדה של דור אחרון, דור החותם תקופה ומתחיל תקופה, שהוא שולל, ותיכף בהתגלות שלילתו ותעשה את תפקידה למחוק את הסאה, מתגלה הרפיון והאפסיות שיש בשלילה והיא בעצמה מבצרת לה את מקומה, שלא תתפשט הרבה. וההתפשטות היתירה שגרמה בהופעתה הראשונה, חוזר ובא לידי תיקון ע"י המיזוג הכללי. בעולמנו הננו רואים התנועה הכפרנית וחוצפת הזמן ביסודותיו המתדמות למדעיות ע"פ בקורת המקרא, מעבר מזה, התגליות החדשות והכרעתן לטובת האמונה מעבר מזה, יתנו את המשקל האלהי לרוח האמונה ומיזוגו.

תרמו. התפילה היא צריכה להיות כ"כ נובעת מקירות לב, עד שכל חיוב עושה אותה קבע, וזהו יסוד שיטת הסוברים שאין לתפילה עיקר מהת. על כן החלק המובחר ביחש לתפילה, היא תפילת ערבית, שגדלה היא במה שהיא רשות. ותפילה נקיה מכל צד קבע נקראת פגיעה - ויפגע במקום - מדת יעקב, שבית תפילה יקרא בית אלהיו לכל העמים, ביום אשר יהפך לכל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד'. ור"ת שפה ברורה שב גם בתמורה של א"ת ב"ש הם שב, ורק המקום מחליפים ולא הענין, כי ממזרח שמש עד מבאו גדול שם ד', וידעו ממערב את שם ד' וממזרח שמש את כבודו. כי יבא כנהר צר העוקר כל חיוב, רוח ד' נוססה בו להרים את דגל הרשות הנבחר מכל, סוד קירוב הר סיני בלא מ"ת דוקא, הביאני אל בית היין זה סיני ודגלו עלי אהבה - אהבה ממש, והעז כלול בראשי תיבות, והטל בסופם. אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ד' לאורך ימים, והאורך ימים ביסודו המוחלט הוא אהבה ועונג, שמתעלה מכל חובה והכרח.

תרמת. הכח המחיה את נשמת ישראל היא העריגה הנפלאה לבנין בית המקדש, ולהחזרת כבודו בתכלית שלמותו האידיאלית המקוה, שרק צפיה זו מרוממת את רוח כל הדורות כולם, לדעת שיש תכלית נשגבה לחייהם והמשכם ההיסטורי. ובנקודה עליונה זו גנוז כל עז החיים של קישור האומה לארץ ישראל. וכל המצות התלויות בארץ, באיזה מדה שהם נוהגות, הן שומרות את הלח של טל חיים זה היסודי.

תרמט. כשהחוש מזדקק, רואים את הנשמה איך היא הולכת ומשתלמת, איך היא זורמת ושוטפת, פועלת ומזהרת על עולם מלא. וכל מה שהמעשים יותר מתקנים והתכונות יותר מתבררות והשכל יותר מאיר, התרחבותה של הנשמה החזקה והעליזה, החפשית והבטוחה, הולכת ומתפשטת. הפרטים של ידיעות, הרגשות, עובדות, אמונות, כונות ורצונות, הנם רק פלגים קטנים, ששטפי אורה הרבים נוהרים משם, בהופיעם ממקור חייהם.

תרנ. שני חסרונות יש להמחשבה הלאומית, שהיא מוכרחת להשתלם כדי להשלימם, ממקום אחר. האחד, שאינה מספקת כראוי את ענין הפרט, והפרט יש שלפעמים תביעותיו הן גדולות, וכשאינם מושלמים, בין בצורתם הרוחנית בין בצורתם החמרית, נעשה הכל נפגם, וכח הכלל גם הוא אינו איתן. והשני, שאינה יכולה מחשבה זו לתאר לה, כ"א את חיי עוה"ז, אבל איך להשלים את הנשמה, ולעשות את הגשר שבין חיי עוה"ז

לחיי עוה"ב מובטח, זה צריכה המחשבה הלאומית לקבל מהשפעה הרוחנית העליונה, שהיא פילוסופית, אלהית, רזית, חברתית, ועומק האמונה כאן הוא מוצא את תוכנו.

תרנא. קשה מאד לאדם אחד להכליל בקרבו את הרשמים שבעולם החיצוני בסדר נכון, ועם זה יהיו גם הרשמים של העולם הפנימי שלו מסודרים יפה. ע"פ רוב, כשאדם פונה אל העולם החיצוני, עולמו הפנימי נשכח ממנו, זיכרון מחשבותיו, רוממות רגשותיו, טהרת מדותיו, גבורת רצונו ועדינותו, כל אלה הם דברים שצריכים שימת לב שלמה. התורה היא מיוחדת מתוך ענינה האלהי, שהיא כוללת שמים וארץ, נשמה ועולם, וע"י השפעת לימודה וידיעתה המרוחבת, מתמזג הרוח ומשתלם באופייו השונים, החיצוניים והפנימיים, מה שלא תתן זה שום חכמה אחרת, ושום חינוך אחר. אמנם המחשבה האלהית, היא בעצמה היא יסודה של תורה ונשמתה, אבל אי אפשר לה להקלט יפה, כ"א או ע"י תכסים של לימודים גדולים ורבים, שהכשירו את הנשמה במעוף חפשי כזה, שהיא יכולה כבר לעמוד במכון האלהי, לעיין בהרחבה באותם הרעיונות שהשכל המוגבל הלקוח מההרגל והחושים סותר אותם, או שבדרך פלא היא חנונה בכשרון רוח פנימי כזה - שההשתכלות האלהית היא מוכשרת לה לפי תכונתה - שלפעמים יעלו גבורים רוחניים כאלה על במת החיים בתור חזיון מפליא, וחותמים הם את חותמם על פני דור דורים.

תרנב. רואה היא העין הבהירה, איך כל מוסד שלוקח לו תוכן של קודש ממקור ישראל, והוא בעצמו משלח את שרשיו באמה אחרת, שואב הוא לח מכנסת ישראל וממעט עי"ז את חילה. כ"ז הוא כשהמצב של האומה אינו מוכן להשפיע בצורה של שפעת חיים כזאת, שהניקה ההולכת ממנה לא תמעט את חילה, ותשוב אליה בהוספת אומץ. אמנם גם במעמד הירוד, גדולי הסקירה מכירים את הצינוורות שדרכם הלשד הולך למרחקים, ובוחנים הם אותו בכל צורותיו, ומחזירים תמיד את הטוב המקורי לשרשו. אמנם, תעופה גדולה צריכה היא הנשמה הגבוהה לעשות בזיקוקה לעסק רזי ענקי זה, וברוממותה לא תוכל להופיע את אורה על שדרות רבות מהנשמות התלויות בכח עצמתה, אשר רק בהיותה פונה במבטה לחוגם הבינוני, מתקשרים היחושים הנעלמים, והן מתעדנות ומקבלות חיל פנימי גם בלי דעת שלהם. אשר על כן, אין תעופה עליונה זו של החזרת הלשד הנמשך למרחקים זרים, נוהגת תמיד, כ"א לפרקים, בעת המוכשרת ביותר, שההרגשה הפנימית יודעת, שכפי המצב, הכינה הנשמה המעולה השרשית לשד חיים ואומץ להנפשות הרבות התלויות בה, באופן המספיק להעמידן בצביון ורעננותם, עד כלות העבודה העליונה של התעופה, המרקיעה את פעליה לשחקי שחקים.

תרנג. לפעמים אדם עומד על מצב כזה, שהוא צריך לשאוב הכל, מהשגתו, ואינו צריך להתחשב עם המדות ותולדותיהן, שברית כרותה היא, שבהתרוממות הדעת כולם יתרוממו, ובטהרתו יטהרו. ואין למוד את התוכן של המדות ביחושו אל הטוב והרע באדם נעלה, שאור הדעת שופע עליו במעינותיו הרבים, באותה המדה הבינונית, הרגילה אצל אנשים, שחייהם הם רק חיי רגש ודמיון, שבאמת ההבדל ביניהם הוא יותר גדול מההבדל של חיי השינה והחלום לחיי הערות והמחשבה הבהירה.

תרנז. ההשגות הרוחניות מתגלות לאדם בדרך פתאומי. וכשם שאינן נופלות תחת הזמן, ככה אינן נופלות תחת ההדרגה של מדידת האפשרות והנמנעות באותה המדה שהאמת הזאת נמדדת בהשגות שכליות אטיות, הבאות לא בדרך שטף של נחלים, כי אם בקמוץ טיפין טיפין.

תרנא. ההשערה הרוחנית מתבוננת על חיי הנשמה במתינות, בידיעה ההולכת ומתבררת, עד שיוצאת שורת חיים זאת מכלל צל של חיים - שהם באמת תיאור של מות - אלא היא מתבטלת בכל הודה ועזוזה, בכל כבודה ועדנה. וכל הקודש, הטוב, המוסר והצדק, מקושרים בהופעה זו, שהיא מתרוממת לעולמים האלהיים, מלאי זיו ונוגה. פוגשת היא השערה זו בחיי הנשמה בקדמות הוייתה, לפני התגלמות מעשיה בפעולות גופניות גבוליות, ויודעת היא בבירור אחר בירור את כל מגמותיה העתיקות. וכה הולך החוט ונמשך במגמות העליונות, שהולכות ומתרחבות בכל משך החיים, ע"י הסתכלות חפשית עליונה אלהית. וממנה באה ההסתכלות לבירורים מלאים על מהלך החיים העליונים של גבורת הנשמה, אחרי הקפת החיים המשוועבים לענייני הגויה. וההתמזגות של הרוחניות הפרטית עם הרוחניות הכללית, עם צרור החיים, הולך ומתגבר בדרך מנוחה ושלות צדיקים. וכל השאלות היותר סתומות בחיי הרוח הולכות ונפתרות. והחיים הממשיים, הגופניים, הולכים ומתאמצים, ונעשים שמחים ומבוססים ע"י מה שאחרית ותקוה ומגמה רחבה עומדת לפנייהם. והאור העדין של הרגשות היותר קדושות, המקדשות את החיים במילואם, הולך הוא ומתגבר, עד שניצוציו מחיים רבבות עם, חיי שעה וחיי עד.

תרנו. כשהיראה מתגברת בלבו של אדם מצד בהירות ההשגה, צריך הוא אז להסתיר בצל החסד האלהי, ע"י כח התשובה העליונה, המחדשת את כל ההווה מעומק שרשה, שהיא מתאמת אל הציור של השלמות העליונה שאינה יכולה להתגשם בפועל, אבל היא תמיד נחשקת, ובלב יש צער מתוק להגיע למדרגתה. אע"פ שהמעשה והחיים מכריחים את האדם לדרך בדרך מיצוע, מ"מ החשק הנשמתי לאשתאבא בגופא דמלכא הוא בלא גבול.

תרנז. כשמרגיל האדם את עצמו לשמע קול ד' מכל דבר, בא הענין עד התוכן היותר עליון שברוח האדם. שהוא השכל, שהוא דוקא הוא מכסה יותר מכל את הענין האלהי, מפני שיעלה במחשבה, שיש כאן כח שכלי מיוחד שעושה את הציורים השכליים. אבל על ידי ההרגל הטוב, של הקשבת קול ד' בכל דבר, מתגלה אליו קול ד' גם בשכל, ואז דוקא בשכל ימצא את ההתגלות האלהית האמתית. וכל מה שיוסיף חקירה והתפלספות יוסיף קדושת אמונה ודבקות. והערת רוח הקודש.

תרנח. מהות העבודה יש בה שני תוכנים, יש עבודה דמיונית, ויש עבודה ממשית. הדמיונית היא מיוסדת להמשיך רגשי האדם לעניינים גדולים, והגדול מן הכל הלא הוא הענין האלהי, ומתוך שהרגש יתמשך אחר הנשגב לא תהיה העכבה מצד הגוף וכחותיו כל כך להתגבורת הרוחנית העליונה. אבל העבודה הממשית היא ממש תחיית הרצון, והגברת הנשמה האלהית, באדם ובעולם, על ידי מעשים טובים ושכלים אמיתיים, וכל דבר קדוש ואמת, על פי הטהרה השכלית והופעת אור התורה, בהערה המביאה לידי עבודה זו, מתגלה לאדם תוכן

חיים, שיש לו מה לעשות בשביל הטוב היותר עליון שיתרבה בעולם, וממילא כל דבר גדול המביא טובה כללית הוא בכלל, ואם הוא מהדברים שהטוב גלוי בהם, אינו אובד בזה את ערכו, אלא שנשאר הרבה ממה שהטוב גנוז בו, וערך טובו הוא סגולי אלהי, שהם כל פרטי המצות, והמדות העליונות, שחסידי עולם גבורי הרוח חיים על פיהם בתם יבב, ובשמחת ישרים, ורוח גבורה עליונה, המרוממת אותם מעל כל המעשים.

תרנט. העבודה הפנימית יש בה משום סידור המחשבות, שהוא עצם חיי ההתבוננות, וסידור הרגשות, שהוא חיי הפיוט והשירה, ויחסם של אלה התכונות השונות זה לזה, לכוין איך הם מתלכדים ביחד, ופועלים אלה על אלה, ובאיזה אופן הרכבתם עולה יפה, ובאיזה אופן הם צריכים להתחלק כל אחד במערכה לבדו.

תרס. בשפע רוח הקודש מרגישים איך רוח החיים האלהיים מאור חיי העולמים הולך בכל הליכות החיים, בכל הרצונות, בכל העולמים, בכל המחשבות, בכל העמים, בכל הבריות, בכל הליכותיה של תורה ומצותיה, המעשיות השכליות וההרגשיות, ובכל התולדות היוצאות מהן ובכל הדמיונות וההתפעלויות הנפשיות, המתולדות על ידן. מכירים על ידי הופעה זו, העליונה הרבה על השכל המצומצם, את יקרתה של קדושה ואמונה, של עשיית כל דבר לשם שמים, ומרגישים איך החיים הרוחניים, המחיים ומעודדים, מתפשטים משמותיו הקדושים של מלך מלכי המלכים הקב"ה, לכל התורה כולה, לכל אותיותיה, ולכל נשמה פרטית מישראל, ולכל העולם כולו, על ידי השלמתם. בלא סיוע של רוח הקודש כלל, אי אפשר לבאר חזיונות רמים. כמו נועם התורה והאמונה, תפקיד העבודה התפלה ודקדוקי מצות. רוח הקודש מתלבשת היא בחכמה, בחכמה של קודש, ואפילו בחכמה של חול. הלבושים הם לפעמים מכוונים למדתו, ולפעמים יש בהם משום חסיר ויתיר, כשהם חול על גבי קודש. אבל בקודש שמלביש קודש, הכל כפי המדה, מדו כמדתו.

תרסא. מצדדים שונים תבא ותתגלה התשובה. אחד מיוחד מצדדיה אלה יהיה הצער על העלבון שנעלב הרוח הגדול האצור בכל מה שהנחילוננו אבותינו, שאין שיעור לעוזו וכבודו. והרוח הגדול מקורו מקור חיים, המקור האלהי העליון, שהולך ונמשך מדור דור, וכשמשימים אליו לב הלא מוצאים בו הכל, כל חמדה וכל תפארה, והחושי הכפרני גרם להיתלש מקרן בן שמן זה, ולתעות בשדות זרים, שאין בהם לשד וחיים בעדנו כלל. הצער הגדול הזה יתפרץ בעז, וילווה אליו כח של ישוב הדעת ומתינות, לדעת ג"כ מה שיש להבר מתוך כל דרכי התעיה אשר נכשלו בהם. חופש הקדש הפנימי שבנשמה יצא ממאסרו, ובצמאון עז יחל כל רוח ער לשאוב ולשתות לרויה מאותו מקור החיים העליון. והדעה והרגש, וטעם החיים, השקפת העולם וחפץ התחיה הלאומית, תקון פגמי הנשמה והתעצמות העז הגופני, הסדור המדיני וחמדת החבורה בארחות דרך ארץ וסבלנות הגונה ביחד עם קנאה חיה נגד כל מתועב ורע, נגד כל דופי וכעור, ומסירות נפש פנימית בעד האמצעים שהטוב הכללי העליון מופיע ויוכל להופיע על ידם, - כל אלה ייוולדו ויתגלו אז בחטיבה אחת, אשר לתמכם צריכים אנו ע"י הכשרת הלבבות לאורה של תורה האמתית הפנימי, רזי תורה אשר לתמכם צריכים אנו ע"י הכשרת הלבבות לאורה של תורה האמתית, אשר ע"פ ההשפעות, שהשפיעו על אלה אשר דבקו בהם בלא ההכשר הראוי, כל-כך רבו המנכרים אותם והמלעיבים בהם. דוקא מאור חיים זה, אשר השפעות בלתי מוכשרות אלה מצמיחות ממנו סכנת ואסון העולם, - דוקא ממנו תצמח ישועתו ישועת עולמים שלו, הופעת

אור הטוב העליון להחיות על ידו את הכלל ואת הפרט, להקים את סוכת דוד הנופלת ולהסיר חרפת עם ד' מעל כל הארץ.

תרסב. ע"י מה שכח המדמה מזדכך - בזכות טהרת המחשבה, ומעשים טובים ומדות טובות, ותשוקת התורה והחכמה - באים להרגיש את השפע של החיים, איך שהוא הולך מאור א"ס להחיות את כל העולמים כולם. והנשמה מתחלת להיות מאירה, ומתמלאה חכמה ואורה מעונג קדוש זה. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור.

תרסג. לעולם אין אדם צריך לעזוב את גדולת אור הנועם בדבקות האלהית העליונה, בהרחבת הדעת, ולא יחוש כלל מה שנראה לו שלא נתבררו עדיין מעשיו, וק"ו מחשבותיו, מזגיו, דיבוריו ורוב עניניו, ואע"פ שהוא מרגיש את חולשת רצונו, מ"מ הוא יעשה את שלו, ויהיה נדבק באור העליון שהוא יסוד התורה. ואם יוכל להדבק בנקודה השכלית העליונה לפי מדתו ומדריגתו, הרי הוא עומד במדריגה הגונה מאד. ואם מרגיש איזה מסך בשכלו עד שכל עניני ציוריו אינם יכולים להיות כי אם ע"פ הדמיון, מ"מ כיון שתשובה אלהית פנימית מונחת בקרבו, והוא מכיר שרצון היסודי הוא להיות דבק בחי החיים, באור ההויה העליונה שכל החמדות, כל הנצחיות, כל הענוגים, כל השלומים, וכל הגבורות, הפארים, התהילות, והזהרות, ממנה הם באים - ונפשו עורגת לקודש קדשים העליונים, הרי הדמיון שלו הוא הלבוש שבתוכו מתעלם השכל העליון - שהוא אור ד' באמת והוא יסוד שעשועי התורה והחכמה כולה - ע"כ יתמלא מזה גופא אורה ושמחה. ולפעמים ע"י תמידיות התשוקה האלהית הגוף נחלש, בזמן שלא נתעלה עדיין לגמרי, עד שע"י החולשה מתבטל הוא מתורה ומתפילה, מ"מ לא יתן אל לבו להתעצב, כ"א ישמח ויעז בחלקו הטוב, שחולשתו באה ממקור קדוש ועליון זה, ושברו על ד' אלהיו, א"ת שברו אלא שברו בימין, וימין ד' רוממה ועושה חיל.

תרסד. החושב בתפילה שמשנה את הענין האלהי, ה"ז מחרף ומגדף, והחושב שאינו משנה אלא את עצמו, ה"ז מקטין את ערך התפילה, ועמה יחד את כל הערך של העבודה האלהית. אבל המכוין, שהוא פועל לשנות את עצמו לטוב, וע"י היחש שעצמות הוייתו משתנה, משתנה כל הערך של כל ההויה אליו לעילוי ולטוב, כי ההויה כולה מתפעלת מאחד מחלקיה הרוחניים ביחוד. וכל מה שהתוכן הרוחני המביא את החליפות הוא יותר נעלה ויותר כולל, כן השינויים הם יותר עצומים ויותר פועלים בשפעת טובתם. זהו העובד בכוונה הראויה שהנפש מתמלאה ממנה והעולם מתברך.

תרסה. הצדיק שנשמתו גדולה מאד, יש לו תביעה פנימית, שכל תפילתו תהיה ע"פ עומק הדעת הבהירה, והדמיון ישמש בה רק שימוש נטפל, וכשע"פ סבות שונות אינינו מכיר את ערכו, וחפץ הוא להתפלל כאחד העם, בתפילה בנויה ע"פ הדמיון השטחי, מרגיש הוא אז מכאובי נשמה לאין שיעור, ודין כל מחשבות הקודש ורגשותיהם כדין התפילה.

תרסו. כשאבוקת אור הדעת היא גדולה מאד, מתהפך גם הדמיון לענין שכלי טהור, שהוא מוסיף עוד תכונה של חיים מורגשים בתעופת ההשכלה, ומוסיף בזה צחצחות עליה.

תרסז. התפילה פועלת לפי הערך של מהות הרצון של המתפלל. הרצון הטוב לגמרי הוא מחוייב המציאות בעצמו, והוא אינינו כ"א במקור העליון, ואו"ס. וכל רצון מוגבל, לפי ערך טובו ולפי ערך העומק של הטוב, כך הוא אומץ מציאותו, ולפי אומץ המציאות שלו כך הוא אומץ גבורתו לפעול. וצדיקים גיבורי כח הם, וחפצם טוב, ולפי מדריגתו של כ"א מהם בטובו תפילתו פועלת, וצדיק בן צדיק טוב רצונו יותר עמוק הוא מצדיק בן רשע, ע"כ תפילתו יותר נשמעת.

תרסט. אין המחשבה האצילית שלמה באדם, כשהוא מתנשא לצייר את הטוב הכללי, ולהתאמץ לחשוק בו לעצמו, ולעולם כולו, אלא אם כך היא מחפשת אפשרות לצורת חיים כזאת, שתבסס את העולם, במה שתתקן את תכונתו החברתית, ותכריע גם כן לטובה את החיים הפרטיים, בין בחיצוניותם, בין בפנימיותם, ותעמיד את היסוד לבסס את מעמד החיים באופן כזה, שהחיים הנצחיים, שהם קשורים בזיכרון הנשמות, ואימוצן הרוחני המוחלט, הם יהיו נמשכים והולכים מהתיקון המסודר של המעמדים החברתיים והפרטיים, ומאוצר המחשבות, שהמחשבה הראשית גורמת להריק על החיים. כל מחשבה שהיא מפקרת את תיקון העולם וסדרי המדינות ופורחת באויר רוחני לבדה, ומתפארת בתיקון נשמות והצלחתן, הרי היא מיוסדת בשקר שאין לו רגלים. וכל מחשבה שדבר אין לה עם הרוממות הנצחיות, ומתעסקת רק עם סדרי החיים החומריים ותיקוניהם, אפילו אם יהיו בה תוכנים מוסריים וארחות צדק ומישרים, סופה להתעכר, מפני קטנותה, ומפני הזוהמא והסרחון שהחיים החומריים לקויים בהם בטבעם, כשהם מנותקים מיסוד חיים נצחיים ותשוקתם. ביחוד תוכר חולשה של מחשבה קיבוצית כזאת, במה שתשים את מרכזה רק בצעירים, שהחיים החומריים משחקים לפניהם בכל מהתלותיהם ושגיוניהם, וזקנים לא יוכלו לקחת בה חלק אמיץ, כי אם ברצון עשוי ובלב מיואש. וכך היא המדה היונית, להביט על הזקנים במבט בוז, כדברי אריסטו, בריטוריקה. ומה לקויה היא מחשבה ציבורית, שאינה יכולה להתפשט יפה על כל חלקיה, ונאמר, כי מלך ד' בהר ציון ובירושלם, ונגד זקניו כבוד.

תרסט. לפעמים יש מנהיג גדול והדור אינו מתוקן, ולעומתו מנהיג קטן ממנו, אבל הדור מתוקן הוא. ודורו של שלמה יותר גדול הוא משל משה, אלא שאין העילוי בדור עצמו, אלא בכלל סדר העולם, וע"פ סדר העולם היה אז הכל מתוקן, סיהרא באשלמותא בימי שלמה. אמנם יש ביסוס עולם מצד פנימיותו ויש ביסוס מצד חיצוניותו, ובכלל מצד החיצוניות, כל ימי החורבן אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חבירו, אבל מצד הפנימיות העולם הולך ומתבסס. ועקבתא דמשיחא הוא מצב של ירידה חיצונית וביסוס פנימי, ע"כ הוא מביא לאורו של משיח שבו מתמלא הכל, גם הביסוס החיצוני, כי כשהפנימיות מבוסמת, קל הוא מאד לבשם את החיצוניות. ובעלי רזין צריכין הם להודיע לעולם, שהירידה שלו היא רק חיצונית, אבל בפנים הכל מתעלה, וממילא ההארה היא גדולה. ועצם הנשמות גדולות הן, וגם בתוך החוצפא יש גדלות וקדושה. וכי יבא כנר צר רוח ד' נוססה בו. והתשובה בזמן הזה היא תמיד תשובה עילאה, תשובה מאהבה, שזדונות נעשים זכויות גמורות, והחטא אינו יכול לפגום כ"כ כבדורות הראשונים, מפני רוב הביסוס של העולם ושפע

הרחמים והחסדים שזורחים בו. והצדיקים שבדור יכולים להמשיך שפע של חסד גדול כזה, עד כדי למחוק לגמרי את כל עונות הדור ולהפכם לזכיות ממש, גם בלא תשובה גלויה מצד הדור, כ"א ע"י התשובה השכלית של הצדיקים לבדם, שהם שבים בעד הדור כולו, ובמחשבתם הם מחברים אליהם את כל הנשמות כולן של הדור, עד שהן מתחברות עמהן, ונעשו כולן שלמות ומזוככות. וההזרחה החיצונה החסרה להם מתמלאה מיד מהבהקת האור שבנשמת הצדיקים, מה שלא היה אפשר לעשות בעת שהיה חסר הביסוס הפנימי.

תרע. הרצון הכללי, של הרוחניות שבאומה, יש לו מדתו. ולמעלה ממנה הוא הרצון של התכן האלהי, לפי השגתה וחייה הפנימיים והחיצוניים. כל זמן שהתוכן הרוחני של האומה הוא מלא וגדול, מתגדל ממילא, במידה יותר עליונה, האור של התוכן האלהי שבהשגתה, והמבוקש של מציאותה מצויר בגונים בהירים; ולמעלה מזה מתגלה בגונים בהירים המבוקש של כל ההויה כולה, שזהו רז דעת עליון. כשירדה האומה בגלות המרה, נחשכה נשמתה, והשגת מבוקשה הפנימי של מציאותה ומאויי חייה נתקטנה, עד שאינה מוצאה כלל את נתיבותיה, ומכל מקום יש בקרבה איזו השגה חלושה, של רשימת אורה, שממנה זורח אור כה לפי הערך לצדיקים וחכמים דורשי ד' בכל לבבם גם במחשכים, וכי אשב בחושך ד' אור לי. אבל הענין האלהי והמגמה העולמית, אם היתה עומדת במקומה ובמדרגתה הראשונה, לא יכלו להתחבר אז עם מגמתה העצמית, ואז היו חייה בגלות נוטלים להם דרך חול, באין פנות להתקשר עם המגמה האלהית של צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות. מה עשה הקדוש-ברוך-הוא? כשם שנתמעט האור הזורח בה לגבי תכונתה הפנימית, כן ירד האור האלהי הכללי בעולם, והשגוב של הענין האלהי שהוא אור חי העולמים איננו מבהיק כי אם באור קלוש כזה, שהוא יכול להתאחד עם האור הזורח בנשמתן של ישראל, גם אחרי הירידה שגרמה הנפילה הגדולה שנפלה עטרת תפארת ישראל משמים ארץ. ובהיות הענין האלהי הכללי בתור אור העולם עומד במעמד כזה שוב הענינים הולכים ומתחברים, והמגמה של מציאות האומה ברוח קדשה הפנימי והמגמה הכללית האלהית הגדולה של ההויה כולה יכולות להתאחד כאחד, וממילא הן מתחברות ביחד בעצמן, ובנשמותהן של ישראל בפרט ובנשמת כללות האומה בכלל, והן מוכנות יחד לעלות בישועת גוי ואלוהיו, אני והו הושיעה נא.

תרעא. כשאדם שב בתשובה מאהבה, צריך הוא לסלח לעצמו את כל עונותיו, כמו שצריך לפייס את חבריו על עבירות שבין אדם לחבירו כדי להשיג סליחתו. ואחר שבעיני עצמו יהיה מכופר ונקי מחטא, יתעורר עליו הקודש של חלק גבוה, שיתהפכו כל עונותיו לזכיות.

תרעב. כל מה שיתברר יותר לאדם, שהתורה ורוחניותה העליונה היא סבתה העליונה וכלי אומנתה של ההויה כולה, בכל רוחב מושגה של מלה זו, של כל הגשמיות וכל הרוחניות שבעולמים, אז יתעלה הרעיון עד כדי להבין ולחוש, שכל מחשבת קודש, וכל דיבור קדוש הוא נאדר ואמין בחילו הרבה יותר מכל המציאות כולה, ולא יוכל לעכב את גודל השיגוב והשלטון של דיבורי התורה והתפלה ומחשבותיהם לא כל ציור של העולם המוחשי, גבוליו והכרחיו, לא איתניות הטבע ומהלכיו, ולא כל רעיון הגיוני, מוגבל ומתואר

על פי דרכי השכל והחיפוש שבמחשבות לבב האדם. כי אור הקודש, הנעלה מכלם, מושל הוא על כלם, מנהיגם ומכריעם, ומאיר את הכל באורו. פתח דבריך יאיר.

תרעג. עיקר העבודה הולכת ומתבררת לאדם, כל מה שידע שאור החיים האלהיים העליונים מחיה את כל עניני הרוחניות שלו, בשכל וברצון, ברגש ובנטיה, בתכונה ובמדה, כשם שהוא מחיה את הכל בהויה ובישות. ואז יוטבע בו טבע של דבקות אלהית קבועה, שתלך ותשתלם בכל עז תכסיסה, לפי גדלות ההשגה, לפי רוב החכמה הרוחנית, ולפי התעלות המדות והמעשים, ולפי עליית הרצון וזיכוך הנשמה בהכשרה להסתכל בעליית העולמים כולם בהדר זיו רוחניותם. ויתאמץ יותר טבע קודש זה, כל מה שיתהפך הרע, העצמי והעולמי, לטוב, והחושך לאור, לא רק בכללות, אלא גם בפרטיות, על ידי הופעת קודש בכל יום תמיד.

תרעד. הרע מצטער הוא בהגדלת הטוב, וצדדי הרע שבנפש ושבעולם מצטמקים ורע להם בזה שגאות ד' ואור הקודש מתרחב ומתפשט בהם. ומזה האדם מרגיש צער בתחילת גשתו לעבודה עליונה, אבל צריך אז להתרומם עד לידי מדה זו של גבורות קדושות. וגדולת הנקמה שנתנה בין שתי אותיות כמו דעה, והרצון של ביעור הרע והתמעטותו, הולך ומשתלם ובא למגמתו ע"י צערו, שהיא תחילת נפילתו, ואז כל מה שהיסוד הרע שבנפש יוסיף צער, יוסיף הטוב שבו - שהוא העצמיות הקיימת העיקרית - עונג ונחת. ודוגמת הפעולה הזאת שבנפש יעשה בעולם כולו, ומעין אורו של משיח מתנוצץ אז. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לד' המלוכה.

תרעה. לפעמים צריכים להכיר את הפעולה הרוחנית של העבודה הפנימית ואור התורה והתפלה בכללה בפנימיות הנפש, וממנה יוצא האור לעולם כולו, ולפעמים צריכים לעמוד במעמד כזה, שאין הנפש כי אם מדה מודדת, כמדת קרקע וכלים, וההופעות הולכות ומאירות לעולם כולו, וסוף הכבוד לבוא גם כן להופעת הנפש היחידה, שממנה נבע אור זה. מדה זו האחרונה משמשת לפעמים מצד גדלות ולפעמים, מצד קטנות, אי אפשר לתפוס המדה האמצעית, וצריכים להחזיק דוקא בגדלות עליונה, להופיע אור בעולמים כולם. כי אשב בחשך ד' אור לי.

תרעו. הצדיק שהוא במדתו הראויה, שכשרון גאונות הצדקות חנונה בקרבו מחסד עליון - כשם שכשרון האמנות והשירה חנונים הם לבעליהם - הוא כולל בקרבו את כל הדיעות, המחשבות, הרעיונות וההשפעות. הוא מאגד את כל הפזורים, ומה שנחשב סתירה והיפך לכל העולם כולו, אצלו הוא מיושב ומאוגד באגד מאוחד ומיוחד. ומעומק האחדות שבנשמתו, הוא משפיע שלום ואהבה ואחדות חיצונית ופנימית על כל. ותמיד עבודתו היא לאחד ולקשר, וכל קשר רוחני שבמחשבתו מרבה שלום בעולמים כולם.

תרעז. לגויות בריאות, טהורות ונקיות, הדורות במדתן גם בחיצוניותן, ולנשמות אצילות זכות, אמיצות, ומלאות חן, לזה צריכים לשאוף להרבות בעולם, ובראש הכל בישראל, ומתחילת כל בין תלמידי חכמים. כל המחשבות שהן מפריעות את הקשר של המבוקש הכפול הזה צריכים לדחות, וכל מטרת החיים צריכה

להיות להוציא אל הפועל את המבוקש הקדוש הזה, בין ע"י אמצעיו המעשיים והשכליים, בין ע"י אמצעיו הרוחניים הסגוליים.

תרעת. בכל אדם יש דמיון שמלביש את השכל ונותן לו ברק והידור נוצץ, וכל מה שהוא לנאותו אינו חוצץ, אבל המותר מזה יוצא כבר מסדר הקדושה, כיון שאין אור השכל שורה בו כלל, ונעשה שד משדי. ובעולם, השכל העליון, האלהי, המאיר להדמיון, הוא יסוד הנסים, המתגלים ברצון ד'. מפני שכל ההויה המתוארת בחוקיה אינה כי אם לפי הדמיון שלנו, שרק אור השכל של חכמה תתאה מאיר בו, להיות חקי הטבע מסודרים על ידו, ואור השכל העליון שולט הוא על הדמיון ומבטלו, ובתוך ארג זה נעשו הנסים. ונס ודמיון עולים בקנה אחד במספרם. וזה לעמת זה עשה האלהים. נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה.

תרעט. לפעמים מתחילים את העבודה בשמחה ובאור דעת, מפני שהדמיון הוא מרווה מאור השכל, אך במשך זמן קצר מתמוטט הדמיון, מפני שהארת השכל מסתלקת ממנו והאדם מרגיש עיפות רוחנית. וצריך הוא לחדש לו אור דעת ממקור השכלי העליון המקודש, וכשלא תהיה התנגדות מצד איזה עיפות גופנית, ישוב אח"כ הדמיון הנאה להלביש את ההארה החדשה, ויוכל להתחיל עבודה חדשה בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

תרפ. ביחוד צריכים חידוש הארה השכלית בין פרקי התפילה. וזהו יסוד הקדיש בין ארבעה החלקים המפורסמים: תפלת העשיה, היצירה, הבריאה, האצילות, אלא שביום בין בריאה לאצילות א"צ שום הפסק, ודוקא התכיפות משובחת.

תרפא. כל מי שמרגיל את עצמו להסתכל בהארה האלהית שיש בכל יצירה רוחנית, מוצא הוא את הענין הקדוש שמחיה את כל חכמה, והוא יכול לחבר חכמת העולם עם התורה, ולהכניס גם יפיפותו של יפת באהלי שם. ויפיפותו זו של יפת באמת, היא היופי של שם, הוד והדר שבבית אלהינו. והתפארת זו מתן תורה.

תרפב. צריכים להסתכל בהכללים העליונים של השכל ושל ההרגש, אז מוצאים אותם מתאימים בטהרתם לאורה של הופעת התורה. הפרטים וההסתעפות הם כבר משתנים ע"פ האקלים, הגזע, ההיסטוריה, הדת, הפוליטיקה וכל יתר השינויים המקריים, מהם צריכים להזהר שלא להכניס חול בקודש.

תרפג. מי שיש לו נשמה כללית צריך לעסוק בדור שלנו במבואים, בבירור מפתחות לכל ענין נשגב. במבוא לאמונה בכלל, להבין גדרה, תוארה, תכונתה, פעולתה, באדם ובעולם, הצדדים הטובים והרעים של הופעתה, למען דעת איך להניח הכל על מכונו. מבואים למוסר, לכל תורתה הרחבה והעמוקה לכל צדדיה השונים, למוסר האלהי, ההופעי, למוסר האמוני, למוסר הטבעי, למוסר המעשי והמוסר המדוטי, למוסר הפרטי ולמוסר החברותי הקיבוצי, למוסר החינוכי, ולמוסר המשפחתי, למוסר המעשי, ולמוסר התיאורי,

למוסר ההיסטורי העבר, ולמוסר ההוה, למוסר האידיאלי העתיד, ולמוסר הקיבוצי הרוחני, העולה מכל סעיפי המוסר הרבים הללו וענפיהם יחדיו.

תרפד. השלום הרוחני מוכרח לבא בתור הקדמה להשלום הגשמי. לא ידחה אדם שום דעה תיכף בהרגישו בה סתירה, אפילו כשמתראה היא לו שהיא עוקרת את האמונה, רק יתישב בדעתו, אולי מה שמתראה לו הוא רק טשטוש מחשבתו בהבנתה. ואולי ע"י בירור דברים ימצא, שיש בה אמת וקודש ואור אמונת אומן.

תרפה. אין דבר שבעולם שלא יעורר מחשבות. והתעוררות זו היא טבועה ביצירה העולמית ומצד זה הכל נתן להדרש, ואין דבר בטל בעולם. התורה נתגלתה כבר בתכונתה המאירה באור החכמה האלהית, וע"י אורה הכל עתיד להאיר. וחכמי לב מוצאים את התורה בכל ההויה, כי הכל דבר ד' הוא, ומ"מ יש חילוק דרגאי בין אור גלוי לאור גנוז.

תרפו. ההבדלים הם בכלל היצירה. ההבדל בין קודש לחול, עובדות הן, טשטוש צורתם הוא חורבן. ההתעמקות בהבנה והראשה בענין הבדל זה הוא מקור לפרי רוח מרובה. אמנם אחרי כל אלה משיגים בדעה ברורה, שכל אלה הם דברים עוברים, וההתעלות של הכל לקודש, ולאחזה, להשויה ולעדינות, הוא הרעיון הנצחי, החי תמיד בכל רוח נדיבה. והזהירות של ההבדלות הנם דברים שוטפים ועוברים, נובעים מחיי שעה. הרעיון הכללי של ההשויה, שהוא יסוד טובת הלב ואהבת הבריות הזכה הולך הוא במערכי הרזים בהעלאת הניצוצות. המפוזרות בכל עמקי הקליפות, וברעיון הגדול של התהפכות הכל לקדושה גמורה ומוחלטת, על ידי עבודה הדרגית שאינה פוסקת, של חסד, שלום, משפט, אמת ורחמים.

תרפו. סברא ישירה חפשית היא, שהברקה אחת מזיו ציור של בהיקת רעיון אור אין סוף, היא מאירה את הנשמה החושבת, החיה, המשכלת, ואת כל העולמים כולם, באין ערוך יותר ויותר מכל המון מחשבות אחרות ברורות ומוגבלות. אמנם ערך האחיזה, שהרעיון המופשט העליון של בהירות מחשבה עליונה זו נתפס בשכל, אפילו אם יהיה בדרך שלילי, הוא תלוי בכמותה ואיכותה של ההכנה הנפשית, במדות טובות ובמעשים טובים, בתורה מרובה, ביראת שמים ואהבה נעימה לזיו האלהי, אור אל עליון, מקור הנועם.

תרפח. כשמכירים יפה את המנוע מהשגה אז מבחינים שמה שהוא שלול מהשגה אינינו מונע מלהשתמש ביתר החלקים המתגלים. כי אם היה החלק הנעלם מונע את החלק הנסתר מאפשרות ההשתמשות בו אז הלא היו בני אדם כחיתו שדי, בלא דעה והשכל. וצדקה עשה הקב"ה עם עולמו, שנחלקו המדות הרוחניות לפרקים, וכל פרק יש לו ערך בפני עצמו, חוץ מהערך הגדול והכללי שלו מצד צירופו אל הכלל.

תרפט. הצדיק האמיתי דעתו שפלה עליו לאין שעור, מפני שהוא מכיר את גודל הכיעור של הרע המובלע בו, בין מצד הרע הכללי של העולם כל זמן שלא נתברר כולו, בין מצד העצם של המהות של הצד הרע שבנפשו עצמו, בין מצד חלישות הרצון וסתימת אור היושר והצדק, שאינו מאיר בחליקים רבים מכחותיו. ומכל מקום

אינו מראה את שפלותו בגלוי, ולפעמים גם לבא לפומא לא גלי, משני טעמים, אחד שלא ישפל ויחלש הצד הטוב שבנפש, ושלא ילקה אגב הוצא כרבא, והשני שלא יתגאה בהשפלות עצמה, ושלא תעורר הענוה הגלויה קנאה יתרה. ומכל מקום מפני שבוחן לבבות יודע עד כמה השפלות הפנימית מגעת, זוכה הוא לכל המעלות של הענוה, אף על פי שמצד המניעות האמורות לא הוציא את סגולת הנפש הזאת מן הכח אל הפועל בכל צביונה ותפארתה, והוא בכלל חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה.

תרצ. העליות והירידות הן תדירות, במצב האדם היחיד, ובמצב העולם בכללו, ומכל מקום התנועה בכללה היא תנועת עליה וביסוס. וחילופי המצב אפילו בעת ירידה גדולה אין להם כי אם ערך של מילוי הירח ומיעוטו, או זוטו של ים ונסוגתו, או הנשימה הפנימית, המשיבה את הרוח אל תוכיותו של החי, והחיצונית, הדוחפת אותו מתוכו, או הערות והשינה, שאף על פי שהם נראים כהפכים מכל מקום שניהם יחד הם מחוללי החיים השלמים.

תרצא. כשמשיגים איך פרטי המצות וענפיהם, וכל פרטי המדות הטובות והמוסר הטוב והנועם היופי והעדן, וכל ההנאות הקדושות והטהורות, וכל ההופעות הרוחניות שבמציאות הקרוב והרחוק, כל שעולה על הרעיון והדמיון, הציור והשכל - הכל כלול במחשבה אחת כללית, עליונה מכל חילוק של ציורים ומכל הגבלה רוחנית, מגביהים בזה את הענפים הנפשיים של העולם לשורש מציאותם והוייתם, והכל מתעלה ומתקדש.

תרצב. מקור הגלים הרוחניים, בנפש היחידית ובעולם, הם באים מפני ההתאמצות הפנימית, שהכל מתאמן להתאים אל שפעת אור אין סוף. וברגע אחד מבריק האור, והחיים מתפשטים מפני הרצון המתמלא והשביעה של הטוב, הבאה מהשגת ההתאמה אל הטוב הגמור של אור אין סוף, ונחת רוח שוטף והולך בכל השבילים והארחות של החיים וההויה כולה. ואחר כך באה מיד ההכרה, כמה הכל חושך הוא ומחוסר כל ערך לגבי אור אין סוף, ואיך תהומות אין קץ מבדילים בין הבורא והנברא, ואיך ההתאמה הרצויה היא נראית בלתי אפשרית, ואז הכל מתיבש ומתרוקן. ומתוך דכדוך נפש זה, ומתוך הכרה עמוקה בהאפסיות של הכל, והכליות של מקור הכל, וחוזק המציאות העליונה של האור העליון, חיובו ובהירותו הולך וממלא את כל חדרי נפש רוח ונשמה. והצער של הצעירות, ההתבטלות הגמורה מצחצח הוא את היש, ומרחיב את הגבול, ואפשרות ההתאמה לאור אין סוף חוזרת להיות מבטחת את הרוח. והולך האדם ועולה, ובטחון נשמתו ונצח חייו הולך ומתחזק, ומתעלה הוא עילוי עליון, עד שהוא מכיר שברונו ודכאותו, והוא שבור ומתיאש, ומיד שב הרוח, וחוזר ומאיר. רצוא ושוב, כמראה הבזק.

תרצג. בכל בוקר חסד אברהם מאיר בעולם, והנשמה משתוקקת לאור החירות העליון, לההתודעות האלהית הבהירה הבאה רק מתוך הכרה ואהבה, מתוך רוחב לב מדושן עונג רוחני, שיש בו זעם נסתר על האלילים המדכאים את רוח האדם, מטמטמים את לבו, ומזהמים את גותו. ומרוב אהבה וחמלה, ומרוב עושר דעת ויושר מלא טוהר, סולל הוא נתיבות עולמים לגוי ואדם לקרא בשם ד'. ובאהבת אב לבנים נפגש הוא עם

המון גוים, ואב המון גוים יקרא. מראש צורים הננו נפגשים באור המבהיק של האהבה הרעננה, שלא נתפלגה לפלגי פרטים של כל אומר וחק ומצוה. אנו באים אל שמרוב כח שפעו וזרם חייו, הוא מפכה נחלי אמונה רוממה, ונהרי חפץ עשות חסד וצדקה, נועם דרך ד', וחשק תדירי של התקשרות נשמתית במתק עדן שפעת טהרת דעה העליונה, גבורתה והדר חסדה. מה טוב ומה נעים שבת בהיכל חמד זה, בהר חמד אלהים לשבתו, ומה עז ואדיר הוא כח החיים והטוב, ההולך ומתפרץ מנשמת נשיא אלהים זה, לאשר הכל, לרומם ולשגב כל מיומא דאזיל בכולהו יומין של אור יומם זה. הננו מתהלכים באור ד', באור פניו, שממנו נתן לנו תורת חיים ואהבת חסד.

תרצד. כל מה ששייך לאדם על ידי קישורו הרוחני העצמותי בכל ההויה קשור הוא לרצונו הפנימי, וכשהוא מתעלה הכל מתעלה עמו. התפלה מבררת היא את הרצון, בהתנשאו כל הכללי בו בקישורים שונים ביחש המציאות במקורו מתנשא עמו. אורות חיים משפעת חי העולמים אלה נפוצים הם בכל, באים באכילה ושתייה של כל אדם להעשות עמו יחד חטיבה חיה עזה. מתהום הדמיון החשוך הכל מתעלה להררי הדעה הבהירה, הקשורה בצדקת אל אלהים חיים. ועבדתם את ד' אלהיכם, וברך את לחמך ואת מימך.

תרצה. לפני העלותם של כל צבאות ד', ניצוצות הקודש השייכים בכל יום לעומק החפץ הטוב של האדם, כשיתקשרו על ידי קשר גופני, מורידים הם את ערך הרצון, ומחלישים את כחו, והם עצמם נשארים בחשכתם אחרי גוו, קשר החיים של הדברים המוכרחים לחיים ולבריאות לעולם קשורים הם באותו עז הרצון, המתמלא מאור חכמת עולמים, שבינתה העליונה לא סרה מלהתעדן בנחלי עדניה, וחיי העולמים המקיימים אותם וכל אשר בהם, שופעים ברום עזם וטהרתם הבלתי נעכרת. וכל מה שהאדם אוכל ושותה לרפואה, ולאמץ את כשלון הכח החמרי, המוכרח לתפקיד חייו, הרי הוא מעלה ומרומם מצד עצמו, מתקשר בזיו החפץ הפנימי של מהות חייו, מוסיף לו יפעה ואור יושר, ומתעלה בבהירות יתירה בהתגלות חפצו בתפלת ישרים.

תרצז. כל מה שהצדיק משביע את עצמו בנעימות הנועם האלהי, בתשוקה, בשכל, בהרגשה ויפעה, כך מתמלא העולם כולו נחת והרחבה, עונג ושלוה.

תרצח. הנבואה היא באה לפרקים, בנבואת הנביאים של הדורות, חוץ מנבואתו של אדון הנביאים משה רבינו עה. בזמן הופעתה מתגלה היא בכל עז הרוחניות, עד שחושי הבשר ותפקידי הגוף והנפש החיונית מתבטלים. אמנם בסילוקה נשארו הרשמים הרוחניים אצורים בנפש, ראויים לסדר על ידם הנהגה ברורה לכל הליכות החיים היותר טובים, על פי המסלה שכבר נסללה על ידי הופעתה של צדקת ד' שבתורה ומוסר המנוחל מדור דורים. והנביא שלא בזמן נבואתו הוא דוקא מלא איתנות גופנית כמו איתנות נפשית. החכמים תכונתם אחרת. ההופעה הרוחנית אינה באה מעולם לידי התגברות עליונה עד כדי הריסות הסדר החמרי, אבל לעומת זה הרוחניות מתמדת היא תמיד, מחלשת היא את הכח החמרי והחיוני במדה ידועה, ומאירה את האור השכלי והמוסרי בשעור ממוצע. כמובן שיש בזה צד עילוי גם כן מפני השמוש המשותף של הכח השכלי והנפשי,

ומפני אפשרות התדירות, אבל חסר בו אותו העז, וההופעה הברורה, המגלה את אומץ אלהים, ומגדלת את השלטון של הטוב והקודש על הקיבוץ החברותי.

תרצט. שני דרכים יש להתגלות האמונה: דרך עליון ודרך תחתון. הדרך העליון בא מתוך ההכרה הפנימית של גודל ערכה של האמונה האלהית בעולם, בחיים הפרטיים ובחברותיים, בחיים הרוחניים המוסריים והשכליים. וכל מה שההכרה הזאת מתבררת יותר, כן מתאמץ הוא חוש האמוני וכובש את הלבבות, מלבב אותם, ומעדנם. דרך הקודש הזוה, כל מה שיתרחב יותר, ירבה הטוב בעולם. והוא לא יסיג את גבולו של כל מוסר טוב, של כל סדר מתוקן, של כל חכמה ומחקר שכל, של כל שירה עדינה וכל יופי נהדר. למטה ממנו עומד חזון האמונה הבא מתוך חולשת הנפש, לבקר ולשפוט בעצמו על ענינים נשגבים, זה - רובו קשה ומיעוטו יפה. כשהאמונה השפלה הזאת מתפשטת יותר מהגבול הראוי לה - ביחוד כשהיא כובשת לה דרך כ"כ רחב, עד שגם בעלי כשרון, מלאי אור חיים רוחניים, הראויים ללכת בדרך של הקדושה העליונה, של האמונה הרוממה, הם מתרשלים ממנה, ומישנים את עצמם על ברכי האמונה בתכונתה השפלה - אז כבר מוכנת היא מהחכמה האלהית מכונה חזקה של התעוררות שכלית ומעשית, המהרסת את כל בניני האמונה השפלה, והפרצות אז נוראים. והעין המבחנת מבחון סוברת שהקדושה העליונה נכשלת ונופלת, מה שבאמת הרי היא מטהרת ומתאמצת. והדבר מביא שגדולי כח רוחני מתאמצים בעת לעשות כזאת, להסביר ולהופיע באור האמונה הרוממה, שהיא בונה בצורה נאה ומתוקנת את כל מה שנהרס מתוך התפשטותה היתירה של האמונה השפלה, הבאה מתוך חלישות הנשמה. וברור הדבר, שגרעין אמיץ של אמונה רוממה וטהורה נמצא הוא בכל נשמה, גם בנשמת האדם היותר הדיוט. וההבדל שבין בור לחכם, אינינו אלא בערך ההתפשטות שבאמונה, שהחכם מפשט את הציורים המסבירים את עומק אמונתו, לעצמו ולאחרים, בדרך חכמה ושכל טוב ומרומם, והבור אע"פ שעצם נקודת אמונתו, שהיא מעשה שמים, היא מאירה באור אלהי, והיא סוד הקיום הנצחי של הנשמה, מכוון נגד לזו שבשדרה שאין רקב וכל כליון שולט בו, מ"מ התפשטות ביאוריו על אמונתו, כבר הם נשפלים מפני שפלות דעתו, וכל מה שהוא מוסיף לסמוך על הגיונותיו וחקרי לבבו הריקים מכל שכל והארת חכמה, מחשיך הוא בזה את אור אמונתו, עד שלפעמים יביא ההכרח להשתדל שגסי שכל לא יתעסקו כלל בתוכנים הפנימיים של סודות האמונה הרוחניים, ומוטב שיניחו להגרעין הקדוש הפנימי להתפתח בתוכם ע"י עשיית הטוב והחסד, וע"י שקידת תורה ומצות בישרות הפשוטה.

תש. אל תהיה קלה בעיניך התפתחותו של כח המדמה, גבורתו וצחצוחו, שהוא מקושר בקדושתו וטהרתו, כי הוא הכסא שאור החכמה והחיים העליונים שורים עליו.

תשא. אל יתירא אדם ממעלות רוחניות גדולות, מפני שנדמה לו שאינו ראוי לכך מפני עונותיו. ואפילו כשהם מתיצבים אצלו בצורה של מאפל גדול בינו ובין אור הקדוש העליון, כי נפלאות תמים דעים גדולות הן לאין חקר, ובאור צדיקים המיוחדת יש מקום שהכל מתברר לטובה, בצורה נפלאה ועליונה, העולה הרבה מכל מה שיוכל כל רעיון לחשוב, ויסוד הכל, היא הגבורה העליונה של הדבקות האמיתית, המצררת

בצרור החיים, בזכותו של צדיק אחד, את כל העולם כולו. הרחבת הדעת צריכה להיות תמיד, לתור עצות איך מגדילים את אור החסד באופן שבהגדלתו יהיה פועל רק טוב, רק תיקון וברכה.

תשב. התענוג הנפלא של תחית המתים, באור החיים, של עדן העליון, של טל אורות טלך, הוא משעשע את הצדיקים ומשמחם בשמחה עליונה תמיד, עד שכל ההפסקה שבין ההוה להעתיד הגדול הזה, וההרפתקאות שביניהם, אינה נחשבת אצלם למאומה, ובטלים הם ממשכניצוץ קטן לפני גלגל חמה. וכל אור גדול זה הושיט לנו אבותינו בתיקון ברכת תחית המתים בתפלה. ועם כל גדלו וזהרו של תענוג עליון זה, כלא הוא נחשב לגבי ציור התענוג והשלמות של דעת עליון שבעליונים, זהו סוד חפץ ד' ואהבתו, שצדיקים קשורים בו. וכל נשמת ישראל בו דבקה, וכל התמצית של האורה האלהית, המחיה את כל הבריות, ומתקנתם לסעודה העליונה, שם היא שרויה. ואלו הצחצחות מתמלאים תמיד שעשועים נפלאים, מלאי הוד ועדנים, גונים מגוונים שונים זה מזה, ומשפיעים ומופיעים בשפעת נחלים גדולים וימים רבים ואדירים זה על זה, וזכרם מתוק ונעים, מתוקן ומקובל, פותח שערי חסד ורחמים, אורה וישועה לעד.

תשג. כל מה שנולד מהשכלת השכל מציאות ממש הוא. וכל מה שהוא מושכל ביותר בירור, מציאותו יותר חזקה, ויותר פועלת. וכל מה שהאיכות של ההשכלה היא יותר גבוהה, ויותר מקפת, ככה היא יותר מחיה ומפרה את הרוח לעשות פרי של חיים. האיכות החשובה באין סוף היא ההשכלה האלהית, וכל מה שנובע מרוחה, לפי הערך של קישור הדבר במקורו האלהי, קשר החיים שבו יותר אמיץ הוא. והדבקים באלהים באמת מרגישים בשביל כך אומץ חייהם במחשבה האלהית. ואומץ החיים הוא המחזק, המעדרן והמשמח שמחה עליונה. ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעי.

תשד. בעולם הולכים הכחות האנושיים ומתפתחים ברוחניותם, הפתוח גורם חילוק מקצועות, וחילוק המקצועות הוא גורם, שכל מקצוע יפותח וישתלם כראוי. אבל מגמתה של החלוקה היא שכל המקצועות השונים יתאחדו ברוחם, כמו שבאמת הכל הוא מיוחד ומאוחד, במרומי האצילות האלהית. רוח האמונה, הזקוקה למחשבה האלהית, היה יותר חזק בדורות הראשונים, מפני שלא נסתעפו כל כך הרעיונות המיוחדים, והיה הכל כלול ביחד, ובזה היו יותר קרובים להתוכן האלהי, אבל מתוך דחק שלהם בכלים המקבילים את המחשבות יצאו הרעיונות מטושטשים. ואור העולם משפיע הוא להוציא ממסגר אסיר, ולגאול את הנשמות ממצריהם הדחוקים. ונדמה הדבר בראשית ההופעה כאילו הענפים מתפרדים מהשרש, מה שבאמת הנם מתברכים רק ממנו. וברב שפע ישובו להאחד באחדות האורה של החכמה העליונה, המחיה את הכל. בהתבוננות חודרת בסוד הנהגה עליונה זו יבין כל משכיל להחזיר הכל לשורש הטוב, וידע כי נשגב שם ד' לבדו, בהודו על ארץ ושמים.

תשה. הצדיקים מתיגעים ביגיעה רוחנית, כשהאמונה בעצמם מתמעטת בהם, ואז הם סוברים שהם דומים לכל המון בני אדם, ואפילו אם ידמו את עצמם להיות מתוקנים ומלומדים שבהם, גם אז לא ינצלו משפלות פנימית. רק הם חייבים לדעת, שתכונת נשמתם היא לגמרי תכונה אחרת עליונה, שהתשוקה של אור הקודש ושל

הדבקות האלהית היא נתבעת מהם בכל רגע, והם צריכים להשפיע תמיד על כל הנשמות, הנאחזים ביניקה מנשמתם הגדולה והמקפת. בכלל צדיקים כאלה נכללים כל אלה שהתשוקה הפנימית לרזי תורה ולהגיון חכמת קודש בכללות דבקה בהם בטבעם. ואף על פי שלפעמים הם מתמעטים מאורם, ולפעמים נופלים בכמה ענינים פחותים, על זה נאמר כי שבע יפול צדיק וקם. ואחרי כל מה שעובר עליו לא יסלק אמונתו מעצמות קדושת נשמתו, ובפה מלא יאמר, ודעו כי הפלה ד' חסיד לו, ד' ישמע בקראי אליו.

תשו. המצוה היא עושה פירות, ומצמיחה בתוך הנשמה ובכל העולמות כולם אורות חיים קדושים בכל עת ובכל רגע. וכששמחת צדיקים מתגברת, מרגישים הם את הצמיחה של הקדושה של המצוות שעשו הם וכל כלל ישראל, בכל הדורות ובכל הזמנים - איך שהיא פועלת להפריח תמיד חיים חדשים באין שום הפסק. ופרי צדיק עץ חיים, וטעם עצו ופריו שוה.

תשו. התנוצצות המחשבה בדברים שבקדושה עליונה, בהשגות אלהיות, כשהיא באה בהתגלות בתחילתה, מתראה היא כדמות נקודות זעירות. והכל לפי זכותו של אדם, לפי טוהר נפשו וגודל תורתו וחכמתו, הולכות הנקודות הללו ומתמשכות. וכשהם פוגעות את כחות החיים מתוקנים והמדות מבוררות, המשכתם הולכת ומתגברת.

תשח. כל מה שהנשמה יותר גבוהה היא ביסודה היא מרגשת יותר את האחדות שיש בכל, והפרידות והשינויים אינם גורמים לה לתן לכל דבר ערך מובדל ומופרד. וביחס להמוסר, נשמות הללו מלאות הן אהבה וחסד עולם, וחפצן הוא מלא טוב. והם מכירים ומרגישים את הצינורות, ששפע אור החיים הולך על ידם מבריה לחברתה, וכל מה שהבריה יותר קרובה לחוגם, הצינור הוא מתרחב אצלם. ולפעמים מבהיק עליהם אור עליון, המקיף באחדותו את היש כולו ממעל לכל הצינורות, וכח הדמיון הזה קודש קדשים הוא, וטובה וברכה הוא מביא בעולם. וכשהמחשבה האחדותית מתגברת היא, אור החסד והסליחה מופיע, ועונות ופשעים נמחקים. וכל מי שהוא מתקרב לחוגו של צדיק טוב כזה, הנקודות של הטוב הגנוזות במעמקי נשמתו מתנוצצות ובולטות, והרע הולך ונאפס לגמרי. והם הם צדיקים יסודי עולם, שהם דנים את כל העולם כולו לכף זכות, ומאירים את אור החסד על כל בריה, אוהבים לצדק את הבריות, ושונאים לחייבם. והם הם תלמידיו האמיתיים של אברהם אבינו, ההולכים בדרכיו. ולפעמים יש שאור החסד הוא גדול כל כך בקרבם עד שאי אפשר לו להופיע במעשה, ומרוב שפעו הנם מרגישים חלישות בגופם, מפני שהחומר בטבעו מוכן הוא אל הדינים והגבורות, ומכל מקום הם שואבים אור חיים ואומץ ממקור חסד עליון. ואף על פי שאין העולם יכול לקבל את אורם כמו שהוא, כמו שאין העולם כדאי להשתמש באור של יום הראשון, מכל מקום מתולדותיו של אור זה העולם מתבסס גם כעת.

תשט. כשרוח האומה הוא חזק, אז אינינו צריך פרנסה רוחנית מרובה, כי הוא כולו מושרש יפה בשרשו הרוחני, ועצמותו מאירה יפה, וכל מעשיו שהוא עושה, משוקים הם טל של חיים רוחניים אמיצים שהתוכן העליון חי בהם. הקישור שבין חלקיו של רוח האומה הוא גדול ועצום מרוב שלמות אחדותו, עד שמה שנעשה בבית חייה של האומה, בבית מקדשה, מהעבודות האלהיות, מהשירות המקודשות, וכל ההוד

וההדר האלהי שהוא מלא תמיד, כל אלה פועלים הם בפועל על רוח האומה בכלל, ועל ביסוס כל נפש פרטית מפרטיה. והיא צריכה רק שמירה מקלוקלים, מוסריים וחברתיים מהרסים, כע"ז, וחטאות האדם החמורות, כרציחה וניאוף ועיוות משפט, והשחתת המדות באופן פרוץ. וכשאלה יהיו נשמרים אז רוח האומה החזק ימשיך את האורה המתגלה בקודש ובמקדש, לתוכיותו של כל יחיד ויחיד. אמנם בהתחלשותה של האומה ובירידת רוחה, צריכה היא חיזוק תדיר, תורה מרובה, בקביעות עתים מצד כללותה ושקידה תדירית מצד יחידיה, תפילה תכופה כמשפטה, וכל עבודות רוחניות של ברכות והודאות, כל אלה הנם דרושים לחזק את מזגה הרוחני, שלא תקלקל אותה ההגשמה המציאותית. וכשהענין הולך וחוזר לאיתנו, באה התביעה לתגבורת הרוח הפנימי, בתכונה קובלת על ההזנה התכופה וצורותיה השונות של הזנה נחוצה זו. ובאמת כל מה שרוח החיים הפנימיים של האומה הולך ופועם, כך ההכרח מביא לבאר יותר לכל, שכל פרטי חיזוק ההזנה הרוחנית בשיעורים שלהם, פועלים הם לטובה גם על מצב הרוח הכללי בהתעוררותו.

תשי. הסדר הראוי הוא שיתמלא הרוח מחשבות והרגשות, ומה שאין הרעיון הפנימי יכול לשאת מוכרח הוא להתפרץ החוצה, בצורה של דיבורים, והם הם יסודי התפלות וההודאות, הלימודים והקריאות. ולמה שאין מספיק ערך זה של ההתגלות הדיבורית, מפני רוב שטף אורו, מוכרח הוא להתגלם במעשים, האומרים ברמיזתם, ופועלים בעצמותם, את כל התוכן הרעיוני של הרגשות והמחשבות הנעלות, כשהמעמד עומד על צורה כזאת העולם מתוקן, ואור ישר שופע על הכל. בפגירתה של התכונה העולמית צריכים להמציא את התוכן מלמטה למעלה. המעשים מעוררים את הערך הדיבורי, והדיבורים את הרעיונות, האור מתעלה בכבודות, ונעזר הוא לפעמים על ידי מה שבאמצע מהלכו יתעורר הרעיון בפתע פתאום, עד כדי הופעה של שילוח אור ישר ממקורו לשטף אוצר ההגה הדיבורי, וממנו להתעוררות המעשית, או נעשה הדבר ממוזג, ותפארת וחדוה מתגלים, במקדש קודש.

תשיא. צורתם של ישראל צריכה להתברר, אם האנושיות הכללית של תוכן האדם עומדת היא בה בצביונה כמו שהיא אצל כל העמים, ועליה נבנתה הצורה הישראלית המיוחדת, או שמעקב עד ראש הכל הוא מיוחד. לבירור זה צריכים להשתמש במקורות שונים, תורניים, שכליים, הסתוריים, רזיים, הופעיים, שיריים, ולפעמים ג"כ פוליטיים ואקונומיים. נראה הדבר שמקודם נערך הדבר שצורת האדם תשתלם בכללותה, ובתור תוספת ויתרון יגלה על האומה המיוחדת רוחה המפואר בהדרת קודש. אבל נתקלקלו הענינים ורוח האדם שקע כ"כ בכלל, עד שלא היה החול יכול להעשות בסיס לקודש אלא א"כ יקלקל אותו, והוכרחה גלות מצרים לבא בתור כור הברזל, שצירפה את צד האדם שבישראל, עד שנעשה לבריה חדשה, וצורתו החולית נתשטשה לגמרי. והחול גוי פעם אחת ע"י הגרעין האנושי לצורה שמראש ועד עקב כולה ישראלית, יעקב וישראל.

תשיב. הנשמה הגדולה באמת, רחבה היא כ"כ עד שאין כל מלא העולם המוגבל מספיק לה, והיא מתפשטת בעולמים עליונים, רוחניים, שכליים, שנחלי עדנים נצחיים מצויים בהם. בעלי נשמות כאלה, חיים הם חיי עולמים. אגורה באהלך עולמים. והם משפיעים שפעת רוחם לדור דורים, ושמועה נאמרת מפייהם תמיד. וגם יסוד החיים המוגבלים שלהם, עולה הוא ממעל לגבולים המורגשים. דובב שפתי ישנים.

תשיג. קטני אמנה הם הטפשים שבעולם. כי על מי נופלת היא האמונה? על פליאות טוב גדולת אור אין סוף, ומה יסכן לאדם לתן גבול וקצב לאמר עד כאן יאמין, ולא יותר?! על כן כל יסוד החיים הרוחניים וגבורתם העליונה, תלוי בכח אמונה שאין לה סוף ותכלית כלל, אמונה במקור יסוד מקור הכל, באין מדה וקצבה. והיא מעוררת את כל החיים ואת כל הטוב בעולם, והיא משתלשלת בכמה השתלשלות, יורדת ומתלבשת בכמה לבושים והסברות, עד אשר היא לתוכן של האמונה המתהלכת עם החיים, המבססת בסיסים לדתי קודש, ומחוללת תכונות של יראת שמים וחכמת אלהים בעולם.

תשיד. אמונה בלא מצרים זאת נחלת ישראל היא, שהתחילו להבליטה ביציאת מצרים, והרשימוה במזג חייהם בשעת חפזון. וחוזר כח עליון זה ומאיר בכל מועד חג הפסח, ע"י מיכלא דאסוותא, מיכלא דמהימנותא, אכילת מצה, המעוטרת בהשבתת חמץ וביעורו. אין יד לכל שפיטה וכל הגבלה שכלית, שכבר נתקדרה ע"י הרוח העכור של כל נברא, ואין מקום גם לחימוץ הכשר תמיד ומשובח. אשרי דיין שמחמץ את דינו, כי הדבר היסודי המחיה הכל עולה למעלה מכל דין ומשפט, כ"א הכל מאיר בבת אחת בשטף אור גדול של מורא גדול - זו גילוי שכינה.

תשטו. ביסוס העולם בכלל, וביסומה של כנסת ישראל בפרט, הוא גורם, שבא הזמן של חיזוק הרצון בעולם, ועמו התור של חיזוק הגוף למטרות נעלות, והוא שקול כנגד סדרי תעניות וסיגופים בדורות הראשונים. ואף על פי שעדיין לא יצא מן הכח אל הפועל הביסוס הגמור, מכל מקום הדבר הולך ואור. ועל ידי התאחדות גמורה של כל פלוגות האומה בישראל, וחיבור כל המחשבות והרגשות העליונות והנמוכות בהם ובעולם, והופעת אור סתרי תורה ברבים בלבושים מתוקנים, יוכן העולם לאורו העליון של הביסוס הגמור של אור הרצון הטוב בתועפות עוזו, עד כדי השליטה העליונה של ותגזר אמר ויקם לך.

תשטז. ההתעמלות שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ-ישראל לחזק את גופם בשביל להיות בנים אמיצי כח לאומה, היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים, העוסקים ביחודים של שמות קדושים, להרבות הבלטת האור האלהי בעולם, ואין גילוי אור אחד עומד בלא חברו כלל. ויעש דוד שם, ודוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן צרויה על הצבא, ולא נענש אבנר אלא מפני שעשה דמם של נערים שחוק. אבל שיצחקו הנערים לחזק כחם ורוחם, בשביל גבורת האומה בכללה, עבודת הקודש הזאת היא מעלה את השכינה מעלה מעלה, כעליתה על-ידי שירות ותשבחות, שאמר דוד מלך ישראל בספר תהלים, אלא שעל-ידי הכונות העליונות עולה הנשמה הפנימית, ועל-ידי המעשים המאמצים את גוף היחידים לשם הכלל עולה הרוחניות החצונית. ושניהם כאחד משכללים את סדרי הקדושות כלם.

תשיז. ואל יפלא אם יש חסרונות במהלך החיים של העוסקים באמוץ הגופני ובכל החזוקים הארציים שבישראל, כי אפילו הופעת רוח הקודש צריכה ברור מתערובות צחצוחי טומאה שמתערבים בה, והיא הולכת

ומטהרת, מתקדשת ומתבררת, פודה את עצמה מגלותה, עד שבאה לכלל דרך צדיקים ואור נגה הולך ואור עד נכון היום.

תשיט. כל מה שנטיית הקודש הולכת ומתרבה באדם, אחדות הרעיון ואיחוד כל הכחות כולם מתחזקים בו. וע"י האחדות יש קישור עצום לכל מחשבה שבאוצר רוחו, אל כלל המחשבות כולן, ואין השכחה שולטת בו. ובריוק משאיפת הקדושה, מתפזרים הרעיונות והכחות, וממילא כל מחשבה מטשטשת אחת את חברתה ודוחה אותה, והשכחה מתגברת. ובמחיית עמלק יתבטל כח השכחה מן העולם. מחה תמחה את זכר עמלק - אז לא תשכח. כי בהיות השם שלם והכסא שלם, הכל הוא אחדות מקושרת בתכלית, והזכרון ואור הדעת הצלול מאיר בכל טובו וזהרירותו, ואין מקום לשום תשות כח - כי ימין ד' רוממה ועושה חיל - באחדות כל המחשבות הכלולות בכד ספרי תורה, עם כל הכחות החיוניות שלעומתן. ושמתי כד כד שמשותיך, ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ. וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך.

תשיט. תפלה וצעקה ותשובה מעומקא דלבא, והתגלותה בפועל על המעשים בתקונם, מוכרחת להיות מוקדמת לכל הופעת אור השגה עליונה, ואי אפשר לספרות חשוכה באמת להולד ולהופיע באור של חיים בעולם כי-אם על ידי התגלותו של אור התשובה, המחודשת פני תבל כולה. אמנם מופיע הוא נגהה של הספרות העתידה בהתנוצצות הדעת שקודמת לאור התשובה, והדעת ממלאה את הכח הרוחני בחופש גמור ודרור עליון נעלה המביא לתשובה השלמה, המושכת אחריה גאולה, אחרי שבאה כבר הסליחה, הפנימית והחיצונית, ורפואה וכלכלה וקבוץ גלויות והשבת כח לשופטים ויועצים יסודי הספרות ומיסדיה, מתאמצת לבא, והרשעה מתכנעת, והצדק מתעלה, ולב האומה מתחיל לדפוק בעז חייו לירושלים, וצמיחת נזר ממלכה שלמה מופיעה, וכל חפץ לב מתמלא בתפלת ישרים, המלאה רצון חי העולמים, אשר הוא שח ויהי.

תשכ. הנטיות הנפשיות של התאוות החומריות, בראשית התגלותן, הנן מצויירות באופן הקרוב לאידיאליות, ונכללות בקדושה. כשהן פועלות על האדם להמסר אל תוך הזרם המהיר והדוחף שלהם, עד כדי ביטול חופשתו וטוהר שלטונו העצמי על עצמו, הן הולכות ונעכרות. והאדם צולל במעמקי החושך, וכל כחות נפשו הטובים הולכים שבויים בשבי החומריות הגסה והזוללה, החושך של עכירות המחשבה, והעדר הבהירות של הבנת ההויה - בקישור כל טובה עד עליוניות מקוריותה - עד כדי חשכת ע"ז וסעיפיה, כפירה, שכחת אלהים. וכל מדורי המחשכים שאפשר ושאי אפשר לקרא בשמות, הולכים ומתגברים, ותופסים את הנשמה וכחותיה האציליים ברשתם. כשמישבת דעתו של אדם עליו, והתורה והתפילה, עליוי הדעת ועילוי הרצון, פועלים עליו את פעולתם, חוזר הוא ועולה ממעמקיו, לוקח הוא עמו מניות של חיים ושל הרגשים כאלה, שהתקרב אליהם דוקא בנפילתו. ובשובו הם שבים עמו, מתרוממים ומתעלים בעילוייו, ונשמתו נעשה יותר מבהקת ויותר חזקה. ואור חיי העולם השייך לחלקו במציאות, מוסיף הוא רכוש גדול, ושמחת עולמים מתרחבת והולכת, וגדולה של רחב דעת מתעטרת על ראשו. צחצחות שכלית וחשק אלהי אצילי, אהבת עולמים ובריותיהם ודבקות עליונה בשלמות של כל במקור התענוגים, שהוא שורש כל תענוג שעתי

ועולמי, הולכת ומתגברת בקרבנו. ועולם מלא הרת עולם ועולמי עד הולכים ומתנוצצים בהדר תפארתם. והאדם נעשה אוצר הטוב והחיים לכל היצור, וסגולת אלהי עולם.

תשכא. בעלי ההשגה הגדולים, כח המדמה שלהם הוא גדול ונשגב מאד, והוא מקושר עם החזיונות היותר כלליים שבמציאות, ולפי גודל הגבורה הרוחנית והטהרה הנפשית שלהם, פועל בהם כח המדמה את פעולתו לצייר ציורים עליונים ונשגבים, שאור האמת העליונה מתגלה על ידם, בגילויים כאלה, שאין שום שכל הגיוני יכול להגיע אליהם.

תשכב. במעמד הנפש של הופעה, הבא מזוהר של דעות, כלליות, שהן משפיעות גם כן על מצב הרצון, צריכה הבריאות, הגופנית והנפשית, להיות שלמה. וזה האור היה מגולה בבית ראשון, ביסוד הנבואה ורוח הקודש. לאחר שנתמעט הכח במקורו, ונתרבה בענפיו, על ידי המון תלמוד והלכות מרובות, הוחל הפרט להתגבר, התוכן המעשי והדיק, והאור הכללי התעלם, ואז אין הבריאות כל כך מעכבת. כעת אורו של משיח מתנוצץ, ועם השמירה של הרכוש הפרטי שכבר נקבץ, וההוספה ההגונה עליו מכל צד לטובה, חוזרת התביעה להתבסס מבוסמי הכלליות, המאחדים את הדעה הצלולה עם הלב המרגיש, והחפץ גדולות ואצילות. על כן הגבורה נדרשת. והתפקיד של בריאות הגוף והנשמה הותחל להדרש בכל עז. ויש לו תקוה שילך ויגדל, ירומם וינשא, בכמותו ואיכותו, ויתעלה עד מרומי הקדושה והגבורה העליונה, של עז לאלהים.

תשכג. הנטיה שמתגלה בצדיקים עליונים, שכל נטית חפצם וכל רעיוני לבבם, הנם מלאים קודש של מטרות נשגבות, המביאים ברכה רבה לעולם כולו, מתגלה היא בכנסת ישראל סמוך לגאולתה האמיתית. גילוי זה מתראה בתחילה דוקא בנשמות הירודות שבה, המתבלטים בגויתה הכללית דוגמת אברי המעשה בגופו של אדם, בכלל הרעיונות הנם ג"כ - החלומות והשאיפות הבלתי ברורות.

תשכד. הנשמות שעל ידם מתגלה חוצפא דעיקבא דמשיחא, הם הגבוהות מאד בשרשם הגרעיני, אבל לעומת זה השתפלו הרבה בתוכנם הסגנוני החיצוני. כללות צירופם אל הכלל הוא מעולה מאד, ובפרטיותם זיקוק וצירוף הרבה הם צריכים. תפילת הצדיקים שבדור מכוונת היא להצלחתם של אלה מגיהנם, בין אם אותם הצדיקים יודעים אלה הרזים ומתכוונים אליהם, בין כשהם הולכי תם, שכוונתם לשמים בכלליות, באהבת הטוב, החסד, הרחמים, ונועם ד' באהבה ויראה, מחוברים אל התורה והחכמה כפי מדריגתם.

תשכה. ההופעה הפנימית הולכת ומתחברת אל השכל הצלול, ושניהם ביחד עושים את הגבורה הרוחנית בעולם.

תשכו. להרבות כלים צריכים אל האור הפנימי, כלים של מעשים, של רעיונות, של ציורים פנימיים וחיצוניים. הכלים היותר רחבים, הם מה שנוצרים ע"י התורה בכל ערכיה. אמנם תוספות הכח הגשמי והרוחני של ישראל - כח הבריאות והגבורה הגופנית, כח העושר ורוחב הדעת - הגאון הכללי במעלותיה

המיוחדות של האומה בסקירה פנימית וחדה, ביחוד נשמתה המובדלה מן העמים כולם, כל אלה הנם מכשירים מכינים כלים הגונים לאור עליון, המביא חיים וברכה לעולם.

תשכז. לפעמים צריך הלימוד להיות דוקא קל, ומרפרף על הענינים כיונה המרחפת על קינה, שלא להטמיע את הזוהר העליון, שלמעלה מכל ענין פרטי בפרטיותם של ההגבלות. ובזה יוצא האור הכללי המזוהר בתוכיות כל הפרטים, ומופיע באור גדול. ועת ומשפט ידע לב חכם.

תשכח. כשההבנה הכללית חודרת לתוך הניתוח של הפרטים, הרי היא מותרת איזה דבר מערכה, והיא מרכנת את עצמה בשביל הנקת בניה.

תשכט. הרשעים אינם יכולים להסתכל באור החסד במקורו בחכמה העליונה, וממילא חפץ החיים אצלם הוא רק אסון, בין לעצמם בין לעולם ולההווה כולה, ונטית המין המביאה את החיים למציאות, קליפתה התאונתית היא אצלם כל מה שיש להציל ממנה. וזהו מאיסותה של הערלה, ושורש טומאת הזימה. ועצם החיים אינם להם שום שיווי, וממילא יצרא דשפיכות דמים גדול לעומת יצרא דעריות, ושניהם נאחזים ביצרא דע"ז, שהוא אלהים אחרים, דינים קשים, עורים ורעים, נדחפים מרצון שובב נוטה להרע. והצדיקים הם להיפוך מכל זה, מגלים את אור חסד עליון בהוייתו, ורואים בנטית המין, הקדושה העליונה ברוממות החכמה, המאירה בחסד, וממולאה בלשד טל הדעת. והחיים יקרים לאין שיעור, מפני שהם נובעים ממקור היקר העליון, הטוב הכמוס, המנצח את כל נצחי נצחים. ובא החסד ואהבת הבריות במקום יצרא דש"ד, והוד הקודש והצנע לכת בידיעה פנימית אזורת בגבורה של לבת קודש, במקום יצרא דעריות, ושניהם אחוזים במקור דעת עליון, היונק מחסדי עולמים שבמחשבה הכמוסה, מקור כל התענוגים, האורות המצוחצחות, המפתחים כל טוב וכל נדיבות, כל יופי וכל גבורה ושמחה וכל נועם עליון, בעולמים כולם.

תשל. לפעמים הנשמה עולה בעצמה במעלותיה, בלא שום עבודה מוחשית, והכל בא מפני שקדמו לזה עבודות רבות, שכליות והרגשיות ופעוליות, באור תורה ודעת. ואח"כ הנשמה מתענגת על גורלה הטוב, ושואבת טל אורות ומנוחה עליונה כקדושת עונג שבת, מעין עוה"ב, שהוא מתגלה לצדיקים וישרי לב בכל יום. וכשם שבשבת הגיהינם ג"כ בטל ואין כל חטא מעכב, כך הארת השבת העליונה מרוממת את האדם ממעל לכל חטא ועון, ודישון עונג עליון שורה עליו.

תשלא. לפעמים אדם צריך להתישב בדעתו, שלא להיות רדוף תמיד מחובת המעשה והתלמוד, אלא לתן לעצמו הנחה וריח, כדי שתתעלה נשמתו בעצמה, ותתרחב בטיולה הפנימי, בלשד החיים האצורים בתוך כל המעשה והתלמוד, בתוך כל העבודה והתפלה, ואחרי שביתה כזאת, שקדושת שבת יש בה, מתאמצת הנשמה לשוב ברב כח לעבודה רוחנית ומעשית, שכל פרטיה יהיו רעננים, יונקים ממקור החיים של הדעת המלאה, מוארה באור החיים.

תשלב. שיחת מלאכי השרת הנה יותר טבעית, נובעת מזרם החיים הרוחניים הקבועים שלהם, וסיפור הנשמות הוא יותר מלאכותית במלאכת מחשבת, נובעת ממקור הבחירה וההתבוננות הפנימית. והריעות של מלאכים ונשמות יחד הוא מרומם את החיים עד קצה גובה עליון, היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. וכשהתורה מתיחדת בנשמתו של אדם, וכל הגיוניה מתהפכים לטבעו הפנימי, אז הוא לובש מלאכיות, תרי מלאכי ברקיע, דוגמת תרי אמוראי בארעא. ומלאכי השרת מאן נינהו רבנן, ותלמידי חכמים שבבבל דומין למלאכי השרת. יתרונו של אליהו הוא שכולל שני הקנינים יחד בצורה מושלמת, הנשמתית והמלאכית, והוא מגלה לנו רזי תורה, ומבשרנו ישועת ד', ושמחת גאולים. מה נאוו על ההרים רגלי מבשר, משמיע שלום, מבשר טוב, משמיע ישועה, אמר לציון מלך אלהיך. והולכת קוממיות, שתי קומות, קומת הנשמה וקומת המלאך, ושניהם מתגלים בפועל, וכשהם מתנוצצים, מתקיים ואשבר מוטות עלכם, בתחלה, ואחר כך ואולך אתכם קוממיות, והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, על ידי אליהו בארבע, ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו, כי אל פועל ישועות אתה, שתי ישועות, ישועת קומת הנשמה וישועת קומת המלאך, זרע אדם וזרע בהמה.

תשלג. כשמתחברים עם נפשות פחותות של פורצים ורשעים, נפגמים. אבל אם יש בהם איזה דבר טוב, ומתכוונים בהתחברות רק אל הצד של הטוב, אז אם כחו יפה הרי זה מתעלה. ואפילו ההסתכלות בפני אדם רשע שאסורה, אם יש בו צדדים של טוב, ומתכוין בהסתכלות רק לקלוט את הטוב, נראה שיש בזה דרך של מצוה. ואפילו כשיש איזו חיבור לרשע לאיזה צדיק בדרך אהבה, כבר מסולק ממנו איסור ההסתכלות, מפני שעל ידי חיבורו אל הצדיק נחשב כאילו יש בו כבר חלק טוב. ואמר אלישע ליהורם בן אחאב, לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא, אם אביט אליך ואם אראך, משמע הא על ידי נשיאת פנים של יהושפט מלך יהודה שנלוה עמו הביט גם אליו וראהו, ולא חשש לאיסור ההסתכלות בפני רשע, דמהאי קרא ילפינן ליה.

תשלד. כשאוכלים לשם תאוה חמרית מתגבר העצבון בסוד אוכלי לחם העצבים. כי הניצוצות, שהיו ראויים לעלות, יורדים, ובהיותם מתעצבים על ירידתם, מרגיש האוכל את עצבם, על ידי חילוף של כמה דרכי ההרגשה, ותמורות אותיות, עד שההרגשה העצבנית נכרת בגילוי נפשי בקרבו. ועל ידי אכילה בקדושה, והגברת המגמה העליונה של טהרת הנשמה ובהירותה, מתוספת צהלת הרוח ושמחה באוכל, על ידי שמחתם של הניצוצות שנתעלו, ובשמחתם מאירה גם כן הנשמה, המעלה אותם ושמחה עמהם, והלב מרגיש על ידי כמה שבילים וצינורות שונים, וחדות ד' מתגברת עליו. והיינו ויאכל בעז וישת וייטב לבו, מאי וייטב לבו בדברי תורה, שחוק ממה שנטיית הלב להגברת הרוחניות של העלאת החיים הכמוסים במאכלים מביאה לחשק רוחני, שמתמלא באהבת התורה ולימודה, עוד התוכן המקודש של אכילה קדושה זו היא בעצמה דברי תורה, וזה השולחן אשר לפני ד'.

תשלה. ישנן דעות כאלה, שהן מוכרחות לפי טבע האדם לגרום בהתפשטותן תולדות מזיקות, אף על פי שהן בעצמן מועילות ואמתיות הן. ונוצר לזה בטבע רוח האדם ללחום את קיומו, ולנגד לדעות הללו, כדי שלא יזק, בענפיהן המתפשטים. והמלחמה הולכת ומתארכת, עד שיסגל לו האדם גבורה יותר עליונה ממקורו הרוחני, ואז מרגיש הוא שעמדו לא תפחד כלל מההתפשטות של הדעות הללו שנלחם נגדן. והכח ההוא בעצמו שמחזק

את רוחו ניתן לו על ידי המלחמה עצמה. ועל כן הוא יודע להוקיר מאד את ערכה של המלחמה. וידע כמה אומלל היה אם לא היה נלחם נגד ההתפשטות המזיקה לו אז. ואח"כ בא בתוכן חיים של גבורה ומקבל את הדעות שנלחם נגד התפשטותן אבל כשם שהאדם נתעלה כך נתעלו גם כן המושגים הרוחניים שלו, ואותן הדעות עצמן, אע"פ שנראות כאילו הן הן הדעות שנלחם בהן, באמת אין הדבר כן. ורק לפי המבטאים החיצוניים הן דומות אלו לאלו, אבל מצד ערכן הפנימי, מובדלות הן זו מזו, כהבדל שבין קודש לחול, ובין אור לחשך. ומה שהרחיק אז מוצא הוא שהרחיק בצדק, ומה שמקרב אותן הדעות אחר שנתעלו בצדק הוא מקרבן. ודוקא הדעות הדחיות שחוזרות ונראות בהן אנו מוצאים טל חיים, איתן וקדוש מאד.

תשלז. כל הגדול יותר במחשבה, יותר מקושרים חלקי נשמתו וכל ערכי חייו זה בזה, וכח הדיבור שלו וכל תנועותיו קשורים הם בארג גדול יותר, מוחש בחוש פנימי, בכל פנימיותו, וכפי זה הערך - בהויה כולה. אי אפשר כלל, שבעל מחשבה מקורי, ירשה לעצמו לדבר דבר בטל ושיחת חולין, וכל דבריו מוכרחים להיות מלאים תורה ודעת.

תשלז. גם השערת רזי תורה גדולת ערך היא. כי הכל מיוסד על היכולת העליונה, שאין לה קץ ותכלית. וכל מה שהוא נאה ונפלא, הרי הוא גילוי הופעה, שבצורה זו או אחרת אור חי כל החיים שורים שם. עדתך נאמנו מאד לביתך נאווה קדש, ד' לארך ימים. אמנם מתעלים הדברים ביותר לפי רוממות קדושת החכמה, העצה, הגבורה הרוחנית, והקדושה המעשית והמחשבת, עד ההארה של הופעת הדמיון, המאיר באור כל הרוחניות, האיתנה, שלמעלה ממנו. בהיכלו כלו אמר כבוד.

תשלח. דעת קדושים הוא היסוד להארה הרוחנית, המופיעה בעולם, בכל הלבבות. הקדושים, זכי המחשבה והרעיון, מתאחדים בחושם הפנימי עם הטוב הרוחני, המלא כל. וכל המתגלה להם הרי היא הופעת נהרה, וגילוי עליון, המוסיף חיים ואומץ, חיי עד ואומץ רוחני, המבסם את העולם כולו, בריח בשמיו. ממקורה של תורה, שהאירה את העולם מרום ההארה האלהית העליונה, המקפלת את הטוב הרוחני עם הגשמי, הזמני עם הנצחי, המוסרי והמעשי, היחידי והצבורי, הדקדקי הפרטי, והקוסמי הכללי, נובעים תמיד אורות חיים, המחיים כל נוגע בהם, ומשמרם בטהרתם. הסתכלות פנימית והסכמה מוסרית מוכרחות הן להתקשר ביחד אצל הראויים לכך. והם קולטים את אור העולם, השרוי בכל הנשמות, ומעמידים אותו בחטיבה שלמה, וחוזרים ומופיעים באורם, ע"י קוי החיים של מציאותם וחברתם, של שילוח רצונם וגדולת נפשם הרוחנית, ע"י ענותנותם ואהבתם לכל היצורים, את כל אוצר החיים והטוב לכל. שבילים הם ישרי לב אלה לשלח על ידם אור וחיים לכל נוצר. כלים הם להארת אור חיי עולם, משרתי ד'ועושי דברו, מלאכיו עושי רצונו, להחיות כל נוטה למות, לגבר כל חלש, להקיץ כל נרדם. והנם קוראים בשם ד' אל עולם, האומר לכל נוצר, חיה ושמח על כל טוב, עלה והתרומם מעלה מעלה.

תשלט. ההצטיירויות הרוחנית העליונה, מצטיירת לפי השגתו של אדם בדרך אורה כללית, וכל הפרטים שמתחדשים בידיעתו מרגשות ומידיעות, הנם רק פרטים נוצצים, יוצאים מההצטיירויות הכללית שא"א

לסמנה, והנם כדמות הכוכבים ברקיע. התפילין מכשירים בישראל את הגוף וכחות חייו להארה הרוחנית הכללית, שהפרטים יהיו יפה מאירים על ידה. והלימודים שהם למעלה מההשגה, לגבי כ"א ואחד לפום דרגיה, שאינם נתפסים אלא בהברקה, הם כערכם של התפילין. ובשכחות וימים טובים ההארה השכלית מאירה, עד שמתפרטות ההארות הכלליות - שהם מוזרחות בכל ימות החול רק בתור אות כללי - והם עצמם הנם האות, והפרטיות מתבלטת על ידם, ואין להוסיף הכללה מעלמת ומבלעת פרטים, במקום שבחול ההכללה מסייעת להבלטתם של הפרטים.

תשמ. לפעמים חושב האדם שישנם מחשבות הסותרות את מחשבותיו, ומתוך כך אינו יכול להתישב בדעתו ולהיות נאמן להגיונותיו, ומזה תוצאות לפילת רוח ורשלנות. וצריך לשים אל לב, שכל סתירה היא רק מדומית ומוגבלת בתנאים מיוחדים, ובאמת הכל הולם זה לזה והכל מאוחד. וממילא יהיה שמח ועלז בחלק השילוב של מחשבותיו הפרטיות, וישתדל תמיד להרחיבן ולזככן, עד שיהיו מלאות אורה, ממולאות בידענות ברורות וחשובות, וקרובות להרגשות אציליות, משפיעות אושר וטובה עליו ועל כל מה שזולתו, בכל מגע ידו הרוחנית והמעשית.

תשמא. בגדלות המחשבה מצטיירת הרוחניות של החכמה העליונה והצדק העליון, וכל מקוריותיהם בכלליות, וכל מה שיש מן התורה והחכמה בתור ענפיהם היוצאים מהן, כשערות הראש בחכמה, והזקן בצדק.

תשמב. כל חטא מביא מיעוט דעת, מפני יראה פנימית להסתכל בחופש הדעה הבהירה. והתשובה היא הפותחת את שערי הבינה לרוחה.

תשמג. צריכים לחלק את עסקי המחשבה לחלקים מיוחדים. הא', שינון הרעיונות והרגשות הידועים מכבר, ב', זיכוכם וברורם, ג', סידורם ויחושם זה לזה בצורה הגונה, ד', הוספת חידוש על כל אחד מהם, ה', הוספת הארה כללית על העולה מקיבוץ כולם יחד, ו', הוספות רעיונות ורגשות חדשים ממקור הדעה והרגש, ז', חיבור ההוספה עם האצור מכבר, ח', הופעות חדשות שנולדות מהחיבור, ט', התעלות רוחנית עליונה היוצאת מכללות ההופעות כולן, י', השקפת עולם שלמה, הבאה מכל הגורמים הרוחניים הנזגרים לעיל.

תשמד. הנטיה הלאומית בישראל היא שדה אשר ברכו ד', שאף-על-פי שאין בה עדיין גדולים גמורים, מפני השממון הגדול של הגלות, ראויה היא, על-ידי עבודה רוחנית ומעשית, שיצמחו בה כל הגדולים הטובים שבעולם להוציא משפעה נשמות גדולות ועליונות המאירות את כל העולם כולו בכבודן. ויש לעומת זה נטיה לאומית של גוים שהיא חורבה ומדבר, ובשום אופן אינה יכולה לגדל צמחים, והצמחים הרעים כגפן סדום, חמת תנינים ואשכולות מרורות, הלא העדרם טוב ממצאיאותם, ונמצא שהכל הוא בהם העדר גמור וחורבן מוחלט, ואותם הגויים חרב יחרבו. רק ההשפעה של הקדש, המעורב בנטיה הלאומית הישראלית, מרטבת את אלה הנטיות האנושיות בכלל ומחזירתן לטובה, עד בואן גם ליחדי עילויי להיות ראויות על-ידי תכיפת חבורן

ויחסן אל ישראל, להצמחה רוחנית. ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת, אשר כל זה יבא על-ידי גאולתם השלמה של ישראל שתקדים לבא.

תשמה. עין עיטם הוא המקום היותר גבוה שבאי. והיה עולה על דעת דוד ושמואל לבנות שם בהמ"ק, עד שהוכיחו מהכתוב שצריך להנמיך מעט, לקיים ובין כתפיו שכן, ואין לך נאה בשור אלא בין כתפיו. ועין עיטם נשאר בצורה של חול לכאורה, אבל בית הטבילה לכה"ג ביוה"כ, מהדרא מיא מעין עיטם. והיא בעליית בית הפרוה, שבנה פרוה אמגושא, שהוא הצד היותר חשוך שברע, גדופי, שאין היתר ללמוד ממנו אפילו להבין ולהורות. ומ"מ יש גם ע"ז הכללה עליונה וצורך עולם, המטהר בהכללתו ומכין לעבודת הקודש היותר עליונה, הכובשת בשיא קדושתה את כל הכחות המהרסים, ומיסדת את העולם על בסיס קדושת טהרתו. אף תיכון תבל כל תמוט. ובדרישת רשומות - פר, יער אשר תרמוש כל חיתו טרף - שהם חוץ מבנינו של עולם הזה והבא שנבנה ביה, ורק מוה הנם מקבלים שפעם, קודם שהאורה העליונה מופיעה בעזה והשמש לא זרחה עדיין, כ"א תשת חושך ויהי לילה. אבל המחשבה המטהרת, היא הצפיה לישועת חי עולמים של יום אשר הוא לא יום ולא לילה. והיה לעת ערב יהיה אור.

תשמו. החפץ בתשובה באמת, אע"פ שיפלא ממנו מאד איך יוכל לשוב, ולכאורה מוצא דלתי תשובה נעולות לפניו - בין מצד מניעות שבחטאים שבין אדם למקום, וביותר מצד מניעות של חטאים שבין אדם לחברו, וגזל ודאי וספק נאכל ושאינו נאכל - ורעיונו מבולבל, והוא שרוי בצער וטירוף רעיון ובכו שה פנימית המעכבתו מכל טוב, ומ"מ הוא מתחזק בהארת חכמה ועשות טוב, מובטח הוא שיזכה לתשובה גמורה ושלמה, שיביא רפואה לעולם כולו ולמחילה כללית מכל פשע לכל ישראל, והכל בכלל.

תשמו. עבודת ה' היא להמציא בעולם אותה התכונה השלמה, שהיא פעולה יקרה כזאת, שיקרונה גלויה היא רק לד' לבדו. ובשביל המצאתה של תכונה זו וכל אגפיה, הננו נמסרים לכל הטוב והיושר, ולכל מעשה התורה והעבודה, וכל פרטי פרטיהם, וכל מה שהאדם בכללו ובפרטו מתעלה, מתגלה עליו איזה חלק מהיקרות של התכונה, שהוא מהוה על ידי שפעת חייו ופעולותיו המעשיות והרוחניות. וכן מתגדלת נשמתו ואומץ רוחו וצהלתו הפנימית, ביחד עם חרדתו ועריגתו להוסיף עבודה ושכלול, להודיעך קשט אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחך.

תשמה. מתוך שכל רעיון לא יכלכל את הענין האלהי העצמי, משום כך כל רעיון, שהוא מקושר לידיעה של רוממות זו ולאמונתה, הוא כלי לקבלת אור ד'. ע"כ מצוי הוא האור האלהי בכל לב נאמן, לפי ישרו ותומתו.

תשמוט. ריבוי הלמוד מקשר את הקדושה העליונה ברוחו של אדם, אע"פ שאינו יורד לעומקם של דברים, ולפעמים פועל עליו לטובה עליונה גם כשאינו יודע את הפשט במה שלמד, אבל הוא צמא לדבר ד' ללמוד הרבה, ומשביר את צמאונו בתלמוד מרובה, והנשמה מתעלה. ובלמוד רזי תורה. אע"פ שאינו מבין את הענינים

לפרטיותם, ונדמה לו כאילו הוא עוסק בציורים שמענים את נפשו, ואת חושו הרוחני השוקק לדברים מובנים, מ"מ אחר הלמוד האורה מופיעה עליו, והוא בכלל כל העוסק בתורה בלילה שהקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. שנאמר יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי.

תשנ. לפעמים אין צריכים להתיירא כלל מגדלות, שהיא מרוממת את האדם לפעול גדולות. והענוה כולה מבוססת על גדלות קדושה כזאת.

תשנא. ישנם צדיקים כאלה, שהם מרגישים צמאון פנימי להיות מעוטרים בתפילין כל היום, ואין מספיק להם התפילין שבשעת התפלה. והם צדיקים כאלה, שהדבקות האלהית בהתגלות הנפש היא מדתם הקבועה, ולא רק מזמן לזמן, וכל היום הנם בפנימיות רוחם מתפללים. וצדיקים יסודי עולם וחכמים עליונים כאלה, אף על פי שיזדמנו להם סיבות שלא יוציאו כל כך מן הכח אל הפועל את חפץ לבבם בהתגלות הקדושה והדבקות העליונה, ולפעמים גם חשקם בהנחת תפילין כל היום לא יעלה בידם מכמה מניעות, מכל מקום התשוקה הפנימית שבנשמתם לאור התפילין מאירה הרבה בעולם, ואור החסד מתפשט בעולם על ידם, להרבות מחילה וסליחה, וחנינה גדולה. והם הם אוהבי ישראל באמת, שנפשם צמאה לתשועת ד' ולבנין ארץ ישראל, והם נוטים כלפי חסד לכל, ומלמדים זכות על כל הפושעים, אפילו על הכופרים והמכעיסים היותר גדולים, כי הם רואים בתומת נפשם את הניצוץ של הטוב הגנוז בכל נפש, וקל וחומר בנפשות ישראל, וביותר בנפשות הדוגלים באהבת האומה בכלל, והם נוטים אל הטוב והיושר, שזכויותיהם גדולות. והתוכן של הדבקות האלהית הטבעית, שהיא ערכה של קדושת התפילין, היא היא אהבת ישראל, שהן תפילין דמארי עלמא, שכתוב בהם שבחייהו דישאל, מי גוי גדול, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ואור התורה מאיר בנפשות הללו בצורה מבהקת, לא לפי מדת ידיעתם כלל, אלא לפי מדת סגולת נפשם הטהורה העליונה.

תשנב. כשם ששכלנו ורצוננו, ככל דבר שבהויה, הוא ניצוץ מן הכל וממקור הכל הוא נובע, ואנו עולים לדין ממנו על האור העליון בדרך דוגמא ובבואה דבבואה, כן אנו דנים על נקודת הרצון, שהיא מחוברת לשכל, והיא תכונת בקשת התכלית, שהוא גם כן ניצוץ מהכל, ונובע ממקורו. שוללים אנו את כל ההגבלות והמגרעות שישנן בבקשת התכלית שלנו, ואנו באים למצא צד האצילות והרוממות שיש בבקשת התכלית, שהיא נותנת צורה הגונה לכל מהלכי המעשים, ואנו אומרים, שהיא נמצאת ביסוד הכל, המרכז העליון, מלכות אן סוף, בדרך השאלה, ראשית כל הצמצומים כולם, המביאה ליסוד הכל, והיא באמת הכל, כל הראשית, וכל האחרית, כל ההויה, וכל המבוקש מההויה.

תשנג. בריאות הגוף הוא בכלל תיקון העשיה, לעומת יפנה המוקדם לתפילה. כשעובר זמן רב, ומפני קלקולי טעמים אין אדם שם לבו לתיקון הגופים והם מתדלדלים, נעשה פגם גדול בצורך התפילה ובאפשרותה בעולם, ונוצר כח מתנגד לעצמות התפילה והמחשבות והרגשות המתיחסות לה. עד שהמשקל ישוב, וערכי הגוף יוכרו בחשיבותם, והבריאות תשוב למכונה בכללות האומה או העולם, ואז חוזר הצורך הרוחני והמעשי של התפילה להולד, ביחד עם צורך של רינה ותהילה, דוגמת ההלל הנאמר דוקא על כרס

מלאה. ובאים מזה לעבודה הרוחנית העליונה של התפילה, הקודמת לכל ענין גופני, השוללת את ההשלכה אחרי הגו את הקודש העליון הנושא עליו את שם ד' ואות יחודו, המבוטא ב - ואותי השלכת אחרי גיוך.

תשנוד. כל דבר של תורה צריך דרך ארץ שיוקדם לו. אם הוא ענין שהשכל והיושר הטבעי מסכים לו, צריך לעבור בדרך ישר, בנטית הלב והסכמת הרצון הטהור המוטבע באדם, כגזל, עריות, וצניעות, מנמלה, יונה, וחתול, וקל וחומר מההכרה הפנימית של האדם עצמו וחושו הרוחני. ואם הוא ענין שהוא נעלה מן השכל והנטיה הליבית, צריך גם הוא לעבור דרך הצנור של דרך ארץ, ביחש הקישור שיש לכל פרט עם הכללות כולה, בתור מצוה גוררת מצוה. וגם היושר המוחשי להיות קשור בתורה, בחפץ העליון האלהי המתגלה באור תורה, וההתאגדות עם כללות האומה לדורותיה עם דרכי חיייה ברעיון הקודש, כל אלה ארחות דרך ארץ הם, שמכשירים את ההארות שהן יותר פנימיות מהן להאיר בזהר ובהירות מבהקת.

תשנה. בכל זמן, בכל יום, שעה ורגע, יכולים להבחין את חלקי ההרכבות, שהכח הנשמתי שלנו עושה, עד שהוא מתרומם אל הרעיון האלהי הקדוש בטהרתו. והם הם השמות הרבים, והשונים, בהסתעפות רזי עולם, ואוצרות החיים שלהם, שהעבודה התמימה והמאירה בונה עליהם תמיד את מגדליה. רמי הערך, הבנויים לתלפיות. כי צדיק ד' צדקות אהב. יש"ר יחזו פנימו, יום, שעה, רגע. והארה זו, של יחוד השמות תמיד, מביאה ברכת השלום, מפני שמבטלת את הריב בשרשו, והחלקים כולם מתאחדים, באיחוד מקורי. וסופי תיבות גימט' רי"ב. והשלום. המכליל את כל המחשבות הפזורות לרעיון נשגב ועשיר אחד, נורא בהודו ומלא חיים עזיזים בתכנו, הוא שומר את התורה מכל שכחה, נגד הרי"ב. המפרר את כל דבר לחלקים, ומשכת. ואחדות הרשעה הוא שורש הריב. חסד לאומים חטאת, עכברי רשיעי דקריין לחבריהון ואכלין, וגייצי גלימי.

תשנו. השמות הם היחוסים, שכל יש מתייחס על פיהם לאור אין סוף. והם הם המקיימים את הכל, וקוראים את הכל להויה. קרא אני אליהם יעמדו יחדו. ויש שכל כך קלוש ואפל הוא היחש, על פי ירידותיו, עד שהתוצאות, היוצאות ממנו לגבי המצוי ההוא, הן נוטות להרס ואפולולית. והם הם שמות הטומאה, שבאים על ידי כמה תמורות אין קץ. וסוף הכל לחזור לאורה, ולקיים בהם, בשמך יקראוך, ובמקומך יושבוך, ומשלך יתנו לך, אין אדם נוגע במוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא.

תשנז. הצדיקים חכמי האמת, מתביישים במחשבותיהם לצייר איזה תוכן בהענינים האלהיים. והבושה הזאת בעצמה מזככת את דעתם וממשכת עליהם חוט של חסד, עד שהם באים למעמד של אור הלל לד'. והללתם את שם ד' אלהיכם, אשר עשה עמכם להפליא, ולא יבושו עמי לעולם.

תשנח. חובה לשא ולתן בחכמת האמת, היא החכמה האלהית העליונה, לדקדק באותיותיה. בפתגמיה, בציוריה ומליצותיה. האור של האושר העליון הולך וזורח לפי רוב העמל בדברים, שרזי עולם של הגדולה האלהית גנוזים בהם. ובהתרוממות הנשמה היחידה על ידם, מתרומם כל העולם עמה, והמון נשמות רבות מתעלות. ואין קץ לגודל הטוב המסובב על ידי הארה פנימית עליונה. של נשמה אחת כללית.

תשנט. כל ניצוצות החיים הפזורים בכל ענין - וביותר בכל מאכל אשר יאכל העלול לבא ליד הצדיק העליון, המשכיל בשם ד' וקשור במחשבתו הטובה בשוב המוחלט - הנם שמחים, ורינה וגילה מתעוררת בקרבם. והאוזן הפתוחה שומעת את רנתם, והעין הפקוחה תוכל ג"כ לחזות את אור שמחתם וצהלתם. ואף אם לפעמים לא יעלה ביד הצדיק לאכל הכל בקדושה גלויה, סופו להשיב, ע"י תשובתו מאהבה, את הכל מנפילתם.

תשס. השינה, וכל התכונה הטבעית הכללית של הלילה, שהיא גורמת את השינה ומתאימה לה, פועלת על צדדי החיים שבאדם שתי פעולות הפכיות. הצד העליון הרוחני יוכל להתעלות ביותר. חפשי נעשה הדמיון ממסגר החושים, ואם הוא תמיד מקושר בשכל ובחפץ עליון וקדוש, יוכל לצייר ולדמות, לחזות ולהכיר מה שאין ביכלתו בזמן הערות. אבל כח החיים שבגוף חדל קישורו עם הצד הרוחני שבאדם, והוא הולך לבדו, פועל את פעולתו הטבעית, בצורה חשוכה מעורפלת. משני המקומות מתדבקות דוגמאות. אורות צחות, בנשמה העליונה, מזיו שלמעלה. ומחשכים וצחצוחי זוהמה, וקליפות מעביבות, בנפש החיים, מהרפש החשוך שהיתה שרויה בו, בהיותה בוססת בטיט של החיים הגופניים לבדם. והרינו פונים בכל בקר לשתי העבודות, לטהר את נפש החיים, ולקשר את האורות הנוספים בנשמת האדם העליונה, ולחבר עוד הפעם את שתי הקצוות בהרמוניה הנאותה.

תשסא. אותם ניצוצות הזוהמא, שבירידתה של נפש החיה נדבקו בה, אע"פ שהננו משתדלים לגרשם ולרחקם בכל האמצעים שבידינו, מ"מ ראוי לחשוב שהמגע עם חטיבה קשורה לאור עליון - כנפשו של האדם הנברא בצלם - לא תשאר בלא פעולה. וניצוצות הללו יציאתם הרבה יותר עשירה מביאתם, וקמעה כבר נתעלו. הם מוכנים כבר להזדכך, ומה שנדחה היום, יוכל למחר ולאחר זמן, להיות מתעלה ומקבל צורה מאירה, הראויה להתקשר בקשר הקודש של הנצח וההוד העולמי, המתפארים בכלילת תפארת בכתר דעת עליון, ההולך ומתנשא, הולך ואור עד נכון היום.

תשסב. הדמיון שיסודו בקדושה, השקפת עולם שלו הוא קודש ותורה שלמה, חותם השכל הטהור יהיה תמיד טבוע עליו, והוא הולך ומתעלה, עד ששב ליסודו העליון, מקור החכמה העליונה, בזהר טהרתה.

תשסג. הקרבנות, הננו משיגים אותם לא רק עבודות חיצוניות סימבוליות, אלא תיקונים, פעולות שהעולם מתבסס על ידם. אמנם התוכן הסימבולי הוא תוארם, לבושם וגופם, וברור הדבר שיחס גדול יש להצורך הסימבולי עם הצורך הפנימי. וכשיבאו ימים והצורך הפנימי יחדל, בביטול הקרבנות, יפסק ג"כ הכח הסימבולי לגמרי מפעולתו, ותחתיו יברא תוכן יותר עשיר לנושא הסימבוליות, שתתקשר עם העבודה היותר עליונה, שתכיל בקרבה את כל העובדא הפועלת המתקנת של הקרבנות כולם, בצורה יותר עליונה. זאת היא המנחה הערבה שלעתיד, אשר תערב לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות.

תשסד. התפילה המתוקנה בערך שוה לתוכן הפנימי של הקרבנות, היא מתדמה לה ג"כ בסימבוליותה ובעובדא הפועלת שלה. שניהם יחד עושים את התפילה לחטיבה חיה פועלת בעולם, והם מטביעים בה את החותם האצילי הישראלי, הספוג כולו מאור הידיעה האלהית, בצורה טהורה מלאה אור חיים אידיאליים, הפונים לעומת הנצח, המתעלה וסופג בקרבו את העולמיות בצורה מעולה עליונה, הפועל זיכוכ וצחצוח על כל ערכי העולם האדם והחיים, וכל ההויה כולה. ישראל עוד ישוב להתפלל ולרנן רנת קודש בשמחת עולם, בשמחת צדיקים הששים בגילת אל עליון וכל יצורים כולם.

תשסה. לפעמים ימצא כופר, שיש לו אמונה חזקה, פנימית, מאירה, נובעת ממקור הקדושה העליונה, יותר מאלפי מאמינים קטני אמנה. דבר זה נוהג באישים פרטיים וכן בדורות, ועל כולם נאמר צדיק באמונתו יחיה.

תשסו. הענינים הרוחניים הפנימיים שקודש האמונה נוסד עליהם, הנם רוממים באמת מכל לשון, וכל ההרצאות הדיבוריות אינן נותנות כ"א צל קלוש מתוכנן. ולפעמים נמצאות נשמות כאלה, שהן קולטות את צל הגוונים שע"פ הדיבורים בצורה הפוכה לגמרי ממהותם, ואז כפירתם היא אמונה ממש, כחותם המתהפך.

תשסז. לפעמים יקלקלו את האדם ספרים שנכתבו ע"י קטני אמנה שאין בנשמתם אותה הגבורה הקדושה של לבת אש קודש העליונה, וספרים שכופרים מוחלטים, ספוגים רוח גבורה טמאה של כפירה, כתבו אותם, יתקנו אותו ויעוררו בו את נשמתו הפנימית הנרדמת, וימצא את עצמו מלא חיים ועז, בכל שפעת גבורה עליונה, ואמונת אומן אדירה באור אלהים חיים.

תשסח. כשמסתכלים בעמקי הכפירה, רואים איך בתוך מצולותיה טבועים נשמות קדושות מלאות אור אלהי עליון בפנימיותם, והן צועקות בקול איום מעורר רחמים רבים - הושיעו! הצילו! והקמים לימין אביונים אלו להושיעם ולמלטם משחיתותם, הם הם עובדי ד' הנבחרים, גבורי כח אשר להם שם במלא עולמים, שכל מלאכי עליון ממעל מוכנים לחפצם, וכל כחות הרשעה והטומאה מתחת יראים מפניהם יראת הכבוד ברתת גדול מאד, כרחב"ד ואביי וחביריהם.

תשפט. דרכו של רב המנונא סבא להקדים מילי דשטותא לפני מילי דחוכמתא. כדי להכיר האור מתוך החושך, צריך שתהיה תכונת השטותא, בעמקה היותר חודר. בחושך היותר שחור, יש להשתמש כשרוצים לדעת את יתרון האור מתוך החושך. אמנם היא מדה ראויה דוקא לנוני ימא, שאינם צריכים אפילו להגנה של ספינות, וללכת במעמקי תהומות, וכל מצולות, הוא להם טיול ועונג, המשמח את המקום, לויתן זה יצרת לשחק בו.

תשע. בחוש רואין איך כל חטא מחשיך את עיני השכל, ונוטל את הזוהר העדין של ההרגשה הטהורה. אבל צדיקים גמורים יודעים איך לשוב תמיד מאהבה, ואע"פ שהם מרגישים בעצמם את הכובד של כל פרטי

חטאת האדם במרידות גדולה, מ"מ הם מלאים עז ושמחה פנימית בטוב ד', ועונג גדולת חסד עליון המלא כל.

תשעא. החושך של הדיעות גורם, שנקודה אחת מאירה באור האמת גוררת אחריה כמה קוים חשכים, שהם נעשים יסודות לשקר ולרשעות. וכל מה שהאורה מתגדלת והרצון מתרחב לצפיות עליונות, ככה מתנתקים הקוים העקומים הנמשכים לדרכי חושך מחיבורם אל הנקודה המאירה, ואור אמת נצחית מופיע בנשמה בכל גודל ותוקף.

תשעב. צריך לגאול את האמונה ואת היראה מקטנותם וחולשתם, הבא להם מתוך חסרון הדעת, ופחיתות התכונות והמזגים הרעים.

תשעג. אפשר להרגיש איך הדיבור היוצא מפיו מחולל גדולות, וכי הוא בא ממרומים, ושב גם כן למכוני עולמים.

תשעד. תכונת נפשה של כנסת-ישראל היא נבדלת בעקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון הנקודה הפנימית של חפץ החיים הקבוציים מיוסדת היא על התוכן הכלכלי לכל צורותיו, ביסוד הדאגה הפנימית השרויה בלב האדם לבצר את מעמד חייו הגשמיים, והרוח העליון המחיה ומאיר את הנקודה הזאת הוא רוח הסדר והיופי, שהוא חפץ העונג של החושים, על-פי משאלות לב האדם, וכשהם באיזה קיבוץ על-פי סגנון אחד, עושה השווי הזה את התוכן הלאומי. אמנם בישראל מונחת התכונה האלהית במעמקי טבע נשמת האומה. הצמאון לדעת והרגשה אלהית, בתכלית עליונותה וטהרתה, היא לו הנקודה שהחיים מורגשים בה, והעידונים הנובעים משלמות ציור זה בכל רחבי החיים ועמקיהם הן המגמות האסתטיות. הדעה הפנימית, המכרת שבמילוי תשוקה עליונה זו הכל מתמלא, שאין שום דבר מכל מגמות החיים ועדוני החיים סדרי החיים ותכניהם, שלא יהיה כלול בתוך נקודת עולמי עולמים זאת, הכרה זו היא ענין מיוחד לישראל מונח בטבע האומה, מתגלה בהכרה פנימית אפילו להמוני המונים, והולכת ומתחווה ומתבררת לסגולי הסגולות בכל דור ודור. הענין האלהי, בתוך כל ערך החיים בעומק טבע הנשמה, בהתאמה ללשד המחיה את ההסתוריה הלאומית, המתגלה בכשרון של יצירת הנבואה בבחירי בניה, המביאה למדרגת עם עולם, שכל האנושיות תכיר את סגולת נשמתה, הוא העצם הישראלי שתאריז מתגלים בכל התנועות השונות, ורוחו של משיח הולך ופועל את השלמת צביון זה עד עת קץ השלמה.

תשעה. השכל הישראלי, מצד מקור מחצבו הרוחני האלהי, הוא שכל אלהי, ורצונו רצון אלהי הוא. הגעגועים והאהבה של האומה כולה נוראים ועמוקים לאין קץ דוקא לשלמות האלהית העליונה. מובלטת אהבה זו בשיר השירים בהדר צבעיה, שאין העולם כדאי להם. מתגלה אור תכני זה בצדיקים עליונים של הדורות, שרצונם הוא יסוד העולם ודבריהם דברי אלהים חיים ודבר אחד מדבריהם לא ישוב ריקם. כי דבר ד' אלהי עולם בפיהם תמיד. רק החכמה העליונה וכל חירותה, עם כל הרגשת עידוניה, ההולכת ועולה על כל הספירות של ההכרות

האלוהיות, המתנשאות בכל הוד פארן עדי עד, היא היא הנותנת חיים לישראל. ובחגוי התורה כולה, בכללותה ובפרטיה, כשהיא מצטרפת עם הארת הדעה של יסודה ונשמתה, הכל הולך ומאיר, הולך ומתגל, הולך וגואל, הולך ומשתכלל, מביא ישועת עולמים לכל נוצר ומאיר עולמי עד מכבודו העליון הרוכב שמי שמי קדם ומחיה אפסי ארץ, מצמיח כל מיני ישועות, ומעודד כל ענוי ארץ, מאזר ישראל גבורת עולמים ומשיבם קוממיות לארצם, לחדש אותם כבראשונה. אור אחד נשמה אחת, נשמת כל היקום, זרוע ד' הולך ומתגלה, הולך וקורא את ישראל לחיים, לשוב לבנות ולהבנות. בנשמתם העליונה של צדיקים יסודי עולם, שאור רזי אל מחיה אותם, רוח תחית המתים שרוי, ממקור חייו המפכים, הנקלטים מכל תמציות אוצרות החיים שבכל עולמים, הולכים פלגים, שריגים דקים ושונים, להכניס אור חיים, רוח תקוה ונטיית אחדות, התעודדות תשובה והתעודדות גדולה בכל השדרות, ובאור עליון הזרוע לצדיק יופיע משיח, לרומם קרן לעם עולם.

תשעו. שריד קטן מדבר גדול הוא יקר ומעולה מדבר קטן שלם. ניצוץ אחד מאור חיי האבות, מקדושתם וגבורת אלהים העליונה שבגדולתם, ההולך ואור באחרית הימים להשיב לתחית עולמים את ישראל, ועמו יחד את העולם כולו, על-פי סדר והדרגה, הוא נעלה ונשגב מכל הקדושה הגלויה שבתוכן של אמונה ויראה, תורה ומצוה, של ההמשך המועתק מספיחי ספיחים של בנים, יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים. ושיחה זו היא מחיה דור אחרון באהבה מסותרת, בה מתגלה התוכן הכביר של זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. נדחים הם האורים הקלושים, שרגא בטיהרא, החוצפא מגרשת אותם - ובתוכה רוח ד' נוססת. גדולי קדושי עולם יכירו את הרז ויצדיקו קודש. הם, בתומתם העליונה, יחברו את תורת הבנים לשיחת האבות ועבדיהם, ותורה מעוטרת בכל הוד ובכל גבורה, בכל חן ובכל תפארה, תתגלה להיות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו. חזקו אל תיראו! אור משיח מתנוצץ, גאולת עולמים מופיעה מכל החרכים. מחושך הרשעה והכפירה המנוולת, הבזויה וחדלת אישים, בא יבוא אור עליון, אשר יעמיד במרחב רגלי ישראל וירומם בכבוד קרן עם יודעי אלהיו, יאיר אור על כל מחשכים, ויעודד קדישי עליונים בישועת אמת. רק חסדי אבות ישארו וכל ענוי לב, אשר ידעו איך להיות בעיניהם דכאים וגבורים יחד, אלה הם אשר יכירו אור התורה העליונה הנובעת משיחתם של עבדי אבות, שהיא גאולתם של בנים.

תשעז. כל הספרות החלונית שנתעוררה בתקופה האחרונה, שיש בה הרבה משום חכמת סופרים תסרה, והרבה ניצוצי אורה ורשמי גאולה, הכל בא מהצינור של שיחתן של עבדי אבות. ושיחה זו היקרה כ"כ, השתפלה מאד בפי עבד, שאמנם יצא מכלל ארור לכלל ברוך, אבל מקורו שלא היה ברוך פעל איזה רושם, וטינא היה בתוך הלב. אלי כתיב. מתוך גרעין המר, שבתוך המתיקות הגדולה שבשיחה עליונה זו, נצמח כל הסרחון שבחכמת סופרים שבעקבא דמשיחא. אמנם גם סרחון זה יהפך לזבל המפרה ומעדן, מדשן ומרוה את השדה אשר ברכו ד'. והטוב ינצח בעקרו, ותהפך השיחה החיה שבפי ישראל וכל זרע יעקב, לשיחת קודש נותנת אור חיים, המתעלה בגדלה מעל התורה בערכה ההוי, וממנה יצמח אור תורתו של משיח, שאפילו תורה שבעוה"ז הבל הוא כנגדה, ובעוה"ז תורה נתתי לכם, לע"ל חיים אני נותן לכם. במקום תורת חיים בשם הליווי, יגלה אור חיים עצמי. כטל חרמון היורד על הררי ציון, כי שם צוה ד' את הברכה חיים עד העולם. וכל זה יגלה ויראה ע"י התגלות רזי תורה עליונים ועליוני עליונים בשפע גדול, והשפעת הקודש על

כל החול לקדשו. ושפעת כל החכמה וכל השירה וכל אוצר החיים, הנוי והנצח, הגבורה והתפארת, יגלה ויראה מטל שמים העליונים בחופש מוחלט עליון, המתעורר מהארת היובל הנשמתי הקורא דרור לארץ וכל יושביה - ויובל היא קודש תהיה לכם - בלא פעולה ועבודה, בלא קנין רכוש ושיעבוד, בלא עול נוגש ובלא דאגה ופחד, כ"א בבטחה עליונה בעונג עדין ובחדוה מוחלטת, בגיאות ד'. מן השדה תאכלו את תבואתה.

תשעת. דרך הקודש בנויה היא על יסוד ההשויה, שהאדם מושה את דרכו הפרטית לדרך ד' העליונה. וזה נוהג בדברים שהשויתם היא השויה מעשית ושכלית, כהליכה בדרך ד', במדות טובות, וכל מצות התורה והשכל, שהם כולם נובעים מההתרוממות של דמיון צורה ליוצרה, ונוהג גם כן בתוכן של דמיון, שכח המדמה מסדר את הענין על פי תכונתו בגדריו. וכל מה שיתקדש האדם והעם יותר, וכחו המדמה יהיה יותר מטהר, ויותר חזק, תחזק בו התביעה של ההשויה הדמיונית, ומזה יצאו המון דרכי חסידות נאים ומתוקנים לשלום הציבור על פי דרכי היופי של סדרי עבודה והידורי מצות. ומתפצלים מזה ארצות צדיקים של קדושי עליונים לכל אחד ואחד לפי מעלת נשמתו, ולפי עושר החיים של כח דמיונו, שגם בו מתגלה אור חי העולמים, המחיה חיים בכל ערכי חייהם כולם. ההוד והתפארת של נוי של עולם שבבית המקדש, הדר בגדי כהונה, קדושת הגוף וטהרתו לכל אחד ואחד לפי ערכו, כל אלה הסתעפות מצד הערך הגדול שיש לכח הדמיון הבריא והחזק, העומד בגדרו, ועושה את תפקידו בעולם, בתור לבוש מתוקן להאורה האלהית העליונה, המופיעה על האורה הנשמטית והשכלית שבאדם ובעולם בהדר גאון עוזה. ופה הוא הצורך הגדול של המשקל, להבחין בין דמיון לדמיון ובין יופי ליופי. ואורח צדיקים כאור נוגה, פלגותא דשערי, שורה בזוהר עליון זה.

תשעט. העליוניות הזאת של שכלול כח הדמיון, בכלל ובפרט, היא עטרת תפארת, שאינה הולמת כי אם לפי אותו הערך שהשכלולים המעשיים והשכליים כבר מיוסדים. אי אפשר לצייר תכונה שלמה של עושר הדמיון, כשהבערות שולטת והרשעה המעשית מתגברת, רק בהתרוממות רוחנית ומעשית חשובה וקבועה אפשר להשיב את בנין בית המקדש למקומו, והשכלולים המוקדמים הולכים הם ליסד את בית הזבול, את נוח אפריון, שהדר אל שם שורה. אבל לעומת זה התביעה לשלמות היופי המפואר, ושכלול הדמיון בכל איתניותו, עם כל מה שלפניו וכל מה שלאחריו, עם כל מה שלמעלה וכל מה שלמטה ממנו, זהו היסוד האיתן של תביעת החיים, התוכן המחולל בחסרוננו את הצעקה הנוראה, שיושב הקב"ה ושואג כארי, אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי, והגליתי את בני לבין האומות, שנאמר ד' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו, שאג ישאג על נהור.

תשפ. ההתפתחות מופיעה אור על כל ארצות ד', ההויה כולה מתפתחת ועולה כשם שהדבר ניכר בחלקים ממנה, ועלייתה היא כללית כמו פרטית עולה היא עד מרום הפסגה של הטוב המוחלט. מובן הדבר שהטוב והכללות הוא מחובר יחד, ועומדת ההויה לבא לידי מדה זו, שכולה תספוג את כל הטוב של כולה בכל פרטיה, וזאת היא עלייתה הכללית, ששום פרט לא ישאר חוצה, שום ניצוץ לא יאבד מהאגודה, הכל מתוקן לסעודה. למטרה זו צריכים שכלול רוח לתשוקה האלהית העליונה, שנוצרה על ידי עבודה אמונית בד'.

תשפא. תהילת ד' נתבעת ממנו מצד עצמה, מצד השבעת הנשמה בזיו הציור העליון מכל עליון, מצד עצם החיים. זאת היא נטייתם של ישראל, וקדוש יושב תהילותיה לזכך את התהילה מכל סיגיה, מכל מחשכים וחולשות, מכל חונף והרגל של טפשות, מכל תאוה פחותה ועכורה, להעמידה באותו החוג, שהתביעה הפנימית של גודל הקודש, של צחצחות אור הנשמה בכל חופשה ועצמה, תובע אותה. זאת היא כל התורה כולה מראש ועד סוף, ואם עוקצין חסר, קורין ע"ז שלא יוכל למלל גבורות ד', מפני שצריך לספר כל תהילתו. והכללות זאת היא התביעה היותר חזקה, שכל היסורים הרוחניים שבעולם באים כדי להוציאה מן הכל אל הפועל. וכל הרחבות הדיעות וכל שכלולי החיים עוזרים לבא למטרה עליונה זו, להרבות בעולם את האושר של ההכללה, שהכל יהיה מוסקר בכליות, בשלמות. ועם זה בכל דיוק והתפרטות, הגודל והקוטן, בכל מילוי מילוייהם. תפילה מתחלת מהפרטיות החסרה, וצריכה השלמה מאוצר ההויה בכל עושר רום כלליותה, ביסוד יסוד שפעת מקורה. עולה היא תמיד עד ראש התהילה, ששם היא מוצאה את גודל קומתה, את עמדתה הגדלותית. ומדי יום ביומו יחדש הרוח מעשיו, בתעלומה בכל חי, ובגילוי בכל אדם, ובאורה רבה - בשרידים, גבורי אל, עם יודעי ד' ודורשיו, המשתעשעים בזיו אור אלהי עולם וחמודות תשוקת קודש - המישרת, מקדשת ומטהרת להם את כל ארחות החיים, ומבהקת אור נשמתם תמיד.

תשפב. בפרק המעביר את רעיון המתפלל בין פסוקי דזימרא לברכות קריאת שמע, הוא פועל הפגישה האדירה של שני עולמות, עולם היצירה האמנותית השירית, ההרגשית של הדמיון העשיר, החי וקים המקבל את שפעו מכל רשמי העולמים המוחשים ותכני חייהם, ועולם המחשבה והרוחניות העליונה, הנברא בדבר ד' ברוחו ובמאמרו המחשבי, שהוא מתנשא ומתרומם, מתקדש ומתעלה מכל גבול, ושירי זמרה ורוממות מחשבה מתאחדים במלא עולמים, ומשביעים צחצחות ודישון עונג את העובד המתהלך בארצות החיים הפנימיים ברומם ותם דרכו, באור נשמתו ומדות רוחו ונפשו, אור חי העולמים מופיע בזיוו וכולו אומר כבוד. והנשמה מתלהבת ומתמלאה מנוחה גבורה עז וחיים שקט ושירה עליונה מלאה דעה וחכמה, עצה וגבורה, הוד ותפארת. ובכל לב חפצה היא להביע את רגשי גילתה והכרת תודתה, ברב זיו וחסד פנימי מקורי לברך את ד' המבורך. וההשפעה הנשמטית של חיי השעה מציגה בגודל רוח וידיעה מתעלה ממעל לכל קץ קצב ומדה עולמית וזמנית, ומברכת ברכת עולמים, למקור חי העולמים, ברוך ד' המבורך לעולם ועד.

תשפג. צריכים להמתיק ע"י סידור רגשות עדינים ורעיונות מזהירים ונעימים, את התוכן המתילד בנפש מקבלת עול מלכות שמים, מהמחשבה עד האמונה האלהית וכל הארחות הרוחניים והמעשיים המסתעפים ממנה, עד שיהיה דבר ד' מתוק וערב לנפש. ומיתוק זה תלוי בגדולי הדורות, ברעיונם הפנימי, בסידור חייהם ובפעלם הספרותי.

תשפד. העבודה התורית, המעשית והשכלית, מפני שהיא נובעת מהחכמה האלהית העליונה, שהחכמה והחיים הם מאוחדים בה בכל מילוי השלמתם ועינוגיהם בעדונים העליונים, שהם מקורי ההשכלה המקפת כל והחודרת בכל, שחיי הרצון של הטוב הגמור, המוחלט והמרומם, מורידים בעומק הנשמה והעולמים כולם אור חיים כזה, שהוא בכל ניצוציו מלא בכל. וההזרחה של אור שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו,

גנוזה היא באוצר החיים של אור התורה, ומתנוצצת כברקים בנשמותיהם של טהורי הדעה, קדושי המחשבה וגבורי הרוח, שהעליונות של ההסתכלות הזכה האלהית מפלגיה של תורה היא חיי רוחם ומשוש תקותם. והם הם יוצרים ובוראים תמיד ישועות ליחיד ולציבור, ורוחו של משיח ד', שהיא רוח זיו העולם, חי החיים, הולך ומפעם בקרבם. וע"י מגעם הרוחני והמעשי בכל אשר סביבותם, ובעולם כולו בגללם, בכל שדרה ושדרה לפי קירובה וריחוקה מהם, כמדת אור השמש על הכוכבים שבשיטתה, שהוא מתחלף לפי הריחוק והקירוב.

תשפה. העולם הרוחני בגדולתו, הוא מתמלא לבדו. אינו צריך להקדמות ולימודים, הכנות ותוארים, מצד עצמו. כל התלמוד והמוסר המכשיר את היחיד ואת הכלל לחיי עולם, באמת אינו כ"א פועל שלילי להסיר את הרשעה והבערות, כדי שיוכל האור העליון להתפשט בכל גבורתו ורוחו התפשטותו.

תשפו. מובלעים הם בתוך הגוף וכחותיו הגשמיים והמוגבלים, ניצוצי אורה עליונים ונשגבים מעצם השמים לטוהר, והם הם המתבלטים בכל אתערותא דלתתא, ונותנים אומץ עליון להאורה הרוחנית השמימית הרחבה.

תשפז. מצד חיוב המציאות האלהית אין בריאה כלל, ואין עוד מלבדו, וכל הנמצא הוא רק מפני שהמשכת החפץ גורמת שימצא. על כן אין שום צד חיוב כלל בכל דבר שבהויה, וכל הנמנע הוא רק ביחש, אבל בעצם הכל אפשר. והסיבוב שמחיוב המציאות לאפשרות אין בו הדרגה, והוא מעין זריקה, כשגל שתחת כסא הכבוד שזרקו ואמר ליה הוה ארץ. וכיון שבאמת אין עוד מלבדו, אם כן הכל הוא מחויב, כי כל האפשרי אינו באמת מצוי, והמחויב הוא ההפך מהציור הניסי. ובעומק טוב זה גנוז שורש השרשים של הרע, הכופר בנסים, באפשרות, וטוען הכל חיוב וטבע, כופר בחידוש ואומר קדמות, מפני שרוח פנימי גבוה מעל גבוה מתנוצץ בו. ובכל זמן של עליה גדולה, קודמת ירידה כזו, הגורמת לשאוב ממבוע העליון מכל עליון, שממנו הכל נטהר, וחוזרים אחר כך הדברים למקומם בכל הדר קדשם. ויחש המציאות בחלקיו הולך ומובן בשליטה העליונה המטרתית, המתעלה מכל עילוי, ומתנשא לכל לראש, ועין בעין יראו בשוב ד' ציון, וראו כל בשר יחדו כי פי ד' דבר.

תשפת. ההכרח הוא מצד העליוניות המוחלטה, האמת כשהיא לעצמה, והרצון מצד היחש של תואר הויה, ומצד ערכי ההויה זה אל זה חוזר ההכרח, ומצד יחושם למקור ההויה מופיע הרצון. הנשמות הנן מהתוכיות, והרצון שולט בהן, ויש בהן רז הבחירה. וההויה כולה, ורוחניותה בכלל, כמלאכים, וכהנה, הנם מסובכים ביחש לערכי ההויה זה אל זה, והם מוצקי ההכרח. עילוי כל ההכרח התחתון לבא לידי התכלית האחרון של ההכרח העליון, לאשתאבא בגופא דמלכא, הוא על ידי השתתפות הנשמות ברצונם. שהצנור הוא, ביחוד נשמות ישראל, שיסוד הרצון האלהי וחופש הבחירה מונח בהכרתם ונטית לבם התכונית.

תשפט. אנו עולים בערך הרצון הגבה למעלה, עד שאנו אומרים, סבת חיוב המציאות הוא טוב הרצון המוחלט, צדיק ד, לעולם, יסוד עולמי עד. ודרך הרצון הכל מתעלה, ואי בעו צדיקי ברו עלמא, שנאמר עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם, הא אי ליכא עונות, אין הבדלה. והכל עולה באחדות עליונה, אושר ותענוג, למעלה מכל אחדות ומכל צחצחות, שורש נשמתן של צדיקים, אשר עם המלך ישבו במלאכתו.

תשצ. מכירים אנו את הרצון הטוב ליסוד ההויה, והמציאות כולה היא מיוסדת על תמציתו, מתגלה יסוד עולם זה ברצונו של אדם, השפעתו מתגדלת כל מה שהוא מפתחו יותר. אותו הטוב הרצוני, המונח בעומק אמונת ד', זהו הגרעין שהכל צומח ממנו, שרשיו, גזעו, ענפיו, עליו ציציו ופריו, הנם המעשים, והתורות, הם הם המרבים כלים להוסיף לשד חיים לכל ההויה כולה, לכל הנשמות, ולכל המעשים. נקודת הצדקות שבכל לב היא מכון החיים ויסוד קיום העולמים. וכשהנקודה משתלמת בלב יחידי סגולה, עד שהיא מתרחבת על כל המאויים, ומתעטרת בכל שטח המדע והדמיון של הנפש, זהו באמת האדם היסודי, שכל טוב העולם בידו, ואור ד' לאמץ כח החיים של כל היקום על ידו מופיע. והקב"ה קרא ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל, ומי קראו כך אלהי ישראל. כל דבור היוצא מנקודת הטוב של הרצון, שהמוסר האלהי שרוי בו, לפי עומק אמתתו, לפי גודל התפשטותו במעשים, ולפי רום הכרתו בשכל, כך הוא יוצר ופועל. משך החיים של ההויה, יצירת ברואים, עגלא תלתא, וגברא, הנם באים על ידי התעלות החפץ של קדושת נקודת הרצון לרום גבהו. הלימורים הרזיים, דבספר יצירה, עוזרים הם לבסס את הרצון, להוציא כלי למעשהו.

תשצא. בכל יום המחשבה שטה מראשית צמיחתה, ומתפשטת והולכת עד כל קצה גבוליה, עד שחוזרת למקום מוצאה. מתחלת מחסד עליון, מהכרת אור החיים של ההויה, מאורו על העולמים, מהזרחתו על נשמת האדם, על עז חלק טובו, על ארץ חייו, על כשרונותיו, על אפשרות התעלותו. והרוחניות שבו הולכת ומשתלהבת מרוב אור כללי, באה לפרט בתיבות, בתפילה, במטבעות קבועות, את חפציה הנעלים, משבחת, מפארת, מרננת, מתפללת מתחננת, מתרוממת ומשתפלת, מתגברת ומתדכאת. חותרת היא במעמקי שכל, בעמקי תורה, לדעת את החיים ואת הטוב לפרטיהם. משפעת היא עידון ואצילות גם על החומריות הגסה שבגויה. ממלאה היא זיו ונהורא גם את הסביבה שהיא שרויה שמה באמצעיים מוחשיים של דיבור, הוראה והדרכה, ויותר מכל באמצעיים סגוליים של השפעת כח משיכתה הרוחנית. הנשמה העליונה צריכה לחידוש חיים ע"י המון פרטים שבאים לידה, צריכה לחינוך מדותי, להתגברות, לעמידה עצמית, וצריכה ע"ז עצות והדרכות. לוקחת היא אותם מאוצרות הנסיון, מסתייעת היא בסיוע החברה, ובאה לידי השלמתם ע"י הופעתה של האורה האלהית ממקור הנצח, המלמד לה את ערכה ואת ערך כל הקשבותיה, את תכנם של הרגעים, שהם הופעות נצחיות, ואת ארכם של נקודות הניצוציות שבחייה, שהם קיום תקיפים. עולמי עד, החיים הפנימיים, מתאדרים לפי גודל ההכרה, לפי חופשו הפנימי ולפי עוזו שליטתו על עולם החיים והמעשה. כל דיבור הוא אוצר אורה, כל פעולה ותנועה היא נטיעת עץ חיים נושא ענף ופרי לברכה. גאון ד' מופיע בכל מהלך, וענות צדק בכל רפרוף עין. כל הנשמה תהלל יה הללויה.

תשצב. לחמשה חלקים מוכרח עסק הלימוד להתחלק. א', שיטה, ב', ריהטא, ג', גירסא, ד', לימוד, ה', עיון. שיטה, היא שיטה מחשבית, בלא הגבלה, בלא ערך קצוב, הכל לפי גודל הרעיון. לפי אומץ השכל, ולפי חריפות הבינה, עם זיכוך כח הדמיון ועומק הרגש, והיא מקפלת בקרבה עניינים לאין חקר, דנה עליהם בסקירה מהירה, לא יאומן כי יסופר, מעלה פנינים מזהירות מקרקעות ימים, מגלה אוצרות חושך ומטמוני מסתרים. ריהטא, היא מין גירסא במרוצה גדולה, ברפרוף על העניינים, כמה שאפשר לקלוט, רק שהרבה עניינים יעברו דרך הפה והמחשבה, ולפעמים מדלגים איזה תיבות ועניינים וקולטים אותם דרך המחשבה, מעשרים בזה את הידיעה בעושר כמותי, ומעודדים את חיי הרוח וחפץ של גדלות ורוחב התפשטות. גירסא, היא כבר מוגבלת, לדעת את הפשוט, בלא עיון ובידור, מ"מ הרצאת הענין באה בהגבלה, ובמהירות האפשרית. הלימוד, הולך במתינות ומלבן את הענין בהגבלתו המקומית יפה, והעיון כבר מתפשט הוא, יחד עם העמקתו המקומית, בהרחבה מענין לענין, מקושר הוא עם הגבלתו, ומרוכס עם יתר הענפים ברכיסה פנימית. יש לכל אלה סעיפים וענפים מרובים. ודוגמת חמשת הדרכים שבתורה, יש כמותם בעבודה, בהדרכה ובתפלה. והחיים הרוחניים בכללותם מתפשטים ע"פ חלוקה מוטבעת זו, וגם החיים המעשיים הנם בערך זה מסומנים. חמשה חומשי תורה, חמשה ספרי תהלים, וחמשה ברכי נפשי. חמשה חלקי הנשמה, נפש רוח נשמה חיה יחידה, וחמשת הפרצופים הסודיים, וחמשת העולמות, הנם עולים בחוברת עם הדרכה זו, הלימודית והמעשית.

תשצג. סדר הגאולה ותחית האומה בארץ-ישראל צריך ללכת על-פי סדרי הנבואה של וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה, - זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד. שלמות הצורה מוכרחת להברא. הנפשות הנוטות לבנין מעשי, ליישוב ארצי ולשאיפה מדינית, מוכרחות להתיצר בכל הגונים החזקים הצריכים למדה זו, והאנשים בעלי הנפשות האציליות, מחיי הרוח ומעדני הנשמה, המודיעים, ומזריחים את אור ד' העליון על האומה והעולם, גם הם יצאו אל הפועל בכל מלואיהם. דוקא טפוסים מלאים משפיעים יפה אלו על אלו ומתחברים יחד ליצירת גויה לאומית אורגנית גדולה, שאור חיי נשמה קדושה כבירת כח זורח עליה. החיים האציליים העליונים, כשהם מלאים בכל יפעת גבורתם, הנם ממסד עד הטפחות שלהם נעלים מחיי ההמון, שעיקר מעינו הוא תקון המעמד הכלכלי, ואפילו החכם והסופר שבו סוף סוף המוני הוא, ארצי ומעשי, בכל מעינו לחיי הזמן והעולם, והקפה רוחנית, עולמית, לא תוצר ברוחו ; אבל הטפוס השלם של גבורי האצילות מאציל על גבורי הגשמיות את הוד קדשם, על-ידי קרני זוהר המופיעים מהם. הגלות לא היתה יכולה להוטציא אל הפועל טפוסים שלמים. לא המון גבור, כי הלא מקול עלה נידף מוכרח הוא להיות נרעד, ולא חכמים קדושים ברום עזם, כיון שנסתלקה הנבואה וסר רוח הקודש, גם שרידי הקדושה שנשארו - צפונים נצוצי גבורתם בקרבם פנימה כגחלים עוממות. כעת כבר הקיץ הקץ, ביאה שלישית הוחלה, הטפוס של זרע בהמה הולך ונוצר לעינינו, אבל לא יוכל לבא לשלמות גבורתו וקל וחומר לספוג רוח עדינותו הפנימית ומגמת חבורו להעמיד גוי איתן, כי אם על-ידי זרע אדם, שהם קרואים להוצר על-ידי גדולת עז קודש, הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ד' לאותות ולמופתים בישראל.

תשצד. אנו משערים כללות הרצון והצמיחה, שפרטי ההמשכות הרצוניות נמשכים ממנו. הפרטים, כיון שהם מתבארים, צריכים הם לינק מתהום יותר עמוק מההקפה של כללות הרצון, והוא הדין בשכל, כלליותו,

וההמשכות השכליות הפרטיות. בין המשכה להמשכה, של כל פרט, אנו מכירים איזה הפסק ממולא בשכל וברצון הכללי. אלה הם תיקוני הקודש, מההופעות העליונות, שבדרכי הסוד אנו מדמים את השכל והמשכותיו, הגלגלתא ושערותיה, והרצון להחלק התחתון של הראש, והמשכותיו הפרטיות הן הן תיקוני דיקנא. ובביכור העולם להגלות האידיאל הרצוני האלהי, העליון, בכל הדרו, בהמשכות פרטיו כולם, מראש עד סוף, דא היא עידנא דבעי קוב"ה לאוקרא לדיקניה. אשרי המחכה ויגיע. מובן הדבר, שמפני הרוממות וההבדלה שאין קץ לה שבמושגים האלהיים הללו מכל מה שכל נוצר ונברא יוכל לדמות ולשער, אין השמות הללו של רצון ושכל כוללים ומספיקים לבאר גם שמץ מהאור הגדול הזה. והננו מוכנים בכל עת רצון של הארת הנשמה להוסיף תוארים רבים, המשלימים את הגדרים להבנתנו להוסיף עליה אורה והשלמה בעומק האמונה. חדשים לבקרים רבה אמונתך. ונאמר, שההבדל הוא בין המחשבה המגמתית העליונה, ובין ההופעות היוצאות לסגל את המציאות ולשכללה, ובין תולדותיה של המחשבה המתבודדת, הפונות למעלה, דוגמת שערות הראש, שרק בהתרבותן להדחף החוצה יפנו למטה, כלומר ברוב האורה המגמתית המתגלה, ההויה מצטיירת בצורותיה השונות, ושפעי חיים עשירים ומרובים הולכים ונמשכים, כעין שערות המתארכות מרום הראש, וההופעות, המסגלות ההויה, הולכות ישר למטה בטבען, שערות הזקן.

תשצה. התעמקות השכל בגדולת החכמה וההנהגה האלהית, צריכה להיות שלמה בעומק משפטה ורוממות גדולת צדקה. וצריך מצד זה, חוץ מהתועלת המוסרית הנמשכת, כל חכם לב להעמיק בעומק הדין, שהוא כולל כל הלימודים של יראת העונש בכל גווניהם וציוריהם, כפי מה שיוכל השכל והכח המדמה המבורר להסביר, ועל יסוד עומק זה דוקא מבוסס הוא יפה אור החסד. צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע ד'. ואין גבורת האדם ואזירת חילו הרוחני והגופני נשלם, כ"א אחר שכבר עברו לפניו כל ארחות הגבורה האלהית בכל התפשטותיה, כפי מה שיוכל שאת. ואז ידע כמה גדול הוא החסד העליון. והעז הנעים האלהי, הממתק את כל אלה הממרורים, עד שהכל נהפך לטוב גמור ולמשנה שמחה.

תשצו. מיסודי העבודה לעדן רצונו של האדם, לקדשו ולאמצו. ויסוד הרמת כל ההויה כולה לערכה העליון, מרוכסת היא בערך העילוי שנשמת האדם מתעלה. ואיחוד נשמת אדם בכל מקום שהיא נמצאת, בכל עולם ודרגה, זהו יסוד מושכל, כי אין חציצה ברוחניות מצד עצמה. כל העצות האלהיות בדבר עבודת ד' ורזי תורה, בערכי חוקים, הכל בנוי על יסוד התעלות זו, שהיא תמיד צריכה להתבסס על היסוד הגלוי, ודא קדמה לתורה. והמדות הישרות והתיקון המדיני מוכרח להיות מוקדם במוסר לפני הערכים הרזיים. הקרבנות וכל מכשיריהם, הם המרכזות הרזיות היותר עליונה, שנותנת חיים ועילוי לעולם כולו, וכיון שהמעשים מתקלקלים והמוסר האנושי מתמוטט, אין להם ערך. ולא אריח בריח נחחכם. אמנם חוזר העולם לעלות, עד אשר וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות.

תשצז. כשיודעים מאלהים, אע"פ שאין יודעים מכלום, יודעים מן הכל. וכשיודעים מן הכל ואין יודעים מאלהים, אין יודעים מכלום.

תשצח. חירות המחשבה באמת היא אור העולם, אבל צריכין להבדיל בינה ובין חורבן המחשבה שהוא חושך העולם, שרק חוט השערה מבדיל בין שני ההפכים הללו בתארם החיצון, ותהומות אין קץ מבדיל את מהותם הפנימית.

תשצט. יש להתירא ביראה עילאה, שלא להתירא מיראה תתאה במקום שהיא מעיקה את התרחבותה של היראה עילאה, שהיא כל יסוד החיים והטוב האמת והאור.

תת. ניצוצות החיים שבאכילה, הנם עלולים להשפל ולרום. התפלה, התגלות הרצון המקורי להטוב המוחלט ברום קדשו, כשהיא מתייחסת אל המזון, הרי היא מרימה את ערך הניצוצות ההם כולם, ובהתאחדות החיים שלהם עם אוצר חיי האוכל עולה היא האבוקה הקדושה בשלהבת מאירה ומחממת חום קודש, לכל קושט וכל טוב, לאור באור החיים, ולהצרר בצרור החיים את ד' אל עולם, ולהמשיך משפע אור טובו חיי נועם וקודש לכל ערכי החיים כולם, בכל חליפותיהם הזמניים והנצחיים.

תתא. היתרון של ההכרה האלהית שבישראל מההכרה הפילוסופית הכללית שבעולם כולו, נעוץ הוא בתביעה הפנימית של הוספת הגדולה האלהית, ההולכת ונתבעת מהנשמה בכל רגע. עילוי גודל זה הוא תוכן ישראלי מיוחד.

תתב. ישנם צדיקים כאלה שהם תמיד במדריגת שבת, והם מסוגלים לעונג תמידי, להתענג על ד', ואינם מסוגלים מצד עצמת בהירות נשמתם וקדושת גופם - שמתקדש ע"י הופעתה של נשמתם העליונה - לעבודה, והם עובדים רק כדי לטעום טעם מרירות החיים, להשתתף עם העולם כדי להעלותם. וכל תוכן שגיאותיהם הוא תמיד מה שאינם מכירים את מעלתם, ואינם מתרוממים לאותו הגובה של דישון עונג הקדושה העליונה הראויה להם, ע"י קטנות אמנה שיש בהם בעצמם. והם שבים תמיד בתשובה מאהבה. וכל מה שהם יותר עסוקים בתשובה הנם יותר מתענגים, וממשיכים על כל העולם כולו את העונג והנועם הגדול של התשובה, שהיא עושה את העולם כולו לעולם חדש, חביב ור טוב כולו מטל עדנים, משוקה בלשד אהבה ונעימות עליונה. כולו ממתקים וחכו מחמדים.

תתג. אמת גמורה היא, שהצדיקים העליונים, האנשים הרוחניים, שמצד עצמם אין כל ענייני עולם הזה תופסים מקום אצלם, מפני שהם משערים יפה את החוסן ואת הזיו העליון, והם מתכוונים לבסמו יותר ויותר ולהמשיכו בעולם כולו, אין דרך עבודתם שזה כלל לדרכי העבודה של כל אדם, השרויים תמיד בגבולי עולם הזה ותשוקותיו ומאסרי הגוף וכל נטיותיו, וכשרואים מהם דברים תמוהים אין להרהר עליהם כלל, כי כל דרכיהם נובעים מקודש עליון מאד.

תתד. הצדיקים המופלאים שאין עולם הזה תופס אצלם מקום מצד גבוליו שפלותו וצמצומיו, דוקא הם מוקירים את העולם ומכבדים אותו, מפני שהם רואים בו עולם עליון, זיו טהור ממקור החיים, ויפיו וטובו מתעלה בעילויים גדולים, והרגשת הנועם והיופי שבו מתגדלת אצלם בגודל של קדושה ועדינות עליונה, עד שהנם תמיד חיים חיים מלאים, שיש בהם כל שיקוי הלשד של כל ההנאות האסתיות, המענגות את החיים במעלה עליונה מאד. וחושיהם הרוחניים אפילו ביחס להתוכן האסתתי הרגיל, בהכרת היופי שבמראות, שבשירה, שבסדר, שבמדינה ובמוסר, ושבכל ערך, מתכפלים בכפלים אדירים, עד שהם הם הנם מקורות היופי והסידור בחיים. והעולם מזדהר ביופיו ומתעלה בתפארתו על ידי השפעת זיו נשמתם, וכל בעלי אומניות שבחכמות היפות מתעלים, מתעדנים ומתברכים על ידי השפעתם. כי הם בעצמם הנם שרויים בספירת התפארת האלהית, הכוללת בחטיבה אחת כל הדרת שמים וארץ, והתפארת הולכת ומתפשטת על כל היצור, ועל כל מעשיהם, על כל רחשי לבם ונטייתיהם, ואור מלך ביפיו הולך ומתגלה עליהם.

תתה. עמי הארץ ופושעים יש להם רצון חזק מצד התוקף, הגופני או הרוחני, המוגבל שמושל בהם בנקודה מצומצמת. ומתוך ההתקשרות שיש לבעלי כחות הנמוכים הללו עם הכלל, ומתוך החפץ העדין של טהורי הרוח להיטיב להם ולהשפיע עליהם עדינות והארה, הנם מתקשרים עם הצדיקים והחכמים האמיתיים. ובזה הם משפיעים עליהם מחוזק גבורת רצונם, עד שהעדינים שבעולם, שהם הצדיקים וישרי לב - שרוחם מלא טוהר וקדושה, ונכונים הם תמיד לותר את רצונם מפני כל, וביחוד מפני כל אמת וכל טוב שיתגלה להם, שזה גורם חולשה רצונית - נעשים חזקים ואמיצי כח ע"י אותה הנקודה של אימוץ הרצון, שמתבלע בקרבם מצד האיגוד הכללי עם הרשעים והפושעים, או הבורים ועמי הארץ. ונקודה של גבורה זו, היא רק כשאור שבעיסה, שהיא מרכזת את רוח הגבורה העצמי הגנוז במקום הקודש - שהיא גבורה שאין עמה רפיון - שהיא כמסה בשורש שרשם של נשמותיהם של צדיקים, שגבורת עולמים מופיעה בהם, אבל צריכה להבאת אש מן ההדיוט, להלהיב את הגבורה הקדושה הזאת. וזה בא ע"י הקישור הכללי, ובכללות האדם - באה ע"י הקישור של נפש האדם עם נפש הבהמה החזקה בגבורי בעלי החיים. וכן הולך הקשר ומקיף את הכל עד שאור השלום הגדול מאור האמונה מופיע על חוסן האמונה בזיו קדשו.

תתו. אי אפשר להמנע מלהשתמש בהכרזה למטרות היותר עליונות, לעורר את הטוב ואת החיים בעולם. לגבי ישראל צריכים כעת בזמן הפריחה הלאומית, בהתחלתה, לעורר את השאיפה למטרה הרוחנית העליונה, שהוא הסיגול לרוח הקודש, קבוע ברוב בעלי הכשרון שבאומה. ההכרזה של המלה תעורר את הבאורים השונים שלה, וכל צד מצדדיה יאיר באור מיוחד, ועל פי רוב יגלה כל באור איזה חלק מהאמת הגדולה והחיה של אוצר הטוב והקדוש הזה.

תתז. אהבת הבריות צריכה להיות חיה בלב ובנשמה, אהבת כל האדם ביחוד, ואהבת כל העמים כולם, חפץ עילויים ותקומתם הרוחנית והחמרית, והשנאה צריכה להיות רק על הרשעה והזוהמא שבעולם. אי-אפשר כלל לבא לידי רום-הרוח של הודו לד' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו בלא אהבה פנימית, מעמקי לב ונפש, להיטיב לעמים כולם, לשפר את קניניהם, לאשר את חייהם. תכונה זו היא שמסגלת את רוחא דמלכא

משיחא לחול על ישראל. בכל מקום שאנו מוצאים רמזי שנאה, הרינו יודעים ברור שהכונה רק על הרשעה, שהיא מרתקת בחזקה את האיגוד של עמים רבים, גם בהוה וביחוד בימים מקדם שהיתה זוהמת העולם יותר מסואבת. אבל עלינו לדעת כי נקודת חיימן אור וקודש, תמיד לא זזה מהצלם האלהי שנחנן בו האדם בכללו וחוננו בכך כל עם ולשון, כל אחד לפי ערכו, וגרעין קודש זה ירומם את הכל. ומתוך נקודת-חיים זו אנו חפצים את העילוי הגמור שיחול בעולם, את אור הצדק והמישרים, המתאחד עם ההוד והתפארת, עם הגבורה והנצח, והשלמת היצור כולו, והאדם וכל אגפיו בתחילה. זאת הנשמה הפנימית המונחת בעומק הדעת של כנסת ישראל, שברוח ד' עלינו הננו הולכים ומעוררים אותה לחיים מעשיים ורוחניים.

תתח. ראויה היא האנושיות שתתאחד כולה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המדות הרעות היוצאות מחלקי עמים וגבולותיהם. אבל העולם צריך להעידון התמציתי, שהאנושיות משתכללת על-ידו בעושר הצביונים המיוחדים של כל אומה. וזה החסרון תשלים כנסת-ישראל, שתכונתה היא כמין אוצר רוחות גדול הכולל בקרבו את כשרון וכל נטית רוח עליונה. ובמילואה הגמור של כנסת-ישראל יהיה שמור לעולם, ביחוד על-ידי קישורה עם כל העולם כולו, כל הטוב שיוצא מפלוגת עממים, ושוב לא ימצא צורך בהתפלגות הממשית, והיו כל העמים הכלליים חטיבה אחת, ועל גביהם בתור אוצר קדוש, ממלכת כהנים וגוי קדוש, סגולה מכל העמים, כאשר דבר ד'.

תתט. הלימוד שהאדם הוא יציר מורכב ברוחניותו, משתי נפשות, נפש טובה אלהית, ונפש רעה בהמית, הוא אחד מהיסודות היותר נכבדים להארת הדרך של ההבנה האנושית במהות הנפש, והשביל היותר סלול לדרך החיים המוסריים השלמים. האדם יוכל למצא קורת רוח תמידי על ידי זה, בין בשעת שלותו, בין בשעת יסוריו, כשהטובה מתרחבת, הרי הוא מקשר את רעיונו בהנפש האלהית, להרחיבה להרימה ולחזקה. וכשהמצוקה מתגברת הוא משים פנים אל הנפש הרעה הבהמית, לצחצח את זוהמתה, לשמח במה שהיא מתיסרת ועל ידי זה מטהרת, מרגיל האדם בזה את עצמו להביט על מגרעותיו כעל דבר העומד מחוץ לעצמותו העיקרית, ובזה שופט הוא את עצמו בצדק. והשאיפה להפוך את הטבע של הנפש הבהמית לעילוי לטובה וזיכוך היא חטיבה של עבודה חשובה, שהאדם מרגיש תמיד בכל עומק הווייתו את נחיצותה, ובזה ימצא את עצמו תמיד עובד עבודה מועילה, צריכה לו ולעולם, בכל עבודות הקודש, שכולן עולות לזיכוך כל הנדרש לזכך.

תתי. צריך לתן חופש גמור לנטיה הרוחנית שבנשמה שתתפשט ותתרחב בכל כחותיה. לפי רוב פעולותיה החפשיות יאומץ חילה ותגלה נפלאות הדרת גבורת קדשה על החיים ועל כל המעשים והמחשבות. בחופש הנשמה תעלה עצה את כל כחות החיים המפוזרים והמשתלשלים ממנה, וכולם באגודה אחת יתרוממו למרום הקודש העליון. מדה זו הולכת ומאירה כל מה שאור התורה חודר יותר ומאיר, כל מה שרזי תורה הפנימיים, בין מצד המדע, בין מצד הרגש, בין מצד הדמיון, יותר יתגלו ויתפשטו, יותר יוכשרו להיות העסק בהם קבוע ורגיל, כן תתעלה הנשמה בכלל, ונשמת העולם, אור החיים של השכינה האלהית, תזהיר יותר, ותגלה אורה על כל הנפשות ועל כל מעשיהן, וישראל האחוזים בעומק טבע נשמתם באחיזת הקודש העליון, המגמה הרוחנית העליונה של אצילות החיים וההויה, יתרוממו על-ידי התגברותה של האורה הפנימית היוצאת מאור דעת עליון,

יתעלו ויפארו, והגבורה האלהית תעודדם בהדר תפארתה, ויתכשרו יותר ויותר לאור גאולה, לאורו של משיח, והדר שלום הכללי וכן האהבה לכללות האומה ולכל פרטיה, לפעולותיה ולהרחבת חייה, ילך ויתפשט בעולם, עד שמההדר הפנימי יפוצו קרנים גם כן של ההוד החיצוני, ויתחיל כל העולם מבחוץ גם כן להכיר את אור תפארת עוזנו, והכבוד הכמוס, המונח במעמקי הנשמה של כל העמים התרבותיים לאורך של ישראל שנעצר על-ידי מעצורים רבים, יפרוץ את כל מעכביו וכנחל פרצים יזרם, לעטר ישראל בתפארה ולאזרו בגבורה.

תתיא. המדע בכללו הוא ההסתגלות של רוח האדם אל המציאות כולו. המדע המעשי מוכן הוא להורות לו דרכים בחייו ע"פ ההסתגלות הזאת. אבל יותר מזה הוא התפקיד של המדע הרוחני, המשלים את רוח האדם, שלא יהיה תלוש מכל העולם הסובב אותו, למען יוכל לינק מכל היש יניקה חיונית רוחנית, שרק אז ימצא הוייתו שלמה. וזהו סוד צמאון הדעת שראש פסגתו הוא הצמאון של דעת אור ד', שהוא יסוד כל היש, ויותר מכל היש באין קץ. ועיקר תביעת הרוח הוא להסתגל אל ההויה האמיתית, אל היש האלהי. וזהו רז העבודה העליונה של ישרי לב, השמחים בדעת ד' ומתענגים על כבוד שמו.

תתיב. הנקודה העליונה שבנפש החיה, היא יודעת את ערכה ברוחה פנימה, וכשהיא עומדת במצב הבריאות שלה, היא מתענגת על ד', ומתוך תביעת העונג העליון נובעת הכרת הדעת, שהיא הולכת ומתפתחת על פי הנסיונות והלימודים. אותה הנקודה העליונה, מהות החופש של הרצון היסודי תלוי בה, ואם הרצון בתוכיותו פונה אל הטוב, עומדת הנקודה על מצבה הנכון, ועונג דעת ד' חי בקרבה. וכאשר יטה הרצון מדרכו בפנימיותו, יסור חוש העונג ויהפך לנגע, וכל מהלך הדעת יתור לו מסלולי חושך, ובל יראה גאות ד'. וע"כ גדולה תשובה שמגעת עד ד', ואפילו כפר בעיקר. שובה ישראל עד ד' אלהיך. שכיון שיטה רצונו אל הטוב, מיד תאיר העליונה שבמהות הנפש באורה הטבעי, וזרם העונג הרוחני יאיר את נתיבות הדעת, ואור ההודאה והאמונה העקרית יאיר, ויזרח גם את המאפלים היותר כבדים ויזרח בחושך אור לישרים.

תתיג. השכלה פשוטה וישרה היא שכל המאורעות שבעולם, כל היצורים, כל מעשיהם, וכל פרטי עניניהם, טבעיהם, תכונותיהם, מדותיהם, ארחות חייהם, החמריים, וקל וחומר הרוחניים, הכל הוא תמצית מההופעה של כללות ההויה. ויש הכנה בשכל ובכח ההשערה הרוחנית למצא את השרשים במקורם. וזהו יסוד סוד ד' ליראיו, והדבקות העליונה ברום ערכה.

תתיד. ההויה היא מלאה תמיד תנועה, גשמית ורוחנית, פועלת היא את ערכי חייה מלמעלה למטה בדרך ישרה, מהתוכנים הכלליים העליונים על הפרטיים השפלים, ופועלת גם כן מלמעלה למעלה, מהפרטים על הכללים, מהתחתונים על העליונים. דוגמא זו אנו רואים באורגניסמוס החי, וברוח האדם, במעמדו הרוחני כשהוא לעצמו, וגם ביחס המשותף שבין הגוף והרוח.

תתטו. כשהשכחה מתגברת, האותיות המחשביות מתפזרות ואינן חוזרות לקיבוצם הכללי, כ"א ע"י ההארה הרוחנית המחזרת את הזכרון למכונו. וכשם שהדבר נוהג ביחידים, כן הוא נוהג בציבור, באומה בכללה.

שינויי הדיעות והשאיפות המרובות, כשהן בכל אחד מאירים הם זא"ז, וכשיש איזה מיעוט אור וקלקול יסודי, השכחה מתגברת וכל אחד איננו תופס כ"א את חלקו, ומביט בזעף על של חבירו, והריב מתחולל. וזאת היא עבודת הקודש של ת"ח להרכות שלום בעולם, להשיב את הזכרון הכללי על כנו ממקורו הרוחני, לקבץ את כל הפזורים ולאסוף את כל הנדחים, לעשותם חטיבה אחת בעולם, כמו שהם באמת בעיקר יסודם. שורק כולו זרע אמת.

תתטז. כשהעינים מתפקחות רואים בתחלה, איך שמהחכמה העליונה מתפשטת כל התורה כולה, שבכתב ושבעל פה, ואחרי כן סוקרים בעין בהירה איך מהתפשטותה של תורה מסתעף כל העולם כולו וכל מעשיו ועלילותיו. מי שהוא בקי בהסתכלות הראשונה עוסק הוא בתורה ובמצות לשמה, ומי שהוא בקי גם בסקירה השנייה הוא פועל עם אל תמיד בכל דרכיו ועלילותיו, וכל שיחתו דברי תורה, וכל פעליו מצות וקדושות הם. זה הוא החסיד, הנוטל אורח חייו מיסוד חסד ד' המלא ארץ.

תתיז. לפעמים יש אדם, שאי אפשר לו להיות במנוחה, ומנוחתו האמיתית היא היגיעה.

תתיח. צריך מסך מבדיל בין הארה עליונה להארה תחתונה, כדי שיתראו כל הפרטים שבתחתונה יפה. והמסך צריך שיהיה בעביו, רק לפי הצורך של מיזוג האור, כדי לתן את האפשרות של ראיית הפרטים, שלא יבלעו משטף הזוהר העליון. בין הופעת רוח הקודש, המשוטט בגבהי עליונים, ובין ההשכלה הנדרשת לבניית תורה בדרשה והלכה ובכל שכל מעשי, מוכרח איזה הפסק להיות. ולא יהיה מוצלח הדבר, כשמבקשים לבטל את ההפסקים הרוחניים, כי אז יתשטשו הפרטים, והאדם הצריך כ"כ להעשיר את עצמו בפרטים מתנוצצים, באור תורה מאוצר החיים השלמים, יהיה משועמם, ומצרי שאול יתגברו עליו. אבל כשעוברים תקופות, שהמסך נעשה ע"ב כ"כ עד שימש חושך, ואין ההארה העליונה חודרת כלל בעולמות התחתונים, אז יש הכרח להקליש את המסך. ולפעמים עושים את הענין ע"פ סדר נכון ומודרג, ויש שאי אפשר לבסס הדבר כסדר, וצריכים להבקיע את הרקיע המבדיל, למען יתגלו האורות העליונים בהדרגה. ולאחר ההברקה שבאה ע"י הביקוע, חוזר הכל לאיתנו, והפרטים הנם הולכים ונבלטים, ואורה משוערת המחיה אותם יפה, זורחת עליהם להבהיקם לפי מדתם.

תתיט. כמה פשוטה היא ההשכלה, שאי אפשר שיהיה בעולם דבר לבטלה. וכמה מאיר הוא הרעיון שכל הגה ורעיון, וק"ו דיבור ומעשה, שעושים בדבקות אלהית ברצון ובשכל, שהכל הוא חי ופועל, ופעולתו היא בודאי לטובה, להוסיף חן וחסד וברכה בעולם. ומברכת העולם כולו מתברך בודאי זה הפרט, גורם הברכה.

תתכ. באמת חסרון רוח הקודש בישראל הוא לא חסרון שלמות, כי אם מום ומחלה, ובארץ ישראל היא מחלה מכאבת, שהיא מוכרחה להרפא, כי אני ד' רפאך.

תתכא. איני יכול לזוז מהדבקות האלהית ועל כן אני מחויב להשתדל שאראה את האור האלהי ונועמו, בכל מיילי דרשות, בכל דבור ובכל מעשה ותנועה, בין של עצמי בין של אחרים, וקל וחומר להרגיש את גילוי האור העליון, דרך צנורות האמת והצדק, בכל התורה כולה, גם בפשטיה, ובהיות ההלכתיות והפלפולים. וזהו הטעם מה שאני נוטה תמיד לצדד את הפלפול באופן ההגיון הרעיוני, שיש בו גם כן רגש הלב. והכל הוא מתוך הנטייה הפנימית, שאני חפץ בכל לב, שהאור האלהי בתענוגו ואורו יהיה מגולה לכל, ושהכל יתעדנו ויתענוגו בו. והנני צריך אימוץ תמידי, שלא לזוז ממעלה זו, ולהרבות את אורה, ולסול יפה את מסילתה, ולהכליל את כל דרכי הלימוד וההנהגה כדרך כללי זה, שהוא אורח צדיקים ההולך ואור עד נכון היום. ההתאמצות של ההדרכה בחלק התורה העצמי, שהנטייה הנשמית מסייעה לה, היא הדרך היותר בטוחה של הכיוון לשורש הנשמה, והנהלתה באורח הראוי לה. ואף על פי שהעולם כולו נדמה לו שאין לו שייכות לזה כלל, מכל מקום יש בתוכיות הלב נטייה להאיר אור ד' באותה הנקודה שהרגש עם השכל וכל כח החיים מתחברים בו. אמנם כדי להאיר את האור יפה, כדי שיעשה את פעולתו באמת, צריך לשוב בתשובה גמורה מאהבה, ולפי גודל מעלת התשובה יתגדל כח ההשפעה על העולם כולו. ודרך התשובה צריך להיות בכל, כמעשים, ובמדות, בדיבור ובמחשבה. ומכל מקום אין לדחות כל נקודה טובה, וכל חלק מחלקי התשובה שעולה על הלב, צריכים להזדרז ולהוציאו אל הפועל, בדעת ושמחה, ובטחון ועומק אמונה.

תתכב. רוח הקודש צריך להיות מחובר יחד עם השכל הטהור של האדם. כששניהם יחד עושים את בניני ההשגה, יצאו הדברים מזורזים יפה ומלובנים כראוי.

תתכג. ההרגשה הפנימית, שיש שייכות לנשמת היחיד עם כל צרור החיים של כל הנשמות כולן, והנשמות של העבר מקושרות עם אותן של ההווה, וכולן עם הנשמות של העתיד, ובכללות כולן הטוב והקודש מאיר מאד ומזהיר כזוהר הרקיע, כל מה שהרגשה זו תתגדל ביותר, וכל מה שתכריע ביותר אליה את המעשים ואת רגשי הנפש כולם, כן יהיה האדם יותר מוכן לשפעה ואצילות.

תתכד. האיש היחידי המשתוקק אל טוב ד', צריך להרגיש בעצמו, איך שנשמת חייו היא תמצית גדולה של הויה עליונה ורוממה - שהיא מקושרת עם כל אותן הסיבות העליונות שהן מסבבות את הויתיה ותיאורה - ובזה יתעלה מעוף מחשבתה וחיבור רצונה, והטוב העליון מפנימיות חסד עליון יגלה עליה.

תתכה. לעולם צריך שהאדם ירגיש, שכלפי מעלה אין שום כילות - רק חסד ורחמים, אור, נחת, עונג, עדן וטובה, הולכים ושופעים - והאדם יכול לקבל, ירחיב פיו וימלאהו. ובכל דבר טוב, בכל תורה וכל מצוה, יראה בעיניו איך שאין קץ לאוצר החיים והטוב שהוא שואב, וימלא תמיד זוהר ונחת, וישמח בחלקו אם רב ואם מעט, כי אין לשער לגודל הערך של המעט דמעט. והעבודה העליונה של השבחת ההויה כולה, עם כל עשרה וכבודה, המסורה בידו מידי צור עולמים, תשגבהו ישע, וירם תמיד בשם אלהיו.

תתכו. בתמיד היתה כלולה כללות נצוצי החיים של הנפש הבהמית של כל ישראל, והיה מתעלה בכללו ע"י הקרבתו, ועמו היו מתעלים כל נצוצי החיים שירדו בכל עונה מעונת היום ע"י ההליכה השפלה של החיים. ולא עוד אלא שהכחות הירודים וההרגשות והרצונות, המחשבות והמעשים, הנגררים עמהם, היו מתרוממים למעלה למעלה, והיו העונות מתכפרים, ורישומם נמחק, והם מתהפכים לזכיות, ואור ד' מתדבק ומתחבר עם נשמת האומה כולה ע"י עליה זו, קרבני לחמי לאשי. ורשימה גדולה מעליה זו ירגיש כל אחד מישראל, לפי מעלתו, מאמירת פרשת התמיד בכל יום, שהיא עושה בסגולתה מעין פעולתה העליונה של העשיה הגמורה. וכפי אותה המדה, שהמעשה הגמור הוא יותר חזק מהאמירה, היו כחות החיים יותר חזקים, וממילא גם כחות הבהמיות, וירידתם העמוקה יותר חזקה, וממילא היתה העליה יותר אמיצה, וצריכה לכח יותר מרובה. כמובן יש להחיים, המפעמים בכח רב, ערך יותר עליון, באין ערוך ואין דוגמא כמעט, לגבי החיים שהם רק צל חיים לעומת החיים הגמורים כשהם מלאים בחילם, בעת אשר הכבוד עומד במלא קומתו וזיו חייו, ובכית חיינו. אבל חסד עליון אינו עוזב אותנו, וגם בעבודתנו בחר בנו לחלקו, ומעשינו הקטנים עם שיח שפתותינו עושים גדולות ונצורות, שבמלאת החיים בכל צביונם רק אז יגלה ערכם הנשגב.

תתכו. אע"פ שצריך לשוב בתשובה גמורה מכל חטא, וראוי ג"כ לקיים את כל גדרי התשובה עם כל הפרטים היותר מדויקים, כפי מדת היכולת בכל ההתאמצות והחשבון ההגון - וק"ו בדברים שבין אדם לחבירו מעניני גזל וכיוצא בו, שהתשובה נצרכה ומוכרחת מאד - אע"פ כ כשמרגיש בעצמו עדיין חוסר שלמות בתשובה והשלמתה, אפילו בדברים רבים, וימצא את עצמו מעוכב ממנה, אף שהוא צריך להצטער על חסרון זה ולהתאמץ להשלימו, מ"מ גם כשלא עלתה בידו להשלים את התשובה - אפילו בדברים שבין אדם לחבירו, שבודאי מעכבת היא ההשבה המעשית - אך בכ"ז משום עיכוב שבעולם לא יערבב את הרחבת הדעת העליונה, ואת השמחה הרוחנית בהשגה ובדבקות האור העליון. ויחשוב תמיד בדעתו, שהוא מטיב לכל העולם כולו, במה שהוא מרבה אור אלהי בנפשו הפרטית, שהיא תמיד כלולה בכללות העולמות ובכללות הנפשות, ובכללות נפשות ישראל ביחוד, א"כ הוא מאיר ומטיב בזה ג"כ לנעשקיו, ויש בזה ג"כ איזה תיקון של ההיזקות שבין אדם לחבירו, אע"פ שאינו מספיק, מ"מ אין לו להתערבב ולהתבטל בשביל החשבונות שאינם כ"כ ברורים, או אינם מוכנים להוציא אל הפועל. וק"ו כשלא תעלה בידו מההפסקה אלא המניעה הרוחנית, ובפועל לא יתקן עדיין יותר משלא היה מתעלה בהעילוי הרוחני, לא ימנע טוב מעצמו ומהכלל, ויקבל באהבה את כל שפעת אור ד', וד' הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים.

תתכת. הגבהנו את היסוד של נפש הבהמית, שלנו ושל כל העולם כולו, אז בצאתנו ממצרים, לאט לאט, ממועד יציאתנו, משיעבוד עם שבשר חמורים בשרם, והננו הולכים ועושים זה תמיד בפרק זה. מתחילים אנו עם העומר, מאכל הבהמות המקור שהם שואבים ממנו כח החיים שלהם, ונפשנו הבהמית ונפש העולם כולו מתרוממה, לאט לאט מתרוממת, מטהרת מטומאתה, מזדככת ומתעלה, יוצאת מצורת בהמה לקבל אור צורת אדם, יוצאת מתכונת שעורים לתכונת חיטים. ואנו באים לחוג את חג השבועות, יום אשר עמדנו בקומה הרוחנית הגמורה שלנו, וזיו הקוממיות מתחדש עלינו בכל שבועות. חמושים אנו בכל כח עז החיים של נפש הבהמה והיא בעצמה עלתה, נתעדנה ונזדככה, ועז לה, ויפעה לה, נטהרה וצוחצחה, והיא מוכנת להתחבר

בחיבור אמיץ לצורת האדם השלמה, שאור הדעת העליון, האצילות הגמורה, שורה עליו, הדעת העליונה, בשני ערכיה הכלליים, הדעת המעשית והדעת השכלית הרוחנית העיונית. שתיהן בחוברת עולים ברוממותם, בשתי הלחם של חיטים, מאכל אדם, מאכל הנותן דעת. גם התינוק אינו יודע לקרא אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן, אבל הדעה המובלטת בבירורה - בחטה היא, שכוללת כב אותיות הדיבור במספרה, ותחת האלמות הבהמית, קול התור של תורה, הדיבור המלא, נשמע בארצנו.

תתכט. רק סמיות עינים גורמת שלא תוחש לעין כל תכונת העבודה האלהית, על פי ההרצאה הרזית, דוקא, שדוקא היא, העליונה והעמוקה שבביאורים, היא הפשוטה שבפשוטות. אי אפשר לומר, שהתוכנים הרוחניים לא יהיה לנו עסק עם מציאותם, כי אם עם הרשמים שהם עושים עלינו, כמו שאי אפשר לאמר זה בהתוכנים החומריים. אותה ההרצאה, המספקת את כל חזיונות ההויה, אין לה שום יסוד, אלא חידושה וספיקה. ואינה יכולה לגרום שום הפסד בתוכן העליון, שהוא המבוקש שלנו. סוף כל סוף הרשמים הם נמצאים, וסדר יש להם בפנימיותנו. והפנימיות הזאת היא כוללת דברים רבים מאד. הנה עולמים לפניך. כשהתוכנים הרוחניים הנם משפיעים בהרחבה, כשהם מסודרים יפה, כשמהלכי החיים והמציאות אינם מנוגדים בינם לבין עצמם, ובינם לכל הספירות שביש ושבאפשר להיות, הכל מסודר, והכל עומד בנחת. המחשבה הכללית והמקורית העליונה סוקרת מגמה כללית, עליונה, ועליונה שבעליונה, וסוקרת גם כן מגמות אין סוף, בפרטים, ובפרטי פרטים, שואפת שהכל יתאים, הכל יסייע זה את זה. הקשבה יש לתחתון מצד העליון. כל מה שהקשבה תתחדד יותר, כל מה שצנורותיה יתפתחו יותר, כן יהיה האושר יותר גדול. כן ישתפך עונג. שלמות, עדינות וברכה בכל. החשק לעליון שבעליונים, הצמאון למילוי עצת קדוש ישראל, העצה הנובעת מהתגלות המחשבה הרוממה שמעל לכל המחשבות. קובע בעולם חותמו. בשכל, ביושר, במוסר, בעבודה ובחיים הוא נחתם. והכל עובדים עבודת אין סוף. ושואבים ממנה חיים.

תתל. כשנשמה גדולה הולכת ומתעלה, הרי היא מטבעת חותם של אצילות, של טוהר, וגדולה עליונה ע"י כל ההויה. זהו יסוד החזיון של צדיק יסוד עולם. נקודה פנימית היא הנשמה הצלולה והרוממה, כל הנשמות כולן וכל מעשיהן, כל כחות היש וכל גילויי החיים הולכים הם רק לשכלל את הוייתה. העולם מחוסר הוא מגמה, כל זמן שאין נשמה עליונה זורחת בו. וכיון שהיא באה ומאירה באור יקרתה, הרי העולם משתכלל, ושמים וארץ שמחים כשמחת יצירתם.

תתלא. אין שום חשש גאווה בהרגשת הטהרה הפנימית בעומק הדעת, וגילוי הנשמה.

תתלב. העונג היותר גדול הוא מה שמתענגים על העונג של ד' מצד עצמו. זה תפיס ברעותא דלבא, אף על גב דלא תפיס בשום מחשבה. וכל מגמת השכליות התורניות והעבודות כולן הן כדי לפתח שבילין לעונג בהיר עליון זה שאין קץ להעילויים שבו, ומדרגותיו אין להן תכלית וקץ. ובכל עת שהנשמה מציירת נטף אחד מעדן עליון שבעליונים. זה נעשית מרושנת עונג, ואור האהבה ממנו הוא נובע. ושיר השירים מיוסד על נקודה זו,

המתגלה באהבה בתענוגים. שכל עדוני עולמים הם רק ניצוצים קלים מאור זוהר עדן נחלי תענוגיה. אשרי המחכה לאור עדן זה, עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכה לו.

תתלג. הזמנים אינם דומים זה לזה בהשפעתם על רוח האדם. יש שהאדם מסוגל לקלוט את האור הרוחני שבתורה, ומרגיש אז הופעה גדולה מכל דבר שבתורה, ואינו מסוגל אז להרגיש את הרוחניות שבמהלך השכל וההרגשה הרוחנית הטבעית שלו. ולפעמים מתגברת ההופעה דוקא בצדה הטבעי, ומצד התורה מתעלם אז. וכל אחד צריך ללכת דרך אותה הפתח שנפתחה לפניו באותה שעה. אמנם אם ירצה לעלות מההרגשה הטבעית אל התורה, לא יש בזה צד הפסד כ"כ. אבל בעת אשר הרגשת האורה התורית מתגברת, ואור ההרגשה הטבעית נעלמת, אסור להניח את ההופעה, התורה, לתור אחרי מראה עינים של ההרגשה הטבעית, וע"ז שנינו, המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. ותמיד יהיה האדם נוטה לפתח בקרבו את ההרגשה של בהיקת אורה של תורה. דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד.

תתלד. שאיפתי גדולה היא לחבר את התורה הרוחנית עם התורה המעשית. בימים הראשונים, בימי הנביאים בודאי, היו שתי התורות מחוברות בחיבור גמור, וגם בימי התנאים והאמוראים ג"כ, ומהלך התלמוד הירושלמי הוא בודאי בצורה של איגודם של שני חלקי התורה הללו. אמנם חתימת הבבלי באה לתן האפשרות לאור התורה שיאיר גם במחשכים, והזמן דורש כעת להחזיר את ההופעה לאיתנה.

תתלה. מי שיש לו נשמה, כל מיני האותיות מאירים בו, גדולות, בינוניות וקטנות. על כן הוא מסתכל בסודות התורה והחכמה, עושה מעשים גדולים מאד, ושואף אליהם בכל לבבו ועצם מהותיותו. ומבין ומחודד הוא בכל דרך חכמה ותורה, בגדולה שבמדות הידיעה הלימודית, בחריפות ובבקיאות בחשק גדול, ויודע ג"כ בעסקי העולם וכל הנימוסים המעשיים, ובקי בחכמות הגשמיות וכל ציוריהם. וכל אלה המעלות הנן מקושרות זו עם זו. וגם מי שלא בא עדיין למדה זו, מ"מ צריך לשאוף ולחשוק לבא למדריגה עליונה זו. והתשובה היא סוללת את הנתיבות איך להתעלות בעילוי הממשי. ונשמת שדי תבינם.

תתלו. התחלפות האותיות הנפשיות, הברקים הרעיוניים, הולכים ושבים, מתרוצצים כלפידים. וכל מה שיעסוק האדם יותר בתורה ובמצות ויזכך את מדותיו, ככה יהיה המרוץ של ההתנוצצות יותר מסודר, ומביא לידי ישוב הדעת ותכלית נעלה.

תתלז. המחשבה ע"ד הנצחיות, והשאיפה להיות מרגיש בפנימיות מהותו נטיה אליה, היא מבררת יפה את כל עסקי השעה של האדם.

תתלת. כל המצבים של האדם, נדרשים לו לצורך שכלול עצמו ושכלול העולם כולו. ולא יקוץ אדם בשום מצב שהוא נמצא בו, ויתנהג למלא את חובותיו כפי דרישת מצבו, ואפילו אם ישנם חובות כאלה שאינם לפי

רוחו ותכונות נפשו, מ"מ מאחר שהמצב מחייב כך, יעשה הענינים ברצון ובמתינות. ולא יחשוב שאין לעשות דבר, כ"א במה שהתענוג הרוחני ניכר, כי לפעמים הפעולה של הכפיה, טובה מאד

תתלט. גם אם נתאר את הכל ברצון, הננו קרואים לומר, שכל החזיונות שהם חוץ מהרצון הנם כלולים, וכל התוכן של החיים הוא בשביל ההתאמה אל הרצון היותר כללי ויותר נשגב מכל, הרצון שכל נטיותיו הנן עשויות בפועל. וזאת היא באמת אחת מההבנות, שהרצון המוסרי של יסוד הקודש מתגלה על ידן.

תתמ. כל המדע הוא כדי להתאים אותנו אל היש האמיתי, וכיון שיסוד היש הוא רצון הישות, ממילא ההתאמה אל רצון הישות הוא הגובה היותר עליון. ומוכרח הדבר, שכל נטיות חיינו יהיו מכוונות להסתגלות זו. והננו באים לשמח בשמחת תורה ומצוה יותר מרב כל.

תתמא. אמנם הדעה העליונה מוכרחת להתרומם עוד יותר, ובענות צדק תאמר, שתואר הרצון הוא אחד מהתוארים של הגודל, שאנו מבקשים, והוא רק אצילות צמצומית מאור אין סוף. וכתר עליון, אף על גב דאיהו אור צח אור מצוחצח, אוכם הוא לגבי עילת כל העילות, לא בחנופה, כי אם בטהרה ובגבורה אנו אומרים אומר מלא זה, כליל חכמת אמת.

תתמב. כשאנו מתרוממים לגובה של מדע, שכוחותינו, אפילו המוסריים, נראים בו כנכשלים, הננו אח"כ מתחדשים באור חיים חדשים וזיו יותר מאיר, דוגמת המלאכים הנשרפים בנהר דינור וחזירין ומתחדשין, סוף כל סוף יש עילוי לאין תכלית, והעילוי המחודש בא אחר הריסת העילוי שקדם לו. וזהו עומק טוב העליון, גבורת החסד. מנצפ"ך.

תתמג. כל מה שהוא ראוי להעשות כבר הוא טבוע במהות השכל וההויה הרוחנית המקושרת עם כל יסוד המציאות, וכיון שנעשה להיפך ממה שראוי להעשות הרי הדבר מהרס את היקום, כמו מי שמתנהג בסדור גופו באופן המנגד לתנאי החיים שלו. אמנם אם אין הגילוי של ההשתלשלות מגיע לרשימה נפשית, אין ההרס פועל. התורה כולה היא המסקנא האחרונה של התוצאה של האורה האלהית, ההולכת וזורמת ומגיעה עד חידור התוכי של החיים, ישראל נזדככו כל-כך עד כדי הרגשה זו של אי-האפשרות של היפוך הסידור העליון המקיף והחודר. האבות הוטבעו כבר בזה במעלת רוחם, ובניהם נזדככו בכור הברזל עד שבאו בתעלומה פנימית לידי מידה זו, והידיעה הפנימית היא הידיעה המרגשת, שבזמן שהיא כבר באה לבגרותה מוכרחים הם תנאי החיים ללכת על-פיה, ואם לא יהיה מדרך עליון להוציא אל הפועל את גילוי החיים בהנהגה לפי הידיעה הפנימית, אז העולם מתמוטט, וצרת החיים גדולה. וההארה באה. אור ד' נגלה על הר סיני, למשה הראה אוצר טובו וסוד הדר זיוו להורות תורה מורשה קהילת יעקב, לבסם עולם ומלואו. לפי זה כל חסיד, כל דורש מוסר וצדק, כיון שהגיעה דעתו לגלות רז מוסרי, הרי העולם כולו תובע את תפקיד מלוי החובה המגולה. לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, על כן אינם מצווים, ואין מהלך הטבע פועל על-ידם ביחס להדרכתם התורית, זהו רז מיוחד לישראל.

תתמד. לפעמים יש שצדיק עליון מוכרח לפול ביאוש, ואינו מוצא לעצמו צד זכות, וכדי להחזיק את מעמדו הרוחני, מוכרח הוא לחשוב, שלפי מדת אצילות נפשו עומד הוא ממעל להמדה המעשית. אע"פ שאין עולה כלל על לבו להשתמש בסברא זו להקל, חלילה, אפילו בקוצו של יו"ד מכל דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, מ"מ זה הרעיון בעצמו פועל בקרב לבבו של זך הנפש הרהור של גאווה, שבזה בא לו אותו הערך של שמיני שבשמינית הנדרשת לו. ובעולם פועל רעיון זה לעבור על פשע, ולהקל את התשובה מכל הרוצים לשוב באמת בכל לבבם ובכל נפשם.

תתמה. ההשגה האלהית, כשם שהיא רחוקה מכל משיג, אפילו מעליון שבעליונים, כך היא קרובה לכל. ואפילו הדומם יש בו כח זה של השגת אלהות, מפני שאין קץ ותכלית לגדולה ולענוה האין סופית. ואין בהשגה האלהית חלקים, רק כל מה שמשיגים - משיגים את הכל, ואין בה לעולם גמר וסוף, כי אם כל נקודה של כל היא מכינה לנקודה של כל עליונה. כל השגה אלהית, אפילו הגסה והקטנה שבהשגות, היא עולם מלא ויקר מכל החכמות והמדעים, ומכל העושר והכבוד שבכל העולמים כולם.

תתמו. כל אדם יכול להעשיר את כל העולם כולו מאוצרו הרוחני, אם יהיה לו כח לגלות אותו, ולא דוקא חכם ומלומד, כי אם גם אדם פשוט. כי אין ערוך להעושר שבעצמיותה של הנשמה בטבעה, שהיא נר ד' בעולם.

תתמוז. שמחה, עבודה, שלווה, עונג, זהו השעשע העליון שצדיקים זוכים בה, כ"א ע"פ פעלו. וכשאורות הללו מתחברים יחד, אז רוח הקודש מקשקשת כוונתו.

תתמח. בנקודת רצון האדם הבחירה מונחת. חפשית היא להטות אל הטוב או אל הרע. כל שבעולם יש בו נטיה כמוסה זו. רוצה האדם ופונה אל הטוב, כל שבעולם - לפי הקישור של כח המושך הרוחני שלו - נמשך אל הטוב, והרי הוא מעלה את הכל ומאיר את הכל. לא רצה, הרי הוא מטה את הכל לצד הרע והחושך, בנטותו את רצונו לזה. הצדיקים מעלים את העולם כולו, מפני שרצונם הוא גדול ואדיר מאד ואין קץ להתפשטותו, מפני שהוא דבק באור האלהות, ונעשה מעין דוגמא של מעלה.

תתמט. שורש האמונה הוא בחכמה. מתוך שיש חכמה כמוסה בנשמה, שהיא מכירה על ידה בגודל האמת האלהית, אלא שאינו יכול להוציא אל הפועל את הפרטים, מתוך כך הוא מתקשר הרבה להאמין בהפרטים שהוא מרגיש בפנימיות לבבו, שהם הם מגלים את האמת הגדולה בכל האופנים שדרכה להגלות - במעשה, דיבור ומחשבה, ברגש, בדמיון, במזג ובנטיות נפשיות, ובמעוף חיים פנימי ועליון מכל הגיון לבב ומכל הקשבה מוגבלת.

תתנ. בעלי החכמה העליונה, מכשירים את העולם להתקשר בקודש של האמונה. הם מעירים בעולם צמאון אל הנשגב והנצח, ובוזה הם בונים את יסוד העולם, את השלום החברותי ואת עוצם הטוב, להשלמת הנשמות בחיי עולם.

תתנא. התפילה היא עושה מהפכה ממש בעולם הפנימי לטובה, ולעומתה מתגדלת המהפכה לטובה בעולם החיצוני כולו, ביחוד באותן הקוים ששני העולמות מתחברים הם זה בזה. ונמשלה תפילתן של צדיקים כעתר, מה עתר זה מהפך את התבואה, אף תפילתן של צדיקים מהפכות מדותיו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות.

תתנב. העולם כולו מתבכר בחג השבועות. מה שצדיקים מרגישים בתוכיות לבבם בשבועות, אין כל העולם כולו כדאי לו. כל העולם שמח, כל העולם גדול הוא, כל הארץ היא של ד' בגילוי עליון. וישראל מתעלים להיות סגולה מכל העמים, ונשמתם של ישראל נראות בבהירותן הצחצחה, והאהבה והחיבה היתירה לכל נשמה ונשמה מישראל, לכל אחד בפני עצמו, מתגדלת לאין קץ, ממש כל אחד מישראל הוא מתגלה בתפארת עליונה, בהדר קודש כאבן חן שאין לו ערך וקצב, סגולה נפלאה. אי אפשר לעולם לסבול את האור של שיר השירים בשבועות, מוכרחים להסתיר את גודל היקר ברות. השמחה והתענוג מתאחדים בהרכבה ממוזגת, מאוחדת ומורכבת ברב שלום ונועם עליון. רוח הקודש מתגלה בכל לב, העולמים הרוחניים מתמלאים זיו ונהרה. הכל שש והכל רועד, ארץ יראה ושקטה, כנסת ישראל מתעלה, הרוחניות הישראלית של כל הדורות, ושל כל העולמים, עולה למרומיה, שואבת את האור ממקורו, פיה מלא נעימות, היא שואפת אל תוכה את כל התענוגים של הבשמים שבעדנים, גני העדנים מפיחים ריחם הטוב, מה נעים, מה ערב, כל הנשמה תהללה. הרצון מתעלה, השכל מתרחב, מתפשט ומתמלא אורים אורים גדולים. טוב ונעים, נחמד ואהוב, יום שמחת גילנו, יום מתן תורתנו, יום הבכורים, יום החמישים.

תתנג. תפלת ערבית רשות בפני עצמה היא. ההשגה הכללית כמו שהיא בתוכיות רוח האדם היא מלאה בכל תכניה, אינה צריכה להיות חושבת שיהיו לה סתירות מצד מה שממעל לה ומצד מה שמתחתיתה. כי האדם בהיותו יודע, שאי אפשר שהאני הפנימי לא יהיה ספוג מהכל העליון וממקור הכל, הרי הוא מתעלה מרוחו פנימה, ויודע איך להוקיר את כל ההתרחבות הרוחנית שבפנימיות אור הוייתו, הוא ידע אז איך להתרחב ולהתרומם, איך להגביר את אור הטוב עד כדי העליונות של הפיכת כל חושך לאור גדול, לאור ד' וטובו.

תתנד. צריך לחפש בחדרי הנשמה, למצא בה הכל, למצא בה כל העולם וכל התורה, באות היחידי של התורה שכל נשמה מישראל אינה ריקה ממנו. כל התורה כולה כלולה, רק צריך למלא ולחזור ולמלא את האור של האות, עד שיחולל אורות של אותיות באין סוף ותכלית.

תתנה. האור החי הנובע מהקדושה העליונה, מחולל שמחה וגבורה בכל מקום שהוא בוקע ומתפרץ לגלות שם את כחו. האור הפנימי שהנשמה מפכה מתוכיותה, צריך תמיד להתפגש באור המקיף שחודר מן התורה,

מאור עליון הכללי המופיע בעולם. בכל יום ויום צריכים לעסוק באיכות החיבור היפה של האורות הללו. כל הקולתור העולמי, הוא תולדה מחיבור אור עליון זה ומצד החיצון שלו.

תתנו. הלומד את הקבלה צריך להסיר מלבו את הפחד, שמונח בלב מטעם החקירה ההגיונית, שמא הוא פוגם באמונה האלהית, שמא הוא מגשם, אין אלו אלא הבלי תעתועים. הכל יודעים, שרוח הקודש מתאמץ הוא להאיר באור האלהי העליון את העולם, והוא מוצא לו דרכיו. בהסתכלות בחיי החיים בהישות הגדולה האלהית, המוכרת בפעולות הרוחניות הרבה יותר מבפעולות הגשמיות. הפעולות הגשמיות אפשר לטעות בהן, אפשר ליחשן לכח דינמי שאין בו אור וחיים, וממילא אינן יכולות להחיות את הנשמה מצד עצמן במדען, אבל הפעולות הרוחניות יוצאות הן בהכרח מיד של מציאות מלאה שלמות עליונה. ודוקא ידיעה שלמה עליונה זו בעושר פרטיה היא מגלה את נצחון האחדות העליונה, ומקורותיה העליונים, המאירים בצחצחות כל כך נשגבה, עד שהמבטא של האחדות גם כן הוא פחות וקטן לה, ואומרת היא, לפני אחד מה אתה סופר. וכל מה שיתרחב אור החיים יותר בהתרחבות עליונה, לתור את היצירות שיצר רוח אלהים בעולם, להתעסק בהמחשבות של קדושי עליון, שחפץ דעת ד' היה יסוד חייהם, כה יגבר הרוח, וכה תתחדש צורה פנימית אמיצה בקרב ולב עמוק. והיחידים הללו ישפיעו מרוחם עז ואומץ עליון על כל הגוי כולו, ועל כל העולם כולו, ברחמים כלולים מחסד וגבורה.

תתנו. כשעוסק בתורה, בדברים פשוטים, יראה איך ירד האור העליון בצורה נפלאה, עד שנתישב כ"כ יפה בעולם המעשה, וירחיב לבבו על היקר הגדול הזה ועז החיים הללו, הנובעים ממקור קודש הקדשים המלאים ע"י השביל המקודש של אור ישראל בכל העולם כולו, וידע ברור שהאור הזה, המצומצם כ"כ בתיבות ובאותיות, במנהגים, במעשים, בדינים, בפלפולים, ובסברות פוגש הוא את האור העליון המרום מכל אלה, ומתרחץ בו, ומשתעשעים הם יחד, ואור חי העולמים מתמלא זיו ועונג גדול מהפגישה התמידית הזאת, שבאה מכח העוסק בתורה לשמה, שעושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.

תתנח. כשיתרומם האדם ברעיונו, ויחשוב שיתנהג בדרכים עליונים במעשה, וכבר מרגיש בו שלוח פנימית, ידע כי לא זאת היא המרגע, ועוד יטושטשו האורות הללו הזורחים כעת בתקפם, כדי שיבאו אורות יותר אדירים ויותר בהירים מהם להופיע בו ובעולם כולו על ידו.

תתנט. יודעים הם ישרי לב, וצדיקים עליונים, שהם הם הנם צינורות שפע החיים ליקום כולו, מרגישים הם את גלי ההשפעה של הטוב שיוורד עליהם, ועל ידם בעולם, והרגשתם זאת מלבשתם ענוה ויראה, ומביאתם להתעלות תמיד בזוהר השכל, וביקר התכונות. כל נפילה, היא מכשרת עליה כפולה.

תתס. ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההויה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל. רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו. הכל חושבים, שהאדם ביחש למציאות הוא רק פסיבי, מושפע אבל לא משפיע. אבל הקטנה זו אין

לה כל ערך באמת. ודאי שההארה הרוחנית של סגולת הרוחניות ההיתית של עצמיות המציאות קשורה היא הרבה עם הידיעה בעצמה. כל מה שהאדם יודע יותר את ערכו ככה ערכו באמת גדול הוא, וכל מה שיכיר יותר בשפעת החיים, ששדרות ההויה השונות מקבלות על-ידי ההויה המרכזית שלו ככה תגדל עצמותה של ההשפעה זו. מובן הדבר שידיעה כזאת אי-אפשר לה שתהיה רק ידיעה גרידא. מהות החיים, הרצון, וההתמשכות הנשמית, צריכים להתקשר בקישור אורגני בידיעה זו. וקישור זה צריך שיתהווה על-פי סגולה היסטורית ארוכה, וזה הוא אחד מהדרכים שכנסת יעשראל היא מצויינת בהם. ההתגברות הנשמית עד כדי ההפעלה על ההויה, אל הפועל יצאה בישראל ביחוד. המוסר הישראלי הוא לא רק מוסר אינדוידואלי, ולא גם רק משפחתי ולאומי, ולא גם רק אנושי כללי, אף-על-פי שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלהי, תורת ד' בורה עולם, תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה. גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל מעולם, והיא גאותם ועזם עדי עד.

תתסא. בכל יצירה שבעולם, אפילו יצירה אנושית פשוטה, מתגלים המון מחשבות ורגשות, הרבה יותר מהגלוי. יש למלא אוצר של הרחבת דעת ורגש גם מכל מאמר פשוט, גם משיחות המוניות, כשם שאין שום בריה בעולם שלא יהיו צפונים בה כוחות נסתרים. אבל כל זה כלא נחשב, לגבי כל מה שיש לגלות בכל יצירה שנתגלתה ע"י רוח הקודש, ואופני הגילוי הנם נערכים בכל מדת הקודש לפי ערכה, תורה, נ"ך, ויתר היצירות של חכמים וסופרים. כ"א ואחד לפי מה ששפע הקודש פעל עליו בין בגלוי בין בסתר, יש לגלות בדבריו מעמקים רבים. אבל מובן הדבר, שאין להעריך כלל את דרכי הגילוי ביצירות אחרות, אפילו באלה שכח הקודש מפעם בהם, לדרכי הגילוי של הספרים שנאמרו ונכתבו ברוח הקודש ממש, שהם עומדים במרכזו של העולם ברוחניות המקורית שבו. ובטבע גמור קשורים הם כל הרעיונות הפרדסיות, כל ההרגשות היותר רחבות ועדינות, כל ההשקפות הגנוזות במעמקי לב, עם האותיות הללו, שגם הם נלקחו מאוצר האורה הכוללת את הכל. ודברי תורה הם רעים זה לזה ודודים זה לזה. בגודל רוח הננו צריכים לגשת אל סדר הלימוד המסור באומה, לדרוש את התורה בפרדס, להרחיב את גבולה, להפריח את גידוליה להגדיל אור וחיים.

תתסב. אין חומר בעולם שאין קרני אורה שופעים ממנו תמיד בלא הפסק, וק"ו שאין הרגשה, ולא רעיון רוחני בעולם, שלא יהיו שופעים ממנו המון רעיונות באין שיעור. וה"ה פעולה ונטיה, מזג ודמיון, הכל נושא פירות ופירי פירות באין שיעור, הכל נובע ממקור החיים, והכל חי והכל מתעלה, ומתאמץ להתרבות ולהתפשט.

תתסג. מקושרים הם זה בזה המדות והידיעות, כחות החיים והפעולות, דרך ארץ וארחות הנימוס, הכרת המציאות וההתפעלות הזכה מיופי של היצירה, עם ההכרה העמוקה בהוד הקודש ופאר ההוד האלהי. ותומת ישרים מאחדת את הכל, ובאור תורה הכל מתברר, והכל מתמזג למזיגה רוחנית חיונית עליונה, המביאה אושר גדול ועליון.

תתסד. העולם מתעלה תמיד, מפני ששורש העולם מתמלא תמיד אור חכמה, וכל מה ששורש הזמן עובר יותר ויותר, החכמה מתרבה, בישישים חכמה ואורך ימים תבונה. ומתוך כך הענפים כולם, שהם האנשים כולם, וסדריהם, ותכונות רוחם הפנימיות, וכן היצורים כולם, מדומם צומח וכל החיים כולם הרי הם מתבסמים ומתעלים, הכל מקשיבים לקול החכמה העליונה, ונועם הבינה שופעת בהם בגניזה גדולה. וצדיקים המסתכלים בשורש העולם, ונטית היראה שבלבם שהיא ראשית חכמה היא מפני ד', שהוא שרשא ועקרא דכולהו עלמין, הם הם המוסיפים אור חכמה בעולם. ומתוך שהחכמה מאירה, מאירה גם כן ברכת הנחת והעונג, והדר השלום מתפשט בעולם, והוא בכללו מתעטר ומתעלה.

תתסה. העולם עומד לעלות ממעל למצב עבודת האדמה, בצורתה האמללה, שתאר קללה יש לה. הזריעה וכל עמלה, הזריה, והניכוש שקדם לקצירה, כל אלה תוצאות של נפילה הן, מעקבות החטא, בזעת אפך תאכל לחם. יעלה רוח האדם למעלה, ותענה הארץ לעומתו ברכה עליונה, ירעש כלבנון פריו, וגלוסקאות וכלי מילת מארץ יצמחו, ועבודת האדם גם המעשית תקח לה תואר עליון יותר. מעין עליה זו הוא אור המתגלה בשמטה, בשבת הארץ, שנה של שביתה מכל עבודת הארץ, ודי לאדם בברכת האדמה, ממתת ד' עליה, וההתחרות האנושית חדלה, והלב מתעדן עד כדי הכרת אחות כל החיים כולם, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל. אמנם גם יובל, גם שמטה, רשמים הם של עולם חדש, שהעולם ההוא איננו מניח לקבוע את כל החותם כולו, אבל מבשרים הם טוב עליון, הבא מזריחה של רוחניות יותר עליונה. אבל בין כך וכך חובת האדם בצורתו המדעית לרומם את עבודת האדמה משפלותה, וזה עושה אור ד' במדע האנושי, ועתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע, הקרקע תצא מקללתה בחלקה היותר גדול, מפני שהחכמה תגאלנה. אבל כל זה תהיה גאולת האדם, שהיא רק תכשיר גאולת העולם. אבל גאולת העולם עצמה תתרום מעל הצורך של עמידה על הקרקע, ולא חובה כי אם עדן תשאר עבודת האדמה, ובגן עדן יטייל האדם, ושמה יהיה לעבדה ולשמרה, והעדן עצמו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו, הוא למעלה מכל עבודה ומכל שמירה. וגם אותו העתיד מרשם הוא את זוהר אורו על ההוה, ובתקופות היותר מאירות תהיה רשימתו יותר נכרת, עד התעלות עליונה. שהכל מתעלה, הכל מתפתח, והכל דולג ודוהר למעלה, הכל שמח, מתרעע, מרנן, ומלא גילה פנימית, ושבע שמחות, ונחת עדנים, והוד הכל, והדר מקור הכל מאיר בחלקיותו של כל אחד. והמוסר ההוי קשור בו, אורו וישעו של הקץ היותר מרומם איננו ניתק מהתוכן המוסרי של ההוה, וסוכת עורו של לויתן, הכל לפי מעשיו של כל אחד ואחד. זאת היא הדעה העליונה, הדעה הישראלית, היודעת להוקיר את החיים המוסריים בתפארת נצח הודם, מה שלא ידע כל עם ולשון, ולא תשורם עין כל חכם ערל בשר. ועם כל זה אין העתיד מתעמם אפילו במאומה, ואין גילת הודו מתמעטת, כי אם עוד עולה ומתעלה, צשביל קשרה האמיץ ביקר המוסר, שהוא אמנם לא המוסר האנושי המוגבל בתחומים כל כך צרים, ובנוי על יסודות שהנפש חופשת להשתחרר מהם, כי אם המוסר הנצחי. המוסר האלהי אור החיים הוא מצד עצמו, לא רצועות על קרני שור מועד הוא כי אם עטרת תפארת בראשו של כל צדיק, וצדיקים יירשו ארץ. והתעלות ההוה תעלה עד שהאניות היותר אמיצה של הכל תתבצר באמת וטוב ונושאייהם. לכן בארצם משנה יירשו שמחת עולם תהיה להם.

תתסו. לכל הצרכים של האדם משתמשים באור המדע, והמדעים המעשיים הולכים ומתפתחים, ונפלאות הם עושים בתקופה זו, וכל האוצר החי הזה, צריך הוא להעלותו למטרתה העליונה של העלאת אור הקודש שבחיים, וצריכים אוצרות המדע כולם להפתח לפני היושבים לפני ד', להיות סחרה ואתננה קודש להם, לאכול ולשבעה, ולמכסה עתיק.

תתסז. מצדו של יוסף, כח שור, לא היה צורך לבטל יצרא דע"ז. ומשו"ה לא בטל יהושע אותו, כי חפץ לרומם את העולם בשלמות החיים כולם שיצרא דע"ז יהפך לאור קודש, מסייע להגדיל את שלהבת הקדושה, וספג לתוכו כל הפזור בשבעים לשון, מתוך שמו יהוסף, בהוספת אות ה' שבו נברא עוה"ז משמו של הקב"ה. והקיבוץ של פזורים הללו, הרי הוא בונה את החיים השלמים בהתחלתם, כדוגמת הטבור שחופפת השליא עליו, ערפל חתולתו, שפת לא ידעתי אשמע ר"ת שלי"א, שמתהפכת לאור מתוך מחשכים, וסת תלמוד עם אלף נוסף, שהכל מאוחד למטרה נשגבה, אלופו של עולם. והתורה אינה כ"א עונג, ולא סבל באמת. ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. הסירתי מסבל שכמו. ואז אין צורך ליצרא דע"ז להגנוז, בדודא דאברא. כפיו מדוד תעבורנה.

ובעומק צרה בא חילוץ עליון, זרוזי גרמי. בצרה קראת ואחלצך, אענך בסתר רעם, אבחנך - ר"ת אבר"א. על מי - ר"ת ק"י, הן הן נזהא דתורא. מריבה סלה - מס שבלוחות בנס היו עומדין, לרומם גם ס"מ ממעמקים, ולהחזיר הכל לאל נאדר בקודש. מחלב חטה - יצהר כמין חיטה. ומצור דבש אשביעך - ואין זה דבש של מציאה שבאה בהיסח הדעת, שיש בה חשש פן תשבחנו והקאותו, ואין שום יראה רק שלא יהיה בך אל זר. ומתוך שלא שמע עמי לקולי - ואשלחנו בשירות לבם ילכו במועצותיהם. והעצות הן במדריגה למטה מיסוד הגבורות הממותקות ברב נועמם. לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו, כמעט אויביהם אכניע ועל שונאיהם אשיב ידי, להיות להם כולם עבדים, נושאי מנחה, עובדים מאהבה. ישתחו לו כל אלהים. ומשנאי ד' יכחשו לו, ויתנו עדיהם ויצדקו. ובאה ע"ז ומעידה על הקב"ה, ובטלה מן העולם, ביסוד ביטולה של עטרת מלכם, שהיא על ראש דוד, הנזר והעדות, ויהי עתם לעולם. הזמן בעצמו הוא הנצח, היום כמחר זהו יום אחד, שהוסיף משה מדעתו. זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו.

תתפת. השתיקה נתבעת בעומק הנשמה, מכל אשר הגיגים עליונים, שבעצמם עומדים הם ממעל לחוג המבטא של האדם, הנם קבועים בתוכיותו. כשבעל המחשבה הדוממת עוסק בדממתו הנשגבה, עולמות רבים הולכים ונבנים, שירות נשגבות מתנשאות בשיא קדשן, וגבורה עליונה בעדן קודש מתרוממת על כל ספירותיו הרוחניות. השתיקה, המלאה חיים, מאצרת את הוד החכמה אל תוכה. העולם הרוחני והמעשי הולך ומתגלה בחידור עצום בכל פרטיהם, בכל קויהם היותר מדויקים, אל החכם העליון, שכרמי מטעיו הנם מסויגים בהסיג של שתיקה היפה לחכמים. זאת היא הדממה העליונה, המתעלה בהודה על הרוח, הרעש, ועל האש, קול דממה דקה, והנה ד' עובר.

תתפט. התוכן העליון של חכמת הרזים, מתוך שהיא מוכרחת להשתלם על-ידי הופעת רוח הדורש העליון והתגלות נשמה בבינה עליונה, שלמעלה מכל חושי הבשר והחכמות המוגבלות, שהן תוצאותיהם, הוא בעצמו

מכריח בהכרח פנימי את ההסתגלות הרוחנית להקשבה עליונה של רוח אלהים. ובני הנביאים היו מתרגלים בתכנים העליונים שאין מגיעים לציורם כי אם בהקשבה נצחית פנימית הנובעת מאור חיי הקודש, עד שהציורים בעצמם, הם דורשים את התפקיד של הבנתם, סדורם והפראתם, הם הם שהיו עוזרים להעלות את החיים הרוחניים של העוסקים בהם לידי המדה של הצפיה האלהית. כעת בזמן היותר קרוב לקץ הישועה, קול התור נשמע בארצנו ונצנים נראו בארץ, והתביעה של דרישת אור ד', של דרישת גאולה רוחנית עליונה, של נהירה אל ד' ואל טובו, הולכת היא וגדלה. כעת הזמן מחייב להרבות קנין בתורה הפנימית, בחזיונות הקודש שאין להם מבא של הקשבה כי אם בהתעלותה של הנשמה ורוממות גבורתה באור חייה היותר זכים ועליונים, וחיל אשר נגע ד' בלבם ממחנה אלהים זה, זה יהיה לנו הכח המיסד את יסוד הישועה, הכח הנותן חן ואור-חיים וגאון של גדולה בכל תעופת החיים אשר לתחית האומה בארץ-ישראל. ספר הזוהר הפורץ נתיבות חדשות, משים במדבר דרך, מסלה בערבה, הוא וכל תבואתו מוכן הוא לפתוח פתחי גאולה, ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי.

תתע. כשמלמדים את האדם תורת ההכנעה לפני האלהים, ואין מלמדים אותו את הגדולה האלהית, הרי מקלקלים בזה את נפשו, שמלמדים אותו לחיות חיי עבדות והשפלה. הכרח הוא ללמד תחילה את הגודל האלהי במדה כזאת, שיולד בנפש ציור נאמן, שהיחש של הכנעה שנולד בלב האדם כלפי האלהות, הוא באמת התכונה של הגדלות העליונה. שהרי אם יהיו כל העולמים כולם, וכל גדולתם הכמותית והאיכותית, אישיות אחת גדולה, היתה אז הגדלות העליונה שלהם, במה שהיו יכולים לצייר שיש להם יחש של קטנות וערך של כניעה כלפי הגודל האלהי.

תתעא. יסודות התורה הם הפשט והסוד. הדרוש והרמז, הם אמצעיים לקשר ולשלב את הרום עם התחתית, והפרטים רבים מאד. בקיבוץ הרוחניות של יוסף נכללו בכתונת פסים שלו. ויהודה עוד רד עם אל. ויוסף ויהודה, בהיותם לעץ אחד, הרי כל עץ החיים כולו שלם, ומפרינו נוטעים נטיעות מרובות לכוון בשלימות את כל הפרדס כולו.

תתעב. גופו של אדם שהוא כ"כ חמרי ושפל, מתאים הוא עם תורת הפשט, בתורה ובעולם, ונשמתו שהיא כ"כ אצילית רוחנית, שואפת לגדולות מופלאות, היא מסוד אלה עלי אהלו. מלאכי עליון, שרפים ואופנים הנם מכוונים מול הרמז והדרוש, כשהם כלולים בכחות החיים של האדם, וישראל נעשים להם חברים, הכל שלם. וכשהתפרדות מתגברת, אומרים לך רד כי שחת עמך, וקוץ ודרדר תצמיח האדמה, חסרת הכח האמיץ הריאלי. והאצילות העליונה, אור חיי ההויה כולה, כאשר הפשט שואף ליסודו העליון, אור הרז, מתרחבים הזרועות שלו בתכונת הדרוש והרמז, והם עולים למעלה ראש בנשיאת כפים. שאו ידיכם קודש.

תתעג. אי אפשר לעבודה בלא הכנה קדומה. בתחילה עוברים המחשבות הנותנות להעבודה תכונה חיצונית, וכשעומדים למשל בתפילה, בעוד שהתוכנים החיצוניים משוטטים בתוכיות הרעיון, הרי מחזקים בזה את הכחות הללו ואת המקורים שלהם, שכולם סורי הגפן נכריה. ע"כ מוכרחת כל עבודה וכל תפילה להיות

מוכנת בתוכן מחודש של רעיון פנימי, המגלה מאור האלהי תוכיות חדשה, המעוררת בטובה ברק חדש של האור העליון. וגילוי הרצון והבהקת השכל הבאה בעבודה המיועדת, אז באה בצורה שמחזקת את הטוב המוחלט והופעת אורו בעולם, ע"י אור הנפש של פרק הזמן שהענין עומד בו.

תתעד. כל בהירות באה מתוך אמונה, ואמונה מורכבת בהתחלתה מתוך מזג של יראה ואהבה, והנשמה בפנימיותה מרגשת היא שאמונה, יראה ואהבה, ביסודם הנם פונים רק אל הענין האלהי, וכל מה שישנם מדות הללו כלפי ענינים זולתיים אינם כ"א ע"י איזה האראה של הניצוץ האלהי, המגיע שמה.

תתעה. עוה"ז נברא בה"א: הכרח, איסור. אלה הם שני ראשי התוכנים של החיוב הגמור והשלילה הגמורה, וביניהם הוא החמר, שהם תלתא דרגין: חובה, מצוה, רשות.

תתעו. כל רמז יש לו תוכן, ושורש. כי אור המחשבה מלא בכל, וכל כלי שעושים לקבל בו הברקה מחשבתית הרי היא קולטת איזה רכוש. ומכל מקום צריך להבחין את תוכן הענין שמודיע הרמז. ורמ"ז עצמו ראשי תיבות ראה מה זה.

תתעז. כל דבר יש לו צד נשגב וצד שפל, וקיום רבים בין שני הצירים הללו, וכ"א תופס כדי כל דבר במקום הראוי לו.

תתעת. האמונה האלהית, היא הקרקע שכל טוב החיים ממנה פורה. כשם שתורת הקרקע מעשרת את הבעלים, שחשב העולם כולו שהם עומדים במדריגה היותר בחיי הכלכלה - האכרים, כן תורת האמונה תאשר אושר גדול ומפותח את כל ההמון כולו הקשור בקשר תום האמונה, ע"י מה שיראו להם את העושר הגדול שבאוצריה. ומה שהיה מוכן לעשירי הרוח בכל דור ודור, יהיה מוכן ומבורר לכל נפש אחרי שכבר עברו תקופות המכשירות בקניניהם הרוחניים את המדע האמוני שיצא לאור, בכל הדר בירורו.

תתעט. המוסר האנושי הולך הוא וטוב בפנימיותו, ולעומתו הולכת היא ההתפתחות המדעית ומופיעה בצורות חדשות המקילות את עול החיים. אם היו ההתגלויות הללו באות לעולם, בעת שהמוסר היה פחות מאותה המדרגה שאנו עומדים בו עכשיו, היה מקלקל את סדר החיים, עוצם העושר ומיעוט העמל. אמנם גם כעת, ביסוס המוסר הוא מונח רק בתוכיותו, בסתר המדריגה, על כן רבות הן המניעות שאינן נותנות לאדם בכללו ליהנות מעולמו, וממילא אינו נהנה הנאה מרובה ואמיתית גם מההמצאות הרבות שמחדש אותן רוחו המעשי, ההולך ומתרחב. ורצויה היא עבודת הקודש של החכמים הרוחניים, מורי הדת, האמת והיושר העליון, מאורי האור האלהי בעולם, שהם מסגלים את האדם לחיים כאלה, שיהיה ראוי על ידם לקבל את כל הברכות הצפונות לו, מהעושר הגדול של המדע המעשי. שאין גדלו ועשרו נערך כראוי, כ"א כשיחובר לו עושר עקרי של ברכת הרוח, שמקורה היא ברכת יוצר העולמים כולם ושפעת אורו.

תתפ. בכל חכמה שהאדם עוסק ימצא קוצר רוח יחד עם עונג. העונג יבא לו מהרחבת ידיעותיו, מהתפשטות אור החיים הרוחניים בנשמתו, וקוצר הרוח יבא לו מהצמצום, שכל חכמה מצמצמת עצמה באופקיה המיוחדים לה. ביחוד יסבול בעל הנשמה העשירה, רבת השירה והתפארת, מהצמצום של החכמות, העסוקות בנושאים חיצוניים ומקריים. ביותר יגדל הכאב בעת אשר בעלי מקצועות, שלא טעמו כלל את טעם המכאוב של תוספות הדעת, והם שבעים ושמחים בחלקם, גדולים וגבוהים בעיני עצמם, מרוב שלמות שאין עמו חסרון בעיניהם, והם מושיטים לנו גרגרים יבשים של דברים כאלה, שבאמת הנם ביסודם מלאים רעננות, וחזות הכל. מושיטים לנו, למשל, הרצאות היסטוריות על פי מעשים ועובדות חיצוניות, וקורעים הם בחזקת היד את המקצוע, שהם מסוגלים לו, מכל הארג הגדול של ההויה הגדולה בהדר גאונה. מוכרחים אנו להתגבר על שוממות רוחנו, וללמוד מהמחפשים הללו את אשר יעלו במצודתם. אבל מוכרחים אנו אחר כך לחדש את פני הדברים במקוריותם, החיה והכוללת. בין אם אנו חפצים בשכלול הרוח של הכלל, בין אם אנו חפצים רק בשלמות עצמנו, סוף כל סוף לא נוכל לשאת בקרות רוח את עניות הדעת ואת חסרון החיים ודלדול התפארת הרוחני, שבעלי המקצועות מביאים עלינו ברב עשרם, ובהמון ידיעותיהם וחריצות הבקרת שלהם, הערוכה ברוח מסויים שמאלי או ימיני.

תתפא. הדבקות האלהית, כשהיא באה רק בתור רעיון או רגש בודד שכל ארחות החיים, וכל השקפת העולם, וכל עשרה של תורה, וכל המזג הגופני, וכל היחש להסביבה ולההיסטוריה הלאמית והגזעית, ולכל תורת המוסר והמדות, ולכל זרמי השירה והפיוט, והרגשת כל נשגב ויפה בכלל, אינם מתיחסים אליה בקשר אורגני - מתהפכת היא למין הזיה של בטלנות, שהיא מדלדלת את האדם את היחיד ואת הציבור, ואינה ראויה כלל לשמה הגדול. אבל בזמן שהיא באה מתוך עושר רוחני ומעשי גדול, אז היא, רק היא עטרת החיים, רק על ידה יבוסס מצב עם, על ידה ירומז קרן כל המדעים וכל תיקוני העולם היותר יפים ונהדרים. על ידה יזדככו הנפשות בעומקם, ועל ידה ימלאו החיים ששון ובטחה, החיים יעשו עשירים ויראת המחלות, היסורים, העוני והמות, לא יוכלו להפריע את אורם המזהיר כל. באספקלריא של מקור החיים הכל נשקף, והכל מנוצח מעצמת גבורי כח, אשר אור החיים ממלאים את כל הגות רוחם ואת כל קרביהם. שמחת הנצח מעטרת אותם בכל עת, והוד הקודש מפאר את ערכם, ומזיו חייהם אור יקרות מופיע על כל העולם, על כל דורם, על כל אשר יחוש להיות נהנה מזיום. והתורה, שהדבקות האלהית היא מגמתה, בצורה של הרמת החיים כולם אליה, בצורה של התקיימותם של כל השכלולים המעשיים והחברתיים והכשרתם למגמתם העליונה, היא תורת החיים לכל העולם, שעתידיה להיות המעין העולמי לאוצר רוח האדם.

תתפב. האורה האלהית היא הולכת וגדלה, פורה היא, מתגדלת ומתאדרת, מוספת את אורה וזיו חייה באין הפסק, כל זמן שהיא משומרת מעכירותה של עבודה זרה. וכל הזוהמא שעבודה זרה גורמת, בא מפני ההפסק של הגידול והעילוי שמונח בתוכנה. אל אחר איסתרס ולא עביד פירין. המעין החי אינו מתקלקל, אין רקב עולה בו, מפכים הם תמיד מימיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. אבל הבורות הנחצבים, לבד מה שמימיהם מי מערה סרוחים הם, ובמשך זמן קצר סרחונם נעשה מורגש עד כדי מחנק, לא יוכלו גם להחזיק

את מימיהם. החיים עושים בקיעים בכלים המלאכותיים הללו, השקר מתגלה והכיעור מתבלט. בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

תתפג. כל השמות שבעולם הם צרים לנו, כשאנו באים לדבר על הנשגב האלהי מתוך מעמקי נשמתנו. מבטאים אנו את השמות, ואנו יודעים, שהננו מזעזעים את אורם הפנימי בתור גורם דגורם של הביטוי הגופני והנפשי, ומתוך הצער הרוחני הזה הנשמה מתרחבת. מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה.

תתפד. אפשר לומר, שהרצון לעולם לא יוכר, כמו שההכרה לא תרצה. אבל אין זה מונע מלעלות במקום יותר עליון, שההכרה והרצון הנם מאוחדים שם. ואין שום צורך מביא לומר, שאין צורת החיים העצמותיים ערוכים מתוכן כזה, שסגולת ההכרה והרצון ביחד הם בה דבר אחד, עשיר ומלא ערך, ויחס המוסר אל עצמות החיים יהיה רק שהמוסר הטוב מאחד את ההכרה והרצון גם בענפיו, כמו שהם מיוחדים בגזע השרשי שלהם.

תתפה. האישיות העולמית הכללית בעלת מוסר היא, בעלת רצון ובחירה, והרע העולמי הוא תולדה מירידתה המוסרית, כשם שהרע האישי הוא תולדה מהירידה המוסרית של היחיד, והרע החברותי מהירידה המוסרית של החברה. אין לנו כל רשות לקטע את הצורה המתגלה לפנינו בחיים היחידים והצבוריים, לומר שאין להם שרשים במרחבי החיים כולם. אי אפשר לתאר לנו חוק הויתי שאיננו מתפשט באופקים כלליים, היותר מתפשטים. הירידה הכללית בודאי יותר נשגבה, ויותר מלאת חיים היא מזו המצומצמת הפרטית. קטרוג הלבנה, חטא הארץ, הנם סבות קודמות לחטא האדם, והאדם הוא ענף שכחו גדול גם על שרשו. הולכים הדברים וחוזרים, ויתקן האדם את חטאו, והארץ תענה לעומתו, את חטאה תתקן גם היא. הלבנה תצא מקטרוגה, ותתמלא פגימתה, ולא יהא בה שום מיעוט, כל ההפרעות שבפמליא של מעלה יסודו, באופן שהטוב רק הוא ינצח. ומבט חודר פנימי, בשלמות האושר הרצוני שבגנוזי נשמתו של אדם, כשהוא מתאחד עם האפשרות של ההכרה העליונה, המודה בהטוב האלהי, בעוצם היכולת ובאדירות החפץ, להיטיב להאיר ולהחיות, הוא נותן לנו את ערובתו לטובה. ובאה הנבואה ושפעת רוח הקודש וממלאה את מה שהשכל אינו משלים, ומקור השמחה העדינה מתברך ברכת שלום ואמת.

תתפו. הגאווה היא פוגמת את כל תוכן הקודש. האדם יש לו איזה ציור השערי בגודל האלהי שאע"פ שיודע הוא נאמנה שכל השרעפים נלאים וכל הרעיונים כלא נחשבים, מכל מקום הכרח הוא שאיזה ציור יתקשר ברוחו מהגודל וההערצה האלהית, ועל אותו הציור חלה אח"כ הודאתו הפנימית של מניעת ההשגה והציור. אבל השראת השכינה שבמקדשו הפרטי הרי היא בערפל ההשגתי, וכאשר הוא מתגאה ומיחס רוממות ושלמות לעצמו, עולה ציורו ההשערי בגדולת עצמו למעלה מהציור האלהי ונשאר עומד בגאווה נוראה, שאין לו ערך. ושכינה מיללת עליו וממילא סר האור, החופף, שעל גבי שכינתו, ונשאר ממש תוהו ובוהו ונעשה עבודה זרה גמורה, עד שמצוה לגדעו כאשר. וכל התוכן המחשבי הזה ישים האדם אל לבו, וידבק בענוה, שהיא האמת הגמורה, שאי אפשר לו לאדם כלל להתגאות, ולא לשום נברא, ונאצל, אפשר להתגאות, במרום האמת, רק לגאה על כל גאים הגאווה יאתה, וגאותו גדלה עולם מהכיל. והיא היא הענוה המוחלטת. ואם הברקה זו של

קדושת הגאווה העליונה אינה מסודרת עדיין יפה בעולם, והמחשבה האנושית אינה ראויה להקיפה, הנה העתיד הגדול יפתח על זה שערים. ד' מלך גאות לבש ומסיים עדותיך נאמנו מאד, לביתך נאווה קודש, ד' לאורך ימים. ואורך ימים ישבע יודע שם ד', שהענוה היא כתר האמת.

תתפז. דבר פשוט הוא שהצדיק עושה כל מעשיו בקדושה, וכל פעולותיו הגשמיות עולות הן לתקונו של עולם, וזאת היא אהבת המלאכה, שכל-כך שגבה מעלתה מצד עצמה ושנתנה בברית. ומעתה אין ספק שתקון עולם מלא והתרחבות אור הקדש נמצא באמת בכל מלאכה. כל תנועה שמצלת איזה חלק מן ההווה מן שליטת התוהו, דבר גדול וכללי יש כאן. אמנם הנעלה מכל היא ההצלה הכללית של הכשרת החיים הפנימיים של המציאות, להוציאם מידי גלמותם ולתקנם בתור כלים שלמים העושים את תפקידם יפה. אבל המחשבה של גדולי הדעת מתאחדת גם עם הנטיה ההמונית וקל וחומר עם נטית אהבת המלאכה והעבודה הממשית, שהיא כבר נטיה של שאר רוח, ורוח אלהים חופף עליה. וכשישנם צדיקים בדור, שאור ד' מופיע עליהם תמיד, הם מאחדים נשמתם עם נשמת הכלל כולו, והגות לב פנימי של המוני בני אדם עושי המלאכה מתאחדת עם הגות לבבם. וצד המארה שיש במלאכה שהיא באה מצד קנאת איש מרעהו, ומצד שנאת הבריות היונקת הרבה ממלחמת החיים בצורתה הארורה בעולם הירוד, הרי היא הולכת ומתפכחת, ויוצאה היא מכלל ארור ובאה לכלל ברוך. לפעמים יש כח בצדיקים לתן אור קדושה בעצמות המלאכה עד שיהיה בה כח מעין של תורה, להביא לחיי עולם הבא ולתקן את הפגמים ולהשיב בתשובה גמורה את עוסקיה, גדול הנהנה מידע כפיו יותר מירא שמים. וכשם שיש כח להמשיך את הקדושה והאור האלהי הפנימי בכל המלאכות ולהוציאן מכלל אתלתיא, כן יש כח להמציא אור קודש בכל הלשונות בכל החכמות שבעולם, והצדיקים הגדולים צריכים להתפלל שיתמשך אור נועם ד' בכל החכמות ובכל הלשונות, באופן שמכל מקום יופיע כבוד ד' ומכל מקום יפוצו קרני אורה של תורה, ותפילתם של צדיקים והארת רצונם עושה רושם נמרץ עד אין קץ ותכלית. ביחוד צריכים להפנות לזה את התפילה בעת שרואים שהנטיה גדולה לשפות ומדעים, ואי-אפשר להלחם עם כל הפונים אליהם, והזמן ואותותיו מראים את ההכר, אז קמים צדיקים פנימיים לתשועה, בעבודה בחשאי, ובגדולת נפש חיה יחידה, באים ופותחים את הצנורות הסתומים, לשום סוד ד' בלמודיו, ולמודי ד' הם כל מה שבעולם, וביחוד כל מה שיש בו משום תקוני העולם, ומעוררים הם את הקדש שבכל לשון בכחו של יוסף, שכלל הכל באות ה' שבו נברא עולם הזה שנתוסף על שמו ובכחו של הדבור שבסיני שבא להרבות אור גדול יותר ויותר מזה. ד' אלהים יתן אומר המבשרות צבא רב שנחלק כל דבור לשבעים לשון, וכן באר משה את התורה היטב, והיטב זה היינו שמצא ערך הטוב האמתי שבכל לשון, הכח האצילי בהוד קודש, ואז הולכת השפה ומתבררת, ושפה ברורה הולכת ומתהפכת אל כל העמים לקרא כולם בשם ד'. וכל המלאכות יאירו באור החיים על-ידי מלאכת הקודש, וכל מה שמתוספות מלאכות ועבודות גשמיות בארץ-ישראל, תצא על-ידי ישראל ביסודה המלאכה והעבודה משפלותה המארה, וכל מה שתגדל השפעת לשון הקדש בעולם, וכל מה שיעלה כח התורה והתפלה הטהורה, המאמצת להרחיב את אור האצילות האלהית בעולם, לבררה ולהודיע לבני אדם הדר כבודה בכל דרכי הודעה ובכל דרכי ברור והסברה, כן יוסיף האור להגלות על כל שפה ולשון ועל כל חכמה ומדע, וקל וחומר שיחול אור ד' על כל הדברים שבטעם, ביופי ובשירה, בהליכות דרך ארץ ובארחות הנמוס, ואפילו בקשוטים והדורים ואפני ההנהגות והנמוסים היותר מודרנים, כמובן המובחרים והעדינים שבהם, ובכולם יחל אור ד' לפעם. והרעיון המקשר את הכל אל הטוב והיושר, אל העדן ואצילות הרוח, אל

אהבת העבודה בהדר הבטחון האלהי, והאהבה העליונה המשפיעה אור וחיים בכל נשמה יגלה הוראה בכל הענפים הרחוקים הללו, וחיי עולם וחיי שעה יתקשרו בחוברת אמיצה, יקבלו דין מן דין, ויאירו כל הפרטים כולם באור הכלל, וכל ההופעות המעשיות והשכליות שבעולם מאורה העליון של אור תורה אשר האיר אב המון גוים איתן האזרחי, שהאיר ממזרח צדק, יקראהו לרגלו, והנה כבוד אלהי ישראל בא, מדרך הקדים, וקולו כקול מים רבים, והארץ האירה מכבודו. ואפילו התכנים היותר נפולים יתרוממו ויתקדשו, ומעין מבית ד' יצא והשקה את נחל השטים.

תתפת. המדע הפנימי, וביותר הפנימי שבפנימיות, שהוא מדע הקודש, המחיה את אור החיים, אינו תלוי בשום מדע אחר, כי הוא נהר עליון אשר מעדן יוצא, מכיפיה מיבריך. ומה שמחברים את התורה והחכמה אינו כדי להשלים איזה חסרון כח, כי אם לחבר חיבורים והופעות חדשות. ויצירה זו של התחברות אור רוח הקודש, פנימיות התורה, עם החכמה של ההכרה האנושית, במלא הקומה של שניהם, ובמלא רוח הידידות המתאימה של שניהם, תחדש בעולם נשמות חדשות, ותתן צביון חדש, רענן ובריא, לחיים. ומירכתי שאול תוציא אורים גדולים, להאיר באור חדש, באור צדיקים, לכל יושבי תבל.

תתפט. צריכים ליסר את עצמו לאהבת הבריות, וביחוד לאהבת המעולים שבבני אדם, החכמים, הגיבורים, המשוררים והאמנים, העסקנים. צריכים להכיר את אור הטוב שבמצויינים שבבני אדם, שעל ידם אור ד' מתפשט בעולם, בין כשהם מכירים את ערך משלחתם בין כשאין הם מכירים אותו.

תתצ. צריכים תמיד למצא את הצד המכובד שבל ענין. אז יגלה אור העולם כולו בכבודו העליון, ויחל להתקיים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ.

תתצא. אורו של משיח כשזורח בלב, הוא מלמד לכבד את הבריות כולם. והיה שורש ישי אשר עומד לנס עמים, אליו גויים ידרשו, והיתה מנוחתו כבוד.

תתצב. כשרואים התגברות שטפי אורות מלמטה למעלה, אז צריכים לשאוב משם של מ"ב, וכשרואים נחלים יורדים מלמעלה למטה, אז מתקרבים לאור שם של ע"ב. וקידה שבקטורת כוללת בהא שלה את שתי ההופעות יחד. וזאת היתה גבורתו של כה"ג להראות קידה, ולוי אחוי קידה ואיטלע משום הטחת דברים כלפי מעלה. אבל הוה גברא רבה אריכא, ששאב מקור מחשבותיו מאורך ימים, ואורך אפים, וקידה על אפים, וחפץ בתפארת ישראל גם בגלות, ודריש כלילא שרי. ואוהבי ד' יזהירו כצאת השמש בגבורתו. ותזרח לו השמש להרפא מצלעתו. אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם.

תתצג. כל זמן שעוסקים בתורה ובחכמה, בגמילות חסדים ובשיעורו של עולם. באהבת הבריות ובדרך ארץ, אין להתפחד מכל התפרצות של דמיונות. וכל ההופעה היותר כבירה של עושר הדמיון תתהפך לאור גדול, של זהב שבא, ויחי ויתן לו מזהב שבא, ויתפלל בעדו תמיד כל היום יברכנהו. ושטף האורות מלמטה למעלה יוציא אור

חיים, שלא בעמל וביגיעה, כמדותיו של הקב"ה. שברא את הכל ברוח פיו, מה אנא במילולא דילי עבדית שמים וארץ אוף הכי את, ואשם דברי בפך ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

תתצד. יותר יש להתירא מפני השפלות ממפני הרוממות. ובצדקתך ירמו.

תתצה. הצדיקים העליונים חוש הרוחני המקודש בעליוניותו כל כך מפותח אצלם, עד שאינם מוצאים בעצמם מנוחה, כי אם בקשר מחשבתם וכל חושיהם בהאורה האלהית, וההכרה האלהית והרגשתה היא מלאה אצלם תענוג ועדנים, ממולאים מכל מיני ענוגים שבעולם, מעונג של כל נעימה ושירה, מכל מיני טעמים וריחי נחוחים של בשמים, נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה, מור ואהלות עם כל ראשי בשמים. וכל הידיעות, וכל המעשים הטובים וכל המדות הטובות, כל התורה וכל החכמה, כל החריצות, וכל היושר והצדק, כל גבורה וכל אור חיים, הכל ממולא אצלם בהדבקות האלהית, השכלית וההרגשית, הממלאה את כל היותם עדנת עדן עולמים. אומללים הם מרגישים את עצמם, כשעוברת שעה קלה שאין העדן האלהי ממלא את כל מלא חייהם. ואחרי שעה כזאת הרי הם מתעלים בעילוי של צניעות ונשיקות קודש לאור חי העולמים, בשפלות רוח, בשכל טהור, בקדושת עם, ובאמונת אומן. ונחלי עדן עליונים זורמים ושוטפים דרך נשמתם, וכל הברכות אצורות בה, חיים ונחת, שלום וריעות, דשן ורעננות לכל העולם כולו, לכל המעשים ולכל הבריות. כל התורה והמוסר כולו, כל החכמה והדרך ארץ כולו, כל ההויה היא הדרכה לבא למדה עליונה זו, ולצד העליון שבה.

תתצו. העדן של ההכרה השכלית, יש לו צורה אחרת, והעדן של ההרגשה הנפשית גם כן צורה אחרת. הראשון גדול הוא באיכותו, ואינו כל כך עמוק בפילוש החיים, והשני איננו כל כך בעל איכות גדולה, אבל עמוק וחודר. וכשהנשמה מתעלה, מתרכבים שני העדנים יחד, ואין קץ ושיעור לעשרם ולרוייתם המלאה, לעדנות אצילותם. ולאורם הבהיר והמזוקק.

תתצו. בתחילת עשיית המצוה, בא חשק גדול מיסוד החכמה של ההכרה המלאה באור חיים על שמחת המצוה, ואח"כ האור הזה הולך ומתאים עם אברי הגוף המעשיים. באה הכונה ההלכותית שיש בה כח וחיים, אבל מוכרח הדבר להתגדר בגדרי ציור מעשי - והתרחבות הנשמה מתמעטת ע"י מה שעבר אור הרוחניות דרך צינורי התכונות המדותיות. כיון שקיים אדם את המצוה, ואור האלהי שבה התחבר עם חיי גופו וכל כחותיו, הרי הוא מתעלה, והאהבה העליונה מתאמצת בקרבו בלא גבול. ברכת בני מערבא כד סלקי תפיליהו, עולה ברום מעלה, וחשק אור אהבה עליונה זו הבאה אחר המעשה, אין ערוך ליקרתה. זאת היא משנה שמחה טוב לבב מרוב כל, והמצוה היא באמת כל, וטוב הלבב הבא ממילוי התשובה הרוחנית העליונה מבסס הוא את החיים כולם.

תתצת. עבודה, נאמנות, גבורה, הם יסודי הענג השומרים אותו שלא יהפך לנגע.

תתצט. כשמדברים בענינים הכוללים את כל ההויה, על ידי דוגמאות פרטיות מגרעינים רוחניים או גשמיים שאנו תופסים, הדבר דומה לבדיקת חכמי הקרקעות על ידי משקל קטן, חבלי אדמה גדולים.

תתק. לפעמים מוצאים את אור התורה דוקא במקום רחוק. כשאירע הדבר שהמחשבות נתכווצו ונצטמצמו, הצמצום הולך ומתגבר עד שחלקים רבים ויסודיים מן התורה הם מוצאים ממנה, והננו צריכים לדרוש אותם במקום רחוק. בדרך כלל, אין המחיצה בין התורה והחכמה גדורה כראוי. הרינו צריכים לדעת כמעט את כל המדעים כדי לברר יפה את התורה, ומתי הוצאו אלה מן התורה, אין לנו ברור. עסק הרפואה כלול הוא בתורה, שהרי באגדות הש"ס הכניסו אותו, והעסק דחיי דברייתא היה העיקר שהזיק את רב"ר הונא, שיצוה לבריה למיזל לקמיה דרח, עוד יותר מהטעם של חידוד שמעתיה. במשלי הננו מוצאים את השבח של החכמה. בדרך כלל יוכל היות, שקלקולים מוסריים של חכמים אחדים גרמו להגדלת הרעיון של ההבדל שבין התורה והחכמה. בכלל, מביאים כל המדעים להכרה האלהית ולאהבת אלהים, א"כ הם כלולים בציווי של שמע ואהבת, שע"ז סובב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ושננתם לבניך. אם יש צורך לדעת את המעשה אשר יעשה, מה שאין החכמה מספקת ע"ז, מספיק הבדל זה גם ליתר המקצועות שבתורה שאינם מעשיים. ופשוט הוא, שחובה היא הקדמת ידיעת המעשה, וגם הרגילות ברוח התורה שבא ע"י כל מה שעוסקים בה, היא מעלה את האדם לידי שלמות מעשית. וסגולה זו, יש ג"כ בכל חכמה בפנים ידועים, וכל חכמה באמת אור ד' היא, וההגדה הברורה המבדלת בין התורה להחכמה הכללית, היא שאלה גדולה.

תתקא. צריך האדם להרגיל את עצמו, שמקצע אחד לא יסתור אצלו את המקצע השני, כי כל ענף מהענפי הרוחניים יש לו תפקיד בפני עצמו. ביחוד צריכה אזהרה זו להיות נשמרת, ביחש להעבודות המעשיות והעבודות העיוניות והלימודים שלהם. כשעוסקים בלימודים הרוחניים הגבוהים, אין האדם מסוגל אז לא למעשים ממשיים ולא לההגיון שלהם, אבל עליו לדעת, שיש מקצע מעשי בעולם, והוא עשיר מאד ורב הענפים. וצריך האדם להשתדל, שיהיה רוחו מוכן להיות סופג אל תוכו גם את הצד המעשי עם כל פרטיו. ולהיפוך, בעת שהוא קשור עם העבודות המעשיות ולימודיהם, צריך לשום אל לבו שיש עולם רוחני עליון, שאי אפשר כלל שלא להתבסס מבשדמיו. ובין אלה הנטיות השונות של הרוחניות והמעשיות, יכין לו האדם מעמד רוח ממוזג, עשיר בהרכבתו, שיהיה מוכן להתעסק בתורה ובמעשה במלא המובנים שלהם.

תתקב. התכלית האחרונה של כל ההויה כולה הוא גילוי אור ד', ברום תענוגו העליון, באחדות עליונה כזאת, שלא יהיה שום ניצוץ חיים שהיש העצמי שלו לא יתעלה למעלה הרוממה מכל רוממות זאת. ואז יהיה העילוי של כל ההויה כולה זורח בכל פרט ופרט בפני עצמו, כדוגמא של אספקלריא, שכל מה שעומד נגדה מוזרח ונראה בה, ואין קץ לאושר גדול זה. ומשום כך צריכה היא ההויה להפרד בתחלה לחלקים היותר קטנים, וצריכות שבירות גדולות לצאת אל הפועל כדי להפריד את הנקודות. ואחר צחצוחם וזיכוכם, הלא תהיה כל נקודה כוללת כל היש כלו, והכל מלא אור ד' וכבודו.

תתקג. בינה הוא האידיאל העליון איך שהעולם צריך להיות, בתכלית הטוב, הנועם והאושר, לא כמו שהוא עם גבוליו ומצריו, וזעירותו, כי אם ברעיון הדרור, המוחלט מכל מועקה שבעולם, עולם מלא, עולם עליון. וממעל לבינה היא החכמה, מה שעולם זה עומד להכיר ממה שיותר עליון ממנו. ומה שהוא יותר עליון מכל אידיאל עולמי בהכרה, ואידיאל עולמי מלא בעתיד, הם תמיד מקושרים זה אל זה. וחיי כל העולמים וקיומם באים על ידי הצפיה הנסתרה שיש אל הכל להאושר העליוני הלזה, שהוא נותן בלא הרף את דחיפת ההויה מכלליות כלליות עד פרטיות פרטיות, ומהאצילות היותר טהורה ומאירה, עד החמריות היותר טמאה וחשוכה, הכל עומד להתעלות, להאיר, ולהתאחד. ורעיון אחדותי זה, כללי ועליון, ממלא לבם של צדיקים גדולה שמחה, ומחזק ומחיה את רוחם לעבודה שלמה תמידית, ונותן להם כח רוחני, של שלום וכבוד, להשלים עם כל נטיות החיים ולהעלותם, לדעת איך לכבד את הבריות כולם, ולהסתכל מתוך מעמדם איך הכל עושה רצון קונו. ומתוך עליוניותה של מחשבה זו יודעים הם לברר מכל דבור ומכל תנועה, מכל ידיעה ומכל מאורע דברי אלהים חיים. ואור תורה וחכמת אלהים מאירה את כל הוייתם מכל העברים, ובקרבתם יכבדו את אלהי הכבוד, והדר כבודו מלא עולם, וסובב עולם, ומעולם עד עולם אתה אל, וחסד אל כל היום.

קובץ ב

א. כשם שצריכים להעלות את המחשבות והמידות הנפולות, שהרע והכיעור ניכר בהן, למקור שרשן בקודש, שאז רואים שהן הנן באמת מחשבות נשגבות ומידות טובות, כן צריך לרומם את המחשבות שהן כשרות, אלא שהן עומדות בתחתית המדרגה, שהרע והתוהו מחובר עמן אף על פי שהן פונות לקדושה, אל רום המעלה של האצילות האידיאלית, שהיא מכוונת רק אל הטוב הגמור והישרנות המוחלטת, עד שההתרוממות הולכת וגדילה עד העולם העליון, שהקודש הטהור מושל בו בגבורתו.

ב. החוצפה דעקבתא דמשיחא באה, מפני שהעולם הוכשר כבר עד כדי לתבוע את ההבנה, איך כל הפרטים הם מקושרים עם הכלל, ואין פרט בלתי מקושר עם הגודל הכללי יכול להניח את הדעת. ואם היה העולם עוסק באורה של תורה במידה זו, שתתגדל הנשמה הרוחנית עד כדי הכרת הקישור הראוי של הפרטים עם הכללים הרוחניים, היתה התשובה ותיקון העולם יוצאה אל הפועל. אבל כיון שההתרשלות גרמה, שאור תורה פנימית, הטעון רוממות וקדושה עצמית, לא הופיע בעולם כראוי, באה התביעה של סידור חיים כאלה שהפרטים יהיו מובנים במובן הכלל, בזמן כזה שהגמר של גילוי האור וסלילת הדרך להבנה זו עדיין לא בא, ומזה באה ההריסה הנוראה. ואנו מוכרחים להשתמש בהתרופה העליונה, שהיא הוספת כח בהכשרון הרוחני, עד אשר הדרך איך להבין ולשער את הקישור של כל עניני הדיעות והמעשים התוריים עם הכלל היותר עליון, יהיה דבר המובן והמוצע בדרך ישרה על פי הרגשת הנפשות השכיחות. ואז ישוב כח החיים הרוחניים, במעשה ובדיעה, להופיע בעולם, ותשובה כללית תחל ליתן את פריה.

ג. עיקר לימוד תורה לשמה אי אפשר לבוא, כי אם על ידי הכשר זה של ההבנה, וההרגשה הבאה עימה, איך כל פרטי תורה חביבים חיבת קודש, ואיך האור הכללי, המלא חיים ומביא חיים לעולם, מתפלש הוא בכל הפרטים כולם.

ד. כמה סיבות ישנן לעיצבון, ועל כולן צריכים להתגבר בשמחה של מצוה, שהיא שמחה תדירית הראויה לישראל, מצד אור הרוחני ששורה בהם תמיד. הסיבה האחת היא נטייה מעשית להנאה גסה, שהנשמה נמשכת על ידה למקום החושך, והיא מתעצבת על ירידתה. וראוי להפוך יגון עצום זה לששון, כי בעלייתה של הנשמה מתוך עול הגלות שגבר עליה, הרי זרם גדול של שמחה עולה מלמטה למעלה, והתוכן האצילי הטהור נעשה יותר עשיר ברוחניותו.

ה. ההנהגה האלהית, המקושרת עם היחס המוסרי, בין באישים פרטיים בין בלאומים ובכללים, הכל הוא המשך מן הטבע של המוסר הכללי הנמסך בעצמיותה של ההויה, שבשם אלהים. אמנם למעלה מזה עומדת היא הבחירה הכמוסה, שאיננה על פי התוכן המוסרי המתגלה, אלא על פי האידיאל העליון שעל פי הצפייה העליונה, למעלה מהתנאים שההויה נמצאת בהם כעת. ההזרחות שבאות מתוכן זה הם אורות הנשמה הפנימית

של כל היש, והן כוללות את העבר ההווה והעתיד למעלה מסדר זמנים וצורתם, וכל זה כלול בשם ההויה, כסדרו ובכל אופני צירופיו.

ו. הקדושה העליונה, כשהיא מופיעה על היחיד ועל הציבור, היא מעמידה אותם על המעמד של הרצון העליון, המופיע בכל ההויה כולה, וממילא זורח גם כן במ אותו האור המקורי, שמחיה את אותו הרצון הקדוש והנשגב. הרצון הפרטי אינו אז מצומצם ומאופל, סגור במצרים של ההשגות והמאויים שעל פי התנאים המצומצמים של ההויה, כי אם הוא בוקע ועולה, הולך ומזהיר, לאין חקר, ומתאחד הוא בפנימי פנימיות עם העונג העליון, העדן האלהי, בכל מילואו וטובו, היורד לההויה כולה בשפע אורו. התעלות הרצון למרומים עליונים הללו, היא מחדשת את כל טפוס ההויה לצד מעלה. חוקי החיים. חוקות שמים וארץ, מאירים באור עליון, באור של גדולה, באור של הופעת חיים בכל היש בצורה עליונה, בצורה רחבה ומליאה, באור חי העולמים, ומקור חי החיים. כל התורות, הדינים, הרעיונות, המוסרים, הטבעיות, הסדרים, הנימוסים, החכמות, השירים, הרצונות, זעזועי החיים, תנועות ההויה, התקדמותה, אחיזתה במהות הישות, אינם אלא אוצרות מלאי אושר, שהרצון המתעלה מכל, בעדנו, בגבורת עוזו ובהוד נצחו, ביסוד תפארתו וברום חשק תפארת מלכותו, ייגלה וייראה בהם בזוהר מלא. מהתנועה היותר תחתונה, הולכים הדברים כסדרם בלא הפסק, עד מרומים העליונים. הישוב המדיני, החיים הפרטיים, המאויים, הדאגות, צרכי הקיום היותר ירודים, החפץ לרומם את הכלל, את האומה כולה, את כל העולם, את כל ההויה, את הנשמות כולן, את כל החושים, הנטייות, לאחד את כל העולמים, לנצח את המוות, להעשיר את חיי החיים ממרומי מקוריותם כל החפצים ההם, וכל מה שלמעלה מהם, בלא פירוד וקיצוץ, קבועים בנשמת הכלל, בצורת כנסת ישראל, בדמות דיוקנו של יעקב. וכל מה שיש לחלק באלו ההדרגות בין עליון לתחתון, בין פרטי לכללי, כל אחד נעשה בסיס לחברו, וחברו העליון נעשה לו תוך, נשמה, ואור. הכרח הוא לפתח את סגור הגניזה. אור הגנוז מוכרח הוא לשלח קרני אורו להחיות רוח שפלים. אי אפשר להישאר במעמד נורא מצומצם כזה שהעולם עומד עליו. אמנם, השאיפות היותר עליונות לא ידלגו שום דרגה, הכל צריך להתבסס על ידן ומהן. כשרוצים לתקן הכל, כשרוצים להכשיר את נשמת כל היש לעדן עליון שבעליונים, צריכים לתקן את המידות האנושיות כולן, צריכים להכשיר את חיי הפרט וחיי החברה בהכשר הראוי. השכל הישר, התורה, אור ההופעה האלהית, החיזיון שבקדושה, הטוהר שבקדשי קדשים, הדמיון הנאצל, היונק משמי שמי קדם, הכל יעזור לשכלל ולתקן, להפיץ עננים מחשיכים, למול ערלות כל לב ובשר, להרחיב גבול הדיעה והשכל, לשחרר את הרוח מכל כבלי סכלות ורשע, לרומם את כל הקטן והנמוך, ברעיון ובחפץ, בהכרה ובנטייה, אל מרום העושר של הגודל והגובה, אל המרומים הנעלים מכל שם ותואר, אל העליוניות המוחלטת, שכל זיו וכל זוהר יעומם מול זהרה. לכל מגמה עליונה שבעליונות צריכים להשתמש בכל האמצעים, ולשלב את כל הדרכים יחד, לזווגם זה עם זה באופן שכל דרך יוסיף לחברו אומץ וחיים, אמנות ומלאכה, גבורה וחיל, שירה ויופי, תפילה ותורה, כשרון מסחר ועבודה ועוז אמת, אהבה וחסד מלא, ואומץ רוח מלא עוז, בהירות דיעה וביקורת רחבה ועשירה, ותום לבב, באמונה עליונה, באוצר החיל והחוסן, באוצר הטוב ומקוריותו ועליוניות כל היש. כל התארים, כל הניצוצות, הכל בחוברת והכל בסידור, הכל בהבלטה והכל בהתאמה, הכל בחיזיון ובכח, והכל בפועל ובשליטה ממשית, במלוא מובן המציאות והישות, הכל בכלל, הכל יוכל וכוללם יחד. זאת, ויותר מזאת, היא צפייתנו תמיד.

ז. גדולי הנשמה, כשהם נטפלים לעסקי החיים הרגילים, הרי הם ממשיכים אור חיים עליונים בעסקי החול הללו, ומקדשים אותם בעד כל העולם כולו, וקל וחומר בעד עצמם, וכן הם מרימים את הערך של כל אותם הענינים הקטנים למעלה רוממה, גדולה ונשגבה. אלה הישרים, שצרור החיים העליונים הוא עמהם תמיד, ואור עונג קודש ד' הוא מאיר להם בכל עת, כשהם יורדים לדבר דברי חול פשוטים, הרי הם יודעים ומכירים איך אור החיים של הקודש הכללי מתפלש שמה בכל המחבואים, והם מגלים משם את האור, ומביאים אותו בדיעה והשכל, ובגבורת חיי נשמות, אל מקום עליון, אשר שם חיי הקודש מאירים בהרחבה, בגלוי ולא בסתר, בזוהר בולט ונוצץ. כשהם יורדים להסתכל על העולם הסתכלות חיצונית, כשהם פונים להתעסק בחכמות חול, גם בדברים זרים, בכשפים, באמונות זרות וטמאות, מהכל הם שואבים את קרני אורו וניצוצות חיי קודש המפוזרים, מהכל עושים עטרות חן, למלאות בהן את אור החיים כולו, למלא את הוד קודש עליון מכל עבריו. כמה גדולה היא עבודה זו, כמה דיעה עמוקה, בינה נשגבה, טוב לבב ואהבת אמת לכל הבריות, ואור אש קודש של חשק צמאון קרבת אלהים אמת, נטיית התענגות על ד' בכל מלוא נשמה, כל אלה, ויותר מזה, הינם ממלאים את לבב שרי קודש אלה, היודעים לעמוד בפרץ לגדור גדר, ולישא דינם למרחקים, לבשר תהילות ד' בקצות ארץ, באיים רחוקים, להקדיש קודש קדשים, ולפאר פאר חי העולמים.

ח. כשיתעלה העולם, יהיה הטבע כתואר הנס, מלא גילוי חפץ אידיאלי, ורצון חי כללי, מדויק ומפואר, בכל פאר העדינות היותר עליונה. וגם אז יופיע אור גנוז בתור נס עליון, שגילוי אורו יהיה מזריח ומחיה את האור של הנס הרגיל, שיהיה אז כתוכן של הטבע כעת. וכאור בוקר יזרח שמש. והיה ד' לי לאלהים.

ט. בקדושה אין גוזמא במציאות. כל המצויר והמדומה והאפשר להיות בציור הוא באמת מצוי. וזה היה הגרעין העליון של שיטת המדברים, שדחתה אותה הפילוסופיה האסכולית, באשר לא יכלה לברר את עצמה. שאור אמת של גרעין עליון זה שרוי רק בכנסת ישראל באמת, וכל החכמות היו ותהיינה באומתנו בהדר גאון גדלן, ועם חכם ונבון הגוי הגדול הזה.

י. ההשערות האפשריות בתוכני הקודש הם השירים היותר נשגבים, והאמת היותר עליונה בהם ועל ידם מתגלה. והוד המוסר ונצחו נמשך על פי יסוד התגלות חזיונות הגודל של כל האפשרות של אושר הקודש, בהויה כולה.

יא. אין ספק שאין תנועה בעולם שלא תסבב המון תוצאות, מסודרות וערוכות, למטרה נכבדה ונעלה, שברוח אור ההויה היא מובלטת בכל הדר זיוה הטהור והעליון. וקל וחומר התנועות החיות, וקל וחומר היותר כוללות והיותר רוחניות שבהן. הדיבור, כל דיבור לפי ערכו, אין קץ להתוצאות הכבירות והעליונות היוצאות מהשפעתו. וכשם שאין קץ לתוצאות המסובבות, כך אין קץ להסיבות הקודמות, ואין ערוך לתפארת סידורן ורוממות אידיאליהן. האכילה, המיניות, אין קץ לעושר התוצאות שהן גורמות. ליופין, להארתן, להופעת החיים שלהן ועל ידן. החיבור היותר מתוקן של כחות אלקטריים ותוצאותיהם הכבירות, לא יוכלו להידמות להתוצאות המרעישות בשיא גדלן ובהדר סידורן היוצאות מכל הופעת חיים, וקל וחומר מהופעת חיים שהתוכן האלהי ונטיית קודש אין סוף מתגלה בפנימיותם. עינו של בלעם הרשע היתה מוכרחת להיסמא מזוהר עליון זה. אין

באפשרות שגלוי עינים כמוהו, שלא הוכשר לקודש מלא אורים טהורים, וחיות מוארה באור צח מלא צחצחות, שלא יתעוור מהשפע העצום של האורות, המבהיקים הרבה יותר מזיו וזוהר כל שמשות מאירות, גם בעברם נגד עיניו בהעברה בעלמא. אבל הגבורה הישראלית בהדר קדשה, היא יכולה לעמוד בכל. שמש ומגן לה ד' אלהים, יש לה עינים חזקות, יכולות להסתכל בעומק זהרי חמה ואור שמש מופיעה בהדר גאונה, עין נשר לה, להביט ישר באור המבהיק משמש המליאה זיו שדי, וכרובי עינין לה, להסתיר פנים בענות חן, בעת אשר ענני כבוד כאלה עוד מוסיפים אורה על אורה, והצללים משכללים את פאר האורה המזהרת בגודל עשרה ותפארתה.

יב. אוצר גדול של בינה וציורים שכליים, מתכנסים בסופם של זרמי האורה השכליים העליונים, הנושאים בתוכם את אור ההויה כולה. מעז כחם, האידיאליות ההוייתית מתפשטת, והולכת למישרים. כפול הוא הכח הרוחני במסקנתו, ומגודל כח כפילתו, יוצאות ממנו מידות מעשיות על כל היש, על עולמים רבים, על גוי ועל אדם יחד, ועל כל היצור.

יג. תיקון המדינה בכלל, ותיקון הגוף בפרט, הוא מכלל הופעת הקודש היותר עליונה, שמפני רוב קדושתה אינה יכולה להיות מוארת בגלוי באור תכוני שיש לו צורת קודש בולטת, אבל האור נטוי בה ועימה כשלמה. וקצוות האצילים היוצאים מאלה, פרטים מעשיים לשם תיקון המדינה והבריאות, בתור מצוות, הרי הם כערך הציצית, בשעה שכל התרבות בכללה היא כערך הטלית. הציצית מביאה לידי גילוי קודש את כל האור המסותר בכל הטלית כולה מרוב גילוייו והופעתו, והפעולות של מצוה וקדושה המסומנות בכללות מעשה האדם לתיקון חייו הכלליים והפרטיים, הן מוציאות אל הפועל את האור הגנוז במעמקי כל סדרי התרבות האנושית, להביא אל המקום הראוי לו את גילוייו, ולהראות את אור חיי עולם המחיה את הכל, אפילו את חיי השעה והרגע.

יד. רואים אנו בעין, איך כל נשמה ישראלית חוצה היא בעז חילה את הים הגדול של תהום התוהו, וכל הגלים של המים הזידונים שהיא צוללת בהם, והיא שוחה בכל כח הפנימי שלה, ובארבות ידיה וכל יצוריה, מתאמצת לבוא אל החוף העליון, אל מקום אור אל אלהי ישראל, מקום האושר הגדול וזיו שדי, מקום מעמד השירות העליון וזיו השכינה, שמרוב אור נגהה, מאירים גם בכל הליכות חיי הבשר והמעשה, המדינה והממלכה, חיים אחרים, טיפוסיים, מיוחדים לישראל, שאור קודש פרוש עליהם, וגם גנוז במעמקהם. גם כל הנשמות הנראות כטבועות במעמקי תהום גלי ים זועף, כל נשמות פושעי ישראל היותר נפולים, כולם באין נידח הינם שואפים והולכים, שוחים וזורמים, צועקים ממעמקי ים לגיבורי כח, צדיקי עולם, לבוא לעזרתם, לזרוק להם עיגולי הצלה, חבל לאחוז. ומלאי רחמים הם צדיקים איתני עולם, עבדי ד', עושי דברו באהבה וחסד ובגבורה גדולה, והינם זורקים להם ברוב חמלה אמצעי הצלה והגנה, ומזון כדי העמדת החיים, כל זמן שהם עדיין מתאבקים עם הגלים במחשכים במצולות. גם כל ניצוץ חיים פזור מכל אשר אל החיים יחובר באיזה אופן שהוא, וכל אשר מריח לבנון של מקור ישראל יפריח, באיזה אופן שנדחה, בשגגה או בזדון, בפשע או במרי מלא מרורות, אור עליון, אור חסד לאברהם, על הכל פרוש, ובתוך הכל נוקב ויורד. ותהום אשר יחשוב לבלע רכוש עליון, רכוש קודש זה, מוכרח הוא להקיא את הקודש, ואת כל המתייחס לו, גם באופן היותר רחוק. חיל בלע ויקיאנו, מבטנו

יורישנו אל. אשרי העם שככה לו, אשרי שאל יעקב בעזרו, שברו על ד' אלהיו. אמר ד' מבשן אשיב, אשיב ממצולות ים.

טו. אהבת ישראל, והעבודה של הסניגוריא על הכלל ועל הפרטים, איננה רק עבודה הרגשית לבדה, כי אם מקצוע גדול בתורה, וחכמה עמוקה ורחבה, רבת הענפים, שכולם צומחים ויונקים מלשד טל אור תורת חסד.

טז. מי שמרגיש שמחשבת האחדות היא קרובה לרוחו, והציור של קישור כל העולמות כולם בכל האופנים הוא מעסיק את דמיונו והבנתו, הרי הוא משרשם של גדולי עולם, שעיקר עסקם הרוחני הוא הקישור הכללי של כל ההויה, ושלוש העולמים האמיתי. ואל יסוג אחור משום מחשבה גדולה, ויגבה ליבו בדרכי ד', אף על פי שלפעמים נראה לו כאילו רודף גדולה וכבוד, יראה כמה דאפשר לזכך את מחשבתו בלתי לד' לבדו, לעשות רצונו בעבודתו לגלות אור יחודו בכל העולמים, וממילא ייערה עליו רוח ממרום, לזיכוך המעשים והתכונות בתכלית הזיכוך.

יז. כך הוא הטבע של הענינים הגבוהים, שאף על פי שצוללים במעמקיהם ומחדשים הרבה ביסודותיהם ותולדותיהם, מכל מקום צריכים כמה פעמים להתחיל מההקדמה היותר ראשונה והיותר פשוטה. ואל ייבהל אדם מזה כלל, כי אדרבא, בזה מאיר אור עליון, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וכל העולמים כולם מתחדשים מיסודם, יש מאין, בדבר ד' אל אלהי עולם. וכל מה שגדולת הנשמה הולכת ומתגלה, יותר נעוצים הם כל הענינים הלימודיים על יסוד ההתחלה המאירה, והארתה של הנשמה, שהיא ממקום עליון, גבוה, מותאם להסתכלות של רוח הקודש, היא מקיימת ונותנת הבלטה לכל הבנינים הרוחניים. ולפיכך, כשההארה מתעלמת, נראה כאילו כל הבנינים נגוזו ועברו, ונשאר האדם ריק ונעור, באין כח רוחני. אבל ידע כי עוד מעט יטהרו פני רקיע, וכל הבנינים אשר בנה ברוח חכמה העליונה ייגלו וייראו, באומץ מציאותם והדר זיום.

יח. כל הענינים המוסריים כולם, כפי מה שהם נראים בפשטותם, כל מידות הדרך ארץ, וכל טהרת החיים ואומץ ויושר שלהם, וכל פשטה של תורה, נראים הם דרך ההסתכלות הסודית באופן יותר בהיר ומצוחצח באין ערוך, באופן יותר יסודי ומקורי. אבל הרבה תלויה בהירות הגילוי הרזי עם אותו הבירור והודאיות, האומץ ורוח החיים, שכבר רכש לו האדם המשיג בפשטותן של הדברים, בחושי בשר, וכלימוד מסודר, בריעות החברה, ובהשתתפות החיים, וברגש בריא של אנושיות, ונטייה עיקרית, בריאה, טהורה ועדינה אליה. הקודש השמימי מתברך לפי הערך של היסוד התחתיתי של החול שהוא מתייחד אליו.

יט. העת רצון הכללי בעולם, ועת רצון הנפשי שבאדם הפרטי, תלויים הם בכמה אופנים זה בזה. כל סדר יפה של חיים, כל הכנה של הגברת החוש האסתטי באדם, הוא מכין שבילים להופעת אורות עליונים מאוצר הרוחני העליון, הזורם בלי הרף, ומבקש להתפשט במילוי פעולתו על כל מקום שהוא מוצא מוכן לו. ויותר מכל זה מכינים מקום אל הקודש העליון המידות הטובות, ויותר מהן המצוות המעשיות, והתורה יותר מהן, והפנימיות שבתורה יותר מכולם. והיחודים העליונים בטהרתם, אחר השלמת כל ההכנות הקדומות, המעשיות והרוחניות,

עם כל הקנינים המזגיים בבריאות הגוף והנפש השייכים להם, הם עולים על כולם בפליאת ההכנה לגילוי האור הרוחני בעושר שפעו, להחיות רוח כל יחיד וליתן נשמה לגוי כולו.

כ. העבודה, והתפילה ביחוד, היא פעולה מעשית, פועלת על הנפש המתפללת ועל העולם כולו, במובן היותר רחב ויותר כללי של ההויה. וההשכלה האנושית, כשתבוא למרום חופשתה, תכיר את הערך הגדול שיש להרצון של האדם, בהיותו מתעלה אל החשק האלהי, ובהיותו דורך באלה הדרכים שמביאים אותו לרום מטרות, שהתפילה, המחוברת עם חיים טהורים תוריים ושכליים, היא אחת מהם. ויותר מהתפילה המבוטאת, שיש להחליפה במוסר פרטי, המכשיר רק את הדמיון של האדם, מליאה חיים היא העבודה האלהית, שמתגלה ברוב חיל גבורתה בעבודת הקודש והמקדש, שייבנה במהרה בימינו. אז ירום רוח האדם ורצונו, בהתעלות נפשו על ידי התעלות החלקים המאירים בנפש הבהמה, שערך החיים שלהם בהיותם קשורים עם גויית הבהמה, אינו גדול כל כך עד כדי לגעל אמ הריסות החיים שלהם לשום מטרה נשגבה, בין גלויה בין סודית. וכאן הדמיון הנלהב של האדם קולע אל המטרה של גובה האמת בעיקר היסוד, אלא שכל זמן שלא נתרום הדמיון בעצמו לבא לרום נקודת ההשכלה העליונה, הרי הוא טועה בדרכו באופנים צדדיים המשגים אותו. עבודת אלהים על ידי קרבנות היא עבודה מתקבלת אל הדמיון ההמוני הגס, ודוקא בזה מונחת נקודת גובהה. זה הדמיון אוצר בקרבו את ההארה היותר עליונה, כמו שאהבת החיים, קישור המשפחה, וכיוצא ברתוקי החיים, הינם אמצעים בדמיון ההמון, והביקורת באה ומחלשת אותם, עד שתבוא ההכרה העליונה ותשיב להדמיון ההמוני את רכושו, מזוקק ומוצדק בצדק נצחוני. הצפייה לבנין המקדש ולעבודת הקרבנות היא השאיפה היותר אצילית ויותר עליונה מכל מה שכל רוח עדין וכל נשמה שירית עליונה יכולה לצייר. עילוי החיים בפועל, עילוי העולמים, התקשרות כל החיים באור חי העולמים, בחיים האלהיים ההולכים ושופעים, המחיים כל חי, השולחים אורם מרום גובהם עד שפל תחתיות ארץ, המתפשטים על אדם ועל בהמה יחד. וכל האדם וכל החי אחוז הוא בחוברת. נפש הבהמה בנפש האדם היא קשורה. כשמשתחררת נפש הבהמה מאסור גוייתה על ידי המחשבה האנושית, בקרבן לד', מתאחדת היא עם רוחניות מחשבה אצילית, מרוממת עימה סכום עליון ועשיר מאד מכחות החיים, והעולם מתנועע למעלה למעלה. אין העילוי מורגש כי אם לחווי קודש, ולהרגשת ההמון התמימה. עילויי חיים סגוליים איחודיים אלו, צריכים להיות קשורים עם שלטון ממלכת עולם כזאת, ששאיפת אחדות כל היקום, בהכרה וברגש, בהלך חיים, ובנטיית הנפש האנושית, היא מגמתה. וזאת היא מגמת נשמת ישראל, שורש התגלות האלהות והרצון של אחדות ההויה בעולם, בהיקף כללותו היותר עליונה. נטיית אחדות העולמים זה עם זה, על ידי משך שטף אור האלהות, על ידי התאחדות באור האלהי במקורו, עם תשוקת שאיפת כל הטוב, הזמני והנצחי האידיאלי, דוקא על ידי התכנית הרדיקלית הזאת, על ידי הכשר החיים היותר עליון הלזה, הנותן עוז לגיבורים, נבואה לנביאים, רוח קודש לבעלי הופעה, שירה לשרים, הוד מלכות למלכים ועצמה לגיבורים, אור חיים לכל יצור ועדנה לכל ציץ, קיום ועמדה לכל דומם, ועירות רוח לכל רוח מוגלם ומופשט זאת היא תשוקת האומה, אשר אור ד' הוא מנת חבלה, שהיא קשורה בעונג האהבה הרוחנית של דעת אלהים, אלהי עולם, אלהים אמת, בחיים העולמיים והיחידים, הלאומיים והאישיים, ומקדשה בית תפילה מוכרח להיות לכל העמים. מה שכל זרמי האמונות אליו שוטפים, כעוורים קיר ממששים, מה שכל חפץ הרוממות הנפשית דורשת, מה שכל שירה ופיוט מגלה, אל מה שכל אהבה וגבורה מתפרצת, אל תוך התוכיות,

אל זוך הזכות, צחצוח הצחצחות, הוד החיים שבחיי החיים, בדיוקן העליון שבעליונים, רם מכל רם ואמת מכל אמת זה אנו דורשים, זה דור דורשיו, מבקשי פניך יעקב סלה.

כא. הנפש של פושעי ישראל שבעקבא דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל עניני כלל ישראל, לארץ ישראל ולתחיית האומה, היא יותר מתוקנת מהנפש של שלומי אמוני ישראל, שאין להם זה היתרון של ההרגשה העצמית לטובת הכלל, ובנין האומה והארץ. אבל הרוח הוא מתוקן הרבה יותר אצל יראי ד' ושומרי תורה ומצוות, אף על פי שההרגשה העצמית וההתעוררות של כח פעולה בעניני כלל ישראל אינם אמיצים אצלם, ממה שהוא אצל אלו שרוח עיועים אשר בתוכם מעכר את לבם, עד כדי להתקשר בדיעות זרות ובמעשים המטמאים את הגוף ומונעים את אור הרוח מלהיתקן, וממילא סובלת גם הנפש מפגמיהם. והתיקון שיבוא על ידי אורו של משיח, שיעזור לזה הרבה דבר ההתפשטות של תלמוד רזי תורה וגילויי אורות חכמת אלהים, בכל צורותיה הראויות להיגלות, הוא שייעשו ישראל אגודה אחת, ותתקן הנפש של היראים שומרי תורה על ידי שלימות הנפש שבפושעים הטובים ביחש לעניני הכלל והתקוות הגשמיות והרוחניות המושגות בהכרה והרגשה האנושית, והרוח של הפושעים יתקן על ידי השפעתם של יראי ד' שומרי תורה וגדולי אמונה, וממילא יבוא לאלה ולאלה אור גדול, והופעת תשובה שלימה תבוא לעולם, ואז יהיו ישראל מוכנים לגאולה. והצדיקים העליונים, מארי דנשמתא, הם יהיו הצינורות המאחדים, שעל ידם יעבור שפע אור הנפש משמאל לימין, ושפע אור הרוח מימין לשמאל. ותהיה השמחה גדולה מאד, כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו. וזה יהיה בכח אורו של משיח, שהוא דוד בעצמו, שהקים עולה של תשובה. בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך.

כב. כל מה שהאדם אוהב יותר את הבריות, וכל מה שהוא מביט בעין יפה על השקועים בכל כחם בעסקי העולם הזה ובנינו, כן דעתו מתיישבת עליו. ואם הוא מוכשר לפנות אל על, לרוחניות עליונה, להסתכלויות אלהיות, יהיה מוצא את עצמו יותר נתון לעולמו העליון, ולא יפריעוהו כל כך עסקי העולם ההכרחיים המוטלים על האדם, שהם בחיקים סותרים את ההצטייירות העליונה, שהרי יודע הוא, שאלה הענינים הולכים הם ונעשים בעדו על ידי כל אלה שהם מוצאים קורת רוח בעבודתם המעשית הזאת. ובן זומא אמר על זה: ברוך שברא כל אלה לשמשני.

כג. כשהתשוקה הרוחנית מתגברת הרבה באדם, ומוציאה אותו חוץ מהמידה הראויה לו על פי קישורו הראוי עם העולם, טוב לו אז לעסוק בדברים מוחשיים, בחכמות מעשיות, ובתורה המעשית, במחשבות המראות את החובה ואת התועלת של הקישור אל החיים המעשיים. ואז, אחרי שביעה הגונה מהטוב הרוחני, תהיה לו הפגישה בעולם המעשה רק להועיל לבסס את נטייתו הרוחנית. אבל יכיר וידע, כי אי אפשר להסתכלות מעשית לבדה, וכן לעולם המעשי כשהוא לעצמו, אפילו כשיהיה ערוך ומסודר בכל תיקון וסידור, להיות מקור חיים לאדם, שנשמתו מתעלה הרבה מאד על כל אלה הגבולים שכל תוכני המעשים גדורים בהם, והכרח הוא לקשר את האדם בקישור תדיר עם העליוניות שבהויה, עם רוממות הרוחניות, שיסוד יסודות הכל הוא כל התוכן של האורה האלהית, לכל עושר סעיפיה.

כד. כל מה שעוסקין בו, בין במעשה בין בלימוד, האור הרוחני שבו נובע הוא ממדרגה יותר עליונה מהמדרגה הגלויה המתגלמת בהעובדה או בהענין הפרטי, והנשמה מתרוממת לפי ערך הרוחניות המתגלה אצל כל אחד לפי דרכו. ולפעמים מתרומם כל כך אור החיים, עד שממקורי המקורות היותר גבוהים, הרחוקים, בא הרוח וחודר בהעובדה ובהלימוד. עת רצון כזאת יש בה הארת פני עליון.

כה. כל מה שהעולם הולך ומשתלם, מתאחדים יותר חלקיו, ותכונת האורגניזם מתבלטת עליו יותר. ההתאחדות העליונה היא התאחדות שכל האדם ורצונו עם כל היקום, בכלליו ובפרטיו. ההתאחדות עם הענין האלהי עושה פעולה זו במילואה, ואין כל פלא שהצדיקים הדבקים בד', רצונם הוא פועל בהויה, ותפילתם עושה פירות. וכן עתידה להיות כל האנושיות כולה, כמובן על ידי שתתגלה תחילה הסגולה הבכורית של ישראל, ותתפשט על כל, וימלא כבוד ד' את כל הארץ, וישמח ד' במעשיו.

כו. על הידיעות העליונות אין מקום לשאול מהיכן יודעים אותן. כשמוצאים בקרב הנשמה רוח עליון, ואוצר ידיעות מסודרות, מתאימות זו לזו, זהו היותר עליון שבבירורים. כל הידיעה הבאה מתוך מחקר, אינה כי אם אמצעי איך להגיע לידיעה עליונה זו, שהנשמה מפכה מקרב עומק עמקים שלה. האמצעי היותר מוכשר לבוא למידה עליונה זו, הוא דביקות בד' בכל כח, והגיון רזי תורה.

כז. אורן של ישראל מראה, איך השאיפות שהן ממעל לכל העולם כולו, דוקא הן מחיות הן ומאשרות את העולם. לא רק בשביל הנצח הנצח נדרש, כי אם גם בשביל השעה. והשעה חשובה היא בשביל שהיא אחת מגילויי הנצח, העולם חשוב הוא, מפני שהוא צורה אחת מהצורות שאין להן סוף, שאור ההויה האלהית מתגלה על ידן.

כח. כנסת ישראל היא הגילוי הרוחני העליון שבההויה האנושית. כשם שאין להתפלא על אשר במוח ובלב ישנם גילויי חיים כאלה, שדוגמתם אין אנו מוצאים בכל הגוייה כולה, כן אין להתפלא על גילויי החיים של הפליאות, הניסים, הנבואה, רוח הקודש במעלתו העליונה, התקוה הנצחית, הניצחון על כל מפגע, שהם מתגלים בישראל בצורה עליונה, המפליאה את כל לב הוגה וכל מוח חושב. כנסת ישראל היא גילוי זרוע ד' בעולם, יד ד' בהויה, בבנין הלאומים, ויש לה בודאי יחש גדול עם כל מה שהוא יותר נשגב ונערץ, קדוש ומרומם, במצוי כולו, בכל היקפו, הגשמי והרוחני. באופן אחר אי אפשר לחשוב.

כט. התשובה הנועדה לישראל, לרומם את קרנם בגאולה שלימה, תבוא על ידי השבת עוז רוח הקודש, שהוא הסגולה הנבואית בהתחלתה, המתפשטת על כל האומה כולה. ומתוך שרוח עליון זה מתאמץ להופיע, כל רוחות קטנים ממנו מתגרשים ונדחים. התוכן המיוחד לישראל בתור עם לבדד ישכון, לא יתברר על ידי מעשים חיצוניים, ולא על ידי דברים לימודיים, כי אם על ידי הרמת חייהם בסגולתם הפנימית. תוצאת הדבר תבוא על ידי רצון כביר פנימי, שיבררוהו גדולי הנשמה, המכירים את הליכות דופק החיים של כללות האומה כולה. והם הם בעלי הסוד העליונים, אשר יעלו את כל הירידות, בין שלהם, בין של כלל ישראל, בין של כל הנפלים אשר

עמדו להיות משיחים ונפלו ונוקשו ונשברו, הנה נתפזרו ניצוציהם, ומבקשים תיקון חי וקיים, ביסוד דוד מלך ישראל, רוח אפינו משיח ד'. ורוחא דמשיחא הולך הוא באור תורה הפנימית, וכל מה שיתאמצו גדולי טהורי לב ללחום נגד שכחתה של תורה העליונה והעלמתה, יתעורר כח התחייה הלאומית יותר ויותר, ויסיר מעליו הבגדים הצואים שלו, וילבש בגדי קודש, ויוכר לכל ישראל ולכל העולם שפעמי דלים אלו עקבות גאולת עולם הם, לישראל ולעולם כולו, לכל אשר יחובר אל החיים, ולנשמות ישיני עפר, המצפים גם הם ליום גאולה, לאור חדש על ציון. הדברים היותר גדולים נעוצים הם בשכל כזה, שהוא באמת רצון, באין הפרש בנקודותיהם, וחיים ברצונו.

ל. לפעמים יש צורך בהעברה על דברי תורה, ואין בדור מי שיוכל להראות את הדרך, בא הענין על ידי התפרצות. ומכל מקום יותר טוב הוא לעולם שיבוא ענין כזה על ידי שגגה, ובזה מונח היסוד של מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. רק כשהנבואה שרויה בישראל אפשר לתקן ענין כזה על ידי הוראת שעה, ואז נעשה בדרך היתר ומצוה בגלוי. ועל ידי סתימת אור הנבואה, נעשה תיקון זה על ידי פרצה, שמדאבת את הלב מצד עצמה, ומשמחת אותו מצד תכליתה.

לא. החכמה מוכרחת להיות האצילות השניה, דוקא יש מאין, והאין מוכרח להיות קודם לה. כי אין חכמה בציוור כי אם בהגבלת יכולת, ובאה החכמה לסדר איך מנצחים את כל הגדרים והגבולים, כלומר המניעות. וכיון שמתנאי ההויה הוא שתהיה חכמה במציאות, צריך להיות רצון קדום, להגביל. ובתוך ההגבלה גופא כל אשר חפץ ד' עשה, והחכמה מתבלטת, אבל האין, שהוא רז ההגבלה, שבא לבסס את החכמה, ודאי גדול הוא במעלה מהחכמה עצמה, לאין חקר ולאין דוגמא וערך.

לב. לפעמים על ידי מה שמתאמצים להיות מדובק ברוחניות עליונה, מתרוממים כל כחות החיים הרוחניים למעלה, בעולם המחשבה העליונה, והגוף נעזב מן הנשמה, ועל ידי זה מידות הרעות שולטות בו. ואחר כך, כשהסתכלות נגמרת, וכח החיים חוזר לרגילות שלו, מוצאת הנשמה את הגוף שבור בקלקולי תכונותיו. ומתחילה מלחמה פנימית גדולה ומסוכנת מאד. ובשביל כך צריכה היא התשובה וחפץ זיכוך המידות להיות קודמת להעלייה ההסתכלותית, ואז מכשירים איזה צד של מגע בין הגוף אל הנשמה גם בהתעלותה העליונה.

לג. צדיקים באמת צריכים להיות אנשים טבעיים, שכל תכונות הטבע של הגוף ושל הנפש יהיו אצלם בתכונה של חיים ובריאות. ואז הם יכולים בעילוים להעלות את העולם וכל יקומו עימם.

לד. ישנם צדיקים כאלה, שאינם צריכים לא ללמוד ולא להתפלל לפי מדרגתם כי אם לפרקים, כרב יהודה, ואסור להם לשבר את מידותיהם, אלא הם מניחים את רצונותיהם וכל נטיותיהם להתרחב ולהתפשט, וכל חפצם נעשה, ויגזרו אומר ויקם להם, וכל העולם כולו חי בכוחם וניזון בזכותם. והם הם הנשמות המצוינות, שאור הסגולי העליון מאיר בקרבן, וכל חמדת הקודש שמתנוצץ עליהם מבחוץ אינו אלא בבואה דבבואה מהאור הטוב הגנוז בתוכם פנימה.

לה. הקדושה העליונה היא קדושת הדומיה, קדושת ההויה, שהאדם מכיר אמ עצמו בטל בפנימיותו הפרטית, וחי חיים כלליים, חיי כל. מרגיש הוא חיי הדומם, הצומח והחי, חיי הכלל כולו, של כל מדבר, של כל איש מאישי האדם, חיי כל שכל, וכל מכיר, כל משיג וכל מרגיש, וההויה כולה מתעלה עימו למקורה, והמקור מתגלה תמיד עליה ועליו ברוב הדר, בהוד קדושה, באמת ובנחת. כל האושר, כל הטוב והישר, כל העוז והתפארת, כל החיל והגבורה שופעים עליו. אורו של עולם הוא, יסודו ואומץ המשכת חיו, בזכותו ניזון העולם כולו, וכאין וכאפס הוא בעיניו. הוא אינו מתקדש, נבדל, ונפרש. חי הוא, וכל חיו קודש קדשים, חיי חיים הם. דופקי לבבו, מרוצת דמו, שאיפות נפשו, הסתכלותו ומבט עיניו, הכל חיי אמת, חיי גבורה אלהית שוטפים בהם ועל ידם. אם יפיל עצמו קדוש הדומיה לעבודה מצומצמת, לתפילה, לתורה, לצמצום מוסריות ודייקנות פרטיות, יסבול וידוכא, יחוש כי נשמה מליאה כל היקום לוחצים בצבתים, להסגירה במועקה מצומצמת של מידה, של התויית דרך מיוחד, בשעה שכל הדרכים יחד הינם לפניו פתוחים, כולם מלאים אור, כולם אוצרים חיים. החוצפא שבעקבא דמשיחא באה מתוך תשוקה פנימית לקדושת הדומיה העליונה, וסוף שתגיע לה, כי עתידין ישראל להיות עומדים לפניו ממחיצתן של מלאכי השרת, ואלו שואלין להם מה פעל אל, מה חידוש יש בשיבה של מעלה. בני החצפנים פורצי הדרכים והגדרים, עתידים להיות נביאים מהמדרגה היותר עליונה, ממדרגתו של משה רבינו ומזיהרא עילאה דאדם הראשון. עץ החיים כולו בכל עומק טובו יתגלה בהם ועל ידם. להביא אורה עליונה זו לעולם, צריכים עבודת צדיקים מלאי חסד עליון, המגלים בהגיון לבבם וחישת נשמתם את אוצר הטוב הגנוז בסגולת הסגולה של חיי ישראל, מעבר מזה, והמון קשור בקדושת אבות, במורשה קהילת יעקב, שואף לנקודת חיו בכל מאדו, מתפחד ומצטער על כל ההרס, מתמקמק מפריצת הגדרים, חוגר כחו לאשר ולקיים כל משפט כתוב באמונת אומן. קטיגוריא בין תלמידי חכמים, דרכים מדרכים שונים, סותרים זה את זה, מתגלים בחיים, ומירוץ האור עושה את שלו בחדרי הנשמה, נשמת הגוי, ברוב קדשה, ואורו של משיח הולך ומתגלה.

לו. פועלת היא נפש החיה של האדם תמיד בכל כח הודה והדרה. היא חושבת, מציירת, משתוקקת ומדמה, רושמת רשימותיה בלא הרף על כל היש. אין להפריע מעשיה ברוב עמל, לא עמל גופני ולא עמל רוחני, אין להלאות עדינת עולם בעבודת פרך. להתרחב, להתעלס בעפיפות חייה הפנימיים, היא מצואה, ודרך זה מוכרחת היא למצוא, ותמצא. כל קירות הברזל שיעכבו מהלכה, בזרוע עוזה תשברם.

לו. הצדיקים העליונים, גיבורי אל, מתנשאת אהבת המשפחה הטבעית שלהם עד שהיא מתפשטת על כלל ישראל, האומה, כנסת ישראל. ומאורה מתמלאים הם אהבה בהירה לכל היצור כולו, ההולכת ומתאחדת עם האהבה המליאה תענוגי קודש וטוהר, ברום החביון האלהי, מקור חיי כל.

לח. הנשמה הישראלית צריכה היא להתרחב, להתלהב ולהתגבר. והננו צריכים להסיר ממנה כל מכשולי דרכים, שאינם נותנים לה ללכת את מהלכה, ועוד לעזור לה שהתכנים הרוחניים יהיו מצויים לה, והמזגים כולם יהיו עוזרים לפריחתה. וזהו סוד התורה המעשית, וכל ארחות חיי האמונה והקדושה.

לט. המחשבה על דבר חופש הדיעות אי אפשר לה להיות נקלטת בתור מחשבה מוסרית כי אם בעת שהאדם הוא עסוק בהגיון הדיעות ובירורן, שאז החופש דרוש לו. אבל בכל הזמנים שהאדם חי חיים של רגש, וקל וחומר חיים של דמיון, או שאר חישות חומריות, הוא מוכרח להיות אסור באיזה חוג של דיעות קדומות, הכל אחד אם הן דיעותיו שקדמו, או דיעות מקובלות. וממילא מובן, שכל חופש של דיעות בחיים ההמוניים התדיריים הוא ענין שאין לו כל מובן, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. והעוסק בתלמוד תורה אין לו להתיירא מכל מכשול, כי דבר ד' הוא נר לרגלו ואור לנתיבתו, וכל העוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

מ. ישנם דברים חביבים מאד, שאי אפשר להם להתגלות כי אם בתואר של חסרונות. והננו מכבדים את החסרונות ההם, שהם מורים על הסיבה הטובה שגורמתם.

מא. מה שהוא למעלה מן הדעת, אין חופש הדיעות נופל עליו. והגיון האמונה העליון, הוא הגילוי האלהי שבנשמה שלמעלה מכל דעת, שעל כן אין הפראזה של חופש הדיעות הולמת אותו. אין חופש מן החיים כי אם במוות, וצדיק באמונתו יחיה.

מב. מי שאור האמונה מתגלה עליו בטהרתו, הוא אוהב את כל הבריות כולם בלא שום שיור כלל, וכל מעייניו הם בעלייתם ותיקונם. והדרכים של תיקונם נעשים מלאים מוסר ויושר לפי רוב הופעת האמונה שבלבו.

מג. האינסטינקט הוא יותר מהיר ויותר מדויק מההכרה השכלית של האדם. ומעלת האדם היא, שיעלה את כל הכרותיו למרומי הצד העליון שבאינסטינקט, שמשם לקוחה היא הדייקנות והמהירות שלו. ביחש להנשגב העליון, בעלי אמונה אלהית באמת הם בעלי האינסטינקט היותר אמיץ, וכל בעלי התרבות עתידים לשוב אליהם. מצד המגמות הבינוניות, כמו שאיפת המוסר, הדעת, הבנין הלאומי וכבודו, וכיוצא בהן, התרבותיים הינם בעלי האינסטינקט היותר חזק. כל בעל אינסטינקט חזק רפוי הוא בדברים שהם צריכים חשבון ושיקול דעת. ועל כן צריכים הם פלגותיה של האומה להיות מאוגדים יחד, כדי שיקבלו זה מזה הארת הדעת, ואומץ האינסטינקט, לפי ערכם של פרטי הדברים שהמניות הללו חלוקות אצלם.

מד. החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה, והחינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם, והאמוני מההתחלה היצרית, והתקדשתם והייתם קדושים.

מה. קדושת הכהונה היא האינסטינקט העמוק של האמונה והאהבה האלהית, שהיראה העליונה מקושרת עימה בהדר גאונה, והאינסטינקט הזה ספוג הוא במשפחת הכהונה מכל האומה כולה. וכל המוסר והלימוד איננו בא כי אם לגלות כמה דאפשר מעומק החיים שבחוש פנימי זה, אבל תנאי ההכשר להקריב לחם ד', וכל קדושת

מצוות הכהונה, לא למה שמתגלה על ידי המוסר והתלמוד הוא תלוי, אלא במה שהוא גנוז בטבע הנפש משורש היצירה, שהיא התכונה האינסטינקטיבית ליחסי הקדושה ושרשיה העליונים.

מו. כל המהלך בדרכי קודש, ועוסק בתורה וחכמה לשמה, מתעלה המהות הפנימית שלו, שבעומק טבע הרוחני שבנשמתו, וקדושת כהונה מתנוצצת בו, לכל אחד לפי ערכו. ומזה באה קבלת התפילה ופעולתה, וגודל פעולת הדיבור, ורישום הרעיון, ומבט העין. חלש דעתיה והוי כך וכך, יהיב ביה עיניה והוי כך וכך. בכהונה, במקורה, הסגולה הזאת היא משמשת רק לטובה, לברכה, לרצון, לאור חיים וחסד. בהיעתקה בנוגה על הנשמות הישראליות, כבר משמשת היא לשני הצדדים. ומכל מקום הטייתה היא כלפי חסד, מפני שבקודש יסודה.

מז. ישנן שתי שאיפות אציליות: בירור בירורים, והעלאת עולמות. הראשונה היא מידת כל אדם, ועבודת הצדיקים של הדורות קשורה ברעיון יסודי זה. והשניה היא מידת יחירי עולם, ואבות עולם, שאור רוח אפינו משיח ד' זורח בהם. מחשבתם קשורה ביסוד עבודתה. עבודת השבת, שהיא מדרשנת עונג, היא למעלה מעבודה הראשונה, ואור עולם זורח על ישראל מקדושת העלאת העולמים.

מח. מבררי הבירורים. אף על פי שגם בהם ישנן מדרגות. אבל כללות כולם הוא התוכן של טוהר הכוונה התכליתית של כל פעולה. והדברים מקיפים שאיפה פנימית ומחשבה. דיבור ומעשה, בין בעניני מצוה ומוסר, בין בעניני רשות וטבע. אבל מעלי העולמים עומדים למעלה מהמגמה והתכלית. התכלית נעוצה אצלם בכל תנועה גשמית ורוחנית.

מט. לפעמים צדיק אחד מורכב משני הכחות, ומשמש שתי רשויות: לפעמים הוא מברר בירורים, ולפעמים אחרות מעלה עולמות.

נ. מצד העלאת העולמות תוכל לבוא מדרגה עליונה כזאת. שאין שום רע יכול לפגוע כלל, ומעין עולם הבא, ועולם הבא עצמו, מתגלה עליו, עד שאפילו תותי כרעיה גם כן מאיר, אין עוד מלבדו, והיא מידת רבי חנינא.

נא. עבודת מעלי העולמים היא עבודת משיח, להבאת גאולה לכל. אם היה דבר אחד בכל המציאות יוצא מכלל שאיפת טובם, כבר היו יורדים לכלל מבררי בירורים. דוקא כשחושקים להאיר את נועם הטוב בכל ממש, ולהשביע צחצחות במקור הכל, וסוללים דרכים שזורמים בהם תמיד חיי כל, עבודת עליית העולמים הולכת ומתגברת, כשלהבת העולה מאליה, בלא עמל רוח ונפש, כי אם במנוחה ועונג.

נב. יש עומק רע כזה, שאינו עולה על ידי שום בירור שבעולם, כי אם על ידי העלאת העולמות בכלל. וטוב עליון נופל לפעמים בעמקי תהום כאלה, כדי שיהיה ההכרח דוחק להעלות את העולמות, כי אפילו ניצוץ אחד מהטוב האלהי מכריע את כל העולמות כולם לבוא לידי עלייה.

נג. בשביל שנשמתו של משיח היתה מושרשת בקליפת עמון ומואב, הניגוד לאור אלהים שבעממיות וגזעיות. והשורש ההרגשי והפסיכי ביחוד הזה, שייך הוא דוקא בענף הנקבי שבקליפה זו, שהוא היותר עז וקשה מהצד הזכרי שבה, נמתק משום כך הענף כולו ויצא מזוהמתו. ונמצא שדוד עצמו, שעל ידו נתעוררה עוד פעם השאלה של עמוני ולא עמונית, הוא בכח נשמתו. שאורו של משיח התגלה בה כבר בכל צביונו בפנימיותו, גרם להוראה זו של היתר, שיצאה מדרשת עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. וזה בא כבר בתכונה של העלאה, כלומר לא רק הניצוץ הפרטי עולה, אלא שבכחו כל העולם עולה, והכל מתמתק. וישי, שהוא מאותם שמתו מעטיו של נחש, היה מהעוסקים בהעלאת העולמות, שאינם צריכים שום מגמה חוץ מעצם נטייתיהם, וכלום נתכוין ישי אבי להעמידני, אמר דוד, ונקרא נחש, שאינו מכוון כי אם לנטיית הנשיכה לבד. ובציור הנפש הפנימי ישנם צדיקים, שאם יותן להם חופש גמור, מתדמה בדעתם שהיו משמידים את הכל, את כל החי ואת היקום כולו. כדי שיחודש הכל בצורה יותר מעולה, ובכל מקום שנתן עיניו מיד נשרף, מפני שהם אינם יכולים להסתגל לשפלותה של הבריא המוגבלת, וכל זה הוא מפני עומק הגבורה של שלהבת הקדושה שבהם, שאינם סובלים כל דבר חוץ מהשלימות המוחלטת האלהית. ומאש קודש זה יצא כל חום הזריזות של חסד, משפט וצדקה, ומתגלה באור הנשמה החוש העליון של מורח ודאין. והיכה ארץ בשבט פיו, וברוח שפתיו ימית רשע, והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו, וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירביץ, כשיופיע משיח, נחש דקדושה.

נד. להרמב"ם נצחיות התורה נעוצה במעמד העולם בעת מתן תורה, אין דבר זו מן התורה אף על פי שעניני העולם משתנים. נבואת משה רבינו אינה מהטבע הרוחני של ההויה, כמו שהיא שאר נבואה, שהעלמתה מן הראוי לה היא פליאה, והופעתה היא טבעית, אבל נבואתו של אדון הנביאים נס היא, כבריאית העולם יש מאין. וכמו שהמומנט של חידוש ההויה הוא עובר בכל הזמנים השוטפים ובאים, ויסוד פרוצס זה לא יקבל שינוי, כן לא תקבל שינוי התורה. הקרבנות היו אז צריכים כדי לעקור עבודה זרה, ועבודה זרה הולכת ונעקרת, ואף כשתיעקר כולה, יסוד קיום עקירתה יישאר, העבודה שהיא עקרתה, על פי עצה עליונה של הופעה אלהית עליונה, היא תקום. לא חרד הרמב"ם, בשביל נימוק זה, ליתן למצוות טעמים שערכם אפשר להיות עובר, ולפעמים גם כן כבר עבר, מפני שהנצח התורי, במאורע של מתן תורה בעצמו הוא תלוי, ומה שהיה אז מחויב, חוק הוא ולא יעבור.

נה. אמנם עיקר הכל תלוי לדבריו בהכרת אלהיותה של התורה, והיה אפשר לשנות איזה דבר אם רואים שהזמן מרשה או מכריח, אבל הדבר יביא לחשוב שהתורה אינה אלהית, וזה עוקר יסוד הכל. על כן הכל קיים לעד, והשינוי הוא אפשרי רק על פי תנאים מיוחדים, הוראת שעה שבאה מנביא או בית דין וכיוצא בזה. אלה התנאים ערבים הם שלא יצויר על ידי ביטול חלקי ושינוי פרטי שאין התורה אלהית, ותשפיע תמיד באור חייה על האומה והעולם.

נו. תורה שבכתב אנו מקבלים על ידי הציור היותר עליון ויותר מקיף שבנשמתנו. אנו מרגישים מקרבה את הבהקת תפארת האורה החיה הכללית של כל היקום. דואים אנו על ידה למעלה מכל היגיון ושכל, חשים אנו

רוח אלהים עליון מרחפת עלינו. נוגעת ואינה נוגעת, טסה על פני חיינו ממעל להם. ומזרחת אותם באורה. האור מבהיק, נוצץ וחודר בכל, תחת כל השמים ישרהו. לא רוח האומה חוללה אור גדול זה, רוח אלהים יוצר כל יצרה. תורת חיים זאת יסוד יצירת כל העולמים כולם.

גז. בתורה שבעל פה אנו יורדים כבר אל החיים. אנו חשים שהננו מקבלים את האורה העליונה בצינור השני שבנשמה, בצינור המתקרב לחיי המעשה. אנו חשים שרוח האומה, הקשורה כשלהבת בגחלת באור תורת אמת, היא גרמה באופיה המיוחד שתורה שבעל פה תהיה נוצרת בצורתה המיוחדת. ודאי כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ד', תורת ד' היא גם היא. העין הפקוחה של צופה באספקלריה המאירה, הנאמן בכל בית ד', לא אפשר שמעינו תהיה נעלמת שפעת חיים זאת לכל פיתוחיה. גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר למשה מסיני. ושני אורים הללו עושים עולם שלם, ששמים וארץ ישקו בתוכו.

נח. בילדותי הייתי מרגיש סירחון של בית הכיסא מבתי התפלות של הגויים, אף על פי שהיו לכאורה נקיים מאד, ועמדו בתוך גן של עצים נטועים.

נט. קיום התורה צריך לבוא מתגבורת הכח הרוחני שבעומק קדושת הנשמה, ששוטף את שטף החיים שלו על תנועות האדם היחיד והציבור כולו, כשטף פתאומי, בלא הדרגה איטית וחיבור חלקים של צו לצו וקו לקו. באופן זה, הדבר הרחוק יש לו יניקת חיים על פי מידתו כמו הדבר הקרוב, ויסודי התורה ביחד עם הפרטים, הסייגים והתיקונים, המנהגים וההדרכות הישורות, האמונות הטובות כולן וכל סעיפיהן, פועמים פעמות חייהם כאחד כולם. מה שאין הדבר נוהג בקטנות האמונה, הבאה מתוך צמצום הגיוני מדולדל, שצריך השכל לעמול עד שימצא לו יחש בין העיקר המתקבל אל הלב, לפי השגתו, אל הסתעפות הרחוקה של התהלוכות הפרטיות, ותמיד הוא נכשל ונחשל בדרכי החיים, ולא יוכל השכל המוגבל וכל חשבונותיו להאיר את דרכו, ולשאוב על ידי כלי שבור זה ממעין הזורם והחי של אור ד' בעולמו ובתורתו לא יעצור כח. ועל כן הולכת היא אורה של תשובה ומפנה דרך לעם, וקוראה בכח לשוב אל ד', לשמוע בקולו, ללכת בדרכיו ולדבקה בו. רק בכח איתן זה יחיה העם ויקום, והשכל הרגיל וכל כשרונו יהיה שמש הגון, לעזור עזר מעט את רוח החיים הפועם במלוא הנשמה, בשביל הסגנון והתיאור של איזה סדרים פרטיים, אבל יסוד הכל, מבוע החיים, הרי הוא רוח אלהים שבלב, החי בתוכיותה של הנשמה, המלא עוז ותעצומות, אשר לא יתן דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ.

ס. רואים אנו את ההווה ברוחניותה, את החיים הפנימיים איך הם פועלים, איך הם הולכים ומתהווים, את הנשמה המתגלה בחי ובמדבר איך היא עומדת בעילומה, איך נשמת הבנים כלולים ומכונסים באבות בעודם גם הם בקטנותם, איך הנשמות העתידות עומדות בצביון, והעתיד בכללו, בשלל צבעיו הנהדרים, כמו חי ניצב לעינינו. ואין חיזיון זה מקסם כזב, אלא צפיית אמת. אין עבר הווה ועתיד מחולקים באמיתת היש. מה שהיה הוא שיהיה, ומה שנעשה הוא שייעשה, ומה שנעשה מכבר ומה שייעשה לעתיד הולך הוא ונעשה בהווה, תמיד

ותכוף. והכל חי, והכל שלם, הכל רענן והכל מזהיר, כשהכל מוכר בחטיבה אחת, כשהאורה מזהרת ומפלשת את אורה, לידע ולהודיע איך ממקור הכל חי הכל.

סא. יניקת תורה שבעל פה היא בגניזו מן השמים, ובגילוי מהארץ. וצריכה ארץ ישראל להיות בנויה, וכל ישראל יושבים עליה, מסודרים בכל סדריהם, מקדש ומלכות, כהונה ונבואה, שופטים ושוטרים וכל תכסיסהם, אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה, פורחת ומעלה ניצה, ומתחברת לתורה שבכתב בכל שיעור קומתה. בגלות נפרדו התאומים, נתעלתה תורה שבכתב למרומי קדשה, וירדה תורה שבעל פה בעומק תחתית, ומכל מקום היא מקבלת יניקה חשאית מאור תורה שבכתב, מספיח העבר, המספיק להעמידה בחיים מצומצמים. והיא יורדת ונופלת בכל יום ויום, עד אשר מהרה יפוח היום, ואור חיים יבוא מאוצר גאולת עולמים. וישראל יעשה חיל, יינטע על ארצו, וישגשג בכל הדר סדריו. אז תחל תורה שבעל פה לצמוח מעומק שרשיה, תעלה מעלה מעלה, ואור תורה שבכתב יזריח עליה קרני אורה מחדש, חדשים לבקרים, והדודים יתאחדו בנוה אפריונם. ואור נשמת אל חי העולמים, המתגלה בתחיית ישראל וברום קרנו, יאיר באור שבעת הימים על אור החמה ואור הלבנה גם יחד, והיה אורם ישר, חודר ומושך מזה לזו, ועונה את הארץ ואת העם בכל יפעת חיים. והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא.

סב. זיו אור אלהים הממלא את העולמים כולם, מחיה ומרוה אותם מדשן נועם עליון של מקור החיים, הרי הוא נותן חיל בנשמות, במלאכים, ובכל יצור, לחוש את פנימיות תחושת החיים. ונטפי עדנים הולכים ומטפטפים, ומשפרים את החיים כולם. והמציאות כולה יש לה בשביל כך אותו האור והזוהר, המבהיק עליו מאוצר הטוב של מקור חי העולמים. הזיו החי בעצמו מופיע הוא בהודו על כל, ועיני כל פונים אליו, ומושבעים רצון מיד אל עליון זאת הפתוחה. היצורים העליונים והתחתונים שביצירה, ברואי מעלה ומטה, מתענגים, ושלות עולמים רעננה הולכת ומפעמת בנחת רוח בקרבם, מביטים הם אל מקורם וינהרו. אבל לפתע פתאום מתגברת התשוקה הנלהבה בחיי הזיו האלהי עצמו, להתעלות באהבת עדי עד למקור זיום, לאור חייהם. שפעת ההכרה והחיים מתעלים בתוך הזיו ממעל לכל ערך עולם ויצור, הערך התחתיתי של הזיו המחיה הולך ומתעלם, כל רישומי שפעת עדני עולמי עולמים הולכים ומיטשטשים, החיים נבלעים במקורם. והיצירה כולה לאה וצמאה, אין פתח לשערי אורה, אין צינור לזרמת חיי קודש וטוהר, אין דרך ללשד טללי אורות. וגיבורי כח, נשמות עליונות, צדיקי עולם, כאריות שואגים בצמאון נפשם, ומלאכי שלום כהמות גלים יהמיון, בשקיקה גדולה להתגלות אור אלהי עולם ונעמו, וכל העולמים כולם, ציחי צמא. שואגים הבו אור, בעטוף נפשם. ומקור היצירה. ממקורו העליון, ביסוד מקור החיים מופיע. להשביע ברוב צחצחות, ממקור האהבה העליונה. בשפעת חיים חדשים. וברוב טוב ועושר. שב זיו החיים, שכינת אל, להיות חוזרת ושורה על כל יצורים. והחיים שבים ברוב פאר והוד למהלכם. בתוספת מרובה מרוב עונג דישון אהבת עולמים. שהופעה מקרבת אלהים עליון, בעומק זיו חי העולמים.

סג. יודע בעולם על ידי ישראל. איך האדם ברוחניותו העליונה הוא כח הפועל היותר גדול בהווה כולה, ורק אז ימצא רוח האדם את הדבר הגדול שהוא שוקק אליו תמיד לחוש אותו ולדעתו, שאין כל מיני תרבויותיו מספיקים לו לריווי צמאוננו הגדול. יחד עם ידיעה זו באה ידיעה שניה, על דבר השפעתן האצילית של הנפשות זו על זו, והשפעת רעיון ורצון גדול, כשהוא מתגלה יפה באיש אחד או באנשים רבים, להאיר את מחשכי העולם כולו, לא רק כפי המידה שהמחשבה הגדולה מתפשטת בידיעה והכרה, אלא יותר ויותר מזה, בסגולתה העצמית שבסוד עצם הוייתה.

סד. כל האידיאליות המוסרית מוכרחת להיגלות בהתנהגה האלהית, והאחד מאלו הגילויים הוא יסוד החסד הפשוט האידיאלי, שאין מקום לו גם להכרת טובה. ועל פי זה היתה הכפירה אחת מיסודות הגילוי האידיאלי באלהות, ותוצאותיה החירוף והגידוף הם המדרגה היותר עליונה שבגילוי זה, שהיא התמצית הגנוזה בפעור, שבשביל כך קבורתו של משה היא ממולו. ושביה בצדקה, ומעולה שבצדקות היא נותנה ואינו יודע למי נותנה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה. ודרך רשעים אבודה היא מלפניו כביכול, ולא הביט און ביעקב, היא כמו אינו יודע למי נותנו, והני דמקילין כשהן אוכלין ושותין, דין הוא אגר טב, ומהתכונות העליונות שבשאיפת הצדקה. אלא שאין הדבר אפשר להישאר כך, מפני שההכרה האידיאלית האלהית, ועושר האמת, הוא הטוב העליון בעצמו, על כן די רק בשערה דקיקה מקליפה חשוכה זו, שמתגלה בעקבתא דמשיחא, והיא תשלים את כלילות הישועה הישראלית והעולמית.

סה. כשם שהצדיקים העליונים אין שייך אצלם דברי רשות ולא דברים בטלים, ומדת הקדושה היא למעלה מכל מגמה, שאין צורך לומר שאוכל כדי שיוכל ללמוד ולהתפלל ולעסוק במצוות וכיוצא בזה, שזו היא מידה בינונית, אלא שעצם האכילה, והוא הדין הדיבור, וכל התנועות ורגשות החיים, קודש ואור הם מלאים, קל וחומר שכל החכמות שבעולם, הפנימיות והחיצוניות, הטהורות והטמאות, הן לגבי דידהו כולן מכוונות כוונה עצמית, וכל מה שנכנס בחוג ידיעתם הרי הוא מתעלה בעליונים. אמנם במעשה לא יגיע שום אדם לידי מידה זו, שהתורה גדרה גדרות עולמים לכל, אבל מה שנוגע למחשבה שם אין תחומין למעלה מעשרה, ואין שטן ואין פגע רע, ואף מלאך המות מסר לו דבר.

סו. בעקבתא דמשיחא, כל המתחבר בנטיית לבבו לתשועת ישראל הוא בעל נשמה של צדיק עליון, שאי אפשר למודדו במידה בינונית.

סז. תלמידי חכמים משתלמים על ידי עמי הארץ. כי אף על פי שאור התורה הוא חיי כל, מכל מקום הלא היא גם כן סמא דמותא למשמאילים בה, והיא מגרעת את כחם הרבה יותר מאילו היו חסרי תורה. והטבע הפשוט פעל עליהם בארחות חייהם. וכאשר בכל אדם יש שמץ של כיעור, נגד זאת השמצה המועטת באמת מזיקה לו התורה, אלא שההפסד יוצא בכפלים אין קץ נגד השכר. והרפואה הניגודית לסמא דמותא המעורב, באה על ידי ההתחברות הכללית שיש לתלמידי חכמים עם עמי הארץ מכללות האומה, שעל ידי זה משפיעים הם האחרונים

את היושר הטבעי, שלא ניטשטש כלל על ידי שום התחכמות שבעולם, וחוזרת גם הנקודה הקטנה של סמא דמותא להיות חוזרת לסמא דחיי. ומחיה גם כן על ידי זה את הכלל כולו. וגם את עמי הארץ שבו.

סח. הסיגים שבהבנת האלהות, היראה, האמונה, וכל התלוי בהן, כל זמן שאין האומה צריכה לתקן את דרכי חייה המעשיים בכללותה, אין ההיזק שלהם ניכר, אבל כיון שהגיע הזמן שהתחייה הלאומית מוכרחת לבוא, וצמיחת קרן ישועה בפועל מוכרחת להיגלות. מיד הסיגים מעכבים, ואי אפשר לאומה שתתאגד ותשיג בעומק חייה את סוד גבורתה וציורי סידוריה, כי אם על פי דיעות מזוככות ומעשים היוצאים מטהרתה של דעת ד' אמת בבהירות היותר עליונה. וזאת היא הסיבה שכח שלילי גדול מתעורר בעקבא דמשיחא בחוצפא סגיא, ושלילה זאת תבער את כל מה שהוא חלוש ומכוער בהמושגים האלהיים והתלוי בהם בכללות האומה. ואף על פי שנורא הדבר לראות, שכמה עניני אמת, מידות טובות ומצוות וחוקים, הולכים ונשטפים ונעקרים לכאורה על ידי זרם השלילה, מכל מקום סוף סוף שהכל יצמח בטהרה וגבורה, בקדושה עליונה, מהגרעין האיתן הטהור והמרומם, שכל שלילה לא תגיע אליו, ואורו יזרח בתור אור חדש על ציון, בגדולה מופלאה, למעלה מכל ציור שכחות דלים של נפשות עייפות, עייפות חמרית ורוחנית של גלות ארוכה ודלולה, יכולים לצייר.

סט. כשמתחיל אור רוח הקודש להופיע אפילו רק בדמיון, שומעים את הד קול של כל התורה וכל המוסר כולו, וחשים את העדינות של כל היופי, וכל הבהירות והוודאות של החכמה כולה. בצורה כללית, גלומה, שאחר כך הולך החיזיון ומתפשט באותיות ותיבות, משפטים וכללים, לימודים והגיונים, לפי רוב הכשרון ולפי רוב המעשה ועמלה של תורה.

ע. התוכן המחלק את הנגלה מהנסתר בתורה, ובכל החכמה בכלל, הוא מפני התכונות המחולקות של בעלי ההכרות. האיש שהוא מוכן לנגלות, איננו צריך להשלמת אישיותו לכל חיזיון מיסטי. עדינות נפשו ומוסריותו משתלמות על פי אותן הקליטות של הרוחניות שהן נקלטות מכל הכרה גלויה. ואם בישראל ובן תורה אנו עסוקים. נשמתו הישראלית משתלמת יפה, בחוש פנימי, על ידי ההצטברות של ידיעות מעשיות שמצטברות בקרבה, והיא עושה לה מהן תוכן רוחני עשיר. וביסוד הדבר מוכרחים אנו לומר, שיש איזו עשירות מיסטית טבעית אצל בעלי הנגלה, שהיא גורמת להם שאינם צריכים לעיבוד של תכנים רוחניים אציליים, מפני שכבר יש בתוכיותם ענין המספיק מסוגו של רעיון נאצל. השובע הזה מביא להם פעמים בחילה בכל הענינים הנסתרים, ולהפך הם מוצאים בעצמם מחסור גדול לידיעות פרטיות מעשיות, ודרכי חייהם נעשים ממולאים מכשולים כפי חסרון ידיעתם, וזהו הדבר הדוחף אותם להיות מרבים בהוויות ודקדוקי עשייה. בעלי הנסתר הם להפך מזה. הם מוצאים בעצמם סיפוק ביחס להגלוי, הדרך המעשית כמו ישרה לפנייהם, הספקות נפתרים אצלם בלא ליאות, בעת המאורע, והתוכן הצנוע, הרוח המסתורי, הוא אצלם מלא תביעות על שכלולו. הם מרגישים מין רעבון נורא וצימאון אדיר לציורים כמוסים ונעלמים, והשאלות רמות הערך, העולות ברום התעלומה, אינן נותנות להם מנוחה, כי אם שיתעסקו תמיד בפתרון, ולפחות בפרטיהן וארחות ציורן. חיזיון בלתי מצוי הוא לראות אדם שהדרישה של הנגלה והנסתר יחד תהיה בו במילואה, תמיד יש איזה ניגוד מזה לזה. רק אם האדם נמשך אחר הסביבה, ורואה את הטוב והיקר שסיגלו להם שני הצדדים בעבודתם, באה אליו כמו קנאת סופרים אבירה,

וחפץ הוא להיות משביע עצמו בשתי המידות, ועל פי רוב פוגש הוא מעצורים על דרכו, ומכל מקום מתאמץ הוא להתגבר עליהם. האנשים הללו הינם תמיד עמוסים במשא גדול של דעת מכאבת, ומכל מקום הם מביאים הרבה טובה לעולם. שסוף כל סוף מהווים הם בפרי רוחם עולם חדש, שהשמים והארץ נושקים זה לזה. ואחר שהם מוציאים חיזיון מורכב זה מן הכח אל הפועל, אחרים כבר יכולים לקבל מן המוכן, ומתהווה כמו יצירה נפשית קבועה במשך הדורות, לתפוס את המקצועות החלוקים וההפכיים הללו יחדיו. ואז באמת מתגלה כח יצירה כפול, וחכמות בחוץ תרונה, בכפלים לתושיה, בתעלומות חכמה, כתוב חזון ובאר על הלוחות.

עא. אין רחוק הוא הרעיון, שכל המתייחס לאדם בכל אופן שהוא, ממאכליו ומשקיו. מכליו ותנועותיו, ומכל רכושו, הכל יש לו יחס עצמי למהותו האמיתית. העתיד, ההווה והעבר אינם מחולקים בזה. בכל דבר יש גילוי יש, וכל יש חי הוא באיזה אופן, ויש בו איזה צד הכרה. הננו מוקפים מחיים מכל עברים, ברוממותנו הכל מתרומם, ובשפלותנו הכל נשפל. כשהיש העצמי שלנו מתעלה, מתעלים כל גילויי החיים שלנו בכל מקום שהם, וכל מה שההתרוממות היא יותר מקורית, היא יותר מתרחבת על יחשים יותר רחוקים. וההתרוממות אל האלהות, לפי מדרגות גילוייה, היא מרוממת את כל מה שמתייחס לנו במובן היותר רחב.

עב. אין היזק לסלק את הרצון מהאלהים, מפני שהוא תואר מוגבל. אבל ההכרח הוא בודאי יותר מוגבל. ועל כל פנים לא פחות מהרצון, אם כן תחת רצון והכרח מוכרח להימצא תואר יותר עליון משניהם, שאין לנו בו שום ציור כלל באיזה אופן לסמנו. כמו כן אין היזק לסלק הכוונה ממנו, אבל המקרה הוא בודאי מסולק, שהוא יותר שפל ורפוי במהותו מהכוונה, וממילא מוצאים אנו ענין נעלה משני המושגים של מקרה ושל כוונה ביחד, שהוא הגורם את הפעולה ההויית, שהיא בהכרח מופעת מהאלהים.

עג. חכמת המוסר דיברה על דבר זיכוך המידות. אבל אנו צריכים לדבר גם כן יחד עם זיכוכן על דבר הגברתן והבלטת צורתן, ולהמציא בזה לימודים תיאוריים ומעשיים.

עד. אצילות הרוח באה בזמן שאין אפשרות ללימוד שימלא המקום של הדרכת הציבור הדרושה. ועל ידי אצילות הרוח נתמלאו הזקנים במדבר רוח דיעה ישרה, חודרת וקדושה, שהוכנו על ידי זה להיות מנהיגים ומנהלים, מה שבסדר הרגיל בא תוכן כזה על ידי לימוד מרובה. והאצילות הזאת, שהיא כמו מלאכותית, מפני שבאה מכחו של משה ולא מכח עצמם, מכל מקום היא אחר הוייתה יותר טבעית בעומק החיקוי שלה ביסוד הנפש מכל לימוד ושינון שבעולם.

עה. עיקר ידיעתנו באלהות הוא: אחד, בורא, מצווה. וכל אוצר הרוחניות בא רק ליתן פתרונים ותיאורים מפורשים איך להבין את הידיעה הזאת ולבררה, ולהרימה בצורה היותר אידיאלית, אצילית, מושכלת, מעשית, פשוטה ונשגבה ביחד.

עו. אני אוהב את הכל. אני יכול שלא לאהוב את כל הבריות, את כל העמים. רוצה אני בכל מעמקי לב בתפארת הכל, בתקנת הכל. אהבתי לישראל היא יותר נלהבה. יותר עמוקה, אבל החפץ הפנימי מתפשט הוא בעוז אהבתו על הכל ממש. אין לי כל צורך לכופ את רגש אהבה זה, הוא נובע ישר מעומק הקודש של החכמה של הנשמה האלהית.

עז. לא מקרה הוא, כי אם עצמות טבע נפשי, מה שאני מרגיש עונג ונחת רוח בעסק הנסתרות האלהיות בהרחבה וחופש. זאת היא עיקר מטרתי. כל התפקידים של יתר הכשרונות, המעשיים והשכליים, אינם כי אם טפלים למהותי. אני צריך למצוא את אושרי בקרבי פנימה, לא בהסכמת הבריות, ולא בשום קריירה איזו שתהיה. כל מה שאכיר יותר את עצמיותי, וכל מה שיותר אתיר לעצמי להיות מקורי ולעמוד על רגלי עצמי, בהכרה פנימית, הממוזגת מדיעה, הכרה, הרגשה ושירה, יותר יאיר לי אור ד', ויותר יפותחו כחותי להיות לברכה לי ולעולם.

עח. הזיכוכים שאני מזכך את עצמי, את מחשבותי, רעיונותי, מידותי והרגשותי. הם יהיו זיכוכים כוללים לכל העולם כולו. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם.

עט. מקור יצרא דעבודה זרה בקדושה הוא הצימאון לחידוש ידיעה בפליאות חכמה של התגלות אלהות, שבכל עת ובכל רגע היא התגלות חדשה ממש. ומתוך סילוק אור הדעת מתהפך צימאון זה לבחירת אלהים חדשים, מה שלא ידומה כלל בחידושו להחידוש האלהי האמיתי. ומניעת שפעת אור חידוש פנימי זה תלוי בהעלמת יצרא דעבודה זרה, שישוב לפני גילוי אור חדש דמשיח ויתהפך לקדושה כראוי, בשובו כגוריא דנורא לבית קדשי קדשים. להתאחד בקדושה וטהרה העליונה. חדשים לבקרים רבה אמונתך.

פ. כמו בהשפעת הדורות של האישיות, אנו מוצאים לפעמים דמיון אופיי מסתתר, ואחר כך חוזר ומתגלה, מדור קדום רחוק לדור מאוחר, כן ישנם דורות שההשפעה הכללית שלהם מדלגת למפרע על דורות שקדמו כסדר, ומושפעים הם מדורות קדומים מאד. בהחיצוניות טבע דור כזה להיות מהופך מסגנון הדורות שמקבל ממנו את יניקתו, אבל בפנימיותו כולו הוא ספוג מההשפעה הקדומה. בעולם הצמחים יש רמז לזה בהברכה, מאן דאכיל מחבריה בהית לאסתכולי ביה.

פא. לא הרעיון של אי אפשרות להמציא יש מאין המוחלט גורם הוא להדעת של האצילות, על פי השיטה המפרשת אותה שהכל הווה, היה, ומתהווה, מרוח אלהים חיים, והישות האמיתית לגבי העולם היא גם כן האלהות באמונה העליונה. כי אם כיון שיש אפשרות בלא שום מניעה לצייר את המציאות באופן זה, אין אנו נזקקים עוד לאפנים אחרים, ופשיטא שראוי לחשוב שהאופן המוכן כבר תעשה האלהות על ידו את הכל, ואין צורך בשום דבר מבלעדיו. על כן אין רוח חכמים הללו נוחה מהוויית יש מאין גמור כפשוטו. אמנם גודל הפלא, ועומק הדביקות, וההשפעה המוסרית העליונה, שיש בכל הפלאות שהשטחיות קוראה אותם יש מאין ישנם כהנה וכהנה בשיטת האצילות לפי שיטה זו. המגדלת את הבינה של אין עוד מלבדו בחשיבותו היותר עליונה.

וחוש האמונה בעומק גדולת קדשו, הולך הוא ונוטה לצד נעימת חיזיון פלאי זה, כי טוב לחסות בד' מבטוח באדם, אפילו כשיהיה אדם קדמון, האין קודם היותו אינו חסוי בד', ומתחילה חסיותו מהתהוותו, וזהו פגם לגבי עריגת הקודש. אבל הנשגבה שבדיעות אומרת, ד' מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל.

פב. פעולת התפילה היא מצד הדביקות באלהים שלה. הדביקות עושה את הצורה דומה ליוצרה, מובלעת בכחה העליון וסגולת הדביקות היא, שבאותו התיאור שהדביקות האלהית נצטיירה. פועלת היא פעולתה באופן יותר נרגש, והביטוי של התפילה הוא הופעת הרעיון והחפץ שכך וכך ייעשה, והביטוי בא מול האלוהים. כפי אותה המידה של הידיעה המפותחת בענייני האלהות, ושל זיכרון המעשים והמידות שקדמו לה, כח הדביקות יוצאה אל הפועל, והאחדות הכללית מתגלה, והשליטה הרוחנית להרבות חסד, הגנה וטובה, מוזרחת בשלל צבעיה. ותגזר אומר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

פג. בלא ההתרחבות של חכמה, מרגיש האדם בכל עילוי של קדושה את הצער הגופני והנפשי שטהרת רעיון ונטיית רצון לקודש גורמים, ומדמה לפעמים האדם את הצער לעצם המטרה, וגוף הקדושה והרוממות הטהורה לאמצעי, מה שהוא מקסם זר לגמרי. הטהרה והקדושה הן העונג המלא הרחבת הדעת היותר שלימה, אשר אמנם צריכים לעלות לטהרת מידות ומעשים עד כדי לגלות את מאור העליון של עדן זה. ועל ידי התגלות כח הנשמה של צדיקים גדולים, בעלי תעופה סודית ביסוד נשמתם, מתברר כח העונג הטהור, מנוחת הלב, וישוב הדעת של הדביקות האלהית, המתעלה מכל רגשנות רגילה. על מי מנוחות ינהלני.

פד. דעת אלהים מיוסדת לברוח מהחיים הפגומים, המרוסקים והחסרים, לחיים שלמים, מבולטים ומלאים, גם בעולם הזה. וניצוץ אחד של אור ד' החי באיזה לב, מספיק כבר לגרש מחשכים רבים לאין חקר. טיפשים באין בינה הם האומרים על דעת ד' שהיא ממעטת את צביון החיים. מבחוץ הם עומדים. ועם יודע אלהיו צריכים להופיע בעולם באותה הידיעה של השתלמות החיים, באור אלהים חיים.

פה. ישנם בעלי נפשות אציליות שאין להם שייכות עם עבודה ויגיעה. הם דבקים באור העליון, וממידת קונם יש להם, לא בעמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו. הם מתענגים במעין יום שכולו שבת, מעינם מתגבר, ושירתם תמידית היא. נובעת ממעמקי לבבם. רק משפלות הסביבה הם מסתככים בעבודה ובענינים מוגבלים, אבל הם יודעים להתרומם על כל זה, ולשוב למנוחתם העליונה, מנוחה לחי העולמים.

פו. כל הדיעות הישרות ההמוניות, הינן נובעות ממקור ההארה הפנימית של החכמה העליונה, ולפי מידת יושרו של ההמון כך דיעותיו ונטייתו יותר מושרשות בשורש הדיעה המאירה, ויותר יש ללמוד מהן. ההמון מרגיש את קישורו הטבעי לדיעות הנשגבות בפנימיותו, והוא נושאן מעוטפות בקליפות דקות או גסות, לפי מצבו. וגדולי הדיעה, יחד עם דעתם העליונה, צריכים לקבל מהיושר ההמוני את התוכן הטוב והבריא שיש במהלך רעיונותיו, לפרשו, להעלותו, להעמידו על עומדו המבורר. ואלה הם המאשרים שבהוגי הדיעות, שעמים

מתברכים בהם. ואם הדיעות ההמוניות בתמימותן יש לחפש מקורן בעליוניותה של השדרה המטפיזית, קל וחומר להדיעות של אנשי הלב התמימים בעלי המעשה והתלמוד, עוסקי התורה המעשית ומפתחיה בכשרון ועמל נפש, שיש לגדולי הדיעה, בעלי האמת הפנימית, ללכת אחרי עקבותיהם, ולמצא את האור הגנוז בשביליהם, אשר דרכו בהם בגבורה תמימה של כשרון גדול, של מסירות נפש, וטהרת לב עצומה מאד.

פז. בהעדר עבודה לאלהים אי אפשר להתקיים. רוח האדם השואף לגדולות וכללות הכל, בהיעצרו בכלא של קטנות ושל שביתה רוחנית, ייהפך לרועץ, וכל מהלך ההויה יסבול מכיוון רוח כללי ואדיר כזה של האדם. ולהפנות את העבודה האלהית מגודלה הנשגב לאילים הוא עוד יותר גרוע, מגשם האדם ומזהם את רוחו, שטף החיים שבהויה מתעכר. אין דרך לאור כי אם בעבודת ד', אל עולם. אלהים חיים. קדוש ומבורך שמו.

פח. הדור הראשון של עקבא דמשיחא, בתחילת קץ המגולה של ישוב ארץ ישראל, הוא מכשיר את החומר של כנסת ישראל, והרוחניות צריכה לשמש בו רק שימוש של שמירת החיים הפנימיים. וכשיתחזק הכח החמרי של האומה, אז ייגלו כל הסגולות הרוחניות הקדושות שבה, ותשוב התורה וכל מאורותיה לאיתנה. להיות לאור עולם, לעטרת תפארת ביד ד', ולצניף מלוכה בכף אלהי ישראל.

פט. פעמים קשה להנשמה הגדולה לעשות שום עבודה פרטית, ושום עיון ולימוד מוגבל, מפני שהיא טרודה תמיד בציורים שאין זרם שלהם פוסק משפעם התדירי, והם כוללים ענינים כלולים, וגעגועים נעלמים נשגבים מאד, שגם האדם ההוגה בהם קשה לו לתפסם מרוב עומק ועילוי שלהם.

צ. שני ענינים ישנם לדעת ד' בעולם, על ידי כל הדרכים שהיא באה, דרך האמונה, השכל, הרגש, המנהג, ההסטוריה, הנטייה הטבעית ועוד. הענין האחד הוא מה שהוא מוכרח לתועלת החברה, וישוב הדעת של האישיות היחידית, שעל פי טבע הרוחני של האדם היא באה בכללות, באופן רגיל, על ידי איזו תכונה של דעת ד'. והענין השני הוא למעלה מזה, הרוממות האצילית העליונה מצד עצמה. ההויה אינה יכולה ואפשרה להיות כי אם באופן כזה, שבמרכז הדעת שלה יאיר האור היסודי של מקור הכל. זהו הרבה יותר נעלה מכל מגמה תועלתית, אפילו אם תהיה רוחנית שברוחנית. העולם בהתעלותו יאבד את הצד הנמוך, ועל משואות חורבנו ייבנה הצד העליון, הגבוה, שהוא גדול מעל שמים.

צא. התשובה העליונה באה מדחיפה פנימית, היוצאה מדחיפה חיצונית עליונה. כל העולם כולו, החמרי והרוחני, מושג הוא בצורתו האחדותית. המוסר הישר והטוב הוא המרכז הרצוני של היש. המרכז הזה בפרטיות החיים. מוכרח להתאים עם כל המקיף, עם כל ההויה, בין בתכונתו הפנימית. בין בגילויי החיצוניים. על ידי הכרה פנימית במעמקי הלב מהיושר והטוב, נודע חלק רשום מהמוסר המופע בכל ההויה בצורה אידיאלית, ממשית, חיה במציאות, ועל ידי התורה מתגלה באור קדושה, לכל קיבוץ לפי ערכו, ולישראל בצורה מאד מסוימה. ההתאמה המוסרית בכל התגלויותיה. והאישיות המוצאה בארחות חייה ותכונות רוחה פגמים ודיסהרמוניה לגבי הכל המוחלט, הפנימי והמגולה, היא מצטערת צער אין גבול, ומשתדלת לשוב למקור החיים

והישות. מתחרטת היא על תעייתיה. ושבה בלב נוהם, ובשמחת הצלה. תעיתי כשה אובד, בקש עבדך, כי מצוותיך לא שכחתי.

צב. אפשר לכלול בזעיר אנפין ההבנה האישית של האלהות, בתור אל אחד יוצר כל, והעולם וכל ההוויות מעשי ידיו כולם. אבל הבנה זו קטנה, ואריך אנפין גדול מזה מאד, שהוא כולל את הכל באחדות עליונה ונפלאה, למעלה למעלה מהמחשבה האישית הנזכרת.

צג. כל המחשבות הן אמת באלהות. לא יש עיכוב מכל מעלה, גם מכל חסרון, מפני שהגודל האלהי הוא כל כך נשגב עד שכל חסרון הוא בו מעלה גמורה, דוגמת היפוך מידת הדין למידת הרחמים, או ההשתמשות במידות הרעות לטובה, שבחיי המוסר. ואל תהי מפליג לכל דבר. ובאמת לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומכל מקום כל המחשבות מוארות על ידי אורו, כשם שכל ההויה מתקיימת בו.

צד. כשלומדים את הענינים האלהיים, נכנסים לתוך ההארה החיה של הדעת, והחזיון מעמיד את המהות הרוחנית בחטיבות גמורה, מה שאי אפשר להשיג כשחושבים לדון בענינים הנשגבים האלהיים בשכל מוגבל, אנושי, מצד עצמו.

מה. אמת הדבר, שלפעמים הצרות של הכלל ושל הפרט, ופגמי העוונות והמידות הרעות, עומדים כקיר ברזל ומפסיקים בין האדם ובין אור אלהים שעימו. אבל האדם באור שכלו, הנאצל מהוד קודש העליון, מתגבר בגבורה עליונה, ומהפך את כל המפריעים הדמיוניים לענינים מאירים ומסייעים. ואפילו אם עומדים על דרכו פגמים וחטאים כאלה, שנדמה לו שאי אפשר לו לתקנם, או להפך, שאפשר לו לתקנם, ונדמה לו שאינו יכול להוציא אל הפועל את תיקונם, מקוצר היד של כח הרצון שנחלש אל יעכבהו רעיון זה מלשאוף לכל גודל, לכל קודש. וכל מעלה שידו משגת, בין בתכנים מעשיים בין בתכנים עיוניים.

צו. הנטייה של הדביקות האלהית היא טבועה בתכונת הנשמות האציליות. וכל מה שיעסקו בו, מכל לימוד ומכל מעשה, לא ימלא את הסיפוק של צמאונן הגדול להאור האלהי, הממלא את כל מהותן. ואף על פי שלפעמים ימלא הענין של דרישת הדביקות האלהית רק את הדמיון ואת הרגשת הלב בלבד, גם בזה ייגלה הכח הבהיר של הנשמה, שחלומותיה, שיריה, דמיונותיה, כולם מוארים באורה אלהית עליונה בלתי מוגבלת. ורק לפרקים יזרח האור המתנוצץ הזה בהפלאות על החיים השכליים והמעשיים, ועל רגשי לבב גדורים ומסוימים, ותצא אל הפועל עבודת התורה והחכמה, הצדקה והמשפט, התפילה וכל הנמשך ממנה וכל הרצוף לה. נשמות רוממות כאלו אינן רשאות להיות בדאגה מפני מיעוט תכנים מעשיים ותורניים, ואינן צריכות לקנאת סופרים. כי אם בסוד שיח מלאכי עליון הן מתרוממות, ובידיעת מעלת רוחן יגדל צביוןן ותפארת קדשן פנימה.

צז. בשעה שאדם חוטא הוא בעלמא דפירודא, ואז כל פרט ופרט עומד בפני עצמו, והרע הוא רע בפני עצמו, ויש לו ערך רע ומזיק. וכשהוא שב מאהבה מיד מתנוצץ עליו אור ההויה של עלמא דיחודא, שהכל מתארגן

לחטיבה אחת, ובקישור הכללי אין שום רע כלל. כי הרע מצטרף אל הטוב לתבולו, ולהרים עוד יותר את יקרת ערכו. ובזה נעשים הזדונות לזכויות ממש.

צח. הצדיק מוקיר את נטייתו, מקשיב לתנועותיהן, וכל העובר על רוחו עושה בו רושם של תועלת רוחנית ומעשית. לפעמים הוא מרגיש תשוקה לאיזה דבר פרטי, של חובה או של רשות, לאיזו התגלות דיבורית או מעשית של איזו מידת חסידות, קדושה. טהרה או פרישות, והוא חש בכל ליבו ובהכרתו הפנימית שעולם מלא מדבר אליו, ואוצר של חיים הולך ומתמלא על ידי הוצאתו מן הכח אל הפועל את כוסף לבבו. שירה אלהית מנגנת היא תמיד בחוקים הרמוניים בבתי נפשו פנימה, והיחש של החלק אל הכל, ואל מקור הכל, מתנוצץ ומתגלה בהמון גילויים שונים, שכליים, מעשיים, קבועים ומקריים, הרגשיים ודמיוניים. והם הם המעמידים בקרב הנשמה הטהורה את חוקי ההקשבה, ותעופת ההוד המקודש בעוז גבורתו, ומכשירים את הצדיק העליון לספוג אל תוכו כל הקושט וכל הטוב של כל עולם, יהיה מה שיהיה, עליון או תחתון, קרוב או רחוק. והחסד והשלום, הצדק והאמת, היושר והפאר, תמיד עושים גלילי אור ברוחו, המפכה תמיד ממקוריותו אור ונועם קודש. אמנם להשלים את התוצאות של הנטייות ביחשן לפועל, הכל תלוי לפי רוב החכמה, התורנית והעולמית, שהיא ספוגה בתוך הרוח העדין, ההולך ומתמלא דעת קדושים ואור עולמים.

צט. הרעיון של הצדקת הדור, נוטל מקום בלב לסבול לפעמים יסורים הממרקים עוון כדי לזכות את הדור. הנטייה הנפשית הזכה מכרעת את העולם כולו, ביסוד האחדות הרוחנית של הנפשות, וכשמצד אחד מתרבים עוונות שמורידים את הנשמות למחשכים, מתגברים הצדיקים לצחצח את רוחם לשאיפות נשגבות מאד, בהפלגה גדולה. ואם הנטייות הגופניות מעכבות את הציור המלא ואת עוז החפץ של שאיפת הטוב והקודש, מענים הם ישרי לב הללו את נפשם לפעמים, עד כדי שיוחדר האור ותימלא הנפש הגות קודש במידה מליאה, המכרעת בתמציתה לטובה גם נפשות חוטאות וגסות. וכשאינן היכולת הגופנית מגיעה עד כדי לקבל עינויי גוף ונפש בשביל הדור, מצרפים הם זכי לבב את החסרונות של הדור בכוונת היתרונות המוסריים שהם מוציאים אל הפועל. ולפעמים רוחם מתנדב עד שלא יחפצו להחזיק להשפעת עצמם גם את המוכרח להם מהפרנסה הרוחנית, וחפצים הם בכל לב שבתפילתם יוכללו כל פושעים, ובאור תורתם ומצותם יתבסמו גם רחוקים, אשר הגות רוחם ובהמיותם החמרית הרחיקה אותם מגבול הקודש ומאור המוסר. וחפץ זה פועל הוא ברוב חילו, ומעדן הוא בלא ידיעה מצד המקבלים נפשות רבות, ומפרנס אותן בדרך מופלא, למעלה מהסדר הרגיל, כי אם בכוחם של צדיקים יסודי עולם, הממלטים אי נקי בבור כפיהם. על כן הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה, אלא מוסיפים צדק, אינם קובלים על הכפירה, אלא מוסיפים אמונה, אינם קובלים על הבערות, אלא מוסיפים חכמה. וכל המניות המתוספות אצלם בחשאי, פועלות את פעולתן לטובה במידה שכל ההתפעלויות המעשיות לא יוכלו להגיעה.

ק. בני אדם חיים בהעתקות שכליות, בצללים של צללי צללים, מההזרחות המקוריות שהן פועלות על רוחם. ומוכרח המקור להיות טהור שבטהורים, גבוה שבגבוהים, כדי שיוכל ליתן כח לכל התולדות היותר מאוחרות שיוצאות ממנו. וזהו רז ההכרח של החיים באור אל אמת, גם בין המונים רבים, שציורים כלליים גבוהים

ומופשטים רחוקים מהם, אבל חייהם מוכרחים להיות משומרים על פי המקוריות המוחלטת, באמיתה, בגובהה ואיתניותה הנצחית. ואז המוסר, הטוב, היושר, הצדק, ההפריה הרוחנית והעמדה המסודרת, בקיבוץ וביחיד, בחיי העולם ובחיי השעה, מקושרים יחד, בקשר ההולך ואור. ובזניחה של הטוב הכל מתדלדל, ובני אדם נאנחים תחת משאן של הצרות, התאוות, היגונות, הדלדולים, הרשעות, האיבות והדמיונות הכוזבים, ואינם מוצאים יד לצאת מתוך ההפיכה, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. ועל כן עומדים הכן בחירי האנושיות, לקרוא בשם ד' אל עולם בעולמו. ואם נסתבכו הענינים ואין יחידים יכולים לקרוא אל העולם כולו בכל דבר מחשבה ורגש, צריך עם לקרוא. והעם צריך לקרוא מתוך עצמיותו, כמו שיחיד ענקי קורא מתוך עצמיותו, והקריאה העצמותית בשם ד' לעם כולו, אינה מצויה בעולם כי אם בישראל.

קא. אם יתפאר המדע החדש שהשתחרר מהתיאולוגיה, צריך הוא לדעת, שלעומת זה נשתחררה התיאולוגיה מהמדע, שאסרה בכבלים אנושיים. אמנם ודאי שם חדש ייקרא להענין העליון, לא שם אשר אנשים יצרוהו, כי אם שם חדש אשר פי ד' יקבנו. התיאולוגיה המשוחררת מכבלי המדע היא הנבואה, סגולתן של ישראל, שתיגלה עלינו במהרה.

קב. שני דברים מאירים בישראל: המוסר הטהור בכל שאיפותיו בכללות העולם, באדם, ובכל חי, ובכל ההווה כולה; והידיעה שהכל נובע מהקריאה בשם ד', ובכל אורותיו היוצאים ממנו, הבאים ברעיון עד שיצא שם הנכתב והנקרא, והיוצאים בדרך תולדות של כינויים והרגשות, שהם כולם אותות של מציאות עליונה בעושר הווייתה. המוסר בלא מקורו הוא אור פנימי, מרכזי, שאין לו היקף, סביבה מקורית. סופו להתדלדל, וערכו בעמידתו גם כן ממועט הוא. ההופעה הנפשית לקישור האלהי, כשאין המוסר וערכיו מאירים כראוי, הוא תוכן מקיף חסר מרכזיות. ישראל וישורון כוללים ההיקף והפנים, המוסר, ומקורו האלהי. שהוא ינצח, ויכריע את כל העולם כולו, ויזריח אורו של משיח.

קג. בשביל שיווי המשקל של העולם, הכרח הוא שרוב בני אדם ילכו בדרך ישרה. כי מפני הרשעים המקלקלים את המשקל לצד השמאל, מוכרחים צדיקים להכריע לצד הימין יותר מהמידה הבינונית, ועוברים בהכרח על האזרה של אל תהי צדיק הרבה, ונמצא העולם סובל משני הצדדים. וכל מגמתנו להעמיד את ישראל על הדרך הישרה, וכל בנין לימודי ד' ורב שלום בנין.

קד. בהתגברות גדולה צריך להחזיק עצמו איש המעלה, שהמחשבה הפנימית וההרגשה הטהורה היא נקודת חייו, לבל ייבהל מהחידושים והפלפולים והמון המעשים הניכרים הטובים שנעשים על ידי אנשים אחרים גדולים וטובים. הוא יחזיק בשלו, וידע שעבודה חשאית לפעמים היא עולה ביתרונה על כל העבודות הגדולות והטובות שהכל מכירים את כחן. וישתדל תמיד להתענג על ד', על ד' ממש, ואם יראה שדרכיו הינם סבוכים, אל ייבהל, ואל יצא ממקדשו הפנימי, כי נזר אלהיו עליו תמיד.

קה. כל מחשבה של תשובה מאגדת את כל העבר אל העתיד, והעתיד הרי הוא מתעלה בעילוי הרצון של התשובה מאהבה.

קו. עוד יתגלה בעולם גודל ערך הכח של רצון האדם, ומדרגתו במציאות כמה היא מכרעת, על ידי רזי תורה. וגילוי זה יהיה הכתר של כל המדע כולו, ויבוקש מכל העולם בישראל.

קז. החוצפא של עקבתא דמשיחא היא מיעוט אור לשם תיקון העולם, ואינה דומה כלל למאורעות של עבריינות אחרים, שהם היו לקותות גמורות, דרך הריסה. אמנם ישנם בתוך המחנה הזה של בעלי החוצפא גם כן זיקין שהם מוכרחים להיות דועכים לגמרי, ודעיכה זו תבוא על ידי הארה גדולה של אור תורה מגבורה של מעלה, על ידי הופעת צדיקים גדולים מאד. אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך.

קח. בלא החוצפא דעקבתא דמשיחא, לא היה אפשר לבאר רזי תורה בגילוי גמור. רק על ידי התעבות ההרגשות שעל ידי החוצפא, יהיה אפשר לקבל הארות שכליות עליונות מאד, וסוף סוף שהכל ישוב לתיקון גמור.

קט. אסור להזניח שום מטרה גבוהה מהרעיון, אף על פי שנראה לו שרבים הם העיכובים נגדה, בין מצד העולם, בין מצד האישיות הפרטית שלו. המשיג המצייר את האמיתות, מיישב את דעתו בהשגתו, ומתמם את רצונו עם התוכן האידיאלי של מדעו.

קי. ברזי תורה מונחות המגמות היותר רוממות, שהן מתגלות בכל סעיפי הרעיון בצורות מפורזות, ובאור תורה הכל בא באגודה אחת, וכל אחת מהמגמות מאירה בביסוס של האור הכללי.

קיא. חוש האהבה מוכרח הוא להתפתח בכל פרטיו, להראות את כל אוצרות החיים השכליים, ההרגשיים והדמיוניים שלו, ואז יובא אוצר ד', להתעלות לאהבה האצילית ששם ד, נקרא עליה. כמו כן צריך החוש האסתטי בדרך כלל להתפתח יפה, עד כדי שתוכל הנשמה להתאזר בציור התפארת האצילי, באופן שתוכל לעמוד במרומי דרגותיה. והספרות שבדור, ותאות ההתרחבות של היופי שאחזה אותו, אף על פי שהם נוטים לעניני החול, ולפעמים הנם נטמאים מאד, אינם כי אם דרגות והכשרים אל הטוהר העליון של הוד של מעלה שיופיע בעולם.

קיב. לעומת השקדנים מחמירי ההתמדה, מוכרח שיימצא כח שיראה איך מגלים את האור החפשי הפנימי, בטיול רוחני ובמנוחה, בהרחבת הדעת שהנשמה מתרוממת על ידה, פורחת היא במגדל הפורח באויר, ושמה היא שואלת את כל מאוייה, דורשת את מושגיה העדינים, דורשת ומתמצא לה. והדור הנחלש כל כך מעינוי גוף ונשמה, צריך הוא להשפעה של מרגוע, שרק היא תביא את השקידה הפנימית, שתשפיע במידה הגונה גם כן על

השקידה החיצונית, להעמידה בתכונה מתאמת לכחות הגוף והנפש, ולענין המפתח את כל כשרון חבוי בפיתוח הגון ובטוח, עד שיצא לברכה לאיש ולעולם.

קיג. הצדיק חפץ לשמח את כל העולם כולו, את כל ההויה, על ידי מה שהוא מרומם את פנימיותה, במה שהוא מרומם את עצמו. וזאת היא שמחת ד', ישמח ד' במעשיו.

קיד. גם כשאין השכל מסכים עם הציורים של הדמיון, מכל מקום הם עומדים בערכם בפני עצמם, כי הדמיון בעצמו הוא עולם מלא, רק תוספות ברכה שלו הוא שיתאחד עם השכל. ויחד מתאחדים שניהם במקורם העליון, שהוא נעלה מן השכל ומן הדמיון במידה אחת.

קטו. משה יש לו שתי בחינות: מצד עצמו, ומצד טובת עין שלו. הצד המשיחי של משה זאת היא מידת טובת עין שלו, שבשבילה הכניס את הערב רב אל תוך האומה, ומצידה מסתעפות ממנו כל הנשמות כולן, גם של פחותי ערך, וכל הדורות כולם, עם כל ירידותיהם. מצד עצמו שורש הוא רק לתלמידי חכמים, וכל תלמיד חכם הוא ניצוץ ממש. ישנם אמנם חכמים כאלה, שבהם ספוג הניצוץ הכפול, של העצמיות ושל טובת העין, והם קשורים הרבה אל תלמידי חכמים שבדור באהבה, וחפץ לב בטובתם וכבודם, ועם זה הם קשורים אל כלליות האומה, לכל דרגותיה וכל פרטיה, ואינם זורקים מתוך דאגתם גם את הרשעים היותר קיצוניים, שהם מצפים לתיקונם. לפעמים שני הניצוצות הללו מאירים בבת אחת, ולפעמים אחד נעלם ואחד נגלה: כשהניצוץ העצמיותי נגלה, אז מתגברת היא האהבה לתלמידי חכמים, וכשהניצוץ השני של טובת עין נגלה, מתגברת האהבה הכללית של עזוז החסדים, מקור תורת חיים ואהבת חסד.

קטז. אי אפשר לבוא למדרגת הקדושה העליונה כי אם על ידי מחשבה חפשית לגמרי. ואי אפשר להמחשבה שתהיה חפשית כי אם אחרי התיקון הגמור של המעשים והמידות בתשובה גמורה מאהבה. כי כל זמן ששמך הרשעה מונח בלב, הרי הוא משעבד את המחשבה להרע, ואמר נבל בלבו אין אלהים, ולהגן על עצמו מעומק רשע זה, מוכרח הוא להיות קשור באיזה קשר עבדותי של ציור אמונה שפל לפי ערכו, כי אם יאמר להשתחרר מקישור עבדותי של קדושה יקפוץ עליו הרוגז של קישור העבדותי של הרשעה והכפירה, ולא יהיה חפשי כלל, כי אם משועבד ליצרו הרע, ולהרשעה הכללית שבעולם. על כן צריך כל מתנהל בדרכי ההשגות הבהירות להיות תמיד עוסק בתשובה, ומזכך את נפשו מכל סיג, כדי שיוכל להיות בן חורין באמת, ויעלה במעלות הקודש של אור החכמה העליונה.

קיז. במה שהעצמות האלהית זורחת בקירוב גדול, אין לומר טבע כלל, אפילו טבע רוחני מוחלט. ולכן אין באח"פ בחינות עיגולים, רק יושר לבד. רק בהשפעות שנתרחקו הרבה, כמצח ועינים, יש גם עיגולים, כלומר הטבע הרוחני, שהוא מגביל, לעומת החפץ החפשי העליון, המבוע של הרצון המוחלט.

קית. אנו מדברים באלהות על דבר ההכרח של המציאות כלומר אי אפשר כי אם שיהיה מקור אור אין סוף מצוי בצורה של מציאות עליונה, שאפילו צורת האפס המחייבת בשלילתה אין דומה לה ועל דבר החופש של חידוש היות. בההויה עצמה לכל צורותיה, ניכרים בה סימני ההכרח, מצד המקוריות העליונה של העצמות, וסימני החופש, מצד שגופה של המציאות הרי הוא חידוש רצוני, כלומר דבר שלול מהכרח. אמנם, גם הנחת ההכרח על המציאות מצד צורת ההכרח, ודאי בחופש גמור היא, שהרי היא אחת מצורות החידוש, אבל החופש בעצמו מדריך להיות חותם ההכרח ניכר בהויה, ובתוכיותה חותם החופש, המתגלה ביסוד הרצוני שבמציאות, שהוא מתפשט הרבה מאד, אנו פוגשים אותו בחוש באנושיות הפרטית, אבל אינו שלול מהכלליות, ומכלל ההויה וכל חלקיה. יש ברצון עילוי, שהוא יסוד העולם כולו, ויש בהכרח עילוי שהינו חותם העליוניות, למעלה ממראה אדם, כי לא אדם הוא. ואין ההכרח הכרח, כי אם ענין נעלה בכל מרצון.

קיט. צריך לעזור את העולם לתשובה בשביל קיום האומה. הא כיצד, אנחנו צריכים להיות אגודים ביחד לדורות, האגד הרוחני שלנו צריך הוא פרנסה, פרנסתו היא אורח החיים ומהלכי הדיעות. כשמחזקים אותם הדרכים והמשכבות, התיומת האחדותית קיימת, והיא מוסיפה כח לאחדות הגזע, ויתר מיני סימני האחדות, אף על פי שהם מצד עצמם דברים עוברים ומשתנים. אבל בחלישות הרוחניות, הפירוד הרוחני מתגבר, והאחדות המקרית של הגזע והענינים החיצוניים לא יעצרו כח לאגד את הפירודים הרבים, שהחיים בתנאיהם החיצוניים והפנימיים מפרידים.

קכ. לעומת האמת העליונה האלהית, אין הבדל בין האמונה המצויירת להכפירה, שתיהן אינן נותנות את האמת, כי כל מה שהאדם משיג באופן חיובי הכל הוא שלול מאמיתת האלהות. אלא שהאמונה מתקרבת לגבי דידן אל האמת, והכפירה אל השקר, וממילא נמשך הטוב והרע מאלה ההפכים, צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. והעולם כולו עם כל ערכיו החמריים והרוחניים, הכל הוא לערכנו, ולגבי ערכנו האמת מתגלה באמונה, והיא מקור הטוב, והשקר בהכפירה, והיא מקור הרע. אבל לגבי אור אין סוף הכל שוה, גם הכפירה היא התגלות כח חיים, שאור החיים היסודי מתלבש בתוכה, ומשום כך מקבלים ממנה גיבורים רוחניים ניצוצות טובים מאד, ומהפכים מרירו למתיקו.

קכא. מה שהלב דואג מפני העוונות, היא מעלה גדולה להשגה, שהרי אין מוסרים סתרי תורה אלא לאב בית דין. והוא שיהיה ליבו דואג בקרבו. ואין זו מניעה מהופעה גדולה של עונג ושמחה, של גבורה וקדושה, שמחת צדיקים בד', שתחול עליו תמיד.

קכב. אין שום איסור מלצייר צער השכינה, כדי להצטער בצערה העליון. ובזה יעלה בעילויה, וישמח בשמחתה. ובשכל ידע איך להעלות את הדברים למרומם.

קכג. עיקר היגיעה הרוחנית, ומניעת הנחת רוח הפנימי, בא לאדם ממה שהוא מתרחק ממה שהוא מוכשר לו מסגולות נפשו.

קכד. יסוב העולם בדיעותיו, עד שיגיע להשכיל את הפנימיות, את הסוד של ההויה, ורק אז יחוורו לו כל מדעיו הגלויים.

קכה. הספקנות מקומה בשכל, אבל הרגש יותר עמוק הוא, והוא עומד בוודאות. הלב רואה, הלב שומע.

קכו. כשהשכלה האלהית היא קטנה, אז הציור שמציירים את האלהות הוא גם כן קטן. וכיון שהתוכן האלהי הוא מבאר את ההקטנה האין סופית של האדם לפניו, אז אין לשער עד כמה האדם נעשה זוחל ובטלן על ידי יראת שמים שאין בה דיעה. ואיך יבוא האדם לידי השערה של הגודל האלהי, באופן שצורתו העצמית של הדר הנפש לא תיטשטש אלא תתרחב על ידי הרחבת כח המדע שלו. על ידי שחרור דמיונו ומעוף הגיונו, על ידי דעת העולם והחיים, על ידי עושר ההרגשה בכל ההויה, שצריך על זה באמת לעסוק בכל החכמות שבעולם, ובכל תורות החיים, ובכל דרכי התרבויות השונות ותוכני המוסר והדת של כל אומה ולשון, ובגדולת נפש ידע לזכך את כולם. ופשוט הוא שכל יסוד מדעו בתור ישראל, יהיה בנוי על יסוד התורה בהרחבתה היותר גמורה, וישתדל תמיד שדרכו לא תהיה מצומצמת, ודיעותיו לא תהיינה דחוקות ומרוסקות, אלא הולכות בהרחבה ובדרך בטוחה. אל ישיא על עצמו פחדים רבים, שמונעים את השכל מעבודתו, ואת הכחות הרוחניים משפעת השפעתם, רק יהיה בן חיל, ידע את העוז, את הטוב ואת הרע, ואת המקוריות העליונה שהכל נובע ממנה בצורה מסודרת, ההולכת ומשתלמת עם השתלמותו. ואז, לפי גדלו הנשמתי, תזרח עליו האורה האלהית, ונפשו תהיה גדולה, והענוה האלהית העליונה, המגדלת את כל הכשרונות כולם, תמלא את כל קרביו, וגבורה שמימית תאמצהו תמיד, ויעשה גדולות ונצורות לעצמו ולעולם כולו.

קכז. איני יכול לחלק חילוק מוחלט בין מצוי למצוי, כי אם חילוק הדרגי. מתגלה לי ההויה בכל היקפה, מיצור היותר קטן עד ההופעה הרוחנית, המליאה גבורה, גדולה ותפארת, מעוטרת בכתר חכמה, בינה ודעת, מבלטת בגדולתה את נצח הנצחים, ובגבורתה, המאגדת את כל ההפכים, את ההוד ההוייתי, ובתפארתה, המלא דעת, מייסדת את יסוד הכל, מפרחת את פריחת הכל, כל הנשמות, הרוחות והנפשות, כל התנועות והחפצים, הרצונות וההסכמות, כל השאיפות וההתפעלויות, וממציאתם בכל ערכיהם בקובץ אחד, סידור ממלכתי. ד' מלך.

קכח. ראוי להשתוקק להיות מחובר עם כל כלל ישראל. וכל מה שיזקק יותר את דיעותיו ומעשיו, כן יוכל להיות מתחבר עם הדרגות היותר גדולות ועם הדרגות היותר קטנות שבכלל. וכפי הקוטן והגברת הדינים, כך יהיה החיבור פחות כולל, וכל מה שיחסר חיבור עם הדרגה היותר ירודה, לעומתו יחסר החיבור עם הגדולה שבמדרגות, כי השלימות הגמורה היא חיבור עם הכלל כולו, בכל אופן ומידה שהוא.

קכט. משתוקקת היא הנשמה הגדולה להתפשט על הכל, על כל הדרגות, לפשוט את רגליה עד סוף כל המדרגות כולן, כדי להחיות את הכל, לקרב את הכל, לעלה את הכל. וכפי מה שהיא פושטת רגליה, הרי היא מגבהת את כל שיעור קומתה, והיא מתגדלת, ומשגת ברוממותה דרגות עילאות, חסדים גדולים ועזיזים

מופיעים לפניה, את כל הדרכים היא מיישרת. ובאים קטנים, ומעכבים אותה מפישוט רגליה, וממילא כופפים את קומתה, והיא מצטערת, מתכווצת ומתמקמקמת, עושה לפעמים את חפץ המעכבים, מתקמטת היא בחוג צר, ועיניה נשואות להאיר לכל, גם לאלה המעכבים, גם לכל השדרות שמלמעלה ומלמטה, מליאה היא תקוה לרחבי עולם, לנחלה בלא מצרים, לנחלת יעקב, לבמתי ארץ.

קל. הנשמה מתרוקנת על ידי פגמיה, חללים נעשים בה, והפגמים הינם נמשכים מהמעשים, מהמידות ומהדיעות. הדיעות נוטלות את האור הפנימי של הנשמה כשהן פגומות, וכשכפירה מוצאת מקום בה הרי היא חריבה ממש. כשאין אור אלהים מאיר בה היא מליאה חושך וצלמות, כל המעשים הנאים וכל המידות הטובות לא יוכלו להחיותה, רק באור אלהים חיים חיי הנשמה מצויים. וסוף העולם להכיר את גודל התוכן הזה. ולשוב לקבוע כל האושר במערכת החיים השלמים, שהם החיים שאור ד' מתפלש בהם, על ידי דביקות אלהית, על ידי אמונת אלהים חיים, יראתו ואהבתו.

קלא. הקבלה המעשית רואה את הכל במציאות. יש בה הרבה שמחה, מצד הגודל, היופי, הטוב והתפארת, אמנם יש בה גם כן הרבה עצבות, ונטייות סיגופיות, מצד הרע, הזוהמא והטומאה שהאדם מלופף בה, בעוונותיו ועוונות אבותיו, עוונות העולם וחטאי העולמות, בנטיית רצונם המוגבל. הדמיון להתנשא ולבטל את כל הרע והחסרון, לא יוכל לשנות את המציאות. על כן היא מליאה כובד ראש. הקבלה העיונית היא האידיאלית. שביותר נתבארה בחסידות החדשה של דורות הסמוכים, היא מבארת הכל באופן ציורי. הטוב הוא המוחלט, העומד, והרע איננו כי אם דמיוני. אם כן די בבירור הדעת והגברת הרוח להפך הכל לטוב, ואין מקום לסיגופים ועצבונות, רק שמחה ורוממות נשמה צריך למלא את הכל.

קלב. החידוש המוחלט, בלא קדימת חומר ושום ישות כל דהי, הרי הוא מבסס את המחשבה האידיאלית, שאין מצוי אמת כי אם הטוב הגמור. ואם כן אין צורך בגירוש הרע. כי אם בהרמה מחשבית ורצונית. ממילא מובן שכשהרצון מרומם לא ייעשה שום כיעור ודופי, ושום חטא ועוון, כי הרצון המעשי הרי הוא גילוי רוחני, וכשהוא משתפל, הרי הכיעור, הדופי והרע הנמשך ונמזג עימו, מצוי בערכו של הבוחר בהוייתו הרעה, אבל בהסכמה לרצון ודיעה בהירה, כבר חלף כל הרע. וכל הזיקוק העולמי, הכל בבהירות הרצון והשכל תלוי, ומי שמתעלה, תכף הרי הוא מביא אורו של משיח בעולמו, והוא נגאל. ומביא גאולה לעולם.

קלג. המוסר לא יעמוד בלא מקורו, והמקור מוכרח הוא להיות אור אין סוף, אחרי תיקונו בהופעת העולמות. וכשיהיה נשגב בלב בני אדם מוסר בלא מקורו האלהי, יפחת ויבול. כשם שבא המוסר לעולם על ידי הצינורות האלהיים, כן תמיד יפרה ממנו. וכיון שהאופן המקשר את המחשבה האנושית והרגשותיה עם האורה האלהית הבלתי גבולית ועליונה מכל, מוכרח להיות בגווניו משונים, בשביל כך שונות הן ארצות החיים הרוחניים בכל עם וקבוץ רשום. אבל המחרוזה המסדרת, המאחדת, מוכרחת לנצח ולעבור על הכל. ד' אחד ושמו אחד.

קלד. כשמסתכלים ברזי טהרה של תורה בלב נאמן, אף על פי שהדברים הרוחניים מצטיירים בכח הדמיון, מתפרשים הם אחר כך בכל ארחות השכל, ומשתווים עם כל דרכי ההיגיון הצלול. אמנם לעולם יישארו עודפים וגדולים מכל הפירושים, ויהיו למעין שממנו יקירו כל הנחלים ההגיוניים, בכל הדרם וגדלם.

קלה. בעלי הזריחה הרוחנית, נשמתם פועלת תמיד שתי פעולות רוחניות שמתחברות ביחד: שפעם רבים של ציורים עליונים הולכים ומצטיירים אצלם בלא הרף מלמעלה למטה, והרכבות שכליות של בינה הולכות ומתרכבות מלמטה למעלה. והכחות בוטשים זה בזה.

קלו. יכולים אנו להמשיך נשמות גדולות בעולם, שיהיה להן רצון אדיר וכח גדול להביא גאולה לעולם, להסיר את כל האפלוליות שבחיים, ולנצח את כל החולשות שבהם. והכל תלוי ברצון שלנו, בהחפץ להתעלות למרומי קודש העליון, בדרישה קבועה ומקורית, בקידוש איתן של בשר ורוח, בהתדמות לאלהים על ידי הליכה בדרכיו.

קלו. האידיאליות והשירה מתפשטות הן, דוקא כשמציירים שאנו עוסקים במושגים הרוחניים מצד הופעתם בנפשנו בצורתם הסובייקטיבית. אמנם אין לשכוח שאיתניות ואומץ ישנם רק כשאנו עוסקים במציאות חזקה וקיימת מצד עצמיותה. ואנו צריכים להספיק בשביל כך את שתי הדרישות, לצייר שכל מה שאנו תופסים הכל הוא ציור אידיאלי, אבל כל צורה אידיאלית המתגלה בנפשנו מעידה היא לנו עדות נאמנה על מציאות חיה וקיימת, עליונה, בחביון העוז האלהי, באופן יותר עשיר, יותר קיים ויותר אמיץ בהוייתו, ויותר נעלה בהופעת רוממות אצילות שלימותו, מכל מה שכל רעיון יוכל לצייר ולתפוס. ואז העוז וההדר מתהרמנים, וגבורת האמת וזיו השירה בצורותיהם היותר שלימות מתחברים יחד.

קלח. כשרואים שמתפתחים בציור של סודות רבי ערך, צריכים להבין שזה בא מפני שאין הרצון וטבע הגוף מתאים אל הגדולה והקדושה שבאור החיים העליונים שבאותם הרזים, ומוכרחים להרהר בתשובה, ולשוב מעומקא דליבא. וכל מה שתהיה התשובה יותר אמיתית, יתאחד יותר הרצון עם הדעת, ויהיה ראוי שכל ציורי החכמה העליונה שהיו נשגבים ממנו בתחילה, יתפשטו עכשיו בתוכיותו, בשלוח ובמנוחה שלימה. וכיר אז שהמנוחה היא מתנה עליונה, הנתונה מאת ד', ממקור הרחמים והחסדים, המלאים גדולה וגבורה אין קץ. יכירו בניך וידעו כי מאיתך היא מנוחתם, ועל מנוחתם יקדישו את שמך, על ממש סוד המציאות העצמית, גבורת האמת, שלמעלה מהזיו האידיאלי דלגבי דידן.

קלט. יש בהאישיות הפרטית של כל יחיד ענין איכותי יותר נשגב ונעלה ממה שיש בהכלל כולו על ידי ערך הקיבוץ שלו, והצד העליון הזה האישי הוא המאיר ומחיה את הכלל כולו. ולפי רוממות הערך של האישיות, ולפי ריבויים של האישים גדולי הערך, הכלל מתעלה מאד מאד בערכו הכללי, והעלייה הכללית היא שיהיה לגמרי מתאים אל הגודל האישי היותר שלם.

קמ. כשמתעוררת בעולם נטייה כללית, שהיא ניתקת מהערך האישי, נעשית תשות כח רוחני בעולם, וגדולי העולם נקראים להשפיע באישיותם על הכלל להרימו. ולפעמים מתגבר בהכלל דוקא הצד הנמוך שלו, בעלי הרגשות הצרים והדיעות החשוכות והמוגבלות, והנפשות שלא נזדככו, שאין להם מושגים קדושים באורם הטהור. והנשמה הכללית מתכנסת ברגליה של האומה בכללה, ואז חוצפא יסגי. והיחידים מתחברים אז באורם הנשגב אל הכלל גם בשפלותו, וממתקים אותו הרבה על ידי נטיית נפשם אליו, על ידי אהבתם וקישורם עימו. והצד הנמוך של הכלל, על ידי התחברותו אל היחידים, מכאיב הרבה את פנימיותם, וחיבור המכאיב הזה, הדומה ממש לנשיכת דרקון, מרחיב את הדרך של השפעת הגדולים ממקורות העליונה, וישועה גדולה וחדשה מאד, של אור חדש, הקרוי בשם חדש אשר פי ד' יקבנו, באה לעולם.

קמא. הויתנו הזמנית היא ניצוץ אחד מההויה הנצחית של הוד נצח הנצחים, ואי אפשר להוציא אל הפועל את אוצר הטוב הגנוז בהתוכן של חיי הזמן, רק על פי גודל התאמתו לחיי הנצחים. וזאת היא הכרה פנימית שרויה ברוח כל היקום, ולא יועילו כל מלחמות רוחניות להזיזה ממקומה, רק לפנות ביותר את הדרכים לפניה. ואפילו מה שכנגדה הוא גם כן, בעומק האמת, בעדה.

קמב. הנצח הוא היסוד האיתן לכל חיים תרבותיים במלוא מובנם. השאיפה אל הדר הנצח, מנצחת את המות, ומוחה דמעה מעל כל פנים. האנשים הגדולים באים גם להמבוקשים ביותר קטנים בדרכים של גדלות.

קמג. כשהנשמה מתנוצצת, מבקשים בכל מה שלומדים את הנשמה הכללית ואורותיה, שהוציאו אל הפועל את אותם הענינים הנלמדים. והזיו הרוחני מתגלה בשלל צבעיו, והאדם דבק בגדולת נפשו באור החיים המקוריים האלהיים הזה. והברכה מתגדלת, על נשמתו ועל הכלל כולו, והרי הוא עולה במעלות עוסק בתורה לשמה. שעושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.

קמד. יש רצון גלוי בתוכיות הנפש, רצון הלב, ויש רצון מסותר בכללות הגוף. הרצון שבלב, כשהוא מתגלה לטובה, בהארתו מוציא מן הכח אל הפועל את הרצון המסותר שבכללות החיים, וכאן נעשית מזיגה רוחנית נפלאה ויצירה גדולה. ואור זה הולך וממשיך עליו את האור הטוב. את החיים הקדושים, שבכללות ההויה, שהינם מלאים שאיפת קודש לנועם העליון של אור ד' בעולמו, אור השכינה, נשמת העולמים, הוד האידיאליות האלהית החיה בכל. ברוך כבוד ד' ממקומו.

קמה. כל דבר ודבר מן התורה נובע מכל התורה כולה, בין מתורה שבכתב, בין מתורה שבעל פה, בין כל לימוד טוב וכל מצוה וכל מידה טובה. אלא שישנם חילוקים בין המדרגות. אבל האהבה והשמחה בעשיית המצוות ותלמוד התורה לשמה. צריכה להיות אהבת הכל, אהבת כל האור. החיים, הקדושה והרוחניות העליונה של הכל ממש, האצור וגנוז בתוך זה הפרט שהאדם עסוק בו, והמובלט על ידי התוכן הפרטי, בכל תועפות אורו, הודו וזיו קדשו.

קמו. כל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, וכל מידה טובה ודרך ארץ הרי היא בכלל התורה, וכל חכמה נעוצה בתורה, ובכל צד טוב שיש באדם או בקיבוץ כן שמו של הקב"ה מאיר בו. אלא שיש הבדל בין היודע שהכל הוא אור מתנוצץ משמו של הקב"ה, למי שאינו יודע זה, אבל ההבדל של חסרון הידיעה אינו כי אם הבדל דרגאי, ועצמיות הדבר תלויה בפנימיות הנקודה של הרצון, ער כמה הוא מאומת לצד הטוב, שרק בו שורה אור צדיקו של עולם, המתלבש ביסוד כל, בחכמה ובחסד. כדי לתמם את החיזיון הרוחני והחיזיון החמרי של ההויה, כלומר, האידיאל שלה וממשתה הריאלית, והאחרונה היא המסקנא של הראשונה, ועולה עד ראשה.

קמוז. כל מי שבטבעו הוא לחשוב דוקא מחשבות רחבות ואצילות בטהרתן העליונה, אין לו להנמיך עצמו ולהגביל את רוחו במחשבות בינוניות, אף על פי שהן טובות ונכבדות בעצם.

קמח. אצל המשיגים הגדולים, אין הזמן מצויר באיחור, כמו אצל רוב בני אדם, ומתוך כך אין עניני עולם הזה, אפילו היותר חשובים שבהם, תופסים אצלם מקום. ועל כן הם מוכרחים בעיוניהם לפנות תמיד אל הענינים הנצחיים, העומדים מעל לכל ענין זמן, והם הענינים האלהיים, והרוחניות העליונה. והם הם אוהבי ד', ההולכים באור פניו תמיד.

קמט. צריכים להשכיל, כמו שאין שייך זמן לגבי הנצחיות, ומכל מקום כל המציאות שיש בזמן ודאי כלולה היא בנצחיות בשלימות יותר גדולה, כן אין שינוי לגבי השינוי העליון, ומכל מקום כל קוי השינויים נמצאים בשוה ומשוה בשלימות יותר עליונה. ולא עוד אלא שכל מה שאנו חשים שינוי בכל הויה אינו כי אם לגבי דידן, אבל באמת הלא הכל הוא ענין אלהי יותר ממה שהוא דבר מופרד, באין ערוך, אם כן כל השינויים אינם שינויים, כי אם מציאויות שוות ומתמידות. והננו באים לסדר תפילה ועבודה, וכל ההופעות שבאות לנו על ידי כל כל מיני ההזרחות, בתוכן שלם, והדביקות האלהית משעשעת את רוחנו.

קנ. האדם הכואב תמיד על עוונותיו ועוונות העולם, צריך הוא תמיד למחול ולסלוח לעצמו ולעולם כולו, ובזה הוא ממשיך סליחה ואור חסד על ההויה כולה, ומשמח את המקום ומשמח את הבריות. ובתחילה צריך למחול לעצמו, ואחר כך הוא ממשיך מחילה כללית על הכל, וכל הקרוב קרוב קודם, על ענפי שרשיו, מצד הנשמה, ועל משפחתו, אוהביו, אומתו. דורו, עולמו, וכל העולמים. ובזה הוא יסוד עולם בדרגא עילאה, בדרגא של לשון הקודש, ולשון רכה תשבר גרם של חמור גרם דביש מלבר, ומתגלה כל הטוב הגנוז בכל, ובא לברכת אברהם, שאין דור שאין בו כמותו.

קנא. המוסר בקולו האלהי בא לתוך הנשמה מחיי כל עולמים כולם. ההויה היא בכללותה בלא שום חטא, החטא הוא מצוי רק בערך הפרטים. אצל הכלל הכל מתאים להרמוניה נצחית, והמעשים שההרמוניה הנצחית מתגלה על ידם הם הינם המעשים הטהורים, המשוללים מכל חטא, עוון ופשע. וחיים כאלה, שמעשים כאלה מהם מפכים, זה הוא הדבר שהנשמה דורשת, והיא משיגה אותם באור מקור חיי כל החיים, אור מקור יפעת,

אור אין סוף, שהיא אליו כל כך שקוקה, קשורה ועורגת, באין קץ ותכלית, בתשובה עילאה, בחופש עליון, בעליצות דרור, ובחרדת קודש קדשים. מליאה חכמת עולמי עולמים.

קנב. כשרון הקדושה האלהית כשמתגבר באדם, הרי הוא עורג רק אל הדביקות העליונה, בפועל, בדמיון, בציוור, בשכל, ובכל רגש ופעימת חיים. אותם אנשי קודש, אין כל העולם כולו משיג כמה הם זרים לכל עניני העולם הפעוטים, והם מיושבים רק בהחשק האלהי ומעורף קדשו. השתתפותם עם כל בני אדם היא רק חיצונית, והקשר האצילי שלהם במרומי הרוחניות העליונים הוא פועל את הקישור הכללי של כל הדור אל הקודש והנשגב, וכל הגיגיהם, מחשבותיהם, דיבוריהם ושאיפותיהם אינם כי אם האור והטוב האלהי, שלמעלה מכל מחשבה המוגבלת ומצומצמת, שהיא אצל רוב בני אדם גם בערכים הקדושים שלהם. שמחתם היא עמוקה ופנימית מאד, היא מוצאה את ביטויה רק בקרבם פנימה, בהכרתם את היקר העליון, שהוא כל שאיפת החיים שלהם. כל החכמות, הכשרונות, התורות והדרישות היותר עדינות, אינם מגיעים לאותו הגובה והעוז שבקרב עמקי נשמתם, העורגת תמיד לאור אין סוף, ומתחדשת באור שפעת בינה של הכרה עליונה, חדשים לבקרים.

קנג. תכונת הגוף היא מעוררת פעולה, והפעולה רגש, והרגש מחשבה. אלמלא ירד הגוף בנטייתו המוסרית, מצד הסיבות של חטא הקדום, היו ההפעלות הללו הולכות ישר, ופולחן הטבע, הנובע מתכונת הגוף. היה עולה ישר למכון עבודת ד' קדושה. אבל הגוף ירד, תביעותיו נעשו מעוקלות, הרגשותיו מטומטמות, ובחיי החברה פעולתו והשפעתו זעומה מאד, ובחיי ההויה הינו הסיג המפריד את האחדות הסגולית, אשר כל זה גורם, שדוקא אור מרומים מיישר הכל, והנשמה מוכרחת למשול ולהשפיע. התגלות שמימית מוכרחת להשלים את הליקוי שהארץ נלקתה, לברך את אשר נאורה האדמה. וצדיקים חכמי יסודי עולם, הינם מושפעים תמיד מזיו הנשמה, והם פוגעים בגוף והשפעותיו באמצע השפעתו, לוקחים ממנו אמ הדברים שלא נתעוותו, ומזניחים את המעוות, ואת הכל הם מעדנים ומטהרים. מכח בעלי רצון הללו, שאור ד' הוא כל בסיס חייהם, העולם כולו וכל הגות קדשו עומד, וכל ההויה עליהם תלויה. וצדיק יסוד עולם.

קנד. המסתכלים הפנימיים אינם נפרעים כלל במהלך הגיונותיהם מפני הסדר של ההסתכלות החיצונית, שאינה הולמת עם סדרם. הם יודעים שעולמם עולם ודאי הוא, והסתירות, שבאות מעולם אחר, אינן תופסות מקום אצלם כלל. וברורה היא להם האמת לאמיתה, שכל הסתירות אינן אלא לפי תנאי השכל המצומצם, שאין לו ערך כלל עם האמת הגדולה בהחלטתה העצמית. ומתוך ידיעה בהירה זו, ההולכת לפנייהם הלוך ואור, כל מה שהם יותר מתכנסים בעולמם, המלא אור וחיים, חיי קודש ואור תורת אלהים חיים, הם נעשים יותר גיבורי אל.

קנה. מתוך הידיעה הפנימית המתגברת בלב, באה הכרת התפילה. וכל מה שהכרת התפילה מוארה יותר בההכרה השכלית, ככה היא יותר פועלת בכל ערכיה הרוחניים והמעשיים, והנטייה של אמונת חכמים ההמונית הולכת היא ומתאמתת בחיים ובמציאות.

קנו. המחשבה על דבר האחדות של המציאות בכלל, מביאה למחשבה של אחדות הנשמות באופן פשוט, ומיד היא משפיעה על ידי תולדתה זו את ההשפעה היותר טובה, את האידאל של השלום והאהבה הכללית, שכל המידות הטובות האישיות והחברתיות צומחות ממנו. אחדות הנשמות מביאה לידי הכרה את הרעיון של מציאות עובדים רוחניים. מתעלים בעילוי פנימי, שלא את עבודתם האפשרית להיות מוחשת מוקיר העולם, כי אם את השפעתם על הזיקוק הנשמתי, והארת החיים כולם, על ידי הוייתם העצמית. ובהם האושר העליון נמצא בקביעות, וגורל הטוב של כל אנשי המעשה מגיע להם לפי אותה המידה שהם דבקים באנשי קודש הללו, שאור ד' חי ופועל בבהירות גדולה ומליאה מאד בנשמתם. מעולם ידענו רז זה, גודל תפקידם של תלמידי חכמים בעולם, של צדיקים וערכם. ידענו מהכתוב ומדברי חז"ל במקומות רבים. אמנם נשפל הדבר החי הזה מסיבות שונות, מפגמים שבאו באותם הראויים לבוא לידי מידה זו על ידי המתדמים אליהם, ומירידה כללית בעולם, מהתנוונות החיים על ידי הגלויות הרבות. באה החסידות המאוחרת, והשתדלה לתקן ענין זה, להחזיר את הערך החי של הצדיק ופועלתו הסגולית, שהוא רעיון מיסטי וחברתי ביחד, שעוד צריך הרבה לתשומת לב הצד החיובי והשלילי שבזה.

קנו. כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעולם הזה נשפעת תמצית זו באומה הישראלית ממש, בחמריותה ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה. וההסטוריה הישראלית היא תמצית האידאלי של ההסטוריה הכללית, ואין לך תנועה בעולם, בכל העמים כולם. שלא תמצא דוגמתה בישראל. ואמונתה היא התמצית המסולתת מכל האמונות, והמקור המשפיע את הטוב והאידאליזם לאמונות כולן, וממילא הכח המברר את כל המושגים האמוניים, עד שיביאם למדרגת שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד'. וגואלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ ייקרא.

קנח. המסתכלים הפנימיים רואים הם בחוש, שאי אפשר להם לעזוב את הלימודים הרזיים, בין בעת שדעתם בהירה. והאור השכלי מתנוצץ במילואו וטובו עליהם, בין כשהם נתונים במצב של ירידה, והענינים הרוחניים עומדים אצלם מעורפלים. הם אין בידם לעשות אחרת כי אם להחזיק במעוזם, ועם כל חובתם לעסוק בצדדי התורה הגלויים, ההגות האלהית העליונה מוכרחת היא למלא תמיד את תפקידה אצלם, ויחד עם זה יבואו לעסוק בתורה לשמה, ויתעלו ויתרוממו על ידה, נשמתם תתלהב, ורוחם יחיה בקרבם בכל מלוא אורו, והשפעתם הסגולית על העולם והחיים תוסיף עוז.

קנט. כשהאדם חפץ ללמוד, ואין רוחו מתיישבת בקרבו בכל ענין שמתחיל ללמוד, ונדמה לו אז שהוא צריך לאחוזו בענין אחר, זה בא מחמת רוב שפעת המחשבה, שהיא חפיצה דוקא לכלול את הכל, ואינה רוצה בהתייחסות של איזה דבר מוגבל. ואף על פי שהכרח הוא לנצח גם את החסרון הזה, שהוא בא מתוך יתרון, מכל מקום אי אפשר להתנהג עם ההדרכה לניצחון זה, כעם הדרכה לניצחון של חסרון הבא מתוך שפלות, כי סוף כל סוף צריכים לדעת שאי אפשר לעקור מתוך הנשמה את הנטייה של גדולה והרחבה רוחנית שכבר זכתה לה.

קס. מרגישים הם בעלי ההסתכלות העליונה את החירות העליונה. ואינם יכולים להיות משועבדים בשום שעבוד, שכל שעבוד הוא שעבוד של בשר ודם. גם קבלת עול מלכות שמים הרגילה בין בני אדם, שעבוד של

בשר ודם היא. מפני שמלכות שמים עצמה ירדה מכבודה, ונצטמצמה על ידי ההחשכה שהחשיך בשר ודם את אורה. ושאיפת החירות המוחלטה היא התשובה העליונה, ודוקא ממרום עוזה היא מיישבת ובונה את כל העולמות הנמוכים ממנה בהוד עליון, ומשיבה למקומם את כל המידות והתכונות של תום ויושר, של תורה ומצוה, שהם הולכים ומתעלים, עולים במדרגת החירות העליונה, שמתעטרת בבינה של מעלה.

קסא. מרגישים אנו את האילמות הרוחנית. הוי, כמה יש לנו לדבר, כמה גדולה היא מידת האור של הצדק והחכמה שאנו מוארים בה בתהום נשמתנו, אבל איך נגלה זה, איך נבאר, איך נהגה, איך נבליט גם קצה קצהו של זיו עליון זה, על זה סגורים השערים לפנינו. בתפילה אנו מקדימים, בתחן אנו דופקים, ברינה ושבח אנו נותנים קול, ונושאים משל והיגיון. שוקדים אנו על הדלתות, אולי ייפתחו כמלוא סדק של מחט סדקית לפנינו, וכל פיותנו יימלאו שטפי דיבורים, וכל לשונותינו ייעשו כנחלים זורמים נהרי נחלי דבש וחמאה.

קסב. מחשבה של גודל במציאות, כיון שהיא עולה על הרעיון אי אפשר שתתבטל, היא מוכרחת להתקיים, והיא אמיצת כח ללחום על קיומה, כל הפוגע בה את נפשו הוא חובל. ואם המון רעיונות עומדים נגדה, מוכרחים הם להשלים עימה, הם ישובו אליה והיא אליהם לא תשוב, הכל עולה ולא יורד, הכל מתעלה ומתפתח ולא מתדלדל והולך אחורנית. ביחור ניכר תוכן הגודל ברעיונות של חסד, שכל מה שהחסד הוא יותר מופלא, יותר נשגב, יותר מבהיק ומתמיה כל נשמה הכל הוא גילוי של אמת יותר גדולה, של גבורה של מעלה יותר רוממה ונישאה. חסד מידת עולמים היא, יומא דאברהם יומם, יומא דאזיל בכולהו יומין, ומי שנשמתו מוארה מאור החסד, לא יוכל בשום אופן לעזוב את מידתו, שהיא כוללת הכל, עולמי עד וכל אשר בהם, שהם מתאחדים לעולם גדול אחד, עולם חסד יבנה, ותמיד יעמוד על עמדו, תמיד מידתו מידת ימין אמת היא, לאהוב להצדיק את הבריות, ולשנוא לחייבם. ומדת חסדים עליונים זו, היא היא המעמדת את הכל, והכופה את הכל להיכנע מהדר גאונה, להתבטל מפני גודל טובה ועצמת רחמיה שאין להם תכלית, שאור חיי כל החיים זורם בהם בכל עוז והדרת תפארת נצח.

קסג. כל הנפילות שצדיקים העליונים נופלים מכבודם, ממעמדם. מבריאותם ומרוחניותם העליונה. באות רק מפני שהם עוזבים במעט את תוקף מידת החסד העליונה שלהם, ומזדהמים על ידי זה בזוהמת העולם המלא גבורות קשות וקטיגוריות. תחת שעליהם, שהם יסודי עולם, תמיד למתק את כל המרירות, ולהאיר את כל המחשכים.

קסד. גאותן של ישראל היא אור החסד העליון שלהם, שהם תמיד דבקים בו מראש צורים, מברכת אברהם. ותחת שרשעים אינם יכולים לקלוט אור גדול זה, ובל יחזיון גיאות ד', מסוגלים ישראל לאורה עליונה זו, ומסגלים לה את כל העולם כולו.

קסה. החירות העליונה קשורה בהארתה עם החסד העליון, ואינם שורין בעולם כי אם בטהרת המידות היותר עליונה. וטהרה זו מבערת כל קנאה מן הלב, דוגמת לעתיד לבוא, שתתקיים ברכת ונתתי לכם לב בשר. בוסר

בחלקו של חברו. ועל ידי זה שאינו נגוע במידת הקנאה, מרוצה הוא בעצמיותו, ואינו זו ממידתו הפנימית, ואינו מקנא לא את החיצוניות של חברו ולא את פנימיותו, ומתוך כך עצמיותו קיימת, ואין עצמותיו מרקיבות, כי מי שאין בו קנאה אין בו רקב עצמות.

קסו. החכמה שמתרבה מתוך קנאת סופרים, כיון שבאה מתוך קנאה סופה להירקב, וכל ריקבון יש בו סרחון, וזאת היא חכמת סופרים שתסרח בעקבתא דמשיחא. ועל ידי סרחון זה תתבטל צורתה הקודמת, ויוחל להיות מאיר אור הנשמה של החכמה העליונה, העליונה מכל קנאה. שהיא למעלה מחכמת סופרים. היא החכמה שתצא לאור על ידי שיר חדש, ושם חדש אשר פי ד' יקבנו, ויהי כזית הודו, וריח לו כלבנון.

קסז. כשאי אפשר להשיג ולהתדבק בדברים קטנים, מפני ההשגות והדביקות של הדברים הגדולים, אין להתבהל כלל, ואין לאחוז את האמצעי של נפילה וירידה, כי אם להוסיף עלייה ובהירות, עד שמתוך העלייה המזוככת יתבלטו האותיות כולן, הגדולות עם הקטנות.

קסח. המניעות מאיזה ציור של שקידת התורה. שבאות מחמת טהרת הנשמה וגעגועיה לציורים רוחניים עליונים, אין זה בכלל ביטול ומניעה של תורה, כי אם דרגה עילאה לעלות על ידה לשקידתה של תורה העליונה. כמידת רבן יוחנן בן זכאי, שלא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה, אף על פי שהיה עסוק בדבר גדול, שהוא מעשה מרכבה, שהדומיה בה הוא דבר של הכרח, מכל מקום השקידה הנובעת מעומק הידיעה ובירורה היא מתגברת על כל.

קסט. לא בכל עת ראוי האדם להופעות רוחניות עליונות, והעיתים הרבות שאין בהן הארה עליונה, הן הן הראויות להיות מקודשות ללימודים הנגלים בגופי תורה, ולעבודה מעשית. אבל כיון שאור הנשמה מתפרץ, מיד צריכים ליתן לו את חופשו, שילך ויתרחב, יצייר, ידמה, ישכיל וישיג. ישאף וישתוקק האדם לגבהי גבוהים, למקור שרשו, לחיי נשמתו, לאור חיי נשמת כל העולמים, לאור אל עליון, לטובו והדרו.

קע. הידיעה בעומק האמונה, המתעלה תמיד בהופעת האורה האלהית. היא המביאה את הענוה לעולם. האדם מתבטל מפני השלימות העליונה שאין לה קץ. אמנם כדי שיולד איזה יחש בלב לחוש את הביטול הזה עד כדי עדנת לבב פנימית, צריכים לחינוך של מוסר וטהרה, לזיכוך מידות ותיאורן ההגון. אז הענוה מתחילה להופיע, ועימה יחד גאות קודש מתנוססת, הגאווה הטהורה, המתפארת בהניצוץ האלהי שבתוכיותו, שאין קץ לערכו. הריחוק מהאור האלהי הוא מביא לגאווה מגונה, האדם מגיס את רוחו בהסתכלותו על כל יתרון שמרגיש בקרבו, אינו מתבטל מפני כל הוד נורא, שאיננו מרגישו ורחוק הוא מכליותיו. ומתוך שגדולה של שלימות אין סופית אינה מוחשת בנשמה, כל הגדולות המוגבלות אינן תופסות מקום להתבטל לעומתן. והאהבה העצמית, המתחברת לרוח הגסה, הולכת היא ועושה את דרכה. ולעומתה מין ביטול עצמי, המביא תוצאות מחפירות, הולך ונכנס בלב, הרי הכל בטל, הכל אין לו ערך, ואיזה ערך יש להעצמיות הפרטית, על כל הכשרונות

והמעלות. אמנם, הענוה והגאווה הבאות מיסוד ההתגלות האלהית בנשמה, שתיהן מאירות את דרך החיים, ואותן המידות עצמן שנולדות משכחת ד', מגבירות את החושך, דרך רשעים כאפילה.

קעא. יש מגמה אחת לתורה לעורר את הצד הרוחני העליון שבאדם, שיהיה עסוק במושכלות קדושות, ויהיה סר משיקוע בהמי גופני שמדלדל את כח עצמיותו. ומצד המגמה השלילית של הסרה מרע כל ענייני תורה שוים הם. אמנם מצד ההתגלות העצמית של האורה האלהית שמרוה את הנשמה. יש הבדל גדול בין דבר גדול לדבר קטן.

קעב. האנשים הגדולים באמת הם מוצאים בקרבם ניגוד פנימי להתלמדות, כי הכל חי בקרבם ומפכה מרוחם, והם מוכרחים להיות תמיד מעמיקים ברוחם הפנימי, והצד הלימודי הוא אצלם רק עוזר וטפל, והדבר העיקרי בהשלמתם הוא תורה דידהו, ובתורתו יהגה יומם ולילה. לפעמים אין האדם מכיר את ערכו, ופונה אחור לתורה דיליה, וחפץ להיות דוקא מלומד, מצד איזה הרגל או סברא מלומדת, כדרוש וקבל שכר. אז מתחילה עקת הירידה להחשיך את עולמם של גדולים חלשים הללו.

קעג. מגמתה של חכמת הרזים לכל מהלכה, היא פיתוח כח הנשמה עד כדי עמידה על כחה הפנימי, לשאוב ממקורה, בלי שום הצטרפות של התלמדות אמצעית. והופעה זו מביאה את כל ההויה כולה להכיר את עצמה. ומתוך ההכרה העצמית הפנימית נמשך שפע החיים, באיחוד השכל והרצון, באין הפסקה של גבולים ושל פרטים.

קעד. כל מה שנכנס בנשמה אחת מהשפעת חברתה, אף על פי שמועיל לה הדבר מאיזה צד, שסוף כל סוף הוא מקנה לה איזו ידיעה, או איזו הרגשה טובה ומועילה לפעמים, הוא עם זה מזיק לה גם כן, במה שהוא מערב יסוד זר במהותה. ואין העולם משתלם כי אם במעמד של שלילת ההשפעה הזרה, ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמור דעו את ד', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. המהלך השולל את ההשפעות הזרות לגבי כל פרט, אף על פי שנראהו בצורה הורסת, הוא הסתירה המביאה לידי הבנין היותר קיים ויותר משוכלל, והוא המבוא היחידי לחיי עולם הבא, שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה עדן בפני עצמו, עדנך לא נאמר אלא עדניך. ההכרה הכללית באומה להישמר מהשפעות זרות היא יסוד התחייה, והיא חודרת בתור תסיסה פרטית, מחוללת הריסות, עושה מהפכות, ובונה עולמות חדשים, קיימים ובהירים.

קעה. כל מחשבה שהאדם קונה אותה בבירור, הרי היא מחיה אותו ומעודדתו, וכל רושם של מחשבה שאינו מבורר, הרי הוא מדכא את הרוח. כל השייך לאדם, לפי ערך רוחניותו, מוכרח הוא לפי זה להיות תמיד הולך ומשתדל בהתבררותו, כדי שיהיה עומד בשלימות צורתו הרוחנית, ולא יהיה צריך להיות מדוכא בדיכאון רוחני במצב העצמיות היותר חשובה שלו, שהוא המצב המחשבתי. מובן מזה, שהשאיפה המרוממת את הכל אי אפשר להיות אחרת כי אם לאשתאבא בגופא דמלכא, שהיא עריגת הדביקות העליונה, שאינה משארת אחריה שום דבר חוצץ. כי עימך מקור חיים, באורך נראה אור.

קצו. עיקר השמיעה בקול ד' הוא מה שמקשיבים את כל התהלכה של דרכי החיים לכל פרטיהם, אל הקיבוצים הכלליים לפי הבדליהם, ולכל יחיד לפי ערכו, מתוך החכמה הכללית העליונה, החיה ומחיה את כל ההויה. וכל מה שהפרטים נובעים מתוך החיים הרוחניים העליונים הכוללים, שהיא חכמת נשמת אל בעולם, בצורה יותר ברורה, האדם שומע ומאזין יותר בבירור את קול ד' הדובר אליו, מורה ומצוהו ממש. אני ד' אלהיך מלמדך להועיל, מדריךך בדרך תלך.

קעז. משיח יפרש תורת משה, בזה שיתגלה החיזיון בעולם איך יונקים כל העמים והמפלגות האנושיות את לשד חייהם הרוחניים מהמקור היסודי האחד, ומכל מקום יתאים התוכן לרוח כל אומה ואומה על פי תולדותיה, וכל עניניה המיוחדים, המזגיים והאקלימיים, וכל פרטי השינויים האיקונומיים והתכונות הנפשיות לכל שינוייהן, עד שהעושר של הפירוט לא יהיה חסר מאומה. והכל יהיה מתאגד ויונק ממקור אחד, בידידות עליונה וביטחון פנימי איתן. ד' יתן אומר המבשרות צבא רב, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות. וההתיישבות המוחלטה של האיחוד הרוחני של כל העולם האנושי, בצורה המקיימת את כל הטוב של החופש הפרטי, האישי והקיבוצי. היא התחלה למה שהוא יותר נעלה ונשגב, להרעיון הגדול הנובע מגילוי האחדות העשירה של כל ההויה כולה, בכל זיוה, חינה ויופיה, ובכל מתקה ועינוגה, וכל הוד רעננותה ורעם גבורתה, בשפעת חסדה ועליצות שלותה העליונה.

קעח. כל ההויה כלולה היא בנקודה אחת. כל הגודל המצויר לנו, כל הריבוי וכל העושר, כל הריחוק וכל ההפלגה, הכל הוא ערכי לעומת מידת הקוטן החלקית הקטנטנה שלנו, השרויה בציור הבוסרי שלנו. למופלג נחשוב, אם נאמר שהאחדות של ההויה היא מענינת אותנו יותר מכל דבר, מפני שאנו חושבים שהענינים השבורים והקטנים הם יותר מתאימים לנו. אבל זוהי טעות נוראה בערכנו. אין לנו דבר מקביל כי אם האחדות, הגודל, הרוחב, הגובה, העומק, העליונות. ההתנוצצות, ההתחדשות, הפוריות, הזרמיות, התעודדות חיי השירה וההכרה, ברקים תדירים, ומאורות מתחדשים לרגעים, וכל אלה בכל גדלם אינם באמת כי אם נקודה זורחת אחת, נקודת ההויה, נטף של ניצוץ אלהי. והערכים המשוים שלנו, אינם כלל ערכים חיצוניים, כי אם פנימיים, עצמותיים. והעצמיות הלא היא הגודל האלהי, השיגוב הבלתי סופי, למעלה מכל גדרי כמות ואיכות, ולגבי ערך ערכים של אין ערוך זה, שהיא מדידת האמת, הכל הוא רק נקודה זעירה אחת, שאי אפשר כלל לצייר את איחודה. הכל הוא רק דוגמת אטום אחד לעומת אור אין סוף. וזאת ההשערה היא המקרבת אותנו יותר אל בהירות האמת. מכל מיני ההזיות שעל דבר פירודים וריחוקים, ועולמות שונים, זמנים מופלגים, תקופות ודורות. וסיבובי יצירות. הוי על קטנות נשמה כזאת, המתפלאת ומשתוממת על מה שהוא כל כך ראוי להיות, על מה שהוא כל כך מסודר, וכביכול טבעי, שאלמלא הפעוטיות המלווה את הגאווה הגסה של אמרת הטבע וחכמתה, היה אפשר לומר ביטוי זה ביותר מנוחת לבב, ביותר מילוי נשמה.

קעט. כל חלק גלוי שאינו מוכר כראוי, בין מן התורה, בין מן העולם, עומד הוא כמו מסך מבדיל שמסתיר את האור הנשגב של החלק החבוי והנסתר, שאינו מושג כי אם בצפייה פנימית בהירה. ובחוק זה נעוצה היא החובה של השקידה התדירית להרבות תורה וחכמה. בתור יוצא מן הכלל, יש שאיזה סדק מתהווה בכתלי המערה

הסותמת את האורה העליונה, והאור החבוי מתנוצץ פתאום, שלא על פי הדרך המודרג של הידיעות הגלויות. ניסים כאלה צריכים לקבל בשמחה, אבל אין סומכין על הנס, והסדר התדירי הוא לבוא מן הגלוי אל הנסתר, מהפרטים אל הכלל.

קפ. אי אפשר לחיות בלא השפעת אמונה של קדושה. מחשבת האדם כל כך צרה היא כדי לבאר על ידה את עומק היש, שכל כך הוא קשור אליו בכל מהותיותו, עד שצריך עזר על היחש של החלק המצער, של האני שלו, אל הכל ואל מקור הכל, מכחות היותר עליונים. ואלה הכחות מתנוצצים על ידי הופעת הקודש שעל ידי הצינור הטהור של הקדושה, של עליית השמים, של התגלות האלהות בעולם ובחיים, במדע וברגש, ביצירה ובתולדה. והחיים טעונים חקיקת חוקים. החוקים הולכים ונפעלים מכל ההויה, מאוצר הכל, הולכים דרך כל שלבי היצירה, באים עד לידי הקיבוץ, עד להלאום, פועלים בעמקם לפי הערך שיש לכל קיבוץ בהכנתו. עד שבא הרושם להחטיבות המיוחדת של כנסת ישראל, שהיא יצירה מפליאה, רבת ההרכבה ואיתנית ההתאחדות, ולה תורת חיים, ממלאה את כל הסביבה, מקפת וחודרת, מחייה ומקיימת, בפירוט מיוחד, שדוגמא לה אין למצוא. אבל השוואה עם ניכיון של חילופי הערכים אנו מוצאים תמיד באין הרף. ויותר ממה שאי אפשר לכל יחיד וכל עם לעקור מתוכיותו את כל אשיות חייו, אי אפשר לעקור מכנסת ישראל את נשמת נשמתה, את קישורה האלהי, את זיו העליון של הופעת עולמה, ועולמים כולם, הקשורים באחדותה המופלגה ובריבוייה הנאדר.

קפא. השכל הישר הוא יסוד הכל. הרגשת הטוב והאמת בבינה פנימית, בלתי מתעוותת על ידי שום נטייה בעולם, היא נתיב האורה המובילה את הכלל ואת הפרט לאושר עולמים, ולאושר זמני המתאים לאושר הנצח.

קפב. להפנות את הלבבות ולהעסיק את המוחות במחשבות נאצלות, שמקורן ברזי תורה, נעשה בדור האחרון הכרח גמור לקיום היהדות. וירידה זו בעצמה, שהביאה את הכרח ההשתמשות באמצעי נשגב זה, היא היא העלייה.

קפג. צריכים להפריד את הגבורות זו מזו, על ידי מה שמציירים בעמקי הנשמה שאין פגם אחד מקושר ליתר חלקי החיים. באופן שעבירה לא תוכל לגרור עבירה. וכמו שבנפש, על ידי זה אין חלק רע אחד מקושר לחבירו, פועל הדבר ככה בעולם, ומתכנס החלק הטוב ביחד, ומנצח את הרע לגמרי. הצדיקים הגדולים, שהרגשת המוסר שלהם היא עמוקה מאד, מוכרחים להחזיק במידה זו, העושה פיזור לרשעים, שכינוס בא על ידי זה לצדיקים.

קפד. כשחושבים על דבר האלהות, לפעמים הולכת היא המחשבה בצורה שוללת את העולם, כלומר שהציור האלהי בגודלו, בעוזו, בקדושתו, ביופיו, בגבורתו, באין סופיותו, מאפס את ההויה כולה. וכולא כלא חשיבין, לאין דומין. זאת היא המחשבה הבאה מתוך הגבורה, והמתלבשת במידתה. ויש עוד ציור יותר מבוסס, שהמחשבה האלהית משלמת היא את העולם, היא נותנת לההויה כולה את ערכה הנכון. מצד מחשבה שממקור חסד כזאת, הולכת אהבת העולם וכל הבריות ומתגברת, בכל המילוא שהאהבה האלהית, והמחשבה הצלולה

בענין האלהי, מתמלאת ותופסת יותר מקום בעולם. בזה החושב לא נפרש מן העולם, אלא מעלה את העולם אל העדן העליון, העדנה והרוממות האלהית.

קפה. התבוננות פשוטה היא שיותר גלוי הוא ערך היחש שיש להעולם אל האלהות מצד הרוחניות שבו, שהם כחות הרצון וההכרה שבהויה, ממה שהוא גלוי מצד החמריות, שהם כחות הפועלים המיכניים. וכמו שהדבר גלוי בעולם, כך הוא עוד יותר גלוי באדם. ולפי זה, היחש העליון שיש למחשבתו של האדם עם האלהות הוא יותר גלוי, והוא הדין לרצונו ולכל נטייתו הנפשיו, ומתוך היחש הגלוי מתברר היחש המסותר. וזהו היסוד להערכים הגדולים של האהבה, היראה, הביטחון, האמונה, הדביקות, הידיעה, הקנאה, התשוקה, העונג, השמחה, הגעגועים לאלהים, והתגלותם המעשית בכל המידות ובכל המעשים, בכל התורה ובכל המצוות, בכל ארחות החיים וככל גילויי השכל, הרגש והדמיון, בכל תפילה ושירה, בכל חפץ ושאיפה. אשרי אדם עוז לו כך, מסילות בלבבם.

קפו. יש לפעמים שאי אפשר לעסוק בתורה. ולא בשום פעולה ומצוה, ושום עסק עולמי, מפני שמתגבר הרצון להיות קשור בציור העליון של נעימת אור אין סוף. וצריכים אז ללכת בהדרגה, שלא להיפרד מהתשוקה הקדושה הזאת, שהיא יסוד הכל, וההשכלה היותר עליונה, המחיה את כל התרבותיות האנושית, וכל גוני העולמים השונים שבהויה כולה, אלא לתקן את האור הגדול על ידי תיקוני כלים, והמשכת רצונות בתור קוים ונקודות. שהם יהיו מתאימים להגיוני תורה ודרכי מצוות וארחות חיים בעולם, בכל ההליכות של דרך ארץ, ובזה מיישבים את העולם ביישוב עליון של קודש.

קפז. חכמת האמת מלמדת אותנו את האחדות העולמית, את הצד של השיווי שיש למצוא בהויה כולה, עד למעלה למעלה, לדימוי הצורה ליוצרה, ואיך ללכת בדרך אורה זו בלי מכשול. הגשמיות והרוחניות, הציור והשכל, השפל והנישא, איך הם כולם תואמים, מתאחדים ומוקשים. ועל כולם את הערך של הופעת החיים שלנו ביקום, ביצירה כולה, רוח האדם בעילוויו, על ידי הכרה צלולה והתנשאות רצון מטהר וגמור, המתנשא לבוא עד לידי השלטת רצונו על ההויה, מפני עוזו וחשיבותו של הראשון. זאת היא המגמה של הדביקות האלהית הבהירה, העולה ממעל לכל המדעים המוגבלים, שרוח האדם המעורפל רואה אך בהם את עולמו הרוחני.

קפח. להעלות דברים בטלים אי אפשר כי אם על ידי גילוי רזי תורה, וכשגילוי האור של סתרי עליון בא בשפע, מתעלים כל הדברים היותר שפלים, ומתראה בהם האור הצפון במעמקים. ועל כן בעקבתא דמשיחא חכמת סופרים תסרח, ומתרכים דברים בטלים רבים בצורה של ספרות, של קיבוץ, ועל ידי התגלות אורו של משיח יהפכו כולם לקדושה. והיה פריז למאכל ועלהו לתרופה.

קפט. צדיקים עליונים, מיתוק הקדושה שבנשמתם הוא למעלה מכל גילוי של תורה ועבודה, שנשמתם היא גילוי התורה והעבודה בזוהר היותר עליון. ועל כן לעולם צריך שיהיו בשלוה גדולה, בכח גופם, בכבודם, בכל

צרכיהם, ולא יהיו תשים ולואים, ולא ייעצבו כלל, כי אם תמיד יהיו מלאים חיל ושמחה, ואור החיים שבעצמיותם הוא מבסס את העולם ואת הנשמות כולן.

קצ. מתוך קטנות אמונה נדמה, שכל מה שבני אדם מזדרזים לחזק את מעמדם, להילחם נגד הרעות המתרגשות בעולם, לרכוש להם מדע, גבורה, יופי, סדר, שכל אלה הינם דברים היוצאים מחוץ להתוכן האלהי שבעולם. ומתוך כך עין צרה צופה מתוך כמה אנשים, שלפי דעתם עומדים הם על הבסיס האלהי, על כל התקדמות עולמית, שונאים את התרבות, את המדעים, את התחבולות המדיניות, בישראל ובעמים. אבל כל זה טעות גדולה היא, וחסרון אמונה. הדיעה הטהורה רואה את ההופעה האלהית בכל תיקון חיים, יחידי וציבורי, רוחני וגשמי. היא מודדת את הענינים רק במידת התועלת שהם מביאים, או הקלקול שהם מקלקלים, ובמידה זו לעולם לא תהיה תנועה חייבת כולה, כשהיא עוסקת לברוא איזה דבר, בין גשמי בין רוחני. יוכל הדבר שיהיו בה מגרעות, אבל בכללותה, הכל הוא מכלל היצירה האלהית ההולכת ופועלת. לא תוהו בראה לשבת יצרה.

קצא. ישנם תיקוני עולם כאלה, שאי אפשר להם שייעשו על ידי צדיקים, כי אם על ידי רשעים ואנשים פגומים בדיעות ומעשים. אמנם על ידי תשובה מאהבה, והתאמצות גדולה להרבות קדושה בעולם, בתפילת צדיקים ישרה. זוכים שגם צדיקים יוכלו להשתתף באלו התיקונים, שעל פי הסדר הנהוג אינם רגילים לצאת כי אם מידי רשעים ואנשים רחוקים מהקדושה. תיקונים הללו כוללים תיקונים חברתיים, כמו מכשירי עבודת אדמה, מלחמות, שישנן מהן שהן דרושות הרבה לעולם. המצאות מעשיות, וישנם מהם תיקונים רוחניים של כמה חכמות מעשיות ושכליות, שהנשמה המעוטרת בחסידות ובהתנשאות נפש לקדושה אינה יכולה לחדור לפרטים הללו. רק על ידי עלייה גדולה של המהלך הרוחני אפשר לזכות לברכה עליונה זו, של כיבוש כל תיקוני עולם על ידי צדיקים ואנשי קודש.

קצב. כשכח המדמה בריא בקדושתו. מרגישים במציאות האור האלהי בנשמה ובעולם. ועל יסוד ההרגשה הזאת באה אחר כך ההשגה התורית, ומאירה באור חיים גדול מאד. והמעשים הטובים והמידות הטובות מוסיפים מציאות חיים באור הדמיון הנשגב הזה. ורוח הקודש מתחיל להופיע בעולם בהוד והדר, לרומם גוי, ולהחיות רוח שפלים.

קצג. כשהצדיקים מאמינים בעצמם. בכוחם הגדול ובקדושת נשמתם העליונה, הם מוסיפים דביקות אלהית בציורים בהירים, וממשיכים על ידי זה לעולם שפעת חיים של קודש, של עונג ונחת. וסגולת רפואה, אריכות ימים, ברכות שדים ורחם, ואור תשובה ושמחת מצוה מתרבים בעולם.

קצד. כשמרגישים איזו פחיתות של מידה רעה בפנימיות הלב, אין לאסור מיד המלחמה לעקור את התכונה של המידה, כי אולי תצטרך תכונה זו במקום אחר לטובה. גם אין להחליט על פי הסקירה הראשונה שהמידה הנדמית לרעה היא רעה. אלא כיון שלפי הסקירה הישרה הרי התכונה מוכרת לרעה, צריכים לכובשה, להעלימה, לכסות עליה בתורה ובמעשים טובים. תחת המכסה העתיק הזה, הרי היא מתפתחת באופן טוב, והיא

מזדככת ומסתננת, ובהמשך הזמן תופיע באור בהיר של מידה עליונה טובה. ובדרך הלימוד והחינוך העצמי, המצורף להשכלה גבוהה במושגים הרוחניים, יתבארו כמה דרכי עצות, איך להשאיר הכחות הנפשיים ודרכי התפעלויותיהם במצבם הבריא, ולהעלותם במעלות הקודש.

קצה. סימן טוב לתשובה מעולה קורת רוח פנימית, והארת השכל בהשגות עליונות. בהירות הציור ועוזו הקודש של טהרת כח המדמה. המלביש את ההבנה העליונה, הכוללת כל ארצות החיים כולם.

קצו. הטבע העולמי וכל יציר פרטי, ההסטוריה האנושית וכל איש יחידי ומעשיו, צריכים להיות מסוקרים בסקירה אחת, כתוכן אחד בעל פרקים שונים, ואז ממהרת האורה של הדיעה המביאה לידי תשובה לבוא.

קצז. המשכילים הגדולים צריכים לשאוב את אור הקודש שלהם ממרומי השכל. לא מהתפעלות הנפש, ולא מלהבת הדמיון, ולא מפשטיות האמונה לבדה, כי אם מכל האור של כל אלה בשורש שרשו, המואר במקור ההשכלה היותר טהורה, בזיו הנשמה.

קצח. שיטת המחשבה בציור המזוכך של השלילה הגדולה, הדרושה להכנת הדביקות באור אין סוף, מזככת את כל כחות החיים, ומעלה אותם מכל שפלות, ומעלה גם כן את כל השייכים להמייחד, החושב את המחשבה הגדולה הזאת בכל עומק גודל רוחו ונשמתו, בעלייה רוחנית בהירה. והתפילה המתייסדת על יסוד צימאון עליון זה, היא ספוגה כולה ברוח הקודש בהירה, וקולעת את מטרתה כקשת וחיצים ביד גיבור. בחרבי ובקשתי, בצלותי ובבעותי.

קצט. הענוה היא חותם הטוב. אהבת הענוה מעומק לב, היא לבוש הטוב מבחינה אחת, ומבחינה שניה היא עטרת הטוב ונזרו העליון. החשבון הצלול שתכונת הגיאות היא מאוסה, שכל בעל נפש מכובדת כל דהו יתרחק מהתגאל בה, זהו חשבוננו של עולם, המרומם את האדם הרמה רוחנית פנימית, ומכשירו לאור תורה וחכמת אלהים.

ר. כל תשוקות שבעולם, כל קנאות סופרים שבעולם, וכל חמדות של תורה וחכמה שבעולם, לא יזיזו את הצדיק העליון מיסוד הדביקות האלהית הקבועה, שהיא הצלחת חייו, ואור העולם כולו, ומקור חיי כל. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה.

רא. הפשטיות של אהבת ד', ותענוג הקודש שבה, כוללים בקרבם את כל אור העולמים, את כל חמדות החיים הגשמיים והרוחניים, וכל העינוגים שבעולם הינם כלולים ביסוד עונג זה בתמצית הקדושה והטהרה. עד שהעונג העליון שבמסירות נפש הוא רק ניצוץ קטן של אור מופלא זה, ודוקא באהבה בתענוגים, הממתקת בעומק מתקה יסורי בשר נוראים, כמסרקות של ברזל בגופניות, ויסורי גיהנם ברוחניות, על ידי העברה של

צדיקים במעמקיו, היא מכילה קצת התגלות של עומק אור עונג זה, שמהפך ברוב כחו את כל המרירות למתיקות מוחלטת. וממילא מתעלה ציור זה, החי בלב קדושי הדורות, למרום החיים, ועל ידי התערבות כח החיים בזרמי הנשמות הרבות, מהפכים את כל החטאים, העוונות והפשעים וכל קטיגוריהם, לזכויות ואורות נעימים, בנועם ד' של תשובה עילאה.

רב. התרחקות ארעית של צדיקים מציור הדמיון הקדוש בעניני אלהות, מוסיפה להם עוז ואומץ של קדושה. ואם ההתרחקות הזאת גרמה הוספת ידיעה בעניני חול, מתהפכת ידיעה זו לתוכן קודש מבריק. ומכל מקום אי אפשר לעשות כן לכתחילה, והרי הדבר עומד במדרגה של מצות שכחה, שחסיד מקריב עליה קרבן הודאה.

רג. יראה של שטות היא מה שמתיראים מהמשלים הגשמיים שברזי תורה. הלא יודעים אנו ברור שכל אלה אינם פוגמים מאומה את היסוד המאיר של טהרת אמונת אל אחד ברוך הוא, אלא הם מוסיפים בנו אור ובהירות להבנה, וכשרון הסתגלות לאורה האלהית. ואנו אין לנו כי אם לשנן, ללמוד, להכין את התכונה הגופנית והרוחנית באופן המתאים להוספה קבועה של אור עליון זה, המפכה בכל עת ורגע מעיינות טהורים ממקור שרשו. וכפי רוב הבינה, ועומק מסירות הנפש אל הדביות האלהית, האהבה המליאה משתפכת מגנזי היראה, לחדש את חיי הרוח בצורה של בריה חדשה בכל יום תמיד.

רד. יגדל רוח האדם, יסקור את החומר והרוח בסקירה גדולה אחת, המוות יאבד לגמרי את ערכו, ייכחד מן המציאות, מתוך הכרה בהירה וידיעה בטוחה. החיים יתפשטו על הכל. הטבע הרוחני והטבע החמרי, הטבע ונשמת הטבע, הטבע ולמעלה מן הטבע, הכל יעשה אגודה אחת. החפץ האישי, בהיותו מבוטא במהלך עליון למקורו, התפילה, זהו הגילוי האיתן של גודל הרוח, התוכן התופס מקום היותר חשוב בעולם משוכלל, מה שהיה נכבד כל כך מתוך נטייה אינסטינקטיבית, ייכבד הרבה יותר בהכרה של מדע צלול. בכדי לבוא למרומי כל מגמה בפועל, בעולם הגדול הכללי ובעולם האישי, יחד עם כל הדרכים מכשירי השכלול שחולל המדע, החוש והרגש, הגאונות האמנותיות והגבורה הממשלתית, תבוא התפילה. מה שנודע רק ליחידי סגולה יודע לכל, וטוהר הרצון וחוסנו, בנטותו בעוזו לסוד אלוה, זה יהיה ראש מגדלי התרבות העתידה, שתתנוסס בתפארה מידי עם עולם, בשביל העולם כולו. כי ביתי בית תפילה ייקרא לכל העמים.

רה. סגולת הדיבור תתגלה בעולם אחרי התגלות סגולת הרצון והמחשבה. הערך של דיבור פשוט, שברכה היא ברכה, וקללה היא קללה, ושאומר הגזור צריך להיות קם, זאת היא חטיבה של התגלות כח היצירה העליונה שברוח האדם בכל מילואו. מובן שהשקר המילולי וכל דברים בטלים יסחו מן העולם, ושפת אמת תיכון לעד.

רו. הרוצה לשמור מנוחת נפשו, ייזהר מכל דיבור הנראה כגסות הרוח. וכשיתברר לו בביור גמור שטעם גסות הרוח ההדיוטית כבר פג ממנו, ונכנסה בו רוח טהרה של ענוה, רק אז לפעמים יוכל להתיר לעצמו, אחרי זיכוך גדול. להביע דבר המסמן את הצד הטוב שבעצמיותו, בשביל טובתם של מקבלי השפעתו, או בשביל התעוררות

רוחנית הנדרשת לפעמים לעצמו. ותכף שירגיש מזה מוסר כליות פנימי, יבין שעוד לא הגיע הזמן לכך, וישוב למידת הענוה מתוך לב טהור, ולב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה.

רז. כשבאים לשוב בתשובה צריכים לדעת שאין שום מניעה בדבר. ואפילו אותם הכ"ד דברים המעכבים את התשובה, תכף כשמבקשים לשוב עליהם שוב אינם מעכבים. ואין לבטל שום נטייה של תשובה, לא קטנה שבקטנות מפני שפלותה, לומר שאין הרעיון הקטן ראוי לפי מידתו שהאדם משער את עצמו, ולא את הרעיון היותר גדול, לומר שהוא גבוה יותר מערכו, כי הכל עולה ומצטרף ביחד לקומה שלימה ועולם מלא של תשובה, שהוא יקר, גדול, וקדום מכל העולמות האחרים.

רח. מה שמוטבעים לפעמים במניעות גדולות, בין בענינים שבין אדם למקום בין בענינים שבין אדם לחבירו, לא יעכב כלל את התשובה הרוחנית, וכיון שמבקשים לשוב אל ד' שבים, והאדם מתחדש כבריה חדשה. והציצים המעשיים, שצריכים לזירוז גדול לתקנם, יצפה עליהם תמיד לתקנם, ויסגל לעצמו מידת השפלות ביותר כל זמן שלא תיקן איזה דבר בפועל ממה שיש לו לתקן בדרך מעשי, וישתוקק לתיקון השלם, וממילא יבוא הדבר לידי כך שיעזרהו השי"ת לתקן הכל בפועל. אבל גם כשלא נזדמן לו עדיין התיקון, בין מצד מניעות חיצוניות, או מצד מניעות פנימיות, שעדיין אין הרצון שלו תקיף כל כך, וההסכמה לדרכי התיקונים המעשיים עדיין לא באה לו בהשלמה, מכל מקום יאחז בתשובה הרוחנית בכל עוז ואומץ. ויהיה תקיף בדעתו, שסוף כל סוף אחוז הוא בתשובה, שהיא ענין יקר מכל מה שבעולם, וירבה בתורה, במידות טובות, בחכמה ובהנהגה ישרה בכל מה דאפשר לו. וישפוך שיחו בתפילה לפני קונו להוציא אל הפועל את חלקי התשובה שעדיין לא יצאו אל הפועל, בעבור עצמו, ובעבור כלל ישראל, ובעד כל העולם כולו, ובעד תיקון הכללי של השכינה, אור ד' בעולם, שיהיה בתכלית השלימות. וישתוקק שכל הנשמות תהיינה מתוקנות ונהנות מזיו השכינה. והכל ישבעו טוב ושפעת חיים.

רט. ישנם שני אופנים של דביקות המתנוצצים באדם. האחד הוא בא מצד התורה, ואף על פי שאינו מרגיש בפנימיותו כי אם הארה נשמתית רוחנית, בלא אותיות של הלכה ושל מצוה, מכל מקום הוא בא מכח הארת התורה המעשית. והשני בא מצד עצמות הארת הנשמה, ביחוסה אל אור ד' בעולם. וישנם בכל פרטי הבחינות של אלה שני המינים של דביקות ד' המתנוצצים בנשמה, חילוקים לענין דרך השימוש שבהם, ולפעמים צריכים למזג דוקא מין אחד בשני.

רי. כל העולמות מתגלים בתוך הנשמה. וכל מה שמעמיקים בדיעה הפנימית של תוכני הנשמה, מתגדלת הידיעה על הכל. ונשמת העולם, ואור המקורי של חיי כל, מתגלה ביותר, כל מה שהגילוי העולמי מתרחב הוא בתוכיות הנשמה עצמה, עד שאור ד' מאיר על האדם לפי רוב הסתכלותו בנשמתו.

ריא. המצוות שבזמן, מעלות את הנשמה הפרטית של האדם אל אוצר הכלל כולו. ההצלחה הרוחנית גדולה היא כשחושבים להאיר את הנשמה מאור הגנוז שבכל מצוה בזמנה. ודבר בעיתו מה טוב.

ריב. הסוכה היא שמחה עליונה מאד, עד שאינה יכולה להיות קבועה, כי אם דרך ארעי. אבל היא עומדת במקום אחד, מפני שגלי האור של השמחה שוטפים, ואחד מתעלה, ומיד בלא שום הפסק השני, החדש, שהוא יותר מאיר ויותר משמח, יורד ונשפע. על כן נראה כאילו הכל היא סוכה אחת, ובאמת בכל רגע ורגע, ובכל חלק מחלקי הרגע, ישנה סוכה חדשה ממש. ומפני שהשמחה היא מהתחדשות, וכאן ההתחדשות היא תמידית, על כן הוא זמן שמחתנו.

ריג. האדם צריך להכיר מנטייתיו הפנימיות את התוכן שהוא צריך להוציא מן הכח אל הפועל, וישמח תמיד בחלקו, ויחזיק בו בכל תוקף. ואם מרגיש הוא שיש לו תכונה מעורבת מכמה נטייות הפכיות, אל ישים אל ליבו מה שאצל רוב בני אדם נטייה אחת סותרת לחברתה, לחשוב שגם אצלו הדין כן, כי אז יאבד בידים חלק גדול מעצמיותו. אלא ידון, שכיון שכך הוא טבע נפשו, הינהו מוכשר לאחד בקרבו את הענינים שאצל רוב בני אדם הם מפורדים, והשלמת חוקו תלויה היא דוקא בהשלמתם של כל החלקים וכל הנטייות השונות והמנוגדות. וזה נוהג בין בעבודות מעשיות, בין בהשגת תורה וחכמה, בין ברגשי הנפש ותכונות המידות. כי כלל הכל הוא, שראש דבר תהיה הכרתו הפנימית, ואחר כך תבוא ההכרה החיצונה, שגם היא צריכה, מן הסביבה ומן העולם בכללו.

ריד. המעמד הרוחני של רוב בני אדם רחוק הוא כל כך מהתוכן הפנימי של התורה והאמונה האלהית, וממילא מהרעיונות המובעים בתורה ובתפילות, וממוצרים במצוות המעשיות, עד שרק אחת משתי אלה יוכל לקשר אותם אל זה הגובה : או הכרה פנימית בעומק האמונה הנשמטית של האדם ושל כנסת ישראל לפרטיה, עד שלמרות מה שהחיצוניות היא כל כך שפלה ומגושמה, עולה על כל עריגה עילאה בלתי פוסקת למה שהוא רם על כל רמים ; או סמיות המונית, שאינה מכירה את הריחוק של תכונת עצמיותה המתגלה, מהאורה העליונה המתבטאת ומתבקשת בקשר האמונה והיהדות בכלל ובפרט. בעת אשר תיפקחנה העינים לראות את הריחוק, יחרד כל המחנה מנפילה חצופה ואיומה. אבל התשובה כבר מוכנת היא אז, לבוא אל הצד העליון שבקישור הקדושה, דהיינו ההכרה היחסית מצד הסגולי הפנימי. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד', מגן עזרך ואשר חרב גאותך, וייכחשו אויביך לך, ואתה על כמותימו תדרוך.

רטו. כשמתפללים מתפשט כח הרצון. והדבר המפשט את כח הרצון ביותר, הוא כשמכוונים במילוי הרצון אל ד', כשהמחשבה דביקה באלהים, והרצון דבק בו אז בקשר מחשבתי פנימי. אז כל כחות הנפש מתגדלים מעל כל גבול, והרצון הטוב והמעולה, בהתפשטו ביותר, פועל הוא את טובו. התפילה היא פעולה ממש. ככל פעולה שהטבע שלה מורגש, אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל, ושל התוכן האלהי הממלא את נשמתו. ותפילתן של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה בערכי העולם כולו, מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפילתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממידת רגזנות למידת רחמנות. אין הפילוסופיה, המבינה את העדר השינוי ברצון ד', יכולה לגעת בגובה זה, שהוא כולל בקרבו את כל השינויים בהשוואה נצחית. בתנועות הרצון של האדם כלפי האלהים, בכירור טובו, מופיעה בהשוואה זו

התגלות אור ד' באדם ובעולם לטובה, כמו שכל ההוויות הטבעיות פועלות את גילויי שינוייהן מתוך ההשוואה האיתנה של המציאות כולה.

רטז. כל חוג של מדע יש לו תחומי ידיעותיו והרגשותיו המיוחדים, אבל פינות יש בכל מדע ועולם של רגש, שנוגעות בהן אלו באלו. ולפעמים יש שמתגלה כשרון גדול, החש שכל עולם עליון שופך אורו על העולם התחתון, ועושה בו הארות גדולות, וחיים נישאים, הרבה יותר מערכו המיוחד הרגיל של התחתון. תהום אל תהום קורא.

ריז. כל מה שהופעת הכרת כח היוצר נגלה יותר בקרב האדם, כל מה שנשמתו מזדככת לראות את מעשי ד' בסוד היצירה, ככה מתקדש רוחו בקרבו, ויצירתו שלו, דיבורו, נעשה אצלו חביב וקדוש, הוא מתחיל להוקיר את ערכו, ותוכן של דברים בטלים מתבטל אצלו לגמרי. מתוך מעמד נפשו המיוחד הוא מרגיש כבר את היצירה הגדולה שהולכת ונוצרת בעת הבעת הדיבור, ובשום אופן לא יעיז מטבע רוחניותו להרבות שיחות חולין. יראת הדיבור הריק מונחת כבר בקרבו פנימה, מאוחדת עם דעת ד' העמוקה השוכנת ברוחו. הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו.

ריח. כשעושים איזה דבר בנטייה של חולין, של גופניות ובהמיות, אם רק הוא של היתר, תכף כשמתעוררים לשוב על זה מתעלים כל הכחות ומתהפכים לאצילות ולקדושה. במצות עשה לא זו משם עד שמוחלין לו, ובעניי היתר תכף כשעולה ברעיונו לשוב הרי הוא מתקדש. והפעולה וכל כחה מתקדשים עמו, והעיצבון הבא מתוך תענוגי חול מתהפך מיד לשמחה של מצוה. ולישרי לב שמחה.

ריט. המשיגים הכוללים בקרבם כמה ענפים, בדיעות, במידות, בתורה ובעבודה, מוכרחים הענפים להיות אצלם לפעמים מכחישים זה את זה, ממוך ריבוי יניקתם במקום מצומצם, והם מוכרחים להתרומם למקור האחדות תמיד, ששם כל הענפים הם בחטיבה אחת, והשגה כללית אחת מחיה את כולם. ומכל מקום צריכים הם סעד מגדולים בעלי מקצוע מיוחד, שעל פי רוב הם יותר מפורסמים בעולם, מפני שההמון תופס את הזיו של מקצוע פרטי שמתרבה, הרבה יותר ממה שהוא תופס את הגודל של עושר רוחני כללי. ואלה הנשמות המיוחדות בחוגן. משפיעות הרבה עוז וקדושה על הנשמות הכלליות, והנשמות הכלליות מתעשרות הרבה על ידי חיבורן עם המקצועיות, והן חוזרות ומשפיעות עליהן שפע גדול מאד, הרבה יותר ממה שקיבלו מהן. כי כל דבר פרטי כיון שהוא נשפע לתוך נשמה כללית, נהפך אחר כך בכח עיכול רוחני לדבר כללי ומקיף הכל, הכל לפי ערך הכלליות ומדת ההקפה של הנשמה הכוללת.

רכ. בשביל פגם שמרגיש אדם בעצמו במידותיו, אין ליפול כלל מסדרי העבודה הרוחנית של ההשגה, והתורה, והמצוות, והדביקות האלהית העליונה. וסוף כל סוף שכל המידות תתעלינה. ותתהפכנה לטוב עליון. והמותר שלא יהיה מתקן כל כך ישמש כדורדיא לחמרא, לשמור מחימוץ ומכל פגם צדדי.

רכא. אני מבין איך העריגה היותר עליונה שבחיים היא להשלימות הנשמית היותר גמורה. והשלימות הנשמית הישראלית היא בעלת כח עליון, ובעלת חפץ אדיר, והיא מרגשת את עצמת חילה. ויודעת היא הנשמה שתתאחד באור ד' על ידי הגלמת כל חייה על פי התורה והמצוה, על כן אוהבת היא את המצוות עד אין חקר, והנני מרגיש אהבתי למצוות, ושמחתי הפנימית בהן מרוב כל.

רכב. צריך צדיק להאמין בעצמו שהוא ראוי לשמוח במצוות שמחה שאין כל העולם כולו כדאי הוא לה, שמחת עולמים. ובפרט בזמני שמחה, שאין קץ לאושר המתגלה בעצם הזמן ובמצוותיו מגרשים לגמרי מן הלב את כל החשבונות הקודרים, שהאדם יכול להעיב על ידם את חייו הרוחניים, שמחים בד', בקדושת גילוי אורו בתוכיות נשמתנו, המתאגדת עם תוך העולם כולו, ועולה בהכרתה בשלהבת פנימית, להתקשרות רוחנית באור ד' ועליצתו, בעוז קדשו המחיה כל, ממלא כל ומקיף הכל, מחולל ומוליד, צדיק כביר.

רכג. תורה שבעל פה מונחת בעצם אופיה של האומה, שמצאה את ברכתה על ידי הגילוי השמימי של תורה שבכתב. בהתגלותה, נמוכה היא תורה שבעל פה מתורה שבכתב, כי הרי הגורם הראשי למצוא את נתיבתה היא התורה שבכתב, היחש העליון של האומה עם האלהות העליונה, עם המגמה של המגמות, עם הנצח וההוד שבעולמים ומלמעלה של כל כללותם. אבל בצורה הפנימית, הלא התורה ניתנה לישראל בשביל סגולתם הפנימית העליונה, הרי גרמה סגולה אופייית גנוזה זו להופעת תורה מן השמים עליהם, ונמצאת עליונה תורה שבעל פה בשרשה משורש תורה שבכתב, חביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה.

רכד. אין להתפעל ממה שהלב מושך לפעמים לאיזו תאוה או לאיזו מידה שאינה מהוגנת, ולהחליט בשביל כך שכל הופעה עליונה של חכמת קודש אינה הולמת לו. פתיות היא זו. האדם נתון תמיד בסבך של חיים גופניים, חכמת אלהים מקדשת את חייו, וגם מגדלת אותם. סוערים בלב לפעמים דמיונות ונטיות בלתי רצויים, שהם עומדים מוכנים להתבטל מפני הדר ד', המתגלה בנשמה בהדרת קודש.

רכה. הצדיקים, עיקר נפילתם באה מתוך הענוה היתירה שלהם, שבעצמה הרי היא המידה היותר גדולה מכל המידות, ענוה גדולה מכולן. כשהם באים לשוב, מתעטרים הם עוד יותר בענוה, והיא מגדילה בעיניהם את האורה הרוחנית שבנשמתם האלהית, וטסים בבת אחת בתשובה כבירה. המוחה כעב וכענן אמ כל הפשעים, ומעמידה אותם על כמתי עולם, לרנן לשם ד'. רננו צדיקים בד', לישרים נאווה תהילה. בד' תתהלל נפשי. ישמעו ענוים וישמחו.

רכו. אף על פי שסדרי העולם ומנהגיו ונימוסיו, מנגדים הם את ההופעה האדירה של רזי תורה. מכל מקום מתגברים הצדיקים על כל, והם חיים אח חייהם על פי סוד ד' ליראיו בשלימות גמורה. והעולם כולו משתעבד להם באמת שעבוד פנימי גם בעת ההעלם, וסוף הכבוד והממלכה הרוחנית של צדיקים העומדים לפני ד' תמיד, לבוא בכל הדר גילויה. והצדיקים עצמם מכירים, שבאמת העולם וכל נימוסיו, שנראים כל כך מתנגדים לאורה העליונה האלהית ותביעותיה הנצחיות, הם באמת מסעדים ותומכים לה, סמוכים עליה, והכל אומר כבוד ושירה

בלחי פוסקת לקודש ד' שלמעלה. וכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הצדיקים כך עולה מן הרשעים, וכשם ששבחו של הקב"ה עולה מגן עדן כך הוא עולה מגיהנם, וסוף הכל להתעלות, להתמתק ולהתקדש. וחכמת צדיקים מקשקשת לפנייהם כזוג, בחדות רוח הקודש, ורואים הם את העתיד באור ההווה, ומחיים בזה את ההווה של העולם לאור העתיד, וממשיכים נועם עולם הבא בעולם הזה. ומרבים על ידי זה בעולם שלום וברכה, נחת ועדנים. וכל הבריות וכל החיים מתברכים ומתעדנים, מתעלים ומתקדשים, שקויי טל חיים ומלאי ברכת עולמים.

רכז. רזי תורה מתבארים על פי כל החכמות שבעולם, ועל פי יראת שמים הטבעית, שבספרים מבוארת היא בחובת הלבבות יפה. והיסוד התחתיתי הזה הוא החומר, הראוי לקבל את הצורות היותר עליונות מקדושה של מעלה.

רכח. הענין האלהי בכללותו הוא מאיר מעצמו בנשמתו של כל בעל נשמה אצילית, והלימודים והעיונים אינם אלא מכינים כלים, שעל ידם תהיה האורה הכוללת את כל הצורות כולן מתפרטת לצורות רבות, כדי שהעושר הרוחני יהיה גדול ואדיר מאד.

רכט. הצדק התחתון מתגלה במיצר. מעונה הוא האדם מספקות, וגומר בדעתו, הלא בכל אופן הדרך הישרה היא שמירת תום ויושר, קבלת אבות ורגשי קודש. באמונה פשוטה, שהיא נקראת בגדר אולי, וספק, לגבי האמונה העליונה, שהיא ראשית דעת. אוכל אולי, כולי האי ואולי. ומתוך נחל אית"ן זה, שהוא רק משמש לעיקר המובן, בא אדם לנחל עדנים של עצמות המובנים, ששם העדן הודאי מזיל את בשמי עינוגיו.

רל. לפעמים אדם נופל מדעתו, כששומע גדלות של בחינה אחרת שאינה מידה שלו, ונעשה מבוטל בעצמו, והעיצוב מתחיל לעמם את זוהר נפשו, מפני שכל מעמדו הרוחני נעשה אז כהה לפני אותה מידת הגדלות, שאינה לערכו. צריך אז להתחזק בעצמו, שלא לקנאות בחלקו של אחר, ולהשתמש רק משפלות זו לפי המידה הראויה לבצר כח הגאווה, שלא תזוח דעתו עליו, ומכל מקום יהיה מרוצה ושמח בחלקו מאד, ויוסיף להחזיק במעוזו, ואז יבקע כשחר אורו, וארוכתו מהרה תצמח.

רלא. צריכים להעמיק מאד באמונת התשובה, ולהיות בטוח שבהרהור תשובה לבד גם כן מתקנים הרבה את עצמו ואת העולם. ומוכרח הדבר שאחר כל הרהור תשובה יהיה יותר שמח ומרוצה בנפשו ממה שהיה בתחילה. וקל וחומר כשכבר בא הרהור לידי הסכמה של תשובה, וכשהוא מחובר בתורה וחכמה ויראת שמים, ומכל שכן כשהתכונה של האהבה האלהית פועמת בנפשו. וירצה את עצמו, וינחם את נפשו הנהלאה, ויחזקה בכל מיני חיזוקים שבעולם, כי דבר ד' הוא: כאיש אשר אימו תנחמנו כן אנכי אנחמכם. ואם ימצא בעצמו חטאים שבין אדם לחבירו, וכחו חלש מלתקנם, מכל מקום אל יתיאש כלל מהתקנה הגדולה של התשובה, כי הרי העוונות שבין אדם למקום ששב עליהם הרי הם נמחלים, ואם כן יש לדון שהחלקים הנשארים שלא תיקן עדיין יהיו בטלים ברוב, מאחר שכבר נמחלו חלקים רבים מעוונותיו על ידי תשובתו. ומכל מקום אל יניח ידו

מלהיזהר הרבה שלא להיכשל בשום חטא שבין אדם לחבירו, ולתקן כל מה שיוכל מהעבר בדרך חכמה ואומץ רוח מאד, הינצל כצבי מיד וכציפור מיד יקוש. אבל אל יפול ליבו עליו על החלקים שלא סיפקה ידו לתקנם, כי אם יחזיק במעוז התורה ועבודת ד' בכל לב, בשמחה, ביראה ובאהבה.

רלב. המחשבות השונות אינן סותרות זו את זו בעצם. הכל אינו כי אם התגלות אחדותית, המתראה בניצוצים שונים. אמנם כשם שהגופים מטילים צל, ומעכבים את האור, ומלקים על ידי זה את המאורות, כן הצללים הרוחניים מעכבים את ההבהקה האורית של חלקים המקבילים אליהם. והצללים הם תולדות הדמיון שלא הוא לגמרי בקרני השכל, או ההתפעלות שהרגש מתפעל מיתר הרעיונות. שלא ידע איך לקשרם, על ידי השינוי הנמרץ של הופעה חדשה, בלתי מורגלת. וכל זה הוא בכלל מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, הגויים יחתו, וישראל לא יחתו, הקשורים בחי העולמים, באור אין סוף, במקור הכל, באחדות השלם שלפני אחד, המרומם מכל ברכה ותהלה. הם עומדים עדי עד על עמדם. יהמו יחמרו מימיו, ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים, קדוש משכני עליון. ד' צבאות עימנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה.

רלג. מתרגלים להביט בהווה הרוחנית, על ידי זיכוך מחשבה, וטהרת מעשים ומידות. מקשיבים לקול הזרם הרוחני המוחלט, ההולך ומתגבר על ידי כל דיבור טוב, כל מחשבה מאירה, וכל מצוה ומעשה של קדושה. הרוחניות הפרטית מתעלה על ידי גילוייה, ההתגלות היותר עליונה היא בתורה וחכמה עליונה, ועם העילוי הפרטי הרוחניות הכללית מתעלה, השכינה נגאלת מגלותה, העולמים הנפרדים מתאחדים, ברכת החיים והשלום הולכת ומתפשטת בעולם. והגורם לזה, העובד, המאחד, המתרומם בחשקו ובמחשבתו המטהרה מעל כל קטנות הרגילה להיות למטבע בעולם, המכווצה על ידי יצר הרע, על ידי מחשך הדמיון, על ידי מאסר ההיגיון הצר האחוז בנטיית לב בשר, הוא רואה עולמים מאושרים לפניו הולכים ומאירים, ומשליטים את הטוב על כל, מחזירים את כל האבידות, מתקנים את כל הקלקולים, מרוממים את הנשמות, וממלאים עדנה ונחת את כל חללו של עולם.

רלד. כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה, בהשפעה רוחנית, מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה, ואת תחתית טהרת הדם, הבשר, הדמיון והרגש. ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים לכללות הכל באיגוד חי, נדרשת היא הטהרה המדויקת. ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כל כך לפרטי טהרה מעשית. הלא כה דברי כאש נאם ד', מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה. החסידות האחרונה פנתה אל הרגש והדמיון יותר מאל השכל והמעשה, ובשביל כך העירה הרבה את תביעת הטהרה. לכתחילה, בימי עזרא, היתה המגמה לקשר את ישראל אל הקודש והמקדש גם בצד התחתית, שהוא אחד מדרכי החינוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה. הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתטית, ונשארה השפעת השכל בדליגתה הרוחנית מצורפת אל המעשה. ונשאר בשביל כך פנוי המקום של השלבים הרוחניים הממוצעים, הרגש והנטייה הבשרית, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת. יצאה הדייקנות של הטהרה מכלל החובה, ונשארה קשורה בצפייה

אידיאלית, במושג של קדושה וחסידות ליחידים. עד שבאה החסידות האחרונה וחפצה לשתלה בהמון. כמובן יש כאן גרעין בריא, שצריך הגבלה ופיתוח. בייחוד ראוי הוא להתגדל ביחד עם תחיית האומה בארץ ישראל, בחיבור ההגדלה של השיקוע ברוחניות, מצימאון בריא, ומדיעה קבועה ומסוימת, להברות את כל האומה ואת שורש נשמתה, בכל תכונת החיים שלה, שהטהרה הבשרית היא אחת מגבורותיה. כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא אל תוך המחנה, והיה לפנות ערב ירחץ במים, וכבוא השמש יבוא אל תוך המחנה. ועל כולם אמור, כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך, והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ובכל מקום שהגבורה העממית הישראלית מתגברת, מיד מוכרחת לבוא תגבורת הטהרה הבשרית והרגשית, עם כל תכונתה, להזדווג עמה, וכל אלה הינם מכינים בסיס למעמד חי, אורגני, הכולל את התחייה כולה, מראשית ההפשטה העליונה עד אחרית עליזת החיים ורעם גבורתם. ונתתי צבי בארץ חיים.

רלה. החכמה האלהית ברום טהרתה, תוכל לחולל מחשבות השעריות בלב כל נבון, אבל הוודאות שלה היא מסורת נקיה, וזאת היא תהילתה. וההבדל שבין המשוער ובין הוודאי, אפילו באותה ידיעה עצמה, הוא עמוק מכל תהומות. וקל וחומר שהוודאות יש לה תנאים אחרים, והתיילדות מציאותית כזאת, שאין להשערה העיונית שום חלק בה. והמסתכל הטהור לעולם הוא שט בהשערותיו הנאדרות בקודש, וחי בעצם קישור הווייתו באמונת הקבלה, מנאמן לנאמן, עד ראש צורים, חכמים, סופרים, זקנים, נביאים, יהושע, ומשה, אבות העולם, וראשון אדם, כולם ניתנו מרועה אחד, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא.

רלו. העוסק בתורה לשמה נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, על ידי מה שעולות החדשות ההשעריות במלוא חייהן אל מרום המסורת האלהית העליונה. ומחיבור שני יסודות הללו, פורחות נשמות משופעות מחיים קדושים ורעננים, המרימים את הערך של העולם כולו למדרגה עליונה ומוארה, המגיעה כל מחשכים.

רלו. לפעמים שומרים את הכלל, בקישורו וברוחניותו, על ידי השפלת רוחו והנמכת אורו. אמנם היא אינה מידה קבועה, רק לשעה נוהגת היא. לכן ומעטי את עצמך.

רלח. התכלית האחרונה של היצירה היא הידיעה, לפי הפילוסופיה. ואין הדבר נפרך כלל מצד רגשי הלב החפצים למצוא את התכלית בכל יחיד והידיעה רחוקה היא כי התכלית של הידיעה מתפלשת היא בכל יחיד מצד כללותו, וכל הדרכים המכשירים אל הידיעה, הם הם המכשירים את החיים המדיניים והמוסריים. ידיעת הנמצאות כוללת את המציאות מצידה הרוחני, האידיאלי, כשם שהיא כוללת את המציאות החיצונית. ונמצא שזיכוך הרעיון, המידות, העבודה, האהבה והיראה האלהית, העריגה של הקדושה העליונה, וביסוס החיים היחידים והחברותיים שעליהם, הם הם יסודי המגמה האחרונה, מצד ההתעלות הבאה על ידיהם להרוממות השכלית של האצילות האלהית, המיישבת את הנשמה בעושר ושובע של ההויה האלהית, המדשנת בעינוגיה את עצמות כל דורשיה, ועושה את כוס חייהם רויה, מלא דשן.

רלט. כשהדאגה הרוחנית הפרטית מתגברת בלב, אז נשכחים עניני הכלל כליל. האומה, העולם, העולמים, גורלם, שעשועם, חיותם והשתלמותם, כל השאיפות הללו החיות ונשגבות לעד, נדמים כשר בשירים על לב רע. האדם מתקטן, נעשה כנקודה זעירה, שחורה וחסודה. ובהצטמקות פנימית זוכר הוא את ימי הגדולה, את חזיונות קדשו ושיטותיו העליונות, ובגודל ואומץ עולה הוא ממעמקי שאול תחתית למרומי מעל, וד' אור לו. כי נפלתי קמתי, כי אשב בחושך ד' אור לי.

רמ. אנו רואים, שכשמביטים על העולם לשופטו מצד ההשפעה של הנגלות שבתורה לבד, בלא השפעתה של תורת חסד הנובעת ממקור ההשכלה האלהית הצפונה, מתגדלת מאד מידת הדין, שנאת הבריות, ויאוש מכל צד. ואין דרך לעמוד במעמד נפשי מתובל בקדושה בדור שפרצות רבות מזדמנות בו, כי אם בהצטרפות של הדייקנות העולה מהשפעתה של התורה הנגלית, עם חסדה ואור פניה של התורה הצפונה, שאז מתמזגים החסדים והגבורות ביחד ובאים לידי מיתוק.

רמא. המוכשר להסתכלות הנסתר, חי הוא באמונת הנסתר, והגלוי אצלו הוא רק הזרחות כהה מהנסתר, המאיר בברק השכלתו הגדולה. וההשכלה הנסתרת היא מיוחדת בכל אדם בצורה מיוחדת לו, היא מאוגדת עם העצמיות המיוחדת, שאינה נשנית ונכפלת בשום אופן, ואינה נמסרת בשום הגה והסברה. יהיו לך לבדך. וצדיק באמונתו, שלו דוקא, יחיה. ומתוך האמונה המאירה שלו, המכינה לו עדן בפני עצמו, יוצא הוא לטייל בחצרות ד' שרשות הרבים מעורבת שם, ונעשית דעתו מעורבת עם הבריות. יפוצו מעינותיך חוצה, ברחובות פלגי מים. והפלגים הללו מתרחבים כנהרות, מתוך הים הגדול של האמונה הגדולה, הגנוזה בעמקי הלב, ולמקום שהנחלים באים, שם הם שבים ללכת.

רמב. העצות המעשיות בהדרגת הכלל והפרט אינן מופיעות בהדרגה, פרט מתוך פרט, בבעלי המידה הגדולה, שהם הינם היועצים הכלליים באמת. אלא מתוך צפייה עליונה כללית מופעת העצה בכל עת דרישתה. ואחרי ההופעה הכללית מתבארים הם פרטיה, שלפעמים יתערב בזה גם השכל הרגיל בניתוחו.

רמג. הדרישה לזיכוך המידות אינה נפסקת לעולם. כי גם אם זיכך האדם את מידותיו בהיותו במעמד רוחני ממוצע, כשמתגדל מוציא הוא תעלומות חיים ממעמקי התוהו, שבאים אצלו לידי גילוי נפשי, ואלה החלקים עדיין לא נתבררו מעולם, וצריכים תמיד זיכוך חדש. ומתוך כך צדיקים שאין הגידול פוסק מהם, שהרי הם הולכים מחיל אל חיל, עוסקים תמיד בתשובה בפועל, שאחד מחלקיה החשובים הוא זיכוך המידות ובירורן.

רמד. לעולם צריכים לכוון, שלא יביא זיכוך המידות לחולשת המידות, טהרת הרצון לדלדול הרצון, השפעת האמונה לביטול הארת השכל. וכפי מה שיכוון האדם את דעתו לשם השלום והאמת, ייגלה לו אור ד' בצורה יותר תמימה ובהירה, בלא דלם.

רמה. בעלי העבודה קראו הראשונים להמסתכלים הרזיים, והוא הסגנון המיוחד והאופיי שלהם. הם אינם בעלי הנאה, בעלי עריגה לקבלת פרס, חייהם הם חיי עבודה. לא סימבולים הם מצוותיהם, כי אם עובדות, מצחצחות ומעלות הכל, מטיבות לכל ומאשרות את הכל. והמצוות אינן נגבלות אצלם, הכל הוא מצוה, בכל דרכיך דעהו, כל מעשיך יהיו לשם שמים. מתנשאים הם מעל כל חיי החול, והם הם הגדוד של עבדי ד', ששם נאה להם. הם העומדים ומשמשים, כצבא המרום במרום, ויותר מכל מרום. הם הם החיים וקיימים בחיי עבודתם בעולם הזה ובעולם הבא, הם הם שבמיתתן קרויין חיים ואינם חפשיים מן המצוות לעולמי עולמים, תלמידי חכמים שאין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, הולכים מחיל אל חיל, מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש.

רמו. אם מזדמן הדבר, שאוכל אדם במחשבה פסולה או נמוכה. והוא שב מיד לאחר האכילה לרומם את מחשבתו וכחותיו בתשובה מאהבה, הרי הוא מתקן את העבר, כאילו היתה תחילת האכילה בכוונה טהורה. וזמן העיכול, הראוי לברכת המזון, מסוגל יותר להרמה עליונה זו, הראויה לכהני ד', אשר את לחם ד' הם אוכלים, כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

רמוז. מקובלים אנו, שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל בפרק שהתחלת תחיית האומה תתעורר לבוא. השלוה הגשמית שתבוא לחלק מהאומה, אשר ידמו גם כן שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה, ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ. השאיפה לאידיאלים נישאים וקדושים כליל תחדל, וממילא ירד הרוח וישקע. עד אשר יבוא סער, ויהפוך מהפכה, וייראה אז בעליל כי חוסן ישראל הוא בקודש עולמים, באור ד', בתורתו, בחשק האורה הרוחנית, שהיא הגבורה הגמורה המנצחת את כל העולמים וכל כחותיהם. הצורך למרידה זו היא הנטייה לצד החמירות שמוכרחה להיולד בכללות האומה בצורה תקיפה. אחרי אשר עברו פרקי שנים רבות שנאפס לגמרי מכלל האומה הצורך והאפשרות להתעסקות חמרית. וזאת הנטייה כשתיולד, תדרוך בזעם ותחולל סופות, והם הם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם כולו על ידי מכאוביהם.

רמח. הטוב והרע האידיאלי שייך הוא אל המציאות בכללה. אם תיערך המציאות לטובה בכללותה. תהי הדעת נוחה, וגם הפרטים הסובלים מתפייסים, בשביל שהם נמצאים על כל פנים בעולם שיסודו טוב. ההשגה בטוב האלהי היא מוכרחת לביסוס ההויה, וכשנוכחים שכל העולמים כולם אינם אפילו כערך של איזה ניצוץ לפני גלגלי אורים עולמיים לגבי אור שכינת אל, מופיע אז אור הטוב בנשמה.

רמט. האלהות העולמית, כלומר ההויה של העולמים, החיות שלהם, הקיום, המציאות. הרוחניות והעצמיות, המעדנתם, הממלאתם ישות, המעלתם תמיד ממדרגה למדרגה, הכל הוא בכלל אור מלכות, ה"א האחרונה של שם הויה, המתגלה בשם האדנות. אמנם המטרה האידיאלית של הויה הכל, האורה העליונה שבגללה ראויים כל העולמים להימצא. שהיא הרבה יותר ויותר עליונה בקודש מגופם של כל העולמים כולם, היא מידת התפארת, שכל זיום של כל העולמים תלוי רק כפי אותה המידה שהם מתעצמים עם האידיאל של הויה, ועד כמה שהם מתאחדים בו, ושמתם ועינוגם, פדותם וגאולתם, הם רק באותו הערך שהזיווג והייחוד העדין מצוי בין תפארת

ומלכות. וכל מגמתנו בכל פינותינו אי אפשר שתהיה אחרת כי אם ליחדא שמא דקוב"ה, אידיאל הכל, ושכינתיה, שהיא הכל, שבא על ידי הנועם השופע ממקור הכל, המקבל לשדו משורש מקור הכל, המתעלה עד למעלה מכל עומק של שורש ועיקר, ולפני אחד מה אתה סופר.

רנ. כח החיים הקדוש האצור ברצון החפשי שלנו, כשהוא מתעלה בהוד נצח קדשו, הרי הוא מוסיף אומץ גדול לעושר הרצון שבהויה כולה. והעולמים כולם, בתור חטיבה רצונית מלאה חיים, מתעלים הם, והעולמיות כולה. בזויה האלהי היא מתעלה. ומאור האידיאליות הכללית של התפארת האלהית, שופע אור חדש של חיים חדשים, להופיע נשמות חדשות מלאות אונים, להושיע לכל כושלים ולעודד כל נדכאים, לשום שפלים למרום וקודרים שגבו ישע.

רנא. כשמכוונים לאיזה מבוקש בתפילה, צריך לשים לב שכוונתנו היא להסיר את הרע והחושך מן העולם, ולהגביר את הטוב ואת האור של החיים האלהיים במילואם, שבהופיעו איננו ממלא רק חסרון אחד בלבד, אלא הוא משלים את כל החסרונות וממלא את כל הפגמים כולם, ובגודל נשמתנו הרינו חפצים דוקא בשלימות הגמורה והמוחלטת.

רנב. כשהמוכשרים להצצות רוחניות רחבות דוחקים את עצמם להצטמצם בחוג צר של דיעות ומעשים קטנים, מתדלדל כחם אפילו במידת השימוש של הדברים היבשים המעשיים, מתוך כאב עצום שנשמתם מרגשת. הם אין להם רפואה רוחנית גם לצדדים המעשיים שבתורה ובחיים רק על ידי ההגברה העצומה של הדיעות העליונות, עד כמה ששאיפתם מגעת, לעומק, לרוחב ולגובה, בלא מעצור מצידם. עלה והצלח.

רנג. צדיקים גדולים תמיד צמאים הם להניח תפילין, ולהיות מלוכשים ומעוטרים בתפילין. ותשוקה זו בעצמה היא בחינת תפילין דקוב"ה, והיא מאירה באור חיים המתנוצץ על ידי תפילין דרבינו תם, והמידות והמעשים הטובים ואור התורה היוצא לפועל על ידי תשוקת קודש זו, היא דרגת תפילין דשימושא רבא. וכולם יחד עם עוז ופאר לישראל. להודיע שהשקפת עולמם השכלית, ורגש לבם החזיוני, מתוך מעין הקודש הם נובעים.

רנד. הדביקות העליונה להקב"ה, שמתמדת בלב הצדיקים חושבי המחשבות הגדולים, היא מזכה את העולם כולו, ומגינה על כל המעשים, ומכרעת את ישראל לכף זכות, ומקרבת את הגאולה, ומעלה מעמקי שאול גם את הנשמות הנידחות, ופותחת בעולם צינורות החסדים הנאמנים, שהם מתעלים באורם על כל הדינים המצומצמים, עד שאפילו אותם הרשעים שעל פי סדר עבודה המתגלה על דרך המעשים היותר קדושים וטובים אי אפשר לזכותם מזכים אותם על ידי הטוהר העליון של הדביקות האלהית. שהיא מבררת ומצחצחת את המעשים. והיא דרגת בור כפים, ימלט אי נקי ונמלט בבור כפיך.

רנה. הדביקות השכלית באלהים, אין בה עמל כי אם שמחה ועונג, אבל הדמיונית, לפעמים מרגישים בה עונג וחדות לב, ולפעמים טועמים על ידה טעם של מרירות. ואף על פי שמיצר ומימר לי מכל מקום דודי לי ובין שדי ילין. והשכל והדמיון מתאחדים אחר כך לנקודה אחת, ושם שדי מתגלה עליהם, שכל, דמיון, יו"ד.

רנו. המחשבה האלהית בטהרתה עומדת היא באדם, ובכל משיג נברא, רק ברגע המצומצם החדש של התגלותה, אחר כך היא מתערבת כבר עם הבשר ועם הגבולים, ומתעכרת. וההתמדה של האורה העליונה באה רק על ידי ברקים תדיריים, רצוא ושוב כמראה הבזק, שלפעמים מתוך תכיפתם הם נראים כאור אחד נמשך, שהנקודות מתחברות יחד והוות לקוים. ומתרחבים הקוים ונהיים לשטחים, והשטחים מתעבים והיו למעוקבים, לממלאים את כל המצוי, למגשימי ההויה, למהווי הישות המעשית. ד' בחכמה יסד ארץ.

רנז. קשה הוא הגזל, שמכניס ניצוצות דרים בתוך ארג החיים של הנשמה, ולזככם ולהעלותם אין בידו, מפני שאינם שייכים לשרשו, ואין כחו שולט עליהם, והרי הם מעכבים את כל סדרי מעלות הקודש, בנפש, ובעולם, ובמדרגת הזמן, בחיי שעה ובחיי עולם. ומכל מקום ישנם כמה דרכים לתקנת השבים, בייחוד בספק גזל, ובגזל הנאכל, הקשה, שגם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו. שהם מתקשרים באגד החיים מיסוד חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים, שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח. וגם במידה זו אין צדיקים מטרידים את מחשבותיהם בתדירות, לבלי להפסיק את הדביקות הרגשית, הרצונית והשכלית, עד אשר ייבקע עליהם אור שחר של תיקון מלא, אשר לא יעזוב ד' את חסידיו. פדני מעושק אדם, ואשמרה פיקודיך.

רנח. העבודה הטהורה והתפילה התדירית בעד הדורות כולם, ובעד כל העשוקים ברוח וחומר, היא במדרגה העליונה של צרכי רבים, שצדיקים גמורים מתקנים בזה את פגם הגזל שאינו ידוע למי גזל. של כל המדרגות, ובכלל זה כל חטאת האדם שבין אדם לחבירו.

רנט. הרעיון של העלאת הניצוצות, כשהוא מתגלה בנשמה בתור הכרה פנימית, כבר מחייבת היא את המשיג ללכת תמיד בדרך עבודת קודש זו. שהוא יסוד של בכל דרכיך דעהו. ומתוך עבודת הפרט בא הוא לעבודת הכלל. להצדיק את כל התנועות של הטבת המצב החמרי שבאדם ושבאומה, עד שהוא מתדבק לאהבת ישוב ארץ ישראל שנתגלה בימינו, וברוב אורה הוא מעלה את הרעיון ואת נושאו, ומאירם באור החיים. וארחותיו כולם של אוהב ישראל בקדושה כזה מתעלים, עד שאכילותיו הן קרבנות ממש, ושתייתו נסכים, וכל סדרי חייו מערכות קדושות, משפיעות אור וחיים לגדודי מעלה וצבאות מטה, ובכל תושיה יפריח ציצים ופרחים, ולרגעים יפוצו מעינותיו פלגים יבלי מים. ואהבת הבריות אין קץ מקננת תמיד בלבבו, וחדות עולמים חיה בנשמתו, ונהנים ממנו עצה ותושיה בכל עת ובכל שעה, וכלביא יקום, וכארי יתנשא, להמתיק גבורות ולהרבות חסדים טובים. על כל עולם מעולמי עד, ועל כל רוח ונפש מכל יצור.

רס. כשם שצריכים להעלות את המידות והמחשבות הרעות לשרשן, כדי לתקן ולמתקן, כן צריכים להעלות את המידות והמחשבות הקטנות, אף על פי שהן טובות אבל אינן במעלה גדולה ומאירה, למקור שרשן, ולהאירן

באור של גדולה. וכשם שמועילים לעולם כולו בעליית המידות והמחשבות הנפולות, כך יותר מועילים ומטיבים לעולם על ידי העלאתן של המידות והמחשבות הקטנות כשעולות לאורה גדולה. ומידה זו של העלאת דברים קטנים לגדלות אינה פוסקת בכל עת ובכל שעה, והיא התשובה הגמורה שצדיקים גמורים באים על ידה להיות עולים במעלות בעלי תשובה.

רסא. הרצון מורה יותר על הרוצה, ממה שהמעשה מורה על העושה, והוא הדין שכל מחשבה מורה יותר על החושב, מכל מה שתורה כל פעולה על פועלה. ומתוך כך הצדיקים משכילי האמת אינם מסתפקים בכל הסתכלות שבעולמים כולם. עד שהם חודרים לתוך ההסתכלות האצילית, ומשם הם שואבים את החיים העצמיים שלהם ושל כל היש, לקלוט על ידי תכונה זו את הדביקות היותר רוממה של אור ד' העליון על כל, ולאשתאבא בגופא דמלכא, בנחת רוח שאין לה דוגמא וערך בכל עדן שבעולמים.

רסב. ההארה שהיא למעלה מן האותיות המחשביות, דוחקת היא את האותיות ומטשטשתן. ומכל מקום מוכרחות הן האותיות להיות משתתפות עם ההארה העליונה, אלא שהקרבה המצרנית ביותר מביאה את התוכן לידי התנגשות, ההארה סובלת בהגבלתה על ידי האותיות, נגד הטבע המתרחב שלה, והאותיות סובלות דוחק של התפשטות נגד טבען. ועל ידי צער גדול, וברחמים רבים, וברוב תפארת וגודל אמת, מתאחדים אלה שני היסודות, של הארה רוחנית עליונה שאינה סובלת גבולים, עם אותיות דורשות הגבלה ובירור מצומצם, לבנות בנין עולם קבוע. ורחל ולאה, שהן אחיות צרות, בונות שתיהן את בית ישראל בכחו של יעקב, אשר פדה את אברהם מצער גידול בנים, והיה לתפארת ישראל ברחמים רבים. תתן אמת ליעקב.

רסג. כשקדושתו של אדם מגעת למידה כזו, שהטוב שבעצמיותו הוא המכריע בחייו, אז יוכל להיות מתקיפי עולם, וכחות גופו ונפשו ראויים הם שיזרמו בדרכם בחיים במילואם, כי כל אשר יאמץ יוסיף שפעת טוב, חסד, אור וחיים. אבל בזמן שלא נזדכך עדנה, והרע שבו מרובה על הטוב, אז ראוי לו להשפיל דעתו, לשבור לבבו, להיות רך כקנה, ורצונו יהיה רפה כמה דאפשר, רק לדבר מצוה ברורה יחזקהו ויאמצהו, עדי יאיר עליו אור ד' ויזדכך כראוי, ויבוא לו תור הגבורה, להיות מגיבורי כח עושי דברו.

רסד. רגש היראה והחרדה המונח תמיד בלב הצדיקים, אף על פי שלכאורה לפעמים הוא מדכא את גופם ומדכדך את רוחם, הוא ממלאם אורה גדולה, ומנחילם חיים מלאים וטהורים, שיאכלו פרים הם ודורותיהם לאורך ימים. והדכדוך הגופני שעל ידי היראה, הנובעת תמיד מתביעת האורה האלהית העליונה שבנשמתם, הוא מעדן את העולם ואת החיים, מיישר את המידות, ומרבה את התרבות ואת השלום בעולם, ומציל את הבריות מהמון רעות, מדבר וחרב, מכל מיני פחד ומהומה, ומציל את עצמם ואת המון נפשות רבות מעמקי שאול ומכליונות רוחניים. וסוף כל סוף מביא עליהם רגש יראה זו, שהיא אוצר החיים של יראת ד' טהורה, את כל העוז והאומץ. את כל העונג והשמחה שהם עלולים לקבלם, במלוא חפניהם. יום יום יעמס לנו, שהקב"ה נותן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו ישועה ורחמים.

רסה. מפני גסות הרוח אין יכולים להנהיג את עניני הגוף כראוי. ואם באה גבהות דקדושה בלב האדם, צריך להגביה את מחשבתו למעלה מעלה, עד מקום השויון הגמור של אפסיות החילוק שבין רם ושפל, ואז חוזרת תכונת ההדרכה הגופנית לאיתנה, ומתקנת בסיס לכל ארחות החיים, בחיי עולם וחיי שעה.

רסו. כשמעלים הדברים למעלה בבהירות הכוונה, מתוספת תמיד ידיעה בעושר המציאות העליון, וחשק אהבת עולם ואהבה רבה לאור אין סוף מתבסס בעדן החיים, והביטו אליו ונהרו. ובהיסח הדעת ועניותה מתקדרים פני שמים, והוד שלמעלה נהפך לדוח ולאפס מדולדל, והזיקוק השמימי, הדורש את תפקידו בחזקה, מדכא את כל יתרון האדם, ומכהה את אור השכל וכל תוכני החיים המלאים. ומתוך שהזיקוק לשורש כל יש, הוא דבר מוכרח, מוטבע ונמשך באין הרף, מתייבשים מעינות שפעת החיים מן העולם על ידי רפיון ידים מתורה דלעילא. והכל חוזר לאורו ולחיי המבריקים על ידי תשובה עליונה. מליאה דיעה ושכל טוב, המוארה באור תורה שבחכמת ישראל מורשת אבות, המליאה אצילות עולמים. וחיי עולם נטע בתוכנו, זו תורה שבעל פה, בכל דרגותיה ובכליל תפארתה.

רסז. העונשים החברתיים, בייחוד בשביל היזק ממון, יש להם שני מקורות נפשיים; טוב ורע. האחד נובע מתוך ההכרה שאסור לעשות עוולה, והעושה עוול צריך שיוסר כדי שתתחזק ההכרה הטובה הזאת. והשני בא מתוך צרות עין, שהאיש האחר אין לו ליהנות בשלי, או לנגוע בשלי, מפני שההרגשה של השלי ושל האני היא חזקה ומגושמת באין שיעור. כל המשפטים שהם הולכים בלא מקור אלהי יונקים ממקור הרע, וכל המשפטים האלהיים אין בהם כלום מהרע, כי אם הכל נובע ממקור הטוב של האמת והיושר כשהוא לעצמו. והענפים יש בהם מן השורש. פעמים בגילוי ופעמים רק בהעלם. ומשפטי הגויים ברובם נובעים מן האנוכיות הגסה הזאת, שעליה בנויה החברה הפוליטית של האנושיות. עד אשר לא באה למידה הנבואית העליונה של כיתות החרבות לאיתים. אחת היא מלחמת ד' של ישראל, שיסודה הוא רק הגברתה של האורה האלהית, הדורשת את יסוד המשפט ממקורו הטוב. ובכל מקום שאתה מוצא אגוריות של גויים, אף על פי שדינם כדיני ישראל, אסור לדון בפניהם, שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני גויים. כי המקור של החברה האנושית. המפורדת ללאומים לוחמים זה בזה בלא רחמים. יונק הוא עדיין ממקור הרשעה, והצורה המשפטית באה לא מהמלחמה נגד העוול בכלל, אלא מהרשעה וצרות העין נגד האיש האחר שאינו בעל אותו הרכוש, וההזדמנות הארעית שנתדמו הדינים בצורתם החיצונה, אינה יכולה לטהר את הזוהמא המקורית של נטיית הנפש שיסוד המשפט יונק ממנה.

רסח. הסוד של מהות האדם אי אפשר שיוכן גם במקצת ממנו, כי אם בתור ניצוץ מבריק במרכז מהמון אורות אין קץ שבסביבה אין סופית, שהיחש התדירי של הופעות גילויי החיים והישות אינו פוסק לרגע, ובזה האדם מקושר עם כל היש. ובהיותו מתרומם לתכונתו היותר נאצלת, הרי הוא שליט על כל, רודה על החיים, ועל כל שמתחת וממעל לחיים, והגילוי האלהי העליון הוא רק תוכן טבעי מתאים לרז מהותו. וכל המאוויים ההולכים אל מול הצמצום, המנגד לתעודת אין סופיותו, הינם הולכים ואובדים, נמחים וכלים, ביחד עם צחצוחי החיים הדבקים בהם. ושבים ומתחדשים באנפין חדתין, קמים על במת ההויה, ומנצחים סוף כל סוף את כל הצללים,

וחוללים את מחול שמחת נצחם, בעתיד המובטח ממעל לפסימיותה הכללית של כל התרבות המוגבלת, האסורה בהבלים של תאוות מאוסות ודמיונות נכזבים. עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה עליו באצבעו, שנאמר הנה אלהינו זה קיונו לו ויושיענו, זה ד', קיונו לו נגילה ונשמחה בישועתו. ואל ידח נידח, ואל יפול צרור ארץ. הכל צפוי והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל מתוקן לסעודה.

רסט. יש שמרגיש האדם צער, וכמין עיצבון, מהמחשבה של הדביקות האלהית העליונה, אף על פי שהוא ראוי להיות מתענג על ד', רק מפני שלא דקדק להוציא את תמצית הטוב והקודש מכל המון מחשבות החול שלו, ושל סביבותיו, ונמצא שאור ד' שרוי באותם הדברים שהוא רוצה להינתק מהם, ומרגשת היא הנשמה האלהית בצערה, איך תינתק מבית חייה. ומפני זה ממצים הם הצדיקים את כל המעשים והמחשבות והדיבורים של החול, ומה שמשליכים הוא רק פסולת. ולפעמים נולד אור גדול בנשמה, הנותן כח לברר תמציות יקרות מאד מהפסולת הנזקת כבר, והולך הדבר בבירור אחר בירור. עד שנשארים הסיג והפסולת בלא תערובות טוב. אך שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ. וצדיקים ישמחו ויתענגו על טוב ד', הברור והמנוקה, המנופה בשלש עשרה נפה.

רע. אין להיבהל מקיבוץ הפכים גדולים כפי המפורסם, כי כל הנראה לרבים כדברים חלוקים והפוכים הוא רק מפני קטנות שכלם וצמצום השקפתם, שאינם רואים כי אם חלק קטן מאד של השלימות העליונה, וגם זה החלק בצורה מקולקלת מאד. אבל בעלי הדיעה המחוררת, מחשבתם מתפשטת למקומות שונים ומרחבים גדולים, ותופשים את אוצרות הטוב שבכל מקום, ומאחדים את הכל ביחד ביחודא שלים.

רעא. מי שיש לו רוח קדושה מכיר הוא את היתרון של טהרת הגוף בהכרה ברורה, וחפץ תמיד שיהיה גופו טהור, כדי שלא יעכב כח המדמה, הקשור בגוף הרבה מאד. את הפעולות השכליות העליונות, מהתגלות בפועל בכל הוד תפארתן בנשמת היחיד, שממנה באה ישועה לעולם. אמנם הצער וההשתוקקות לטהרת הגוף מכינים הם את ההכשרה של הכח המדמה, על כל פנים באיזו מידה, גם אם מזדמן עיכוב להטהרה שבפועל מחמת אונס.

רעב. אחרי המגרעות הרבות שאנו רואים בדרכי חיינו הכללים בדורנו בכלל, ובארץ ישראל בפרט, הננו מוכרחים להרגיש שהננו נולדים מחדש. מתחתית המדרגה הננו הולכים ונוצרים עוד פעם כימים מקדם. כל הרכוש הרוחני של העבר הולך ונבלע, לכאורה, במקורו, ויוצא הוא בפנים חדשות. מקוטנות הרבה בכמותן, אבל רעננות מאד, ועלולות לצמיחה גדולה, מליאה חיים עזיזים, באיכותן. הננו קרואים לעתיד חדש, מלא זוהר עליון, לתקופה חדשה, שתעלה בחוסנה על כל התקופות גדולות הערך שקדמו לה. מאמין הוא העם כולו שאין גלות עוד אחרי הגאולה ההולכת ומותחלת לפנינו, ואמונתו העמוקה הזאת היא בעצמה רז קיומו היא. סוד ד' נגלה במהלכו ההסטורי, והמסורת העתיקה מעידה על אור נשמתו, המכרת את עצמה ואת כל היחוסים של המאורעות שלה עד דור אחרון, דור צופה לישועה קרובה.

רעג. כל דבר מן התורה, בין בהגדה בין בהלכה, תובע הוא את תפקידו להרוותו בטל של תחייה עליון, מאוצר ההרגשות העליונות והמדעים היותר רוממים, המפכים מתוך הכלליות האדירה שזה הפרט הנלמד נובע ממנה. זאת תכונת הצימאון של העוסקים בתורה לשמה, המתגברת בהם תמיד, ומביאתם לידי מרירות נפש מעבר מזה, ולידי עליית נשמה, והרחבת דעת בקדושה עליונה, מעבר מזה.

רעד. אשרי איש שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה, שהיא נחלת ד'. שכל מחשבות לבבו, הגיונותיו. חפציו ושאיפותיו, אמונותיו ורעיוניו, אינם כי אם חשק טמיר אחד להיכלל כולו באוצר חיים זה, להתחסד עם קן דיליה, דא כנסת ישראל. ההכרה הפנימית שהננו שריגים מעץ חיים רב דליות ושגיא פרי, שכל מה שאנו יותר מעורים בגופו של אילן הננו חיים את החיים היותר שלמים ורעננים בהווה ובנצח, היא תביא את תחיית האומה למגמתה, היא, ואך היא, תקיץ את הקץ שאליו אנו עורגים, ותתן לנו חוסן ישועות. והשרידים אשר ד' קורא, חסידי הדור, קדושי עליון, אין להם להסתכל בשום גירעון, בשום צד שלילי של כל נפש מישראל הדביקה באיזה דבק בצור מחצבתה, כי אם להעלות את הנקודה הכללית שבכל נשמה פרטית ברום גובהה ובעילוי קדושתה. האהבה הבלי גבולית אל האומה, אם החיים שלנו, אינה יכולה להיות נפחתת משום סיבה וכישלון שבעולם, לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ד' אלהיו עימו ותרועת מלך בו. מתנשאים אנו מעל כל מחשבות השטנה, מעל כל השטחיות שבמוסרים ובמאמרים המעוררים כעס ושנאת אחים, ומלאי רצון, ושקויי טל חסדים אדירים, הננו שבים לחבק בזרועות אהבה את כל הנשמה לבית יעקב החפיצה לראות בשמחת גוינו ולהתהלל עם נחלתנו. ודוקא מתוך האהבה הנאמנה, מתוך רחשי הכבוד היותר מסורים בכל חום רוח ונפש, הננו באים להכריז על התשובה אל התורה והמצוה, אל הקודש והאמונה, אל מורשת אבות ומסורת קדומים. אל אור ד' אלהי ישראל. המופיע על עמו ועל ארצו לעדי עד בגאון עוזו. נתרחק נא מכל טינא, נתרומם מכל קטנות מוח ולב, נתעלה מכל שנאה וקנטוריה, נספוג נא את האהבה הרעננה ממקור עדנה, נרכיב את ענפי החסד על שרשי הדיעה, את הוד החופש על הדרת השיבה, של האימון של כבוד הורים ומורים, אשר לעם עתיק, אציל ואיתן. לתחייה איתנה זו קרואים אנו, ואליה נבוא. ארץ אבות החמודה, ארץ חיים לנו, היא תכשירנו לעילוי עילויים זה. זה אלהים אלהינו עולם ועד, הוא ינהגנו על מות.

רעה. הלימודים המעשיים הם מזונה של הנשמה, בונים אותה בחלקיה באותה הצורה שהיא קבועה מעצם טבעה, כדרך שהמזונות הגשמיים בונים את הגוייה. והעיונים העליונים, הגיון הדיעות, השירה והתעלות הרוח, הם אוריה של הנשימה אשר לנשמה. כל מה שיהיה האורגן מכולכל במזון יותר מבריא, יקבל יותר ויותר את השפע הטוב שהאור הטהור משפיע עליו.

רעו. הננו מכירים טוב מוחלט, שמציאותו הוא הטוב הגמור והעונג הנעלה, ושכלול המציאות שלו והתרחבותו הם הם, שבילי הטוב והעדן הנשגב, ורע גמור ומוחלט הוא היעדרו של הטוב המוחלט, ומיעוט רחבות הוייתו. ולעומת זה הננו מכירים רע גמור ומוחלט, שהטוב הגמור הוא היעדרו ושלילותו, ומיעוט הוייתו וצמצומו הוא הדרך לשבילי הטוב. הפסימיזם הוא הסתכלות בעומק הרע, הטוב שבו היא הנטייה להעדר, שהיא גאולה מההווה של הרע. שהרע בעומק היש שלו כל כך עורג לו. מובן הדבר שעריגה זו מתגלה בצד העליון של הרע,

בהצד שהוא כנוגע בגבול הטוב, ובא הוא לאושרו, לשמוח בכליונו, ובאבוד רשעים רינה גם לרשעים עצמם, שחדלו רוגזו. הצד התחתון של הרע לא בא לידי שכלול, והוא יותר רע מהצד העליון, הוא אינו מכיר עדיין באושרו של כליונו, והוא משתוקק אל הישות וההויה. הבודיזם יש בו מן הטוב שברע, שביטא יפה את תשוקת הכליון ונתמלא הרבה מרוח זה עד כדי הדרכה כללית של תרבות מיוחדת, המדריכה את הצד השפל שברע עד צידו העליון, שהוא תשוקת כליונו, וכליונו העצמי המטרחי. מובן הדבר שהנקודה היותר פנימית של הטוב שברע מצטרפת אל הטוב, ונשארת אחר כך בהויה נצחית. אותה תשוקת הכליון של הרע, בתחום הטוב חיה וקיימת לעולמים באושר אין קץ. שמחת ישרים היא בטוב שבטוב, העולה מכל רע, השמחה בישותה ובדרגת הרוחב של הווייתה, המתעצמת במקור הטוב, מקור היש והחיים, אור חי העולמים, הוא שח ויהי.

רעז. כשאנו נתבעים למעט את השלטון של השכל האנושי על רוח האדם, כדי ליתן מקום להשלטה העליונה של האורה האלהית עליו, אנו צריכים לדקדק שמיעוט הצביון של השכל האנושי, לא יפגום את הצד האלהי העליון שבו. שאם תהיה חסירה לנו זהירות זו, הרי אנו פוגמים את האורה האלהית עצמה, שמצידה אנו באים בתביעתנו. כל כוונתנו אינה כי אם על הצד הסיגי של השכל האנושי, שזוהמת הבהמיות שולטת עליו בארסה, אבל נקודת הטוהר שלו הרי היא אור ד' ממש, ניצוץ של גילוי שכינה.

רעת. חוש מיוחד הוא להכיר את הקדושה האלהית בייחודה, סגולה זו מיוחדת לישראל. יראה פנימית מיוחדת, ועריגה של אהבה מגודלה, יש בתוכיותה של הכרה פנימית זו. המייחד השלם, הוא הצדיק הטבעי בעצמיות נשמתו, אינו חפץ שום דבר כי אם את היחש התדירי עם השלימות האלהית. התורה, התפילה, המצוות, המידות הטובות, וכל התנועות, השיחות, הנטייות וההנאות שלו, כמו כן כל הצער והמכאובים שלו, הגשמיים והרוחניים, כולם הינם גילויים שלמים, שהשלימות של גילוי אור אלהי מתנוצץ בהם. ובכל הוא מלא חרדת קודש, ואהבת עולמים, ביטחון בד' ישגבהו תמיד, ואור אהבה יאיר תדיר כל מחשכו. תשוקתו הוא המרחב האלהי שאין לו קץ ותכלית, וכל מידה וכל הגבלה מצערת אותו, והוא מקבל את היסורין הללו של הצמצום באהבה, מפני שסוף סוף רואה הוא בכל את יד ד', המרחיב את כל לאין תכלית, ומצמצם את כל לאין ערוך.

רעט. הרבה נשמות נידחות בין האומות שבות לכנסת ישראל בעקבתא דמשיחא, וכח העיכול אינו מספיק בתחילה להפכם למזון מבריא, ומזה נצמחה המחלה של חוצפא. אבל היא רק מחלה עוברת, זה חלי ואשאנו, ומהרה תעלה ארוכה לה, וחיל גויים תאכלו, ובכבודם תתיימרו.

רפ. כל ציור דוחק באיזו מידה את חבירו, בזמן שאינו מתייחס עם הראשון לשכללו ולהרחיבו יותר. ועל פי זה כל חכמה דוחקת במידה ידועה את רגלי חברתה. מובן הדבר שדוחק זה הוא רק מצד הסגנון המיוחד שיש לכל חכמה, שמצידו הם דברים חלוקים, אבל מצד פנימיותה של ההכרה אין הבדל כלל, וכל הדיעה היסודית אחת היא, וכל הכרה ודיעה מעשרת היא את הכלל של כח המכיר, והשפעה הרוחנית מתגברת על ידי כל פלג נוסף מאיזה מין שהוא. אבל מצד המקבלים הדבר תלוי עד כמה הירידה לעומק עצמיותה של ההכרה מגעת, שבאותה מידה שהשכל עסוק בצד הסגנוני החיצון, ככה מתגברת הדחיקה והסתירה, ועד כמה שההארה השכלית חדרה

לתוך העומק העצמי של הידיעה, מתאחדים הענינים והעושר מתגדל. כל הידיעות שבעולם, הפנימיות והחיצוניות, הקודש והחול, הטוהר וטומאה, הקרוב והרחוק, מתאחדים מצד נשמת ההכרה, וכל המתאחד יותר באור זה הפנימי של הנשמה, הכל מתעכל אצלו לאור קודש וחיים של נצח והוד. אבל מי הוא הגבר שכבר הסיר את המחיצות מהכרתו הפנימית, צדיקים בני עלייה מועטים הם, ורובא דעלמא לא בעלי הכרה כי אם בעלי סגנון הם, וצריכים הם שמירה בדרך כלל, שלא לצאת מענין לענין. וליוצא ולבא אין שלום, זה היוצא משיבה לשיבה, ומתלמוד לתלמוד, וקל וחומר לאין ערוך להסתכלות חול וטומאה מהסתכלות קודש וטהרה. על זה נאמר כל המוסיף גורע. מידתו של יוסף הצדיק, בן זקונים דיעקב אבינו דשופריה היא מעין שופריה דאדם הראשון, איש תם. הכולל הכל, האמת במלא תפארתו, העובד הנאמן, והאח ברמאות עם הרמאי, לעמוד על עמדתו, עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, יוסף כשמו, איננו גורע בתוספתו, ושבעים לשון גמר על ידי הוספת האות משמו של הקב"ה בשמו, אות הה"א שבה נברא העולם הזה וכל אשר בו. ומאן דאתי מסיטריה, לפי מידת צדקו, נטירת בריתו ופטפט יצרו, אור חסדו להשביר לכל עם הארץ, סבלנותו לשלם טובה תחת רעה. ואהבתו לארץ ישראל, וקישורו לצפיית ישועה, פקוד יפקוד אלהים אתכם, יוסף שהודה בארצו, לפי זריחת אורו על מי שעל שמו ודגלו ייקראו צדיקים יסודי עולם, אין בהם צמצום של הכרות חיצונית, ואין עין הרע שולטת בהם, מפני שהם עולי עין, עומדים מלמעלה מהסגנון החיצוני. כנונין רברבין דשייטין בימא רבא, דמילי דשטותא הם אצלם מאירי אור ומפני דרך למילי דחכמתא, ביתרון האור מן החושך. ולישרי לב שמחה. ראשי תיבות של"ו, צדיקים אוכלים אותו בשלוה.

רפא. כל הנאמר לגדלותו של האדם, וכל מה שנאמר לקטנותו, הרי הוא אמת. זכה קדם למעשה בראשית. לא זכה יתוש קדמו. על כן צריך הוא להשתמש תמיד באלה ההשקפות השונות לטובתו, גם הכח הציורי צריך להיות חמוש בחילופי השקפות הללו: לגבי המוסר האלהי העליון, לענין הערת רוחו לאידיאלים גבוהים ונישאים, ישאב מכחה של השקפת עולמים על דבר גדלו. איך הוא מרכז כל יצורי קדם וכל מעשה בראשית בו כלולים. ובעילוי הכל מתעלה, ובשפלותו הכל נשפל. ולגבי חריצות מעשה, ופעלים תרבותיים כלליים או פרטיים מחיי החול לך אל נמלה עצל, ראה דרכיה וחכם. ישתמש בהשקפת יתוש קדמך.

רפב. הנשמה, שנבראה בתואר דו פרצופים, אין בה יכולת להסתכלות מעשית, רק הנסירה היא שגרמה את היכולת הזאת. וישנן נשמות כאלה של צדיקים עליונים, שנסירתם לא נגמרה, והם אינם מוכשרים כי אם להסתכלות עיונית, ולהשכלה גבוהה ונישאה מכל ערכי ההויה המוגבלת כולה, ומצד חפצם לזכות את הרבים הולכים הם וננסרים, וכח ההשכלה המעשית הולך ומתרבה בהם. וחוזרים חמושים בתורה מעשית גדולה, ובהשכלה של עבודה רחבה ומליאה, אל עליוניותם, ומתחברים בנועם ד' באספקלריא המאירה, המדרכת את העולם המעשי כולו, כמשה אשר ידעו ד' פנים אל פנים. משה שפיר קאמרת.

רפג. המחלוקת של הידיעות על דבר הדרכת הכלל, אם בזמן הזה, שרבו פריצים נושאים דגל ההפקרות ביד רמה, ראוי להפריד את האומה, שהכשרים נושאי דגל שם ד' לא יהיה להם שום יחש עם פורקי העול הפושעים, או שמא כח השלום הכללי מכריע את הכל כל עיקרה של פלוגתא זו באה מפני השפלות הכללית, שעדיין לא

נגמרה הטהרה לגמרי ביסוד האופי של האומה מצד חיצוניות נפשה, והיא מיטהרת והולכת. אלה הכיתות יחדיו הינן מדרגת שתיים נשים זונות שבאו אל שלמה. הדיבור הביאו חרב ניסיון הוא מחכמת אלהים שבמלכות ישראל, ואותה הראויה להידחות, המעלילה עלילות בשקר, היא הטוענת גזורו, ובהתמרמה מבלטת היא את אמיתת הטינא שבלב שהיא חשה בעצמה, שכל ענינה הוא רק גם לי גם לך לא יהיה, גזורו. והאם הרחמניה, אם האמת, אומרת תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתוהו. ורוח הקודש צווחת, תנו לה את הילוד החי, היא אמו. אין קץ לרעות הגשמיות והרוחניות של התפרדות האומה לחלקים, אף על פי שפירוד גמור, כהעולה על לב המנתחים באכזריות, לא אפשר, והיה לא תהיה. זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית, שהננו בטוחים עליה שלא תתקיים, אשר אתם אומרים נהיה כגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, אם לא ביד חזקה אמלך עליכם. וככל מחשבה של עבודה זרה היא מחריבה ומדאיבה אפילו כשלא באה ולא תבוא לידי מעשה. יסוד צדקת הצדיקים בכל דור ודור נתמכת היא ברשעת הרשעים, שבאמת אינם רשעים כלל כל זמן שהם דבוקים בחפץ ליבם לכללות האומה, ועמך כולם צדיקים, וחיצוניות הרשעות שלהם מועילה לאמץ כחם של צדיקים כדורדיא לחמרא. ועל ידי הפירוד המדומה חותרים תחת יסוד הקדושה כולה, עושים מעשה עמלק שזינב את הנחשלים, פליטי הענן. שלח ידיו בשלומיו חילל בריתו.

רפד. כל חשק עבודה, שמחת מצוה, התמדת תורה, ברק חידושים, והתנוצצות רוח הקודש בלב השרידים אשר ד' קורא, כוונת התפלה ואור שלהבתה, כל אלה, ותולדות הנשמות בשלימותן, בכללותן ותמותן, הכל מוכרח להיות נפגם על ידי הכנסת יסוד פירוד בכללות כנסת ישראל, חלילה. ואוהבי ד', יראיו באמת וחושבי שמו, הם הם העומדים בניסיון, לסבול כל צער ועלבון מכל צד ועבר, ולעמוד הכן נגד כל כחות עליונים ותחתונים החפצים לבלע נחלת ד', ולהפריד את האומה האחדית, היחידה במלוא עולמים. והם הם בני דכנסת ישראל שהאם רובצת עליהם, מחצדי חקלא, הבאים בסוד ד'. תלמידי חכמים האמיתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים ומטילים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, בהוציאם מן הכח אל הפועל את אור הקודש הגנוז בכל אישי האומה, בכל אשר בשם ישראל יכנה, ובפרט בכל אשר ישא את דגל תקות האומה וחפץ תחייתה, את חותם אהבת ארץ אשר עיני ד' בה, וחיבת ציון וירושלים על ליבו חקוקה, באיזו צורה ואיזו הסברה שתהיה. כל המעקשים יושרו. ואחדות האומה, להכשרת גאולתה וגאולת העולם כולו, תצא אל הפועל ביקר שגיא. כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, וייראו גויים את שם ד' וכל מלכי הארץ את כבודך. כי בנה ד' ציון נראה בכבודו, פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם. תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה. כי השקיף ממרום קדשו, ד' משמים אל ארץ הביט, לשמוע אנקת אסיר, לפתח בני תמותה, לספר בציון שם ד' ותהילתו בירושלים, בהיקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ד'. וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה, זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד, שמתאחדים יחד על ידי אלה הנשמות שהן ממדרגת אדם ובהמה תושיע ד', אלו בני אדם הערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה. ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עימך, ואני תמיד עימך, אחזת ביד ימיני, בעצתך תנחני, ואחר כבוד תיקחני. מי לי בשמים, ועימך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. כי הנה רחקיך יאבדו, הצמת כל זונה ממך, ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד' אלהים מחסי. לספר כל מלאכותיך. ומלאכות ד' היא דבר ד' ביד מלאכי, הלא אח עשו ליעקב, ואוהב את יעקב, שהיא תשובה נצחית מספקת לכל תאנתם של מתאוננים קטני אמנה, האומרים בכל דור ודור, וביותר בדור התגלות אור ישועה, במה אהבתנו. ובאמת אהבת עולם ואהבה רבה אהבתנו ד' אלהינו, חמלה

גדולה ויתירה חמלת עלינו, אבינו מלכנו, בעבור שמך הגדול, ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים. כן תחננו ותלמדנו, והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו. ואומר: מהר והבא עלינו ברכה ושלום, כי אל פועל ישועות אתה, ובנו בחרת מכל עם ולשון, להודות לך וליחדך באהבה. וחותר הבוחר בעמו ישראל באהבה, להיות הקדמה לייחוד ד' בשמע ישראל, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הנאמר בחשאי, אף על פי שהגלוי סותר זה לפעמים אין בכך כלום, כי האמת הברורה הוא מאמר השבטים כולם, כשם שאין בליבך אלא אחד כך אין בליבנו אלא אחד. ויעקב אבינו לא מת, דמקיש הוא לזרעו. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, והרי זה בא ללמד ונמצא למד. מקיש זרעו לו, מה הוא כולו בחיים, וישא יעקב רגליו, ויאסוף רגליו אל המטה, אף זרעו כולו בחיים. ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום. בימים ההם ובעת ההיא, נאום ד', יבוקש את עוון ישראל ואיננו, ואת חטאות יהודה ולא תימצאנה, כי אסלח לאשר אשאיר.

רפה. אש האהבה הטבעית לאומה ותחייתה, ההולכת ומתגדלת בארץ ישראל ועל ידי ארץ ישראל, תתלקח בגאון עוזה יחד עם אש ד', אש הקודש, של כל טוהר האמונה בעוצם חסנה וגבורתה. פזורי האמונה האלהית, וכל תנחומותיה והערותיה הרבות למוסר וליושר, לגבורה ולתקוה. לשלום ולנחמת עולמים, שכבר נתפשטו בין גויים רבים ועצומים על ידי פיזורנו בין הגויים, על ידי התפשטות האמונות הנובעות ממקור כתבי הקודש, הולכים הם ושבים אלינו, מתכנסים לאוצרנו, מתלקטים עוד פעם בכנסת ישראל. ושבים לתחייה על ידי המון נשמות חדשות של עם נברא. חלילה לנו לחסום את הדרך בפני אור החיים. לא ניבהל אם הזרמים נראים שונים בחיצוניותם, אור ד' מאיר בהם, רוח ד' נוססה בם. הלאומיות החולינית מזדהמת היא בזוהמא של שנאת הבריות, שתחתיה הרבה רוחות רעים גנוזים, אבל לא בהדוף אותה מתוך נשמת הדור נצליח, כי אם בהשתדלות נמרצה להביאה אל מקורה העליון, לחברה עם הקודש המקורתי שממנו היא נובעת.

רפו. התשובה היא חידוש החיים. אי אפשר לתשובה שלא תשנה את ערך החיים כולם כשהחיים נמשכים, וממילא היא משנה את הערך שלהם לטובה אפילו כשהיא נעשית ביום האחרון. וזכור את בוראך, עד אשר לא תחשך השמש והאור. יתר התנחומין הם תבלין לחיזוק התשובה והסברת ערכה. אבל השיקוע בתוך התנחומין עד כדי רישול של הסדרת ערכי חיים מקודשים, עד כדי טמיעה ביוון מצולת החטא ואומר ניצלתי. זאת היא דרך המוות של עבודה זרה הוותרנית, האומרת הביאו לבוקר זבחיכם, לשלושת ימים מעשרותיכם, וקטר מחמץ תודה. המיתודה העוזבת את האמת והמשפט והולכת אחרי לבבה, זו מינות, הגוררת אחריה כל רצח וכל זימה. למרות שהיא תמיד פושטת טלפיה ואומרת ראו שאני טהורה. והיא מליאה תנחומין של הבל, שאי אפשר להם לעמוד בעולם, שקר אין לו רגלים. זאת היא הרשעה של הנצרות, המתכסה בלבוש החרידות האמונית, נופת תיטופנה שפתי זרה וחלק משמן חיכה, ואחריתה מרה כלענה. הפירות של הדיעות והמידות של העמים המתחנכים בתרבותה, מעידים על עצמיות פנימיותה, ואין כל כחה כי אם בניצוצי הקדושה הגנובים שלה מתוך אוצר ישראל החי, שהיא פולטתם קמעה קמעה, עד אשר תער נפשה לגמרי, חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל. ואז ישמש הניצוץ הקדוש שנבלע כל כך בגויים ככלי אין חפץ, להתעורר להעיר לב עמים רבים, להפוך להם שפה ברורה לקרוא בשם ד' אלהי ישראל, ברוח ד', רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד', לא רוח זר, רוח טיפשות וחולשה, רוח סכלות והפקרות מוסרית, התומך אשיותיו השקריות על יסוד הויתור, שהוא בוז וקלסה

לכל מנהיג ושופט צדק, שרק חסד לאומים כזה הוא מקור נפתח לכל אכזריות ונבלה. יבוא אלהינו ואל יחרש, אש לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד, יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו, אספו לי חסידי, כורתי בריתי עלי זבח. כי אלהי משפט ד', אשרי כל חוכי לו. ואכרתה לכם ברית עולם, חסדי דוד הנאמנים. הן עד לאומים נתתיו, נגיד ומצוה לאומים, הן גוי לא תדע תקרא, וגוי לא ידעוך אלך ירוצו, למען ד' אלהיך, ולקדוש ישראל כי פארך.

רפז. אמונה שאין השכל מסכים לה, מעוררת היא קצף ואכזריות, מפני שהצד היותר עליון שבאדם, שהוא השכל, נעשה עלוב מחמתה. אמנם האמונה העליונה, אף על פי שהיא כמוסה מאד, ודרכי ד' נפלאים הם, יש בהם נועם גדול כל כך, שהקצף המתעורר מצד כפיית השכל מתבטל מיד, ונהפך בעצמו למתיקות גדולה ולאור צח, מפני ההופעה האלהית המתחברת עימו, ויורדת עד האמונה התחתונה, המתחברת עם השכל הישר שבעולם הגלוי. ועלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא נעשו מתאימות, ובונות יחד את בית ישראל, בחן כפול, והוציא את האבן הראשה, תשואות חן חן לה.

רפח. התביעה הפנימית שהמעשים יהיו מתאימים להדיעות וההרגשות היותר עליונות ועדינות, היא ענין מיוחד לישראל, שמידתם היא מידת בנים לד' אלהיהם, והם משערים בקרבם את האפשרות של השתוות החיים המעשיים אל הציור של החיים האידיאליים הנאצלים. לא כאלה חלק גויי הארץ ומשפחות האדמה. הם משערים את הצללים החיצוניים של אידיאלי החיים, אבל רק את היופי שבהם, שמקסים אותם לפעמים, אבל אין הקסם שהוא עושה פירות, כי אם נשאר ברעיון קלוש, להתפאר ולהתייחר בו. כי קליפת עבודה זרה, המלפפת את כל העמים, היא מעכבת בעד אור ד' של היושר העליון, מהיכנס בעצמיות החיים המעשיים. ומשום כך אי אפשר כלל שתהיה תורה בגויים, תורת ד' המגדרת את החיים המעשיים על פי התביעה האלהית העליונה, ולא עשה כן לכל גוי, כי אם ליעקב ולישראל עם קרובו.

רפט. רק ישראל יכולים הם לקבל אמונת אלהי אמת ד' אחד במילואה וטובה, ואישיותם העצמית עוד תוסיף אומץ, ותרבותם תשתגשג ותתגדל בפריחה מצוינת, בד' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל. אבל הגויים לא באו עדיין לידי מידה זו, ומה שהוכנס מאורם של ישראל אמונה אלהית בסביבתם, שלא בדרך ההתפתחות הראויה להם לפי טבעם, נלחם עם האישיות הפרטית שלהם, ומלקה את התרבות שלהם, שהיא זרה, חיצונית, נכרית ומגושמת בעצם תכונתה. אמנם יד ד' עשתה זאת, שעל כל פנים תרוכך מעט הקליפה הקשה של הזוהמא האנושית, אבל סוף כל סוף מוכרחת הנכריות לנצח אצלם, והמלכות תיהפך למינות, שתגעל את הניצוצות של רוח ישראל, הבאים מאור ד' שנמסך ברוחם, ותגבר בזה ביותר שנאת ישראל. ואף על פי שבתחילה ייראו על ידי זה הנגעים של עקבתא דמשיחא, וקטני נפש חושבים לחקות את הכפירה המתרחבת אצל הגויים, ומדמים אותה לתרבות אנושית כללית, במקום שאינה כי אם תרבות זרה ונכרית, שישראל עומדים כבר למעלה למעלה ממנה. מכל מקום סוף כל סוף המחשבה הזאת בעצמה של החפץ להיות עומד על העצמיות הנקיה בלא עירוב השפעה חיצונית שהיא מגדלת מעבר מזה את שנאת העמים לישראל ביותר. ומעבר השני את החיקוי הרוחני מצד חלושי חיים מישראל, עד שהאנרכיה המחשבתית מהרסת את כל קושט וקודש היא בעצמה, הכרה זו, שיש לעמוד על

הנקודה התוכית המסוגלת להעצמיות, תקרא את ישראל לתשובה, לעשות חיל באלהים, ולשוב עוד הפעם לגבורה עליונה. לא כחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם. כך צרינו נגנח, בשמך נבוס קמינו. והכרה זו. הבאה בהתפתחות איטית מאד, המתחילה מקנאת עם, חיבת ארץ, שפה, תרבות גולמית, דעת המולדה, התלהבות עבודה גשמית ארצית, בכח היד המגושמה מוכרחת היא לעלות עד הראש, ולעורר את המחשבה וההרגשה היותר מיוחדת לישראל בלב כל האומה, הזקנים והצעירים יחדיו, ובלב אחד, במחשבה וחשק אחד, ישובו בני ישראל וביקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ד' ואל טובו, כעת, באחרית הימים, שכבר החלו להראות את ניצניהם. וכל החיל אשר נגע אלהים בליבם קרואים ועומדים הם, לעורר המון מחשבות והופעות מהספירות העליונות, ממקור ישראל, ולעדור בלא לב ולב ביסודות התחתיים, שהתחילה כבר ההרגשה לדפוק בהם בחזקה. והמחשבה והמעשה ייפגשו יחדיו. לבנות עולם מלא בשם מלא. ימלוך ד' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור הללויה.

רצ. כשמסתכלים באמת בצד הטוב של כל אחד ואחד, מתאהב האדם על הבריות בחיבה פנימית, ואיננו צריך להזדקק לשום אבק של חנופה, כי ההתענינות בצד הטוב שהוא פוגש תמיד, מכסה ממנו באמת את כל הצדדים הרעים. וכוסה קלון ערום.

רצא. המחשבה על דבר האלהים בשכל טוב, שהיא הדביקות הפילוסופית, תנאיה הם הדיעה היותר ברורה עד כמה דאפשר על פי כחו של אדם. וכשבאה מחשבה על דרך זה בלתי מזוקקת, כי אם עלופה בדמיונות, אינה דביקות אלהית, כי אם העולה על הרוח, והיא אינה מעלה, כי אם הורדה. אבל הדביקות האלהית הבאה מתוך נטייה טבעית והכרה פנימית, או רגש טהור מוסמך מטבע הנפש, היא לעולם דביקות אמיתית אלהית, אף על פי שאינה מעוטרת בחכמה ודיעה עליונה בגלוי, כי תומת ישרים תנחם. ומכל מקום גם דרך תום זה מתעלה הוא בכמה מעלות בקודש כשהוא מעוטר בעטרת הדעת, וחלילה לרפות ידים מתורה דלעילא, ולסמוך על נטיית הנפש לבדה, אף על פי שהיא יקרה מאד לגבי כל אותם שהם מצד כשרון רוחם מוכרחים להסתפק בערבי נחל הללו, שאין בהם טעם וריח. סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו. אבי יתומים ודיין אלמנות, אלהים במעון קדשו.

רצב. סמוך לעקבא דמשיחא מתרבה סגולת האחדות באומה, והמעשים הטובים, והדיעות, והאור האלהי שנמצא בצדיקים, פועלים על קדושת הכלל יותר מבשאר הזמנים. והסגולה ההיא טמונה היא במטמון של קטיגוריא ומריבות, אבל תוכו רצוף אהבה ואחדות נפלאה, שמעוררת הרגשה כללית לצפות לתשועת הגוי כולו.

רצג. כשהרצון יורד מפני איזה חטא, יורדת גם כן החכמה, וההארה האלהית מתחשכת. ובכח פנימי כביר צריך האדם לשוב לאיתנו אחר הירידה, לשוב אל מקומו בתוקף הרצון, כדי להאיר את ההארה שנחשכה בו ובעולם כולו, בכל הגודל, העומק והרוחב שבכל מה ששייך לשרשי הוייתו.

רצד. ההתנוצצות המראה את היחש של כל הנשמות מכל הדורות לנשמתו של המשיג והמצייר, היא תחילתה של רוח קדושה. וכשמטפלים ברגילות כשרון קודש זה, ומחברים אותו לחכמה ומעשים טובים, האדם מתעלה במדרגתו, וזוכה לכמה שערים. פתחו לי שערי צדק, אבוא בם אודה יה.

רצה. לפעמים נופל צדיק נפילה גדולה לפי ערכו, כדי שיתברר לו שאין לו ממה לפחוד, כי ד' משגבו תמיד.

רצו. ישנם דברים טובים וקדושים שהסיבות המחזיקות אותם בעולם הן כעורות. כמו חולשה, שקר, רשעות, שלפעמים הן תומכות את יסוד הטוב של בוש, צניעות, אמונה, וכיוצא בהן. אמנם כמו שטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים, ככה היא הטובה שמקבל הטוב והקודש מהרע והטמא, מחוללת היא רעות רבות. ואין אור גאולה יוצא אל הפועל כי אם על ידי מה שייהרסו כל היסודות הרעים, אפילו אותם שהם מחזיקים את הטוב והקודש. ואף על פי שעל ידי זה סובל הטוב הקודש והאמונה, והם יורדים, ונראים כמתדלדלים, דלדול זה וירידה זו עלייה והתעודדות הם באמת, שאחר הריקבון של יסודות הרעים הללו, יחל מיד לצמוח אור הטהרה והקודש על יסודות בריאים של דיעה, חכמה, גבורה, תפארת, נצח והוד, ובזה תוסד מלכות עולמים לאור ד' וטובו באחרית הימים, בחסרי דוד הנאמנים, שהם ברית עולם אשר לא יכזבו עדי עד. אך עמי המה, בנים לא יסקרו, ויהי להם למושיע. בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם. וינשאים כל ימי עולם.

רצז. כשם שהכח הפועל בגוף, ובכל חומר. הוא ודאי יותר נשגב מהחומר המורגש שהפעולות מתגלות על ידו, כן אנחנו הולכים בכל השדרות הרוחניות, שעצם ההופעה המתגלה היא בערך של גוף חמרי, ויש בה כח פנימי שורה עליה, מחיה אותה, ומחדש את כח פעולותיה מתוך רגילות הרמת מחשבה וקדושת רעיון, דביקות אלהית טהורה. וגבורה מטהרת בטהרת קודש. באים להכיר מתוך ההופעה הגלויה, את הפרטים הרבים שישנם בהכח המחיה הנסתר העומד ממעל לו. מתוך הרגש נשמת הרגש, ומתוך השכל נשמת השכל, ומתוך הופעה עליונה רוחנית, המתגלה בתור דבר יותר צח מהשכל והרגש הנהוג את הנשמה העליונה המליאה זיו המחיה אותה. אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד'.

רצח. ההופעות הפתאומיות מתבחנות, לפי הערך של עומק הדעת שיש בהן, ולפי התאמתן אל קדושת התורה והמוסר הטהור, ועד כמה הן פועלות בשעתן על החפץ הפנימי של המרגיש אותן, לרוממות וקדושה, ושמחת חיים שלווים במלא טהרתם, במילוי של חסד ואהבה.

רצט. כל רוח הקודש מופיע מעורב בצחצוחי טומאה, שההופעה היותר עליונה של נשמת הקודש, שמתגלה בטהרת התורה של שכל העליון, מטהרת אותו. וכל מה שההופעה יותר עליונה, צחצוחי הטומאה הם ממין יותר חזק בדרגה דילהון, והמלחמה יותר חזקה. וגדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות במילתה, כמו שגדולה דיעה שניתנה בין שתי אותיות, אל דיעות ד', אל נקמות ד', אל נקמות הופיע. וצחצוח הטומאה היותר גדול הוא זה של גאווה, שמיטפל עם ההופעות החזקות. והוא הולך ומזדכך על ידי אור הענוה, הגדולה מכולן, הסמוכה לרוח

הקודש, המהפכת אמ עצם רוח הגאווה לרוח קודש של גיאות ד', המגלה את עומק סוד הענוה מניצוץ של זיהרא עילאה ראדם הראשון, העולה מעל הארת אספקלריא המאירה. שהיא יסוד אור התורה שקיבל משה, הענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, מהר סיני, שהיא נובלות חכמה של מעלה. וגאותן של ישראל היא יסוד מלכות שמים, העולה על הראש לעת האוכל גש"י הלום, הנאמר ברות. וטבלת פיתך בחומץ. יסוד הגאווה, חמרא אכתפא דמאריה שוור, ואף כי היין בוגד גבר יהיר, ושתויי יין משום גאווה נגע בה, והמפיק מגן בשעת גאווה סוגרין וחותמין צרות בעדו. וביצחק, שפחדו הוא אל טוב ד', נאמר ויבא לו יין וישת, ובביסוס עליון זה של גיאות ד' עליונה, הוארה ברכת יעקב בלבושי עשו החמודות. וכל קרני רשעים אגדע, תרומנה קרנות צדיק, ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל. ושארור ורבש משום גאווה שבהם, הרגשת העוצם להפך את השאר אליו, והרגשת המתקנות שלו בתור חסד לאומים חטאת, אינם עולים לקרבן, ומתעלים הם על ידי אכילת הצדיקים, בדברי תורה שעל שלחנם, כטעם לש"ד השמן, שמוצא אור הטל של תחיית המתים גם למלאים גיאות ד', שהם הם שוכני עפר, הנעשים שכנים לעפר ועפרם ננער. ומתוך הדמן החסר וי"ו יצא אור גדול, המתהפך כעתר המהפך את התבואה, שנמשלה אליו דוקא תפילתו של יצחק, והעין והעצם יימלאו שניהם לטובה, במקום עששה מכעס עיני, ועצמי עששו, יימלא השם בשתי אותיותיו החסירות על ידי מציאות עמלק, מקור הגאווה הטמאה. וד' מלך גיאות לבש, על ישראל גאותו.

ש. אותם הצדיקים, שההסתכלות העליונה שלהם מעכבת אותם מלהתבונן יפה בדברים המעשיים, צריכים הם להביט מלמעלה למטה, כשם שרוב בני אדם צריכים להתאמץ להשכיל בדברים השכליים מלמטה למעלה, מהתוכן המעשי אל התוכן הרוחני. והם הם בני עלייה המועטים, שמסתכלים מעלייתם העליונה אל הבית הכללי, המדור הרגיל של בית ישראל הגוי כולו.

שא. רוח הקודש מגלה בבירור את האור האלהי הגדול המלא חיים הפרוש בכל העולם כולו, הממלא את החיים כולם, ואת כל האדם בכללו ביחוד, איך הוא הולך ומתרכז, מוצא לו עמדתו בעולם, מקום מנוחה ופעולה, בכנסת ישראל, שבקרבה קדוש שורה בהדר גאונו, מראש צורים של גזעה, מהליכות תולדתה, אנכי ד' אלהיך מארץ מצרים. מהופעת תורתה. מהארת נביאה, עמדת מלכותה, בנין מקדשה, חורבנה ושביתה, פיזור וגלותה, נחמתה ותקומתה, עד דור אחרון. פעולתה על המהלך הרוחני של העולם, התעוררותה לתחייה בזמננו, נפילותיה החמריות והרוחניות, עומק המחשבה האלהית המתגלה בעוצם הירידות, כונניותם לטובה לאישיה הפרטיים, לכללותה, למין האדם בכללו. להעלאת העולם בה ועל ידה. דבר ד' שעזימה בחיי שעה, החיים החברותיים והיחידיים, הלאומיים והעולמיים, וחיי העולם, זיכוך הנפשות, הגברת זיו החיים, התעלות הכשרונות, המשכת התרבות הכללית שבעולם אל האושר האמיתי. התבססות חיי העולם על ידי החיים הנצחיים הרוחניים, הסדרת הסיעות השונות שבבני אדם ושמירת עניניהם, רכושם וכבודם, הגדלת יפי החיים, כבוד החיים ועונג החיים על ידי הבעת דעת אלהים, ד' אלהי ישראל, בשפה ברורה, ורוח אדיר, החי בנשמתה של אומת עולמים זו. התעוררות ספרות פרוזית ושירית. ביקורתית ופומבית, השבה אל אור הנבואה, בקישורה אל התורה, בתור הכרה בהירה שהכרח גמור הוא לרוח האדם המסובך לשוב אל המקור העליון שהדיעות היותר נשגבות נשאבות ממנו כל אלה וסעיפיהן מקשקשות כעת לפנינו בארץ ישראל כזוג.

שב. דבר מוסכם הוא, שאין בזמננו, אחרי התפלגות הלאומים השונים, אדם שיוכל לקבל את השפעותיו הרוחניות בלא התלבשותו של הצינור המיוחד של עמו. כנסת ישראל היא מיוחדת בזה, שלא רק התלבשות הצינור של האומה היא צריכה לחייה הרוחניים, אלא עצמיות התוכן מוכרח להיות לחייה הרוחניים כולו שלה. ומה שהוא שלה הוא אלהי גמור, ונודע לה שהוא מרוח אלהים חיים השורה עליה. כדי שתוכל לספוג אליה עוד פעם אויר כללי של העולם כולו, היו רבים מתוכני קודש שלה מוכרחים להשתפל, ולהיעשות על ידי מכאובים קנינים של עמים רבים, ועל ידי ירידה זו נגרמה עלייה להמון רב של האנושיות הכללית, ומתוך כך הוכשרה האחרונה להיות מסתגלת אל העצמיות היהדותית, לשמש לה על כל פנים בתור איזו הצטרפות סגנונית. ובזה יימלא דבר ד', שיימלא כבוד ד' את כל הארץ, וידעו גויים רבים את שם ד' אלהי ישראל. שירד בגלות יחד עם עמו, להסביר אור תהילתו בין יושבי חושך, כדי למלאות העולם כולו אורה, ולשתף את ישראל עם כל באי עולם, אחרי שכבר הובדל מהם למדי. ועם שיתופו עימם יישאר בעינו וצביונו. ולא תחסר סגולתו אפילו נקודה אחת. כי לד' עין אדם וכל שבטי ישראל.

שג. ההסתכלות הרוחנית, הדיעות האציליות, הבינות האלהיות, כללי המוסר והיופי היוצאים מהם, הם התחלת כללי הלימודים, שכל נפש המוכשרת להרגיש אותם ממקורם מוכרחת היא לשאוב מיסודם את הפרטים, כי מצד סגולתה אי אפשר לה להתעסק בפרטים שאין אור הכלליות נגלה בהם. וצריכה היא להכיר את עצמה, ואת התייחדותה מרוב בני אדם, שאינם בעלי התגלות מקורית, ונפשם משתקטת בהפרטים מצד עצמם. הנפש האצילית גם היא תלך עם כל ההמון בהמסקנא של הפרטים, אבל מוכרחת היא להוציא אותם מאורם של הכללים, והכללים הגדולים הרוחניים מופיעים בדרך ישרה על הכללים הקטנים המעשיים, ומהם על הפרטים היותר מפורטים שבהלכות המעשה, בין דם לדם בין דין לדין.

שד. מתחילה מתקבלים הלימודים העליונים בתור ספק הראוי לדון בו ולהיות נשמע, יובל אולי. הטיפשות המפליגה כל דבר שלא הורגלה בו סרה מרוח האדם, והרי הוא נכנס בחדרי חדרים של גדולות ונצורות שלא ידעם. וכל מה שמוסיף שכל, תלמוד, בינה, קדושה וטהרה, ככה הולכים הדברים ומוכרעים אצלו, עד שזוכה לזריחה של אור הוודאות. אהיה ודאי. ולפי המידה שהספק משמש אצלו, הרי הוא זקוק ליראה, שהיא המידה המחזקת את תוכן הספק להכריעו לצד הטוב, ובכל צעד שהוא צועד לצד ההכרעה והוודאות, הרי היראה התחתונה מתהפכת בעצמה לאור של יראה עליונה, אידיאלית, ולהזרחה גדולה של אהבה, וענוה הגדולה מכולן. וכשהוא מתעלה מעל כל ספק, הרי הוא צדיק מושל ביראת אלהים.

שה. רואים אנו ממש איך הנשמה הישראלית שורה היא בצדיקים שבדור, בעלי שכל ומדע, טהורים וגיבורים: והרוח שורה בתלמידי חכמים יראים ושלמים, בעלי נפש עדינה, החפצים בקיום האומה ובאור הקדושה שלה ביחד. והנפש שורה בהמון הקשור בטבעו לכללות האומה והאמונה הפשוטה. והתוכן של הקישור להאומה, והקישור להקדושה והאור האלהי שלה, מתחלק למדרגות: במדרגות של אילו נפשות, רוחות ונשמות, מתגבר הצד של הקישור לכללות מציאות האומה בתכניה, ובמדרגות אחרות מתגבר הצד של האור, הקודש, האלהות,

התורה, האמונה. אבל המדרגות יונקות הן זו מזו, אין הבדל באמת בין העריגה להאומה, ובין האור האלהי שלה. לפעמים יש שהעריגה האורית היא יותר רוחנית ואצילית, ולפעמים להפך, ההרגשה של הכלל ומעמדו, ערכו ותקומו, היא יותר רוחנית, טהורה ואצילית, הכל לפי זיכוכו הפנימי של האדם. וכשם שבאדם היחידי עולות הן המוחשות הנפשיות, ומתהוות להרגשות רוחניות, וההרגשות הרוחניות עולות להופעות נשמתיות, ככה הוא בכלל כולו, מה שהוא זר ומגושם בבעלי הנפש, הולך ומתעדן בבעלי הרוח, והולך ומתאצל ומתקדש בבעלי הנשמה.

שו. מכירים אנו את הגודל שיש בגרעין של הרצון. רצון האדם, כשמתמלא באש הגבורה, בברק החכמה, בשלהבת הקנאה, בלהט היופי, באור הקדושה, ביפעת החיים. ובכל המילוי של אוצרות אלו, כמה נישא ונשגב הוא, כמה ישות מצויה בו. כמה תהומות עונג ועדן של טוהר ועוז ספונים בקרבו. ובצינור של האורה האלהית, הגיבורה והטהורה, המשתפכת תמיד בנשמתו, הלא הכל זורם. גדולתה של הויית הרצון, לפי הברכה של הקודש היא.

שז. נפלו העולמות בנפילת הרצון. האדם נפל בתהום החטא, נתקטן רצונו ונזדהם, הכל נחשך, הכל נתקטן, אומלל וקדר. הוי, מה הומה הלב לתקן, את החטא הגדול, להחזיר העטרה ליושנה, להאיר את העולמות כולם מתוך מחשכיהם. ולתעודה אין קיצית זו קרואים אנו, מסילותיה אנו סוללים. הולכים אנו בדרכי החיים בעצות מלכו של עולם, להופיע אור על הכל, אור אלהי אמת, אור בלא מחשך. ד' בדד ינחנו, ואין עימו אל נכר.

שת. והרצון הנעכר אל אורו יושב, כשיבוטא בחזקה ברצון עם, עמו, הגוי הגדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ירומם בעוזו, יבטא את רצונו באין מעצור, יסגל לו את עצמיותו, יאגור אל תוכו את כל נשמת האדם. כלביא יקום וכארי יתנשא, ישב רוחו, יגלה את הרצון העזיז והקדוש, את רצון אלהים, בחיים, בעולם ובעולמות כולם. יבער את הרשעה, את השקר, את הזוהמא, את הפחדים, את החרפה, את המוות עצמו מהעולם. יחדש את זיו המאורות, ישיב את אור השמים, אשר לבשו שקים וקדרו, לאיתנם. ועוז אלהים זה הנה הוא עומד אחר כתלנו. קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

שט. רז התנועות העכשויות מתברר בזה, שהקודש עצמו, אור העולם, העומד למעלה מהטבע, מגופניות ומחברתיות, תובע הוא מהעולם בכלל, ומישראל הפזור והשבור בפרט, את הדקיון של הטבע, הפשטות, הבריאות, הנורמליות, שבחיים, בהרגשה, בשכל, בהתפעלות. מתקרבים אנו אל כל תביעות הטבע, מתלכלכים אנו בזוהמתו, אין מוצא להגן כי אם על ידי הארות גדולות, על ידי הופעות נשמתיות אלהיות, מגלות רזי עליון, מודיעות האגור בסתרי חושך. בקירוב אל הטבע יש שנאת הקודש הרגיל, הצורר את הטבע, המשרד את מערכתו. הקודש הרגיל. המורגל מאז להתהלך עם הטבע בקרי, אוגר הוא את שארית כחו להילחם עם הטבע, אבל לוחם הוא עם טבעו שלו, כושל הוא ונופל במלחמתו. הטבע המתנשא לתבוע את דקיונו, שניעור על ידי תביעת הקודש הגנוזה בקרבו, מתנשא עם כל שלילותיו. שונא הוא את הקודש, גם הטבע שלו. גם את הודו, פייו ובריאותו. פה נופל הטבע, ונכשל במלחמתו. לויתן ושור הבר שניהם נופלים במלחמתם, ונעשה מבשרם

סעודה יפה לצדיקים. מי שלא נשקע בהבלים, לא זנו עיניו אחרי קניגאות של אומות העולם, המשחיתות את תפארת הנשמה, את הוד אצילותה וטהרת מידותיה, הרי הוא זוכה ומזכה לראות קניגיון מלבב זה, עומד הוא ממעל לשניהם. גבריאלי, בכח אל עליון, מעורר את המלחמה. צור עולמים, בהיגלות אורו וקודש עליוניותו, גומרה. העושו יגש חרבו. רואה היא הנשמה הניזונה מלחמה הפנימי של תורה, את הכחות הבהמיים שביבשה ובים מתאבקים, לוחמים בקצף, מתנפלים זה על זה, כל אחד חושב אני אכבוש הכל. אבל לא לדגי הים ולא לבהמות הרים הניצחון, כי אם לקורא בשם ד'. והוא יימלט, וימלט הכל.

שי. לכאורה נראה שהמחשבה הרזית, המעמקת כל כך בספוני ההויה, המגבה את ערכו המהותי של האדם עד למעלה משמי רום, היא מכבדת את העול המוסרי על האדם, נוטלת ממנו את החופש הטבעי של חייו, מבטלת בגדלה את כל חמודותיו, עושקת ממנו את הארץ. ונותנת לו תחתיה שמים עליונים וגבוהים מאד, שלא יוכל אדם בשר ודם להתאחד עימם. אבל רק מחשבה שטחית היא מחשבה זו, ותוצאותיה באות מההברקה הראשונה של הידיעות הפתאומיות על דבר הגודל והנשגב ההוייתי בכלל, ועל דבר גודל האדם ונשמתו בפרט, ההולכת וחודרת עד בואה לעומק החיים של הנשמה הישראלית, שכבר יצאה אל הפועל בכנסת ישראל. החזון הראשון מעולף הוא ברוח סערה, בענן גדול ובאש מתלקחת, אבל אחרי שהדיעה מתחוללת, אחרי ששיקול הדעת מתרגל להגדולות הללו, והתביעה הנשמטית הולכת ומשתלמת על פי עומק שאיפותיה הטבעיות לשיגוב. לרוחב, לעילוי ורוממות אז המוסר מתבסס ברוח האדם, העולם נעשה לו יקר וחביב עשרת מונים מאשר היה ערכו אצלו על פי המידה הבינונית שמודדים בה את ההויה הגשמית והרוחנית, ואת האדם וכל מהותו, על פי התיאוריות הנגליות. החיים נעשים עטורים ברוב פאר, כל דבר גדול וכל דבר קטן שבהם מתעלה, משתגב ומתקדש. כל ההרגשות, הנטייות, האומנויות. השיחות. התנועות, ההקשבות החיצוניות והפנימיות. נעשות גילויים גדולים רמי ערך של אור חי העולמים, והאדם נעשה שותף למעשה בראשית, מתהלך עם העולמים כולם בריעות של מנוחה ושלות השקט, וחי חיים שלמים, ממולאים בכל כוחותיהם ומשוקים עדנים, עדני עליון, עדני קודש ונהרה.

שיא. ההשכלה האנושית יש לה חסרון עצום, שהיא מצמצמת את מהות החיים, ומגרעת הרבה מלשד הבריאות שבהויה העשירה, שחלק הגון ממנה מתגלה בטבע הבריאות הגופנית והנפשית. כל דבר קדושה, מוסר, אמונה ושגב, הננו מוכרחים אם מעט ואם הרבה לבססו על איזה ציור של השכלה שלנו, וזה הוא משפט נוהג מתחתית המדרגה של האמונה היותר פשוטה, עד רומסות התרחבות המחשבה לחוגים גדולים של חופש רעיון, והפשטות מושכלות ברום מעלתן. והבסיס השכלי הזה, שהוא אנושי ומצומצם, הוא מעיק על הגילוי האלהי העליון שיש בטהרת הקודש החיה, של אור אלהים חיים העומד אחר כתלנו ומוכן להאיר את כל הוייתנו. וכל מה שהדורות מתאחרים, והזמנים של התגלות אורה של חיים יותר מלאים הולכים ומתקרבים, מתבטל יותר ויותר כח הבסיס של ההשכלה האנושית מכל ערכי הקודש. אבל זאת היא באמת הסרת הנרתק והלבוש המחשיך ומצמצם את האור. הטבעיות דורשת את תפקידה, והיא חפיצה להיות מתחברת לאור האלהי המרומם ומלא חיים, בלא ההסתרה של ההשכלה האנושית המליאה מחשכים. הנגישה הזאת שההשכלה מתנגשת משני הצדדים: מצד מעלה האורה העליונה הרחבה והעשירה ההולכת ומתגלה על הנשמות. מחשכת היא את אורה

הכחה של השכלה זו, שהיא באמת מליאה דמיונות כוזבים, וחוקים עשויים של מחשבות אדם שהמה הבל. ומצד השני הטבעיות הבריאה הולכת ועולה מלמטה למעלה במלוא תביעותיה, וגם היא מטשטשת את זוהר ההשכלה הנהוגה, ומשימה לאל את כל אידיאליה. מתוך דחק כפול זה, מתהווים מכאובים רבים ברוח האדם, שמתגלים בצורת בחילה בחיים, יאוש, כפירה והפקרות, חוצפה וטירוף דעת. קטיגוריא ומשטמה. אבל אלה הם רק עבים מחשיכים, נושאי גשמי נדבות לארץ ולדרים, להפריח צדקה ותהילה נגד כל הגויים, ולהאיר אור הקודש העליון במילוי החיים העזיזים והטהורים.

שיב. הבוחר בשירי זמרה. החוק הנפשי, שהרוממות המוסיקלית והשירית כשהיא מתחברת, היא המעלילה את העוז של כל חפץ נשגב ונעלה, הוא חוק מתגלה בנפש האדם בתור זיק מהאור הגדול של ההויה כולה. קצר הוא ציורנו מלתאר את הערך השירי המוסיקלי של כל היש ביחודו הנשגב. אבל מתוך התעלותנו על ידי החופש של שירי זמרה אלהים, אל העולם העליון המלא חפצים רוממים, קדושים ונשגבים, אנו רואים את הטוב של אור חי העולמים, את המשטר האלהי בכל המצוי, את היחוד השלם, הממלאנו השתוממות וגדולה בהוד משטריו, ומברכים אנו מתוך שמחת עולמים: ברוך הבוחר בשירי זמרה. מלך יחיד אל חי העולמים.

שיג. המחשבה הרחבה, האידיאלית, האלהית, היא הולכת ומתרחבת בטבעה, מקפת היא חזיונות רבים ואפקים גדולים, ותכונות הציורים שלה הינה שונה מתכונות הציורים של דקדוקי הפרטיות שבתורת המעשה וניתוחי ההלכה. והמצב הנפשי הדרוש לעמקה של הלכה, על פי סגנונה הקבוע המושגר אצלנו מאז חותם התלמוד, הוא בטבעו אינו מתאים למצב הנפשי של ההתהלכות ברחבה במרומי האידיאלים האלהיים ורזיהם, שאיפותיהם והרחבת עידוניהם. לזה נפלגו ההגדה וההלכה, הנגלה והנסתר, בהבדלה מקורית. אמנם הונחה שאיפה פנימית במעמקי הנשמה, לשלב את ההלכה וההגדה יחד. עשו ניסיון זה מפלפלים בפלפולים שונים, שאנו רואים בהם רוח קדוש של נסיון יצירה, משוקה מטל החיים של חפץ האחדות והשלום הגמור שבין העלמין דאתגליין ובין העלמין דגניזין. אמנם לא יצא בצורה של גדלות וגמר פרי, כי אם בצורה קטנותית ובוסרית, ותכלית נטייה נפשית זו, היא האחדות הרוחנית המוחלטה של העולמות הללו, הנראין כנפרדים. וכל מה שאורו של משיח הולך ומתקרב, ושרשי הנשמות מתבסמים, הולכת ההארה של רזי תורה ומתגלה ומתבלטת יותר, ולפי המידה של גילוי זה הולכים הענינים הגלויים ומתאצלים יותר, והם מתקרבים לצד הרזיות, ואחד באחד ייגשו ורוח לא יבוא ביניהם. ההסברות המתחדשות בדרכה של התורה הנגלית מדור לדור, יש בתוכם נקודה פנימית של התקרבות להרחבה הרזית של רחובות הנהר אשר לבינה העליונה. ותלמידי חכמים יקרי דיעה הם עובדים בזה את השדה אשר בירכו ד', ומתקרבים בזה לאור הגאולה, שהוא תלמוד הירושלמי, העומד לעומת התמורה, שהוא תלמוד הבבלי, שהוא האור של ישיבת מחשכים שבארעא דמחשכא. ובאחרית הימים ייגלה אור ד'. ויתקרב הסגנון של ההלכות המאוששות עם ההגדות דחקל תפוחין קדישין, במועד קץ המגולה, שהוא שיבת ישראל לארץ ישראל להחיותה בבנין מעשי, ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קירבו לבוא, האמור להרי ישראל, שתכונתו היא קיבוץ החתום וסתום דליבא לפומא לא גלי, תוכן קץ, עם הגילוי של עבודה גשמית מורגשת מכל המון עובד. ובגאולה כפולה זו יוחל כח זרוע ד' לגאול את הגופים מכל שעבודם הקשה, מעצבך

ומרגוז ומן העבודה הקשה אשר עובד בך, ואת הנשמות ממכאוביהן ומחשכיהן, מכל המידות הרעות, מכל השנאות והצמצומים, והיו לגוי אחד בארץ, על אדמת ישראל. אכן אתה אל מסתתר, אלהי ישראל מושיע.

שיד. שונא אני את הגאווה תכלית השנאה. היא אינה מתעוררת בקרבי מצד עצם מהותי וטבעי. כל צדדי השלילה שלי הינם עומדים לפני תמיד בעומק גילויים. רק המעמדים החיצוניים, ההתערבות עם הבריות, ההכרח של התקטנות הנשמה בשביל צרכי החיים החברתיים של ההמון. הם מעירים את הגועל של תכונת הגאווה, שצריכים לקחת חלק משהו ממנה לצורך ההנהגה. ולהמעיט לפעמים על ידה את האורה העליונה, כשהיא מתפלשת יותר מהשורה שיוכל הגוף בחולשתו לקבלה. אבל חרפתה בעצם, והכיעור והשקר שבה, מוכר לי בעצם בהירותו.

שטו. יחוד, ברכה, קדושה. באור אין סוף אין שייך הוספה והתעלות מצד עצמו, אבל באמת אי אפשר שהיתרון של ההתעלות הנצחית תחסר מהשלימות המוחלטה, וזאת היא תורת ההויה, הופעות אורות חיות הוייתיות, על ידי רושם של ירידה, במידה כזאת שלעולם תהיה אפשרות לתוספת ועלייה. שהיא בעצמותה סילוק מכל ירידה ושפלות. והפירודים בעולמים יתייחדו כאחד במקורם האחדותי, וההתאחדות תוסיף אור ויתרון בלא הפסק, ברכה תמידית, ותוכן הברכה היא התעלות והבדלה מכל פחיתות ורשעה, מכל חושך וצמצום קדושה.

שטז. החמרנות הגופנית היא עושה את הפירוד בין הנושאים שבמציאות. וממילא גם את הניגודים שבהם. האידיאליות הרוחנית אינה יודעת ממהות הפירוד כלל, היא מכירה רק את הכללות ואת האחדות. אין שום פרט נסקר אצלה כי אם בתור חלק של כלל. ובשביל כך אינה יכולה להכיר שום טוב רק טוב כללי, ושום רע כי אם כשהוא רק כללי. ומתוך שרע כללי לא נמצא כלל, והכלליות הלא היא הולכת גם כן ביחס להופעות שבצורת הזמן, שאין האידיאליות חושבת ומתקשרת בנקודה מיוחדת שבה, כי אם בכל שטפה הגדול, מתוך כך באה היא להכיר שלא יש כלל במציאות רע, כי אם כולה היא טובה. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. וכל זמן שישנה עדיין הכרה שיש טוב ורע, אין האדם צריך להתקשר במזגו עם תכונה זו, לא יאכל מעץ הדעת טוב ורע, כי רק עץ החיים שכולו טוב מוכן הוא לו. ומוכן הוא לו גם אכלו מעץ הדעת טוב ורע, אחר שיעמוד במסות הרבות שהוא הולך ומתנסה, וזוהמתו הולכת ומיטהרת, שכלו מזדכך, ומידומיו מיתקנות, ותשוב ההכרה של עץ החיים להתקשר עמו, ואז יהפוך עץ הדעת טוב ורע, לעץ מלא חיים וטוב כולו. ואין דור שהעבודה הגדולה הזאת, של התבררות ההכרה והרצון לבער על ידה הרע ממציאותו, תהיה נפסקת בו, והיא יסוד העולם וקיומו. אמרו צדיק כי טוב.

שיז. כשם שהאמונה בהתעלותה היא מיתקנת בהסירה ממנה את הצד השולל שלה, שמתאים לקצרי דעת, כאילו היא שונאה את ההכרה העצמית, ואת כל החיים הרוחניים שבנשמת האדם בהתפשטות הוד אצילותה. כשבאמת אין התפשטות ההכרה כי אם הסתעפויותיהם של ענפי האמונה האלהית היותר נמוכים, והיא נשלמת על ידי השלמת הדעת, ההכרה, ההרגשה וכליטת ההצטיירות ככה האצילות הרצונית, שהיא המוסריות העליונה המתגלה על ידי קדושה וחסידות טהורה ועליונה, מתגלה למצומצמי הכרה בתור כח שולל את עזו הרצון

שבטבע, המכהה את אור החיים על ידי שלילה זו, כשבאמת אין האצילות הרצונית והמוסר של הקדושה יכול להיות שלם בצביונו. כי אם כשיהיה הרצון העצמי של האדם חזק ושלם, מחוטב ומבולט יפה יפה. הזיכרון השרשי שהזמן החדש מזכך את הנשמות בפנימיותן, הוא הגורם להתגברות עוז הרצון הטבעי בחיים, אבל בראשית גילוייו של כח חודר זה, הוא מתגלה גם כן בתור כח שולל את הרצון האצילי, יסוד הקדושה והטוהר העליון, מה שאינו כי אם חיזיון ארעי. הביסוס של שרשי הנשמות עושה הוא את פעולתו, ואותו עוז הרצון המתראה כעת בשטח התחתון של החיים, יגלה אורו מלמטה למעלה, בכל שיעור קומת החיים, וההוד והטוב האלהי העליון יגלה על ידו בכל תעצומות עוזו, מה שלא היה אפשר לו להיגלות כל הימים שהצד המאיר העליון שברצון עשה צל מחשיך על החלק התחתון שברצון. זהו סוד אחדות החיים, ההולך ומתרחק בעולם, שמפני יקרת ערכו עולה הוא בכל כך מניעות, בכל כך מכאובים ויסורים. אבל סוף הכל הוא הופעת אור הישועה, והיה לעת ערב יהיה אור. אל תשמחי אויבתי לי. כי נפלתי קמתי, כי אשב בחושך ד' אור לי.

שיח. האיטיות שבסדר המציאות, ההגבלה שבטבע, הרשלנות החיצונית שלו, הצמצום שבעליות רוחניות, הארעיות שבניסים, כל אלה מחזיקי היסוד של ההתעלות הבלתי פוסקת, שהוא היסוד הפנימי של המציאות, שיש לו גבול בתוך גבולו, שתספיק הירידה של התגלות המציאות העולמית, עד עמקה היותר ירוד, ועד מחשכה היותר אפל, לעלייה נצחית בלא שום הפסק. וכל תקופה איטית, מכינה כח לתקופה יותר מהירה בעלייתה, עד המהירות היותר עליונה. ינהגנו עלמות, בזריזות, כהדין עולמית, רצוא ושוב כמראה הבזק. ולעד לא תכלה הופעת ההתעלות, ותוספות האור, העדן והחיים, ההולכים ומתבססים, ומתמלאים תמיד ערך יותר גדול ונשגב, עד שישתוו יחד צורת ההשלמה הגמורה, וצורת ההשתלמות הבלתי פוסקת, הבאה מסיבת החסרון הקדום. ויספיק הזכר של חסרון העבר, ליתן דחיפה תמידית להשתלמות הולכת ונוספת, ותהיה הצורה של ההשתלמות הבלתי נפסקת מתעלה על ההשלמה הגמורה, אשת חיל עטרת בעלה, וצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, ההולכת ומתגברת תמיד, עלייה אחר עלייה, לאין קץ ותכלית. ברוך ד' לעולם אמן ואמן, וישתבח שמו לעד ולנצח נצחים. וכל ניצוצי החיים, כל הנשמות, הרוחות והנפשות, וכל זיקי החיים שבכל היש, הרי הם אחודים עם יסוד ההשתלמות הבלתי פוסקת, שהיא אור ד' המהווה הישות, זרוע ד' אשר נגלתה, והם תמיד עולים בעלייתה, כמו שהם יורדים וירדו בירידתה, שהיא ירידתם המבלטת ירידתה. והנה הכל כוסף לעליית אור עולמי עולמים, להארת זיו שכינת אל, הדר כבוד אל הכבוד, ההולך ומשתלם, יוצא מההעלם אל הגילוי, בכל התנועות השונות של ההויה, ובכל מיני התסיסות שברוח האדם וכל היצור כולו, ההולך להיעשות אגודה לעשות רצון קונו בלבב שלם.

שיט. על ידי העבודה הרוחנית של הצדיקים, בעלי המחשבה האלהית העליונה, מתנוצץ תמיד האור של האין האלהי. ומתגלה בתור יש, וכל העולם כולו מתבסס על ידו. ועמך כולם צדיקים. על ידי כחן של ישראל, התרבותם והתגלות חיייהם, בכל אופן ובכל צורה שהיא, מתגלה אור מן האין העליון, המתגלה בתור יש ומצוי, ומאיר לכל העולם כולו באור חיים, מקיים ומשפר ומעלה את כל. ומידה זו באה מצד עומק הקודש העליון, שהוא קבוע בנשמתן של ישראל מצד העצמיות שלהם, שאינה זזה לעולם, ואינה משמנה בערכה. אני ד' לא שנית, ואתם בית יעקב לא כליתם.

שכ. מפני הגובה האלהי של המחשבה הישראלית העצמית, אין הדברים יכולים לצאת בבירור המגולה, והשירה והרמז מוכרחים להיות רק הם הכלים שאור ישראל הסודי העליון מתראה על ידם. כל היגיון אלהי ונשגב של הגויים, אפשר לו להתלבש בשפה ובלשון ברורה, מפני שאינם מתרוממים ממעל לערך הדיבור, כי לא בהם כי אם בנו בחר מכל עם, ורוממנו מכל לשון. אפילו מלשון הקודש, בתור לשון, רומם אותנו עליו, כי אנחנו בתוך עצם הקודש שרויים, ועצם הקודש מתוך גבהו מחייה הוא את העולם המעשי שבחיים בעוז קדשו, וקידשנו במצוותיו. ובזה אל יפול רוחנו בקרבנו, אם נראה חכמי הגויים מבטאים איזה רעיון רוחני אלהי בדברים יותר ברורים לכאורה מחכמי ישראל קדושי עליון, כי באמת אף על פי שנראה לכאורה צד השווה בסגנון החיצוני של המחשבה, בכל זאת כגובה שמים מארץ גבהו דרכינו מדרכיהם ומחשבותינו ממחשבותיהם, ואם היו באים להדגיש את נקודתנו הפנימית, היו כאילמים ממש. והננו מקווים ליום אשר יבוא, אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד'.

שכא. הפרטים מיטשטשים כשיש מיעוט אור בהמקור של הפרטים, שהוא הכלל, וכשהאור והחיים מתרבה בכלל המקורי, יוצאים הפרטים מכולטים, מאירים ושמחים. הפלפול והדיוק שבהלכה, החריפות החיה של משא ומתן שבהלכה, בא הוא ביסודו מתוך שפע חיים גדולים שבעומק אמונת אומן, שבקדושת התורה. הבריות השלימה של הנשמה הישראלית היא מוציאה אותם הפרטים הרבים, בשפעת הגוונים שלהם ובעושר חייהם. וכשרואה אדם בנפשו כבידות לעסוק בבהירות פרטי התורה המעשית, בניתוח הלכותיה וקיומיה דקדוקיה, צריך הוא להוסיף יותר באור המקורי של הבינה האלהית היסודית, המביאה לידי תשובה עליונה. והאור מתפשט ויורד, עד שהכח המתאים להארת הפרטים והדיוקים החיצוניים שבמעשה, בין בצידם המעשי בין בצידם הלימודי, הולך הוא ומתגבר, עד שמוציא את השפעותיו בכח אדיר, מלא חיים ותעצומות.

שכב. בתוך הדיעה והאמונה, הציור והרגש, אשר לאדם, משתפכים הנחלים האדירים של החיים הרוחניים של ההויה, ההולכת ושופעת. עד שהיא באה, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, בשני מהלכיה, אל ההויה הנכבדה של אוצר החיים, המגולם בחיצוניותו והמצויר בפנימיותו. האדם, ברוממו את דעתו, את אמונתו, את ציורו ואת הרגשתו תמיד אך למעלה, בעושר הרוחניות וכביריות החיים השלמים וטובם, הרי הוא מרחיב את אשד הנחלים. שופעים הם שפעם עליונים ממעל ושפעם תחתיים מתחת, אלו יורדים ואלו מתגברים ועולים, והכל חי ורענן, הכל שש ושמח, ושדרות רבות, מלאות חיים, ממולאות דעת ורגש, מלאות חשק ושאיפה, הינן מתמלאות אור ותפארת, אהבה ורוח נדיבה, והברכה נושאת את פריה לכל פלגותיה, שמים וארץ וכל מלואם מתברכים. הרוממות העליונה היא הרוממות המוחלטת אשר לדיעה, אמונה, רגש וציור בעוז האלהי, באמצעים אלהיים. של תורה, מצוה, תפילה, דביקות, קדושה וברכה תמימה. כל תנועה מאוצר חיים זה, המכוונת מול הרוממות האלהית, על ידי כוונות של תלמוד, חפץ, דיבור ומעשה משלה, אור עולמים היא מחדשת. אור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה.

שכג. הרצון הקדוש והטוב באמת, שהוא מחובר אל הדעת וההכרה השלימה, מעוטר בעטרת הציור והדמיון החזק והנשגב, הרי הוא מעלה את הניצוצות כולם לעילוי הוייתם. לפי רוב עמל התורה והקדושה המעשית מתגדל הרצון לטובה, והכח מתוסף על פי המידה של גדולת הנשמה וטהרתה העצמית. הוספות האורה של הניצוצות העולים, מעשירות את העצמיות הפרטית, ומוסיפות גדולה בעצמיות ההוייתית הכללית. ולהפך בחלישות הרצון, הרי הוא נופל, נמשך אחרי הצד השפל, המטושטש והנמוך, שחיי הניצוצות הקטנים והבוסריים עומדים שם, והעולם מתחשך. באורה של תורה, וגבורת הדעת, מחזקים כח הרצון, ומתגברים על העצמיות הנמוכה שבניצוצות, וממילא מעלים אותם הגבה למעלה, והמגביה עצמו עולה בעלייתם.

שכד. כאב לב בא על ידי תפילה כשאין עימה אור תורה. שהמחשבה תוהה מה בצע בהשתפכות הנפש, בצער הרוחני ההוא, וכי יש שינוי רצון למעלה, ואיזו תועלת יש בתפילה. ואף כשמאמין שלמרות כל הקושיות כך הוא הדבר, והתפילה מועלת. לא מפני כך יחדל הלב מכאבו. אבל עם תורת אמת, חודרת הבינה על דבר הערך הגדול של הופעת הרצון ברום גדלו, בהבלטתו והוצאתו מן הכח אל הפועל. ולפי המידה שהאדם יותר מלא אור קודש, שרצון עצמו הוא יותר טהור ואידיאלי, ככה יותר קשור הוא רצונו בעומק גדול של הישות ההוייתית, וכן רצונו פועל באמת במערכות ההויה. וזאת היא פליאת יצירת תמים דעים, שכל שינוי אינו שינוי בערכו, וכל קיום אינו שולל שום שינוי בחוקו, כי אור עליון זה הוא למעלה מכל שאלת השינוי, ואי השינוי והקיימות, כמו השינוי, שניהם יחד הם ערכים שאינם הולמים יחס לעליונות האלהית. וכל מה שהוא מתפשט בכל, וכל מה שיש בו טוב משום איזה צד, אי אפשר שיהיה נמנע מצד איזה חוק עצמותי באלהים, כי אם כל טוב הווה וישנו.

שכה. בנקודה הקטנותית של האדם, יש כל הטוב בצמצום, כמו שישנו בהרחבה במרחב ההתפשטות הנשמית העליונה שלו. וכשהאדם מקטין עצמו, ומתמלא ענוה, הרי הוא מתקרב יותר לעצמיותו הנקודתית, ומרכז נשמתו מתגלה אליו בכל הוד תפארתו, ומתוך אספקלריתו יראה את כל ההוד העליון הנמצא בנשמתו בעצמיותה הגדולה לאין חקר. ומאן דאיהו זעיר איהו רב. הגאווה מסיחה את הדעת מהנקודה המרכזית המצומצמת של הנשמה, ומתוך שאין לו מרכז וקיבוץ של האוצר הרוחני בעושר שלימותו, הרי הוא בעל מום, רק שברי שברים של רוח מתגלים בקרבו, ולאורה העליונה של הנשמה לא יוכל לבוא. והרי הוא מחוסר ערך, משוקע בקטנות עצמית לאין מרפא, והדמיון הפראי ילהטנו להיחשב לגדול ומעולה, בעת שהוא מלא חסרון ופחיתות. מאן דאיהו רב איהו זעיר. מרכזת של הנשמה, מקור הענוה, הרי הוא הכוכב המזהיר למשכילים את זוהר הרקיע. שהוא ההיקף העליון של הנשמה העליונה בהתרחבותה המוחלטת.

שכו. הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, והשכינה שירדה בגלות עם ישראל הוא הכשרון להעמיד קדושה בניגוד להטבע. אבל אין הקדושה שהיא לוחמת נגד הטבע קדושה שלימה, היא צריכה להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמו, שהוא יסוד תיקון עולם כולו וביסומו הגמור. והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ, ועתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שייקבעו בארץ ישראל.

שכז. כשבאים להשכלה עליונה זו. של הקדושה שבטבע, השלימה, הכוללת בקרבה גם כן את הקדושה שלמעלה מן הטבע המתנגדת אל הטבע המלחמה חודלת לגמרי, מידת הדין מתבסמת, והכל נוטה כלפי חסד. כל הכחות שבאדם הפרטי נראים בעדינותם המרוממה, כפי מה שהם בטבעם, והרי הם קדושים ומוכשרים לעילוי היותר עליון. והאור שלמעלה מן הטבע עומד אצור בהם לעת הצורך, והאדם חש בקרבו חופש של נועם קודש, וימוד עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר בקרבך קדוש.

שכח. העבודה האלהית עומדת היא על הנקודה העצמית. היא מאשרת את הנפש בתור עצם, באושר עצמי, ומאשרת את העולם גם כן בעצמיותו. וההצלחה העצמית אינה באה מתוך איזו השכלה חיצונית, כי אם מתוך הטבע העצמי של היצירה, שפעת החיים של היוצר.

שכט. מלא צער הוא העולם, ועל מה הוא מצטער, מפני שיש בנשמה הפנימית של האדם כל כך גודל ושיגוב, מה שאין העולם הולמו עדיין כעת, מפני שהוא שואב את גדלו, גדולת נשמתו, מעולם רחוק וגבוה מאד, מעבר מלא הדר, ומעתיד עשיר זוהר. לולא זה הגודל לא היה לצער מקום. והמשכיל המבחין את המקור, מהיכן הצער בא, עד כמה חשוב ויקר הוא מקור חיי הצער הללו, מיד מתהפך אצלו הצער עצמו לעדן, והנגע לענג.

של. המשיגים הגדולים יש להם תמיד צער פנימי: בכל ענין שהם לומדים, חפצים הם לדעת לא רק את עצם הדבר, כי אם את המקור, מהיכן הדבר ידוע. ולפעמים מתערבת אצלם הבנת הדבר בעצמו. עם ידיעת מקורו, שהן באמת ידיעות שונות זו מזו. וצריך כל הוגה דיעות להרגיל את רעיונו, ליישב כסליו בחכמה, בתחילה לקבל את הידיעה, ואחר כך להתעניין במציאות מקורה. ליגמר איניש והדר ליסבר.

שלא. הצדיקים הגדולים מוצאים בעצמם מגרעות גדולות, שהן באות מפני כל צדדי החיים הרבים הנמצאים ברוחם שהם מוכנים להוציאם אל הפועל, וכל זמן שלא יצאו אל הפועל הגמור הרי הם מחלישים את עוז הרצון, ומרגיש האדם את רוחו על ידי זה נשבר, ורצונו רפוי, ונכשל תמיד בשגיאות חדשות. וכן הדבר נוהג ביחש הדורות. כל זמן שהדורות היו רחוקים מהמטרה העליונה של כנסת ישראל, לא יכלו בעצמם לשער את גודל ערכו של האור החדש. ובקרבתם אל האור, הרי הם מתמלאים רפיון, מפני שהוא מוכן כבר לצאת אל הפועל, ועדיין לא יצא.

שלב. כשיראה מלפפת את האדם, ואינו יכול לבאר לנפשו את תכונתה, הרי הוא נתבע להעלות את פנימיותו למרומי הדעת, שמשם ישוגב, ויראה כי אין להתירא, כי אור חסד אל וטובו פרוש הוא על כל מעשיו.

שלג. לפעמים היראה המטמטמת את הלב מתגברת, בעת שהאדם חפץ לגשת אל הקודש בתורה ובתפילה. צריך הוא להגביר את אור האמונה. כי אור ד' עימו באור תורה, וקרבת אלהים לו טוב בנועם התפילה.

שלד. לעולם ירחיב אדם את דעתו, ידין כל דבר באור שכל עיוני ושכל מעשי. ומתוך הכרה חיצונה פשוטה זו, יבוא להכרה פנימית, הנובעת ממקור הקודש, ורזי תורה ייגלו לו.

שלה. אין האנשים הגדולים. המוכנים להסתכלות רוחנית, יכולים להוציא אל הפועל עיונים גשמיים, כי אם כשיתגברו בהסתכלותם המיוחדת להם, עד שהאורה האצילית תוציא ענפים ושריגים מעשיים. וכל זמן שהם יורדים ממעלתם, ומתערבים בענינים מעשיים. שהם לגבי דידהו מילי דהדיוטא, כשהם באים להם לא ממרום עוזם כי אם מהרגשות והשערות קטועות, הריהם משתוממים, כושלים ומכשילים, ומרגישים אומללות נוראה בנשמתם. עד שיאיר להם אור האמונה העליונה בקדושת שורש נשמת עצמם, וישובו אל על, אז ימצאו את האושר האלהי הנכון לפנייהם, ומשוש דרכם בחיים יחל להופיע ברוממות הוד והדר אשר להם יאתה.

שלו. היראה המתגברת על האדם בהיותו ניגש ללימודים קדושים ברזי אלהות, יראה אצילית ורוממה היא, והאדם מתעלה על ידה. וצריך הוא לקבלה בתור יסורים של אהבה. ודרך חיים תוכחות מוסר, והוא חוזר על ידי זה בתשובה מכל עוונותיו. ומכל מקום, אם מרוב תביעותיו על עצמו, וסיבוך דרכיו, אינו יכול ליישב דעתו, ונראים לו חלק גדול מעוונותיו בלתי אפשריים לתקנם, מאין כח, או ממניעות אחרות, או שמוצא מידותיו מקולקלות ואין בידו לצרפם אל ישוב מפני זה מאור ד' אשר ליבו מושכו אליו. הוא יעשה את שלו, ואור ד' יאיר את דרכו, להכריעו לכף זכות. בחסד אל כל היום.

שלוז. כשמצטערים, על ידי התעוררות חוש היופי, על הוד העולם החיצוני שאין נהנים ממנו כל כך, על ידי הקימוץ של הכחות וכיווצי החיים, ומאשימים לפעמים את המוסר, את ההדרכה, האמונה והתורה, מה שבאמת האשמה היא מונחת באדם, ובדרכי ליבו, אשר איולתו מסלפת אותם בכל זאת יש מצער זה מקום של יניקה לטוב עליון, להבין עד כמה כפולה ומכופלת היא מידת הצער על היופי של התפארת הרוחנית העליונה, של ההוד הנורא המרומם בזיו תפארה של הדיעות האלהיות, המאירות מחשכי העולם במשגב ברק שלהבותיהן. והאדם מוכן הוא לקליטה עליונה של שביעת עדן עולמים זה, שתרומם אותו מכל שפלות, ושתנצח אותו ניצחון עליון על כל מכשולות החיים, תנהגהו על מות, ותראהו עולמו בחייו. ולעונג עדני עד זה, מכשירה אותו תורת אמת בשוד תנחומיה וזיו כבודה, וההכשרה לזה היא ההדרכה המוסרית הטובה, והשקידה באור תורת אמת הבאה עימה. ואיך זה לא יהמה הלב, כשטוב ועונג זה מוכן לפנינו, והוא מנוע ממנו רק בפשיעתנו. ועל ידי חוסר עונג עליון זה הלבבות מיטמטמים, והנפשות מתמלאות קצף, הדיעות מתעכבות, והאמונות מתחשכות, הקנאה והאיבה, ביחד עם הרשעה וגאות הזדון, פורשות את שחת רשתן על לב בני האדם, והעולם, שהוא באמת גן עדן ומלא חיים, מתהפך לעמק עכור ולמשטח חרמים, לגיא הריגה ולמערות פריצים מליאה מחשכים. לזאת קרואים הם הטובים שבבני אדם, ובחירי ישראל, האומה שאור ד' בידה, לישא נס דעת ד' לעיני כל באי עולם. להשיג את עדן החיים וששונו לכל אפסי ארץ.

שלח. כשרואים הצדיקים שמיד שהם מתעסקים בגנוי המלך של רזי תורה נשמתם מתרפאת והולכת, מקבלת היא צורה תקיפה, עדינה. ומליאה תנחומות ועוז קודש בגבורה עליונה הרי הוודאות הרוממה מתגברת בקרבם, ואור עולם הבא, של שם אהיה, דאנא עתיד לאתגלאה, מאיר בהם, ומכח קדושה טמירה ונפלאה זו הם מזכים את כל העולם כולו, ולפושעים יפגיעו, למחול את כל חטאות דורם, ולמלא את העולם חסד ורחמים מאור פני מלך חיים, המאיר לעולם כולו בכבודו. באור פני מלך חיים.

שלט. כשבאים לעומק הדעת וטהרת הרצון. האהבה העצמית היא מתבררת בערכה המוסרי האידיאלי, והקורבה שהאדם קרוב אצל עצמו מטלת על האדם העצמי חובה מוחלטת להקדמת עצמו. ועוכר שארו אכזרי. אז באה ההארה העליונה של וחי אחיך עימך, חיך קודמין לחיי חבירך, בתור עטרה עליונה של תורת המוסר האידיאלית.

שמ. היכולת האלהית האין סופית, אינה צריכה לשלשלת של סיבות ומסובבים, נערכים כמו אמצעים ותכליות. בהופעה יצירתית כמו זו, שאינה מקושרת בקשרי סיבות ומסובבים. הכל עומד במצב של חירות בלתי מוגבלת כלל. ההארה הראשית של היצירה לביסוס הרצון, היא ההארה החפשית הגמורה, שהיא מתוך כך יצירה של נקודות, אלה בצד אלה. בהמעטה של אורה, מהופעה אלוהית לעולם האלהות, באה השלשלת של הסיבות והמסובבים, העולמות הפרצופיים המאורגנים. אבל מקור הרצון החופשי של האדם, המהווה את המוסריות האידיאלית שבה האדם דומה ליוצרו, נובע הוא מראשית הההופעה, שלפני העולם האלהי, מעיקר תחילת ההופעה האלהית, שאין בה אותו ההכרח של כובד ההטבעה של ערכי הסיבות והמסובבים והתייחסותם אלו לאלו. וזאת היא הארת החפץ האלהי הקשורה בגדולת רצון האדם בהתעלותו. ותגזר אומר ויקם לך.

שמא. ישנן דרגות שהתוכן הפנימי של עבודה אלהית שוה הוא אצל גדולי ההשכלה כאצל הירודים מהם, וישנן גם כן דרגות כאלה שהן מוכרחות להיות שונות בתכסיסן הפנימי. בייחוד מתבלט הדבר בהכח המחזק את הצדדים המעשיים, אזירת הגבורה ומידתה. אבנטו של כהן גדול, ואבנטו של כהן הדיוט.

שמב. מוכרחים לפעמים להסיר ממנו לגמרי את ההרגשות הנמוכות, אף על פי שהן משמשות בקדושה לאחרים, וללבוש תחתיהן בגדים רוחניים יותר, מלאים זוהר, יותר אציליים. והרבה פעמים צדיקים גדולים נופלים מעבודתם הרמה, ומונעים טובה מן העולם, מפני קטנות אמונה בעצמם, הבאה מתוך שפלות קיצונית, שהיא חוץ מאורח אמת של אור תורה דלעילא.

שמג. משחרב בית המקדש לא נראה רקיע בטהרתו, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. אם כן הארת תורה מן השמים שבגלות, היא מעולפת בקדרות ובשק המכסה. ובעת קרבת הקץ. יבוא רוח המטהר את השמים מקדרותם, המסיר את השק המכסה עליהם, ואז אלה אשר לא הסתגלו לתורה העולה למעלה, הבוקעת את הקדרות והשק, חושבים שאין להם תורה מן השמים. וצדיקים דורשי ד' ועוזו, מוסיפים אורה ושמחה,

ומבשרים צרק בקהל רב, שדוקא כעת ייגלה אור חדש, ושמים בטהרתם ייראו, וידעו כל באי עולם, כי מן השמים דיבר ד' לבית ישראל ולבית יעקב, הגוי כולו.

שמד. אורו של משיח יברר את הוודאות של הטוב הגמור שבהויה בכלל, ותימלא הארץ אורה ושמחה. המרעיפות משמי שמים תמיד. ואז תבוא על בוריה ההכרה שטוב להודות לד', חידושה של לאה שאמרה הפעם אודה את ד' בלידת יהודה. וכל הקרבנות בטלים חוץ מקרבן תודה, בואו שעריו בתודה.

שמה. כמו שהאכילה הגשמית מעוררת את הצימאון, כן העסק בתורה המעשית מעוררת יותר את הצימאון להענינים האציליים. משען לחם אלו הלכות, משען מים אלו אגדות.

שמו. דיכאות הלב התדירית שהצדיקים מרגישים מפני פחד השם יתברך והדר גאווה, ומפני יראת חטא הגדולה שלהם, אינה מעכבת על כל יצירה עליונה, כי אם היא מוסיפה פיכחות לרוח היוצר שבנשמתם הגדולה. ולהפך, העיצבון והנדנדוד הרוחני עד לכדי קדרות נפשית, שהמתאוננים על העולם ועל החיים קובלים עליו כל כך, הוא בא רק מפני החפץ להינזר מעל הפחד האלהי ויראת החטא, שהיא טבועה בעומק הנשמה האנושית בעצם טבעה, והיא אשרה האמיתי, המביא לידי אור מצוחצח מאד, שסופו להתהפך להארה מתוקה, עדינה, רווית עונג מלא הוד עליון של קודש קדשים.

שמוז. כשהמחשבה העליונה מתגברת, מתבררים הציורים הרוחניים בעצמיותם העליונה. הדמיון משמש יפה להיות נרתק לאור השכל המזוקק, והמושגים העליונים הולכים ומתברכים. העבודה של בירור הרעיון, וקדושת הרצון העומד בהיכל קודש הקדשים, היא למעלה מכל מושג של מוסריות. רק בשמות הקודש, בייחודי אורות עליונים, בזיווגי מידות, בחיבורי נשמות, בשילובי עולמות, בהם אצור כל אידיאל מובחר בתכלית תמציתו העליונה, וכל חכמה מפארה, וכל מחשבה שכלית, חברותית, תרבותית, במובן היותר עליון, אשר רק על ידי כמה דרגות של ירידות והתמזגות עם החיים הרגילים, מוצאים אנו חלק מעוזם המקודש בבהיקות הדרישות הטבעיות של החסד והאמת, הטוב והיושר, הנימוס והיופי, הצדק והמוסר, הרגיל בחיים. ובחברה היותר נאורה ומטוהרת בשאיפותיה, והיותר חסינה ותקיפה ברוחה ומגמותיה הטובות.

שמת. מפני שהציור של גדולת האור האלהי הוא גדול מאד בפנימיות הנשמות של דור האחרון של עקבא דמשיחא, במידה כזו שאין להן עדיין הסתגלות איך מנהיגים את החיים המעשיים על פי גודל עליון כזה, באה הכפירה, והדילדול הרוחני שדומה לחורבן, שאנו רואים אותו בדורנו. אבל דרך הרפואה היא רק להרבות כלים, הסברות ותכניות, המועילים לסול דרכים בשביל הסתגלות מעשית על פי ההארות היותר עליונות. ומטעם זה באה גם כן הדרישה הגדולה לחירות הרוח, ואימוץ הגוף, כי רק רוח חזק ואמיץ, וגוף בריא ואיתן, יוכלו להכיל בתוכם את ההארות היותר עליונות מבלי זעזוע, ולעמוד במעמד האיתניות הראוי לחיים פועלים מלאים עוז של יצירה, ולהמשיך מתוכם המשכות של ארחות חיים, מתוך צירוף פנימי, שכל אלו ההכנות דרושות הן לתשובה השלימה העומדת אחר כתלנו.

שמט. היחידים המסתכלים ברזים העליונים של העולם הרוחני, בסודות הנשמות, והחיים העומדים ממעל לכל ערכי החיים המחוברים לחומר וכל משאלותיו הגשמיות והרוחניות, כשהם מתמזגים יפה עם הציבור הרי הם הקובעים את הבסיס היותר איתן לחיים החברתיים. כי לעולם לא ייקבע ערך הגון על קטע אחד של חיים, כמו שהוא התוכן של חיי העולם הזה לבדם. במערכה הכללית מוכרחים כל תוכני החיים להיכנס, ועל פי כל המבטים העמוקים והרחבים מוכרחים ערכי החיים להתבסס. ומתוך כך מונחת היא נטייה גדולה בעומק נשמת האדם להתייחס בגודל וברצינות אל ייחוס החיים הנשמתיים. וההקשבה אל הנצח שבהם. ואל הקישור שיש להם בחיים היותר תרבותיים שבחיי ההווה, לא תסוף מלבב בני אדם, אפילו אם בקצף גדול יילחמו על זה כל בעלי תחבולה, בני ציור מוגבל ומצומצם.

שנ. לא רק בכל דבר של רשות, כי אם גם בכל חטא ועוון, בכל הריסה, בכל דיעה כוזבת, יש ניצוץ של טוב ושל קדושה אידיאלית, שהוא מקיימו ומעודד את הרוח לפעולה. צדיקי הדורות יש להם מגע עם כל הטוב הפזור על פני מרחבים רבים, כל אחד ואחד לפי רוחב נפשו, רוחו ונשמתו, ואותו הטוב הם מרחיבים בעבודת קדשם המחשבת, האצילית. שחלקים קלים ממנה מתגלים לפעמים במעשה, דיבור וכתובה. ויסוד הכל בחפצם הטוב, בתשוקתם האלהית הפנימית. להופיע חסד עליון וטובו על הכל, על כל היצורים, לעודדם ולתמכם להיעשות אגודה בצרור החיים, חיים ברצונו, לעשות רצונך בלבב שלם. ובשביל כך הם הם גיבורי אל בעולם, המטים את העולם כולו לכף זכות, כל העולם ממש ניזון ומתקיים בזכותם, ומתוך שהם הם הינם עצמיות של הכל, אין כל דבר זר מהם, ואין כל דבר נדחה מידידותם הפנימית, ומהרחמים הרבים, שהם מעין דוגמא של מעלה, המקננים תמיד במעמקי נשמתם. ואיך ייפלא אם תפילתם עוזרת, מרפאת ומאירה, מצליחה ומחייה. הרי נטיית חפצם היא הרכנת אור עצמיותם לאותו הצד ששם הרצון זורם, לאותו העבר והקצה ששפעת הדיבור שם אליו את מסילתו, על ידי הביטוי החי של תפילת ישרים. רק זעזוע קטן צריכים לגלות את אוצר החיים, והשלימות המשלימה את כל, הגנוזה כשלהבת גדולה, בלועה וטמונה בעמקי הרוח, אשר חיי עולמים הוא אור חייו, אשר חמלת יוצר כל וסליחת מרבה לסלוח שופעת בו ממקור החכמה העליונה. הבהירה בשחקים, הרואה בגלוי ממש ובבליטה ברורה את הטוב והאור המתנוצץ גם בתוך כל המחשכים. אור צדיקים ישמח, המתגלה בסוף ברמ"ח מצוות עשה, כנגד איבריו של אדם.

שנא. הרבה חופש רוח צריך האדם לסגל לעצמו, עד שיכיר יפה את גדולת כח הפעולה של המחשבה. ואז יתברר לו כמה צריכה היא האנושיות לעבוד, בשביל שתבוא לידי מחשבה טהורה וקדושה בעניני הדיעות היסודיות. שערכי החיים כולם נובעים מהם, וכמה רב ועצום הוא הערך של הוגי הדיעות האלהיות, הנושאים את קדושת המחשבה ורוממותה על פי אותם המקורים האלהיים שהיא מפכה על ידם בנשמתם ובאורח חייהם. וממילא יכיר כמה נשגב הוא הערך התולדתי הכללי של אומת המחשבה האצילית בעולם, היא כנסת ישראל, ויבוא לכבד את האמונה, מורשה קהילת יעקב, בעצמת טהרתה במקורה, ובהתפשטות ענפיה המעשיים, ההרגשיים, השכליים וההופעיים שביחידי הסגולה, והעצמיים, הפנימיים, הטמירים מכל עין חוזה, והם גדולים,

נצחיים וחזקים מן הכל, הם הגרעין של היש היותר בריא ועצמי, שכל יתר הדברים, אף על פי שהם רוחניים ואציליים, נחשבים לגבי דידהו כערך של לבושים.

שנב. ועם כל הגודל של פעולת המחשבה בעולם ובחיים, שדי בו לברר עד כמה טועה הוא המהלך של חופש הדיעות שבא בצורתה של האנרכיה המחשבתית. שהוא מהפך את הצד היותר יקר ויותר טוב שבהויה ובחיים למין אנדרולומוסיה של תוהו ובוהו, צלמות ולא סדרים, שהוא באמת רק עבדות הדיעות, טירוף, הריסתן וחליין בכל גדולה זו, אין ערוך כלל לגדולתו של הרצון, הבא להיגלות מחביון עוזו בלבושה של המחשבה.

שנג. הרצון הטוב, ההולך במעלות קדשו למעלה למעלה, המגיע עד מרומי החופש של המרחב העליון, במקום שכל עין של תבונה מתעששת. הוא הוא הכח היותר פועל, בכל עת, גם בהיותו במעמד הטמיריות. וקל וחומר בהיגלותו בתכונה אלהית. של גילוי רצון לתורה ומצוה, ומוסר טהור של הידמות הצורה ליצורה, שהיא המשכת האדם להטוב המוחלט והעדין. כל מה שיתבררו יותר הדברים, וכל מה שהתרבות האנושית תתבסס יותר ויותר, תהיה יותר ראויה לשמש לחומר, לגלות על ידה את הוד הגוונים העשירים, מלאי החיים, של הפעולות העולמיות השופעות והולכות מפלגי נחלי שפעת הברכה של עוזו כחו של הרצון הטוב והקדוש, שאוצריו מתגלים בנשמותיהם של צדיקים כבירי כח לב, יסודי העולם, מעדניו ומאיריו באור אלהי עולם, אלהים חיים, ההולך ואור עליהם תמיד על פי התפתחות עדינות רצונם. ההולך ועולה, המתייחד ומתאחד ברצון קונם, המתברך בטל החיים של חסד עליון, אשר בו עולם ייבנה, אשר ממנו חיים מתגברים, אשר מתוכו עדנים מתפשטים, אשר ממקורו שמחות וגילות לאין חקר הולכות ומתנשאות. שמחו בד' וגילו צדיקים, והרנינו כל ישרי לב.

שנד. השפעת הנשמה העליונה ממשכת חיים עשירים, מצוירים בעומק הרצון. והרצון שהוא מלא קדושה מעבד את כל הניצוצות של החיים הנשאבים אל תוכו מכל מעשה האדם, ביחוד מכל מאכל ומשקה, המתהפך לכח חיים על ידי חיי הגוף והנפש החיונית, לצורות של חיים שלמים ומפותחים, בדיעה שלימה, בשאיפה עליונה, בשכל טוב ובחדות קודש. והמון החיים הללו של פזורי הניצוצות, כשהם עומדים חופשיים מכל כבלי חומר, נשגבה היא פעולתם במרחבי העולמים, גדולי המשקל הם בהכרעתם לצד הטוב, הסדר, והברכה של משך החיים, והשלוח של האחדות המאירה ממקור עליון.

שנה. סיבוכי המחשבה בענינים הרוחניים, באים מחמת הגידול התדירי שהמחשבה מוכרחת להתגדל ולהתפתח, ומיד שנוצר רעיון שתוכל להיות איזו קליטה של תואר בעניני האצילות העליונה, מתיילד כח שובר אורו, ומראה אי סיפוקו. ומזה מתגלה אור יותר פנימי ויותר עליון.

שנו. אין שייך לומר רצון כי אם במה ששייך הכרח, ולפחות הכרח של טבע הרצון. וממילא מובן שיוצר ההכרח, ובורא הטבע של כל טבע, לא שייך לגביו רצון, כי אם הרבה למעלה מכל מהות של רצון. אמנם אנו אין לנו שום תפיסה ציורית כי אם באיזו מהות של רצון, והעילויים שבתכונה זו שמכריחנו השכל הטהור להיות

הולך ועולה ביחס להתוכן של הרצון, הננו אומרים על זה: רצון הרצונות, רעוא דרעוין, ואין אנו יכולים לתפוס איזו תיבה רוחנית יותר שלימה ממהות הרצון.

שנז. כל לשון בכללותה היא הארה אחת מיוחדת, בעלת השקפת עולם שלימה, שבכוחה אצורה כל הספרות אשר תישא בכל משך זמן קיומה, מראשית התפתחותה עד אשר תעבור מהעולם. וכל הלשונות כולן מתפעלות זו מזו. וראויה התורה להידרש בכל הלשונות וצירופיהן, ומרדכי בייל לישני ודריש להו. וכל נימוסי העמים הקרובים והרחוקים, הכל הוא אור מתפשט, שתוכו רצוף נועם ד' בצורות שונות. וחכם לב ידע לזכך ולצרף את כל היגיון אשר נפתלו ארחותיו, עד אשר ישיבו לעצמות טהרתו.

שנח. צלול הוא הרצון של הילד, ועם זה צלולה היא בינתו. כלומר, גרעין הדיעה הטבעית שלו הוא גרעין בריא, שכל ההשפעה הלימודית צריכה להיטפל בשמירת בריאותו, יותר ממה שהיא רגילה להיטפל בהתפתחותו. כששמים המטרה של שמירת הניקיון של הכשרון הילדותי של אוצר האושר של האדם. בראשית היסוד החינוכי, באה ההתפתחות באופן מבורך. המחשבה האמונית, אור הרעיון של הגודל האלהי, הברור של יחסנו לאלהים, הוודאות האלהית. התום והישר במעמקיהם, כל אלה הם סגולות ילדותיות. שרק הבל פה שאין בו חטא כולל את תמציתם בטהרה, מבלי צורך של ידיעה מפורטת, שאנו קורים לה שלא בצדק: ברורה. דבר אלהים חיים בפי עוללים ויונקים, יסוד העולם הוא, בסיס התרבות, ומכון להצלחת הנשמות וההצלחה החברתית היותר גדולה. זהו רז גלוי לישראל, שנתברר הרבה בגלות, שנתחברה בו התורה, ועלה הערך של חיבת תינוקות של בית רבן למדרגה עליונה. כשהתחייה הלאומית מתחלת, צריכים לשוב ליסוד חיים זה בכל אומץ קדשו.

שנט. החושים מתפתחים בילד לפני ההבנה, כדי שייכנס יסוד העולם בתוכיותו בלא זיוף של צללים שקוצר דעת האדם גורמם. רק את העולם האורייגנלי מוכרח הוא לקבל, במקורו, בלא ביאורים. ליגמר והדר ליסבר, ואז יש לו יסוד נקי על מה לבסס את ההבנה, הבאה אחרי התפיסה הכללית של הבקיות העולמית. הבאה בראשונה, ערומה מכל ביאור והבנה. העולם כמו שהוא. מעשה ידי יוצר כביר כח אשר לתבונתו אין מספר, כמו שהוא, ניתן הוא בליבו של אדם מראשית יציאתו לראות באור החיים, ורק על ידי הגרעין הבריא הזה ימצא אחר כך כל זרע החיים הרוחניים אשר לאדם. כל התמכרות טבעית לאיזה אידיאל מרומם, הרי היא חזרה אל הילדות. יש כאן תפישת מושג מבלי הכרה, רק מפני דחיפה פנימית, הבאה ממקורות שאין יד האדם משיגה אותם כהכרה. והילדות הזאת צריכה שמירה מפני פגעים העלולים להזדווג לה. התעוררות נפשית נקייה, בעצם הטבע הטהור של הנפש, צריכה להיות נערצת. אבל ביאורים פסולים מהבלי גויים שמתחברים עימה צריכים להיפסל. מה לתבן את הבר.

שס. בזמן שמעמד הנפש הוא שומם, והאדם נתבע לעסוק במחשבה כדי למלאות את הריקניות, אז הזמן הוא לעסוק בלימוד, בעיון או בגירסא. זמן ההופעה, ולקיטת פרי חמדתה, אינו כי אם בזמן שהרעיונות רצים כברקים, מתחדשים בזיו הודם, ומתגברים בזרם גדול, כמעין המתגבר.

שסא. הנשמה ההולכת ומאירה בבעלי היצירה הרוחנית, צריכה היא להתאחד באוצר החיים המנוחל ממורשת קדומים, ששם מונחת היא נשמת הנשמה של חכמת עולמים, וצדקת עולמי עד. של כל הדורות, הזמנים והתקופות גם יחד. התגלותה של הנשמה האישית, בתוך נשמת הכלל כולו, היא העובדה של התאחדות הכשרון הפרטי עם אורה של תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. לא תשבע עין לראות את הודם ויפעתם של זהרי אורה הללו הבוקעים ועולים, את האש הלוהטת בעושר גווניה על העוסקים בתורה לשמה בכל הופעת נשמתם האצילית, של החורזים מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים, ומהם למעשה בראשית ולמעשה מרכבה, ומשם יורד הגבול עד עמקי עמקים של עמק הלכה של הוויות דאביי ורבא, אחרי אשר כבר סחף זרם החיים את המון האידיאלים החפציים, ותהומות רבים של ידיעות וציורים כבירים, הלשונות כולם וספרויותיהם, המדע האנושי לכל צדדיו, הגלוי והטמיר. הקדוש והחול, הטוב והרע. ומכל אלה יעמוד אור נהורים מלא נגהות, לגדל עם אדיר של ענקי ענקים, להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא.

קובץ ג

א. שלשה כחות מתאבקים כעת במחננו. המלחמה ניכרת היא ביותר בארץ ישראל, אבל פעולתם היא פעולה נמשכת מחיי האומה בכלל, ושרשיהם מחופשים מצד ההכרה החודרת במרחבי רוח האדם. אומללים נהיה אם נניח לשלשת הכחות הללו, - שהם מוכרחים להאחד אצלנו, לסייע כ"א מהם את חבירו ולשכללו, ולבצר כל אחד מהם את הקיצוניות שחבירו יוכל להביא בצורה מקולקלת, כשלא יסוייג דרכו בפיזורם, במרידתם זה על זה, ובהחלקם כל אחד למחנה מיוחדת, העומדת כצר למחנה השניה. הקודש, האומה, האנושיות, אלה הם שלשת התביעות העקריות, שהחיים כולם, שלנו ושל כל אדם, של איזה צורה שהיא, מורכבים הם מהם. יהיו המניות של ההרכבה הזאת איך שיהיו, יהיה חלק אחד תופס מקום יותר עקרי, אצל איזה יחיד או אצל איזה ציבור, אבל לא נמצא ולא נוכל למצא שום צורה של חיים שלא תהיה מורכבת משלשתם. ההתמזגות המוכרחת של שלשת התביעות הגדולות הללו מוכרחת היא לבא בכל קבוצה, שיש לה תקווה של חיים עתידים, ובכל עת שאנו סוקרים בחיינו ורואים אנו איך שהכחות הללו, תחת תעודת התמזגותם, הולכים הם ונפרדים, הננו נקראים לבא להצלה. הפירוד יסודתו הוא בצדדים השליליים שכל כח רואה בחבירו, והצדדים השליליים אינם מצד עצמם אינם ראויים לשמם. בכל כח בודד, ביחוד נפשי, מוכרחים צדדים שליליים להיות, בפרט בהתפשטותו היתרה על חשבונם של כחות אחרים. בזה אין להפליא בין הקודש ובין החול. הכל נכנס תחת קו המדה והכל צריך משקל, אפילו רוח הקודש ששורה על הנביאים במשקל הוא שורה. אבל הפרוד במקום שצריכים לאחד מביא שמעט מעט מתרוקן הרוח, ותחת ההכרה חיובית - במעמד הכח המיוחד, לפחות, לאותה האישיות או הקבוצה, שהיא הולכת ומתחסרת, מפני הצימוק שהולך ומתגבר באותו הכח המיוחד, הבודד בזרוע נגד טבע הרוח להיות מתאחד עם עוד יסודות המשלימים אותו - באה רק הכרה שלילית לפרנס את החיים, וכל בעל כח מיוחד מלא הוא רק מרץ של אש ביחש לשלילתו של כח האחר או האחרים שאינו חפץ להכירם. ובאופן חיים כאלה המצב נורא, הרוח מתבוקק, עמדת האמת, הכרתה הפנימית ביחד עם אהבתה מתמוטטת והיא הולכת ונעדרת, ע"י מה שנעשית עדרים עדרים.

ב. שלשת הסיעות היותר רשמיות באומה הם: האחת האורתודוקסית, כמו שרגילים לקרוא הנושאת את דגל הקודש, טוענת באומץ, בקנאה ובמרירות, בעד התורה, המצוה, האמונה וכל קודש בישראל. השניה היא הלאומית החדשה, הלוחמת בעד כל דבר שהנטיה הלאומית שואפת אליה, שכוללת בקרבה הרבה מהטבעיות הטהורות של נטית אומה, החפצה החפצה לחדש את החיים הלאומיים שלה, אחרי שהיו זמן רב עלומים בקרבה מתגרת ידה של הגלות המרה, והרבה ממה שהיא חפצה להכיר לטובה את מה שקלטה מרושם מרוחם של עמים אחרים, באותה המדה שהיא מכרת שהם טובים ונאותים גם לפניה. השלישית היא הליברלית, שהיתה נושאת את דגל ההשכלה בעבר לא רחוק ועדיין ידה תקיפה בחוגים רחבים, היא אינה מתכנסת בחטיבה הלאומית ודורשת את התוכן האנושי של ההשכלה, התרבות, המוסר, ועוד. הדבר מובן, שבמצב בריא יש צורך בשלשת הכחות יחד, ותמיד צריכים אנו לשאוף לבוא לידי המצב הבריא הזה, באופן ששלשת הכחות הללו יחד יהיו שולטים בנו בכל מילואם וטובם, במצב הרמוני מתוקן, שאין בו לא חסר ולא יתר, ואז יתדבקו יחד באהבה

אצילית ומעשית, הקודש, האומה והאדם, ויחד יתועדו היחידים וגם הסיעות, שכל אחד מהם מצא את כשרונותיו יותר מסוגלים לחלק אחד משלשת החלקים הללו, בידידות הראויה, להכיר בעין יפה כל אחד את התפקיד החיובי של חבריו. וההכרה הזאת תהיה הולכת ומשתלמת, עד שלא די שיכיר כל אחד את הצד החיובי שיש בכל כח, לדבר הגון ומקובל וראוי להשתמש בו להטבת הכללית של מיוזג הרוח וגם להטבת הפרטית של ביסומו של הכח המיוחד ההוא שהוא מוצא את עצמו שרוי תחת דגלו, אלא שעוד הלאה ילך, עד שגם את התוכן החיובי שיש בהצד השלילי שבכל כח וכח, ע"פ המדה הנכונה, גם כן יכיר לטוב, וידע שלטובתו של הכח המיוחד, שהוא יותר נוטה אליו, צריך הוא להיות מושפע ג"כ באיזה מדה מהכח השולל, שהכח האחר שולל את הכח הזה החביב שלו, מפני שבשלילתו הוא מעמידו על מדתו הראויה לו ומצילו מהגרעון המסוכן של התוספת וההפרזה, וזאת היא העבודה המיוחדת מעבודות הקשות שבמקדש, הקמיצה, שלא יחסר ושלא יותיר. כשנסתכל בשכל טוב בתסיסות, שאנו סובלים מהן כ"כ בדורנו, נדע שאך דרך אחד יש לפנינו: שכל אחד, בין יחיד בין קיבוץ, ישים אל לבו את המוסר הזה, ויחד עם ההגנה, שכ"א קרוא להגן על אותו הכח המיוחד שהוא מקושר אליו, ע"פ טבע נפשו וע"פ הרגלו וחינוכו, ידע איך להשתמש בהכחות שהם מוצאים להם מקלטם באנשים אחרים ובסיעות אחרות, שהם זרים לרוחו, למען ישלים את עצמו ואת סיעתו, בין בהצד החיובי של הכחות האחרים ובין בהחלק הטוב של הצדדים השליליים שלהם, שהם יהיו המאמצים באמת את כחו המיוחד במה שישמרו אותו מהקלקלה של הפרזה, הגורמת חלישות כח וטשטוש צורה. ורק באופן זה נוכל לקוות למצב של חיים הראויים לגוי אחד בארץ. מובן הדבר, שמה שהכנסנו את הקודש בשדרה של שלשת הכחות, שכל אחד צריך לצמצם את עצמו לפעמים כדי להניח מקום לחבירו, איננו מובן כי אם בצד הטכני והמעשי של הקודש ובצדדים המחשביים והרגשיים המתחסיים לו. אבל עצם הקודש העליון הרי הוא הנושא הכללי, שהצמצום הזה עצמו הרי הוא עבודתו כמו כל העבודות הבאות לשכלול העולם והחיים בכל המובנים, שכלם ברכתם מקודש הם נושאים. על כן המחשבה האידיאלית הרוממה, המחשבה האלהית באמת, חפשית היא מכל צמצומים, והקרבה האלהית היא ממולאה תמיד הרחבה עליונה למעלה מכל גבולים, והיא בהרחבתה הרי היא מעומק חכמתה מוציאה את התכנית של קו המדה, והיא מודדת את כל גבול. וממילא מובן שהיא בעצמה רחבה מכל גבול. לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד. ובהתהלך האדם והגוי בנתיבות הצדק המעשיים והמחשביים הממודדים בגבולם, יבושר שלום לעלות גם כן אל האצילות הרחבה. מן המיצר קראתי יה ענני במרחב יה.

ג. הצורך של הדבקות האלהית, במחשבה ובחשק הלב, שהוא יסוד האמונה בחיים, שהוא בא ודופק בחזקה בהרגשת הנשמה המוכשרת לזה מצד דרכי חייה, מדותיה וידיעותיה, צורך זה מקורו הוא בהתאגדות הכללית, שצורך החיים הכלליים אגוד הוא ביחד. וע"פ מדה מיוחדת הקרבה הזאת מאגדת את הנשמות של כל פרטי ישראל ביחד, ובמדה יותר רחבה את כל האדם יחד בכללותו, באיגוד הצלם האלהי הכללי, ובמדה יותר מורחבת מתאגד ביחד כל צרור החיים של כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, תצא הארץ נפש חיה למינה זו נפשו של אדם הראשון, ובמדה המתרחבת ביותר, עובר גבול האחדות על כל המצוי, כל הנברא הנוצר והנעשה ומיסוד האחדות שבצורות הכלליות הללו, שהוא דבר של מציאות בפועל, בא הצורך העליון לקרבת אלהים ולדבקות עליונה. שבאמת לא את עצמיותו לבד האדם מעלה ברוממותו המקודשת, בעת אשר חדות אלהים עליונה תמלאהו, בעת שרוח הקודש מקשקש לפניו כזוג, ולבו מלא על כל גדותיו אהבה לכל היצור, כי אם את

הכל הוא מעלה, את כל הנשמה, כל החי, כל היש. וכל נשמה יותר עליונה מרגשת בעתים יותר תכופות את הצורך הגדול הזה. וישנם אדירי אמונה, גדולי נשמה, שמעולם אין עליה עליונה זו של דבקות אלהית, מאירה ושמחה, סרה מאתם. והם הם יסודי העולם, מדריכי התבל, משכלליו ומיסדיו, המרבים בו שלום ואושר. וכל הצדדים של ההטבות והעליות למצב החיים, כל העצות הממלכתיות, הספרותיות, הכתתיות, וכדומה, אינם כ"א קטעים קטנים מגדולת פעולתם של גדולי נשמה הללו, שאור החיים הגדול שלהם מצד עצמו ממלא את העולם כולו תקון ואורה. ובזכותם המחשבה שבאדם הכללי חיה ומתהפכת לכח פועל ומרבה להיטיב, לשפר ולהעלות את החיים הלאומיים והאנושיים, הכלליים והפרטיים, דרגה אמר דרגה, אל מעלתם העליונה. כי מלכים ימלכו ורוזנים יחקקו צדק, בי שרים ישרו ונדיבים כל שופטי ארץ.

ד. ישנם צדיקים כאלה, שהם גדולים ועצומים מאד, שאינם יכולים לצמצם עצמם בכנסת ישראל לבדה, והם תמיד דואגים ושוחרים את הטוב בעד כל העולם כולו. ומ"מ גם הם קשורים בנקודתם הפנימית דוקא בכנסת ישראל, מפני שכנסת ישראל היא התמצית של הטוב והמעולה שבכל העולם כולו, ובאהבה וטובה שתבא לכנסת ישראל חוזרת היא ומקפת את כל היצור, צדיקים הללו אינם יכולים להיות לאומיים ע"פ התוכן החיצוני של המילה, שהרי אינם יכולים לסבול שום שנאה ושום עולה, שום הצטמצמות ושום התכווצות של הטוב והחסד, והם טובים לכל, כמדותיו של הקבה, שהוא טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו. והם בכל זאת צופי ישועה אדירים מאד, מפני שהם יודעים ברור ומאמינים בכל מלא נפשם הטהורה, שישועת ישראל ישועת ד' היא, ישועת העולם ומלואו, וכל אשר בו, ממרומי רום עד עמקי תחת. ולעולם יחזיקו צדיקים עליונים הללו, חסידי עליון, הקשורים בעבותות החסד ואור האהבה העליונה באמת, במדתם הגדולה, מדת החסד הנשגב, ודורשים הם תמיד טובת כל האדם וכל היצור. ומתוך דרישה זו הם מתעסקים בעסק נמרץ ובקשר נשמתי נפלא בצרכיהם של ישראל, בכל הדורות ובכל הזמנים, בכל הדרכים, בכל הערכים ובכל האופנים. והם הם המטים כלפי חסד, האוהבים לצדק את הבריות ואינם חפצים לחייבם, אוהבי צדק ושונאי רשע, דבקים במדתו של אברהם אבינו. ומתוך האהבה הרחבה של כל היצור, מתכנסת אהבה נפלאה לישראל בלבבם, ומפני שהיא מצומצמת במקום מרוכז, מתוך התפשטות גדולה של הרחבה מופלגת, היא רבת הכח והעצמה, ומכה גלים גדולים בנשמה, עד שיש בכחה גם לחמם נשמות רבות, ולהכניס אש הקודש של אהבת ישראל במעמקי לבבם ונשמתם, בשיעור גדול ועצום, המביא לידי מעשה, וגם מבלי שום פעולה מצדם. זורמת היא נשמתם אהבה נפלאה לישראל, ומתוך השלהבת הגדולה של אורם הרוחני בא כח החיים של כל הפעולות הטובות של הלאומיים, המסורים לעניני האומה באמת. כי שורש כל חיים וכל טוב הוא בנשמת הצדיקים העליונים, העומדים למעלה מכל הענינים הקטנים, הממלאים את לב רוב בני אדם בתדירות, ובחביון רוחם זרועי האידיאלים מתגדלים, ומאצילתם הם מתפזרים אל כל רוח, ונקלטים כל זרע למינהו, במקום שהוא ראוי להיות נקלט, ולעשות צמח, והיה צמח ד' לגאון ולתפארת לשאר עמו.

ה. המחשבה הסודית, של העלאת הניצוצות, מתאחדת היא עם התוכן של אחדות ההויה, המתגבר ועולה, עד שהוא קובע את האופי המוסרי של האדם על פיו, ונעשה הדבר מחוור, שכל מה שנוגע בדרך ישרה או אי ישרה לאדם הכל הוא עצם מעצמיותו, והכל עולה או יורד עמו.

ו. על פי המחשבה הגדולה של אחדות ההויה בטלה היא השאלה של אהבת עצמו, שאלה שמוה לראשית החטאת, ואלה ליסוד המוסר. לא יש כי אם אהבת הכל, שהיא באמת האהבה העצמית הנאורה והעליונה. והאהבה העצמית המזויפת, האוהבת את הניצוץ הקטן, המתראה לעינים הטרטות, ושונאת את העצמיות המחוררת, הרי היא סמיות עינים, שאינה פחות כסל מאשר היא רשע.

ז. כמה מדרגות ישנן בהעלאת הניצוצות, וכל אחת מהן קובעת את השפעה המוסרית הגדולה, וערכה התרבותי בעולם. בכלל כל כח מתפתח, וכל כשרון מתעלה, הרי הוא מצטרף לעילויה של ההויה. ובשעה שהספק והפסימיות יכולים לחדור לתוך הלב, לאמר על כל מעשה אשר יעשה האדם כי הכל הבל, לא יוכל ערך הכלל והנצח להיות מתבטל משיגובו וערך הערצתו, כל מה שמתברר לאדם, כי אמתת העצמיות, שהיא נקודת האהבה, והכח הדוחף לחיים ולכל מעשה וכשרון, היא דוקא בכל, והכל היא העצמיות הפרטית היותר מחוררת, שכל עמל החכמה והמוסד אינם כי אם לברר את הברור הפשוט הזה, המבורר לצדיקים ולישרי לב, וסמוי מן העין של נעוי לב ורשעים, הכל לפי מדת הרשעה והסכלות שהם כרוכים אחריהם. מובן הדבר, שכל מחשבה אידיאלית, שהיא חשובה יותר מהגסות החמרנית, כבר יש בה משום העלאת אור החיים, והכח המשתמש בעולם לפתחה ולקיימה ולהחזיקה, כל השימושים שלו עולים עמו, וכבר הם נוסעים לצד העילוי, במהלך ההויה הכללית. אמנם כל אידיאל מוגבל בדעתו של אדם אינו כי אם כוכב אחד במערכת הצבא העולמי הגדול, הולך הוא ונוסע, מתאגד הוא לקבוצה, שאין ספק בלב הוגה הדעת המפותחת, שאידיאל האידיאליים, שהוא כמוס ומוסתר, יותר נשגב הוא מחלקיו, ובכל סתר חשכו מאיר הוא בקוי אורו, המתנוצצים מתוך הערפל, את אור החיים הרבה יותר מהגלוי של האור המועט, שמתראה בהאידיאל החלקי, שבני אדם יכולים לשאת את דגלו, בהכרזות וקולי קולות. לעולם ישאר מפני זה נחלה לבני אדם להיות אגודים, באידיאל הקיצוני העליון שבעליון, מקור הכל, לאשתאבא בגופא דמלכא קדישא, חלקי ד' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. והאמונה האלהית, בעזה וגדלה, תהיה לעד נשמתה של כל ההתפתחות, האנושית והעולמית. וההגיונות הגולמיים שבכל היקום הם פרקי שירה למלך הכבוד, שכל המקשיב סוד שיחם שר הוא עמם את שירתם שירתו, בכל עונג לבב. ויש לפי זה עליה כוללת. קביעת החפץ האידיאלי המקודש לפי עצמת זרמו הרי הוא מושך עמו לצד מעלה כל ניצוץ, וכל נטף המתמזג עמו, ואפילו הנכנס בגבול מגעו לפי הערכים של חוקי המשיכה העצמית והרצון הפרטי, המתגלה מתוך חביון הכלל, אשר מסוד ישרים, בא כל אציל דעת לסכם את כל רגשות חייו, וכל נטיותיו הטבעיות הגמורות, הכל לצד העליה האלהית. זאת היא מחשבת הקודש של הנגשים אל ד', בעלי הנשמות האציליות.

ט. כל הכעסנות שבעולם הבאות מצד הדרכה, במוסר, באמונה, בדיעות ובמעשים, וכל החסרונות המוכרחות לאי הסבלנות והקנאות עושה בעולם, אע"פ שהרבה חלקים מהם הם מלאים קדושה גדולה. ובאים גם כן מחסידות חשובה וטהרת לבב, מ"מ אין זה מונע מלהתחשב עם הצד החסרוני שבהם, וסוף כל סוף הדבר מוכרח להיות מתוקן. וכל המבוקש של הקדושה היותר עליונה יבא לעולם בדרך שלום והדרכה מלאה נחת שלווה וכבוד. שורש כ"ז הוא חטא מי מריבה, וכעסו של משה אמירת שמעו נא המורים, שהביאה הכאת הסלע

במקום שהיה ראוי להיות הרצון והפיוס והדיבור, ובתוכן ההופעה של הדרכה של אמונה, ושל דיוקי תורה נתערב בשביל כל כח הקפדנות, עד שהולך ובני הרב ותלמידו שהם יושבים בשער אחד ועוסקים בתורה נעשים כאויבים זה לזה. ואם שמם את זהב וסופה כתיב ואהבה בסופה, אבל אין הרושם של האהבה הארעוית הולך לגמרי בלא שום הפסד. תורת חסד היא תורה דלעילא, תורת הסוד המתגלה לישרים. על פי אליהו ביסודה, בהתבסמו כבר, והרי הוא מוכן לשליחותו לבשר שלום, לעשות שלום בעולם, ולהשוות את המחלוקת, לקרב ולא לרחק, והוא בעצמו תוכן פתיחת הפה של משה רבינו, שישוב לדבר אל הסלע במקום ההכאה שעברה, וגילוייה של תורת חסד בהתפרשה ברחבה ע"י ת"ח בדורות אחרונים אינן דאיתין מסיטריה דמשה, ועל ידה יוחל אור של סוכת שלום להיות הולך ונפרש על ישראל, ועל ירושלים, ועל כל המון לאומים, אשר יבאו מרחוק, מאפסי ארץ לשם ד' צבאות אלהי ישראל, המלך שהשלום שלו. וכל אותו העומק והדיוק, אותו אש הנשמה, אשר יצא להאיר ולחמם ע"י כחה של הצטרפות ריתחא דאורייתא, של הלא כה דברי כאש נאם ד', יצא אל הפועל אחרי שכבר שמשו כל אלה התוצאות הטובות, שיצאו מזה הדרך ונסתגלו באומה בעומק נשמתה וכבר סבלה היא וכל העולם כולו הרבה מרתיחת אש קודש זו, יבוא באחרית הימים ביתר שאת ע"י התפשטותה של גבורה רוחנית עליונה מלאה עדינות של שלום ושלום השקט, ודבר שלום לגויים והוכיח במשור לענוי ארץ, וניצוץ אור שלום זה הולך הוא ומוכרח לבא ביחד עם אותו הניצוץ של קץ המגולה אשר לשיבת ציון ובנינה.

י. ההכרות הפנימיות שבנשמה הולכות ומתחזקות בקרבה. כשיפנו לפניה את הדרך מאבני המכשולים. שהם המחשבות הרעות, המדות והמעשים המקולקלים, מתרוממת מעצמה היא הנשמה אל חשקה העליון, להיות טובה וישרה, מוכנת בטהרתה, לטוהר המוסר, לקרבת אלהים, ועדינות הרוח, לאהבת הבריות, הצדקה, החסד והמישרים. העבודות המעשיות והרוחניות. החינוך וההרגל הטוב, אינם כי אם תוכנים כאלה, שהמכשולים מתפנים על ידם. והתנוצצות האורה העצמית מתחילה לחיות את חייה, כבקיעת השמש מתוך העננים. התרוממותה הזיכוכית של הנשמה מביאה היא לקדושה היותר עליונה. סוקרת היא את תמצית הטהרה בנקודתה היותר בהירה, מאוחדת היא עם פנימיותה של ההויה כולה, שהיא מחיה גם את חיצוניותה. על כן היא קרובה להארת רוח הקודש, שכל רזי עולם מתגלים לה. מתחיל הדבר הגדול הזה בטיפין טיפין. אבל כשהולכים ועולים, כשהגבורה האלהית, ברום קדושת טהרתה, מתגברת על ידי החפץ הטוב של האדם, של היחיד ושל הציבור, הרי היא פורצת את הקירות הסתומות, הטיפין מתחילים להיות זוחלים ומקלחים, והקילוח הולך ומתגבר ונעשה זרם, והזרם לאפיק נחלים, ולהמון מים רבים, קול המולה כקול מחנה, כקול שדי בדברו. מההכרות הפנימיות, המתעוררות ועולות בלבם של צדיקי הדורות, נשמתם מתעלה, ואורה מתגדל, ועם גדולת אורה והתגברותו, מתגדלת היא האורה הפנימית של כל הנשמות כולן. הקשר הנשמתי של כל ישראל, שיש הרבה צינורות מקלחים זיו חיים מאחד לחבירו, ולמעלה למעלה, ישנה אחדות גמורה בצרור החיים השרשי שלהם, פועל הוא, שהעליה האורית בוקעת היא על ידי הארתם של צדיקים בכל הנשמות כולן. בין שמרגישים אותה התוספת הרוחנית, בין שאין מרגישים אותה. מובן הדבר, שהקישור הנפשי, שעל ידי החבה, האמון, הכבוד, והדבקות המעשית, חשק ההשתוות, וחמדת ההתבסמות, פותח את הצינורות הרוחניים יותר ויותר, ומחזק את הקשר העצמי השרשי יותר. וההתעלות עוברת בבהירות ובפעולה נפלאה, מאישיות יחידית גדולה על הכלל כולו, הסמוך סמוך יותר, והמקושר ביותר לפי ערכו כך הוא עליו. אבל עיקר חטיבתה של ההתעלות באה היא גם מעצמה, ומתוספת על ידי עומק החפץ של הצדיקים עצמם, שההטבה המוחלטת, והארת הכל. היא

נקודת חשקם. ומקשר הנקודה שבכנסת ישראל יוצאת אורה גם על כל הנשמה, ועל כל רוח ונפש. והאורה הפנימית מאירה לכל צלם אלהים של כללות האדם, ולהאחדות הכללית של חיי החיים, ויסוד החיים העלומים שבכל השדרות. ההכרה הפנימית העליונה, שמתנשאת בתוכן הלב. של חסידי עליון, הגבורים הטהורים, מעלה היא את הכל, ומדשנת את הכל. בעדינות ובברכת שלום, ומעוז של קדושת הקיום בקישור הטוב המוחלט. והשמרים הולכים ויורדים, ושמרי השמרים הולכים וכלים. והאור הטהור של החיים הטהורים, נושאי היושר, הסיידור, הצדק, החכמה, התרבות, הדרך-ארץ, הידידות, הבריאות, הנקיון, הנצחיות, הקדושה, האהבה, האמונה, והברכה, וכל ענפיהם הטובים, והמשובחים, הוא הולך ומתעלה. ולקשר עליון של עבודת קודש זאת, שהוא מעין ההולך ומתגבר, הולך ומתברך, בהמוני המונים, של ידיעות, הכרות, הרגשות, זמירות ושיירות, עז וחיים, צהלה וחדוה, גבורה ותפארת, חידוש רוח ונפש, התנוצצות זיו והוד של נשמה, הגבה למעלה למעלה, הולכים צדיקים נבונים לב ומתקשרים, בכל עת ובכל רגע בעבודת קדשם, המחשבת, ההרגשית, המלולית, והמעשית. והם הולכים ועולים, הולכים ומתגברים. וכל מכשול אשר ימצא על דרכם, הכל מתהפך לטובתם ושכלולם. כי עם אבני השדה ברייתך וחית השדה השלמה לך, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור, יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא.

יא. מצד הבינה התשובה באה. וברום מעלתה הזדונוות הוים לזכיות, ועליהם חיה יחיה. אמנם תשובה, בכל אופן וצורה שהיא, סובלת בתחלתה מחלישות הרצון של החרטה הקודמת אלא שאחר כך הרי היא מתהפכת לשמחה ורוחב דעת של ההכרה העליונה, של היפוך הזדונוות לזכיות. יותר מזה בא האור של החכמה, שמעולם לא הוצרך להחלש ע"י מכאוב החרטה. הוא מוצא כבר את הזכיות מאירות כנכון היום, וחדות ד' מופיעה בו כעליצותה המזהירה בלא שום מועקה של בושה וקדרות, שכבר נתלבן הכל בתחלה ע"י הופעתה של הבינה הנשמית. למעלה מזה היא הופעת אור הכתר הכללי, הסקירה העלומה המקירה כל עונג ועדן, כל קדוש וטוב, הכוללת הכל באוצר קדשה. אורה זו אינה משתמשת כלל בהכנת החרטה של התחלת הארת הבינה, מתגלה לאורה שאין שום גרעון וחושך כלל, אין כאן כ"א אור קדוש ותפארת עליון, זיו חיים ונהורא מעליא. למעלה מהבינה, המפירה כי ד' צבאות יעץ - ומי יפר, למעלה מהחכמה, המתרת, רק כל טוב שופע באין שום מניעה, וכל רע וכעור שלול מעיקרו מאז מעולם, כי באמת לא היה, לא הוה ולא יהיה, כ"א אור ד' וטובו.

יב. אם נזיר חוטא הוא וצריך כפרה, משום שציער עצמו מן היין, והאדם צריך לתן דין וחשבון על כל מה שראה ולא נהנה ממנו, ובשביל כך הוה רא מצמית פריטי, והוה זבין מכל מין ומין - ק"ו שחטא גדול ועצום הוא מי שמצער את חושיו הרוחניים, את הרגשותיו העדינות ואת שכלו, ומונע מהם אותה ההרחבה והרגשת העונג העליון והנעים של ידיעות נחמדות ושל הרגשות עדינות. וכמו שהיסוד בהנאות החושים הוא שיהיו נערכות בדרך תמים, בהתעלות מוסרית ורוחנית, בהמשכה אל היושר והצדק, אל המוסר הטוב ואל הרחמים, בין כלפי העולם כולו בין כלפי עצמו, ובזה מתכשרות ההנאות הכשרות כולן - כמו כן עולות הן ההנאות הרוחניות במעלתן ע"י הזיכוך המוסרי היותר עליון. וכפי מדה העליונה של האמת והטוב המבורר בנשמה, ככה עולה הוא ומתלהב האור הבהיר, התופס את כל האמת, הטוב והחסון, האזור באזירת הגבורה העליונה, וממולא בהוד תפארת המסולאה, ועל פיהם הכל מתקדש מתטהר, משתגב ומתערץ. וההארה העליונה

משפיעה קרני הוד, שעל ידם כל חמדת הידיעות וכל שפעת ההרגשות בוקעות הן וחודרות אל תוכיותה של הנשמה העליונה, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, גדולי הגיון וטובי לב, אשר לאמת ואמונה יגברו תמיד באוצר מלא של חכמה ודעת, שחוסן יראת אלהים אמת הוא מעוזם.

יג. משפע רוח הקודש בוקעים וזורמים פלגים גדולים מלאים עונג ונחת רוח של נעימות סגולות המצות, וחודרים בנשמתם של צדיקים פנימה, וממלאים אותן גדולת עולמים. ומזיו גדולה עליונה אלהית זו, חוזר הדר שירת קודש מלאתי גבורה וצהלה, על כל נשמה בישראל ועל כל סעיפיה וכל התלוי בה. והוא הוא לשד החיים של אמונת אומן, הפרוסה כסוכת שלום על כל האומה כולה לדורותיה, המחבבת בחבת קודש את המצות, ושומרת אותן בכל יקר וחבה, ומוסרת את נפשה עליהן בכל עת שחפצים כחות זרים לבטלה מהן. והחבה מתפשטת על כל מצוה של תורה ושל סופרים, על תקנות ועל מנהגים שיסודתם בקודש. חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך. ולפעמים מתוך הנטיה הטבעית, הולך זרם האהבה ומתפשט יותר מהשיעור הנכון לו, וסוחף בשטפו גם דברים שהדעת טועה בהן, מנהגים שאינם טובים אלא שהוקדשו בטעות. ומ"מ ההרגשה המקדשתן עדינה, טובה ויפה היא, וצריכה הארת החכמה העליונה להתנהל בנחת ובזהירות גדולה, איך לצמצם את הרוח של החבה המקודשת באופן שרק את הטוב יקבל הקהל המודרך ורוחו הטוב לא יפוג. רעה תרעה פני צאנך, שית לבך לעדרים.

יד. כשהקדושה מתגברת, מתחלת תנועה אדירה בשני העולמות הגדולים, שאין חקר לגדלם. עוזם והוד תפארתם, עולם השכל ועולם הדמיון. השכל מלא הצחצחות העליונות, שאין קץ לבירורם ואין תכלית לזוהר פליאתם, והדמיון. האספקלריא שאינה מאירה. המלאה הדר. תבנית כל צורה מפארה, כל חזון לב מרומם ומתעלה. השכל ממעל ישלח את קויו, שהם יאירו ויחממו את הדמיון מתחת, והדמיון ממקומו ישלח מלמטה למעלה את קרני הודו, ותמיד קרן בקו יפגש, וקו בקרן יתנוצץ. והמון יצורים לאין תכלית, מלאי חיים ופליאת רצון וחכמה רבתי. עפים וטסים על פני הרקיע, המבדיל בין עולמי עד אלו. בין השכל והדמיון. ששניהם מלאי אור וחיים איתנים. אדירי אומץ וגבורת רעם, חסיני אהבה ועדנת עולמים, חסיני מרץ מתנשאים ברום עולם, בהדרת קדושה ויפעת פאר, אור אל חי העולמים.

טו. אני רואה עולם מלא של נשמות ישנות, נשמות שבגוף, נשמות ששמרי הגוף מתאחזים בהן, שאין להן המעוף הגמור, הטיסה העליונה, שמעל כל שאר וגוף, ממשלה מוחלטת על הגוף ועל כל ערכי הגוף. ואותו האוצר הגדול המלא נשמות שבגוף מוכרח שיכלה. כל הנשמות הללו שלא על גוף הם שורים, עליו הם מקיפים, חונים סביבו, מאירים אותו מכל עברים, ומשתמשים בו לתעודות המעשה וריכוז החיים הפעולתיים בצמצומם, הם מוכרחים לכלות, מוכרחים להשתלם בצביונם המיוחד, להוציא אל הפועל את תפקידם הגופני ולהתעלות אחר כן ממעל לו, ואחרי כן אור חדש יופיע, אוצר חיים חדש ומלא רעננות, נשמות חדשות, מלאות הופעת חיים גאיוניים, ממשלת עולמי עולמים, הפורחת ועולה, המשחקת בכל עת לפני הדר אל עליון, האצולות מזיו החכמה והגבורה של מעלה. אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. אך אז יגיע תור מלכות אל עליון, אל אלהי ישראל, להגלות, על כסא דוד ועל ממלכתו.

טז. ההתגלויות הנפשיות של תכונות האהבה והיראה, לפי ארחותיהן השונות, אינן כ"א גילוי אחד כללי, שבהופעתו העליונה מלמעלה למטה הרי הוא מתנוצץ בגודל עדון, ומרומי עונג, ומתגלה בתכונת אהבה בהחלשו, וברדתו עוד יראה בתור יראה ופחד לפי ההדרגה, עד שמתראה בצורה של יראה חיצונית. והעליה הנפשית הולכת ומעלה את מחשבתה עד שבאה מתוך עומק היראה החיצונית ביותר ירודה לרום הודה.

יז. הבטלנות, הנמשכת לפעמים ע"י יראת שמים, באה מחסרון הבירור לדעת מה בין טוב לרע, בתכונות הנפשיות. ומתוך שההשפעה הרצויה של קבלת עול מלכות שמים היא בודאי להחליש את הרע שבנפש, מחלשת היא בחסרי בירור את כללות הכח, בין הכח הרוחני, דהיינו העצמיות המחשבת, על ידי מה שבאה להחליש את הצד המקולקל שבמחשבה, בין הכח החמרי, שהוא התעודדות החיים, חשק העבודה ומרץ הפעולה. והדעה הנכונה צריכה היא תמיד להשיב ליראי ד' את אבדתם הגדולה הזאת, לדעת שיראת ד' בטהרתה מוכרחת היא להוסיף אומץ כח בכלל, ולהוציא אל הפועל את כל סגולה צפונה בתוך הנפש להשכיל ולהיטיב, ושלייתה אינה מכוונת כי אם לגבי הצד הרע שבנפש, מקור המדות הרעות, והמעשים המקולקלים, שבהיות הנפש טהורה ומנוקה מהם הרי היא עולה במעלות החיים בהרחבה גדולה ובתוספת ברכה רבה.

יח. יסוד התפילה היא התרוממות הרצון והתגלותו. כשהמבוקש, הממלא את רצונו של אדם, מובע בקשר הרעיון והחפץ באלהים, עולה הרצון למרומי ערכו, מתאחד הוא עם הרצון הכללי, הרצון העולמי, אור חי העולמים, שבו כלולים כל המאויים. וכשהרצון הפרטי מצייר את מבוקשו בדבר הפרטי, חיי הרצון פועלים את המבוקש, על ידי מה שהרצון הכללי כולו מצייר את הפרט המתבקש, על פי פרטיותו היותר מבוררת. ובהיות החפץ עולה למרומי הדעת, מתבררת ההכרה, שאין רצון שום בריה דבר מפורד מהרצון האלהי הכללי, המתגלה באור כל חי, וכל בריה. ולפי הערך של הדעה, המכרת את גודל האמת של ים החיים, המשתפך לפלגי הרצונות כולם, הכלליים והפרטיים, ככה מתגברת היא הפעולה הכבירה של הופעת התולדה של המבוקש. וכל מה שההכרה יותר גדולה באחדותה הרוחנית של ההויה כולה, החיה בנשמת אלהים שבה, ככה עולה היא מדת המוסר והחכמה. והצדיק והחכם לאמתתו, הרי הוא פותח בתפלתו שערי הרצון, לסגנונו בסגנון וצבע המיוחד לו, שאליו שם מגמתו, ותגזר אמר ויקם לך. וכל מה שהדעה מתבררת יותר באחדותה הגדולה של כל הישות, כשם שפעולת התפלה היא מתבררת, כמו כן מתבררת האמת של כל חריצות, כל חכמה וכל כשרון מעשה, כי גם כל מעשינו פעלת לנו. וכל דעה והגיון שביב מתגלה הוא מאור אל אדון כל הנשמות, רבון כל המעשים, ובמקום שהאמונה גדולה צריכים החיים התרבותיים להתרומם, וערך החפץ האנושי, והתקדמות הסדר שבחיים, עולה הוא למדרגתו היותר עליונה, בסתר עליון וצל שדי.

יט. הריקניות שבחיים מתמלאת בכחם של צדיקים עליונים, שחייהם תמיד מלאי ישות של אמת הם, אור אלהי אמת המופיע עליהם תמיד בעושר רב, ממלא את חייהם מילוי דשן ושמן שפעת אור נשמתם מזלת טללי תחיה על המון רב, בחקים נפשיים נסתרים, שהייחוש של ההויות הנראות רחוקות אלו מאלו, מתייחסים על ידם יחס עצמי. כל משובה, רק מריקניות החיים היא באה. כל עמל ותלאה, כל הירוס יחידי

וציבורי, ממקור המשחת של משובת החיים הם יונקים. כשהחיים מלאים ענין, כובד הראש מתמזג עם השלוח והשמחה, ועדן העליון מפכה את מימיו, מי פלגיו, משמחי כל נשמה, והחיים ממלאים את תפקידם במדתם היותר נכונה, והם הולכים ומתעלים, וכל העולם כולו מתברך בכל ערכיו.

כ. כמה הומה הוא הלב לאהוב את הכל, את כל הבריות, את כל המעשים, את כל היצור, את כל המון מעשי יוצר כל, את שרשי המעשים, את החיים, את העז, הכח, ההוד המתנשא, החכמה הבינה הדעת, התפארת הנצח וההוד, היסוד והמלכות. מה יקרו רעין אל, ומה חמדה לבי לאהבת כל הנשמות, וליפי הטובות והגמורות שבהן, מה נעמו ומתקו הנפשות העדינות, של נדיבי הלב, של הוגי הדעה, של קדושי החפץ, של תופשי התורה, אדירי האמונה, גבורי הרוח, חושבי ההגיון והשירה, מקדישי הקדש, משפרי החיים והעולם, מה עצמו ראשיהם, מה נחמדו חסידי עולם, מוחות ממלאים אצילות ותפארת קדושה. מה אהבתם כלם יחד, מה עצמה ידידותי לכל חד וחד מהם, מה מאשר אני בטובתם בכבודם בשלותם, בענג ונחת שהם מוצאים בחייהם. מה לי יותר נשגב, מלהיות משתתף עוזר עובד ופועל להרבות את אור החיים. להרחיב את המשכיות, שיראה ההוד וההדר, הזיו האלהי של נעם האהבה, של אהבת עולמים, המשתרגת בענפיה הרבים, מתנשאת ממעל כל היש, ומתמשכת על כל היצור, מבלטת את הפרצופים הנאהבים. מגדלת את הידיעה. מחדדת את ההרגשה, מבררת את החיים, מבררת את העידון, ומלהיבה את הגבורה, ממלאת את כל רחבי הנשמה בעז עליון, בעז אלהים, בעזו האמת והאורה.

כא. הספקנות היא תוצאה של האליליות, והאחרונה היא תוצאתה של התרשלות המחשבה כשכופה האדם את שכלו לפתור לו את חידת הכל ע"פ אותו החלק של החמירות שהוא סופג בחושיו, בודאי מתקוממת המציאות לעומתו, והחמירות כשהיא תופשת את האדם בחזקה בצבתייה, אפילו אלפי פעמים יתפלסף, לא ישלים עם המציאות הרחבה להביא בחשבון הקפי את הגשמיות והרוחניות ביחד. את החיים שתחת השמש עם שלמעלה מהשמש. וכשהשירה מנגנת בקרבו לא תועיל לו כל התחכמות, הכל הבל יגזור ולמסקנא של כי זה כל האדם לא יבא, ולא יוכל לבא, לראות חזות הכל בשכלול הרצון, בתגבורת עוזו, באותו אומץ הנפש, המבוטא באמת במלה הגדולה של יראת אלהים, שהגמדים הרוחניים מוצצים ממנה המון רב של רפיון לב ומחשבה נודדת. זה יוכל רק פילוסוף עליון, שהנשמה הישראלית מאירה את חדרי לבו, התגשמות ותו האומץ והגודל בחיים, המשכתו של חיי הרצון שהם בעצמם נוזלים ממקור קדומים, מחיי כל העולמים וממקורי מקורותיהם, עד עומק היסוד של חיי המעשה, החברה והתרבות, ולמצא ע"י תורה בלתי פוסקת זו את כל עומק האמת, את כל התנחומים והגבורה, זאת היא הפילוסופיה הישראלית, העומדת על המפתן, שבין השכלת החול, ובין הופעת הקודש, חכמתו של שלמה. אופיה ותוכנה, המקיפה את יסוד ההויה, ומסיימת סוף דבר, את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. והלא כל הפסימיות נובעת היא רק מזה התוכן היחידי, של הספקנות. שמא החיים החמריים הם כל היש כל החיים. ועד כמה יוכל יסוד רעוע כזה שאין לו כל סמיכה מדעית ברורה כ"א אי אמנה עקשנית, לערער יסוד חיים מלאי דעת ואמונה עליונה, האומר בבטחה, שכשם שהחיים העוברים שלנו בימי העיבור היו רק הכנה לחיים יותר עליונים, ואם היה בהם איזה כח של בקורת, וכח זה היה לוקחם לכל החיים ודאי היתה הבקורת ההיא יוצאת מלאה זעם וספקנות, כן החיים הגמורים, שבגוף, האמת היא האמת

האמונית, שהם רק התחלת חיים, פרוזדור של חיים. אמנם אם מהפרוזדור יתבע כל התביעות הטרקליניות יהיה רוגז בלי נחת הגורל, אבל אם יערך הפרוזדור לפרוזדור, והטרקלין לעומתו לטרקלין, ודאי יונח החפץ, ולא יחודם של הפרוזדור והטרקלין אין מתודה אחרת כ"א זאת.

כב. יראת אלהים, ושמירת מצות אלהים. בחיים חלקיים, הנראים רק לעין הגסה החמת אפשר לסלול נתיב במצות אנשים מלומדה, בהגיון אדם מוגבל, אבל בחיים הכוללים את כל היש בחיים שגבוליהם רחבים כרוחב ההויה כולה, שתמונותיהם כ"כ עשירות ומשופעות במדתם עד שגבחי שחקים לא יכילום, אין דרך לפנות כ"א בחק ומצוה אלהית. ומקור האומץ אי אפשר להיות פחות ויתר מיראת אלהים החיה והרעננה, שהיא הולכת ומשפעת את טללי תחייתה על הככבים המעשיים שבחיים, מצותיו שמור. כי האדם כולו צריך שיחונן, שיודרך שיסתגל לההויה הכללית, ולמקוריותה. אי אפשר ליסד מכון של חינוך בעד ניצוץ של האדם, בעד נטף חד מים החיים שלו, כ"א כל האדם צריך שיבא לרוממות שאיפתו, וכל האדם כולו בכל ערכיו, בחייו המלאים כל היש שבחומר וכל היש שברוח, כל החיים שבשעה, וכל החיים שבעולם, כל האדם, הוא רק הוא העומד לספג אל תוכו פתרון גמור ורצוי לחדת העולם והחיים העוקצת ומכאבת כ"כ. אין תועלת בעקשנות ספקנות, האומרת במרמה, שתתנה תנאים של שוא, לבנות עליהם את קולונותיה, כלפי האלהים ועולמו שתתעקש למצא את הנוחם את הפתרון דוקא ברשף הקטן הזה של חיי החושים הבשר והרוח המוגבל, בחיי השעה החולפים כצל עובר, לא זו הדרך, החלק חשוב ונכבד, הבשר עדין וחביב, הרוח ער ומתנשא, אבל כל אלה רק אז לגדלם לזיום יבאו בהיותם שואפים וזורחים אל מרכז מהלך הוייתם, שרק בחקיקה אלהית היא בולטת, רק מהמקור האלהי, שקדושי העולם, אדירי המוסר העליון, אריות הצדק והאמת, מלכי האמונה והתום, מושלי החיים, וכובשי המות, כוכבי מות ההויה בשכלם והרגשתם, ברוח עזוז קודש הקדשים המקשקש לפנייהם כזוג, וברעם גבורתם המתרומם מעל כל גבולי זמן ומקום, הם הפוטרים את עצמם ואת כל העולם עמם, מחובות מצרים וגבולים צרים, ועם זה דוקא הם הם המבססים את עדין החיים ונועמו, הם הם היודעים לתן מדה וקצב לכל חיוב ולכל שלילה, לכל עונג של גוף ושל נשמה, לכל חמדת עין ולב, הם הם מחוקקי הצדק רוזני עולם, המתלוננים בצל שדי, הם הם המלמדים לאדם את תוכן חייו, המושלים ביצרם, המחשבים חשבוננו של עולם ועצתם אמונה, לכל האדם.

כג. עומד האדם ותוהה איזה צורך יש בכל המון המעשים והברואים המשוונים והרבים, ואיננו מבין איך הכל הוא חטיבה גדולה אחת. החיים התרדמתיים שבדומם הם התחלת הברק ההולך ומזהיר בתוך העולם הצמחני, מתפלג לאלפי רבבות קוים, מיוחדים ושונים, באים הם עד מקדש החיים, ושם הם מתנוצצים כבר בעליצות, הולכים ועולים עד רום עטרת ברואי עולם, האדם, שכל מהות חייו, זרמי אורותיהם, והתמדת הלך נפשו העולה למעלה, הם הם רק גלי ים גדולים, שהם הולכים ושבים מכחם של כל תנועות החיים שבמציאות, מראשית הקטנות של החיים עד גדלותם, מדומם עד המדבר. אם מתפלא אתה איך תדבר, תשמע, תריח, תחוש, תראה, תבין ותרגיש, השב לנפשך, כי כל החיים, וכל הקודמים למערכתם, הכל שופעים עליך את כל הויותיך. אין נקודה קטנה יתרה, הכל נצרך והכל משמש לתפקידו. אתה בכל מה שלמטה ממך, והנך קשור ועולה עם כל מה שנשגב ממך ועולה עליך. הרצון הארצי החזק שאצל בעלי החיים, שאין להם הופעה שכלית גדולה, גם הוא

מתחלש קצת מרעננותו ואומץ היש שלו בדחיקת פעלו, על ידי אותו הקורטוב האידיאלי הרצוני הנכנס בתוכו, והוא יונק את אומצו הגמור מתוך חיבורו עם עולם הצומח, שאין בו אפילו אותה ההפרעה המועטת של גילוי החיים. והצומח, עם כל זרמתו הבריאה, הבלתי מפוקפקת, מסובל הוא מנדידה וטפול ציורי מוגבל, והוא מתרפא מחולשתו על ידי התבססות חיבורו עם העולם הדוממי, שבו נפש בעלת קביעות ואומץ עמידה תדירית. ופסגת החיים עולה היא באדם, ונחלשת הרבה על ידי החופש אשר לרצון, ומשיגה את אמוצה על ידי בסיסה וחבורה בעולם החי, המגושם. והשדרות האנושיות לפי התפלגותן הולך משפט זה וחורז בהן, הצד האידיאלי עומד להתמוטט מחולשה שבעדינות, ומשיג את תקומתו על ידי הביסוס שמתבסס הוא בהצד הממשי שבהויה וככה נעשים כל ברואי עולם חטיבה אחת, ואומות ומפלגות, ובעלי דעות ואופיים שונים, בונים יחד עולם מלא, שהוא מלא עז והדר יחדו.

כד. ואני בתוך הגולה, האני הפנימי העצמי, של היחיד ושל הציבור, אינו מתגלה בתוכיותו רק לפי ערך הקדושה והטהרה שלו, לפי ערך הגבורה העליונה, הספוגה מהאורה הטהורה של זיו מעלה, שהיא מתלהבת בקרבו, חטאנו עם אבותינו, חטא האדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואבד את עצמו, לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת איך, מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתית נאבדה ממנו, בחטא ההשתחואה לאל זר, חטא ישראל, זה אחרי אלהי נכר, את אניתו העצמית עזב, זנח ישראל טוב. חטאה הארץ, הכחישה את עצמיותה, צמצמה את חילה, הלכה אחרי מגמות ותכליתות, לא נתנה את כל חילה הכמוס להיות טעם עץ כטעם פרי, נשאה עין מחוץ לה, לחשוב על דבר גורלות וקריירות. קטרגה הירח, אבדה סיבוב פנימיותה, שמחת חלקה, חלמה על דבר הדרת מלכים חיצונה, וכה הולך העולם וצולל באבדן האני של כל אחד, של הפרט ושל הכלל. באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח, וכיון שאין אני, אין הוא, וקל וחומר שאין אתה. רוח אפינו משיח ד', זהו גבורתו הדר גדלו, איננו מבחוץ לנו, רוח אפינו הוא, את ד' אלהינו ודוד מלכנו נבקש, אל ה' ואל טובו נפחד, את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא, הסר כל אלהי נכר, הסר כל זר וממזר, וידעתם כי אני ה' אלהיכם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני ה'.

כה. צער היצירה הטהורה הוא מעין צער הנבואה, המתוארת ביחוד בנביאים האחרונים ובחזיונות דניאל ביותר. המדרגות שבבהירות החיים שבהשגה היותר עליונה באות במהירות, שוטפות על רשת העין הרוחנית שבנשמה, והיא לא הוכנה די סיפוקה כדי לקבלן. גילויי ההויה עולים ממעמקים, מהחיים הערפליים שבבשר, הולכים ומתבהרים, ובכל זאת לוקחים עמם את צללי האפלה, ואת ריח הבורסקי הגופני. לעומתם יורדים גילויי חיים, מספירת הנשמה היותר עליונה, הולכים ומתגלמים, הולכים ומצטמצמים, עד שהם פוגשים זה בזה, ורזי עולם, ויצירות גדולות ערך, מתהוים ונולדים. לפי רוב העז, לפי גודל החיים, שבבשר מעבר מזה, וברוח הנשמה מעבר מזה, ככה מצטיינות היצירות בגבורתן, ביפין, בפעולתן על החיים, בקיומן ובנצחיותן. הרצון והשכל, כשהם עדיין בחטיבה אחת, בחביון הנשמה, ממעל, ולעומתם במעמקי רגשות הבשר מתחת, יש לכל אחת מהן סדר עולם מיוחד, נשמה פרצופית מיוחדת. שעמדתה מותנה היא ברצון שבשכל ובשכל שברצון, ביסוד ההויה

המהותית, שיש בה זה וזה, והם למעלה ברום. ולמטה בעומק, מזה ומזה. סדר העולם, עולמה של חטיבה זו, הוא של החיים עצמם. כשסדר עולם זה צריך להתפרק, להתפוצץ ולהשתנות, בשביל הופעת היצירה הטהורה, יש בזה יסורים של חורבן עולמות. אלה היסורים רק לבעלי נשמה מתגלים הם. כצער ילדים על אבדן שעשועים קטנים נחשבים הם כל יסורי העולם הרגילים, לגבי יסורי היצירה של חורבן עולמות. אלמלא יש כאן אור חסד מקיף. שתכף לחורבן עולמים, בא אור של היות עולמים, וההויה היא בודאי יותר חשובה מן החורבן, ויותר רוממה מן כל היש שנחרב. וההויה מנחמת את האבל של החורבן. וההויה משיבה את כל האבדות של החורבן. וההויה מחיה את כל המת שבחורבן, לולא חסד גדול זה, לולא רחמים רבים הללו, לא היה אפשר לעמוד בפני יסורי החורבן של העולמים שבצער היצירה. היוצרים השטחיים חפצים ביצירה מתוך שובע, מתוך קלות ראש, מתוך אכילה ושתיה וטיול, חושבים את הצער ואת המרידות, ששם גנוז תר המלוכה הרוחנית, למין זעה המיוחדת לאמנים נכשלים. אבל זוהי טעות מרה, אף חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי.

כו. מסתכלים בחביון עז בהשגות רוממות אף על פי שאינן מובנות מפני רוב זהרן, אף על פי שהן מפחידות מרוב איומן, וחוזרים עליהן בהשפעת השכל המיושב אחרי עבור חזיון, ובמשך הזמן ההשפעה השכלית והמוסרית, אומץ הנשמה והדר הקודש, חידוש הרוח ושלמות המהות העצמי יוצא מן הכח אל הפועל, ומתגלה בההגדלה האישית, הבאה מתוך הכרה עצמית, משוקה כולה בטל חיים של ענוה וטהרה.

כז. התפילה השלמה, מתעכלת היא עיכול רוחני, ומתהפכת לאור תורה. היא משגת את טבעה השלם, דוקא כשההגדלה התלמודית של התורה בשכל צלול וחופש דעת באה אחריה. יש אמנם קצב להזמן במובנו הרוחני - מתי יוכל העיכול הזה להחל ולסיים את פעולתו. סגולת תפילה ישנה לכל געגוע טהור טבעי, המתלווה לכל ענין שיסודו ברום עולם של תשוקה אצילית, עד אשר אפילו אהבת המשפחה הרגילה, כשהיא ביושר בטהרה ובכשרות, מתהפכת היא לאור תורה, ומוסיפה להתורה לשד רענן ושפעת קודש. ובאופן היותר עליון באה האהבה הטבעית של האומה, המתגלמת באהבת ארץ ישראל, ובכל הסעיפים שדרכה של אהבה זו להתפשט אליהם - השפה, ההיסטוריה, הגאון הלאומי - בין שהם מלוכשים בגדי קודש, בין שהם עטופים מעטפה חולית, היסוד הפנימי הוא אהבת הקודש האיתנה שבסגולת ישראל, שזולתה כבר היתה האומה חרבה ונמוגה. בטוחים אנו, שמכל התנועות היותר חופשיות ומגושמות שהולכות לבסס בנין האומה, משך נמשך לאהבתה, אע"פ שהן נראות רחוקות מהופעת התורה, כולן מלאות הן מאותיותיה של תורה העליונה, החיה בעז קודש מלא בנשמתן של ישראל, בנשמת הציבור בכללו ובנשמתו של כל אחד ואחד מישראל. זאת נשמת משיח, שהיא נשמת משה, המתפשטת בכל דור ודור ובכל יחיד ויחיד לפי מדתו מעשיו ומדותיו, מגדול ועד קטן, הכל לפי הערך, אבל אין אפילו אחד מישראל שלא יחייהו ניצוץ אחד מנשמתו של רוח אפנו משיח ד'. ותיכף כשבאה אהבה כללית ונטיית לב לטובת האומה בכללותה, מחוברת לתקוה של ישועתה לידי הבעה, מיד החיים המשיחיים מתגלים בקרבה, והודו של משה הולך ומתפשט, הולך ומתגלה, ואותיות התורה המקורית במקור הנשמה הגדולה של האומה מראש צורים, יסוד תורה שבכתב מעוטפת בתורה שבעל פה, הולכות ומתבלטות. ואחרי העיכול הרוחני באים הדברים בתור לשד

חיים ומרפא, לאמץ את הכח האלהי של הכלל, ולהרבות גודל ועצמה לישראל ולקודש ד' במלא העולם. וצדיקים צופי ישועה מבליטים את האותיות ברוח קדשם, הדומה לאורים ותומים.

כח. כל רעיון מצויר, כל זמן שהוא פועל בצביונו על היחיד או על הציבור, אין פעולתו, נאמנה שלא בא עדיין לתעודתו, הקוים המגבילים שלו, הם מעכבים בעד נשמתו הפנימית. כשם שאין הגרעין צועד לעשות פרי, כ"א לאחר רקבוננו, שהוא איבודו השטחי, שרק הוא מביאו לידי תחייתו העמוקה, כן אין מחשבה גדולה באה במילוי נשמתה, כ"א לאחר שקויה החיצוניים מתטשטשים, אז נשמתה משתחררת, והיא פועלת על החיים וההויה בהדר גאונה. ומכאן יש מקום לטעות: זוחי לב באים לפעמים, ומרקיבים גרעינים חיים בדרך מלאכותי, בזדון לב או בפתיות של משובה, וחושבים בזה להחיש את שחרור נשמתם, ולהקדים את הצמיחה הרעננה הבאה מכחם. אבל זהו טעות מוחלטת, אלה המתנשאים להעמיד חזון ונכשלים, לא ידעו ולא יבינו, כי רק כח היצירה הכללי כשהוא מרקיב את הגרעין, הוא משחרר את הנשמה הפועלת וקוראה לחיים עליונים פוריים, אבל לא אותה החבלנות הקטנה של שועלים קטנים מחבלי כרמים. אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלי כרמים וכרמנו סמדר.

כט. וכשהנשמה מתגלה, בגאון עוזה, בהדרה וכבודה, מלאה היא את כל היש, הכל בה חקוק. חרות בכתב קודש לאלהים, קרני אורה כל מלאו. והופעות מלאות עוז, שלות ענג, וחדות עולמים, אלה על אלה משתפכים, אלה על אלה מתעלים. ובגויה היא לא סגורה, רק אחוזה, בקצה שרוך נעליה. כצפור שטה ברחבי שחקים קשורה בחוט משי דק, ארוך לאין קץ, אשר לא יעצור מאומה את מעופה, רק אם תגביה אבר, הגבה למעלה מאד מאד, יזכירנה לבלי נתק את חוט המשי הדק, יקר הערך, המענב אותה אל מרכז אוצר חושיה ורגשי גוייתה. מתוך זהירות של עדנה רוממה, מלאת הוד קודש, רצופת ענוה ושירת חסד ורחמים. אהבה וכבוד. דמות דיוקנו של הלל הזקן, הנפש התמה, המלאה חכמה ומחשבה רחבה, העמוסה ענוה ורוחב לב, החשה את חובת הכבוד לעצמה ולגופה, וזיקוק החמלה אל עצמיותה, באותה העדינות של צדקה ורחמים על כל דורש עזרה. ומה איקונין הללו שמעמיד אותן בבתי טיאטראות ובבתי קרקסאות הממונה עליהן מורקן ושוטפן, אנו שנבראנו בצלם ובדמות על אחת כמה וכמה. ניזיל ונגמול חסד עם הדין אכסנאי, דא נפשא דגבן, גמל נפשו איש חסד.

ל. והצדיק תמיד עומד בין האלהים ובין העולם, מקשר הוא את העולם, האלם, החשוך, להדבור והאורה האלהית, כל חושיו של צדיק אמיתי נתונים הם להקישור האלהי של העולמות כולם. תאוותיו, חפציו, נטיותיו, הרהוריו, פעולותיו, שיחותיו, מנהגיו, תנועותיו, עצביו, שמחותיו, צעריו, ענוגיו, כולם בלא שום שיור הנם אקורדים של המוסיקה הקדושה, שהחיים של האלהות, בהיותם מפכים בעולמות כולם, נותנים על ידם את קולם קול עז. ונשמות לאין קץ, אוצרות חיים לאין תכלית, הממלאים את כל היש, רק הם בהתאמצם לעלות מתחתית עומק שעמום שפלותם לרוממותה של חדות החופש האלהית, מקור העדן והעונג, הם הם הדוחפים את כל מפעלות הצדיק, אשר הוא תמיד מכהן בעבודת הקודש, שכל חייו הם קודש לד'. אמת גדולה חיה בלבנו, גבורה חיה ומנצחת ערה בנשמתו, והוא חש את גדלו והוד גודל חפצו, ולפי גדולתו רבה ענותנותו, פחות מניצוץ של רשף קליל נגד מרחבי כל עולמים הוא בעיניו באמת, נגד הגודל של תפארת אלהים חיים, שמפעם

תמיד ברוחו. אהבה לאין קץ לאלהים היא מושג גילו, וחבה פנימית לכל היצור, ידידות נאמנה לכל הבריות, ואהבה מסורה לכל דרגותיה, למשפחה, לחברים, לעם, לאדם, לחי ולצומח, ולכל יש ומצוי, היא חקוקה בכל מלא צדקה במורשי לבבו. גבורת שמים וכבוד מלא אונים מלאים הם כל שרעפיו, ודבורו נחל עדנים מלא חיים ומפעל, אומר ועושה, גוזר ומקיים, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

לא. המחשבה, והיצירה הרוחנית בכלל. צריכה היא לרוח אהבה עם חוש של עונג אצילי. אבל ההתגשמות המעשית של החיים הרוחניים, זוהי הקדושה שבחיים, צריכה היא לגבורה. ורוח הגבורה הנועד להפראת היצירה העליונה, עד כדי הוצאת תולדות מעשיות. נושבת היא מתוך העז העליון בחדס הגנוז, ששם שרוי העדן של העונג האצילי, רוחב הדעת ושלות המחשבה, השוטפת מתוך עצמותה שטפי פלגים של אוצרות חיים. מלאים הוד והדר, גדולה וקדושה, תפארת ומלכות. שכל הצער הגדול והחבלים של הלידה הרוחנית מתהפכים על ידם למקורות של עונג נעים ונפלא, זיו חיים, המחיים גם כן את המות, ומהפכים את כל בלהותיו למגדל עז ומבצר מלא בטחון, ואומץ לבב. עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון.

לב. האחדות הגדולה, שצדיקים טובים, אדירי הקודש, מרגישים בעצמם מרוב אהבתם את כל היצור, שהיא הולכת ומתרכזת בצדיקי ישראל באהבת ישראל האידאית, היא ממשכת אליה את אור החיים ויסודו של כל יחיד ויחיד, ומהפכת את כל הנטיות היחידיות והמעשים שלהם לטובה ולקדושה. מרוב תשובה מאהבה של אנשי מופת הללו מתהפכים כל הפשעים לזכויות. ואור החיים היותר רוממים וקדושים מאיר על ידי כל פעולה וכל שיג ושיח של כל יחיד ויחיד שבישראל, והוא עומד הכן להתגלות בשעת הכושר, אשר מהרה יבוא ויגלה ויראה, והיה בימים ההם ובעת ההיא נאם ד' יבקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה כי אסלח לאשר אשאר. בכח עליון של אחדות מאירה זו היא סגולת הסליחה לכל חטא ועון, המיוחדת לצדיקים בני עליה. אמר ר' שמעון בן יוחאי, יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, ואלמלי אלעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואלמלי יותם בן עוזיה עמנו מיום שנברא העולם ועד סופו. וכל בר לבב ידע וישכיל, כי כל פלא היותר עליון איננו כי אם התגלות זעירה של החסד האלהי, שאין קץ לטובו, אשר צדיקים רמי מעלה מסירים באור נשמתם את הקיר החוצץ של החולשה האנושית, המבדלת ביניהם ובין האלהים וטובו.

לג. כשהספרות של חול וכל סיגיה עמה הולכת ומתפשטת, מתרחבת ומתגדלת, יוצאים מן הכח אל הפועל בכתב חרות ובאר על הלוחות, כל הגיוני רשעה נבלה וכל השמרים שבנפש האדם - כשהם משתפכים החוצה - כחם כזה ורשעתם מתבררת, ובזה הרשעה אוכלת את עצמה. הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו. כל מחשבה נצחית קדושה, כל מה שהיא יוצאה אל הפועל, היא יותר מתחזקת, הודה הכמוס הולך ומתגלה, ואמתה החזקה הולכת ומתחזקת. ולעומת זה כל מחשבה פסולה, אשר רק עד ארגיעה לשון שקר, כל כחה תלוי רק כל מה שהיא יותר עלומה. והיה במחשך מעשיהם. והסתה של עבודה זרה ואבזרהא היא בסתר, וכל מה שהיא יוצאה יותר אל הפועל, הרי היא מתנוללת וכחה מתבטל. ולא עוד אלא שעל ידי שהחוצפה מגלה היא בכירור את כל הגיונותיה הכמוסים מתעוררת הקדושה, הכמוסה בלבם של ישרי לב

וחושבי מחשבות קדושות עליונות, להביע גם היא את הגיונותיה בבירור. והולכים ע"י זה רזי תורה ומתגלים, ואור גדול מופיע בעולם. אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו.

לד. הנשמות הגדולות ספוגי האור, של החפץ העליון הטוב, ושל המחשבה, והשירה הרוממה, הם הם הנותנים לכל האנושיות כולה את צורתה הבהירה האידיאלית. ולא רק מפני שהחשבון החיצוני מראה ככה. כלומר שיש להאנושיות במה להתקשט, בזה שהיא מראה באצבע על בחירי בניה, אלא פשוט, שמצד התערובת התדירית של היות החיים ופעולתם. הנשמות פועלות זו על זו פעולות נשגבות, שהעתיד מחכה להופעת המדע, שיגלה בבירור את ערכן ומהותן של הפעולות הנשגבות הללו, ויראה את הצנורות ההולכים מנשמה לנשמה בדרכי אצילתם. ונמצא שכל עדין וכל טוב שנמצא בעולם בכללו מושפע הוא מאוצר הטוב של החלק היותר טוב ומרומם קדוש ונעלה שבאנושיות. ממילא מובן שכל מה שיתאגד הצבור האנושי יותר אל אותם המקורות של החיים הרעננים והעדינים. משוקי טל החיים העליונים, בחירי העולם, ישרי לבב, הצדיקים והישרים, ככה יוסיפו אושר וגדולת חיים. הפגיונות של החיים בפנימיותם, המרירות המחפירה ומעליבה את האדם, מצד חולשתו המוסרית, המחשכת את עיניו, וגורמת לו להביט על כל העולם כולו במכט של יאוש מלא רוגז וקלון, כל אלה הם תוצאות הנתיקה, שמתנתק החלק הזבורי של האנושיות מהעידית שבו. וימים באים, שתשים הדימוקרטיה אל לבה, שאושר הכלל כולו תלוי בהדבקות הטהורה שיתדבק ההמון בכללו לאצילי הרוח, וע"פ מדה זו יתרחבו חוגי הזכויות של הראשונים, וחייהם יתמלאו ענין. מוכן הדבר, שאצילות הרוח אינה תלויה במצב מיוחד של הקנינים המוסכמים, אבל בכ"ז תלויה היא הרבה ככשרונות, ובבחירה היוצאת אל הפועל ע"י שימת לבב לעיבודו של הצד המוסרי בפרט שכאדם, וצדו הרוחני בכלל, ביחד עם התאמתו הגדולה של היחיד אל הציבור הגדול. שהוא עצם מעצמיו, וקישורו החי עם הטבע הכללי, שהוא נשוא בחיקו. אבל כל אלה הנם רק בתור שלבים לסולם אשר ראשו מגיע השמימה, אשר עליו יעלו מלאכי אלהים, גדולי הנשמה, שהם נושאים במרחב אישיותם את נשמת כל היצורים, שיש להם עמם זיקוק של אחוה ואחדות, באיזה צד ואפן שהוא, וכפי המדה שהאחדות הזאת מתגדלת היא ומתבלטת ביותר, וקובעת את מרכזה כמעמקי החיים, בה מתעלה היא הנשמה הכללית והפרטית של ההמון כולו, החש את נחל עדניו, בתפארת גדוליו, שרי קדשו, ואשיות כבודו.

לה. מרוב התפשטות החסד יוכל היסוד המוסרי להתרופף. אף על פי שלגבי חסידי עליונים, אשר על פי הדרגה ועבודה נפשית וגופית גדולה עלו עד למרומי ההכרה של החסד הבלתי גבולי, של אור עליון וטובו, אין לחוש לקלקלה מוסרית, שמורים הם גדולי עולם הללו מכל חטא, ורגלי חסידיו ישמור, אבל ההשפעה של הלימוד וההסברה של אור החסד תוכל לטשטש את המחשבה המוסרית, של מקבלי הלימודים הנכבדים. וזהו סוד היסורים הנפשיים, המזדמנים דוקא לאותם המתאמצים לעלות במעלות החסד היותר גבוהות, לברר להם, שעם כל הכלליות הרחבה, שעל ידה החזיון של ההויה זורח בהדרת טובו ונעימות חסדו, יש עדיין זיקוק פרטי התופס מקום גדול, והוא מוגבל בגבולים, שהם מבדילים בין איש לאיש וקניניו, בין עם לעם ושאפותיו, וקל וחומר בין הטוב והרע, בחיים ובמעשה, בין אור לחושך, בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה, ואפילו בין קודש לקודש, בין חייך וחיין דחיין, ועל יסוד הבדלה עמוקה זו הולך הדעת ומתרחב, מתבהר ומתענף, וממלא את כל החדרים בהן יקר ונעים, שעל גביו אור החסד העליון, הממלא זוהר תפארת,

הולך וזורח בגאון הודו, והוא נעשה בנין מתקיים לדורי דורות, עמוק ממעמקי תהומות, ומושרש בשרשים עצומים. וחסד ד' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים, לשומרי בריתו ולזוכרי פקדיו לעשותם.

לו. כמה נאה היא המחשבה הסודית על דבר האצילות האלהית, בתור מקור כל ההויה כולה, כל החיים, כל היופי, כל העז, כל הצדק, כל הטוב, כל הסדר, כל ההתעלות. מה גדולה היא השפעתה של מחשבת אמת זאת על כל מהלכי החיים, כמה עומק של הגיון עליון יש בה, כמה הוד נערץ של מוסר, ומבוע של יצירת נשמות עליונות, קדושות, כבירות וטהורות, יש בה. האצילות האלהית, היותה, מהוה את הכל, אין קץ לחופש שלה, אין סוף לאחדותה, לאושרה ותמותה, לזהרה ושפעת כחותיה וגוניה כל ימי השירה, כל פלגי נחלי ההכרה, כל עוזו החיים, כל השחוק ושמחת העדנים, הכל ממנה הולך ונוזל, בכל היא משפעת את הדר נשמת נשמתה, בכל מורד עמוק עד עמקי תהומות מגעת הופעתה, כבודה ותשועתה. הרצון התמים והבהיר של האדם כבר הוא תופס קצה זיווה הולך הוא ומתעלה, מעלה עמו את הכל, כלו אמר כבוד, לביתך נאווה קודש ד' לארך ימים.

לו. כיצד היא הקדושה, מאירים את הדעת בבירור ההכרות היותר טהורות ועליונות, מתוך מילוי האורה של ההכרה בא החפץ הקבוע להיות תמיד שרוי בספירה כזאת שחיי הרוח העליונים שולטים שם. מתוך התגברותה של ההכרה, המכה גלים בתהום החפץ, מתפתחים רשמי הענוגים העליונים, הקישור הנפשי לצורה של חיים רוממים הולך ומתחזק, עד שמרכז החיים הולך ונקבע במרומים הללו. חושי הבשר הולכים ומתעדנים, וכל המשך הנאווה שלהם מתמזג בהופעה של אצילות קודש, עד ששלהבת החיים ועירותם נעשה כולו קדוש ונשגב. החיים הרגילים אינם מתבטלים מתכונתם, השיג והשיח האנושי הרגיל, חיי הגוף היחיד, וחיי החברה, הנמוס והכבוד, אינם מתשטשים, אבל הם עולים במעלה אידיאלית. מהות החיים מתרוממת, מגמתם מתקדשת. הרצת לטוב עליון, כללי ומקיף, ועם זה גם פרטי וחודר, הולך ומתבטא בביטוי חי בההגלמה המעשית. הגודל של החיים האלהיים, חיי הקודש שבמציאות, חיי הנשמות, המלאכים, החיים הצורתיים, שהוד היושר, ותפארת הגבורה, המרופדת בצדקואמת, רקומים בהם, הולכים ומשתלמים, והאדם כולו נעשה בכל הרגשותיו, מחשבותיו, רצונותיו וחפציו, מדותיו, תאוותיו, הרהוריו, וחזיונות דמיונו, כולו מלא שרשים איתנים, שיונקים מכל ההויה הטבעית, ושלמעלה מן הטבע, שמתמימים את החיים המוגבלים עם החיים שלמעלה מכל גבול, שעושים תמיד את האדם היחיד לכח מרכז את הכל, בלהט אידיאל קבוע, רם עד אין קץ, וחובק את כל, עד בלי אבד גם ניצוץ קל. ויושר אלהי, ואמת שמימית נצחית, ומוסר אנושי, ודרכי שלום ונועם, מתלכדים יחד. ומעלה אחר מעלה באה ההכרה של חפץ ד' בעולמו, של אידיאל היצירה הכללית, עד לידי התגלות של מקור למגמה, הנאותה לפי גדלה לקשרה בקשר של מבטא הרצון, שאנו כבר באים למצב של חופש כזה, ליחס אותו לאלהי מרום, יוצר כל, שאין חקר לגדולתו. ותואר הגודל מתמלא מפגימותיו, והולך ומרוה נחת את האדם, המלא אושר אלהי בכל חייו, ואת כל היקום העומד ברוח חכמת אלהים חיים.

לח. בעלי הכשרון העליונים, בחירי הדורות, לזהטת היא נשמתם בשפע אורותיה, הררי אש מתרוממים ברצונם, ונחלי שלהבות בהגיונותיהם ושאפיותיהם, כשהם במנוחה חיצונית. לבם בקרבם הוא מפוחד מרב

טוב אידיאלי, מרב הרגשה של הצמיחה הרוחנית, ההולכת ומתגברת בעוצם קדושת רצונם. יום ליום יביע אומר. כי עצום עושה דברו, שמעצים כחם של צדיקים לעשות רצונו.

לט. בעלי הנשמות הזכות, שהמחשבה פועלת בהם בתדירות באופן בהיר, בולעת היא אצלם את כשרון הדיבור, ועל כל פנים את הנטיה ואת החפץ של דיבור, מרגישים הם בכל דיבור מעמסה ודחיקה על המרחב הגדול של החופש שבמחשבתם הפוריה, השולחת תמיד קרני אורה לעברים שונים. אם יזדמן הדבר, שירדו מרוממות מעלתם וידברו דיבורים בהרחבת פה, כאחד האנשים הרגילים, ירגישו בעצמם צער ועלבון גדול על אשר צערו את נשמתם העדינה על ידי כבישת מעין החי, הזורם בעז גאון של המחשבה המלאה בהירות עליונה. ותכסיסם הרגיל הוא, שיהיו הדברים שהם מוציאים מפיהם ספוגים ברכיבות הלח של המחשבה הנאדרת בקודש, ואינם שחים שיחת חולין מימיהם.

מ. בכל גאונות רואה העין הבהירה, החודרת אל התוכן הרוחני, המסבב את הפעולות, את הוד הרוח הגאוני בעצמותו, בכביריות חילו, בפאר תפארתו. בגאונות החסד של נדיב גדול, שהחסד וההטבה הם משאת נפשו ונזר חייו, מכירה ההסתכלות הפנימית את זיו החסד מצד עצמו, שהוא דבר יותר יקר ומרומם, יותר נשגב ונעלה, מכל הפעולות של החסדים וההטבות המתגשמות במעשה ובפועל. מאושרים אנו כולנו אם אור של חסד זורח בקרבנו. מאושר הוא העולם, מאושרת היא האנושיות, ומאושרת היא האומה, כשחזיון של נדיבות גאונית מתגלה באחד מבניה. רוח הקודש של הנדיבות אוצר חיים הוא, שנותן שיווי אדיר לכל, נשמת חיים לכל נפש יחידית שבאומה, ומעטר אותה בכללותה בעטרת תפארת לנצח. וגאונות החסד הזאת מתגלה לפעמים אצל עניי ארץ, רק שהוד הקודש של חיי החסד שוכן תמיד בלבכם פנימה, ולפעמים יוצא אל הפועל בנדיבות מעשית. כשיפגש הכשרון הנדיבותי את היכולת לזה, בהתגלמו בפועל, יפליא רוח זה יותר. אבל מעריכי החיים בערכם האמיתי, הוגי הדעות וחושבי המחשבות בטהרתן, יכירו את הדר החסד, גם בהיותו מעולף בצעיפים רבים של חסרון יכולת להגלות.

מא. יונקים הם הרעיונות, המחשבות והרגשות, אלה מאלה, ויונקים ג"כ התוכנים, החיים הרוחניים של כל איש, מחבריו ומבני סביבתו, ממשפחתו, מעמו, ומהציבור האנושי כולו, הכל לפי הערך של הריחוק והקורבה. ההרגל הטהור בהכרות רוחניות, מביא את טביעות העין הרוחנית להכיר את המשך של צינורות הרוח הללו, שדרכי היניקות הולכות ומתברכות.

מב. ההכרה האלהית, מזורחת היא באדם ע"פ תכונת עצמות החיים שלו. ומנקודה זו, הולכים הקוים ומסתעפים לצד הרום, אבל לעולם נושאים הם את הרשמים של מקורם הצר, שהיא התכונה העצמותית של המכיר, ומבשרי אחזה אלוה. ומזה באה החובה של הזיקוק המוסרי העליון הטהור, מצד ההרמה המוכרחת של ההכרה האלהית, שהוא כל החיים ואופיו. מכירים אנו לפי זה כל ירידה מוסרית לגדופה תדירית, וכל עליה וטהרה לתהילה מתמדת. תהילתו בקהל חסידים.

מג. התפלה היא מחיה ממש את הרוח, הבעת הרצון, כשהוא מכון כלפי האלהות, בהוד הקדושה והאצילות העליונה, שכל רמי נשמה חשים את הדר כבודה בגלוי של הכרה והרגשה חיה, וכל קטני נפש מרגישים הערצה עליונה, בנקודת החיים היותר פנימיים ועצמיים שלהם, על ידה, אף על פי שלא יוכלו להביעה ולהסביר אף קצת ממנה, הבעת רצון כזו, מאיזה מבוקש שיהיה, מאיזה צורה של שבח ותהלה שתצויר, מאיזה תפלה והשתפכות נפש שתבולט, הכל מעורר את כל מקור החיים של החיים הרוחניים, הגנוז בחביונה של הנשמה, ואת כל יחושה לכל מלא העולמים. וקנין של הויה יותר מטהרה, יותר מפוארה וחזקה באשיות רוחניים, מתחדש בנשמה. כמה גדול הוא הערך של תפלת ישרים, כמה ראוי הוא להעולם התרבותי שיהא צמא לתפלה זכה, כמה צריכה היא ההתקדמות לפנות את כל המכשולים, המונחים על ארחות התפלה, כדי ליהנות מזיו של מעלה הגנוז בה. וזה בא יבא. זאת היא עבודת ישראל בעולם, קולו של יעקב יחגר ממסגרותיו, ויבא לרוממות שאיפתו, מחנך הוא את עצמו לטיסה עליונה, כגוזל רך בתחלת אביב חייו. כל תפלת ישראל וכל תהלותיו, מאז מקדם עד בא תור השלמת אופיו, כולה מסה אחת גדולה, להוציא אל הפועל את הכשרון העליון של הוד התפלה וגבורת חייה, על כל הנשמות ועל כלה מעשים. ובא יבא המועד, יום גאולה וישועה, והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, וכל הנשמה תהלל יה הללויה, בסוד התפלה היא התרוממות הרצון והתגלותו. כשהמבוקש, הממלא את רצונו של אדם, מובע בקשר הרעיון והחפץ באלהים, עולה הרצון למרומי ערכו, מתאחד הוא עם הרצון הכללי, הרצון העולמי, אור חי העולמים, שבו כלולים כל המאויים. וכשהרצון הפרטי מצייר את מבוקשו בדבר הפרטי, חיי הרצון פועלים את המבוקש, על ידי מה שהרצון הכללי כולו מצייר את הפרט המתבקש, על פי פרטיותו היותר מבוררת. ובהיות החפץ עולה למרומי הדעת, מתבררת ההכרה, שאין רצון שום בריה דבר מפורד מהרצון האלהי הכללי, המתגלה באור כל חי, וכל בריה. ולפי הערך של הדעה, המכרת את גודל האמת של ים החיים, המשתפך לפלגי הרצונות כולם, הכלליים והפרטיים, ככה מתגברת היא הפעולה הכבירה של הופעת התולדה של המבוקש. וכל מה שההכרה יותר גדולה באחדותה הרוחנית של ההויה כולה, החיה בנשמת אלהים שבה, ככה עולה היא מדת המוסר והחכמה. והצדיק והחכם לאמתתו, הרי הוא פותח בתפלתו שערי הרצון, לסגנו בסגנון וצבע המיוחד לו, שאליו שם מגמתו, ותגזר אמר ויקם לך. וכל מה שהדעה מתבררת יותר באחדותה הגדולה של כל הישות, כשם שפעולת התפלה היא מתבררת, כמו כן מתבררת האמת של כל חריצות, כל חכמה וכל כשרון מעשה, כי גם כל מעשינו פעלת לנו. וכל דעה והגיון שביב מתגלה הוא מאור אל אדון כל הנשמות, רבון כל המעשים, ובמקום שהאמונה גדולה צריכים החיים התרבותיים להתרומם, וערך החפץ האנושי, והתקדמות הסדר שבחיים, עולה הוא למדרגתו היותר עליונה, בסתר עליון וצל שדי.

מד. כשמזדמן הדבר וצדיק עובד, שיסוד חפצו תדירי הוא התעלות החיים להאורה האלהית, להשלמת הכל והשלמת העדן של מקור הכל, העושה תדיר נחת רוח ליוצרו, בהרגשתו בשכלו בדעתו ובפעולותיו, אם להט הרצון, המקושר באיזה קשר עדנה עם הבהמות הטבעיות, נטה מדרכו הסלולה, והנטיה הגופית נצחה בעת התעסקו בפעלה הגופני, ביחוד בשעתא דמיכלא, שהיא שעתא דקרבא, עת אשר מתנגשים כחות החיים הרוחניים עם הכחות הבהמיים, בהתגלות פעולותיהם, מיד אחרי הסעודה, שב הוא ומתקדש למפרע, מרים את הנטיה אשר הושפלה, וזרמי החיים, אשר נטו אל ארץ תחתית, והתקשרו עם יחושיהם, מתרוממים בשובם לשמי רומם, בעוד רכוש גדול, של ערכי חיים, עמוקים מני ים.

מה. התשובה הגדולה, שתחיה את האומה ותביא גאולה לה ולעולם, תהיה תשובה שנובעת מרוח הקודש שיתרבה בה. כשרון הנבואה במקורו, קודם שהוא מתפתח במלואו, הרי הוא רוח הקודש, אשר נזדווג בתחלת מטעם, ורוחך הטוב נתת להשכילם. רוח קודש זה אינו סר מבחירי האומה, מפעם הוא בכל ישרי לב, לפי שיעור וערך מיוחד, לכל אחד לפי מדתו. מרומם ומעדן הוא את רוח גדולי דעה, חכמי לב העוסקים בתורה לשמה, גדולי הנדיבים, שכל המשכת חייהם הרוחניים הוא נחל גדול של טוב וחסד, משוררים מלאי רוח מוסר וקדוש, חושבי מחשבות טובות על ישראל ועל העולם כולו. ורוח הקודש ביסודו הכללי גנוז הוא באוצר החיים הגדול של הנשמות העליונות, החשות את הוד רזי תורה, ואת שפעת יקרת פנימיותה של העבודה האלהית בהדרת גדולתה, המקשיבים קול קדושת החיים, וזמירות פרקי שירה מן השמים והארץ וכל אשר בהם, מימים ותהומות וכל מלואם, ונשמת כל יצור, ומרגישי כל מרגיש, המתעלים ומתרוממים ברוממות האחדות העליונה, בעשרה הגדול, הנערץ והמבהיק. גנוז הוא רוח הקודש, בנקודה הפנימית העזיזה של נשמת ישראל, חתום וטמיר הוא באוצר המהותיות הישראלית, שהקודש האנושי כלו הוא סגולת סגולתה, בגבור כח ישראל הקדושה מתגברת, בכל מקום שפעולת ישראל חיה, אור אלהי אמת מתלהב, מאיר ומגיה, עומק חסד עליון זה, זיו ברק מתנוצץ בצחצחות עליונות בכל אופן שהוא מתגלה, אפילו בדרך טבעית פשוטה, אפילו במשאלי החיים היותר רגילים, ואפילו בשעת קלקלה וחטא, אור האלהי איננו כבה, נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

מו. השאיפה במובן האצילות שלה, היא מזיגה של השכל והרצון, כשהם מתאחדים ביחד לצד הטוב האידיאלי. וכל זמן שהשכל והרצון הנם יסודות מופרדים זה מזה, אף שיהיו מתחברים לפעמים התחברות שכונית, עדיין לא תצא השאיפה האצילית לפועל, כי אם יהיה לפעמים איזה רצון טוב, מואר בהכרה טובה ומבוררת. אבל מדת הקדושה העליונה, שהיא השאיפה האצילית, באה אחרי שהשכל מתמזג עם הרצון, עד שאין להם כלל אותו הטבע ואותה התכונה שיש לכל יסוד מהם בפני עצמו, אלא אור של איזה מה חדש יוצא ממיזוג גם בצביון של דעת המלא תפארת, המופיע נשמות יסודיות לבנין עולמים עדי עד.

מז. אי אפשר להבין את פליאת הרצון של האדם, בכל פאר חופשו, רק בתור ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון הגדול שבכל ההויה כולה, הופעת רצון רבון כל העולמים, ברוך הוא. בהתקדשותו של הרצון הרי הענף דומה לשרשו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו ומתמלא מאורו שפעת חייו, מתמלא אותו המילוי הנצחי והשלם שלו. ובהעתק הרצון הפרטי, בהשתקעותו בהקטנות והפרטיות של השביה החלקית שהוא אסור בה, הרי הוא מנתק את רצונו ממקור החיים שלו, ומביא בזה אפסיות, חלישות כח, וחשכה על מהותו היותר פנימית של עצמיותו, שהוא רצונו, שהוא כבודו. וכל עמל המוסר, וכל ההופעות הרוחניות שבעולם, מכוון הוא למטרתה העליונה של גאולת הרצון, והשבתו למקור חייו היסודיים, להשתל בבית ד', לשא ענף ופרי, ולהציץ ציצים ופרחים, ורב תבואות, להתאחד באחדות שלמה וחיה באמתת הרצון הכללי, שהוא אור ד' וכבודו, אשר בנשמת היקום כולו.

מח. נשמה עליונה מלאה רוח הקודש, יורדת על בחירי בני אדם, קדושי ישראל הצדיקים, בעת שהם באים לאכול את סעודתם, זה השולחן אשר לפני ד'. התרוממות נפשם מתגברת למעלה למעלה, ומרוב זיו חיים העליונים מתגלה גם כן הדר ניצוצות החיים, המפוזרים בכל דבר אשר יאכל, והכחות הכמוסים של השכל, הרצון, השירה האלהית וההכרה העליונה, שבמצב תרדמה וקפאון הם נמצאים בכל היצור, הולכים הם ועולים, ומתאחדים בנשמתו הגדולה של קדוש עליון, והעולם כולו מתמלא אור ושמחה. וכל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה.

מט. מחשבות עמוקות וחודרות בדבר קדושת האכילה, בצורתה האידיאלית ריאלית, העולה למעלה מכל ערכים מוסריים מוגבלים, שכל כחם הוא רק בההצגה הנפשית של המושג הסוביקטיבי, הוא רק נחלתן של ישראל, הרחוקים מגורלו של עשו, באמרו הלעיטני נא. אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו, חטא הארץ, שאין טעם עצו ופריו שוים, הוא הגורם לכל השינויים של הדרגות, שיהיו באופן מנוגד זה מזה, ובעולם המוסרי והחברותי הוא היסוד לשינויי הדעות שבין האנשים שתפקיד חייהם הוא הרוחניות, המדע, האמונה, התורה והמוסר העליון, ובין האנשים, שהממשלה וההנהגה הוא גורלם, הנדיבים הגבורים המלכים, וכל ההמון כולו. אכילת הצדיקים, המרימה את יסוד החיים הכמוס שבכח הארץ, היא מחזירה את הארץ לתפקידה, והדרגות מתחילות לקבל צורה הדדית, שתהיה מוכנת להתחברות האופיים של המעשיים והרוחניים בכל יסודי החיים.

נ. חטא הארץ, שאין טעם עצו ופריו שוים, הוא הגורם לכל השינויים של הדרגות, שיהיו באופן מנוגד זה מזה, ובעולם המוסרי והחברותי הוא היסוד לשינויי הדעות שבין האנשים שתפקיד חייהם הוא הרוחניות, המדע, האמונה, התורה והמוסר העליון, ובין האנשים, שהממשלה וההנהגה הוא גורלם, הנדיבים הגבורים המלכים, וכל ההמון כולו. אכילת הצדיקים, המרימה את יסוד החיים הכמוס שבכח הארץ, היא מחזירה את הארץ לתפקידה, והדרגות מתחילות לקבל צורה הדדית, שתהיה מוכנת להתחברות האופיים של המעשיים והרוחניים בכל יסודי החיים.

נא. שנואה היא העצבות, מפני שהיא נובעת ממקור היותר משחת שבדעות וברגשות. הידיעה, שהאדם בהתגלותו בתור בעל רצון, אופיו משתלם כולו בנקודת רצונו דוקא, האושר שלו הוא רצון טוב, כל קוי האושר וההצלחות הרוממות, שלב כל אדם כל כך עורג להם, אינם כי אם תולדות מנקודת חיים מלאים זו, נקודת הרצון הטוב הקדוש והבהיר, ובתוכן זה דומה האדם בחופשו ליוצרו, ליוצר כל, בחפצו המקיף והחפשי מכל מועקה, כשידיעה זו מתבררת, מיד מוצא האדם את עצמו מלא חדוה, מסולק מכל עצבות. הוא מכיר שהוא אינו צריך כי אם לאמץ את רצונו לטוב, וזה מסור בידו בכל עת ורגע, ותיכף כשרצונו מתעלה, הרי הוא מתעלה, וכל הספירות העולמיות התלויות בו מתעלות עמו. ואיך לא יהיה האדם מלא תמיד עז וחדוה, אם טובת הטובות, עושר העשירות, הצלחת ההצלחות, מסור ונתון בידו, והוא מושל בכל המכמנים הנפלאים האצורים באוצר נחמד ושמן זה. המחשבה שהאושר תלוי במה שהוא חוץ ליכלתו של האדם, ממה שהוא חוץ להוייתו, וחוץ לרצונו, מחשבת פגול הוא, רשעות וסכלות היא מרופדת. והיא מעוררת את כל התכונות השפלות וכל המדות

הרעות שביסוד הרשעה, שכחת ד' וטובו, אורו וישעו, חכמתו חסדו וגבורתו. על כן ישרי לב שמחים תמיד, שמחו בד' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

נב. כמה צריך האדם הרוחני להתגבר על עצמו, שלא יתירא מדמיונו, ולא יתירא ג"כ לפתח את דמיונו בעושר גדול, כדי שיהיה בסיס וכסא הגון לאור השכל העליון, שאוצר בקרבו את יסוד התפארת של חיי האמת.

נג. יסורים גדולים סובל בעל הנשמה הרחבה מצמצומה של המחשבה בפרט מיוחד. אבל הוא צריך להתגבר ולסבול את היסורים הללו, באהבה, שהם הם המביאים אותו לאושר היותר גדול. הקלת היסורים באה מהבירור שיתברר לו, שהדעת הכללית היא הדורשת את הרחבתה הבלתי מפורטת מפני עליונותה, והבינה הפרטית היא כבר סופגת את כל הפרטים בבירור המדויק. וכשגלי הדעת משתפכים על הנפש, אז באמת צריכים לתן מקום להפשטה העליונה, שאינה מקבלת שום תואר. אבל היא חולפת, ומניחה את השפעתה הגדולה באוצר הבינה, ששם השפעה זו עצמה מגלה את חופשתה על ידי השמירה הדייקנית של פרטי הדברים, והגלמתם המוגבלת.

נד. הנשמה החפשית ודאי שרק היא מגלמת את ההויה. רק נקודתה היותר תחתיתית, ועם זה היותר תמציתית מתוכיותה, היא הפועלת בתור פגישה וחדירה פנימית את המבנה הגופני. זה החלק הנמסר להאדריכליות הגופנית הוא נחשך מאורו החפשי, הרחב והמגוון ברב עשרו, והוא הולך ומתעלה בעילוי הגידול, הגשמי והרוחני, הולך הוא ומתאחד עם מקורו הרחב, עם אוצר החיים של הנשמה המופשטת. ובהליכתו זו הרי הוא מתקדם, מתמלא חכמה וכשרון, עד שמלא תפקידו בא לו בהתאחדו עם מקורו, שמוסיף בזה שפעת כח לו ולמקורו. כמאורע הנשמה ביחש לגוף ויצירתו, כך הוא המאורע בנשמת העולם כולו. ההויה בכל גדלה הרוחני והחמרי, בעת היצירה כהתפעלה, עד לא הוקמה הבריאה בתיאוריה, הנשמה העולמית החיה והפועלת היא היתה האדריכל פועל הבנין. בהתגלמותה של היצירה נשפל ונאפל האור של כח זה, המטפל בדחיית פעליה. ובשטף הדורות והזמנים הולכת הנשמה העולמית ומתבררת, הולכת ומתאחדת עם מקור הויתה נשמת כל היקום. גדר פרץ משובב נתיבות לשבת.

נה. העולם האילי העבר, וההויה עד כמה שהוא קיים בכולו או במקצתו בין השדרות האנושיות, שואף הוא להיות קשור אל הטבע כמו שהוא, בכל פנימיות נפשו ורוחו. החיים הטבעיים בכל עזם, בכל קסמיהם, הם מגמתו האחרונה. אנחנו רואים את הטבע עם שמריה. והשמרים הללו, לא פחות ממה שהם קיימים במושג הגשמי, עומדים הסבמושג הרוחני, במוסר, במהלך המחשבה והרגש, בסידור החיים החברתיים, ביחש איש לאיש ועם לעם, ובחזיון היותר עליון עד גורל ההויה בכללה ועד הגורל של האשיות העצמית, של מה שהוא נצח וקיים ביחש להמהות האמיתית של העולם והאדם. הערכים של החיים: מהו עיקר וטפל, מה היא המגמה ומה הוא האמצעי והמכשיר, כל אלה יש להם, מצד ההשתקעות במעמקי הטבע, משפטים מיוחדים, שמוכן הדבר שיש בהם כח וחיים יחד עם סרחון של רשעות וטשטוש אידיאליות של עדינות עליונה. הרע והכיעור, ששרויים הם במעמקים של הטבע, עושים הם את פרים, מוציאים גפן סדום ומפרים שדמות

עמורה. אם אותו הקישור העליון העומד למעלה מהטבע עם כל תערובת זוהמתה, לא היה מאיר בעולם, לא היתה כל תקוה לאצילות וגדולת רוח, יושר שלם והכרות ברורות לטוב, ולאמת עליונה המתאחדת עם צדק טהור, להיות מופיעים בעולם להגיה חשכו. אבל כשם שגדול, רחב, עמוק, רם ונערץ הוא הטבע, בכל הקיפו ובכל העושר הגדול של מכמניו, החמריים והרוחניים, כן, ועוד באין ערוך יותר מזה עומד על גביו העולם הגדול שלמעלה מן הטבע, העולם שהוא כולו אצילות וטהרה, הר ד' ומקום קדשו. מפני העומק והגודל של כל אחד מהעולמים הללו, שהם כהררי אל לרום וכתהום רבה לעומק, כיון שהאדם מתקשר באחד מהם, הרי הוא מושכו אליו, עד שהקשר שלו עם העולם האחר מתרופף ונחלש. כך היא המדה בעולם הטבע, וכך היא המדה בעולם האצילות שלמעלה מן הטבע. אבל חולשה אנושית היא, מה שלא יכול לקשר את עצמו יפה יפה עם הערכים כולם של שני העולמים, והרי הולך הוא האדם ומשתלם, הולכות הן הנשמות ומתבסמות עד שיסתגל סוף סוף האדם להזיו המלא ולחוסן השלם של קוממיות, שהוא מצב של שתי קומות, קומת הטבע וקומת האצילות, בכל מלואם ושלמותם. האדם שלאחר החטא, שנטלו ממנו אורותיו, זיוו, חייו, קומתו, וכל יתרונותיו העליונים, נפל בפלחן הטבע, ואור האצילות הלך ונתרחק ממנו. נתקשר האדם עם הטבע, נתקשר עם טובה ועם רעתה. בא ישראל לעולם, התחיל לגלות אותו האור הגדול המנצח על הטבע, העומד ברוממות עדניו והדר זיוו. המגמה היא לתמם את שני החזיונות, הטבע והאצילות, אבל לא בא עדיין תור הגמר. רוחק ישראל מן הטבע, נעשה רפוי בקישורו אליו, ומצא את עצמו לקוי לעומת גויי הטבע. קנאת ריווי משאלות הפשר, והטבע בכל אוצריו, בכל יפעות קסמיו, הסיר אותו מן המחלה ועד כה לא באה הרפואה השלמה לעולם. הננו הולכים ומתקרבים אל המטרה, חוזרים ומזדרחים עלנו קסמי הטבע, אחרי שכבר דולדל איגודינו עמו. חלקים רבים מאתנו נצדים ברשתה, והטובים והנבונים מעלים פנינים, מתקרבים אל הטבע ביפעת האצילות, מקשרים שמים וארץ יחד, מראים שאיפה של התקשרות מעשית, רצונית ואידיאלית עם הטבע, בצביון יותר שלם מכל עם פולח לטבע, הנטולה מאור האלהי העליון המרענן אותו. הוד הגדולה הזאת, גנוזה היא במשיחיות הישראלית, שהיא מלכות שמים וארץ יחדו, גילוי אור ד' עושה שמים וארץ, הקורא אליהם ויעמדו יחדו.

נו. כל תוכן של גאווה, מלא הוא בפנימיותו מהתועבה של הדמיון, שהאדם מרמה את עצמו לחשוב שהוא יכול להשיג את האלהות בעצמותה, במדתה העליונה שלמעלה מן המדות, וקדם דברא עלמין, שזאת היא בכלל פסל ומסכה תועבת ד' ושם בסתר. וכל מה שהאדם הולך ומתגדל בתורה ובמדות טובות, במעשים טובים והרגלים ישרים, הרי הוא משיג יותר ויותר את גדולתה של ההשגה, שאושרה היא, מה שמתברר לו תמיד בגוונים בהירים, אותה הגדולה והתרחבות החיים שיש בבירור זה של ההכרה, שלא שייך כלל שום השגה ושום שאלה בהאלהות המוחלטה בעליוניותה, שהיא למעלה מכל שם, תואר, גדר, וכל נקודה רעיונית ומחשבתית בעולם. ואותה השלילה הבאה מתוך עוצם החיוב, מעטרתו הוד ושמחה, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק, חסיד ונאמן, ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה. כי רק מדת השגה זו, הנעוצה בעומק ענות צדק, המכררת לאדם את אמתת מדתו, ומדת כל הברואים כולם וכל העולמים, לגבי צור עולמים, היא מביאה אותו להיות תמיד עוסק בתורה לשמה, כדי לרכוש לו אותו המעמד ההגון של היחש הרצוי של נברא לגבי בורא כל, של ניצוץ חיים אחד שפוע מחסד מקור החיים כולם, לגבי מקורא דכולא, עקרא ושרשא דכל עלמין.

נז. בשכל הטבעי ההולך ומתפתח בעולם, וע"פ השפעותיו בחיי החברה, במוסר, במידות, ברגשות ובנטיות, נמצא התוכיות הפנימית של הטוב. אמנם חסר לו הכח של פנימי פנימיות, שהוא יורד עד חיצוני החיצוניות, כדי לקרא כל דבר בשמו, וזה, נמצא רק בשכל האלהי הבא מקשור הקדושה, שהיא קשורה בסגולת שלומי אמוני ישראל, הקשורים בקשר התמימות של עטרת נחלת אבות. וכל עמל הכשרון העליון, הוא לקרב את השמות אל התוכנים, להשרות את האורה העליונה של השם על הכח החי והרענן של התוכן. והיא עבודתו של אליהו בהשבת לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם.

נח. תכונתה של יראת שמים היא מחלשת את האדם בתחלת הופעתה, אבל חולשה זו היא בסיס ליסוד גבורה עליונה, הגבורה החמרנית מתחלשת, וגבורה אידיאלית נכנסת במקומה, והיא משיבה לאדם את כל נזקיו גם מצדו החמרי. והנמיכות של השפלות הנפשית, הבאה מצד התכונה של היראה האלהית, משרה על האדם אותה הגדולה של גאות ד' העליונה, ומיעוט היראה בטהרתה, וכל שמץ של גיאות בכיעורה, מנוולות את הוד רוח האדם, בעשותן מחיצה בינו ובין הכח העליון של גבורה של מעלה, ומונעת ממנו אותו המילוי העליון של גודל החיים ורעננותם אשר לגיאות ד', המעטרת את הצדיקים בענות צדק.

נט. ההופעות הכלליות, כשהן מתגלות ברוח האדם, אינן יכולות להוציא פרטים מתוכן, כ"א באצילות העשירה הן מתנוססות בעושר גווניהן, המאוחדים כולם יחד בחטיבה אחת. זהו החסרון הבא מתוך רום ושיגוב. כשבא התור להוצאת פרטים, מתקטנת היא ההופעה העליונה, האורה מתמעטת, והפרטים, רבים וחשובים, הולכים ונזרחים, מתהדרים ומתגדלים הם, נובעים ממענים הנובע, אשר כפי פך קטן הולך הוא ונפתח. העסק הפרטי שבפרטים מרחיב הוא את הדעת לפי ערך העומק הלשדי שיש בתמציתם של הפרטים, שהוא טל החיים של הכללים העליונים המופיע בהם מאור חייו. גניזתו של טל אורות זה היא בנקודת הרצון שבהכרה, המתעלה לאידיאל עליון בחיי הפרטים, תולדות הכלל. העוסק בתורה לשמה הרי האור הכללי, שמתחבר לרצונו המזוכך, הולך ומתברך עמו, ומושך לו שפעת גודל, מלכות וממשלה וחקיקור דין. אבל העוסק בתורה שלא לשמה פרטיו מיובשים הם מלשד הרצון האידיאלי, והפרטיות שבהן אוכלת את מוח עצמותיהם, והרי הוא מגרם גרמי, ואינו בא לתעודתו שנוצר בגללה, להוסיף אור רצוני עליון בעוזו החיים הפרטיים, להעלותם אל עליו הכלל, ולהוסיף בכלל זיו צביוני חדש על ידי עושר הבא ממשפלים. קדושי הדעה צופים את אור הפרטיות כשהם עסוקים בכללי כלליות, והם צמאים לאור הכללי, שוקקים אליו, ומזדהרים בגדלו, וכן קדשו, בהיותם עסוקים בפרטי פרטים. חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו.

ס. הננו רואים בחזון את כל אוצר המדע, לכל תהומותיו, מדעי המעשה ומדעי הרוח, איך הם מתקשרים ברוח האדם, באוצר ההכרה, מרחפים במלא עולם, ממלאים רוחות ונשמות אורות ושאיפות, בירורים וספיקות, מעירים כח חיים רוחניים, ומסדרים חוקי מפעלים - מעבר אחד. ומעבר השני - אוצר האמונה לכל פלוגותיו, חזיונותיו, מטרותיו ושאיפותיו, לכל אחד מהם יש לו קצבותיו, הגות רוחו, בירוריו ודמיונותיו. ודוקא שני הפלגים הללו, שהם כ"כ סותרים זא"ז בתכונותיהם, הבקורת המדעית הקרה, והאמונה הפיוטית

הנלהבה, מתכנים יחד את רוח האדם. כשהננו מתנשאים לראות בגיאות ד' אשר בתפארת ישראל, הננו מוצאים בה את העושר הגדול של כל העליון, הקיים, הטוב והנשגב, של כל זרם המדע ושל כל זרם האמונה. והאחדות הנפלאה הזאת, נותנת היא חיים לשני הזרמים במלא כל הספירות שהם שריים שם, מאחדת היא את הכל בתוכיותה, מצחצחת ומעלה היא את כל שבהם, מבסמת אותם ומטהרתם מטומאת הרע והכיעור, עד שהיא באה לסכם את שאיפתה בשפה ברורה לכל העמים, לקרא כולם בשם ד'.

סא. התביעה הפנימית של הנשמה, היא להוציא את ציורי השקפת עולמה מרוחה פנימה. כל ההדרכות המוסריות וכל המצוות כולם, לא נתנו אלא לצרף בהן את הבריות, כדי שתזדכך הנשמה כ"כ, עד שברוחה לא ימצאו סיגים הפוגמים את טוהר הציורים. מהלך החיים הרוחניים, הוא דוחף את האדם לבא לידי זה המצב הטבעי לרוחו, שיוכלו מעינות נשמתו לנבע תמיד, לחדש ציורים חדשים והשקפות חדשות וגדולות, שכליות ומעשיות, בלא הפסק.

סב. כשם שעבודה זרה העתיקה, סמוכה היא על ההשקפה הסמויה המקטנת את הוד האדם - שנתנה אותו למדרס של השתעבדות לכל כח טבעי, באיזה צורה שהצטלם בדמיון כל עם ולשון מהעמים האליליים - כן האמונות המרחיבות יותר מדאי את הסליחה על כל חטא ופשע בחק האהבה, אינן באות כ"א מרפיון רוח, שלא בא האדם להכרת גבורתו וחופשו. האחריות המוסרית הגדולה, שמעטה את האדם ביראת חטא עצומה, עושה היא ג"כ את רצונו איתן, ומכשרתו לכיבושי הטבע היותר כבדים. לא קולות והנחות יבקש רוח האדם האיתן והער, כ"א פרינציפים חשובים ואמיצים. אינינו נסוג אחור מפני כבדות, מפני טורח ומלחמה, רק דורש הוא שהמגמה תהיה ברורה ונכונה.

סג. שלש מדריגות הן, שההשלמה הפרטית והכללית לישראל מחויבת להיות מבוססת עליהן, השיבה אל הטבע, אל המוסר האנושי, אל יסוד האומה. והקדושה העליונה חלה דוקא על גבי שלשתן.

סד. הדעה העליונה, המיוחדת להוגי הדעות היותר נשגבים, עסוקה ביסוד בעור הרע, ושכלול העולם כולו. כל התיקונים הפרטיים שבעולם ובחיים אינם כי אם ניצוצות קטנים מאבוקת עולמים זו. פנימיות העולמות הולכת ומתקנת על ידי ההשפעה הרוחנית, שהיסוד המרכזי בה הוא אורך של ישראל, והחיצוניות שבהם באה לשכלול על ידי ההכרה המעשית, וכל התרבות, החברותית, האסתתית והאומנתית, רוח האדם ילך ויגדל, אור היצירה האלהית תתרומם בקרבו, עד לכדי אותה המדה של ההתאחדות הגמורה של השכלול הפנימי והשכלול החיצוני של העולם. והמחשבות וההרגשות כולן, המתפשטות בכל הנפשות באימוץ רצון והרחבה סוערת לשכלול החיצוני של העולם, הן הן שיהיו מעוררות ומפשטות גם כן את השכלול הפנימי של גדולת הדעת, קדושת הרצון, עליו החיים, הנצח וההוד, הקדושה והתפארת המלכותית שבכל נשמה. וכמו כן ההתרחבות החיה והמאירה של השכלול הפנימי, של קודש העליון, של החפץ הבהיר בעליוניות מגמתו, שכולו אומר כבוד אל, היא היא העתידה ומוכנת להיות רוח החיה היסודי בשכלול העולם כולו בחיצוניותו, בתיקוני החברה, בשיפור החיים, בכונניותן של כל חמדה ועונג לבב, ביום חבש ד' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא. והמים

העליונים עם המים התחתונים לא יחצו עוד לשתי מערכות, שהללו שמחים והללו בוכים, אלא על הכל אור שמחת צדיקים יהיה זורח, ועז וחדוה במקומו.

סה. הדיעות הרעות, מסבבות קלקולים מוסריים, והירוסיס חברותיים ומעשיים גם כשהם ע"פ הצד הגלוי שבהן אינן נוגעות בתחום המעשה והמוסר, הכרה של אי הנגיעה אינה אמת מוחלטת, אלא שהיא באה מקוצר הדעת של האדם שאיננו יכול למצות את החשבון של המסקנות המעשיות הבאות מתוך הדיעות ההן, אבל התכונה הנפשית פועלת היא ביחיד ובציבור ע"פ דחיפה טבעית על פי המסקנות, החבוייות ברוחה פנימה, ואם לפעמים אין ההירוס והרשעה המעשית מתגלה בחיים, אין השיטה בעצמה הסבה לזה, כי ארסה בקרבה כבר גמור הוא, אלא שלא יכלה עדיין לחדור בעד כל אותן השכבות של המוסר והצדק הנובע מהמדות להדיעות הטובות שהושפעו עליהם מימים הראשונים, או משפעת הדורות שקדמו, שהישרות והתום היה מאיר את דרכם בחיים, והוא הדין לדיעות של אמת שגם בהיותן בתכלית ההפשטה ורחוקות מהעולם המעשי הן פועלות על השטח המעשי, להפרותו, במעשים טובים וביחוסים טובים, ומצמיחים הם ברכה בארץ. וזאת היא המגמה של ההדרכה הטובה אשר לאמונה ומסורת אבות, ההולכת וחותרת לה את מסילתה במעמקי החושך אשר למחשבותיהם של בני אדם, עד שסוף כל סוף תחדור האורה הגדולה של האמת העליונה, להצליח בה את החיים בכל ערכיהם.

סו. העבודה האלהית היותר עליונה היא אותה שהיא מקושרת ישר אל הטבע. נתחללה קדושה עליונה זו על ידי זוהמת האדם, שהשחיתה את פולחן הטבע, בעשותה אותה למפלצת אלילית, במקום שהוא צריך להיות בסיס איתן להאידיאליות העליונה. זיהרא עילאה דאדם הראשון היא כוללת מדה עליונה זו העולה עד למעלה מהאספקלריא המאירה של נבואת משה רבנו. לעבדה ולשמרה בגן עדן, זהו זיו החיים העליון, לאכל מעץ החיים, ולא לדעת כלל משום רע, מפני שאי אפשר כלל שיהיה בעולם החמרי והרוחני, השלם כל כך, מעשי ידי יוצר כל, שום דבר רע, רק הכל בעתו ובזמנו הוא אך טוב, והאלהים עשה את האדם ישר. העסק בפרק שירה הוא היסוד של התשובה אל הטבע. זאת היא התשובה התחתונה שהיא העליונה, העולה למעלה מכל קנאת עם, רק מרוממת את הצדם בתור האח הנעלה, לכל אחיו יצורי שדי, היודעים כולם את קונם ומתענגים בהדר פעלו. הכל למרומי הקודש הוא מתעלה. בזה קונה הוא את ערובתו שלא ישפל וירד מטה מטה, שלא יהפך לכלי מות מחבל את עצמו ואת אחרים. מוכרח הוא שם ד', ואור תורתו אשר לארץ נתנה, ללכת עם האדם בכל מורדותיו, למען לא יפול בשוחה עמוקה, אהמר כבר נוקש בה מימי קדם. וגם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו.

סז. לצדיקים גדולים, התפילה קשה מאוד, מפני שאין להם שום רצון עצמי כלל, והכרתם הגדולה הקשורה באמונתם הבהירה, באור החסד האלהי, היא ממתקת להם את הכל, ואיך יתפללו להנצל מאיזה צרה, והרי אין להם שום צרה במציאות. אמנם אחרי ההעמקה הגדולה, שבאה אחרי העליה - שסוף כל סוף האדם וצרכיו, העולם והחיים וכל קישוריהם, כל ההרגשות והנשיות וכל התביעות הטבעיות, החיים ואהבתם, קניניהם וערכם, הכל הם תכסיסי האורה של החסד הגדול אשר אמר עולם יבנה, והתפילה בעצמה, הבעתה, ונשיותיה, ועצם הטבע של החפץ לסדר כל הענינים שבעולם בעינים וצביונם, החיים, הכבוד, העושר, הבנים,

השלום, השמחה, השובע והמנוחה, ועל גביהם החכמה וקדושת הרצון והעונג, כולם יחד גילויי חסד עליון הם, שהתפילה בכל עת, וביחוד בעת צרה, מבלטת את ערכם המלא, והחפץ המתגלה מאור נשמת רצון הפנימי אשר לצדיקים יסודי עולם שההופעה האלהית העליונה מחיה את נשמתם תמיד הוא בעצמו אחד מיסודי החיים ובנין ההויה, כנשימת האויר, כאכילה ושתייה, כבנין וזריעה, כרפואה ורחיצה - בזה ישוב רוח התפילה לפעם את הצדיקים ישרי הלב, ויעזבו את השררות העליונה החודרת בכל מכמני ההויה, שכל חפץ בטל לגבה, וישארו עבדים לקונם שופכי לב כמים, מבקשים רצון, חיים, בריות גופא ונהורא מעליא.

סח. החטא סותם את ההארה של החכמה העליונה, שדרך גלויה בא מצד יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המכרת אל כלליות ההויה כולה ומקורה העליון, שהוא מתגלה באותו הצנור של הנשמה, שהדעה והרצון הם בו באחדות מחוטבה. כל חטא מעשי קורע הוא את האחדות האידיאלית הזאת, מעמיד הוא את מעגל החיים מחוץ לה, אין ההופעה המפכה כמעין זך הולכת שוב להשפיע לאותו הרצון המחולל, עד אשר ישוב ונחם, ואור התשובה, לפי ערך כהירות הכרתה ועומק הסכמתה, ישיב את ההרמוניה לאיתנה, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני.

סט. אחת מהצורות הגדולות של העולם הרוחני של האדם הוא מה שכל מקצע של מדע ושל רגש מעכב אצלו את ההופעה של המקצע האחר. ומתוך כך נשארים רוב בני אדם לקויים ובעלי גוון יחידי, ומגרעותיהם השליליות הולכות ומתרבות. ההחשכה שכל מקצע מחשיך על חברו גורמת היא גם כן להתייחס בניגוד מוחלט להמקצע הנסתר מעיני האדם, הנתון למקצע אחר, הרחוק ממנו בערכיו. חסרון זה לא יוכל להתמיד. והעתיד של האדם בא יבא, שיתפתח למעמד רוחני איתן כזה, שלא די שכל מקצע לא יסתיר את חברו, אלא שמכל מדע, ומכל רגש, יהיה נשקף כל הים המדעי, וכל התהום ההרגשי. כמו שהענין הזה הוא במציאות האמתית, שאי אפשר כלל לשום יצירה רוחנית בעולם, שתהיה עומדת בפני עצמה, אלא שהיא ספוגה מן הכל. אבל טמטום הלב גורם, שאי אפשר להביט על אלה החלקים המובלעים מכל הישות הרוחנית, הנמצאים בכל תוכן שהוא. אבל ברוממותו של האדם תפקחנה עיניו לראות נכוחה, אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים.

ע. יש עצבנות קטנה, שצריכים לדחותה מיד, בלא הסתעפות של הרצאות וטענות. וישנה עצבנות גדולה, הבאה בלב חכמי לב, וישרים בעומק רוחם, שהיא כשטף גדול ממעין היושר והטוב שבנשמתם, התובעת מהם את השלמתה ומכרת את עומק הנפילה של החסרון שבמעשים ושברגשות, שבדיעות והסכמות, שבאדם ושבבעולם, והיא מצטערת עם כל הצער הגשמי והרוחני של הכל. עצבנות זו אין דוחין בלא אומר ודברים, אלא מרוממים אותה לתעודתה, מחזקים על ידה את כח הרצון ואת בהירות המחשבה לדלות את הכרת ההויה ממקור הטוב הגמור. וכשהדעה מתישבת, הכל מתחיל להיות חוזר לטובה, וצביון העולם מצטייר ע"פ התכונה הרוחנית והמעשית המוכנת לפניו, ע"י עבודתם התדירית של אוהבי ד' ודורשי שמו, המשתוקקים בכל לב ובכל נפש, לתקן עולם במלכות שדי, שבזה ימחה דמעה מעל כל פנים וחרפה מעל כל הארץ.

עא. המחשבות היותר עמומות, שביסודן הן נובעות מרום המעלה העליונה שבאמת, הן הן מישיבי העולם והחיים. והמחשבות היותר מבוררות. שהן תוצאות ממדרגה פחותה באורה, מחוסר מעט של אור האמת הנשגבה, הרי הן מבלי העולם. אמנם לעולם צריכה ההדרגה הצבורית להתכונן, שיכוון הלב אל הנקודה האורית העליונה, השוכנת בערפל של העמומיות, ולא להתקשר בהעמומיות עצמה. כי אז הרשעה של המחשבות הבוררות, שהאמת שבהן אינה כי אם יחוסית, אבל היסוד והעצמות הוא שקר מוחלט, מפני שהן נובעות ממדרגה הממועטת באורה, שאינה מושפעת מהאור העליון של האמת המוחלטה, מוכרחה היא אז להתגבר, ונראה כאלו היא מנצחת, מאוזרת נעשה היא אז בחוצפה גדולה, וסוברת שהאמת והצדק הם על צדה. אבל עד ארגיעה לשון שקר, ומבין מפלשי העבים הקודרים יצא האור העליון, לגלות את האמת הכמוסה. ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה, ויספו ענוים בד' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו. ושבר פשעים וחסאים יחדו. ועזבי ד' יכלו, והאגודים בעומק היושר שבתועים הללו ישובו בבכי ותחנונים. וכגון אלה אליהו בא לקרב ולא לרחק, ולהשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

עב. כל מה שאדם מרבה בתורה ובמצות, מתקשר הוא יותר בכנסת-ישראל, ומרגיש בקרבו את נשמת הכלל כולו, בתמציתו היותר עליונה, וחש בכל מהותו את הצער של כנסת-ישראל בשפלותה, ומתענג משמחת עולמים העתידה לפניה. ומתפאר בהכרה עמוקה פנימית בהוד עליונותה האלהית. ובכל עת שמחה של מועדי ששון, וחיושי זמנים, לימים ולחדשים, הוא כולו מוקף ומלא תעצומות עוז של שמחתה ומשוש גילה. שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה, למען תינקו ושבעתם משד תנחומיה, למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה.

עג. הנטיה הבלתי גבולית, ביחש התוכן המוגבל הרי היא מדה של גבורה, אע"פ שהיא התפשטות, והנטיה המגבלת, הרי היא גבורה ביחש להתוכן הבלתי גבולי. ונמצא, שבכ"א מהנטיית, חסד וגבורה מערבים בהם: מצד התפשטותו של הבלתי גבולי ביחוסו לערכו הרי הוא חסד, וביחוסו לניגוד הדבר המגביל, הרי הוא גבורה. וההצטמצמות, מצד התוכן המצומצם והראוי לצמצומו, הרי הוא חסד, ומצד יחוסו להתוכן שאין לו גבול, הרי הוא גבורה, וגבורתו כפולה - עצם הצמצום לעצמו הוא ג"כ גבורה וענין הנצחון שלו על הכח המנגדו, היא גבורה כפולה.

עד. המחשבות העליונות של הקדושה, הנובעות ממקור הקודש, מאור התורה והחכמה, הן מעדנות את הנפשות מוסיפות בהן אור של חיים אמתיים, וחכמים יחידים המתמשאים לעדן עליון זה על ידי קישור נשמתם במעדנות זיו החכמה העליונה, על ידי קישורם אל כל ההמון כולו, הם מעדנים גם נשמותיהם. ביותר הדבר פועל בישראל, מפני הקישור האחדותי הפנימי שיש לעם פלאות, עם אחד זה. וכל מה שמתבררת אמת זו יותר לשורידים אשר ד' קורא, הם מתחזקים באחיזתם בתורה העליונה. ואפילו כשהדבר מזדמן שמצד מניעות מצביות, גופניות וצדדיות, מתעלם האור של העדן מהם, וזיו החכמה והקדושה העליונה מתגלה עליהם בלא קרני ההוד של השמחה והתפארת המלאים, מכל מקום מתחזקים הם בעבודתם, ואינם עוזבים את מעמדם,

מיחלים הם לתשועת ד', שעוד ישוב ויאיר להם אורו. ובין כה וכה יודעים הם בידיעה גמורה, שכל מה שהם יותר מתנשאים ברום מעלה של הציורים הקדושים העליונים, עושים הם פעולה ממשית להעלות נשמות רבות מתהומות שיקועם, להעלות אבני חן יקרות משפל המצב אשר הורדו שם על ידי המון תלאות גשמיות ורוחניות. ועל ידי העירוב הבלתי ניכר שזרמי אורותיהם של קדישי עליונים הללו מעורבים הם עם החפצים והנטיות של כל ההמון כולו, עצם החיים הולך ומתעדן, שמחת החיים הפנימית מתעלה, ורגש הטוב והיושר, ואור הקודש העלום הולך ומתגלה מבין החרכים, והעולם כולו נעשה שוה הרבה יותר בערכו. ופרי העבודה מתראה במקומות אשר אין עולה על שום דעת לשער מי הם המברכים שם, מי הם המזילים טללי הנועם, מי הם המכניסים רגשי השלום והידידות, מי הם הגורמים להישרת השכל, לאיזור הכח, לעדינות הרוח, והגדלת התקוות, כל אלה רסיסים הם מעולם האורה, החי בנשמתן של ישרים עליונים. הם הם נגידי העולם, שרי הקודש, האוהבים הגדולים של כל המעשים, שרוח החסד והאהבה של רבון כל העולמים שרויה בנשמותיהם, הם הם 'בעלי הרצון החזק להאיר ולהיטיב, לפאר ולשמח, לכבד ולהדר את הכל, הם הם קדושי אלהים המכובדים, שהכבוד שרוי אתם, שהוא מתיחד עם נשמתם, שאיננו פורש מהם גם כשהעולם כולו מביט עליהם בלעג ובוז, הם הם החושבים העליונים, הענוים הגדולים, המלאים גאות ד', החלשים במבט החצוני, ומלאדם עז וגבורה פנימית לאין תכלית, גבורי כח עושי דבר ד'.

עז. תכלית החינוכים המעשיים והלימודיים כולם - כדי שתבא מהם התגלות הכח הפנימי של אור הנשמה, ששואבת מלמעלה שטפים גדולים של דעת ושל יושר, של רצון אדיר, טהור וקדוש, ושל הכרה עליונה במעמקי הנועם העליון, אשר יראי ד' ואוהביו, חושבי שמו ודבקים באור קדושתו, בלבם הרחב צופים בו. והפלגים הללו הולכים הם ומתגברים, האספקלריאות מתיצבות לעיני הרוח, ושפע גדול של הוד תפארת, של עונג נעים עדין וקדוש - שאין קץ לעדניו ואין תכלית לנועמו והדרת קודש גבורתו - יורד תמיד על בחירי אל, אלה אשר בחרו להלוך בדרכיו ולעסוק בתורתו לשמה, ונותן להם כח ואורה גדולה, להסתכל במחזות הנפלאות של אספקלריאות הקדושות הללו, שחזות הכל נראה בהן, שהדר אור עולמים מתראה על ידן, שהמון גבורות עדי עד וחסדי נצח נאמנים, מראים בהן את יפעת זיום.

עו. התורה מזככת את המדות ואת כל התכונות הגופניות והנפשיות, מפני שעל ידי עסק התורה מתקפלת כל הנפשיות כולה לאוצר החיים של מקור היושר החי האלהי, שהוא שורש התורה, ועל ידי שהייתם של הענפים במקורם העליון קונים הם שם את הטבע העליון והקדוש של עצמיותם על פי יסוד מקורם האלהי, ואח"כ בשובם להתפשט בגוף, ולפעול את פעולת החיים, הרי הם שבים בשפע רב של אצילות ועדינות עליונה, והתוצאות המעשיות והמהותיות שלהן מתברכות ומתעדנות. הלא כה דברי כאש נאם ד'.

עז. הנשמה הישראלית הגדולה מבקשת לה אוצרות רבים להניח בהם את המון העושר של הופעותיה, והם הם הלימודים הרבים והמעשים הגדולים והקדושים של תורה ומצות, מנהגי קודש ותפלה.

עח. העולם המוחשי, שנתטשטש מההכרה וההרגשה ע"י הנטיה לעולם הקדוש העיוני, תובע הוא את תפקידו, והתרעומות של עלבוננו, הם הם הפרצים ודברי הדופי, שהקטיגוריא הכפירית והחצפנית רגילה בהם ביותר בימים האחרונים. וכשחודרים לעומק הדברים, מוצאים ברפש זהום זה פנינים יקרים, שדולים אותם ממעמקי השאול, מנקים ורוחצים אותם, מצחצחים אותם ולוטשים אותם, וקובעים אותם בעטרת תפארת הגיון הקודש. הנותן פאר לחי העולמים. ומעוצם הטוב והקודש מתברר כי מעולם לא היו ברעל הכיעור והרמה, כי מרגלית בכל מקום שהיא - מרגלית שמה.

עט. יחידי הסגולה, חושבי המחשבות וגדולי האידיאלים המפותחים, צריכים הם להתקרב אל ההמון בהתקרבות של ענוה, כלומר לדעת שלא רק להיטיב לו ולהשפיע עליו הם באים, כ"א גם ללמוד ממנו, ולהיות מושפעים מאתו. אותה הבריות הטבעית, החומרית והרוחנית, הנמצאת בההמון, למרות גסותו וחסרון ידיעתו, היא עולה בכמה דרגות על כל מה שיש מזה בין הגדולים, אשר הרעיונות והתסיסות הרוחניות פגמו את תמימותם ואת שקט רוחם וטוהר נשמתם. מובן הדבר, שעכ"ז עולה היא הרבה המדריגה הפנימית של ת"ח ותמימי לב, אשר בעומק ידיעה קלטו להם את האור של היושר, האמת והצדק בפנימיותו, מ"מ תמיד ישארו כחות רבים, שהקרבה של ההמון אליהם יבסס אותם, ויתעלו הם ג"כ, לא פחות ממה שההמון עתיד להתעלות בקרבתם.

פ. לולא עבודת התפילה, לא היה שום רתוק המחבר את המלומדים עם ההמון, ולא את ישראל לכל העולם הגדול כולו באחרית הימים, ולא את האדם עם כל החי. והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי, עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי, כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, נאם ד' אלהים מקבץ נדחי ישראל, עוד אקבץ עליו לנקבציו.

פא. החוש של הקודש, שבו חשים את הנשגב והנערץ העליון, הוא ענין מיוחד במרכז הנשמה. וכשבאים לחוש את הקודש בחושים אחרים, שנועדים לתחישת החול, אין הקודש מתגלה כלל בהם, ומתוך קצף יוכל לפעמים אי-מוצלח כזה, גם לחרף ולגדף. אולת אדם תסלף דרכו, ועל ד' יזעף לבו.

פב. כל מה שהאדם הוא יותר המוני, איננו מוכשר להפריד בין הנושא והנשוא, ועל כן למטרת התעלותו, כדי להכין לו דרך אל הטוב, מוכרח הוא לבסס את מעמדו על שנאת הרע, ושנאת הרע לא תוכל להפרד אצלו משנאת האנשים עושי הרע, ולא נתנה תורה למלאכי השרת. אע"פ שיש כאן קלקול, שמתוך שנאת נושאי הרע שונאים ג"כ את הטוב שבהם, אי אפשר לתכונה אנושית להיות באופן אחר. אבל המדה העליונה של גדולי הנשמה היא לברר ולהפריד, ושנאתם את הרע היא נקיה, ומרוכזת רק בהנשוא הרע בעצמו, והיא בעצמה עוברת במעברה השלילי, ובאה לידי החיוב של אהבת הטוב, ומשום כך אור החסד מאיר בהדר חכמתם.

פג. כשהתקשרות עם כנסת-ישראל ברוחניותה ובעוצם מהותה באה למדרגה הגונה, מתחילה הכרה פנימית להולד בעצמיות הנשמה, המרגישה את קול ד' העובר דרך כנסת-ישראל בקול עז, הדובר את המשנה, ותורה

שבעל פה כולה, ההולכת וזורמת מתוך אוצר החיים הטהורים והכבירים, מלאי התפארת והקדושה, של תורה שבכתב, דבר ד' הבא מקול ד'.

פד. אצל רוב בנ"א, יוצאים הם השלשלאות של המחשבות אלו מאלו, וכל ההשתלמות השכלית שלהם, היא רק לרכס יפה את החלקים אלה מאלה. אבל תוכן הקודש של השפעת המחשבה העליונה, יוצר תכונה מיוחדת באדם, שעל פיה הרעיונות כולם נובעים הם מהמקור הכללי, שכל המחשבות נובעות ממנו, והכלליות הולכת ומתגברת, מחזרת יותר ויותר את הפרטיות, ומגביהה את הערך של כל התוכן המחשבי למרומי האמת, ליפעת הקודש.

פה. מערכה אורגנית רוחנית נמצאת בכל נשמה, מהשפעות החיים של המעשים והדעות של הדורות שעברו. וכל המנתק עצמו בדרכי חייו, במחשבותיו, ברגשותיו, וק"ו באמונותיו, מדרכי עולם של האבות, אע"פ שנדמה לו שלא חסר לו מאומה, קורע הוא את נשמתו לגזרים, וזמן יבא ויקיץ משנתו במכאובים רבים. וכל בוטח בד' אלהי אבותינו, אשר אורו להם נגלה, אע"פ שאינו מרגיש את העונג הגדול, את העושר הצפון שבאורח ישרים זאת, תבא שעה של התעוררות נפשית ושל שינויי מצבים גשמיים ורוחניים, שיגלה לו אוצר החסד הגדול אשר אצר לו בדרכי תומו. רבים מכאובים לרשע, והבוטח בד' חסד יסובבנו.

פו. ההוד וההדר חופף על קדושת מסורת אבות, אבל המושגים בעצמם יכולים להשתפל בתוכניותם. וההכרות העצמיות הן יכולות להיות מחוסרות נוי וסימפטיה, אבל עמוקות ומחזירות עלולות הן להיות. וצריכות הן לקבל דין מן דין, ההכרה העצמית את ההוד מנחלת אבות, ונחלת האבות את הרוממות מההכרה העצמית. זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו.

פז. כשמתגדל השיעמום והעצבון בלבו של אדם, ידע שממקור היגון וממחשכי השממון יבוא הששון ואור החיים, כי תוהו ובוהו קדמו לעולם הבנין, ואורות מאופל אמר ויהי.

פח. כל חטא מטיל חרדה מיוחדת על הנפש, שאינה מסתלקת כ"א ע"י התשובה, ולפי עמקה של התשובה - החרדה עצמה מתהפכת לבטחון ואומץ לבב. והרושם של החרדה הבא מצד החטא אפשר להכירו, בין בשרטוטי הפנים, בין בתנועות, בין בקול, בין בהנהגה, בין בכתב היד, בין בסגנון הלשון בדבור, וביותר בכתיבה, בהרצאת הרעיונות וסדורם. במקום שהחטא סותם אה האורה שם הפגימה ניכרת, ולפי מדרגת החטא ולפי יחוסו אל הנושא, ככה יוכר הרושם לאשר יביטו לעינים בהירות.

פט. המבט המוסרי העליון, הנובע מההכרה האלהית העליונה, קובע את עיקר חותמו על יחס הרצון למגמה המינית, שהוא הצד הנצחי הבלתי סופי, שהוא כמוס במהותו של אדם. אין בזה ספק, שבאוצר נקודה זו כל החמודות העליונות נגזרות, וכל התיאוריה רבת הערך, הסובבת לתקן יסוד קודש זה, להפנות את הנטיה המינית וענפיה ביסודה למגמת הקדושה של החיים, הרי היא הפינה היסודית בכל ערכי המוסר, המבססים את העולם

האנושי, הפנימי והחיצוני. וימים יבאו והתרבות הכללית תביט בהערצה נשגבה על הוד אלוה, הפרוש בתוך המחשבות, הנראות כחשכות לעומדים בגסות הנטיה ובשובבות הדעת מחוץ למחנה ישראל, המקושרות בתיקוני היסוד, וכל דברי הצומות וזעקתם, אשר לשובבים, שבמוסר הרזי. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

צ. המחשבה היא ההתגלות הנצחית אשר לאדם, שבהדיבור היא מתגלה, והיא נובעת בדרך ישרה מהצד הנצחי אשר בנטיה המינית, ביסוד התולדתי אשר לו בערך חייו. ומובן הדבר, שכפי הערך אשר המחשבה האצילית בטהרתה תופיע באורה על כח המילולי של האדם, יבוסס ביותר עז החיים היסודי אשר בנטיה המינית שלו על הבסיס היותר אציל וחסון שבקדושה העליונה, והאור הפנימי של החיים בכל עזו יזרח בכח הדיבור, ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

צא. הולכת היא התרבות, מתבסמת היא האנושיות, חשה היא יכולת לעמד על רגלי עצמה במעמדה הרוחני, ועל כן היא חפצה להנתק מכל כבל של מסורת. אבל היא מנסה כחה לקום, בעוד לא נגמלה עדיין, לא בוגר עדיין כחה, והאוצר הגדול של המסורת לא פותח לפניה, ולא הריקה אל תוכה את כל חילו הגדול. על כן לא תדע מנוחה - אשר תוכל לבא לה רק במלא צבאה, כאשר כל הטוב והאמת שבמחשני המסורת תסגל לה - ועוד תחפוץ לשא אבר למעלה מזה הרבה מאד. אז יבא תור החופש האמיתי בעולם, שפנים אחרות לגמרי יהיו לו, חופש שלא שלילה וקלות ראש, יאוששים ושטנות, יהיו סימניו, כ"א חופש, שאור בטחון, גבורה ועושר קודש יגלו אופקים חדשים. אז תתענג על ד', על ד' ודאי, ועתיקא קדישא יגלה נהוריה. והרכבתיך על במתי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, כי פי ד' דבר.

צב. אליהו, מפני שהוא כולל את הקדושה של עולם העשיה, הרי הוא סופג ברוחו את כל הנטיות הנדרשות לשכלולו של עולם זה, עד כדי הכשרתו אל ההרמוניה השלמה, אל העולמות שלמעלה. כשם שבתחלה לפני התבסמותו הכיר יותר מכל את עומק הכיעור והזיהום שעולם שפל זה שקוע בתוכו, ומפני כך קנא באש שלחבת לבער את רוח הטומאה והמחזיקים בו, כן יכיר אחרי ביסומו את כל ניצוץ קודש שבעולם זה, להעלותו ברוח שלום, וישיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם.

צג. הנשמות שהדבקות האלהית, היא יסוד חייהן, חשות הן את עומק הצרה שיש בהריקניות של מעוט התורה והמצוה במהות נשמתם, והן יכולות לדון את החרבן הגדול של רשעים, שוכחי אלהים, עד כמה צלמם נבזה הוא, ועד כמה אומללים הם באמת הרשעים הללו, שהם חכמים בעיניהם, וחושבים שלא חסר להם דבר, בלכתם אחרי שרירות לבם הרע.

צד. מהצמאון הגדול, שמרגיש האדם בזמנים מיוחדים אל האור האלהי, של הקדושה בכלל, ושל התורה והמצוה בפרט, יוכל להשיג עד כמה ראוי לעסוק תמיד באהבה גדולה, ובשקידה תדירית, בתורה ובמצוה, בשלמות המדות ובעלוי המחשבה, המביאים יחד להדבקות האלהית, עם כל הרחבות תענוגיה.

צה. כשאנחנו אומרים, שהאדם לא לבד שהוא מושפע מהעולם כולו, אלא הוא משפיע עליו, והשפעתו היא השפעה כבירה עצמית, כללית ורוחנית חיובית, כלומר לא רק אותה ההשפעה החלקית, שאנו רואים שהאדם מכריח כחות הטבע להשתמש לרצונו, הקיטור, האש, המים, החשמל, וכאלה עושים דברו, כי כל זה הוא רק בחלק מוגבל ושטחי, כי אם העצמיות אשר להעולם, בכל מילואה ובכל הקיפה, מתייחסת אליו יחש של שעבוד ושל קבלת השפעה, ככה תאמר תורת הרזים, ובהיותנו אומרים ככה, הרינו גוזרים לומר שיש מזיגה עצמית בין הנשמיות שהיא פועלת בעולם כולו לנשמיותו של האדם. וכשאנו אומרים, שהאדם בהתעלותו, כשרואים ששם ד' נקרא עליו, יראים ממנו, שבעלי חיים וכחות הטבע מוכנים לעבדו, עם אבני השדה ברינתך וחית השדה השלמה לך, כשבני אדם פראים חזקי מצח נכנעים מפני הוד אצילות שבנשמה מלאה חכמת אלהים, וכבוד מוסר שדי ויראת שמים, הכל מוליך אותנו למקום אחד, שלא יש נשמה בודדת, גרגרית, גדועה, בהויה כולה, אלא הכל מחובר משורג וארוג. וכשהגודל מתבלט, הניצוצות הקטנים מתלבים, מרגישים הרגשה טמירית מעצמיותם, שיש כאן נשגב ונערץ. אם לא היו בקרבם קוים יחשיים להנשגב והנערץ, לא היו מרגישים כלום. אין אנו לפי זה דנים לומר, שנשמת הבהמה כלה היא לגמרי ולא שאור החיים, שבדומם הוא נרדם, ובצומח נייעור קצת, ובחי יותר מעט, הוא דבר קרוע מגודל הכל, אלא הכל הולך ומצטרף, ועץ החיים גדול ונשגב הוא עפיה שפיר ואנבה שגיא תחתוהי תטלל חיות ברא וצפרי שמיא הגלגל הגדול של החיים, של האושר והטוב, זרוע הוא על כל גדותיו כוכבים מאירים גדולים וקטנים, לרבי רבבות אין קץ, וסדר נעלה ומשטר ויחס נפלא ביניהם נמצא החכמה הגדולה שזקוקים אנו לגדולה מוחלטת, שהוד אלהים מיוחס לנו. הוא כולל את הכל, והיחס בכל ערכיו, בחבתו, בהערצתו, בחידור הבנתו, בהתפעלות החיים הרוחניים מיוקר ערכו שלמעלה מכל הגה של ערך שמתבטא בתפארת של עבודת שמים, של יראה ושל אהבה, של סילוד ושל חרדה, לכל מה ששם ד' נקרא עליו, הכל עולה בסדר שלם ומחוטב.

צו. ישנם דרכים שעל ידם הנשמה של היחיד ושל העולם מאירה היא באור גדול ומשתלמת בצביונה. וישנם דרכים כאלה שעל ידם היא מתמזגת עם יתר הכחות, ועם החיים בכלל. לשפרם על ידי מיזוגה, לעדנם ולהקנות להם מאושר האצילות שלה. ופרטיהם, בהבדלים הדקים שבין אלה הגדרים, והצדדים המעורבים ששני הכחות יחדו משתמשים בהם, רבים הם לאין חקר.

צז. כשמרגיש אדם שהוא עלוב, ריקני, אין לו איל רוחני, ונופל הוא ומתמוטט, ידע שאור גדול מוכן לפניו, וכל הגרעונות, הביטולים, בין המעשיים, בין הרוחניים, בין החיוביים בין השליליים של כל ימי חייו הנם מתיצבים לפניו, וכל עונותיו מעידים עליו, והרי הוא תוהה, מתחרט מתוך מכאובים רבים, והוא מתרומם ושב, יוצא מעומק התהום אל גבעת הרום, מטומאה לטהרה, מאפלה לאור גדול. ובדרך יציאתו ועלייתו הרי הוא עובר מדורי חושך, שמשעממים אותו כל כך, אבל הוא יודע כי רחום וחנון ד', וכי גם כי ילך בגיא צלמות לא יירא רע, כי ד' עמו. ומתוך נבכי תהומות אל ד' יזעק וקולו ישמע, ולאור דעת יקרא ויאיר לו, וחכמה וחסד יתמכוהו ויעטרוהו, ומהרה ישוב לבצרון, מלא חכמה שמחה וגבורה.

צח. כשהנשמה מאירה בלבית גדולתה, מכיר האדם את כחה, יודע הוא וחש שהכל תלוי בה, שכל המעשים, הרגשות, הדעות, והנטיות השונות, שמפוזרים הם בצורות שונות בכל מלא רוחב החיים, בכל היחידים ובכל הקיבוצים, בכל העמים ובכל הלשונות, רק הפיזור שלהם הוא המביא את הצורה הזעומה של הרע והטומאה, אבל בנשמה הגדולה, שהאחדות הגדולה, והחופש המוחלט והזכאי הם צביונה, הכל הוא מאוחד. הטוב והקודש עובר בזרם תקיף, רודה בכל ומקיף את כל, כל הפלגים ממנו הולכים ואליו שבים. כל המלחמות שליבות הן לסולם השלום, וכל הטומאות למללית הקודש, וכל הרעות לפסגת הטוב. הכרה עליונה זו אינה סרה מנשמה איתנה, והיא משקיטה כל קצף. ומרחיבה את הדעת, סובלת היא ומוחלת, מיסדת היא ומעודדת. הכל יוכל וכללם יחד. כשהנטיה הרוחנית מתגברת מתוך הדוחק, מפני שהעולם החמרי הרוס הוא ומטושטש, אף על פי שאנו מוצאים בה הרבה קדושה ופאר אידיאלי, מכל מקום הרי היא לקויה בחולשה גדולה, ומוכרחת לבא אחרי כן תקופה של נטיה לעולם החמרי, לשכללו ולסדרו בכל מכוונותיו. ובעוד שהנשמה הכללית והפרטית עוסקת בתיקון עולם חמרי זה, הרי היא מתקצפת על הליקויים שבעולם הרוחני, הנראים מתוך הליקויים שבעולם החמרי, שגרמו את התפשטותו. ומכל מקום הולכת השפעת התיקון ומשכללת את העולם החמרי, ומיד כשהוא משתכלל, חוזרת הנטיה הרוחנית לפעם ברב כח, ומתחברים שני העולמים בהרמוניה אחת, והשמים והארץ מתאחדים, במילוי והשלמה.

צט. לפעמים ע"י הצמאון הגדול והעצום מאד לאור ד' ונועם כבודו, הנמצא אצל הצדיקים, אינו יכול לישב את דעתו בשום ענין, בשום מצוה, בשום לימוד ובשום עבודה. ואע"פ שצריך להתגבר ע"ז, ולדרוך בדרך עבודה פרטית וכללית, בין בעיון בין במעשה, מ"מ מפני הביטול הבא מצד הופעה עליונה זו - אפילו כשהיא רק מצד הטבע הרוחני שבאור הנשמה לבד - לא יתבהל ולא יתפחד, רק ישים מעינו בדבקות עליונה, בשמחה שלמה, בהרגשת עונג אלהי גדול ועצום, וכוסף נפשי אדיר לאור אלהים חיים, שלמעלה מכל הגה ורעיון, למעלה מכל אות ונקודה. ואת הכוסף הזה יגנוז בלבבו, יקנהו במעשים כפי יכולתו, יכניסוהו בלבבו וברגשותיו, ירחיבהו בדרשות, ברמזים, בהגיונות, בשירים, בציורים ובמאמרים יחברוהו לתוכני תורה וגופי הלכות, ישלבוהו לדרך ארץ ולאהבת הבריות, יענבהו לכל הרעיונות וההרגשות שיש למצא בהם איזה צד של מדה טובה, בכולם ישפיע מאור אלהי עליון זה בחדות אמת, בשמחת גיל, בתשובה מאהבה, ביראת ד' כל היום. הוא תהלתך והוא אלהיך.

ק. רוב בני"א אינם מקיפים את הסדר של ההנהגה הכללית, לא מבעי של כל העולם, שהוא סוד אלהי, שבכללו מנוע הוא משכל האדם, אלא גם של החוג השייך להם, והוא מפני שנתמעטה קומתם מפני החטא, וע"כ הם תמיד שרויים במחלוקת משום שהוא רוצה להתפשט על פני כל חוגו, ובאמת הנכנסים בתוך חוג שרשי הנשמה שלו מתחילים להרגיש שהם יוצאים מסדר ההנהגה של שרשו של אותו מנהיג, והם מתפרצים מפניו, ומבקשים להם שרש אחר, ולפעמים גם אינם מוצאים את מבוקשם. והתרופה היותר טובה למחלת המחלוקת היא תשובה שלמה של המנהיג, שאז מתפשט שיעור קומתו בחזרה, ומוצאים ע"י זה בה מרחב גם השרשים שנשתמטו מתחתיו, ושבים ומתדבקים בתוך השורש ברב חבה, וברכת השלום חודרת ובאה לישראל.

קא. אחד מהדרכים של עסק התורה לשמה הוא, להעשיר את כנסת ישראל בכחות רוחניים גדולים, וכל מה שמתרבה אור התורה, ועמה חבתה וכבודה, בלב אחד מישראל, הרי הכח היסודי של האומה מתחזק ומתאמץ, והנשמה הפרטית של זה האיש, הפועל ברכה כללית זו, היא מצד עצמה ג"כ מתגדלת ומתהדרת, משתלמת ומתפארת בענפים רבים ורעננים, ומשלחת שרשים רבים ואדירים, ומשתרשת ע"י בשרשי עץ החיים האמתיים, שכפי טהרתה וגבורתה תכיר ותחוש את עומק נועם טעמים של החיים המאושרים הללו. וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים, דובב שפתי ישנים.

קב. הענוה מנמיכה את הדעת העליונה של האדם, ומורידה את אורה לעומק עומקה של נשמתו, וע"יזה מכיר הוא את האמת לאמתה. וכפי רוב הענוה האמת האלהית מתגלה אליו. וכל הדעות הרעות, ותולדותיהן, וכל מיני דרכי עבודה זרה, הכל נובעים הם ממקור המשחת של הגאווה, שהיא מרימה את הלב, ואינה מניחה להאור של הנשמה לחדור לעומק העצמיות של האדם, ונשאר כולו שקוע באפלה. ולפי רוב הגאווה ככה יגדל סילוק האור של הדעת, וככה יגדל הזדון והשקר. זד יהיר לץ שמו, עושה בעברת זדון.

קג. מדת המלכות היא חיי שעה בסוד ד', על דבר היחש שיש למצבו המוסרי של האדם, הכללי והפרטי, לגורל חייו ולעולם כולו, ע"פ ההשתנות התדירית, שהיא תמיד פועלת באדם כגלי ים בלא הרף. ולמעלה מזה הוא חיי עולם של מדת התורה, התלויים ומאחדים בהאופי הקבוע של האדם, שהוא אינו משתנה כהשינוי התדירי של המעמד המוסרי במעשה וברגש לפרטיו. ויש קשר קבוע בין אלה שני המעמדים - חיבור תפארת ומלכות, חיי עולם וחיי שעה.

קד. ורואה אני איך הנשמות צומחות, איך החיים באים לידי גילויים. מאוצר של מעלה, האורות מופיעים, קוי נוגה, זוהר עליון יורד כחוטי זהב, ממקום החביון מזהיר הוא למרכז המיוחד, שתנאי חיים ותנאי גידול מוכנים להם, ומתחת מתוך ערפל הבהו מתנוצצים רסיסים מוצלים, נאחזים ע"י תנאי החיים והגידול לעלות לרום היש, ובמרכז יועדו יחדו. והיו לנשמת חיים. כה צץ ופורח הוא גן החיים, אשר לכל חי, ולאדם בהדר תפארתו. מה נחמד הוא גן אלהים זה, ההולך ומתבסס, הולך הלוך ומתרומם. ואם תקופות ירידה גם הן שתו עליו, סוף כל סוף מפכה הוא מעינו החי, הולך הוא בבטחה אל אשרו, ואשרו אשר אין לו ערך וקצב הנה בא יבא, והיום הגדול, שהכל ימלא אור, הכל ישוקה עונג ועדן, הוא יפוח. וכבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים, והארץ האירה מכבודו.

קה. הגדולה הנפשית, המורגשת בעת העבודה, הרי היא נערכת למדריגות, הדרגה הראויה למדת העבודה הבינונית הרי היא נחשבת לחסרת חדוה במדת העבודה היותר עליונה ממנה, ולהפך, אותה הגדולה, המענדת את הנשמה ומעטרתה כבוד בעת העבודה העליונה, תחשב לגאווה אולת בעת העבודה הפחותה. אותה גאות ד', המיוחדת לצפיית המרכבה, שהיא היא הענוה האמיתית, הרי היא בתור גאווה מעוררת זוהמת גסות הרוח, כשהיא עומדת במדתה בעת התלמוד הרגיל. ועל כן ידע עת ומשפט לב חכם, איך להחזיק במדת הרוח, בעלייתו וירידתו. מי שהוא צריך להיות יונק ממקור עליון איננו יכול לינק ממקור תחתון. המוסר הפשוט לא יעמד אצל

המוכשרים להסתכלות עליונה, כי אם כשיהיו עסוקים בעיון וסדר חיים המתאים למדתם, הם מוכרחים להביא לחמם דוקא ממרחק, וממקום הקרוב והקטן לא ינתן להם מזון רוחני.

קו. המגמות האידיאליות העליונות יונקות הן חיותן מגופן. כל מגמה מספקת לעצמה, ומטרתה ותכליתה בקרבה. נימין דאריך לא מסתבכן דא בדא. והמגמות האידיאליות המושרשות בעולם המעשה כולן קשורות ומשולבות הן אחת ברעותה ברתוקות של שלשלאות ארוכות וגדולות מאד, חבל בחבל, נימא בנימא, והמגמה האחרונה אי אפשר לתפשה כי אם כשעולים לספירה יותר עליונה, לעולם יותר מואר ומתוקן, נימין דזעיר מסתבכן דא בדא, עד אשר הבהירות העליונה מופיעה להודיע ולהודע. שהכל ענין אחד, ד' הוא האלהים.

קז. כשיוצאים ממחשבות גבוהות, כלליות ומופשטות, למחשבות נמוכות, פרטיות ומעשיות, מרגישים הרגשה מרורה - כמו טעם היציאה מאורה לחשכה - והרוח מתעצב והלב מתכוץ, וקשה מאד להמשיך אז את אותה הצהלה הנפשית הראויה לעסק התורה לשמה. עד שיכרך בלבו את הרעיון של גודל הערך אשר לאלה הלימודים המוגבלים, ואת ההשפעה הגדולה, שהידיעה המוגבלת בהלכות ובמעשים הפרטיים משפיעה על הרוחניות הכללית, ואז ימשיך שפע ברכה של חדות ד' לעסקו בתורה לשמה, ממקור הכח האלהי שבנשמה העליונה.

קח. ההרגשה הקדושה, המחוברת בבינה עליונה, מחברת את העבודה האלהית בטהרתה עם כל היצור, לשיר יחד עם כל משוררי פרק שירה, ועם כל אדם, אשר בנפש ישרה עורג הוא אל אל יוצר כל. והכלליות הזאת, החפשית והרחבה, לא תחדל להיות יסוד האמונה, הממולאה אהבת אלהים ואהבת האדם, ואהבת הבריות כולן. והבלטתו של יסוד זה יכין לו האיש הישראלי על פי הדפוס המיוחד של החקיקה האלהית אשר באורן של ישראל, כתורה וכמצוה מורשה קהלת יעקב, שהיא לא תעיק ותצמצם את היסוד הרחב והחפשי, אלא תרחיבהו, ותופע עליו נהרה. בתחלה מוצאים את התוכן של התורה כולה, בכל הרחבתה, בהנפש הפרטית, בתיקוניה ובקלקוליה, בעליותיה וירידותיה, ואחר כך מוצאים את הנפש הפרטית שהיא משורגת עם הכלל כולו, ואחר כך מוצאים את התוכן של הכלל, בעולם כולו, וההווה נמצאת תלויה בהשלמת המוסר והתורה של כל יחיד. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, ומתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב אבותינו.

קט. סוף כל סוף ינצח הקודש את העולם. החשבונות הפשוטים, שגם לבבות של ילדים מרגישים באמתתם, הם הם יהיו יסודות החיים, ומפי עוללים ויונקים יוסד עז. העולם הנצחי, הרוחני, השכלי הקיים, יהיה ראש כל המאויים, והבסיס לכל עלילות בני האדם. המדות הטובות בשרשן העליון, שהוא הולך ומתעלה עד שהוא בא אל הערפל אשר שם האלהים, הן הנה אשר יהיו למוסדות לחיי החברה המשפחה והיחיד, והדעות שהן אבות למדות הטובות, והמזגים המתילדים על ידי סדרי חיים כאלה, שהם מתאימים עם יסודן של המדות הטובות, הם הגורמים שעצם השמות וכחות החיים ומקורותיהם יתעלו, יאירו ויתגברו. ומתגברים המקורים, ומתברכים המעינות, ומתעדנים העולמים, ושמות הנשמות בגן עדן, וצוהלים הרוחות במכונם, ונולדים אנשי סגולה עטורי חסד, ומתארכים החיים בשקט וחמדה עדינה, ונפטרים מן העולם מלאי עז ושבעי ימים, והולכים למנוחת

עולמים ועדני נועם, ומופיעים ממרומי עדנם אור וחיים גם במרכזי החיים הגופניים. והולך העולם ומתבסס, והולכת התרבות ומתרחבת, והולך הדעת ומתעלה, ומקשיבים קול אלהים בהדר, ורואים הוד החכמה והחסד, ומכירים יופי העולם וטובו, ובאים להדר ולפאר ליוצר עולמים בשפתי אמת, ומתאזרים בגבורה להרבות עצמה וחיים, ומטהרים את החיים מכל זיהום, ומישרים את הלבבות מכל מעקשים, ומתרוממים לגבהי רום, ומתחברים עם מלאכי עליון ושרפי קודש בלא פחד ורתת, ומשתגבים בשיגוב אלוה נורא הוד, ומתפארים בפאר בטחון ושלות נצח, ומתרחבת האורה, לשירה לחכמה, לגבורה, לתפארת ולעז, ובריות נעזבות חביבות זו לזו, והשלום הולך ונבנה, ביחידים ובלאומים, ומתרחב גם על כל חית השדה וכל רמש הארץ, על צבאות עליונים ותחתונים, כלו אמר כבוד.

קי. הצדיקים העליונים הם מלאים חסד, מפני שהם מרגישים, שאם יעזב עליהם העולם מתוך האור הגדול שבנשמתם, הרי הם מסולקים מכל עניני החומר וישוב המדיני, ונמצא העולם חרב, וזאת היא בודאי רעה רבה, ונמצא שצריכים גם כן הרשעים משוקעי התאוה להיות בעולם, כדי שעל ידם יתקרב רשף האהבה להעולם העליון, לציורי ההשכלה והדבקות האלהית, עד שהעולם הולך ונבנה ומתבסס, ובזה הם מלאים אור חסד, ומלמדים זכות גם על הרשעים. אבל הצדיקים שאינם גמורים, שהם מרגישים בקרבת העולם, וחשים שאינם צריכים כלל לכח מפריד בינם ובין הקדושה, בשביל בנין העולם, אדרבא מרגישים הם בצערם של כל מיני הבלבולים בדעות ובמידות, שבאים להם בעטים של רשעי העולם, הם בשביל כך מלאים קצף ושנאה על הרשעים, ואוחזים במדת הדין. אבל הם גם כן צריכים לישב את דעתם, שכל צדקתם ואור הטוב שבהם בא להם רק על ידי קישור הנשמה באורם של הצדיקים העליונים, קדושי עליון ממש, ואלמלא הרשעים היו הללו נפרדים לגמרי מן העולם, ולא היה העולם עומד כלל. על כן אף על פי שמצד צערם הפרטי לפי מדתם מצטערים הם על הרעה הגדולה, שהשיקוע החמרי ושכחת הקודש של הרשעים גורמים להם, מכל מקום מצד הטובה הכללית של אורם של צדיקים, צריכים הם גם הם להשאיר מקום לנקודות של חסד בלבבם, ולהמליץ לפעמים זכות גם על הטבועים ביון המצולה של הזוהמא החמרית, ובזה יפעלו טוב גם לעצמם גם לעולם כולו. כי הרי האיגוד של רעיון החסד העליון בעצמו מחזק את יחוסם של הצדיקים הבינונים עם צדיקי עליונים, מלאי אור החסד, כהנים הגדולים לאל עליון, הטוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, ארך אפים לצדיקים ולרשעים, המטים את העולם כולו כלפי חסד.

קיא. שכחת הקודש המצויה ברשעים שכחי אלהים, עוברת היא דרך צינורות שונים, עד שהיא מזדקקת אצל בעלי הנפשות העדינות שבהם. ואע"פ שלא באו עדיין לידי הכרה שלמה של אור ה' במילואו וטובו, בשמו ובקדושתו, מ"מ הטוב בעצמו, הנטיה להיטיב בגולמיותה, גם זאת היא עצת ד', ואותיות קדושות של שמות עליונים הן הן מופיעות בנשמה הטובה, החפצה לחוס ולרחם, להיטיב ולהושיע, אע"פ שהרעיון האלהי במבטאו הרגיל רחוק הוא מהם. והולכים בניני החיים ונבנים, והרשעה אורגת בהיכלי מלך כאלה את קוריה, ומצטברת קופה גדולה של מדות רעות, והחיים מתעפשים, עד שאור התשובה מופיע, וקוראים בשם ד' בקול גדול, בשמו והילולו.

ק"ב. העבודה היא רצויה יותר מן המסחר, לא מצד עצמה, אלא מפני שהעבודה באה למלא את ההכרח תמיד, והמסחר יש שאין בו צורך, מפני שאפשר להשיג את המבוקש ממקור העבודה, בלא מתווכים. ונמצא שיש יצר מסחרי כזה, שיבקש להכביד על העולם, להרחיק את בני אדם זה מזה, כדי שימצא המתווך הסוחר מקום לתיווכו. ומשום כך יש יצרא דשנאת חנם גנוז במסחר, ומתוך זה עלול הוא להיות קולט אל תוכו עוד סיגים ממצרים רעים אחרים. בצורות הרוחניות, בעבודה לימודית, יש ג"כ מין מסחר ומין עבודה. העבודה יוצרת רעיונות חדשים, והמסחר מקרב את הרחוקים, עוסק בהשוויות ובחיבורים, מתוך התשוקה להיות מרבה בסחורה של החכמה. יש שהאדם נוטה לפזר את רוחו, לצייר ציורים רחוקים, בזמן שהאמת היא פשוטה וקרובה לפניו. ועל כן לא כל המרבה בסחורה מחכים, ורק במקום שאין אנשים, שם השתדל להיות איש, מוציא ומביא. אבל בזמן שהמבוקש של החיים הגשמיים והרוחניים עומד להתמלאות מבלעדיך, אז באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר, והתיחד עם חכמתך ליצירה של עבודה בחידושים עצמיים יצירתיים, לא מסחריים. אמנם טוב סחרה מסחר כסף, אבל עדיפה ממנה היצירה המחודשת ומחרוץ תבואתה.

ק"ג. אין חכמה סותרת חכמה, ולא יושר סותר יושר, לא יופי סותר יופי, ולא אמת סותרת אמת. ומכל מקום הכל מלא סתירות מאלה המדות, הסותרות במערכותיהם זו את זו לא מצד עצמם, אלא מצד החשמל של הנגוהות, הדומה לעור המלביש את הגויה, החופף אותם, שבזה הם עומדים ביחס ניגודי זה לזה.

ק"ד. נפש האשה עשויה היא לקבל רשמים מבחוץ ולפתחם בקרבה. והרשמים שהיא מפתחת אותם בתוכה, מוכרחים הם, ע"י ההשפעה החיה של נפש הגבר, כבר להיות מוכנים לאותו הפיתוח העתיד לבא על ידה. רעיונות מקוריים בהתחלתם, אין לקוות ממנה. אבל ע"י גרעינים - שכבר החל בהם כח החיים - הבאים אל תוכה מתוך הסביבה של הגברים, מצליחה היא בבינה יתירה יותר מן האיש. ומאד צפון עבודה עתיד מזהיר וגדול, כאשר הגרעינים הרוחניים שבנפש הגבר יהיו זקוקים. אין קץ לברכה שתביא אז האשה ברוחה המפתח לעולם הרוחני, להגיון, לשירה, ליופי, וממילא גם לגבורה ולקדושה. גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה הוא לנשים יותר מן האנשים.

ק"טו. היראה מכל חטא צריכה להיות אצל האדם ביחוד אצל עצמו, שיתירא שהוא לא יחטא, לא בחמור ולא בקל, ומובן שבכלל זה הוא ג"כ כל מה שיש בחוגו למנע מן החטא, שזה נחשב כבר חוגו. אבל כל חטאת העולם שמחוץ לחוגו, ידע תמיד שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הצדיקים כך עולה מן הרשעים וכשם שעולה מן הגן-עדן כך עולה מן הגיהנום.

ק"טז. התורה היא החכמה העליונה, וכל החכמות וכל מיני השקפות עולם בטלים לפניה כשרגא בטיהרא. ומ"מ הם כולם כלולים בה, וכל כח החיים שלהם, הוא מפני שהם, בין ביודעים בין בלא יודעים, נסמכים על הבסיס התורתי. והממשיך אור התורה ממקורו על כל ההשקפות העולמיות, הרי הן מתברכות על ידו ונעשות נערצות, וסיגיהן הולכים ומתפרדים מהן, עד שהן מזדככות והולכות, וסוף כל סוף מתאחדות הן באורה החי

של התורה, שהוא אור אלהי אמת בעולם. ועשרה אנשים מכל לשונות הגויים, יחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלך עמכם. והגויים ולשונותיהם, דתותיהם והשקפותיהם בעצמם, יתבררו ויתעלו. והיתה לד' המלוכה.

קיו. מה שהאדם מתחלש כשמביט על הבהירות הגדולה של האור האלהי, בין מצד ההופעה של האותיות שבתורה, בין מצד ההופעה של השכליות הכלליות הספוג בה, זהו סימן טוב לו לטהרת נשמתו, ומ"מ צריך הוא להתאזר ג"כ בגבורה גדולה, כדי שימצא את כל כחותיו מוכנים להבליט על ידם את האורה האלהית. וכפי עוצם הטהרה אשר קדמה בעת רשימת החלישות, ככה תתגלה הגבורה, שהיא באה כבר לרומם את הכחות למרומי ההארה האלהית, ושכינה מדברת מתוך גרונו. כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך.

קית. מי שיש לו נטיה לחסידות לדבקות אלהית, ולחכמות רוחניות עליונות מופשטות, צריך הוא לדעת שלכך נוצר. ואם ירף מעבודתו העליונה, שרק שרידים יחידים מוכשרים לה, מי זה ימלא את החסרון הגדול הזה. על כן ישמח בחלקו, ואל ירע בעיניו, ולא יבוז לחלקם של אחרים, אף על פי שהם רחוקים מזה מאד, כי בודאי יש להם מקצועות אחרים של טוב ותועלת, שהם רחוקים ממנו, ויהיה תמיד עשיר בדעתו, וטוב עין, ומכבד את הבריות, ואוהבם כולם, ושוחר טובתם ועילוים.

קיט. יסוד העבודה בנוי במרכז האמונה שהולך ומאיר, לברר לעולם ולאדם, כמה נשגב הוא הערך היחשבי שבין העולם ליצורו, וממילא בין האדם לבוראו, עד שאוצר הטוב של כל החמדה הולך ומתעלה הוא על ידי הבלטתה של הידיעה, ההולכת ומתרשמת וטובעת את חותמה, באמונה, בבטחון, באהבה ביראה, בדבקות, בעונג וחשק לבב לאור אלהים חיים. ומחשבות נשאות הללו הן הנה תולדות העילוי של כל החיים וכל היצור וכל הטוב שבעולם ובחיים, אפילו מה שבא על ידי כלים כאלה, שהם מתנכרים לגמרי מכל ההודעה של הקודש האלהי, הכל יונק הוא מהצינורות של היחשים שבדעת וברצון שבין העולם ויצוריו למקור חייהם, אל חי העולמים.

קכ. אפילו אם יש לאדם רק קצת נטיה לציורים רוחניים עליונים, אפילו אם אין בו שכל וחכמה באמת רק איזה עילוי של כח המדמה בתכונה של איזה מדרגה יותר מהרגיל, כבר חל עליו כל החוב של התנהגות הקדושה העליונה, ומוכרח הוא להתבודד בדרכו בקודש, להתרומם במדות טובות ותכונות עליונות ממעל להמון הגדול, ויתאמץ ללמוד מכל אדם, וביחוד מההמון התמים, ומכל מי שיש בו איזה מעלה. ואם ירצה ללכת בדרך הרגילה של ההמון וחכמיו הרגילים לא יוכל בשום אופן, רק יתאמץ לקנות מדות מעולות וחשבון עולם ברור, והשאיפה התדירית לקרבת אלהים, שהיא טבועה בנשמתו, לא יעזבנה מפני שום מניעה שבעולם. לא ירדוף אחר הכבוד, ולא יבהל כשימצאו מכבדים אותו בהפלגה, וקל וחומר שלא יצטער ממה שמבזו מבזים אותו, או מקילים בכבודו.

קכא. כח החיים מלא הוא אותיות רוחניות, שהן מתנוצצות בו מעולם המלא זיו עליון, שמוצאים קוים קטנים את מרכזם בהיותו של האדם. והאותיות, בין המחשביות, בין המבטאיות, רק מקצה התחתית שלהן הן

מורגשות, והמון חיים עליונים מלאי זיו ותפארת כלוא בהן, ואצור בקרבן, ויותר מזה לאין קץ קשור בהן למעלה למעלה כל מה שלומד האדם יותר, הרי מתגלה אצלו חלק מהאותיות העצמיות שלו, שהם מקורי החיים שבכל היש. הדבור מתנוצץ הוא מהחפץ, שהוא אור חיים מלא, החפץ מקושי עם הציור והשכל, והם כולם אורות חיים מאירים, לוקחי לב בחמדתם, שואפים להשתלם בהכרה של התרוממות אל כבוד אל חי, שאין קץ לחמדת נועמו. מה טובו ויפו נועמי עדניהם של חסידי העולם, כרותי ברית אלהים, ההולכים תמיד בדרכיו וצמצים לאורו, המחיה את הכל.

קכב. מחלה היא זאת ממחלות הנפש, שכשמציירים את האמונה העליונה בניסים ונפלאות, בשידוד הטבע וחוקיו, פג העז הטבעי, והאדם נעשה חלש ומרוטט, וכ"ז בא מפני שהוא רואה בהנס את השליליות של הטבע, ובהטבע הוא רואה את החיוב של היש והכח המצוי. אבל השקפה זו גסה היא, שטחית ומרוקבת מתוכה. הניסים באו להרבות את עז החיים וההויה בהזכרתם, מקור האומץ מתגלה ברב הוד גבורתו, ותוכן הנסים בהיותו קשור באמונה מלאה אדירות נשמה, מוסיף הוא ציורי אומץ וגבורה עליונה, באשר עדים הם הניסים והנפלאות על עזו היד החזקה המלאה את כל היקום. תנו עז לאלהים, על ישראל גאותו.

קכג. כשם שאין כנסת ישראל מוציאה אל הפועל את סגולותיה כי אם בארץ ישראל. כן אין אדם מישראל מוציא את סגולותיו הרוחניות כי אם על ידי התורה, שהיא הארץ הרוחנית המתאימה לסגולת הנשמה הישראלית. כל המדעים דומים הם לחוץ לארץ ביחושם אל הגידול הנשמתי אשר לישראל.

קכד. השמחה, שהתורה משמחת את האדם, באה מרוב האורה שבאותיות התורה, שהם מלאים חיים של עונג אלהי, והם ממלאים אור חיים ושמחת עדנים את הנשמה במילואה. ויותר ממה שהשמחה נובעת מעצמיותם של האותיות, שכבר נקלטים הם בנשמה, הרי היא נובעת מהחיים הרוחניים האדירים, שהם הולכים ומשתפכים ממעניות העליונים, שהם הרבה יותר נשגבים מהאותיות שנקלטו בנשמה הניכרת, ואור השמחה העלומה שלהם היא גדולה, וממולאה נחת ועונג נפלא אשר כל חפצים לא ישוו בה.

קכה. המציאות של כל פרט, כמו המציאות הכללית, הרי היא תלויה באלהים, ופרטי המציאות ודאי הם בכלל המציאות, וכן פרטי פרטיהם, וההכרה שבתוך המכירים הרי היא בודאי מכלל המציאות, והיא ג"כ באה להשלמתה לפי הערך היותר שלם של התלות באלהים. ומזה באה הדבקות המדעית, המחוברת אל הדבקות ההרגשית, המשתלמת מקדושת החיים בהליכותיהם המעשיים, ודרכי המחשבה שלהם, בהגיון השכל, ובציור הכחני של כח המדמה.

קכו. התאמצות גדולה צריכים, להתבונן על ידה את טוהר החידוש ואת הרעננות הכבירה, שיש בכל מחשבה ישנה מעניני הקודש העליונים.

קכז. ההודאה לד' היא עומק חופש המחשבה, והדרגה המביאה לחירות מורחבת זו, היא התפילה.

קכח. האמונה האלהית היא המחשבה היותר עליונה שמתוך גבהה היא משתפלת בכל השדרות, גם היותר שפלות, ובכל דרגה ושדרה היא מתארת כפי ערכה. המתחכמים להיות קטני אמנה מגביהים את רוחם, מהשדרה הנמוכה, הם יוצאים ומתפרשין, ואין הציור של אמונת אלהים בקטנותם ראוי להם, ובגדלותו אינם עלולים לקבלו, והרי הם קלועים בקלע הרעיונות הסותרים, עם אשר יבא עזרו מקודש.

קכט. יראה יתירה פוגמת היא את האמונה, מפני שאינינו מאמין בעבורה בעצמו ובשכלו, וממעט את ההכרה של הניצוץ האלהי שבנשמתו, ומפני כך באים הרהורים רעים לצערו. והצדיק מכיר את הסבה היסודית לצרה זו, וחוזר בתשובה מיראה היתירה, ומקיים אל תירא אברם, שאומרים למי שהוא ירא שמים בכל כחו, והולך במדרגה אחר מדרגה, עד אשר עין בעין יראה את אור אל אמת המאיר בשכלו, ובכל נטיות נפשו. ואור נשמתו הולך ומוסיף, וכל פועלי און סרים ממנו, והאמונה הטהורה בקדושת הניצוץ האלהי שבעצמו משתלהבת לאבוקה גדולה, ומתחברת עם אור האמונה הגדולה וצדיק באמונתו יחיה. גוי צדיק שומר אמונים.

קל. הצדיקים העליונים יודעים שהם אוהבים את ההתייחדות עם נשמתם, כשהיא מתיחדת בשרשה העליון ומשפיעה שפע חיים גדול על כל ענפיה, יותר מכל העבודות של קבלת פרס שבעולם. ומתוך אהבה זו באים הם להאבה העליונה, המתאחדת עם היראה הנפלאה, המרהבת את העין של כל הבריות. וכל צבא מעלה מתנשאים בזיו עליון מגודל חמדת עולמי עולמים זאת, וכל הנשמות מתעלות על ידי חשק נועם ידידות, שבאה מהשקפת קודש זו, המספרת כבוד אל, ברב חסד והדרת קודש. ולא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי ברוכי ד' המה וצאצאיהם אתם.

קלא. ממקור המחשבה העליונה, המחיה באורה את כל יסודי המדע וכל שרשי הרגש והחיים, מתפשט אור וחיים על כל הענפים כולם. וכל סעיפי הרעיון, ותורת ישראל ומצותיה, דיעותיה, הגיונותיה, מנהגיה, ורישומי הנפש שנעשים דוקא על ידה, הולכים ומתלהבים ומתקשרים יחד ביחודא שלים, ומתכללים עם קנאת עם, לשוב ולבנות חרבות, ליסד ארץ ולנטע שמים. מאיסת המצוות, שנאת התורה וכל התוכן של הקדושה והאמונה הטהורה והעליונה, באה מההתעלמות של המחשבה העליונה, המחיה ומשפרת את הכל, ועל פיה האדם שוקע בבזיון של החושך, המצייר לו גם הוא מחזות שונים ומפתח בו כשרון לרועץ, עד שאובד הוא את דרכו, ותמיד בחבלי חטאתו יתמוך להעיר משטמה וקלון. עד אשר יזרח אור ד', וצדיקים יראו ונהירו, ויתמו חטאים מן הארץ בהגלות האור העליון, הכולל שיר ושם בבת אחת. הללויה.

קלב. כשמזדמן לצדיק נפילה מוסרית, אל יחת, ויעלה למקומו העליון במחשבת קדושתו. ביחוד אל יבהל מפני חטאת האדם בנוגע בין אדם לחברו, בעניני כבוד, והתכבדות בקלון חברו, שלפעמים יש בהם קורטוב של טוב, מפני גדולת הנשמה, אלא שצריכים לזקקה בתשובה מאהבה, ולשוב תמיד לגבורה של ענוה, של אהבת רעים, וזהירות בכבוד הבריות.

קלג. אחת מהדרגות של התנוצצות רוח הקודש היא, כשהולכת ומתבררת לו גדולת הערך של היחש שלו לאלהים, ומזה מסתעפת הידיעה עד כדי הבירור ההולך ואור של היחש של כל העולם כולו לאלהים, והנקודה המרכזית שבבירור זה היא, שכל מה שהציור הפנימי של האדם יתעמק ויתגדל בערך יחש זה, ככה יתאדר תוכן השלמות שלו, ותוכן השלמות של כל העולם כולו, התלוי במרכזו, בשלמותו של האדם, אשר עז לו באלהים.

קלד. את הכעס צריכים אנחנו לשנא בכל עומק הווייתנו. בכעס גדול, אבל מתון ומיושב, אנחנו צריכים לשנא את הכעס הרתחני, המערבב את הדעת, ופוסל את כל היתרונות הגדולים של האדם, היחידי והציבורי. כשרואים אנו איזו כחה או מפלגה מדברת תמיד את דבריה בכעס, הרי לנו סימן, שאין לה דעת, שאין לה תוכן במה למלא את הריקניות שבה, והיא כועסת על עצמה באמת, אלא שהאיגואיזם בא ומכריח אותה להטיל את הארס של כעסה על אחרים. החכמים העליונים, שבאו עד מרום הצדק והחסד, מלאי רצון הם תמיד, וחסד ואמת מעטר אותם כל היום.

קלה. כשיש איזה דבר שאיננו מתדבק עם המחשבה הכללית הישראלית מפני שנדמה שהוא קטן בעדה יותר מדאי, ומוגבל ומצומצם מערך הרחבתה האידיאלית, אנו צריכים להבין שיש כאן חסרון מצדנו בהמחשבה הכללית, שלא הוארה יפה בכל אבוקתה הגדולה ואורה הבהיר, שמתוך כך אינה תופסת את הדברים הקטנים והרחוקים מחוגה העליון. וכל מה שנוסיף אורה קדושה ועליונה, יותר נתעלה בבהירות המחשבה, ויותר יתגדלו האידיאלים שלנו בשאיפתם, ויותר יכנסו לעומתם תחת דגלם כל הדברים הקטנים שבקטנים, וחיי עולם וחיי שעה יתחברו ביחד, והיה אור הלבנה כאור החמה.

קלו. התשוקה העליונה שיש במדע הרוחני העליון, להמסתכלים המוכשרים, להוביל את ההופעה, המציירת ונותנת נשמה להמדע בפרטיותו, משרש שרשה היותר עליון, מונעת היא את השקידה הכמותית, מפני שהיא דוחקת תמיד את החפץ הפנימי למצא שפע עדין וחיי חכמה מרוחבה בכל אות ובכל פרט, והתוכן הפרטי הוא תמיד סתום, והדברים מסתעפים ומתפצלים זה מזה בהתגלותם. ולו המתנינו בני אדם עד הגלות להם האור השרשי, לא היתה כל חכמה מתפתחת, וכל מוסר וכל נימוס, וכל התפתחות מעשית לא היתה מנצחת בעולם. אבל ההכרח שמוליד את הפרטים לא יוכל לעקור את החשק הרחב, שלב העדינים הגדולים הומה וחושק אליו. ומכאן באה השפעת האמונה הגדולה, שהכל נובע מהמעין האלהי, והכל נערך בערך המגמה העליונה שהכל שוה בה. וגודל וקוטן יחד עושים את החטיביות של החשיבות המתקנת את העולם כולו. ומשתלבים השמות הויה ואדנות בחוברת, יתלכדו ולא יתפרדו. ונועם התורה הולך ומתגבר, מפיץ הוא את מעיניו, ומרוה צמאים בנחלי עדניו. מה יקר חסדך אלהים, ובני אדם בצל כנפיך יחסיון, ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם, משך חסדך לידעיך וצדקתך לישורי לב.

קלז. העבודה העליונה של האישיות הפרטית היא להעלות את כחות החיים הטבעיים, הרצוניים, שיהיו ממוזגים בטבעם עם המחשבתיים השכליים. ומיזוג זה אינו נעשה בהדר השלמתו כי אם לפי אותה המדה

שהעריגה האלהית, על פי תנאיה ותפקידיה, ממלאה את הנשמה. ואור ד' העליון דוחה את שמרי הרצון שלא יתערבו בפעולות החיים, והזך, והאוכל המבורר, ש'ל הרצון מתקשר עם השכל הצלול, העולה ומתקשר עם הדר הקודש, הפורח על שדמות הקדושה והברכה העליונה, ביחודא שלים.

קלח. קלח. אם ע"י התעלות נפשית עליונה, נתרחב הרצון, ומתוך כך נמשך לפעמים לדברי הנאה רשתיים יותר מהמדה הראויה - אע"פ שצריך למהר לשוב בתשובה, לחזק את קשר החיים בקדושה ולאחד את הנפרד - בכל זה יהיה לבו סמוך בטוח בד', כי לא יתן לעולם מוט לצדיק, והנטיה החומרית שכהתה את העין הרוחני, תשוב בקפיצה מהירה לפי החשק הטהור של הרוחניות העליונה, והאידיאלים הנצחיים, אותיותיה של תורה, ישובו להאיר בנשמתו מתוך החושך.

קלט. תיכף כשנכנסה מחשבה אלהית רוממה בנשמה, הרי היא מתגבלת מדי עמדה במרכז החיים המעורבים בהגבלות גופניות. והיא חוזרת לעוף למקורה, טרם נתגשמה יותר מדאי, וברק חדש בא במקומה, וגם הוא ממהר לעלות, מיראתו מפני האש השחורה, הקודחת החמרנית. ופורח ועולה גם הוא, וחוזר חלילה. וזאת היתה מעלת למודו של יונתן בן עוזיאל, שטרם הספיקה המחשבה להתגשם מנגיעת החומר, נתדקקה ונתאצלה מהופעת האור העליון של הנשמה. שנתעדנה הרבה על ידי רוח הקודש של למודו. ומתוך כך אמרו עליו, שבשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף.

קמ. ישנם צדיקים נוראים כאלה, שאפילו כשפוגמים את המדות הרעות שלהם, ג"כ ממעטים בזה את הדמות של הקדושה העליונה, מפני שכבר נתמתק אצלם מרוב הקדושה וההשגה האלהית גם שורש הרע, והם בעצמם פוגמים הם כשעוברים על מידותיהם. וזאת היתה מדתו של שאול, אלא שנעלמה ממנו קדושתו, והיה נחבא אל הכלים ומחל על כבודו, והוא באמת בן שנה בלא חטא, ועומד במלכותו, גם כשמלכות בית דוד קיימת, במדריגתו העליונה שלמעלה מהמדות, ונקרא שאול בן קיש מלך ישראל.

קמא. כל מתבונן בעל הסתכלות עולה על חברו בעומק הציור והודאות הגדולה של הישות האמתית אשר להמציאות הרוחנית הצורתית. וכל המכשירים התרבותיים אינם אלא דרכים איך להגיע את הבריות לידי עדינות הודאות העליונה הזאת, שכשאדם מגיע למדתה העליונה הרי הוא צרור בצרור החיים, וישחק ליום אחרון.

קמב. ישנן בריות גדילות במים, וישנם בריות גדלות באור. אלו שבמים, כשהן נכנסות באור מיד מתות, ואותן שבאור כשהן נכנסות במים מיד מתות. כי ישנן נשמות היכולות לחיות רק ע"פ הטבעה בתוך חוג רוחני מיוחד, וכשיצאו מחוגם זה - מתות מחניקה רוחנית או איזה דרכי רקבון ואיבוד דומים לזה. ובזה הוא הרז של השמירה מספרים החיצונים, ביחוד מהשפעה של אמונות זרות. דרכי שאול ביתה ובתוך רפאים מעגלותיה, כל באיה לא ישובו, ולא ישיגו ארחות חיים. ומראה אמיתית זאת, מתגברת באדם האהבה הגמורה לבית אמו וחדר הורתו, לאור תורה ואמונה. אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.

קמג. כשמרגיש האדם שרצונו הוא רפוי, צריך הוא להתאמץ לחזקו בכל מיני אימוץ, כדי שיוכל להוציא אל הפועל כל דבר טוב, שחק טבעו מתאים לו. וטוב יותר לעסוק באימוץ כח הרצון, מלעסוק בפרטים של הטבות מוסריות. כמובן, בעת שעוסקים באימוץ הרצון, צריכים גם כן שלא לשכח מלעסוק בטהרתו ועדונו, ובהעלאת מדרגתו של הרצון אל הקדושה. אבל העסק היסודי אצל הלקויים בחלישות הרצון צריך להיות העסק בהגברת עצמיותו של הרצון על ידי עצות שונות טבעיות, מוסריות, שכליות, תורניות, ולא יירף משום עצה שתוכל להועיל למטרתה העליונה של אימוץ כח הרצון בכללו.

קמד. אע"פ שהרבה נכשלו מההגיון בנסתרות, אין המוכן להשכלה רוחנית צריך להיות נסוג אחור מחפצו הקבוע להיות הוגה דעות, נשגבות. וכמו כל עניני החיים, שהם מלאים מכשלות, ומ"מ הולכי תום בטח ילכו דרכם, ועזרת ד' תשגבם, כן הוא גם כן ביחש החיים הרוחניים, שהאדם צריך רק לטהר את לבבו, ולהתאמץ בתכונת המוסר וחפץ הטוב, שהוא התוכן של הקודש, לעשות רצון קונו, ולכון לבו לשמים, ואז ישמר מכל מכשול, וילך לבטח דרכו, בתורה וחכמה, בחקר אלוה ובבינת אמת בדעת ד'.

קמה. הרעיון היותר גדול, יורד הוא לפי גדולתו בכל השדרות. ולפי גדולתו ואמתתו של כל רעיון כך גדולה היא פשטותו. על כן אין ראוי לחינוך של כל בני אדם, מילד עד זקן, מבור עד גאון, אלא הרעיון האלהי ותולדותיו. וכל מה שהמחשבה האלהית מתעצמת יותר בנשמה, היא פועלת על המזג, ומתפשטת מאבות לבנים, והרוח והצביון הנולד ממנו משתמר בטהרתו ע"פ ההדרכות הבאות מצדו. ובזה אנו רואים כל פרצה ועבירת חק תורה ומצוה לשליחת יד בנשמת האומה, ובכל עז עלינו להחזק ולהיות לאנשים להציל את האומה ורוחה הקדוש העומד לעד.

קמו. היהדות הניסית והיהדות הטבעית הן משולבות זו בזו, אחוזות אחת בחברתה כאחיות נשמה בגוף. וכשהמלחמה שבאדם הפנימי היחיד, שלפעמים הנשמה מתגברת, והיא מאירה, אבל הגוף נלקה על-ידי זה יותר מדאי, ומתוך כך באה נטיה הפכית לחזק את הגויה, והנשמה סובלת מחשכת הגשמיות, וחוזרת נטיה נשמתית להופיע, ובכל אותן העליות והירידות שיווי המשקל הולך ומתקרב, - כמו כן הוא ביהדות הכללית. כשהרעיונות תולדות היהדות הניסית מתגברים, הרי היהדות הטבעית נלקה, וממילא מרגשת גם היא בחסרון זה, שבליקוי זה של היהדות הטבעית אובד הוא ההוד שבקומתה הרוחנית של היהדות את בסיסו, וממילא בהדי הוצא לקי כרבא, ונלקה גם כן הנצח שביהדות, הניסיות שבה והלך מחשבותיה, עומק רגשותיה וחותם המעשי שלה. עד אשר בכח החזרה התכופה, ההולכת ובאה משך של תקופות שונות, ההשתלמות הקומתית של האומה בשיווי המשקל הולכת ומתקרבת, והנצח וההוד יחדיו משפיעים הם את כחם, וכנסת-ישראל מתעלה עליהם, היא המקור ליהדות בכללה בשני ערכיה הכלליים, היא עולה על שניהם במהות ההתחלקות שלהם, ומזוהר תפארת ישראל הרי היא סופגת את אורה, וממילא מתמזגות הן שתי הצורות הללו אשר לכנסת-ישראל, הניסית והטבעית, בכל הסתעפויותיהן, במעמד כזה שכל אחת מרחיבה את גבולה של חברתה.

קמז. כשנמשכים אחר איזה תאוה, ובפרט כשיש בה איזה צד איסור, מרגישים אח"כ בעת עסק התורה איך שמעין החידוש נסתם והמחשבות מתפסקות, ומזה מבינים הצדיקים את היחש שבין תשובה לתורה.

קמח. כשתרבות המעשית עמדה בשפלות בעולם, עמדה ההרגשה הנפשית ברוממות המעלה, ואח"כ כל מדרגה שהתרבות המעשית מתגברת, ההרגשה הנפשית מתחלשת. רק יחידי סגולה, האוחזים בעץ החיים של תורת אמת, מאחדים בקרבם את שני הענינים, ההרגשה הנפשית העליונה והתרבות המעשית המפותחת, והם המוכנים להביא את האורה לעולם, ולהיות מארי עיטין למלכא משיחא.

קמט. אלה הרחוקים אשר המעין של הרגשת הנשמה הישראלית בטבעיותה נפתח אצלם, אע"פ שעדיין המים הולכים מדולחים, בחיצוניות שבחיצוניות, המים הרעים ששתו מהם המזיקים עדיין שוטפים הם, הביצה הירוקה וכל המחלות המקננות בה עדיין נותנת היא את באשה, אבל זה יחלוף מהר, יבאו המים הזכים והנקיים, אשר מן המקחש המה יוצאים, תבא אחרי ההרגשה הגסה החיצונית ההרגשה העדינה והמלאה גודל וגבורה פנימית, אז כאיל ידלג ישראל, כארי יתנשא, כלביא יקום, יצרח ויהמה כהמות ים על טמטום חושיו הרוחניים, אל אלהיו ואל טובו יפחד בבקשו את ארצו ומלכותו. האח מה נוראה היא התשובה החיה והרעננה הזאת, הרים תפוצץ, סלעים תשבר, חומות ברזל תהרס, ותשובה מלאה תתלקח בכל גבורת הוד רעמה.

קנ. מה הוא מקור הרוגזה של רשעים, מהו הקצף על העולם כולו, מה הוא יסוד העצבות המרה, האוכלת את הרוח ואת הבשר, הממלאת ארס את החיים, המצוים אצלם, מהיכן מקור משחת זה נמשך? בבטחון פנימי ברור אנו משיבים על זה: ממקור הרשעה כל זה נובע, מרשעים יצא רשע. חפשי הוא הרצון, ולהיות גבור וכן חורין אמיתי באו החיים. והרשעה השרויה בעמק הנשמה, כשהרצון איננו חפץ לעזבה, הרי היא סותרת את המשקל השווה של החיים, את היחש הישר שיש לנשמתו של האדם עם כל היש, עם כל ההויה כולה בכללותה ובפרטיותה, והרוס ההרמוניה מכאובים רבים הוא מסבב, וכשהוא חודר אל הרוח, עצומים יסוריו שהם מתגלים בצורה של זועה, של קצפון, של חוצפא של קלון ויאוש. ולזאת קוראים הם הצדיקים אנשי הטוב והחסד, אנשי האושר של החיים, אל הרשעים האומללים: באו וחיו, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו, התעדנו על טוב ד' וראו חיים של עונג ושל אורה, של שלום ושל שלות השקט, של בטחון ושל כבוד, כטל מאת ד', כרביבים עלי עשב.

קנא. הקישור הפרטי לעניני קרקעות ועניני כבישה, מקלקל הוא את היחש האידיאלי שיש בזה, ופוגם את קדושתו. ע"כ לא יהיה לכהנים ולויים חלק בארץ ובביזה, ומשוח מלחמה מלא אש קודש.

קנב. תקוה ורצון, זהו יסוד החיים הרוחניים שמתגלים באדם. וכפי מדת צדקו של האדם הם מצטיירים באופן היותר טוב ונעים, והם עצמם הנועם והטוב, ומהותיותם מתחדשת מתוכיותם בכל עת.

קנג. הננו נתבעים לאחד ולהתאים את מחשבותינו. יסורים אנו מרגישים מהעדר ההתאחדות, אבל מכאובים יותר נוראים מאי ההתאמה. וכל מה שאנו מתעלים אל הסכמת החפץ להתאים ולאחד את כל אברינו הרוחניים, כן מתגברים אצלנו הכחות העליונים, שהם באמת מאחדים ומתאימים את כל ישותנו.

קנד. יותר מכל עם ולשון אין אנחנו יכולים לסבול את הסתירה, ואת אי האחדות הנפשית. סגולת עולמים היא בנו, השלום והאיחוד, בצורתם האידיאלית. ולכן כל פיזורנו הוא רק עראי, והננו עתידים להתאחד, ולהיות גוי אחד בארץ.

קנה. המציאות הגשמית כולה היא רק נקודה קטנה, שעליה חלים השפעות של חזיונות גדולים לאין תכלית. והאדם, כשהוא משועבד אל הגשמיות, חושב הוא שהוא בא לאמתת המציאות, ובאמת הוא בא אל המיעוט היותר קטן, שמונע ממנו את האור של כל החזיונות. ודוגמת המציאות הגשמית יש בכל ענין של מציאות, שיש לגבי נקודתו עולמות גדולים של חזיונות, שלגבי המשיג בקטנותו המציאות היא העקר, ומתוך זה מצטמצם הכל ומתחשך, ולגבי הגדלות - החזיונות הם העקר. והוא עולה ומתגדל ע"י שחרורו זה, שהוא מתעלה מהקוטן המצומצם אל הגדול המתרחב, ומתוך כך הוא בא להבחין מה הוא המציאות האמיתית, והנקודה המצומצמת בעצמה הרי היא מתעלה, ונשמתה ממלאה את ההקפים כולם.

קנו. אור השכינה הוא כנסת ישראל, האידיאל הישראלי השורה באומה כולה, העושה אותה לחטיבה אחת בכל דורותיה. כשהאורה הגדולה הזאת מתגלה בארץ, מתגלם בחיים המעשיים והשכליים, הכל מתברך. הנשמות הגנוזות בחביון מעלה מוסיפות אורה ותענוג. וכל נפש חיה מתעלה, העולם ומלאו מתרומם, הטללים אוצרים בקרבם שפעת ברכה, רוחות וגשמים כוללים בתוכם מניות חיים ועז, כל חי רוחני עליון ותחתון מתעדן, ומתמלא הגיון של שירה וחדות נועמים, הכל עלז שמח ומרנן, מפני שכנסת ישראל נחתת לאשראה בארעא. האידיאל הלאומי הנצחי, מהוד מקורו האלהי, השוכן בישראל, המקושר עם נשמתם המצוחצחה, דופק ופועם, ומכה גלים בים החיים, הכל מתברך, הכל מתנשא, ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. שמחו בד' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

קנז. כשהאדם מתכבד בעולם, ולבו דואב בקרבו על מה שהעולם מוטעים בו, יגנוז אותו הדאבון וישתמש בו לשמח בעת אשר יזדמן שיקבל איזה עלבון. הנעלבים ואינם עולבין, שומעים חרפתם ואינם משיבין, עושים באהבה ושומחים ביסורים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

קנח. עבודה גדולה ומאירה היא להסיר את הכעס מן הלב לגמרי, להביט על הכל בעין יפה, בחמלה של חסד, שאין לה גבול, להדמות לעין העליונה, עינא עלאה, עינא דכולא חיורא, גם על מה שעושים הרשעים, גם על הרעים היותר מוחלטים ברשעות, לחמול על היותם נשקעים בבזך הרשעה, ולמצא את הצד הטוב שבהם, ולמעט את הערך של החובה, ולהרבות את ערך הזכות גם על המסיתים והמדיחים, שעליהם נאמר לא תחמול ולא תכסה. זהו רק בעת שהמשפט נוגע למעשה, אבל בהצד העיוני יש לדון הרבה, למצא את הכונה הטובה,

שהיא יכולה להיות גנוזה גם בהסתה והדחה, וכשמוצאים אותה הנקודה מסלקים בזה את כח הארסי שבהסתה עצמה, וכח המהרס שבה הולך ומתמעט, שסופן של רשעים כאלה גם הם להיות מתתקנים. וכשאנו מתבוננים על האגדה האומרת, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלם, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, אנו חודרים לעומק החד, שאין לנו להסתחף בזרם של שנאה גם על האויב היותר נורא. ומזה אנו דנים דין קל וחומר לאותם שהם גורמים לנו צער בדעותיהם וענייני הריסה שלהם, בשביל מטרות טובות לפי דעתם, וקל וחומר כשהמטרות הטובות הן יוצאות מן הכח אל הפועל ועושות דברים טובים ומתקנים. אף על פי שעם הטוב יש בו גם כן רע וקלקול, אין הרע מבטל את הטוב. ועל ישרי לב, גבורי כח, העוסקים בעבודת הקודש, באמת ובתמים, לזכך את כל המחשבות, הפועלות בחיים ובמציאותם, מהשמרים שלהן, ולהעמידן על התוכן היותר צח וברור. ואז דוקא ממחשבות המעורבות ברשעה וטומאה יוצא אור גדול, שמחדש כח של חיים, העולה על גבי השמות הרגילים בעולם, ומתאים אל התכנים העצמיים, שהם יותר מבוררים ויותר חזקים במציאות, יותר מאמצים את הרוח, ויותר משפרים את החיים, ומרעננים אותם.

קנט. הרצון הארצי החזק שאצל בעלי החיים, שאין להם הופעה שכלית גדולה, גם הוא מתחלש קצת מרעננותו ואומץ היש שלו בדחיקת פעלו, על ידי אותו הקורטוב האידיאלי הרצוני הנכנס בתוכו, והוא יונק את אומצו הגמור מתוך חיבורו עם עולם הצומח, שאין בו אפילו אותה ההפרעה המועטת של גילוי החיים. והצומח, עם כל זרמתו הבריאה, הבלתי מפוקפקת, מסובל הוא מנדידה וטפול ציורי מוגבל, והוא מתרפא מחולשתו על ידי התבססות חיבורו עם העולם הדוממי, שבו נפש בעלת קביעות ואומץ עמידה תדירית. ופסגת החיים עולה היא באדם, ונחלשת הרבה על ידי החופש אשר לרצון, ומשיגה את אמוצה על ידי בסיסה וחבורה בעולם החי, המגושם. והשדרות האנושיות לפי התפלגותן הולך משפט זה וחורז בהן, הצד האידיאלי עומד להתמוטט מחולשה שבעדינות, ומשיג את תקומתו על ידי הביסוס שמתבסס הוא בהצד הממשי שבהויה וככה נעשים כל ברואי עולם חטיבה אחת, ואומות ומפלגות, ובעלי דעות ואופיים שונים, בונים יחד עולם מלא, שהוא מלא עז והדר יחדו.

קס. כשהנטיה הרוחנית מתגברת מתוך הדוחק, מפני שהעולם החמרי הרוס הוא ומטושטש, אף על פי שאנו מוצאים בה הרבה קדושה ופאר אידיאלי, מכל מקום הרי היא לקויה בחולשה גדולה, ומוכרחת לבא אחרי כן תקופה של נטיה לעולם החמרי, לשכללו ולסדרו בכל מכוונותיו. ובעוד שהנשמה הכללית והפרטית עוסקת בתיקון עולם חמרי זה, הרי היא מתקצפת על הליקויים שבעולם הרוחני, הנראים מתוך הליקויים שבעולם החמרי, שגרמו את התפשטותו. ומכל מקום הולכת השפעת התיקון ומשכללת את העולם החמרי, ומיד כשהוא משתכלל, חוזרת הנטיה הרוחנית לפעם ברב כח, ומתחברים שני העולמים בהרמוניה אחת, והשמים והארץ מתאחדים, במילוי והשלמה.

קסא. בעלי הרוחניות הגדולים, ממוזג הוא כ"כ צדם הרוחני עם צדם הגשמי, עד שבהתמעטות ההשפעה הרוחנית אצלם משתוממים, וגופם מתחלש. והם חיים מזיו השכינה ומאור העליון של הנשמה, שרק באור ד' ביטו וינהרו. והם הם הצדיקים, שהם קרובים לתשובה מאהבה.

קסב. כל מה שהאדם מתעלה יותר בצורתו הרוחנית, מרגיש הוא יותר את הערך הגדול של הרבים, הציבור מתחיל להיות חי בתוכיותו, בלבבו ועומק רצונו הוא מרגיש את הצרכים הרבים של הציבור, את גודל הערך של החיים, המפעמים בכללות הציבור, והוא עומד כולו לעיני רוחו כדמות חטיבה אחת, הוא מרגיש את המציאות הממשית של הציבור, ומתמלא אליו אהבה וכבוד אין קץ. ואז הרי הוא מתעלה להיות מנהיג ציבורי אידיאלי, מחשבותיו מתקדשות בקדושת הרבים, ומוסרו מתעלה להיות צדיק לרבים, ואור נשמתו מתחילה להאיר בקדושת אורו של משיח. וכפי מה שהחשק להיטיב מתגבר בו על עניני החיים המוגבלים ותוכניהם, כן יותר ויותר הולך רוחו ומתעלה, ואופקים רחבים עליונים רוחניים, שאין להם קץ ותכלית להשלמתם, בעולמים עליונים, בגנזי מרומים, באוצרות של מעלה, מתרחבים לפניו ומתגלים לרוחו, ובהם הוא רודה, להשכיל ולהיטיב, להרבות אור אושר וקודש. והרי הוא עומד בקשר תדיר עם ההמון הגדול של צבא מרום, קדושי עליון, מעריצי קדוש יעקב, מן העולם עד העולם.

קסג. הצמאון האלהי והתענוג הממוזג בו. ביחד עם הצער של חולת האהבה האלהית, בשעה שהוא מתפרץ בשטפו בנשמותיהם של צדיקים, הרי הוא ממלא גודל אין חקר. והם מתנשאים בהרחבת דעת ואור חסד גדול להשפיע מאורותיהם המצוחצחים על כל עדת ישראל, להשביע נפשות שוקקות, ולסלוח לכל חטא עון ופשע ברחמים גדולים ובאהבה רבה. וכעת רצון כזאת אשרי מי שפוגש אז את קדושי עליון הללו, בהיותם עסוקים במרום קדושת אור חסד אלהים, וכל המקבל פניהם כמקבל פני שכינה ממש. אשרי העם יודעי תרועה, ד' באור פניך יהלכון, בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו.

קסד. באוצר הדמיון מונח כל האמת וכל הגודל, שמתברר קמצא על ידי כמה צנורות, מקטינים ומזככים, של השכל. הננו קרואים להופיע באור הדמיון שלנו, בכל הוד חייו, בכל יקר תפארת גדולת קדושתו, על הככר העולמי, אשר כל באי עולם אלינו יביטו וינהרו. השכל הרציונלי שלנו אינו כי אם תלמיד קטן, המסביר קצת את כל אור החיים שיש באוצר דמיונו, העשיר והקדוש, החי בחיי מציאות עליונה, המכרעת את המציאות הריאלית, באיתניות עצמיות היתה. הבו גודל לעז החיים של דמיונו העליון, המתנשא מעל כל המצרים וההגבלות היבשות אשר לתנאי המציאות. העניה והיבשה. בגבורת הדמיון, הרטוב ומלא לשד חיים, הננו מתנשאים גבוה גבוה, והוא מתאחד בשכל העליון, אשר שם שכל לא יאות לו מפני גדלו וחוסן הארתו. שמרו את הסגולה הנעלמת. את התושיה האלמותית, את הברק האלהי, המזהיר ומתנוצץ מסוף העולם ועד סופו, האוצר בדרכי חיים, שפי ד' דבר להורות לנו, בארחות אמונה וחינוך גבוהים מעל שמים, שהם מתנשאים בשיאם גבוה מעל גבוה, ויורדים בעז ענותם לרשת ארץ, להדריך רכבות עם, להחיות מתים, לעודד ענוים. לפאר ולהדר כל הולכי קדורנית. שובו אתיו, שובו וחיו. היו לעם. היו גוי קדוש ועם עליון, כאשר נוסדתם מראש מקדם, בררו לעצמכם את עומק גודל הויתכם. התנשאו לתעצמות עזכם. אל תפחדו מגערת אדם, אל תבהלו מחלומות של פתאים, דגלו בדגל עליון על כל, אשר בו ידגל עם בחיר אל אלהי עולם.

קסה. לפעמים עולים ע"י מחשבות גבוהות למקום עליון כ"כ - עד שאין בו שום תפיסה של חיים רוחניים, מפני שאינו הולם כלל אל הדוגמא של האדם, ושל כל נברא בכלל - ומסתכנים מצד דקות האויר מחניקה רוחנית. עד ששבים ויורדים אל המקום שאוירא דא"י המחכים שרוי שם, ואז שב רוח האדם אליו, והולך וחי בתורת ד' תמימה משיבת נפש.

קסו. המוסר של חול איננו עמוק, ואינו נכנס בפנימיות הנשמה, ואף על פי שהאדם נמשך אחריו לטובה, על ידי שמכיר את היושר שיש בדברי הגיון, אין להדרכה זו תפיסה עומדת בפני ההסתערות של תאוות שונות, כשהן מתעוררות בחזקה. וקל וחומר שאין ביד מוסר רפוי כזה להדריך את הכללות, את הצבור האנושי בעמקו והיקף גדלו, לחדור אל עומק הנשמה, ולהפוך אל האדם הכללי והפרטי לב בשר תחת לב אבן. לא יש עצה אחרת כי אם שיהיה מודרך על פי המוסר האלהי. וכדאי הדבר, שיטעה האדם בכמה טעויות בדרך מהלכו, ובלבד שיבסס את חזון עולמו ומוסר חייו על פי אותו העומק של המוסר האלהי, משימעט בכשלונות ויחיה חיים רוחניים רפויים, על ידי השפעה שטחית של המוסר החלוני.

קסז. על ידי ההרגל בקדושת המעשה, קדושת המחשבה, וקדושת הדבקות האלהית בהרגשה וחשק פנימי, בשקידת התורה והחכמה האלהית המקובלת, מתחדש, באדם חוש מיוחד שבו הוא מבחין בין הטעם של הגיון שנובע מקדושה, ובין הגיון של חול. ויבין אז הטעם המיוחד של שמחה של מצוה, שהוא מעודן באין ערוך מכל מין שמחה שבעולם, והטעם המיוחד של נועם ההשכלה שיוצא מכל ענין של תורה וקדושה בהרגשתה, לעומת הנועם של חול, הרוחני, היוצא מכל הרגשת עידון רוחני שבחיי החול המדעיים. וכל אשר יתיחד האדם יותר בטהרת לבבו, בגבורת קודש, וישים לבו לאהבת ד' העליונה, לזיקוק המדות, במקור הטוהר האלהי, כה תתגבר בו ההבחנה הברורה, המאזנת את כח הקודש שלו, עד שימצא עז באלהים סלה.

קסח. האדם צריך להרגיל את עצמו, להביט על כל ידיעה רוחנית מעולם הרוחני שמופיעה לפניו, בתאבדות, כאותה התאבדות של ידיעות מארץ מרחקים נפלאה. ואז יוכל להרגיש את נועם התורה, ואת הרענונות שהיא מכניסה אל הנשמה בכל הופעותיה, ויחוש את הוד הספרות והשירה הפרוש על כל דבר גדול ודבר קטן מהגיונותיה של תורה במדה גדולה כזו, שיוכל לחבבם על כל העולם, על הקרובים ועל הרחוקים. ולעולם יצייר בעצמו, שזה הרעיון המבוטא או המוצג ברוח לפניו, הוא תוכן חי מלא כח יצירה, שבו ספונים כחות רבים לחולל גם הם חדשות ונצורות.

קסט. חידוש הנשמה והתעלותה, בא ע"י הלימוד העליון, וההגיון האלהי בעומק הרזים העליונים. אבל הקביעות של טוהר המדות, בא ע"י המצות המעשיות ולימודי ההלכה השייכים להם, ובמדת החול - מידיעת העולם החמרי ופרטיו, הליכות דרך ארץ וישובו של עולם.

קע. לפעמים, מתוך החשק הגדול שיש לצדיק לשלמות העליונה, ולאשתאבא בגופא דמלכא בשלימות אמיתית, כשמבלבלים אותו, נכנס הוא בכעס גדול על העולם, ויצאו דברים מפיו כרוגזה וקפדנות על יחידים

או על רבים. אבל אין הדברים יוצאים כלל מן הלב, והם בכלל פצעי אוהב, כי לב הצדיק מלא אהבה רבה לכל הברואים, בין לצדיקים בין לרשעים, בין לישראל בין לאוה"ע, ואפילו לכל בעה"ח בכלל ובפרט, ואת הכל הוא מכריע לכף זכות. ומי שיודע בעצמו, שצדיק תכונתו היא תכונת החסד והטהבה והאהבה, אע"פ שלפעמים, מתוך איזה צער ומרירות, יבטא בשפתיו איזה דברי כעס וקפדנות - אע"פ שצריך הוא לישב את דעתו, ולשוב בתשובה על כל דיבור ורעיון שהוא שלא כשורה, ושאינו ע"פ השלימות האמיתית של המדות הטובות - מ"מ לא יפול לבו ע"ז כלל, וע"ז נאמר אשרי אדם לא יחשוב ד' לו עון ואין ברוחו רמיה, וע"פ רוב, הפסקות כאלה מוסיפות אחרי עברן אורה יותר בהירה בנשמה, והופעת אהבה יותר אדירה וחודרת, ותביעה פנימית להתפלל על הדור, על כל צרכיו, וביחוד על הרשעים שיחזרו בתשובה, כדי שיהיה העולם מתוקן ע"פ האידיאל האלהי, שזהו עטרת החפצים כולם, שלב מלא דעה ויושר אנושי בהיר באמת משתוקק לזה תמיד, ותאות צדיקים אך טוב.

קעא. כשהאהבה הלאומית מתגברת, מתלהבת היא על תורת ישראל, לאהבה אותה בין בלמוד בין במעשה. והחשק המתפתח מביא לידי אהבה מפעלת את הבליטה של הפרטים ופרטי הפרטים, בין בתלמוד בין בקיום המעשי. וצריך כל צדיק להגביר בעצמו ובעולם את אש האהבה הלאומית בישראל, ולהגבירה בכל מיני השפעות שבעולם, ובטוח יהיה שסוף כל סוף תבא אהבה כללית זו לבשול פריה הגמור עד כדי הולדת תולדותיה, שהם המעשים, המדות והדעות של כל התורה כולה בכל מלואה וטובה ; וכל מה שאנו רואים שישנם אנשים מתאמרים באהבת ישראל, ולבם רחוק מהתורה, מלמודה וקיומה, הוא מפני שעדיין אהבתם בוסרית היא, וכרמינו סמדר.

קעב. ההשתקעות החומרנית מביאה לבסוף לידי שפיכת דמים. אע"פ שבתחילה אינה אלא מבצרת את החיים, ומקנאה נגד הרשלנות, ומסדרת ישובו של עולם, אבל בסוף יורדות הן המדות ומתחשכות, עד שהחיה שבאדם חוזרת וניעורה, וזוהמת הנחש שנתגלמה בקין הורג אחיו, מתחילה לקשקש, וטומאת הרצח מתגלה. לכן ראוי לכל טהורי לב לעמד על המשמר, ובעת תגבורתה של הנטיה החומרנית, לעשות לד' בהתעלות האצילות של השאיפות הקדושות, שהחסד והאהבה, נועם ד' ויקרת האדם, מבוססים בהן.

קעג. יש בדמיון מעלות כאלה, שאין בשכל. הדמיון מחיה בנו את העולם בצורתו הרוחנית, וממילא עושה הוא את מהותנו הרוחנית יותר שלמה, אלא שבהתגברותו מטשטש הוא את התאר של העולם המעשי. הנסיונות של התרבות העשירו הרבה את המדע המעשי, ואת הרוחני הבנוי על בסיסו, אבל את העולם של הדמיון. וכל גודל החיים שבו, הורידו הרבה. על כן קטנה היא מאד האישיות העכשוית לגבי האישיות הקדומה, ביחוד אצל הגדולים, שנתבגר הדמיון שלהם, ורכש לו את המניות הדרושות מהשכל המעשי. ובצדק הננו מכריזים גם כעת, אחרי ההתפתחות הגדולה של ההשכלות המודרניות, אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם הראשונים כבני אדם, אנו כחמורים.

קעד. החזון בא מרוב ענין. האותיות המחשבות הולכות ומתגלמות, באות הן מעולם רחוק, מעולם מלא מחשבה, הכרה, אורה ובידור, מעולם שמרוב ידיעה הוא לנו מלא תעלומה. באות האותיות ומתקרבות לנו, משתפלות אלינו דרגה אחר דרגה, עד אשר נקשיב בקול המחשבה, והנה תבות נוצרות, משפטים נולדים, עולם מלא דבורים מצטיר במחשבתנו. והעולם ההוא שירד מאצילותו לבריאתו, חודר הוא אל יצירתו, דוחף הוא על כלי המבטא, והם עושים פקודתם, דובכות השפתים, והנה קול מדבר, פלא הוא ויהי לפלא.

קעה. בהתגלותן של האותיות, הרי הן מרוכזות במרכזי המחשבה, לוקחות אתן את כל אוצר החיים שבמחשבה הרחבה, המתפשטת ברב אורה, בזוהר עליון, שאין בו הגיון מבורר ואות חטוב. על כן מלא כח הוא האות, פועל נוראות הוא, כשהוא הולך בשבילו, כשהוא מתחבר במקורו, כשמשפכים בו כל שפעות החיים שבאוצר המחשבה, אשר לעולמי עד. אלה הם פלאי השמות, אדירי החיים, מכריעי הכחות, זיקי היש, שהאין העליון מבזקם ברב חילו. ואין לפרש עלום שמך.

קעו. כשרוח החופש מתאזרח בעולם, החיים מתעדנים, והכל מלא רצון. אז מתעורר בחזקה הרגש הטהור של הכרת טובה, ומביא להופעה אלהית אצילית, קשורה בשמחת החיים ומילואם. כל הקרבנות בטלים וקרבת תודה אינו בטל לעולם, אלא מתוך התמצית של כל הקרבנות הבטלים, הרי הוא מתמר ועולה ברב כח.

קעז. על הגוף, בתור מרכז חיים מצומצם ומוגבל, פועלת היא נשמת החיים הרחבה והמתפשטת במעופה למרחקים עולמיים. אידיאליים הם מאד טהרת הגוף, חסנו, בריאותו, חילון עצמותיו, ערות חייו, אור וחום רגשותיו. העולמים כולם הנם הגוף של הנשמה האלהית, אצילות השכינה מלכות שמים, העשירה המתפשטת. בעולמנו מרגישים את רכוזה על פי מדותינו. על כל יציר נברא היא מתפשטת, על כללות היצירה היא מתרכזת, מאירה היא באור חייה, מגלה היא את עשרה וכבודה, בעולם החי היא מתגלה בצביונה המיוחד, באנושיות כולה ברב חוסן ובליטה הדורה, בעוזו קודש הרי היא מתגלה בכנסת-ישראל זאת היא מנוחתה, טרקלינה הכלול בהדר תפארתו. מי שחודר בנשמה הישראלית, מסתכל באופיה המצוין והמיוחד, בהודה ההיסטורי, בגורלה, בנצח קיומה, והופעת חייה, במחשבות הגיונותיה, בשאיפותיה, תקותיה, חלומותיה ויעודיה, בטחונה ואמתה, הרי הוא מוצא כמה נאה הוא המרכז אשר לבחירה האלהית, אשר לאצילות השכינה. מתוך דיוקן של מטה עולה הוא ומסתכל בדיוקן של מעלה, ונותן כבוד ופאר למלכות, מלכות כל עולמים, אשר על ישראל הדרתו, והגויה הלאומית וכל מכשיריה, ארצה שפתה, רוחה, מוסרה, מנהגיה, נטיותיה ונשמה שלה, תורתה, נבואתה, אמונתה וכל הפלגים הרבים, יבלי מים נאמנים, מים עליונים ומים תחתונים, יחד מתרוממים גלי גלים, מתנשאים בהוד עדים, מתחבבים ומתאהבים חבת ידידות שאין על עפר משלה, והאהבה הלוהטת מתהווה לקנאת עם מחוללת גבורים אזורי עז, רוח מלא אש לוהט, ומתמזגת הגבורה הלוהטת עם השכל והיושר, וספרות גדולה מלאה עצה שירה ויושר מתיצרת, תית גוי על ארץ ירושתו לעולמים, ושופרו של משיח מתחיל לתקע.

קעת. בתוך גן החכמה, ההכרה העליונה והבהירה, ההרגשה היפה והעדינה, התורה והמוסר נטוע הוא עושה פריו למכביר ולחדשיו יבכר.

קעט. השירה היפה אינה מבקשת לה מגמות, אלא יוצאת היא מרוח אלהים שבנשמת המשורר. וכן הוא בכל יצירה, שהתעלותה ממגמתיות היא עילויה. וכן הוא בתלמוד תורה, בידיעתה ובחידושה, ובחידוש המעשי של כל מצוה ועבודה, שכל מה שהעושה מתרחק ממגמתיות, הרי הוא מתקרב לאצילות עליונה, לצרור החיים העצמיים. עשה דברים לשם פעלן ודבר במ לשמן. אז באה נשמה עליונה מעלמא דחירו ושורה על האדם, וממלאתו בינה פנימית. ונשמת שדי תבינם. הדוחק שרוח הזמן דוחק את החיים הרוחניים המוסכמים, הוא בא משאיפה פנימית של רוח ד', המתנשא ממעל לכל שיעבוד מגמתי, ושואף לחירות, ולשחרור מכל מגמתיות בצורתו הקטנה. הרי הוא נראה במעטפת הקליפה של כפירה, חוצפא, רשעות ופריצות, ובפנימיותו גנוז בו היסוד העליון של החכמה המוחלטת, של שירת העולם האלהית, המתעלה מכל תכליתיות, הששה בגוונים שלה.

קפ. נכנס באוון צדיקים לפעמים קול קורא: קומו צדיקים, עסקו בתורה לחזק את כחה של כנסת ישראל, להוסיף אור בנשמתה הכללית כדי שתתחבר עם דודה - מלך עולמים, מלך הכבוד, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא - בנועם עליון וחבת ידידות, בגדולה וגבורה, בתפארת, קדושה ומלכות. והצדיקים מוצאים בלבבם אומץ עליון, מרגישים בקרבם רוח גבורה, נאזרים בימין ד' רוממה, מקימים הם את סוכת דוד הנופלת, מרימים אותה להיות עטרת תפארת בראש המלך הקדוש. ד' צבאות שמו.

קפא. כשבעל ההסתכלות הרוחנית מרגיש בעצמו, שאין לבו הולך ללימודי הלכה בדיקדוקי הפרטים שלהם, צריך הוא להתעלות עוד בהסתכלותו הרוחנית במדה יותר בהירה ועליונה, עד שימשיך מרוממות האצילות של החכמה העליונה את הכח המחדש את כל הפרטים, שהם מסתעפים מתוך הכללים היותר מופשטים ועליונים. ואז ברוב חשק, ישוב לאהבת הפרטים בנועם גדול ואהבה רבה, והאותיות של גופי תורה יתנוצצו לו בכל מילוי נשמתם, וירגיש את מתקם ואת הכלליות הגדולה המתפשטת בהם בשפעת חיים, כנשמה המתפשטת באור חייה על כל הגוף כולו.

קפב. לפעמים הצדיקים משתברים במעמד הגוף אפילו במזגים המוסריים, כדי שיזריחו את אור הנשמה הרבה.

קפג. כל חטא מדאיב הוא את הלב, מפני שהוא סותר את האחדות שבין האישיות הפרטית עם כל ההויה כולה, ומתרפא הוא רק ע"י תשובה, שזורח עליו בה אור השפע העליון של האידיאליות אשר להיות המציאות, ובזה חוזרת ההשויה הכללית וההתאמה לההויה להופיע בתוכו, ושב ורפא לו. אמנם יסוד הצער איננו מעצם החטא בלבדו כ"א מיסודו של החטא ומתוכן מהלך הנפש, שנעשה הפוך מסדר הישות, הזורחת באור הישר האלהי בכל המצוי המאורגן באחדות וכוון מעולה. ומפני זה אותם אשר נפשם רעה מיסודה, ושורש החטאים כולם מונח בדעותיהם, בשאיפתם ותכונת לבבם, הנם רעי-העין אשר העולם כולו נראה להם בצבע כ"כ שחור עד אין

תכלית. הם הם המתרעמים על העולם ועל החיים, בעלי עציבו דטחול, אשר לעגם מכל ההויה הוא שחוק הכסיל, אשר לא ידע להבין כי טוב ד' לכל.

קפד. בתחלתה של הופעת יראת אלהים על האדם הכללי והפרטי, מביאה היא אותו לידי שעמום ובטלנות, הוא אובד את רצונו ואת עצמיות המהותיות שלו, מפני שנגעה בו היראה רק בצדדיה החיצוניים, לא הפכה את הפראות והרשעה, הספוגה במהותו החמרנית, ובטבע הנפש הטמאה הגנוזה בעומק שמרי החיים האנושיים, והרי ההופעה האלהית, שהיא לגמרי ההיפוך מכל הרשעה והנבלה, היא מבטלת אותה, וממילא נעשה האדם חלוש החיים, והציבוריות נעשית לקויה, אין אומץ ואין חפץ קבוע לשכלול, להכשרתם של החיים החברתיים. אבל רוח האדם האמץ, המכיר על פי נקודתו הפנימית, כי ההרגשה הזאת של יראת אלהים היא הכל, כל החיים וכל הטוב, לא יעזב את אוצרו, ובכל אשר יתענה, עינויים גשמיים ועינויים רוחניים, מכל אשר לא יוכל לכאורה להחזיק מעמד נגד החופש המודרני, נגד שאיפת הגדולה התרבותית של חיי הזמן, נגד היופי המקסים, ונגד תסיסת החיים המרעשת, וגם לפעמים נגד המוסר והיושר הטבעיים, שלא יוכל בכל פעם להלום אותם אל הצורה של יראת אלהים ותוצאותיה בחיים כפי קליטתו ההסברית, כל אלה לא יכילו כח להפסיק את חוט החיים ואת אומץ ההסכמה, שרק ביראת אלהים מחסה עז לאדם, ויזכך אותה ויטהרנה, יעלנה על פסגת המדע המבורר, ויעטרנה בזיו המוסר הבריא, ישבצנה בהדר חיי העולם ותרבותו, וימלאנה במתק האהבה, רוחב הדעת, והנועם אשר לעדן העליון, ויחדש בה ובגללה את העולם ואת החיים בצורה חדשה, מלאה הוד ותפארת גדולה וגבורה, ואבן מאסו הבונים היה תהיה לראש פנה.

קפה. אדם אובד הוא הכופר. חייו אינם חיים, כיון שאין אידיאל במציאות הכללית לפי מעמדו הנפשי, שוב אין אפשרות לזיק של אידיאליות פנימית אמיתית שתהיה מושרשת בקרבו. וחיים בלא אידיאל מושרש בעומקם הרי הם גרועים מחיי בהמה. ועל-כן מי שמטהר נפשו, ומעמיד את סכום חייו על התוכן באידיאלי הראוי באמת לאדם ישר לחשוב רק בו, ימצא מיד את נטייתו החזקה אל האמונה, והשעשוע העליון של אור אלהים יחייו, וממילא ירצה להצביע את הצבע של חייו, שהם המעשים וההנהגות החיצוניות, על-פי אותו העיון המתאים אל החשך האידיאלי הפנימי, ובעצמו ידור נדרים, ויסכים הסכמות לסמן בהן חייו בסימנים של זיקוק אלהי. וקל-וחומר שישמח מאד בכל הנדרים הכלליים, שהם כל מסורת האבות, בזיקוקם העממי הכללי לצור משגבם ואלהי חשקם ותשוקתם. ובירור דעה עליונה וטהורה זו תנצח את העולם כולו ביפעתה, וכל היצורים יתנו כבוד לשם ד', ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד, ככתוב בתורתך ד' ימלוך לעולם ועד.

קפו. מי שמוכשר לרוממות עליונה בהשגתו, ומדותיו ומעשיו לא נזדככו כפי ערכו, הרי הוא שרוי לפעמים בבהלה ובעצבות גדולה מאד, ואם גופו חזק צריך הוא להשתמש בתעניות וסיגופים, בתור הדרכה של מעבר. אבל אם גופו הוא חלש, צריך הוא להרחיב את דעתו ברוממות הקדושה, ולהשליך על ד' את יהבו, ואת כל טיפולו המוסרי המעשי, אחרי שבשמחה וטוב לבב ירצה ללכת גם במעשה ובמדות בדרך ישרה, ויוכל להניח את רוחו הגדול לשוטט במרחבים עליונים, לשיר שירי נועם, מלאים גבורה נפלאה, גם במקום שלכאורה אין

ידו מגעת שם. כי אין קץ ותכלית לאור החסד האלהי, הפרוש על משיגי האמת, שהם הם מבקשיו ודורשיו. כי בי חשק ואפליטהו אשגבהו כי ידע שמי, יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו, אך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי.

קפז. מי שחושב בעניני האלהות בטהרתם איננו יכול לשנוא ולבזות שום יצירה ושום כשרון שבעולם, כאשר בכל מתגלה הפועל האלהי ברומו ותעצומותיו, אלא שלפעמים הוא מרגיש את הזריזות הנמצאת באיזה סעיף, שנתגלם בו ביותר הצד ההעדרי, דהיינו מה שמנתק אותו מהאור והחיים הכלליים של מקור הכל. ונמצא שהשנאה והבוז היא לא באה על מה שיש באמת בתנועה ובתרבות איזה שתהיה, אלא על מה שלא יש בה, דהיינו על מה שלא השלימה את חק הבנתה והשלמת חייה עד כדי התקשרותה ברגש ובמדע עם המהלך העליון והחודר של התוכן היסודי של המחשבה הרוממה, של האלהות המוחלטה, בגאון עמדתה.

קפח. יש שהאדם מרגיש את הצער הגדול על מיעוט התורה שלו, שבא מצד ביטול תורה וצמצום הדעת המאפיל על אורה הרוחני של תורה, עד שיוכל לצייר את מצרי גיהנם שאוחזים את כל מי שריפה ידיו מן התורה. ומתוך החלחלה הגדולה שבציור זה תתמרק נפשו מסיגיה, ובהחילו להתאמץ בשקידתה של תורה, המעשית והרוחנית, ירגיש את כל הטוהר הראוי לו לקבל מנועמה של תורה, וישוב אליו אור שכלו ועומק הרגשותו, שלות נפשו וברק דמיונו, מצורפים עם כל המדות החמודות. שהם מכלל ברכת ד' אשר עם אורה של תורה.

קפט. המסתכלים העליונים, אזורי חסד אל תמיד, מכירים את הכיעור שברע בעומק יותר גדול מאותם שהרוגז והכעסנות הוא שלטון רוחם. ומתוך שהם יודעים, שהרע מצד עצמו הוא דבר שאי אפשר כלל שיתקיים בעולם, אינם מתיראים לעמוד נגדו בגדולה נפשית פנימית, ודולים הם מעומק תוכיותו את כל הנקודות הטובות שנמצאות בקרבו. ומתוך שענים תמיד פקוחה לחפש את נקודת הטוב, לא תוכל שום שנאת הבריות לשלוט בהם. כי בכל מקום מוצאים הם נקודת הטוב, שמעריכים את ערכה יותר מכל חפצים, והיא בזוהר גדלה מחפה היא על כל הכיעור שברע, עד שאינו נראה כלל לעיניהם, להרשים איזה רושם של קוצר רוח ומיעוט אהבה. על כן גדולי נפש הם הצדיקים, אבות החסד שבעולם, ואין קץ לאהבתם אל כל היצור. ודוקא מתוך האהבה האלהית הגדולה שבלבבם הם דורכים את כל מהלכי המשפט ויודעים הם לבצר את מעמד העולם, להביא לידי גילוי את נקודות הטוב שלו על ידי עמל גופם ורוחם, והם הם הנם עבדי ד', הדומים למלאכי מרום, רודפי חסד וצדקה, שלום ומשפט בכל לבבם ובכל נפשם. והם הם מעמידי העולם על בסיס הצדק והמוסר, להפנות אליו את הפנים המאירים של מעלה בכל עצמת עידוניהם.

קצ. כמה קשה המצב, להכריע את כחות הנפש בין הרצונות השונים, ביחוד בין הרצון הרוחני הפונה אל הציורים העליונים המתנשאים מעל כל רעיון, מכל חפץ מוגבל, ובין הרצון הרוחני העוסק במוסר, בתורה, במדות, בהלכה והגדה, ובכל דבר קצוב ומדוד.

קצא. כשאדם רוצה להיות דוקא צדיק גמור, קשה לו להיות בעל תשובה. על כן ראוי לו לאדם שתמיד ישם אל לבו את השאיפה להיות בעל תשובה שקוע ברעיון התשובה ושואף להתגשמותה המעשית, ואז תוכל תשובתו להרים אותו למעלה, עד מדת צדיקים גמורים, ולמעלה מזה.

קצב. המסתכל האמיתי, מוכרח הוא שההסתכלות המלמדת מוסר, יראת שמים ומדות טובות, היא מוכרחה להיות קודמת לכל שאיפה רוחנית.

קצג. חטא עצום הוא, למי שהוא בר דעת, ויכול לברר את יחוסו לכל עניני הרוח היסודיים לאור נשמתו, לדעת ד', ליסוד האמונה ולכל ענפיה ופרטיה, בשכל צלול וברור - שיהיה עוזב את מתת אלהים זאת, ויהיה מניח את עצמו לצלול בים עכור של דמיונות, שהמציאות תמיד מטפחת על פניהם. לזאת, חובה גמורה היא לכל ת"ח לברר את דיעותיו האמוניות בשכל בהיר, שלזה דרושה ידיעה מתרחבת בתורה לכל ענפיה, ולדעת רחבה בעולם ובחיים.

קצד. על פי הדמיון החצוני, הכוזב, ידמה לאדם, שחופש הדעות והדבקות האלהית הם דברים סותרים זה את זה, אבל בהיות האדם מתעלה למרומי הזיכרון של הדעות הטהורות, יבא לידי ברור, שרק בחופש דעות גמור יבא לידי הדבקות האלהית השכלית המזוקקה. ומתוך הדבקות החפשית הזאת תתרומם הכרתו עד שתעלה עמה את כל רצונו. ועצמויות הווייתו, מדותיו ושאיפותיו. והחשק והתענוג האלהי יגלה עליו בעוזו, וברכתו תהיה ברכה, וקללתו קללה, ותפלתו תעשה פירות, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

קצה. בתחילה מוצאים את התוכן של התורה כולה, בכל הרחבתה, בהנפש הפרטית, בתיקוניה ובקלקוליה, בעליותיה וירידותיה, ואח"כ מוצאים את הנפש הפרטית שהיא משורגת עם הכלל כולו, ואח"כ מוצאים את התוכן של הכלל בעולם כולו, וההויה נמצאת תלויה בהשלמת המוסר והתורה של כל יחיד. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, ומתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב אבותינו.

קצו. לגעור צריכים גם בקטנות האמונה של עצמו, במיעוט הכרת הסגולה הנשמית שלו, כדי לשוב אל הגודל הראוי.

קצז. אצל גדולי העולם המדות גדולות הן, חזקות הן מאד, וכשהן מתפרצות נראות הן כפראיות. אבל עיקר מהותן הוא רוב האיתניות, וכפי הגודל שלהן כך עולה הזיקוק שלהן. ואותן המדות, שהן אופי הרצון, מוארות הן באור החיים, והשכל העליון מאיר בהן, ואינן טעונות לחיצה והתכווצות, כי אם הרחבה והעלאה.

קצח. כשנפגשים עם מצבים של קטנות, מוצאים הגדולים את המדות שלהן חריפות יותר מדאי, יכולים הם להביט אל רוחם פנימה ולמצא את כל הליקויים שבו, אבל לא יוכלו להונות את נפשם גם אונאה של ענוה, שהם

באמת הנם הגרועים שבבני אדם, שהרי בני אדם רבים ששים תמיד בגווניהם, ואינם מכירים אי רצון במדותיהם. רק אלה צלולי הדעה, נפשם ירעה להם על מדותיהם ועל מעשיהם שאינם רצויים, רק יבאו לידי מסקנא, שאמנם גדולים הם לקוייהם, אבל ההרגשה בהליקויים בעצמה גדולה היא, והגדלות הזאת, כבר נותנת היא ערובה שלא ישפלו אלה אשר הכרת צדם השפל היא צרתם הקבועה, והם יתעלו עד לידי הכרה עמוקה שעצמותם של הליקויים יתרונות גדולים הם, ומתוך גדולת נשמה הם באים, ולשימוש של גדולה הם נועדים.

קצט. שבילים אחרים, שבילים מיוחדים, יש לו לעולם המעשי, לגמרי משונים מאלה שהם להעולם הרוחני. ומתוך כך, האדם שנשמתו בעקרה רוחנית היא בשאיפותיה, קשה לו למצא את הנתיבות שבעולם המעשי, והוא צריך להתאמץ למצא את מעמדו העצמי בעולמו הרוחני. ואל יקנא לבו בעשירים המעשיים, אפילו בחכמים וצדיקים שבהם, גם עליהם נאמר ואל תתאוה לשולחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם. ואע"פ שריחוק גדול מפסיק בין האדם הנאצל ובין הפעולות הממשיות, אל יחת, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. מרומי האידיאלים, כשהם זורחים בבהירותם בעולם, הרי הם מבסמים את העולם כולו. אפילו כשהם זורחים בנשמה אחת, הרי הם ממלאים את העולם כולו אורה.

ר. התשובה מאהבה, שצדיקים גדולים מתלהבים לה בכל עת, היא גדולה מן הכל, מתעלה היא מכל תפקיד של עבודה, ושל קדושה מעשית. בנשמות רבות מבוע של חיים גדולים קדושים ואציליים, מתגבר על ידי השעשוע הגדול האלהי, שמשחק בנפשם הגדולה, שכל העולם כולו הוא הדום לרגליהם. וחיי הקודש הללו פועלים גם על גויים רבים, לרומם ערכם.

רא. כשאדם, בין יחיד בין צבור, חושב בדבר האמונה, מצייר לו את הדרכים שעל ידם תודע האמונה ע"פ כשרונו וציורו. כשהוא עומד במצב נמוך, שדמיונו מלא חזיונות בדים, מצטייר לו אופן הברור ג"כ ע"פ מדה זו. ויוכל להיות שיהיה עצם התוכן של האמונה זך ועדין, והדרכים, שהמאמין מצייר שעל ידו יודעו, חשוכים ומלאים סיגים של דמיון נתעה, ואין הציור של הדרכים פוגם כלל את גוף האמונה.

רב. קטנות האמונה, וריחוקו של אדם מן הקדושה העליונה, בא מתוך שאין בידו לרומם את ערך עצמו עד שיקבע בלבו הרעיון הגדול, איך שגדולה אלהית ראויה לו. הגדולה העליונה, המסערת את כל רעיון מוגבל, אשר להמחשבה האלהית, היא באיומה הנורא מגרשת את רוח האדם מגבולה, כל זמן שלא ירומם וינשא במחשבות של קודש, ובארחות חיים של טוהר, לחוש בעצמו את התאמתו אל גדולה זו. וביחוד הדבר נוגע לישראל. קרבת האלהים הלאומית צריכה אמונה גדולה של גאות לאומית. והענוה האלהית, הבאה מתוך הגדולה ומתחברת עמה, היא מופיעה על האופי הנשמתי של כנסת ישראל, ואמונתה בקרבתה אל אל עולם קונה שמים וארץ, אשר אין חקר לגדולתו, משתרשת בתוך מעמקי נשמתה, והיא מתקדשת ומתעלה, משתחררת, ומתכינה עצמה לגאולה שלמה.

רג. כל המצות כולן הן ציורי האמונה, באות הן מתוך עומק האמונה, ומתוך מה שהאמונה האלהית בעליונותה המופלגה מחייבת במהלכי החיים. כל מצוה וסעיפיה בהעשותם מציירים הם בחיים הנפשיים והעולמיים את הראוי להצטייר מצד עומק האמת של אמונת אלהים. וכל העברה, כשלון ורפיון, אשר למצוה, הרי היא מציירת בחיים ובעולם את ההיפוך הגמור ממה שהאמונה האלהית ברום אמתתה מחייבת. בין שיהיה כח אותה השלשלת ידוע, או בלתי ידוע לעושה, הפעולה היא נפעלת, והעוז האלהי מתגדל בעבודה התורית שבאה מהסתעפות האמונה, ונופל ונימק בביטול העבודה ועזיבתה.

רד. גדולי העולם, יכול שכלם המעשי להיות מרומם ומפותח מאד, ועם זה יהיו שגיבי אמונה וגדולי דעה רוחנית, בעלי דמיון כבירים ומוארים, ומרגישי אצילות עליונה בשכל מבורר וצלול. אבל הבינונים אי אפשר שיחול עליהם זוהר אור האמונה בעליוניות טהרתו, כ"א כשיפלו מרוממות המעלה המביאה אל הפיתוח של השכל המעשי, ומקוצר רוח ועבודה קשה לא ימצא בהם כשרון בהיר לשכליות מעשית, ואז יוכל רוחם להיות משוטט במרומים של האצילות וזוהר השכל הרוחני, הדורש את אלהים בצפונות קודש.

רה. אין להגדיר את מהותה של כנסת-ישראל בגבולים מיוחדים, ובתוארים מוגבלים. כוללת היא את הכל, והכל מיוסד על כלות נפשה לאלהים, על הרגשתה את המתק ואת הנועם העליון בכל עומק נשמתה, ביפעת תענוגיו והתשוקה להאלהות בהתלהבות נפש אמיתית, מתגלה היא בכל פינותיה, מתגלה, בתורה ומצות, מתגלה במוסר ומדות, מתגלה בהתעלות נפשית, בשירה פנימית, בקדושת החיים, בצמאון אין חקר, כלתה נפשי לאל חיי, מתגלה במסירות נפש תדירית, בנשיאת עול גלות מאהבה, רק שלא לזנח את סדר החיים, המעשיים והרוחניים, שהאורה האלהית מתדבקת על-ידם בקרבה. גבורת רעם זו היא המביאה לה באחרית הימים את הישועה המוחלטת. ומזרה ישראל יקבצנו ושמרו כרועה עדרו.

רו. אומרים הקרבנות, שבשביל השאיפה האלהית צריך האדם להיות אזור בגבורה, להיות מוכן ללחום עם עצמו ועם העולם. לאבד צרכים כדי למצא. אמנם מה שמאבדים בשביל השאיפה האלהית אינו איבוד, כ"א מציאה ורוממות. מה שנאבד בעד התשוקה של הדביקות בד', הרי הוא מתעלה, ואין ראוי להיות מתעלה, כ"א מה שכבר העילוי מושרש בו. רק מהבהמה הטהורה ומהעוף הטהור, מהצמח המיוחד, יקרב קרבן לד'. רק האספקלריא המאירה באורה הצלול, יודעת היא במה השורש המבורר כבר נמצא, עד שהוא ראוי להתעלות ע"י האיבוד, בשביל השאיפה האלהית.

רי. כשמזכיר האדם את עצמו על הקב"ה, הרי הוא צמא לכל דרכי היושר והטוב, והצדק האידיאלי הולך ומתגבר בו כמעין המתגבר ועולה, וממילא בחיים החברותיים מתעלה הצדק והמוסר בהדר נעלה. אמנם יקרת הערך אשר להצדק היא תכונת תשוקתו הגדולה ושללבת אישו האידיאלי, שהוא מתגבר ומתאדר רק לפי הערך שהוא הולך ומתקרב למעינו המקורי, לאור האלהי שממנו הוא שואף זורח. על כן רק מאור אלהים יזרח הצדק, מאור אלהי עולם יפואר היופי וההוד, ממקור החיים הכל יחיה, במשפט ובצדקה. גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדיו.

רח. ברק אחר ברק תבריק נשמתי, שלהבת אחר שלהבת תשלהב נשמתי. העולם כולו יראה ויתמה, יתבונן ויתפלא, יתעורר כמשינה לתמהון מאורי. ואור חדש על ציון יאיר, ורחוקים יבאו ויאמרו אמת. מציון מכלל יופי אלהים יופיע.

רט. הנשמה שלנו גדולה היא, חזקה ואדירה, חומות ברזל היא משכרת, הרים וגבעות היא מפוצצת, רחבה היא מרחב אין קץ, מוכרחת היא להתפשט, אי אפשר לה להתכוץ על כל שנים עשר מליוני הנפש הישראליות שלנו, בכל דרגותיהם, בכל עליותיהם וירידותיהם, בכל ההרים שעלו שמה ובכל העמקים שירדו שמה, בכל מרומי קרת שהם עומדים שמה בראש מורם, בכל החורים אשר התחבאו שמה מעוצר בוז וקלון, עמל ויגון, בכולם נשמתנו תתפשט, את כולם תחבק, את כולם תחיה ותעודד, את כולם תשיב למקום בית חיינו מי כאלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם.

רי. מלאים אנו רגש מוסר, כמהים אנו לחיות חיים חיי טוהר, דמיוננו מלהיב את חשק לבבנו לצייר היותר נשגב והיותר נאה, היותר טהור והיותר נאצל, החפץ הפנימי שלנו חושק שיהיה רצוננו הקבוע טהור וקדוש, שתהיה כל מגמת חיינו ברורה ומכוונת להאידיאל היותר נשגב בחיים. וכל אלו התשוקות אינן מתגשמות כי אם על ידי מסירותנו הפנימית והחיצונית אל אור ד', אל המוסר האלהי, המתגלה בתורה, במסורת, בשכל, וביושר.

ריא. כשהנשמה מתקשרת באורה העליון של תורה, נעשים כל הפרטים הקטנים חביבים חבת נשמה, וחשק התורה מתפשט על כל אות ואות מדקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וכל הרחבותיהם והסתעפיותיהם.

ריב. לפעמים מזדהר זוהר התפילה בנשמה, עד שמרגישים איך שהיא מופיעה ממקור החיים הכלליים העליונים, ואיך שהיא משלמת את כל מה שחסר בעולם. ואז מכיר האדם את קדושתו העליונה של כח הדיבור בכלל ואת הזרמים הגדולים של שפעי החיים כולם, ומתוכם יבוא להכיר את העושר הגדול אשר לחיי הרוח, את עז גבורתם ועומק גודל מציאותם, ויפתחו לו שערי יראת הרוממות.

ריג. העולם הבא וכל חמודותיו, אורו ושפעו, שכלו ותפארתו, גבורתו וחסדו, אור חיי וזהר יפעתו, כולו עומד בכליל יפיו וטובו. ומה שהוא בכחה של הנשמה להתאחד באור מתוק זה, בפאר קדושתו, הרי הוא דבר של מציאות, שעושר הויה גדול יש בה. ומתוך קדושתם של צדיקים, שעולם הבא והארתו האלהית היא תשוקת חיים, מאיר אור עולם הבא בכל העולם כולו, וחסד של נועם ד' נעשה פרוש על הכל. ושמחת המצות, שהן הן הצנורות, שטל הקודש של נועם עליון ויפעת אלהים חיים מתהלך בהן בחן זרמיו החביבים, באהבה בתענוגים, מתגדלת בגדולה רעננה, ההולכת ומתגברת מחיל אל חיל. מגן עדן מקבלים את הטיפין העליונים, המלאים טל של חיים קדושים וטהורים, מסולקים מכל שיקוע חמרי, מכל פחד שוא, מכל רפיון נשמתי, הגבורה והקדושה והתפארת, במסגרת גדולת הדעת.

ר"ד. כל מה שהאדם מתגבר ועולה בקדושה ובתשובה מתאחדים אצלו כל הפירודים, והוא מתחיל להרגיש, איך כל הענינים מתקשרים זה בזה, והכל נשרש בשורש הרוחני העליון. והתביעה הגדולה שנשמתו העליונה תובעת ממנו, שיהיה חי בעולם של אחדות ושל הרמוניה והתאמה, מתחלת היא להתמלאות. והתשוקה להיות קבוע בחצרות ד' באהלה של תורה, בשנון הלכות ודקדוקי מצוות, מתעוררת ברב נועם, בחן ושכל טוב, וברוח חסד מלא נדיבות ויושר לבב, מיסוד האהבה העליונה, המלאה דעת ויראת ד'.

ר"טו. כל חושי הנשמה תובעים ממנו את תפקידם ואת הרחבת פעולותיהם בחזקה. ובהתרחבותם הרוחנית, קשורים הם כמה תפקידים של העולם הגדול ושל המון כחות לאין תכלית, מעשיים ושכליים. החוש האלהי המזוקק, הוא יותר מן הכל, פועל על הכל, ודופק בחזקה בכל כחות החיים, לשחרר אותו מאזיקיו, כדי שיוכל לחוש ולהרגיש את הנועם האלהי, להתענג בהצחצחות העליונות כפי טבעו ומדתו. בתוכו גנוזים הם שאר הכחות הרוחניים: הצדקה והמשרים. החוש הלאומי הדופק בחזקה ותובע ממנו בנין האומה והתעלותה, תשוקה מלאה אש קודש להשתתף בשכלולה ובהתפארותה, החוש השכלי התובע ממנו את התרחבות השכל, החוש היפה התובע ממנו התגדלות הציור ביפיו וטובו בכח המדמה ובארחות החיים. החוש החברותי תובע ממנו להיות מלא נימוס יושר אנושי ודרך ארץ, והתפקידים הגופניים בכלל תובעים ממנו את פיתוח בריאותם ושחרורם במדה הנאותה לחיי הטבע הגופניים, ולחיי השכל והיושר, ולתפקידי הקודש כולם. הצמאון האלהי ההרגשי תובע ממנו את התפילה השלמה, את ההסתכלות המסתורית בכל אש יקוד אהבתה ודבקותה העליונה ועל כולם החוש האמוני מדריך אותנו לקבל באהבה וחשק עושי תורה מורשה ומסורת אבות, להתחבר לאמוני ארץ יראי ד' וחושבי שמו, ולהעלות את כל התביעות העיליות והתחתיות לעילוי של קודש עליון, שאינו נמדד בשום שכל ורגש, כ"א בשאיבה פנימית בעומק הקודש המרומם אשר להאמונה. אלהי אבי וארוממנהו.

ר"טז. את הצמאון האלהי, הבורע וסוער בשלהבת עזו בלב, אסור לכבות. אם כל המכבה גחלת מעל המזבח הגשמי, עובר הוא בלאו של אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, קל וחומר המכבה גחלת רוחנית עליונה מעל גבי המזבח הרוחני, המלא חיי קודש, הלב הישראלי. אמנם צריכים תמיד להוסיף אש מן ההדיוט, בשכל טוב, בחכמה ובבינה, באור תורה ונר מצוה, כדי שתהא השלהבת עליה ומתרוממת, עולה ומוסיפה כח וגבורה, בכל הדרגות של החיים, מרום רקיעא עד ארעית תהומא.

ר"יז. הצמאון העמוק והלוהט, כשהוא מתחבר אל השכל החוקר והדורש, המצייר והמשכלל, משפיע הוא בו כח חיים רעננים ועליונים, מאזר הוא את כח החכמה באזור גבורה, והגבורה משתלהבת בלהבות אור מלאי גוונים וצבעים נפלאים כעין החשמל וכמראה הבזק. כמראה אש בית לה, וגבות מלאות עינים, וגובה להם ויראה להם. נחמדו ויפו, פאר קדושים, אשרי עין רואה כל אלה. יריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב.

רי"ח. כשהאדם קרוב ברוחו ורעיונותיו אל התורה, מאירות עליו ההארות העליונות, ומדותיו וכל תכונותיו מתרוממות ומתעלות. מתמלאות זיו של חיים עליונים, וצנורות אורים של לשד חיים קדושים משפיעים עליו את שפעת זיו, ורגשי קרבת אלהים עדינה מפעמים אותו. ועל זאת יתפלל כל חסיד ויזהר בכל דרכיו ומעשיו, דבוריו ותנועותיו, שלא תצא מתחת ידו שום תקלה, ולא יגרום שום חטא ועון, להעשות מחיצה בינו ובין האור העליון השופע את החיים האמתיים, שהם הם הדרכים המפולשים לאושר העליון, אשר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו.

רי"ט. הארת רוח הקודש מבררת להאדם את הגודל שבכח הדיבור, את המפעל הגדול של מהות הדיבור, היא מצגת בבחירות לעיני רוחו, איך נשאב כל דיבור מראשית יצירתו עד התגלמותו לכלל דיבור, ואחר כך איך הוא הולך ופועל בהמסרו לחלל המרחב הגדול בהתאחדו עם היצירה הגדולה, קביעות הרעיון בהרחבה והכרה פנימית באיכות הגדולה של הדיבור יעשה את האדם אחראי גדול על כל מוצא שפתיו, ערכי הדיבורים, מלאי ענין של קדושה, יתרוממו למעלתם האמיתית, וחרדה צודקת מלאה מוסר תתקוף אותו מבלי להפקיר דיבוריו, שלא לשוח שיחת חולין. וכשם שמחשבה זו היא היא מתוצאת רוח הקודש, בהארתה, כך פעולתה המוסרית מביאה לידי רוח הקודש.

ר"כ. יראת ד' היא החכמה היותר עמוקה, מיוסדת על השקפת העולם היותר פנימית, והיא נותנת את היסוד העמקני לכל מדע וכל תורה, בין בקודש בין בחול. והחול עצמו כשהוא דורש את העמקנות היסודית הרי הוא מוכרח לבא למסקנה זו, שכל זמן שאין יראת ד' מבססת את המדע הרי הוא כולו רק מרפרף על השטח החיצון של המושגים, שבאמת אינם בכלל חכמה. הן יראת ד' היא חכמה, שכן בלשון יונית קורין לאחת הינא.

ר"כא. יראת ד' היא החכמה היותר עמוקה, מיוסדת על השקפת העולם היותר פנימית, והיא נותנת את היסוד העמקני לכל מדע, וכל תורה, בין בקודש בין בחול. והחול עצמו, כשהוא דורש את העמקנות היסודית, הרי הוא מוכרח לבוא למסקנה זו, שכל זמן שאין יראת ד' מבססת את המדע, הרי הוא כולו רק מרפרף על השטח החיצון של המושגים, שבאמת אינם בכלל חכמה, הן יראת ד' היא חכמה שכן בלשון יונית קורין לאחת הינא. מקור יראת ד' הוא מצטייר בעומק הנשמה מפני ההרכבה הנפלאה של שני ההפכים אשר בההשגה האלהית, העדר הידיעה המוחלטת במהות האלוהות וודאות הידיעה במציאותה השלמה, והתמזגות נפלאה של שני ערכים אדירים הופכיים מאימת היא מאד. והנורא, זה יעקב, שאמר מה נורא המקום הזה, והוא איש תם יושב אהלים, אהל אברהם ואהל יצחק, המתמזג בתפארת ישראל, הדר חכמה יראה. שלילת הידיעה היא מוכרחת, מפני שכל ידיעה מטשטשת את הידוע, כשם שהיא מבררת אותו, מפני הטשטוש הנמצא במדע האדם והוא הדין בכל מדע של כל הויה מוגבלת שיש לה ראשית. ועצם החיים הרי הם היחש האלוהי של ההויה, וזה אצור בידיעה הנעלמת, הנתפשת רק ברעותא דליבא היותר כמוסה. ואי אפשר לה להיות מוגלמת בידיעה מוגבלת, מפני שתטשטש ע"י ההגבלה, ובזה יבוטל קשר המציאות. על כן אי אפשר לשום הויה, שתתפוס את הידיעה האלהית, כדי שלא תבטל מציאותה, ותכלית הידיעה, ממשכת החיים וההויה שאין בינה ובין מקור חיי החיים והוית ההויה שום מסך מבדיל ושום דבר חוצץ, הוא דוקא מה שלא נדע, כלומר לא הציור של העדר ידיעתנו

כ"א עצמותה של שלילת הידיעה, שבחשכה העליון עצמות הידיעה האמיתית מונחת היא בלא שום מגע יד מוגבלת, הממעטת את דיוקנה, כי את השמים ואת הארץ אני מלא אמר ד'.

רכב. מי יודע את עומק צערי, מי יוכל לשערו, הנני כלוא במצרים רבים, בגבולים שונים, ורוחי שואף למרחבים נשאים. צמאה נפשי לאלהים. אור האצילות הוא חיי רוחי. אמונת אלהים גדולה בלא שום מעצור טבעי, הגיוני, נמוסי, מוסרי, הוא ממוש חיי. כל מה שהוא מוגדר, הרי הוא חולין לגבי הקודש העליון, אשר אותו אנכי מבקש. חולת אהבה אני. מה קשה לי הלימוד, מה קשה עלי ההסתגלות אל הפרטים. הימים אני אוהב, השיטות השמימיות - להם אני מתגעגע. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

רכג. הנני רואה בעיני, אור חיי אליהו עולה, כחו לאלהיו הולך ומתגלה, הקודש שבטבע פורץ גדריו, הולך הוא בעצמו להתאחד עם הקודש שלמעלה מן הטבע הגס, עם הקודש הלוחם בטבע. לחמנו בטבע ויצאנו בנצחון, הטבע המגושם עשה אותנו לבעלי מומים, נגע בכף ירכנו, אבל השמש הלא זרחה לנו לרפאותנו מצלעתנו. היהדות של העבר, ממצרים ועד הנה, מלחמה ארוכה היא נגד הטבע, בצדו הכעור, של הטבע האנושי הכללי, אפילו טבע האומה וטבעו של כל יחיד. לחמנו בטבע כדי לנצחו כדי לרדותו בתוך ביתו, הוא נכנע בפנינו, העולמות הולכים ומתבססים, בעצם עומק הטבע תביעה גדולה מתגברת לקדושה ולטהרה, לעדינות נפש, ולזכוך החיים, אליהו בא לבשר שלום ובנשמתה הפנימית של האומה זרם חיים של טבע מתפרץ, והוא הולך ומתקרב אל הקודש. זכירת יציאת מצרים הולכת ונעשית לזכירת יציאת שעבוד מלכיות ההולכת ומתקמת, והננו כולנו הולכים ומתקרבים אל הטבע והוא מתקרב אלינו, הולך הוא ונכבש לפנינו ודרישותיו הולכות ומתאמות עם דרישותינו האציליות ממקור הקודש. ורוח הצעיר התובע את ארצו, שפתו, חרותו וכבודו, ספרותו וכחו, רכושו, רגשותיו, נזרמים הם על-ידי שטף של טבע שבתוכיותו מלא הוא אש קודש.

רכד. יתפתח הישוב בארץ-ישראל, יבנה הבנין הלאומי, מתוכו יפוח רוח גדול, נשמת האומה תתעורר לתחיה, מעומק טבעה תכיר את כל מהותה, מעוצם כחה תכונן את סדרי חייה העצמיים: הרוח המיוחד של האומה יכונן אמונת ד' אלהי ישראל בעולם, ואין צריך לומר בקרבה פנימה. המורץ ודלדול הכח, השורר עכשיו, מונע הוא את גאון האומה מלהופיע בעולם, מעכב הוא את המהלך החי של המצות המעשיות וקשר האמונה האלהית אשר בתוכן מלהופיע בכל הדרו. אבל יתפרץ הכח הפנימי כהר פרצים והחיים הישראליים, מתוך הכרח פנימי ומתוך הכרח חופשית גם יחד, יעשו באותו הצביון הראוי להם, - והצביון הטבעי להם הוא אשר יביא את התשובה הגדולה, את התשובה מאהבה, בלא שום נפילה חמרנית, כי אם תשובה פנימית נובעת מעומק האמת שבאור החיים של הנשמה. אין להצטער כלל מזרמי הרוח הלאומי הטבעי ההולך וסואן. גם הקלקולים שהוא מקלקל במהלכו, סופם לבא לכלל בנין ותקון.

רכה. אופיה של הגאולה הבאה לפנינו, שראשית צעדיה הננו חשים ומרגישים, הוא בתוכיותה של כנסת-ישראל. מתפתחת היא האומה, בכל כחותיה, מגדלת היא את רוחה, את טבעה ואת עצמיותה, אינה מכרת עדיין את עומק הישות העליונה שהיא כל יסוד תקומתה. עינה לארץ, ולשמים עדנה לא תביט. היא אינה שבה עדיין

אל אישה הראשון בפועל, היא מעבדת את חייה בכחותיה הנמצאים בשרשי נשמתה. אמנם בלא קריאת שם, בלא מגמה מבוררת הכל הוא אור ד' וכבודו, אבל לא היא ולא העולם מכיר זה בבליטה, שם שמים לא שגור בפיה, אומץ וגבורה רודפת היא, אבל באמת הכל קודש ואלהי הוא. ורק בהגמר התוכן, בהעלות האומה למרום מצבה, אז יוחל אור אלהי נקרא בשם המפורש להגלות, יגלה ויראה, שכל מה שהאיר וכל מה שיאיר, כל שחי וכל שיחיה בה, הכל אור אלהי עולם אלהי ישראל הוא, וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו, ושם העיר מיום ד' שמה. מצב הגאולה זהו יסוד החזון של הרזים, שכנסת-ישראל לא תשוב למקומה לעתיד כי אם קודשא בריך הוא וכל חייליו יבואו אליה, ויקימו אותה מן עפרא ביקר סגי, אשרי עין ראתה כל אלה, ולמשמע און ותקוה תשמח נפשנו. והמשך הזמן, העובר בין ההופעות המיוחדות המרוכזות בכנסת-ישראל, עד שיופיע אור תפארת ישראל, לדעת כי שם ד' נקרא עליה, הוא זמן חבלי משיח, שרק אמיץ אונים כרב יוסף היה אומר עליו ייתי ואזכה דאיטיב בטוא דכופתא דחמריה.

רכו. החלומות הגדולים יסוד העולם הם. המדרגות שונות הן. חולמים הם הנביאים, בחלום אדבר בו. חולמים הם המשוורים בהקיץ, חולמים בעלי המחשבה הגדולים לתקין העולם. חולמים אנו כולנו בשוב ד' את שיבת ציון. הגסות של החיים החברתיים, בהיותם שקועים רק בצדם החמרי, נוטלת את אור החלום מן העולם, את זהר ההרחבה שלו, את עליתו העליונה, מהמציאות הקודרת, עד שהעולם מפרפר במכאובים מתוך עקיצותיה הארסיות של המציאות, חסרת זהר החלום. רק המכאובים הם יסורי אהבה, הם ימרקו את העולם, יבררו לו, כמה גדולה היא הטעות של המתפארים במציאות הלוקיה, בעת אשר רק החלום החפשי, המורד במציאות וגבוליה, הוא הוא באמת האמת היותר הויתית של המציאות. ואז שב חזון החלום והיה למחזה ברור. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות, ותמונת ד' יביט.

רכז. ההשכלה החפשית באמת, המשוחררת מכל כבלי הדמיון הכוזב שטמטום הלב גורם לו, מערכת היא תמיד את הערך הכללי ביחשי הפרט. האדם הפרטי אבר הוא מהכלל כולו, ובערך יותר מתרחב - מההווה כולה. בתיקונו המוסרי של אדם יחידי, לא הוא לבדו מתעלה, כ"א המציאות כולה מתעלה עמו. לחשוב פחות מזה אי אפשר. רק טמטום הלב הוא יוכל לגרום, שערך חשבוננו של עולם כזה לא יוחש מפני גודל בהירות האמת שבו, שהוא מטשטש את העינים החלשות.

רכח. כמה דקדוק הפרטים ההלכותיים והפלפול מעכירים לפעמים את רוחי השואף לגדולות ולכללות. ומ"מ צריך אני להתגבר ולהכשיר את עצמי הכשרה הגונה, שאהיה ראוי ג"כ לבירור הלכה, ולפעמים גם לפלפולים רגילים, כי סוף כל סוף לא ישנה אדם ממנהג המקום, וממדתד"א היא שלא להיות ער בין הישנים ולא ישן בין הערים. וכשמקבלים איזה הגבלה מצד מדת ד"א, באה ההרחבה הרוחנית אל הנפש מצד הרעיון הגדול האצור בכלל מדת דרך ארץ, המתקן את התרבות הכללית של הבריות.

רכט. מטבעי אני נתבע לעשות כל הדברים לשם פעלם ולדבר במ לשמן. וכל מיני הפניות, ופגמי המחשבות והרצונות, הנם אצלי רק צדדים חיצוניים, שאם אתחזק באמונה גדולה בסגולת אור נשמתי, המאוחדת עם

ענוה טהורה, אז אנצח את הכל, ואור ד' יאיר עלי בבהירות והרחבה, ואוכל לדבר דברי אמת בלא שום פחד ובלא שום משוא פנים בעולם.

רל. כשמזדמן הדבר, ומתוך החשק להיות מאחז בדרגה עליונה אידיאלית ברצונו ובציור הכרתו, המדרגות הרגילות משתמטות ממנו, ונעשה שבור והרוס מאין תורה, מאין מוסר, מאין שלוה, מאין שמחה, מאין מעשים טובים, והוא בכ"ז עוסק בתפילה, מבקש מיוצרו כל צרכיו הגשמיים והרוחניים, צרכי עצמו וצרכי אחרים, מתפתח ע"י זה חוש האמונה בגדלו, וההכרה האלהית, שהיא אור העולם והחיים הולכת ומתגברת בקרבו, וסוף סוף יבא לאותה המדה העליונה של - ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

רלא. ת"ח מארין דרזין, הקב"ה נותן להם כח גדול בנפש הבהמית שלהם, כדי שיצטרכו דוקא אותה האש העליונה של רזי תורה כדי לזככה, וממילא כחה אחר הזיכוך הוא חזק הרבה יותר, כמו שבעולם בכלל ישנם בהמות חזקות הרבה מהאדם. ומזה בא ההכרח לת"ח, שאור ד' הרזי קרוב ללכבם, שלא יעזבו את דרכם להסתפק בפשטין דאורייתא, כי להם עומד הדבר בסכנה נפשית, שלא תזוכך נפשם הבהמית ע"י אותו האור הפושר לעומת עזותה של נפש הבהמית אשר להם.

רלב. בעלי הפנימיות, מתוך עומק יסוד התורה הם יונקים. מחדשים הם את האורותיהם מתוך עצמיות הארתה של נשמת התורה, וקשה להם מאד לפרט את הענפים מתוך ההתגלמות החיצונית שלהם, שהם באים ממדרשי המילים, בלא שאיבה של תוכן חיים כלליים. רק כשהם דולים מבארות העמוקים, מתברכים על ידם הענפים מאליהם.

רלג. קשה לי מאד לעסוק בעניני הלכה לבד, וכן בעניני אגדה לבד, בעניני נגלה לבד ובעניני נסתר לבד. כמו כן קשה לי לנטות ברעיון בדרך אמונה פשוטה לבד, או בדרך מחקר והגיון לבד, וכן בתכונת ההתבודדות לבד, ובתכונת הרעות והחברותיות לבד כי כל הזרמים שולטים בי, האמונה והחקירה, הלאומיות והמוסר, ההלכה וההגדה, הנגלה והנסתר, הבקורת והשירה את הכל אני מוכרח לספוג, ומתוך האחדות של המרומים העליונים, אני הולך וצועד לדבקה בד' באמת, ולהעלות את אור קודש של כנסת ישראל, ברעיון ובמעשה, למקור חייה. הנני חולם חלומות של גדולי גדולות, לשחקים אני מרקיע. מעצור אין לרוח דמיוני, ולשאיפתי הקבועה באושר ובטוב, בטוהר ובקודש, אני משתוקק תמיד להתדבק. הטבעיות הטהורה של היצור, של האומה, של האיש, של השעה, של הנצח, ומה שמקיף אותה, ומה שממלא את כל תוכן חייה, היא משוש חיי. כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יהלל פי. גדול ד' ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר. אבא בגבורות ד' אשמיע כל תהילתו. אודך על כי נוראות נפלאותי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד.

רלד. נחלים גדולים משתפכים בלבבי. מעינות גדולים רחבי ידים נפתחים לפני. התורה, המצות ואורותיהם, הולכים ומזריחים עלי את זוהר קויהם. אשרי חלקי, כי אמונה גדולה, אמונת אל חי העולמים, אל אלהי ישראל, אלהי עולם ד', היא חלקי וחבל נחלתי, גורלי וכוסי, ישעי וחפצי. הכל מצטייר לפני בשיטה שלמה

ומבהקת. שפתי קצרה ועיפה מגלות על ידה גם קצה קצתה מרעננות אור החיים הרוחניים, הממלאים את כל קרבי. כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך. ואני אשר עוזך, ארנן לבוקר חסדיך.

רלה. מלא שמחה אני, מלא גדולה, מלא שפלות, מלא מרירות, מלא נועם, מלא עונג, מלא אהבה, מלא קנאה, מלא זעם, מלא חסד, מלא טוב לכל. אשרי אדם שומע לי. אשרי נותן לי את הערך הפנימי הראוי לי לפי חמדת סגולתי. הוא ירומם אף ינשא, ישוגב מכל עוני, יתקדש ויטהר, וד' אלהים עמו.

רלו. אמתת מהותי מתגלה ברגעי גדלותי. עצם צביוני מתבלט רק בעת עמידת נשמתי במלא שיעור קומתה. גאותי גאות ד' היא. מתגאה אני באלוהי עולם, גדלהעצה ורב העליליה, אשר לגדולתו אין חקר, גאות שחקים מאזרת אותי גדולה. שפלתי עדי ארץ. עני ונכה רוח אני. סובל אני בקרבי את מכאובי העולם וכל ענותיו, ודלות דליו המדוכדכים, אסירי העוני המיואשים מכל תוחלת, המלאים ארסי מרורים במעמקי לבם הפצוע. חבר אני למרי נפש, מצטער אני בצער נשמתם. הם עומדים להושע תשועת עולמים. אור ד' עליהם יופיע, ובשמו תרום קרנם.

רלו. הנני צריך לשחרר את ספרותי מכבליה. מפני מה איני יכול לכתוב את עומק רעיונותי בדרך ישרה, בלא סיבוך, בלא הרכבה יתירה, כ"א דברים כמשמעם, להגלימם כפי סדר יצירתם? זהו סוד מסותר, נעו מעגלותיה של אורח החיים, וטלטל הקב"ה שביליה של תורה. מניעות גדולות עומדות נגד כל התגלות רוחנית עליונה, שלא תופיע בכל הרחבתה. אין העולם כדאי לאורה יתירה. אבל אנו חייבים ללחום עם המניעות. עומק החסד ינצח את הכל, ערפלי המחשכים יסורו, ינוסו הצללים, וכבוד ד' ואורו יופיע. כהניך ילבשו צדק וחסדיך רנן ירננו. עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר. אורך בעמים אלהים, אזמך בלאומים. כי גדול עד שמים חסדיך, ואמונתך עד שחקים. על כן אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, לעשות רצונך אלוהי חפצתי ותורתך בתוך מעי. בשרתי צדק בקהל רב, שפתי לא אכלא, ד' אתה ידעת.

רלח. כל הצדקות וכל הרשעות, כל האמתיות וכל השקרים, כל הטובות וכל הרעות, מצטרפות הכל לאגודה אחת, גדולה ונפלאה, שהטוב העליון של היצירה זורח על גבי כולם. אשרי אדם מעמיק בעומק הקפת הכללות, הוא ימצא נועם בכל מר, טוהר בכל טומאה, אמת בכל שקר, צדק בכל רשע, ויכוף את כל רע וכל רשע, כל שקר וכל כיעור, להיות מתהפך לאופי האמת והצדק, האור והטוב. על הפרטים של כללים גדולים הללו כל תורת המוסר העליונה מיוסדת היא. והצורך שי התגלות האלהות בדרכי החיים הוא בא בעיקרו מפני הסתר המפליא שהטובה המסולאה גנוזה בתוכו, אשר רק ברצון ד' ומתגלה תוכל דרך אורה זו להגלות, ולהסתמן בכל מפעל בחיים, נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי.

רלט. שבים אנו אל מושגי הטבע גם במובן הרוחני, וזוהי תפארתנו. הרוחניות, המוסר, השקיקה האלהית, כשהיא מוכרחת בתור חטיבה טבעית, הרי היא מארגנת את האדם העולם והחיים במערכה של אושר עליון נשגב אידיאלי, והעולם הולך ומתתקן במלכות שדי. מי זה לא ישתוקק לזה, שיהיה הטוב והצדק טבע קנוי בכל

נפש, ומי זה לא ישאף, שהוד החיים העליונים בהוד רוחניותם ושיגוב מציאותם יהיו מאוגדים בעוצם הטבעיות שלנו. מי לא ידע שנצחון הטוב והחיים על הרע והמות הוא מאוחז בהקביעות של הטוב והחיים בתוכיות הטבע המסודרת האיתנה. ובתוך המושג של הטבע מבינים אנו כבר, מה היא העבודה האלהית, מה היא חובתה של תורה בקיומה ותלמודה, עד כמה העולם צריך מזון ופרנסה רוחנית, כדי להתקיים באופיו, כדי שהאידיאליות תעמד בו בראש.

רמ. אנחנו נקח מן הטבע את העז שלה, את איתניותה, את הסדר המדויק שלה, את התמדתה ושקידתה, את מתיונה, ואת העמדה הבטוחה המתגלה בחזיונותיה לגבי עצמה. אבל נשתחרר מעורונה, מפראותה, מהכרחותה העבודתית, משלילת כונתה, וחסרון אידיאליותה, והננו אז הולכים קוממיות, צועדים על במתי ארץ, נוחלים נחלה בלי מצרים, לובשים עז והדר, ושוחקים ליום אחרון.

רמא. לשוב אל התורה המעשית כולה בחיבוב כל פרטיה ולימודיה ואפילו פלפוליה, אפשר יחד עם התרבות העליונה, ע"י הופעה גדולה רוחנית שירתית, שמוצאת פלגים יבלי מים חיים רוחניים, ציוריים, אידיאליים, גם בכל המקומות היבשים של החוקים ודקדוקי פלפוליהם. השירה מתפשטת על הכל, והרעיון הציורי, שמעבר מזה הרי הוא כחלום של הזיה, הוא מעבר השני המיטב שביצירות הרוח היותר נשגבים.

רמב. אע"פ שכל העולם כולו, וכל המחשבות וההרגשות כולם מלאים הם אור ד' וקודש של החיים העליונים, אצל ישרי לב המתענגים על נועם ד' ומבקרים בהיכלו תמיד, מ"מ מעין האורה היסודית הרי הוא גנוז בתורה, וכשהולך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, אף על פי שאינו ממש מתחייב בנפשו, אם כבר עלה למדרגת ההסתכלות האלהית, מכל מקום מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. כי סוף כל סוף מכל העולם אור חיים זורח הוא, אבל מן התורה שופע אור חיים דחיים, ואין עוזבים קדושה חמורה מקורית ותופסים במקומה קדושה קלה מעותקת.

רמג. מתירא הוא האדם האלילי מפני האמונה הגדולה באלהים, מפני גודל האיכות הנשמית שבפליאתה והדר גאוונה. חושב הוא שיבולע כולו ויכחד באש הגדולה הזאת של גאות אין סוף, ובורח הוא בנקיקי סלעים, של תאוות חומריות, של בילויי זמנים בהוללות, ושל כל עסקי החיים הצריכים ושאינם צריכים, כדי להסתר מהאור הגדול של השיגוב האלהי המעור את עיניו. אבל לא יועיל בכל מנוסתו. האור המלא כל חודר הוא וחודר, ממלא הוא קרב וכליות, ודורש הוא דוקא את ההסתגלות אליו, לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו. ותוכני החיים של הכלל ושל הפרט, שע"פ ההסתגלות להחיים הספוגים מהאורה של המחשבה, העזויות, הבטחה והעמדה, הרעננות והתפארת, שבתוכן העליון של הוד אלהים עליון, הם ממלאים את כל הככר הרוחני אשר לישראל, ומפטמים בריח בשמיהם גם את כל המרחביים הגשמיים שלהם. כל הנותר בציון והנשאר בירושלם קדוש יאמר לו, כל הכתוב לחיים בירושלים.

רמד. יצירתי זורמת כמעניי מים, מכה גלים היא, תוססת תמיד, מזלת פלגים יבלי מים, גאון נשמתי בקרבי תמיד חי ופועל. השקפתי המלאה אור קודש, מתרחבת היא והולכת. הנני קרוא לאומץ ולגבורה, ולחזק ולאמץ לב כל נחשלים. תפילתי ממקור נשמתי היא הולכת, גדולה היא ומלאה גאות ד'.

רמה. נקודה קטנה, שממנה נמשך קו דק מאד, הוא מבדיל בין רצון עדין וקדוש, ובין גס ועכור. הציור השכלי, המרופד בהרגשה מוסרית, שיש בו ג"כ מניות של התלהבות אשר לגבורה, הוא מעדן את הרצון. לפעמים מתחיל רצון שפל, עכור וגס, להתהוות, והוא עולה ע"י מה שמתקשר בו הציור השכלי המוסרי, עד שמתהפך הוא בעצמו לרצון קדוש ועדין, והרי הניצוצות עולות מתהומא תתאה לרום מעלה. ולפעמים רצון עדין מתחיל בגילוייו, ומתעכר הוא בדרך הילוכו מדי פגשו ברצון גס ומכוער, שהוא סוחר אותו אחריו, והרי הוא הולך ונפגם, עד שיורד לדיוטא התחתונה, והרי הניצוצות הקדושים יורדים, נופלים אל הקליפה, ומעומק שאול הם משועים ודורשים את תיקונם.

רמו. מי שהוא צריך להיות יונק ממקור עליון איננו יכול לינק ממקור תחתון. המוסר הפשוט לא יעמד אצל המוכשרים להסתכלות עליונה, כי אם כשיהיו עסוקים בעיון וסדר חיים המתאים למדתם, הם מוכרחים להביא לחמם דוקא ממרחק, וממקום הקרוב והקטן לא ינתן להם מזון רוחני.

רמוז. החושב העומד על עמדתו העצמית, מחויב הוא לשכלל את עולמו הפנימי בכל ענפיו ופרטיו. והעבודה הזאת אין לה קצבה, וכל ימיו הוא קרוא להוסיף לקח ושכלול שי חיים מדעיים ומוסריים. כל הדברים הכלליים, שהם משוטטים בעולם הדעות והרגשות, מוכרחים לקבל אצלו צורה פרטית מחוטבת בפני עצמה, ועם זה מתמזגת היא יפה עם הצורות הרוחניות והמעשיות של הכלל כולו.

רמח. האנשים הרוחניים מוכרחים להיות שומרים תמיד על הלך נפשם הפנימית, רגש של טובה כשמתלהב אצלם יש לו עסק עם צורך נפשי קבוע, שהוא בא אליהם מעולם מסודר, מלא חיים ורזי טוהר. לפעמים צריכה הנטיה להיות נשקלת בפלס השכל, ולפעמים מתגברת היא על כל משקל. יש מין הכרה פנימית, שמבררת לאדם בירור גמור, שנשמתו במלא אורה מתגלה אליו, והיא חסינה ומלאה אמת, יותר מכל שכל מדוד ושקול.

רמט. כשאין האדם יכול להכנס בעולם של שום מדע, של שום מוסר מוקצב, של שום תוכן כתוב, ולבו עלז בקרבו עליזה רוחנית, ואהבה אצילית ממלאה את כל קרביו, הרי אור הקודש שממעל לכל תורה וכל שם אלהי מתפשט בקרבו, והרי הוא הולך ומתעלה על במתי ארץ, נוחל נחלת יעקב בלי מצרים, וקדושה קבועה מעטרותו, שהיא נותנת את לשד חייה, המתגלה בעת הירידה והתיקונים המוגבלים, שחיי החברה וחיי הטבע הגופני גורמים לתביעתם. ואז זה החפשי, המלא חירות, מתמלא רוח ד' של עבד נאמן, שכליל תפארת בראשו.

רנ. עינוי גדול יש לנכנס מתוך הרחבה גדולה של עיונים טהורים, ממוזגים ברגש ושירה כלילת תפארת, אל תוך הקצובות ההלכותיות, שהן שחורות כעורב. אע"פ שזהו יפיו ועוזו קדשו, למשול בעולם המלא מחשכים, זוהמות, ותסיסות מהומיות. אבל בעל הנשמה, המפוארת בהדר קדשה, הוא מרגיש את ענותו הנוראה, את כל חבלי המאסר, בעת יציאה מתלמוד אל תלמוד. והוא צריך תמיד עצה והדרכה נכונה, איך לרפד את היצוע של התוכנים המעשיים לפרטיהם הקשים ברפידות רכות, מלאות יפעה של עדינות החיים. והדר הקודש הנוצץ בהוד החופש והטהור השמימי, כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהור.

רנא. התפילות הפסולות, שלא בכונה או בכונה פסולה, הרי הן פוגמות את כסא הכבוד שאוצר הנשמות שמה אחוז. הרעיון והרגש האלהי בטהרתו, מוסיף הוא זיקוק אל העולם, המוסר מתרחב, הטהרה הרעיונית מתאדרת, והרצון להתרומם לטוב עליון, מתגדל. אבל התפילות הפסולות מחוקקות בתוך ציורי הקודש ציורים מטושטשים, והמחשבה של קודש ואמונה נפגמת. פועלת היא על החיים ההיפוך ממה שהאורה האלהית צריכה לפעול, ומאבדת את הנועם של האורה אשר לקדושה, ושם שמים מתחלל. וע"האחיזה הרוחנית שהנשמות אחוזות אלו באלו, והאריגה הרוחנית בכללותה, שהיא כים אור גדול שגליו דוחים ומביאים זה את זה לידי פעולה וזעזוע, היא מתבלבלת, והחיים האציליים הולכים ונכשלים, ויסוד התפילה העומד ברומו של עולם הולך ומזדלזל, ובני אדם צועקין ואינם נענים. עד אשר יופיע אור גדול שישים את המחשכים לנגוהות, ומאופל ומחשך עיני עורים תראינה.

רנב. השורש הרוחני החזק, המלא רעננות של חיים ומציאות, הוא שולח ממנו ענפים וענפי ענפים לאין תכלית. ולפעמים כשהנשמה עיפה מריבוי הענפים, הרי היא מוכרחת להאחז בשורש במקורו, וכחה מתחדש. והיא שבה אח"כ להתעלס עם הענפים כולם בפנים חדשות, ומפריחה עוד הרבה ענפים וציצים ופרחים, מה שמקדם לא היתה היכולת מגיעה להוציאם לאור העולם. וזהו היסוד, שהרזיות העליונות מחזקת את יסוד הויות דאביי ורבא, והאידיאליות המוסרית את העולם הטכני והחברותי.

רנג. לפעמים מתוך גדלות רוחנית מתחזקות גם כן המדות הרעות, ומתבלט הדבר בלעיגה וביזוי לחברים, כשיש איזה טינא בלב ביחוד עליהם. אף על פי שלכאורה התביעה הלבית דורשת הרחבה זו, ולפעמים יש מקום לצדד גם כן שאין בביזוי ההוא משום לשון הרע והתכבדות בקלון חברו, שאין הכונה להרע כי אם להרחיב את אופיו הפנימי, שהוא בעיקרו קודש, בכל זאת הזהירות מזה היא יפה, והרי זה בכלל אל תאמר אשלמה רע, קוה לד' וישע לך. כשמזדמן לצדיק נפילה מוסרית, אל יחת, ויעלה למקומו העליון במחשבת קדושתו. ביחוד אל יבהל מפני חטאת האדם בנוגע בין אדם לחברו, בעניני כבוד, והתכבדות בקלון חברו, שלפעמים יש בהם קורטוב של טוב, מפני גדולת הנשמה, אלא שצריכים לזקקה בתשובה מאהבה, ולשוב תמיד לגבורה של ענוה, של אהבת רעים, וזהירות בכבוד הבריות.

רנד. באים אורות הקודש, על ידי לימוד התורה, על ידי הגיון חכמה, על ידי קיום המצות, על ידי הדרכות המוסר והמדות הטובות, כל אחד מסוג מיוחד, מגוון מיוחד, והם מתרכבים בתוך הנשמה העסוקה בהם,

מרוממים הם את ערכה, מוסיפים לה חיים עצמיים מקוריים. והוספה זו ספוגה היא מכל היש הרוחני, שהיש הגשמי והמעשי כלול כבר בתוכו, כלול הוא מכל המצוי, ומשביע ומרוה את הנשמה ומטעימה מכל, והיא באיתניותה חוזרת היא ומשפיעה ממקור חילה הפנימי אל הכל. והאורות הרוחניים בעצמם, שמהם באו תוספות החיים הללו אליה, חוזרים ומאירים באור יקר, באור נהדר ונערב, מלא נגוהות, מלא תעצומה, וברכת שדי מתגדלת ועולה כפורחת. אשרי האיש הגורם ברכת עולמים זאת בכל מעשיו ודרכיו, זהו איתן העולם.

רנה. הצד היותר חלוש מן האורה העליונה של ההופעות האלהיות, מתגלה ע"י העולם הסביבי בתוכנו. הולכים אנו מחיל אל חיל, מאור כהה לאור בהיר ממנו, והליכתנו איטית היא ברובה, אלא שלפעמים נהיה מתוקפים בהופעה של דליגה פתאומית, ואור גדול של רצון אדיר ושל הכרה בולטת ישפך עלינו בפתע, והננו מוצאים עצמנו אז מלאים גודל ואושר.

רנו. הולכת היא שפעתה של הנשמה העליונה - תמציתה המזהירה של הישות המושכלת מלאת החיל והחוסן - ומתגברת בחיים, בחיי הרוח ובחיי הנפש והבשר, ושפעה זו אורה ויפעה לה, חן ותפארת בקרבה, אור פנים ולשד חיים שקויית שמחה ועדנה היא מלאה. כשהדיבור הרע פרץ גבוליו, כשכח הזוהמא הבשרית והצד העכור שבחיי הרוח שלח את ארסו והרחיב את ענפיו, אין השפעתה של הנשמה העליונה מתגלה, ושמירת החן והתמימות של הדר החיים מסתלקת, ותכונות של חשכת פנים, של כיעורים, אפילו גופניים, באה ומתגלה. אלה הם תולדות הנגעים המאלמים את הנשמה ומונעים ממנה את כח השפעתה. ובהגיע תור הכח המשפיע בהגלותו, וחפץ הדיבור של הקודש פועם בלב, מהלכי החיים מחייבים אותו העולם הרוס הוא ושבור, הולכי דרכי תוהו מתרבים, וגופים מתדלדלים ונשמות נאבדות, דורות מתרסקים בלחץ החיים המזוהמים והעולם נחשך, והנשמה דופקת על הלבבות המסוגלים - שפכו רוח, דברו צדק. ואיזה כח חוזר ממפלי הגויה, משאון חיי השוק בא וטופח על הפה, סוגר את הצינור המלולי, והרוח ההולך להחיות נעצר. נפגמת הנשמה בכח חוזר זה, והיא מאספת אליה את אורותיה, ומתחתית מתחיל לשרור חושך ואפלה מנודח, וזיו החיים מסתלק, וההוד נהפך לדוה וכל פנים לירקון. וזוהי ג"כ סבת הנגעים, כשהעולם כולו הגשמי והרוחני, עומד באמתת משקלו, כשהבנין בכללותו מתרועע, אין סימני חיים הללו מתגלים בכל תוקפם, ומ"מ לא יעלמו כליל מפקוחי העינים, אשר עדנת הבשר, העשויה למרות תנאי הנשמה המנצחת על פסגת החיים, לא תחוץ בעד הבטתם החודרת.

רנו. אש קודש היוקדת בלבבי, תשוקתי הבוערת באין הפסק בפנימיותה לאל חי, צריכה להיות מוכרת ממני לכשרון גדול ואדיר, והנני מחויב לכבד הארה קדושה זו, המופיעה תמיד עלי והולכת ומתגברת לעתים, הכל לפי רוב המעשה והתלמוד, ולפי רוב העמקת המחשבה, שחרור הדעת ובריאות הגוף, ושמחת הלב התלוי בכל אלה.

רנח. רואה אני נשמות בגדולתן ובקטנותן, איך הן עומדות במלא צביון, מלאי אור, בהוד ויפעת עולמים, ואיך הן קטנות, כהות וחשכות, נוגות וחלושות, ואיך הן נגאלות משחת ע"י הארת חסד עליונה של כח גדול

ואדיר, המתעורר ע"י תפילת ישרים, הממלא כל העולם טל חיים וברכה. ואם אני מדבר דברים עליונים ופחד עובר על כל עצמותי, לא אבהל, כי אדע כי ד' לי, מה יעשה בשר לי.

רנט. לא לחנם נטע בי אלוה כל הנפשות את התשוקה התדירית לכל נסתר, לכל נאצל ונשגב, ולא לחנם הביאני לארץ ישראל, ולא לחנם יצר בי רוח אומץ וטוהר פנימי אע"פ שהנני מוקף חולשות וכשלונות לאין מספר, הרבה מאד, יותר מכל ההמון וכל בני תורה הרגילים, ואולי גם יותר מכל בני המעלה עדיני הרוח והמרגישים רחשי הנשמה, כל אלה נטעו בקרבי כדי להשתמש בהם להאיר לעולם, ליצור ספרות מלאה אור וזי תורה פפולרית ושוה לכל נפש, מלאה שירה וגבורה, חמושה בשכל טוב ובבקורת נאמנה, להרים קרן לעם ד', ולתשועת עולם אשר החלה לזרוח לו בארץ ישראל.

רס. כשהנשמה משערת עד כמה איש ישראל מוכרח הוא קודם כל לדעת את תורת ישראל. ועד כמה כל החיים הרוחניים מוכרחים להיות מבוססים על יסודות מעשיים בחיי הציבור ובחיי היחיד, מתעוררת תשוקה גדולה ללמוד התורה המעשי, המורה את דרכי החיים, והתשוקה הרוחנית נלחמת היא על עמדתה, ואינה מניחה את התשוקה המעשית שתמשל היא ממשלה בלתי מוגבלת בסדרי הלמוד וארחות החיים והמחשבה. ומתוך ההתנגשות, של אלה שתי התשוקות הבוערות, יצא אור מבהיק, כולל בקרבו עושר ספון, קלוע משני הכחות יחדיו, הרוחני והמעשי. ומשניהם יבנו נשמות שוממות, ויתכונן עם עולם, ההולך לחדש את נעוריו, על ארץ מטעתו.

רסא. אין צדיקים עליונים יכולים לצמצם עצמם במבט מיוחד, מפני שהם רואים חסד ד' ואורו על כל פרוש, בכל מקום זרוע. מן הכל הם מעלים נצוצות קודש, אורות קדושים מלאים זיו של מעלה, כל שיחם קודש, כל תנועתם כח ד' היא, כל שרעפי לבם וזעזועי נפשם מלאים כבוד אל מלך הכבוד, אשר בשמו יגילון כל היום ובצדקתו ירומו.

רסב. הצד החיצון שבאמונה מתגלה בצורה נעלמה, ומ"מ אור ד' שוכן בה. מקומות נלעגים למראה עיני אדם ישנם בכל הטבע והמציאות, אבל אין הלעג בא כ"א מקוצר ראות, וממיעוט ההשגה של השיגוב שיש בכל דבר קטן וגדול יחד.

רסג. לא פחות ממה שהאמונה האלהית מתלבשת בתוארים רוויי דמיון פראי - מצד המציאות הממשית היורדת ונגלמת כשהיא באה להכרתינו - הרי היא מתלבשת ג"כ בתארים של מדות כאלה, שהמוסר החפשי מוצא בהם פגמים. והפגמים הללו בעצמם, הם מעלים אותנו לחשוב גבוה גבוה, ממעל לכל שדרה מוסרית מוגבלת, כמו שתוארי המציאות המגושמת מרימים אותנו ממעל לכל שלילה והגדרה.

רסד. האידיאליות היסודית שבחיי הרוח, מתבטאת ע"י קנאת אל קנא נגד עובדי ע"ז, שתראה כלפי בר, כצרות עין של איזה מלך אנכיי, כשמשותפים במלכותו איזה מסיג גבול. אבל המדע העליון, בשפעת רוח

הקודש יזכך את המושג, ויעמידנו על מרום הטוהר, של המציאות הממשית של האושר, אשר במחשבה הברורה עד האמת האלהית.

רסה. הנצחון על הרשעה שבעולם יהיה רק ע"י כח התורה, שמתעוררת ע"י תנוקות של בית רבן, כשהיא מושלת בתקופת הילדות, רק היא לבדה בנשמתן, שהיא אך היא הנה הטוב הגמור, המכריע את כל הרע לטוב.

רסו. האמונה האלהית וכל סגולותיה, צריכה היא להשתחרר מכל כבליה, להתפשט מכל קליפותיה, ולעמד חיה בזריחת אור קרניה, המאירים את כל העולמים מזיו הדרם.

רסז. מי יוכל לעצור את אור האהבה האלהית העליונה ההולכת ומפעמת בלבם של שרידים, חסידי קדש, ישרי לבב, כרוח צח מלא נעם בשמי עדן, ועם זה סוער והומה כהמית ים לגליו, תסער הנשמה מרוב רחבת תענוג זיו נועם עליון. וחשק עדני עדנים זה מגדיל ומרחיב את כל התכונות הרוחניות והמדות הנפשיות, וכל נשמה מתקדשת, וכל אשר לו רק מגע רחוק לאור זיו נשמות קדש של גבורי אל אלו, הרי זה מתעלה. כלהתורה, המוסר, המצוה, המעשה והתלמוד הם באים לפנות את מכשולי הדרכים, שתוכל אהבת עולמי עולמים זאת להתפשט, להתרחב על כל ככרי החיים, על כל מרחביהם. וענפיהם הרבים של שרשי אהבת קדשי קדשים אלה הם כל מדות טובות וישרות, פרטיות וכלליות, אישיות וחברותיות, עד כדי שפיטת תבל בצדק ולאומים במישרים.

רסח. השכל הבריא המקורי בטבעו הוא מורכב בהרכבה מזגית, מיסודות השכל והרגש. השכל ההכרי שבו נותן לו את היסוד המזין, והרגש המפותח בקרבו נותן לו את היסוד המענג. וכל העוסק בתורה לשמה מתברך באחדותם הגמורה ותמימותם השלמה של השכל והרגש, בצורה כזאת שכל אחד מרחיב את גבול חברו, והנם רעין דלא מתפרשין.

רסט. האחדות המגולה של העולם המוסרי, הרוחני והשכלי, עם העולם החמרי, המעשי, הטכני והחברותי, מתבטאת בעולם ע"י ישראל. וסגולתה של ארץ ישראל היא לכוון בעולם גילוי אחדות זו, הנותנת פנים חדשות לכל התרבות האנושית, לכל תפקידיה. ערך הדיבור, המיוחד לישראל, שברכתם ברכה וקללתם קללה, הוא מכוון על יסוד גילוי חדש דנא, אשר מוכרח הוא להפליא את כל העולם בחידושו, ולהוציא את האמרה רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, מכל עם ולשון, בהגלות סגולת התחיה הישראלית בארץ ישראל בכליל תפארתה.

רע. גבורה רוחנית היא, להבדיל את העולם המיוחד ביחוד הרוחני במהלך הדיעות וההרגשות, מכל מה שהוא נראה כסותר אותו בעולם הכללי. אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי.

רעא. מתוך שהתורה נובעת היא לכל פרטיה ממקור הרוחני העשיר והאיתן של כל העולמים כולם, הלומד אותה לשמה, מתאגד ומתממם עם כל החי והטהור היש בכל מלא עולמים, וחיי עולם, חיי קודש נצחיים, הולכים ונמשכים עליו, ומברכתו הכל מתברך, ומעילוי הכל מתעלה, והרי הוא הולך ומשתחרר מהכבלים של ההשתעבדות הגבוליים של השכל האנושי, ושל הלקותות המוסריות שהן נובעות מצמצומיו, ונעשה צדיק וחסיד ישר ונאמן.

רעב. אי אפשר לספרות ישראלית שתצליח בלא התקדשות הנשמות של הסופרים. כל סופר שאינו עמל לטהר את מדותיו, לזכך את מעשיו ואת רעיונותיו, עד שיהיה עולמו הפנימי בעצמו מלא אורה והשלמות הפנימית מורגשת בתוכו, יחד עם הדאגה להשלים את החסר ולהמלא ענוה ממוזגת בגבורה ושלות רוח עם התעוררות שכלית ורגשית חזקה להיטיב ולהשכיל את עצמו, וחפץ נשגב לעמוד ברום הטהרה והקדושה האצילית, כ"ז שאינו עומד במעמד כזה לא יוכל להקרא סופר באמת. רק הראשונים היו נקראים סופרים, מפני שהיו סופרים אותיות שבתורה, וספירת האותיות שבתורה העלתם למדרגה עליונה של טוהר רוח וגבורת נשמה, עד ששם סופרים היה נאה להם. ואם את הספרות הישראלית אנו חפצים להחיות צריכים אנו ללכת בדרך הקודש הזאת, לבא מן הקדושה אל הספרות, והיה שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה - והלכו גאולים.

רעג. גדולה היא תביעתנו הגופנית, גוף בריא אנחנו צריכים, התעסקנו הרבה בנפשיות, שכחנו את קדושת הגוף, זנחנו את הבריאות והגבורה הגופנית, שכחנו שיש לנו בשר קודש, לא פחות ממה שיש לנו רוח הקודש. עזבנו את החיים המעשים, ואת התבררות החושים ואת הקשור עם המציאות הגופנית המוחשי, מפני יראה נפולה, מפני חוסר אמונה בקדושת הארץ, אמונת זה סדר זרעים, שמאמין בחי העולמים וזורע. כל תשובתנו תעלה בידנו רק אם תהיה עם כל הוד רוחניותה, גם תשובה גשמית יוצרת דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיתנים, רוח לזהט זורח על שרירים חזקים. בגבורת הבשר תאיר הנשמה הנחלשת, תחיית המתים בגויות.

רעד. כשעם הקודש יהיה בריא וחזק בגופו, תתגבר ותתחזק הקדושה בעולם. כשילדי ישראל יהיו חזקים, בריאים ומוצקים, יהיה אור העולם קדוש וטהור. כל תוכן גשמי של צדיקים מעלה את העולם כולו ברוחניותו. ואין צדיק בעולם, שיגיע לקרסוליה של כנסת ישראל כולה. ומובן בזה, שהבריאות והיתרון הגשמי של כללות ישראל זהו היסוד לאור העולם, לקודש העולם, לגילוי האלהות בעולם, לטהרת המדות, לרוממות הצדק והופעת המוסר בנצחוננו בעולם. ביחש לחבורו של כל יחיד עם כללות האומה, כל אחד מישראל הוא צדיק וקדוש. כל דבר גשמי ישראלי הוא מוכן לקדושה ואצילות עליונה. פיתוח אומץ הגופני שבישראל יוציא מן הכח אל הפועל אימוצי נשמה נפלאים, ואורה העליון של תורה ימצא את הבסיס האיתן הראוי לו, ויקומו לנו מאורי עולם, אנשי רוח אלהים, כבירי כח שרים עם אלהים ועם אנשים ויכולים להם.

רעה. ואפשר הדבר להרגיש את תנועות הנשמה, שבתהום תעלומתה, את קשורה אל אותם העולמות הנשגבים, שמהם היא יונקת את סוד חייה. את זיוה והדרה. וכל מה שהאדם מתקדש יותר, כל מה שמתרחק מן החטא. והוא נוטה אל הקדושה ואל האצילות, הנשמה יותר מתגלה עליו, ואורה שופע בכל קרביו, והוא נתבע מכל

עצמיותו להתייחד יותר ויותר במקור חייו. הגויה, וכל נטיותיה, הולכת היא ומתקדשת, נוטה היא אל היסוד הנשמתי. חושיה מתחדדים, ועם זה מתעלים, מתקדשים, ומתעדנים. הריח, ההקשבה, הראיה, הכל מתעלה, הכל מתבהר. הנשמה שואבת אורה ממקורי מרומיה, ומהמאור המקורי הזה היא משפעת אל הנפש החיה, אל כחות הגוף הרוחניים והגשמיים. הגבורה מתגדלת, הבטחון, אומץ הלב, ושקט הרוח, הולך הוא ומתפשט. והתשוקה לגדולות, של תום ויושר, של חיים ואור, של דעת ויפעה, הולכת ומתגדלת. והאדם הולך ומנצח את החיים נצחון אחר נצחון. הקנאה, התאוה. הכבוד וההון, היקרים כל כך אצל רוב בני האדם. נעשים בעיניו בזויים וזלים. ורוחו שוקק אל הטוהר, אל הטוב המוחלט, אל האמת המזהרת, אל הנצח בכל מלא הודו, אל אור ד', אל אלהי עולם.

רעו. כל מה שהנשמה מבהיקה ביותר, ע"י קדושת המעשה וטהרת הדעת והמדות, נרשמים ביותר רשמי המעשים והמדות בקרבה, והציוורים העדינים, היפים והנשגבים של עשות הטוב והישר, של התורה והמצוה, עושים עליה פתוחים נאים ונעלים מאד, המשביחים את ערכה לאין קץ. וציווריה המפותחים חיים הם בקרבה חיים שהולכים ושוטפים, הולכים ומתגדלים, הולכים ומתנשאים לגבהי שחקים, חיים מעסיקי עולמים ובונים, חיים שהקודש הוא יסוד הויתם, שהקליטה הסודית מעולפת ספירי המוסר הכללי, היא הולכת ופועלת בהם פעולה תדירה בלתי פוסקת.

רעו. כמו דור שלם, כן אדם יחידי ימצא עצמו לפעמים לואה ליאות גופנית, וממנה בא הוא לליאות רוחנית. ואם רוחני הוא בטבעו ומעמדו, יחשוב למלאות את החסרון הרוחני שלו ע"י הוספה רוחנית, והרי הוא אז כמוסיף תבן על המדורה. והליאות הרוחנית וכל מעקשיה הנגררים עמה, לא תעבור כ"א ע"י מנוחה גופנית הגונה, הגוררת אחריה תוספת כח גופני. שרק אחרי ההוספה ההגונה הגופנית, יחל כח הרוחני להתנוצץ במלא אורו, ועשר ידות ימצא במעמקי הגוף והבשר החי, אור וחיים, מוסר וקדושה, מצומדים עם גבורה, ענוה ושמחה וחדות חיים רעננה, וטוהר לב מלאה אהבה, והכרת ערך המצוה והחובה בבליטה שלמה תקיף את כל כחות החיים כולם, הגשמיים והרוחניים, ושלוה וסדר, וצפיה ישרה, ונועם עליון בבטחון פנימי, תתנוצץ בכל קרב וכליות, ולבי ובשרי ירננו אל אל חי.

רעו. מתכנסים הם לפעמים בתוך הלב כל יסורי העולם, כל עינויי הנשמות ועינויי הגופות. האדם אינו מוצא מנוח ללבבו. חפץ הוא בתיקונו של עולם, והעולם עומד לעומתו בכל כיעור וניוול, בכל עוצב ויגון קודר שלו. ונפשו בוכה במסתרים. מי ינוד לו, מי ינחמו? המציאות קשה מברזל, והיא מטפחת על פניו. מתכנס האדם בתוכיותו כחומט בקליפתו, ומנח אין. הומה אז מקרב נשמתו למקור הישע, למעין האושר וההרמוניה של כל היש. אל אלהים דלפה נפשי. כמים קרים על נפש עיפה באה שמועה טובה, ממקור חי העולמים.

רעו. מרחבים, מרחבים, מרחבי אל אותה נפשי. אל תסגרוני בשום כלוב, לא גשמי ולא רוחני. שטה היא נשמתי ברחבי שמים, לא יכילוה קירות לב ולא קירות מעשה, מוסר, הגיון ונימוס. ממעל לכל אלה שטה היא

ועפה, ממעל לכל אשר יקרא בכל שם, ממרום מכל עונג, מכל נועם ויופי, ממרום לכל נשגב ונאצל. חולת אהבה אני.

רפ. צמאתי צמאתי לאלהי כאיל על אפיקים. הוי מי ימלל כאבי, מי יהיה כינור לשירי יגוני, מי ישמיע קול מרירותי, צער ביטויי הרחב מרחבי כל ימים. צמאתי לאמת, לא להשגת האמת, הרי אני רוכב על שחקיו, הריני כולי בתוך האמת מובלע. הרי אני כולי מוכאב מצער הביטוי, איך זה אבטא את האמת הגדולה המלא את כל לבבי? מי יגלה לרבים, לעולמים, לברואים, למלא כל, לגוי ואדם יחד, את הזיקים מלאי אוצרות אור וחום, שהם אצורים בנשמתי פנימה. רואה אני אותם שלהבות עולות, בוקעות שמי שמי שמים, ומי יחוש, מי ימלל עזם, ואני איני גבור אל כאחד הגבורים אשר מלא עולמים מצאו בתוכם פנימה, ידע העולם את עשרם או לא ידע, הכל להם אחת - אלה עדרי הצאן ההולכים על שתי רגלים, מה יועילו אם ידעו מגובה איש ומה יזיקו בלא ידעם? הנני קשור עם העולם. החיים, האנשים, הנם חברי, חלקים רבים מנשמתי עמם משולבת, ובמה זה אוכל להאירם מאורי, כל אשר אדבר אינו אלא מכסה את זהרי, מעיב את אורי. גדול צערי וגדל מכאובי. הוי אלי, עזרה היה בצרתי, המצא לי מערכי לשון, תנה לי שפה וניבי שפתים, אספר במקהלות, אמתי - אמתך אלוהי.

רפא. מבקשות הן המחשבות, הרגשות וכל תוכני הנפש הפנימיים, מקום של התפשטות רחבה ומסודרת כפי הצורך של הדרכת נועמן, והן עורגות לאלהי חיים וצור ישען. מוצאות בעצמן גילתן ושמחת עוזן, כשהמחשבה הברה בדעת אלהים מסוקלת לפנייהן מכל מכשול, אז הן מוצאות עצמן בגן עדן. והמכשולים הם ארחות החיים. דרכי המדות, המעשים, השקפות העולם, הזיקוק אל הכלל, אל המוסר, אל היופי, אל כל הנשגב והעדין בחיים הפנימיים והחיצוניים, ותביעה זו של חירות עליונה כשהיא מתגברת, עריגה אלהית מוכרחת הדורשת בכל כח את תפקידה, היא היא המכרעת את כל החיים שלפניה ושל אחריה שילכו במסלולה.

רפב. כפי הטהרה הגופנית, במזג ומדות, שקיטת התאווה, וזיכוך החומר, ולפי האורה השכלית, הבאה מרוב תורה ודעת. מהרבה שימוש של חכמים, ומהרבה דעת העולם והחיים, כן יגדל כח הציור והדמיון בפעולתו, וכן תהיינה פעולותיו רצויות, שקולות וקרובות לערכים מתאימים, עד שיהיה קרוב אל השכל בבהירותו, ויהיה עולה עליו בעומק ההרגשה, ובחידור החיים שלו.

רפג. הדבר הנעלם מן האדם, הוא מה שלא יוכל למצא נתיב באפלתו. הרי מחזות הללו תוהו ובוהו הם לגביו, גם אם בעצמם הוד ויפעה מלאו. ותוהו זה ברית כרותה לו, שיהיה נשכח מן הלב. אלה הם הדורות אשר קומטו בלא עת, ונהר יוצק יסודם.

רפד. המשיגים הגדולים, שאין מעלתם פוסקת מלהיות צומחת תמיד בצמיחות חדשות, אינם מוצאים בעצמם מרגע, תלמידי חכמים אין להם מנוחה. וטרם שיעמדו על התוכן של העדר מנוחה זו, הרי הם מצטערים עליה,

והם מלאים יגון פנימי, ואי חפץ מורגש תמיד בקרבם, המונע אותם משמחת לב. אבל כאשר יתבררו להם יותר תוכני המהות העליונה שלהם. ידעו להבדיל בין חסרון המנוחה שלהם, שבא מתוך גדולה נשמתית, הבלתי פוסקת, מתוך ריכוש של קניני רוח כבירים חדשים בכל עת ורגע, ובין העדר מנוחה הבא מתוך מהומה של רשעות ושל בערות. ואז ידעו לשמח בחלקם. ולהחזיק במעוזם, ולעמוד תמיד על עמדם בעבודת הרוח התדירה, המחדשת להם בכל עת את ידידות נועמיה.

רפה. לפתח את הספרות בתוכני אמת וקודש מקוריים, צריכים בעלי המחשבה שהגיונותיהם נובעים ממקור הקודש, להרגיל עצמם בפירוט מחשבות. כי השטף הגדול שאור הקודש שוטף על הנשמה גורם, שהדברים שיסודם באצילות עליונה, באים סתומים, והדרישות הספרותיות אינן מתפרטות ומתוך כך העולם נשאר עומד ותוהה, מבלי דעת מה הוא התוכן שכל הוגי דעת קודש הללו מרצים לפניו. וכל ההשפעה נשארת לפי זה, רק על יסוד ההרגשה הפנימית, השרויה בתמותה אצל ההמון כולו, ועל יסוד המעוף השמימי של יחידי סגולה, אבל נעלם דבר מכל הקהל עד שיפורטו הדברים, טיף אחר טפה.

רפו. הוגי דיעות צריכים להרגיל עצמם להוציא מן הכח אל הפועל, בין בדיבור בין בכתיבה, מחשבות פשוטות. ולפעמים דוקא על ידן יבוטאו החידושים היותר נשגבים.

רפז. כמה פעמים מזדמן בעולם, שהדרכים שהאמת נודעת על ידם, הם עצמם אינם מתאימים להאמת, ודוקא הם הנם מובילים אל האמת. והרוצה להגביר את האמת בהדרכים מאבד הוא את האמת העצמית בעצמה, והיא נשארת רחוק ממנו, ונמצא שאמת כזאת המאבדת את האמת, הרי היא השקר היותר מוחלט. ומ"מ הדרך המוביל את האיש היחידי ואת הציבור הכללי לידי תיקונו, הוא שיבא למדריגה כזאת, שיוכל לעמוד על האמת המטרתית ע"י דרכים שהם כולם אמת כשהם לעצמן, ולא יחסר בהם קורטוב מן האור ומן החום של האמת המוחלטת.

רפת. ההשגה המתפרצת לעלות עד לחוץ לתחום הציור האנושי, מתשטשים אצלה ההבדלים שבין טוב לרע, בין טמא לטהור, ואף על פי שהדבר בא מרוב אור וקדושה עליונה, ששם באמת חוזר הכל לטוב וקודש, ואין שטן ואין פגע רע, אבל בתחום החיים המוגבלים שלנו הלא באמת רב מאד הרע והטמא, שהננו מוכרחים להיות שקועים בהכרת כיעורו ושנאתו, כשם שהננו חייבים להיות קשורים באהבת הטוב הטהור והקודש, והכרת כבודו ותפארתו. ועל כן בעלי מחשבה פורצת כזו הם מרגישים בקרבם עצבות קודרת בכל עת, כדוגמא של עצבון שעל חטא, הבא ממוסר כליות, מפני שחירות מחשבתם וקדושתה העליונה הרי היא באמת חוטאת, מצד הערכים המעשיים. והם שבים לאיתן מצב הנפש הקדושה, השמחה תמיד באור ה', על ידי מה שהם שואבים ממקור הקודש העליון לא רק את מצב של התרחבות הנפש והכללתה העליונה, אלא גם את מצב הדרך המוגבל, שהוא התוכן המיוחד למעבר החיים העליונים, אורח צדיקים, שהוא כאור נוגה, ההפך מדרך רשעים באפלה, שלא ידעו במה יכשלו. וכפי המדה ששתי התכונות מתאימות ביחד בנשמה, האורה העליונה, הצופה למרחוק לכלל הקליפה בפרי, והרע בטוב, ולהפך הכל לאור גדול, והאור התחתון, המאיר בכל חדרי לבב, לסור מרע,

ולשנא כל תועבת ד', ככה מתבסס הרוח, ואור הקודש עם נועמו ושמחתו בשלות ישרים חוזר להאיר, והנשמה מתרוממת, ונס יגון ואנחה.

רפט. אין צער בעולם שידמה לצער השקיקה אל הטוב המוחלט, אל הצמאון הנורא, המענה את הנשמה, להיות מוצא את עצמו מאושר באושר רוחני, מלוי בתוכיותו זוהר של יושר, של תמימות, של צדק, ושל הדבקות האלהית, המחוברת עם טהרה מכל חטא ועון. לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה.

רצ. כמה גדולה היא מלחמתי הפנימית, לבבי מלא עריגה רוחנית גבוהה ורחבה, חפץ אני שהנועם האלהי יתפשט תמיד בכל קרבי. לא מפני הנאת העונג שבו, כ"א מצד שכך צריך להיות, מצד שאך זהו המעמד של המציאות, משום שזה הוא תוכן החיים. והנני תמיד הומה, שואג בעצמיותי הפנימית, בקול גדול אור אלהים הבו לי, תענוג אל חי ושעשועו, גודל יפעת בקרת היכל מלך עולם, אל אלהי אבי, אשר בכל לבי הנני נתון לאהבתו. אשר פחדו ירוממני. ונשמתי הולכת היא ומתנשאת, מתעלה היא על כל השפלות, הקטנות והגבולים, שחיי הטבע, הגויה, הסביבה, וההסכמה מגבילים אותה, לוחצים אותה בצבתים, משימים אותה כולה בסד. והנה שטף חיובים בא, לימודים ודקדוקים לאין תכלית, סיבוכי רעיונות, והוצאת פלפולים מדייקנות של אותיות ותיבות, באה וסובבת את נשמתי הצחה, החפשית, הקלה ככרוב, הטהורה כעצם השמים, השוטפת כים של אור. ואני עוד לא באתי לזאת המדרגה, לסכות מראשית עד אחרית, להבין נועם שמועה, להרגיש מתק כל דקדוק, להיות צופה באור שבמחשכי עולם. והנני מלא מכאובים, ומצפה אני לישועה ואורה, לרוממות עליונה, להופעת דעה ונהרה ולהזלת טל של חיים, גם בתוך אלה הצנורות הצרים, אשר מהם אינק ואשבע. אתענג בנועם ד'. אכיר טוהר הרצון האידיאלי, רום חביון עז עליון, הממלא כל אות וקוץ, כל הויה ופלפול, ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי, ואשיחה בחוקיך.

רצא. כשאני מתאוה להגיד מילה, הרי כבר ירדה הרוחניות העליונה מראשית חביון עוזה, עד שבאה לדפוק בנימי רצוני, התגלם ההמון הרב של שרשי נשמות, ראשי ראשים של תעלומות, ויהיו לאותיות דופקים בצד התחתון של נשמתי, אותו הצד הקרוב לתוכן הגויה ומקושר בריכוזה, והנני נאלץ לדבר. מדבר אני מתוך אוצר החיים שלי והדברים שוטפים, פרים הרעיונות, מתפזרים הצלצולים, וקול בקול יפגש, הזרם העולה מתחתית הריכוז הגוייתי, מתאחד עם הזרם העולה ממרום שורש שרשי הנשמה, ואורות זרועים ממלאים אור עולם כל ככר הוייתי.

רצב. כל מדה טובה יש לה חסרונות הבאים עמה, וזו היא העבודה השלמה להוציא לאור עולם את המדות הטובות מנוקות מכל סיגי החסרונות שלהן.

רצג. רכות הלב, היא מדה טובה כשהיא לעצמה, וכשהיא באה במדה ושיעור מוגבל, מעדנת היא את רוח האדם. אבל כמה רעה מסבבת מדה זו, כשעוברת את גבולה האמיתי. הלב הרך ביותר מהמדה, אין לו רצון קבוע, ואינו יכול לשלוט בדעתו, לעמוד בפרץ ולשפט משפט אמת, מפני רכות דעתו. יראת שמים ויראת

חטא, כשהם בציורם מתמידים על רוח האדם בצביונם האירופי, הם גורמים את הרכרוך הלבבי שיתפשט יותר מדאי. וצריכין עצה ותחבולה איך להקים דור עובד מחומש בפרחי התחיה.

רצד. כל מה שלומדים בקדושה, מתעדן על ידו הרצון והשכל ביחד, והאורה האלהית באה ממקור העצמי של הנשמה, וממלאה את כל הוייתה, והחיים הרוחניים מתפשטים על כל קצות המהות, כדרך שמתפשט הדם במרוצתו לכל קצות הגוף. אבל כל לימוד חילוני, מכל מדע בעולם, אינו מחיה כי אם אותו החלק המיוחד שהוא מכוון אליו. וזהו יסוד ההבדל שבין קודש לחול מצד הכמותיות, לבד מההבדל, היותר נשגב באין ערוך, שמצד האיכותיות.

רצה. הליאות שמרגישים לפעמים ע"י שטף המדע, בא מצד שאין מניחים ריוח של התבוננות בין כל גילוי רוחני, לעכל יפה את ההופעה, בתבונה שכלית מנתחת, ובהתקבלות רצונית, מדותית, ומטשטשים בזה את גבולי האורים. כי הפסקות נתנו גם בתורה. לתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה, וקוח להדיוט הלמד מן ההדיוט. והוא הדין לכל לימוד תבוני, הבא מהתגלות הנשמה בהופעותיה. ההפסקה מכשירה את החיים, את המזג, המדות, החפץ והיחש הסביבתי, להסתגל לאותו הטוב ולאותה האמת הרוממה שבהופעה העליונה.

רצו. מתוך שהדור של עקבתא דמשיחא, שהוא דור התחיה, יש לו כשרון גדול להוציא הרבה כח חיים, רצון וסדר ממקורו, הרי הוא טרוד הרבה בהוצאת האורים מעצמיותו, ואינו יכול לפנות לכל האור המנוחל אשר הורישוהו אבות שבדורות שעברו. עד אשר ירומם את עצמו במעלה כל כך נשגבה, שההוצאה מן המקור עצמו תבא לו בלא טורח, רק כמעין המתגבר מעצמיות הטבעית שלו, ואז יהיה משוחרר מכבלי העצמיות הפרטית שלו, ויפתח לבבו לקראת הקבלה של כל האורות הזורמים אליו מכל הדורות שעברו.

רצז. הרוחניות הבאה מתמצית של ידיעות ורגשות שבאו בצורה מיוחדת, ונתעכלו עיכול רוחני, והן פושטות צורתן ולובשות צורה חדשה, היא מתאחדת הרבה יותר באיחוד גמור עם היסוד הנשמתי, ומעלה את האדם לצורתו העליונה, מאילו היו הדברים באים לכתחלה בצורתם הגמורה. ומתוך כך השבילים הרוחניים הנם כל כך מסובכים. הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך, מלמד שעשה הקב"ה כונניות באדם, שנדרש על הסיבוך האורגני, של כלי העיכול הגופניים. שהם מכוונים גם כן להעיכול הנפשי, במזון הרוחני, המחיה איש ועם.

רצח. הזכרון והשכחה נבראו שניהם באדם, להכריע את הצביון היחידי ע"פ המשקל הראוי לקיבוץ רישומיו, באופן שיקבצו יחד כל הרשמים הטובים, הנותנים בקיומם לאדם ערך עליון וקיים, וימחו אותם הרשמים המטשטשים ומעכבים בעד השלמות ההולכה ומתעלה, ובמחייתם ישאירו את התמצית הברורה שלהם, שתצורף אל החסון והטהור שברשמים הנשארים בנחלת הזכרון. התולדה נשארת ברוח האדם בזכרון הכלל, נכתבת ע"י נבואה עליונה ונבואה מודרגת, ע"י רוח הקודש וע"י רוח החול של ההכרה החיפושית אשר לאדם, והמון רשמים נמחקים ואינם באים כלל לידי שום הכרה, והמחיקה הזאת היא מאשרת את החיים כמו הכתיבה. ולפעמים יש, אשר מהעולם הנשכח יעלו רשמים שלא לפי ההכשרה

הציבורית או האישית, ויגרמו בהופעתם טשטושי רוח, עד אשר תבא רוח טהרה ואורה עליונה, להוציא אורות גם מתוך האופל של ארץ נשיה.

רצט. מכלל הנשכחים הם תוהו ובוהו ודורות אשר קומטו, אשר רק ע"י אורה עליונה היוצאת מתוך עמקי מאפליה, ימצא בהם סידור עליון ומקור חיים לזיו של נועם עליון, ההולך ומתגלה בעולם בנוי ומשוכלל, מסודר באור תורה ובאורו של שמו של משיח, הממלא בביסוס ריח גן עדן, בפאר כסא כבוד מרום מראשון.

ש. מה אנו מכירים בזכות אבות: אותו רוח חיים הטוב הספוג באבות - שהם זכו אליו ע"י הסתגלות גדולה של רצון חפשי למוסר ולהוד קודש בפועל ובגבורה - הולך הוא ושורה בבנים גם בלא עמל ויגיעה כ"א בתור ירושה. אבל עם זה הם צריכים לפתחו ולשכללו, וק"ו שהם מוזהרים על רוח זה שלא לטשטשו ולנוולו, שלא להתנכר אליו בארחות החיים ובסדר הרעיון והמחשבה. וכפי אותה ההכרה היפה של היחש האצילי, של הממשיות המצויה אשר לרוח האבות הטובים והגדולים, באמתת חיינו, ככה נמלא רוח גבורה וחיים, ישנים חדשים יחדשו עלינו את כחם, להפרות את חיינו ולמלא אותם בכל יופי, בכל עידון, בכל טוהר וגבורה, ובכל קדושה ותפארת.

שא. למה לא נבין את רוח החיים הגדול המלא בכל היש כולו, בכל הבריאה, המוגבלת ובלתי מוגבלת גם יחד. למה לא ננשא את רעיוננו להביט באור הזוהר הגדול הזה, שאין קץ לעושרו, לאורו ותפארתו, ולמה לא נחוש שעם כל גדלו וחילו הרי הוא מכוון לפי המדה של מה שיש בו צד הגבלה, צד חשבת וצד סתירה, אבל המקורהנאדר בקודש, בכליל שלמות תפארתו, הרי הוא באין ערוך מפואר ונשגב מכל האיתניות ואור הקודש של רוח החיים אשר בעולמים כולם. והאידיאליות, העליונה, המשותפת לכליל תפארת הרוח הנובע ממקור אלהים חיים, להוסיף עז ועצמת אור וחיל ברוח החיים אשר ליצור כולו, מתאחדת עם האידיאליות הנשגבה של רוח החיים אשר במלא כל העולמים. וברוח האצילי אשר לחפץ החפשי של מעולה ומפותח שביצורים, כערכו של האדם. בעולמנו, וכל דומיו, שהם יונקים מאותו הזיו והיסוד המציר ומחיה ביקר תפארת, שם מתאחדת האידיאליות הקבוצה. וצדק ושלום נשקו, וחסד ואמת נפגשו, אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. וממאפלי הסתר בא אור בהיר לשכלולו של עולם ברור, שכולו אומר כבוד.

שב. כמה נחוצה היא גבורת הבשר לקדושי נשמה. כשרוח החיה שואפת לתפקידים רוחניים עליונים, זהו אות שכבר נתעדן הבשר בעצמו, עד שהוא ממולא בכל טוב וקודש, שהם צבורים ומונחים בקרבו כבאוצר בלוס, מכוסה ומוצנע. וכל אשר יאמץ הבשר, וכל אשר יתחזק ויתאדר, יגדל ויחסן גופם של צדיקים קדושי לב וטהורי נשמה, ככה ישאב הרוח העליון ההולך ומופיע עליהם את אור קדשו משמי מעלה, רב חיל, אוצר של דעה, אוצר של תבונה, שאורו ואגוד בבשר העשיר בתוכן, הרבה יותר מכל חכמה רוחנית אשר יעלה על לב אדם לנסחה, מבלעדי המזיגה השמימית של יוצר וצר צורה, אשר מדד ושקל גשם עם רוח. וחמדת גבורה זו, שתתגבר באחרית הימים בלבם של ישראל, ותבא בטהרתה ושיגובה בלבם של צדיקים איתני עולם, היא תכשיר את העולם לספוג אל תוכו את הד קולו של שופר הגאולה, המכין לב לרוחא דמלכא משיחא. ונחה

עליו רוח ד', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד'. ונקרא שמו אל גבור פלא יועץ אבי עד שר שלום.

שד. השואף לאורה עליונה ולבו הומה תמיד לגדולות ונשגבות, לתור בחכמות עליונות ולהתענג בנועם ד', אל יפול לבו בקרבו כלל אם אינינו מוכשר לעסקי חול, לריעות חברותית, ואפילו אם הלימוד ההלכותי או ההגיוני המסודר קשה עליו, כי כל זה בא מרוב אורה וקדושה של אור המופיע בנשמתו משורש אצילותה. וישמח ויעז ברב ענוה במתת אלהים אשר נתן לו, וילך בענות צדק ע"פ דרכו ומסילתו המיוחדת, שהיא אורח צדיקים אשר רק יחידי סגולה בה ידרכו. ומ"מ ישתף עצמו עם הציבור בכל אשר יוכל, וישים עצמו עבד ועני גם בהיותו חסיד, ולבו גבה ונשא בדרכי ד'. וטוב שפל רוח את ענוים.

שה. רואים אנו שורש התורה כולה, לדעותיה, מעשיה, נטיותיה, השקפותיה, וכל תוצאותיה כולה, בדם הישראלי, חתום בכשר קודש אות ברית קודש. ממעין הבשר מתנשא הרוח המלא נגוהות, הנטיה המוגלמת וההרגשה המתעדרת נפגשות, והן עולות עד מרומי ההשכלה. הנטיה הציבורית אשר לאומה, מטביעה את הצביון של החיים הרוחניים, וכל האופי של המשטר התורני, על הכלל כולו, והאדם הכללי, והעולם, והיחש הרוחני המלא רוים שיש לעולם עם האדם בכלל ועם האופי הישראלי בפרט, כולו ארוג ומשזור בחיי הכמיסה אשר לתורה. מימינו אש דת למו. הטבע הישראלי יעור משנתו, וכגבור מתרונן מיין יראה את הוד גבורתו. וישראל ישוב בארצו אל אלהיו ואל תורתו, בכל חשק צמאון החיים אשר יתגבר וילך אצלו - אשר היה מעוזק בעזקאים רבים מבלי תת מקום התרחבות בכל משך הגולה הארוך - יצא להתפשט ברב חיל, בכח ענקים ובגאון פנימי מבורר יזריח את ארחות החיים על פני כל התנועה הכוללת אשר לתקומת הלאום על אדמתו.

שו. כבוד אלהים וכבוד האדם, כבוד העולם וההווה כולה, הכל אחד. הננו מנשאים את רוח האדם עד כדי אותה הרוממות, שעל ידה כבר יחוש שיש לו עסק עם כבוד אלהים עליון. רק השפלות המביאה לידי תרדמה, היא מיאשת את האדם מהטפל בכבוד אלהים, אבל גאון הרוח המוכרח להיות מבוטא בכל מרום תפקידו, לא יתן לאדם לנוח, לעמוד בודד, לדלות אידיאלים נשאים מתוך מרבץ פריצי חיות. והגודל האנושי ימלא בכל הדרו, עד שיחוש שיש מעמד לאדם כשהוא מכבד את מלך הכבוד, וכבודו כבוד של אמת הוא, כבוד אלהים הוא. כי מכבדי אכבד.

שז. הרעיון מוכרח להיות ממולא בתמצית של כל ההשקפות כולן, ואז חל רוח הקודש עליו. אם חסר מתמציתו איזה גרעין מכל נטיה שבעולם ומכל מין השקפה, אפילו השפלה שבשפלות, הרי יצירתו פגומה ואין מהותו משוכללת, ושכינתא לא שריא באתר פגימא. השדים נשתכללו בכל צדדי הרוח, אבל חסרים הם אותו הביסוס הגופני שהיו ראויים לו, והרי הם בריות פגומות, שבפנימיותן מונחת תשוקה של איבוד והעברה מן העולם בעד עצמם, וממילא זוהי השקפתם ונטיית חפצם גם לגבי אחרים, ועל כן הם הם מזיקי

עלמא, שכיוצא בהם הם נשמותיהם של רשעים מוחלטים, שיסוד העונג נעוץ אצלם באיבוד וחבלה, בכליון שוטף וחרוץ.

שח. השירה היא מוכרחת להיות קדושה אלהית מלאה חסד ונועם. שירה כפרנית אינה במציאות. הכפירה בעצמה היא הסריסות הגמורה מכל שירה, ואי האפשרות להסתגל להאמת הגדולה מכל חקר פרוזאי. ותיקון העולם תלוי בשיבת השיר והתחדשו. שירו לד' שיר חדש.

שט. ישנם אנשים, שתחילה מישבים את הנקודה השכלית שבהם, ואח"כ מאורה מאירה ג"כ הנקודה הרצונית שלהם, והעידון והחיל הולך ונמשך אח"כ משתי הנקודות המתאימות על כל שטחי הוייתם, וחודרים בפנימיות מהותם. וישנם כאלה, שראשית התחיה שלהם מתחלת מנקודת הרצון שלהם, ומאורה אור השכל הולך ומאיר, ומתאחדות הנקודות הללו בשלחם קו מזו לזו, וזורם הקו ומשתטח, ומתרומם השטח ומתגבש, והוא לטור רב וממלא כל עלמא.

שי. המינות מבטלות את ישוב העולם ועם זה המצות המעשיות, מפני שנאת הבריות השקוע בתוכה. ושנאה זו מעוררת מדנים, ואור האהבה האלהית מסתלק, ואינו יכול להתפשט בחיים להחיות את כל ארצות החיים בקדושת התורה והמצוה. ושנאה עמוקה זו, שארס נחש בתוכה, מתלבשת בלבוש אהבה וחסד, ובני אדם נצודים ברשתה ומתמלאים איבה וחמת רצח, וסופם לגיהנם. עד יערה רוח ממרום, ומציון מכלל יופי אלהים יופיע, לשפט את הר עשו ולהחזיר המלוכה לבעליה, להכיר את חסד עליון אשר אמר לעולם יבנה. כי לא תוהו בראה לשבת יצרה. ואהבת העולם, החיים והבריות, והמציאות כולה בכל דרגותיה, תמלא רוח ונשמה וחיי עדן, חיי נחת וגיל, חיי שלווה ושמחה, חיי רצון, נדבה ואהבה, מלא עז וכח נערץ יחלו להגלות בעולם ברב הוד ובשפעת תפארת. והחיים העשירים יתפצלו לכל ענפיהם, וימלאו פאר לשא ענף ופרי. ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

שיא. האדם צריך לעשות חשבון נפשו. אם שואף הוא לאיזה דבר, הלא צריך הדבר להיות באמת נשגב ונעלה, ועצמיותה של השאיפה הבלתי פוסקת מוכיחה היא על שיגובו של הנשאף. ובזה יסיר במנוחה מרוחו את כל סיגי המחשבות הפסולות, כי אך הצדק, היושר, הדעת, האמת, הבריאות והאומץ, העדינות והיופי, וכל אלה בצבעים היותר עשירים ובמנות יותר גדולות וכבירות, והגודל הכמותי והאיכותי, עולה למרום הררי אל. צמאה נפשי לאלהים לאל חי.

שיב. מעולמים רחוקים באות נשמותינו אלינו, מעולמות קימים, ומעולמות נחרבים, העבר כולו זורח עלינו, קטנותו היא מגדלת אותנו. משטף דקיק של חיים הוחל אות החיים, והרי הוא עולה ומתרחב, עולה ומתעלה במסלולו, קונה לו תמיד נכסים חדשים, מוסיפם על הראשונים, מתארגנים הם יחד לחטיבה רבת האון וההוד. ורעידת רוממות עוברת על כל היקום, והכל מתרומם, עלז ומתקדש, מכין אוצר חיים לעולמות עתידים, מחדש אותם ומתחדשבהם, ומתעלה על ידם, מתגדל בגדולה אצילית, הולך ועולה עד שחקי שחקים. קונה לו עמדה

של מהלכים בין העומדים, מתעשר בהמון חושים לאין תכלית, בשפעת צבעים אדירים רוחניים לאין קצב, מאיר כאור החמה, כזוהר הרקיע וככוכבים לעולם ועד.

שיג. הננו נתבעים להעלות את עצמנו, להרבות את גדולתנו, להרחיב את חכמתנו, באור החיים שמתוסף בנו הננו מוסיפים חיים ואור בכל היש, והיש כולו דוחק אותנו להמציא לו עילוי, צינורות שוטפים חפץ רצון וחיים ממלא כל היקום באים עדינו, מתעלים בעילוינו, שבים כגלי ים בשפעת שטפם, כמשברי אור בשיא חוסן מרוצתם. ואנו כולנו בעלי החפץ וההכרה קרואים אנו לפתח את היש כולו, להרחיב את גבול הוייתו, קרואים אנו להאדיר חפצנו, להבהיק הכרתנו, לעזז את יכלתנו. בלי מצרים היא שאיפתנו, ובכל מצר וגבול הננו נותנים ברכות נצחים, עז לנו באלהים סלה את העולמים כולם אנו מנשאים, משגבים ומפארים, ונותנים פאר לאל חי העולמים.

שיד. המחשבות הנובעות מעמק האמונה בטהרתה הפנימית, הם החפשויות באמת, שאין עליהם שום עול של הגבלה, והן הן המתדמות ביותר למקור היצירה האלהית. ואהיה אצלו אמן. והיא מקור כל השמחות והשעשועים האציליים. משחקת לפניו בכל עת, ושעשועי את בני אדם.

שטו. קשה מאוד לסבול את החברה, את הפגישה שלאנשים שרויים בכל מהותם בעולם אחר לגמרי, שהאישיות השקועה במהלכים רוחניים אציליים, בשאיפות מוסריות גבוהות, אין לה מגע שמה. ומכל מקום סבל זה דוקא הוא מצחצח את האדם ומעלהו. השפעתו הרוחנית של האדם הנעלה על הסביבה, שבאה דוקא עם הפגישה התדירית, מטהרת את הסביבה, מעלה חן של קודש וחופש על כל מי שבא במגעו. והאצילות הזאת של חן קודש זה חוזרת אחרי כן בצורה יותר איתנה ופועלת על המשפיע עצמו, והרי הוא נעשה חברותי, מלא אצילות וקדושה, שהיא מדה יותר רוממה מהתוכן המקודש העומד בבדידותו, שהיא גורלו הטבעי של האדם, שעסקי הרוח העליונים הם יסוד חייו.

שטז. מגן עדן מקבלים את הטיפין העליונים המלאים טל של חיים קדושים וטהורים מסולקים מכל שיקוע חמרי, מכל פחד שוא, מכל רפיון נשמתי, הגבורה והקדושה והתפארת במסגרת גדולת הדעת.

שיז. כשמגיע האיש היחיד, וכן הדור, לאותו המצב שהופעתו הרוחנית כבר קרואה היא לפעולתה, אז אי אפשר לו להיות משביע את צמאונו ההכרחי בכל תוכן מוגבל, אם לא יהיה אותו התוכן בעצמו מוסר אותו אל תוכן רחב חפשי, שבו ירגיש את השיגוב הגדול שבשורש נטית נשמתו ממקור החיים שלה. ומתוך כך רזי עולם, רזי תורה, סוד ד', הולכים ונתבעים מן הדור. והעקשנות הגורמת למצא בצד הגלוי את כל הסיפוק הרוחני היא מדלדלת את הכח, מפזרת את הרוחות, ומובילה את התשוקה הסוערת למקום אשר תמצא ריקניות ומפח נפש, ובלב נואש תשוב עוד לבקש דרך. ולזאת קרואים הם אמיצי הכח, אלה הלבבות אשר אור ד' הוא כל תוכן חייהם. גם אם נשברו ונוקשו מרוב יאוש, גם אם נתעלפו ממיעוט אמונה בעצמם, גם אם עיפו במלחמתם נגד המון רב, ההולך בבטחה אל הרוח אשר עיניו הפקוחות לפי דעתו ישאוהו, לא יחדלו תת מתקם, לא יחדלו

להתעורר, ודגל רזי תורה, וחוסן דעת ואמונה ברורה ופנימית, וישועת עולמים לישראל ולאדם, לגויות ולנשמות, לעולם ולעולמים כולם, לגדולים ולקטנים, לזקנים ולצעירים, בידם. ואם אנו מדברים והאילמות תוקפת אותנו. אם אנו מבטאים והמושגים נטבעים בדומיתנו, מפני שאין בנו כח להדריך את הדבור, לחפש את המילול, לא בשביל כך נבהל ונסוג אחור מחפצנו הקבוע. כבדות הפה לא תעצור כח לעצור את הזרם של החפץ הנשגב, אשר דבר ד' בו יגלה, אשר יאמר דבר לאזר כח לנכשלים, לבשר שלום ליריבי עם. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ד', ורפאתיו.

שיח. כשימצא האדם בעצמו איזה קיר מבדיל בינו ובין הקישור העצמי להתורה המעשית בתלמודה וקיומה, צריך הוא לבדוק בעצמו את השורש של חציצה זו מהיכן באה. כי לפעמים יסודה הוא מצד החמירות הפשוטה המתגברת עליו, אע"פ שהיא מתלבשת בלבושים אידיאליים, מ"מ תוכנה הפנימי היא גסות של חמירות מנוולת, ולפעמים באה מצד עליה עליונה נשמתית, שזורח עליה אור העתיד של ימים אשר אין בהם חפץ אלו ימות המשיח ועולם הבא, שהוא למעלה מכל חק וגבול ומכל מעשה ותלמוד השייך לו. אמנם בשני האופנים הרי חציצה זו מחלה היא, שצריך האדם להתרפא ממנה, אלא שהבדל גדול במהלך הרפואה. הרפואה נגד החמירות היא נטיה רוחנית והחלשה חמרית, והרפואה נגד התגבורת הרוחנית היא התחזקות חמרית, ועם זה גם הוספה של הארה רוחנית, עד כדי הזיקוק של התוכנים המעשיים שבתורה המעשית, באופן שיתאימו להציחצוח האידיאלי הזורח בנשמה הגבוהה.

שיט. האדם שנשמתו מאירה בקרבו, מוכרח הוא להתבודד הרבה. החברה התדירית של אנשים אחרים, המגושמים על פי רוב נגדו גם ברוחניותם, מעממת את אורה הבהירשל נשמתו העליונה. ומתוך כך פעולתו החשובה מתמעטת, ובמקומה הטובה שהיה יכול להיטיב להחברה על ידי התבודדותו והרחקתו ממנה ברוב הזמנים, שגם אז יש שהיחש הרוחני לא יפסק, ונגד פניו יהיה כל הדור כולו, להתפלל בעדם, ולצייר את עילוים, את אוצר הטוב שבהם, יגרום לה נפילה על ידי נפילתו, מפני ההאפלה שהיא מאפילה את רוחניותו בקרבתם המטרדת, וצריך תלמיד חכם שיעשה עצמו כענק זה לצואר שנראה ואינו נראה.

שכ. יש סיגוף שכלי שהאדם צריך לפעמים להשתמש בו, לשחרר את מושגיו מהשיעבוד שהשכל האנושי - שהסכלות היא בו יתרה על החכמה - משעבד אותם תדיר, וזהו המקור של ההחשכה, שכל עיון מתחשך מצלליו העצמיים. וכשירצה האדם להתגבר על אפילה זו, מתחיל גל של יסורים רוחניים לבא עליו, וכאן הוא מקום הגבורה העליונה, שהאדם מתגבר על יצרו הרוחני ושובר את כל מחיצות הברזל שבינו ובין אביו שבשמים, האמת והשלום העליון ברום מקורם.

שכא. רחבות הלב שבאה לפעמים להכניס את העולם כולו, כל האנושיות כולה, בכלל החבה המיוחדת המתגלה לישראל, היא צריכה בדיקה. כשההכרה של הקודש המצוין אשר לסגולת ישראל עומדת בצביונו, ומתוך בהירותו מתפשטת החבה והאהבה בעין טובה על כל גוי ואדם יחד, זוהי מדתו של אברהם אבינו, אב המון גוים, ונברכו בכך כל משפחות האדמה - ובזרעך. אבל יש שיסוד התרחבותה של חבה זו באה מתוך כחות

הרגש והאפלת אור הקדש של הכרת הסגולה הישראלית העליונה, ואז היא ארסית, ותוכן פעולתה הוא מלא הירוס נורא, שצריך להתרחק ממנו כמפני שור המועד, ושאינה יוכת שער, לדידי חזי ליה ומנגח כתורא.

שכב. כשאדם רוצה להשתחרר ממושגיו העצמיים, יש שהוא מטשטש בזה את סגולותיו הרוחניות. כי דוקא ע"פ אותו הצביון, שמיוחד לו ע"פ טבע נשמתו, יכול הוא להוציא מן הכח אל הפועל את כשרונו, ואם ירצה להשתחרר מעצמיותו, אובד הוא את הבסיס שבנין הרוחני שלו בנוי עליו. ונלקים הם בתאות שחרור זה, הרבה מאותם שחפצים להיות אמנים חפשים. ויש שכונתם רצויה אך אין מעשיהם רצויים. וטוב נקלה ועבד לו, ממתכבד וחסר לחם.

שכג. ישנם דברים כאלה, שהשכל לבדו אי אפשר לו לציירם ולקנותם, כי אם דוקא האדם כולו עם כל כחותיו, כל חושיו ורגשותיו. ולקנינים רוחניים כאלה, צריכים דוקא קדושה ואמונה גדולה, ובאים על ידה לדבקות פנימית בד' אחד.

שכד. לפעמים בא הדמיון בתחלה לצייר את ציוריו, בכל תכנית הבנין האצילי ברב הדר, והשכל בא אחר כך ומראה את האמת הגדולה אשר בדמיון, המתאר את גנזכיו. ולפעמים המהלך להפך, השכל בא חוקר ודורש ומעמיד משפטים, הליכות, מסקנות מעשיות ולמודיות, ארחות חיים ודרכי יושר, ובא הדמיון אחר כך להלביש כל האמת ופרטיה הרבים בלבוש נאה, משובץ כל יופי וזין, והוא מכוין אל האמת, כל זמן שתכונתו של הדמיון מתעלה בשאיפתה להתאחד עם המושג השכלי, בלא שום חציצה מפסקת.

שכה. החסד הגמור הוא האידיאל של העתיד. העולם הולך הוא ומתעלה לכך, הולכות הנשמות ומזדככות, הולכים העולמים ומתבסמים, הולכים כל הכחות והנטיות שרוח שפל וחמרי מעורב בהם ומתאצלים, נקבעים בצורה רוחנית טהורה. וכל חדות חיים עתיד להיות מקודש קדש קדשים. העולם ומלואו כרוחני כחמרי, כולו יאוחד בחסד עליון, שהגבורה תתמכהו תמיד. וכל היצור בשורש צביונו, יהיה אחוז משני אלה הכחות: הימין והשמאל, החסד והגבורה, שבהשפעתם ההדית הכל הוא חסד. עולם חסד יבנה.

שכו. רוח הקודש של הנבואה, ביחוד של האספקלריא המאירה, שהיא נבואת התורה, נבואתו של אדון הנביאים, הוא משונה בצביונו מאותו רוח הקודש של תורה שבעל פה, בין אותו רוח הקודש שיוצר את ההלכות ההולכות ומתחדשות מעצמותה של תורה, בין אותו רוח הקודש הכללי, שעל פיו נאמרו ההלכות שלמשה מסיני, שהן אבני הפנה של תורה שבע"פ. רוח הנבואה הוא מלא תפארת אידיאלית, ורוח ההלכותי מלא גבורה מלכותית, מעשית. תיקון העולם הוא דוקא כשמתחדדים שני הרוחות יחד, והם משפיעים ומושפעים זה מזה. והסגנון הדבורי מוכרח הוא להיות אצל כל אחד על פי נשמתו המיוחדת, ולהתפעל מרוח חברו ג"כ ע"פ המיזוג וההתאחדות הראויה, להוציא כלי למעשהו, כלול בהדר תפארת, בגויה מעשית מחוטבה, מתהלכת עם הבריות. מוארה בנשמה אידיאלית, מרקיעה לשחקים.

שכז. הידיעה האלהית תופסת את מקומה באדם ובעולם, לפי הערך של התרבות החלקים הרוחניים בציור. כל מה שהמוסר מתגדל ומתברר, כל מה שההכרה העולמית, מן הפרטים הרבים עד הכללים העליונים, הולכת ומתגדלת, כל מה שהכשרון לצייר את המושגים הרוחניים והסיגול לחוש בנועם מתרחב יותר, ככה מתחזקת הידיעה האלהית ומתיצרת בתור אמונה גדולה וכבירה, שמשפעת מתוכה אוצר גדול של דבקות עליונה, של אהבה עזה מלאה אש שלהביתה, ויראה עדינה רבת הכח, ממולאה אור וחיים גדולים.

שכח. ברוח מתגלים תוכנים עליונים בגילוי הפתעי, בלא סדר סיסטמתי, ובלא התגלות סבתית, ואחר כך באה התבונה ומבררת, מסדרת את ענפי הידיעות למיניהם, חוקרת את הדברים בקישורי סבותיהם. וחכם עדיף מנביא, חותמת היא החכמה את הנבואה, גולליירין מתגרים וגבורים מנצחים.

שכט. מזהירה היא נשמת העולם. מלאה הוד ויפעה היא, מלאה חיים, גנזי נשמות, אוצרות רוח הקודש, מעיני גבורה, גדולה ותפארת. הננו מתנשאים בגאון למרום נשמת העולמים, חי העולמים. מה נהדר המחזה, באו התענגו, באו רוו נחת, התעדנו בעדנים. טעמו וראו כי טוב ד'. למה תשקלו כסף בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשבעה, שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם.

של. הדבקות הרצונית והמדעית, הדמיונית והמעשית, כשהם מתארגנים ביחד, הם פותחים את צינורות החיים של טללי הרצון אשר לחיים העדינים, חיי האמת, שאין קצה לעושר כבודם ולזיו מתקם, אשר צדיקים הרואים עולמם בחייהם, יודעים ומרגישים קצת ערכם. ומה מאד קרואים אנו להיטיב לעצמנו ולכל העולם, לישר דרך ד', לפנות כל מכשול מאור התענוג העליון, מחיים האמיתיים של הדבקות האלהית האמיתית, שהיא רק היא מקור ההצלחה ומגמת החיים וההויה כולה. מה אומללים הם הולכי חשכים, מה עלובים הם אותם שאין להם אלהי אמת במדעם וברצונם, בדמיונם ובמעשיהם, ומה מאושרים הם המתהלכים לפני ד', השמחים באור זיו, בשמו יגילון כל היום ובצדקתו ירומו. הלב מתכווץ מרוב צער על האפלה האיומה שבני אדם יושבי חושך נתונים בה. היושר הפנימי דוחק את הנשמה להאיר את אבוקת חיי האמת, להרים נס לרבים. ישראל אוצר החיים הוא בעולם. בהוייתו ממוזגת היא הדעת את ד', אלהי אמת, בתחייתו יחיה את העולם, יסיר את המסכה הנסוכה על כל הגויים, יגרש את האפלה של הכפירה, שהיא המות המכווער לעולם כולו, המתהלך כקטב. יקום ישראל על רגליו, יתרומם בגבורה בארץ חמדתו, יביע את אמרת נבואתו ממקור חיי נשמתו, יקיץ לתחיה את גרעיני החיים האלהיים הנרדמים בלב כל אדם וכל חי, וכל הנשמה תהלל יה הללויה.

שלא. הכרת ערכה של התפילה בתוך רגשי הלב הפנימיים, גם זו תפילה גדולה היא. אבל הולכת היא האורה ומתגדלת בעולם ובנשמה, כשהתענוגים המלאים אור חיים של קודש וטוהר הולכים ומתגברים בגליהם ע"י התפילה האמיתית, מלאת דעת ותבונה, מלאת חיים ועונג, מלאת שמחה וגאון תפארת, כלולה בענות צדק ויושר.

שלב. האמונה האלהית הגדולה אשר בלב ישראל, אין לה ערך ולא דוגמא ולא משל. ואפילו האפיקורסות הישראלית, היא מלאה אמונה וקדושה, הרבה יותר מכל האמונות של כל הגויים כולם, ואע"פ שהיא מבטאת דברים של קלות ראש ושל כפירה, בתוכיות הנשמה יש אור אלהים של דבקות ושל צמאון לאלהים חיים, אל אלהי ישראל, עד לכדי מסירות נפש. וירח את ריח בגדיו אל תקרא בגדיו אלא בוגדיו, כגון יקום איש צרורות ויוסי משיחא, שהראו את הצפון בלבבם במסירות נפש נפלאה. ומה שנהיה בסוף היה ג"כ בתחילה, אלא שכסה אותו הזוהמא החיצונה, שבאה מהשפעתה המסואבה של הגויים אשר לא ידעו את ד' ובשמו לא קראו, אשר אכל את יעקב ואת נוהו השמו. לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, ד' צבאות שמו.

שלב. כשמשתלבת האהבה האלהית בתענוגיה, אין להתבהל ולהתפחד, משום חשבון. ומצוה להיות מלא עוז וקדושה, ולהתענג על ד' בכל מלא רוחב לב ונשמה, ולפצח פה בשירי זמרה, בנגינות תפארה, לשאוב מים חיים ממעיני הישועה. בעת רצון עניתיך, וביום ישועה אזרתיך.

שלב. מצוה לטעום בפה מלא מתענוג מתיקות זיו הקדושה הרעננה של ארץ-ישראל. למען תשבחו וינקתם משוד תנחומיה, למען תמוצו והתענגתם מזיו כבודה. וצריכים להודיע לכל העולם כולו, לעלובי הגלות האפלה, כי הצנור של החיים המלאים שפע אור ונעימות קדושה של ארץ חמדתו החל להפתח, הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. ארץ נעימה דורשת היא את בניה, פושטת היא את זרועותיה אליהם באהבה, על כל פשעים היא מכסה באהבתה. שובו שובו, בנים גולים, בנים נדחים, לחיק אמכם, שובו וזכרו אל חיים מחוללכם, זכרו נעימות מתיקות עז אהבתו, אשר בבית אמנו וחדר הורתנו, הנה הוא מיחל לגלותה לנו. ואם ראשית הגילוי רק קוי אור דקים אנו רואים, במהרה תפרץ האורה, מלא רוחב ארצנו עמנו אל.

שלה. הגוים טמאו את היהדות הגלויה במגעם, נגעו בשמנים הקדושים ושקצו אותם, אבני מזבח הקודש נתפגלו. אבל בקדושתם נשארו פנימיות הסודות שהם עלומים וחתומים ממגע זר, - ודוקא הפנימיות היותר נשמית, כי המבטאים אשר לסודות כבר באו פריצים וחללום. ופנימיות זו, שהיא נשמת הנשמה העליונה, קבועה היא בנשמה הסגולית אשר לישראל, ואינה זזה ממנה, כל זמן שהקשור לכללות האומה וצביונה חי בקרבו, כל זמן שהוא חפץ בכלל באושר והצלחת האומה הישראלית, אף על פי שאינו יודע לקרא בשם ולפרש את צפונותיו; ואפילו אם הוא טועה במעשיו ודעותיו, תוכו קודש קדשים הוא.

שלו. קודם שיבא העולם החדש, שיהיה לו מגע באותו האור העליון, שיהיה שייך לומר בו פנים של מצות בטלות לעתיד לבא, יתגלו המצות בהוד סגולתם, בכל הודם ונועמם הפנימי, בתפארת החיים הממשיים שבהם, וכל העולם כולו ישתומם למראה גדלם ויפעת כבודם, וכל ישראל יתדבקו באהבתם בכל לב, בעצמיות הטבע האלהי שבהם, ומרוב אהבה וחשק יתקשרו בקדושת כל המצות כולן, ורזיהן בפועל ובמעשה יגלו אליהם מרוב שמחת גילם בעשייתם, ומאורא דארץ ישראל המחכים יופיע אור קודש כליל חכמה על כל הנשמות בפרטיות ובכלליות, להתענג על יקר תפארת דעת האמת שבחיינו נועם וקודש של סגולת המצות, ואם הקדושה תמלא

בשפעתה בעולם עד כדי המדה של התעלות קודש המביאה לבטלותן של מצות, יהיה זה דוקא אחרי תקופה ארוכה מלאה אהבה וחשק, מלאה אמונה קדושה ודבקות אצילית אלהית טבעית. ונתתי תורת בלבם ועל לוח לבם אכתבנה, ואז כשתוקף הקודש ימלא, וכל חזיון יגלה, אין לנו שום הבדל באיזה צורה יהיה המעמד המרומם, אם בצורה שהמעשיות תובעת בו את תפקידה, ומניחה מקום לרישומה, כמד אין מצות בטלות לע"ל, או בצורה שהמעשה כולו בכל סגולתו בלוע יהיה בהדרת יפעת תשוקת הרגשת הנועם האלהי העליון בשפעת קדשו, ותמימות חמדתו וזהו כמד מצות בטלות לע"ל. אבל לעולם לא יבא מעמד עליון זה כי אם אחרי שיוקדם לו מעמד של תחיה תורנית מצותית שלמה בכל הוד יפיה, בתשובה מאהבה המקפת את כל האומה כולה, ופועלת ג"כ על כל העולם, עד כדי השפעה על גרים גרורים, ונלוו גויים רבים אל ד' והיו לי לעם וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך, ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקודש, ובחר עוד בירושלים, הס כל בשר מלפני ד', כי נעור ממקום קדשו.

שלז. אל יחשוב אדם שאפשר לחיות חיים רוחניים בלא אור התורה. כשם שאי אפשר לחיות בלא אור ואור, בלא מזון ומשתה, עוד יותר ויותר מזה אי אפשר לחיות בלא חיות התורה. ואם רואים אנו בני אדם רחוקים מן התורה וחיים, באמת מדת רוחניותם היא רק לפי אותו הערך שהם קשורים אל התורה, או אל אותם שהם חיים חיי התורה, או שיש בהם בסתר נשמתם איזה אוצר של ירושה מהשפעת חיי התורה. שאבותיהם זכו להם בדורות קדומים. ותלמידי חכמים העומדים בסוד ד' דינם עם רזי תורה כדין כל העם עם כלל התורה, הם מוכרחים לקבל חייהם היסודיים על ידי שפעת סתרי תורה.

שלח. יצייר לו כל אחד באמת ובתמים מה שנשמתו מראה לו, יוציא את תנובתו הרוחנית מן הכח אל הפועל, בלא שפתי רמיה. ומניצוצות כאלה אבוקות אור יתקבצו. ויאירו את כל העולם מכבודם, מחלקי אמת פנימית כאלה האמת הגדולה תופיע.

שלט. כל פעם שהלב דופק דפיקה רוחנית באמת, כל פעם שרעיון חדש ואצילי נולד, הרינו מקשיבים, כמו קול מלאך ד' דופק, נוקש על דלתי נשמתנו, מבקש שנפתח לו את פתחנו, למען יופיע אלינו בכליל הדרו. וכל מה שנפגשו יותר ברוח יותר משוחררה, בלב יותר טהור, ברגש יותר איתן ונערץ, בחשק יותר פנימי ורציני לאהבת היות נשגב, היותר מכובד ומרומם, ככה המון נשמות מאוצלות אלינו יופיע, ויזריח בנגהו את חשכתנו. ומשאנו ומתננו עם העולם הרוחני, האוביקטיבי, ילך הלך והתקדש, והיחשים ילכו ויתחזקו, ההרגל יפעל עלינו לישב דעתנו במנוחה ובצלילות הדעת, וכשרון ההופעה, השריד מגדולת הוד הנבואה, יחל לפעם אותנו, ויביא לנו בכנפיו מרפא. בטוחים נהיה מכל הזיה, מכל רשעה, מכל שקר, שאפשר להדמיון להעליב אותנו בהם, אם נחזיק בחזקה בעץ החיים של תורת אבות, בנועם מוסרה, במצותיה ופקודיה בכל ארחות המיים, ביחשנו הנאמן לאדם הכללי, למשפחה ולאומה, לחיים ולכל משאלותיהם. ועם זה אין אנו צריכים כלל להיות כבולים בכבלים החברתיים, שהם מחנקים את הרוח העליונה החפשית, שהם מחללים את הקודש, הבא מעולם העליון, מעלמא דחירו, אשר שם דרור נתן לשרעפים, חירות מוחלטה לשאיפה, חופש גמור לנטית הרצון, וליצירה. וכגודל החופש כן תגדל הקדושה, כה יתרוממו החיים. ואני בד' אעלוזה, אגילה באלהי ישעי.

שמ. יצייר בנו רוחנו את יצירותיו. מכירים אנו את המלאך, מלא החיים, היושב על האבנים, יוצר ומחולל את יצוריו, ממרומי מעלה מועף ביעף הוא, מתקרב אלינו, מתגלה בנשמתנו. הנה הוא בא. ואנו ברב שלום וחבה נקדמהו. והוא מכיר את חבתנו, בצורה יותר עדינה, יותר טהורה, יותר חיה ואיתנה, ממה שאנו סגורי החומר מכירים אותה. גמרנו את היצירה, או נפסקה אצלנו באמצע, התעיף עיניך בו ואיננו, עף לו הכרוב, ומרומים עלה, ונפשנו נדהמה. עוסקים אנחנו בתורה וחכמה, במעשים טובים ובמדות טובות, לקשר את מלאכי הקודש שלנו אלינו. לאמץ את כחנו באימוץ גבורת אל חונן, המופיע לנו באורו וישעו. מתחלפים בנו המצבים, גבורה ורפיון נפגשו, אהבה ובחילה מתערבים זה בזה, בטחון ופחד משמשים יחד. אור וחשך בערבוביה. כל זה בא ממיעוט זיקוקנו. נרומם יותר. התשובה תגדל ותתעלה, ברעם גבורתה, הרצון יתעלה בעילוי קדשו. מתרוממים אנו על הפשר וזוהמותיו, מתעלים אנו על השקר והחונף של הסביבה, באמת אל אמת אנו מתדבקים, והאור מתגבר, והחיים מתעלים.

שמא. לא נעקור את היסוד הגס של יראת העונש מקרב הגות רוחנו, אע"פ שרק בתחתיתה היותר שפלה של שדרת הרוח הוא יושב, וצריך הוא רק שם לקחת את מקומו, אבל שמרים הללו מאמצים הם את הכח של היין המעולה, בהיותם שוכנים בתחתיתו. הננו מתדמים לשכלול היצירה. הצרות והרעות שבעולם, הפורעניות והעלבונות, עם כל מה שאנחנו לוחמים נגדם. עם כל מה שאנו כואבים על ידם, הנה הנם מלח העולם. ומחשבות וציורים הללו שמיסוד יראת העונש, בהיותם מוגדרים בגדריהם, ממוזגים ומשוערים, הנם מרימים את אור האצילות שבנשמה, מישבים את החיים, וממלאים אותנו תוכן רציני, הראוי להיות ליסוד נכון בבנין החברה היותר מאושרה. על גבי נקודה גסה זו הולכים ונבנים בנינים רמים לתלפיות, הגיונות ושאיפות רוממות, מרהיבי עין בקרני הודם. זהירות פנימית, שוה עם טבע היראה מכל אסון, והזהירות הטבעית ממנו, זהו היסוד הנלווה אל כל אמוצי החיים, והוא הגורם בקורטוב המעורב שלו, דמשתכח כי קורטיתא בכורא, לחבב את החיים כולם, לעשותם רעננים ומאושרים. העוקר את הציור התחתיתי הזה מסרס הוא את החיים, ונוטל מהם את האפשרות של שגשוגם, ומרפה את ידיה של הנשמה, ורישום המום מוכרח להיות ניכר בכל תנועה טבעית ושכלית. ראשית חכמה יראת ד' ויראת ד' מקור חיים היא למען סור משאול מטה. צוף דבש אמרי נועם, מתוק לנפש ומרפא לעצם.

שמב. הצדיקים שהם רחוקים מן החטא, אינם יכולים לצייר את עומק הגנות של החטא כמו הבינונים, שהם קרובים אליו וצריכים הם ממנו שמירה מעולה. אמנם ריחוק זה של החטא אשר לצדיקים, המביא להם מיעוט הכרה ברוח המזוהם של החוטא, גורם להם ג"כ תכונה של נטיה כלפי חסד וחפץ של סליחה, וחפץ זה מועיל לאמץ את לב נואשים ולפתוח שערי תשובה.

שמג. ההכרה הגדולה במגמה האלהית אשר לתורה, ולנבואה ולרוח הקודש בכלל, מביאה את המחשבה לסקירת האחדות שלהם. ונמצא שהנביאים והכתובים כלולים בתורה. והתורה עומדת כלולה ומאוחדת בקדושתה העליונה בקול אלהים חיים, שכל אשר נשמתו חיה מקשיב הוא ושומע את הקול הגדול הזה, ההולך

ובוקע בכל התורה כולה. וכנסת ישראל לכל דורותיה מכירה היא את היסוד הגדול הזה של אחדותה של תורה, ומתדבקת היא בו בכל לבה ובכל נפשה, יודעת היא שתורת ד' תמימה, יודעת שתמצית נשמתה המאוחדת נובעת היא מאור המאוחד אשר לתורת אמת זו, שאור ד' אחד מופיע בה בבליטה מחוורת, באש שחורה על גבי אש לבנה, והיא שמה כל מעינה במקור חייה זה. בטוחה היא שהוא לה מגדל עז, יודעת היא שכל התורה כולה היא רק שם אחד של הקבה, שם אחד, הגה אחד, אומר אחד, שאין עוד, שהכל בו כלול.

שמד. היצירה האלהית המתגלה בעולם, כחה מלא עולמים, מופיע על היצורים כולם, ושואף להשלמות היותר עליונה, מתוך כך הרי הוא מבלה את מעשי ידיו, יוצר יצורים ומוציא את צורתם השלמה לפועל, והצורה מתאזרת בגבורה, ומתגברת לצור יצירה יותר נשגבה, יותר מפוארה, יותר עדינה ומושגבת, והיא מוחקת הצורה הבלתי נשלמה, ועושה את דרכה בהופעה של חיים יותר שלמים, של מציאות יותר מתוקנת. בחיים הלאומיים המתגלים בעולם, שהנשמה ההיתורית מתגלה בהם, אור אלהים זה אש אוכלה הוא לעמים כולם שהם חולפים ועוברים, צורתם מתמחקת, כדי לצור יצירה לאומית יותר שלמה. רק בישראל באה התכונה הלאומית למקום מנוחתה. והשכינה נחה בציון, ואש ד' האחוזה בה מחיה אותה ומעמידה, הוה לה לאור מאיר ומחמם, ולא שורף ומכלה. ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום.

שמה. האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמה את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר חפשית, נקיה מכל מום, כלך יפה רעיתי ומום אין בך.

שמו. בכל אחד ואחד מישראל, מגדול ועד קטן, אור אלהים חיים ביפעת קודש בוער ומאיר, והסותר לועז של ישראל כאילו סותר לועז של שכינה, שנאמר מוקש אדם ילע קודש. הדמיון הרואה בהופעתו של כל אחד מישראל הופעה אלהית משוכללת, הוא תולדה של הניצוץ הנבואי, שהוא נמצא רק בשביל ישראל.

שמוז. ההבדל שבין הנשמה הישראלית, עצמיותה, מאוייה הפנימיים, שאיפתה, תכונתה ועמדתה, ובין נשמת הגויים כולם, לכל דרגותיהם, הוא יותר גדול ויותר עמוק מההבדל שבין נפש האדם ונפש הבהמה, שבין האחרונים רק הבדל כמותי נמצא, אבל בין הראשונים שורר הבדל עצמי איכותי.

שמת. אותה השקפת עולם שתהיה גלויה לכל לעתיד לבא, כשיתחדש העולם ויצא מאורו כשיתחרר בחירות שלמה שאין בו שום דופי, היא באמת השקפת העולם הישראלית גם עכשיו. ומתוך שהיא קדומה בזמן, אין העולם מסוגל לה, לפיכך היא מתקיימת רק בכח הגדול של האמונה השלמה, שמתגלה בדבר נשגב, שגם בלא ידיעה ברורה, רק בחוש רוחני סמוי מן העין ודק מאד, מכירים בו הלבבות. וההמון הגדול, שחושו הטבעי הוא בקרבו איתן, מקושר הוא באמונת אומן, וחי בה חיים עצמיים כבירים. ונבוני לב הולכים סחור סחור, וטועמים בכל עת ובכל שעה נטיפות קטנות מאותו המתק הגדול של הנועם העליון אשר לאור עולם שלעתיד. והוא הוא נועם ד' המתבקש בכל שכלול של קדושה, מיסוד תפילתו של משה בשכלול המשכן. ויהי נועם ד' אלהינו עלינו ומעשי ידינו כוננה עלינו, ומעשי ידינו כוננהו.

שמט. הפנימיות העצמותית של הנשמה, ההוגה, החיה את החיים הרוחניים האמתיים, היא צריכה חירות מוחלטת פנימית. וחירותה, שהיא חייה, באה לה מתוך מחשבתה המקורית, שזהו הזיק הפנימי שלה, המתלבה והולך על ידי הלימוד והעיון, אבל הזיק העצמי הוא יסוד הרעיון והמחשבה. ואם לא יותן לזיק העצמי מקום להופיע באורו, אז כל מה שבא לו מן החוץ לא יועיל. הזיק מוכרח להשתמר בטהרתו, והמחשבה הפנימית, בעומק האמת שלה. בגדלה ושיגובה, מוכרחת היא להתעורר. לא יכבה זיק קודש זה מפני שום תלמוד ושום עיון. היחוד הפנימי של הנשמה בתוכיות עצמה זהו הגודל העליון, של זרע האור האלהי, אור זרוע לצדיק, אשר ממנו יציץ ופרח פרי עץ חיים.

שנ. הידיעה היא דבקות רוחנית וכשם שהאדם צריך להשמר מדיבוק של מחלה, הבאה ע"י כל מגע בעולם, כן צריך להזהר מדיבוקי המחלות הרוחניות, שאפשרות להן לבא ע"י הידיעה הרעה, וצריך להיות עוצם עיניו מראות ברע. רק מיעוט ההכרה בערכה של הידיעה ובסוד ההכרה, תוכל להניא את לב האדם לחפון לדעת את הרע. אבל אחרי אשר יעמוד האדם על בירורה של איכות הידיעה, ויכיר שכל מדע הרי הוא מובלע בעצמיותו בידוע, מניח בו את חותמו ונותן לו את מהותו, אז יחדל מחשקו לדעת את הרע, כשם שלא ירצה לאכול את כל דבר שמות בו, אע"פ שמופלא ממנו טעמו, ואע"פ שיכול להיות ריחו מבוסס ומראהו נאה. ומדה זו נוהגת בכל אדם, זולת מה שברוב זהירות, יחידי סגולה רצים באור קדשם דרך האויר של הידיעה אשר לתוכן הרע, בצורת ידיעה כזאת שאין בה משום התדבקות, ועולה בידם אחרי הזהירות, הציור הנדרש להשלמת הדעת בכללותה. וגם בזה צריך רחמים רבים וזכויות גדולים, ורבים נוקשו ונכשלו. וטוב לפני האלהים ימלט ממנה.

שנא. בטבע האדם, הדעת והרצון מחוברים הם. למקום שדעתו של אדם מגיע שם נוטה גם רצונו. כח גדול צריך האדם עד שיעלה בידו להפריד את הדעת מהרצון. וכשההכרח גורם להכיר איזה דבר שיסוד הרע תקיף בו, אז צריך האדם להזדיין באומנות של נתוח זה, שרק בחוש ההכרה ישתמש ולא בשום נטיה וערוב של רצון. ההכרה היא הנגיעה של עץ הדעת, והאכילה היא הרצון, כלומר חיבור הרצון עם ההכרה. א"א לאשה שתוציא אל הפועל הכרה מנותחת, חפשית מרצון, ומתוך הכרה באה היא לידי רצון, והרצון של הרע כיון שנכנס בנפש הרי הוא מפעפע כארס נחש, ואין מנוס ממנו, עד אשר יזוקק העולם. ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ומדה זו בגדלה, הרי היא משתרעת גם במדת הכרה ורצון שבעולם הכללי, שהוא אדם גדול באמת.

שנב. את האופי העצמי אי אפשר לשום אדם לדעת, אפילו של עצמו, וקל וחומר של זולתו, לא של יחיד, וקל וחומר של אומה. אנו הולכים סביב להמרכז של הידיעה, עסוקים אנו בהשערות ובאומדנות, לכוין על פי המעשים הגלויים, שגם נסתרים ברובם ממנו, וביחוד סיבותיהם המסובכות, ועל פי תעודות כאלו מדברים אנו על דבר אופי מיוחד ונשמה מובדלה. מוכרחים אנו להחליט, שידענו בזה תלויה היא על בלימה, והמשפט לאלהים הוא.

שנג. אם אמנם אין שום בר דעת שמח במנוחת לב אם העולם מפליגים בשבחו, אבל את ערכו של כתר שם טוב צריך אדם לדעת. ואם ימצא בקרבו מגרעות ופגמים כאלה, שאינם הולמים עם שמו הטוב, ידע שעצם שמו תלוי הוא בסגולת נשמתו מצד עצמיותה, ומאחר שיש לו חלק טוב של סגולה שמימית, אע"פ שאי אפשר לו שתזוז דעתו על דבר שאינו תלוי בחופש דעתו ורצונו, בכל זאת ידע איך להוקיר את המתנה העליונה, ואיך להגן עליה שלא תתקלקל, איך לפתחה כדי שתצא מכח אל הפועל, לפי העושר הגדול הצפון בתוכה.

שנד. יש בידינו סם חיים בעד כל העולם במובן הלאומי. זה הענין שהוא כלל מוסכם בתולדה שאומה מוכרחת למות, ולעבור מן העולם, שהרי כל העמים העתיקים כמעט ובטלו מן העולם, ואם יש איזה עם קיים מימי קדומים לא עברו עליו סיבות של פיזורים, גם לא נתפתח כראוי להשפיע מחוגו על העולם. אבל להיות עם חי ופועל, ואיתן במדה מוצקה עד כדי לנצח כמה משכרים, זה לא נראה בעולם חוץ מישראל, על-ידי שם ד' הקשור בהם וסם המחיים של תורת חייםשבתוכם, וסם חיים זה עתיד לצאת מאתנו על כל העולם, וישמחו וירננו לאומים כי תשפוט עמים מישור ולאומים בארץ תנחם סלה.

שנה. יש שתי מדות בעבודה זרה: הגרועה היא שמלפפת גם את האיש הפרטי, והשניה שאינה מזוהמת כמותה, היא שמשאירה את האישיות הפרטית להיות זקוקה לאלהי אמת, אבל היא טוענת בעד ע"ז בתור משפט לגויים. ואורו של משיח יאיר בעולם, להודיע כי משפט הגויים יוכל להוסד רק על פי תורת אמת, ודבר ד' אשר יצא מירושלים. והאלילים כליל יחלוף ונשגב ד' לבדו ביום ההוא.

שנו. עד תור הגאולה העתידה השפענו על העולם רק לימודי חובות, מוסר וצדק היוצא מדעת אלהים אמת. וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל נשאר בלב טינא על המעורר הראשי לידיעת החובה, שאינה ניתנת להנפש הברברית להתפשט מכל מאוייה. אבל בבא התור של אור העולם להגלות, יודע לעולם שדרכי החיים של העונג האמיתי אנחנו משפיעים בעולם, את אושר החיים הנותן לו את ערכו, אשר מבלעדו הוא שלול כל ערך. ועונג ואושר זהו דבר השווה לכל, על כל פנים לחשוק בו, ואת המקור המשפיע אושר ועונג מכבדים ומחבבים. ועל כן יחזיקו עשרה אנשים בכל לשונות הגויים בכנף איש יהודי.

שנז. התורה מגלה את האותיות של הנשמה, והם נוצצות ומתעלמות כמראה הבזק, והמצות מגלות את מהותה של הנשמה בעצמיותה, שהוא תוכן קבוע. אבל הקביעות של המצוה מתגלה בעת עשייתה בצורה מתפשטת על כללות הקדושה הנשמית, והתורה היא תנועה תדירית. בהתחברות של קדושת המצות אל הקדושה התורית, הכל מתישב בצורה קבועה ומזהרת המקפת את הכלל כולו, את כל תוכן הקודש.

שנח. ההתעלות שהאדם מתעלה מתלמודו, ממדותיו וממעשיו הטובים, מתגלה היא באיכות השקפת העולם שלו. כל מה שהתוכן התורני והמוסרי מתגבר בו, תופס ציור הרוחני של העולם אצלו מקום יותר מסומן,

והחפץ הקבוע שלו מיוסד הוא על חלקו באצילות החיים, החושים הרוחניים מגלים בו את הדרם, וע"פ ההוד שבהם מתישרים ג"כ כל מעשיו הממשיים, והעולם כולו החומרי הולך ומתרשם בקרבו ע"פ תוכן אצילי זה. וכאן מגיע הענין, שאין אדם יכול לדעת כלל את מצב החיים של מי שהוא למעלה ממנו במדרגה, כי עצמיותה של האצילות הענוגה של כהשקפת העולם הרוחנית אי אפשר לצייר, כ"א ע"פ אותה המדה שהאדם כבר קנה לעצמו. אבל מה שהוא למעלה ממנו אפילו כמלא נימא, לא יוכל לצייר. וחשיבות ענין יסודי זה היא עושה, שגם המדה היותר קטנה בעילוי, היא שקולה כנגד מעלות אחרות בכמה וכמה מדות כפולות ומכופלות.

שנט. האור הנשאב ממקור הנשמה יש לו גוון מיוחד. והאור הנשאב מדיבורי התורה והגיונה יש גם לו גוון מיוחד. והאור הנשאב מהדיעה של העולם וכל יצוריו יש לו ג"כ גוון מיוחד. והצד השלם שבאדם הוא כשמתמזגים יפה הגוונים הללו, והאורות השלשה כולם מתאחדים כאחד, ויונקים זה מזה ומשפיעים זה על זה. נהורי טובא איכא בנורא. ומשו"ה מברכים בורא מאורי האש.

שס. מה שהאדם יכול לתקן, טוב הוא שיחשוב בזה ואל יתרשל מתיקונו, ומה שאין בידו לתקן, אל יתעסק בו תדיר, ויקיים דאגה בלב איש יסיחנה מדעתו, ויעסוק בתיקון נפשו ובתיקונו של עולם בבהירות שכלית רוממה עד כמה שידו מגעת, ויתקיים בו גול אל ד' מעשיך ויכוננו מחשבותיך.

שסא. המחשבות שצומחות בדרך ישרה, בלא עסק שכלי מרוחב, הנם יסודות לכל המדע הבא ומתרחב אחכ. אמנם הטוהר שביסודם, תלוי הוא לפי מעמדו של האדם בכלל דרכי חייו במוסר, ולפי הכנתו השכלית בתורה ובחכמה.

שסב. לפעמים יש, שהאדם שונא חכמות חיצוניות, ושנאתו באה מפני שנאת התורה והחכמה בכלל, אלא שהוא מוכרח לבלום את שנאתו אל התורה מפני יראת העונש - שהרי שמע וקבל כי גדולה היא מצות תת - ושופך את חמתו ושנאתו על כל מה שהוא דבר חול לפי דעתו.

שסג. הננו צריכים להתגבר על העצבות והפחדנות, המתפרצת לבא אלינו דוקא כשאנחנו חפצים להתעלות בעילויים אלהיים בחופש והרחבה. הננו צריכים לברר לנו כי תמיד הננו מוצאים בתורה ובקרבת אלהים בכל האופנים, את החיים המלאים בכל הנגוהות המאירים והמשמחים שבהם. ותמיד נמלא עז וגדולה בכל עת שרעיונו פונה אל האורה האלהית, בין בבינת הלב, בין בציור הדמיוני בין בחפץ הנטיה הטבעית, כי כל אלה מדות קודש הם, וצינורות של חיים אמיתיים שוטפים בכולם לשד חיים וטללי אורות, יקרים מכל הון וחשובים מכל קנין חמרי ורוחני שבעולם. בשמך יגילון כל היום.

שסד. בארץ ישראל אפשר להשיג איך שהבשר של הגוף הישראלי הוא קדוש ממש כקדושת הנשמה, ואין צורך כ"כ להרגיז את הגוף ממנוחתו הטבעית, כ"א להעלותו ולהטעימו טעם האמת של חיי הקודש השופעים מקדושת הארץ, הספוגים באוירה המחכים של ארץ ישראל.

שסה. הנשמה הכללית של כנסת ישראל אינה שורה באיש הפרטי כי אם בארץ-ישראל, ותיכף כשבא אדם לארץ-ישראל מתבטלת נשמתו הפרטית מפני האור הגדול של הנשמה הכללית הנכנסת לתוכו, ותוכן עליון זה פועל את פעולתו בין כשבא הדבר לידי רצון והכרה, בין כשבעל הדבר אינו רוצה ואינו מכיר כלל את ערכו. אמנם הבדל גדול יש בזה בין ההתגבלות וההתרחבות של הנשמה הכללית, שכל שיהיה רצונו חזק להכלל בנשמה הכללית כה תאיר בו באור קדשה, וכל מה שיכיר יותר את ערכה ואת גדריה, לפי אותה המדה תתרחב אצלו ותופיע עליו בשלל צבעים נפלאים של אורות קודש, עשירי גוונים, להרבות לו עצמה וחדוה, גדולה ותפארת.

שסו. ההתגברות הרוחנית העליונה מחזקת את התכנים המעשיים ומגברת את ההתענינות בעולם ובחיים וכל אשר במ. רק בזמן החרבן, וקרוב לו, שהחיל הישראלי נעתק מאדמתו והוצרך להכיר את תעודת ורק במעמדו הרוחני המופשט, הושרשה ביחידים הדרכה לפרישות מחיי עולם בשביל חיי שעה, וגם על זה יצאה מחאה שמימית. אבל כאשר הגיע התור של בנין האומה בארצה והצורך המעשי של הסדורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם הם גופי תורה, וכל מה שיתרחבו הגורמים המעשיים ויתבססו יותר יפעל הרוח המלא קדושה וחיי אמת על העולם ועל החיים, ואור ישראל יאיר פני תבל בכליל יפעתו.

שסז. המחשבות של הצדיקים, מרבי השלום בעולם, המדברים טוב על כל בריה הן מבשמות את הנשמות כולן, מפני שהן מתערבות בסגולתן עם כולן. והעירוב השכלי, הוא רק תוצאה מהעירוב הממשי. ואותו המתק והנועם, שיש בנשמותיהם המקודשות של הצדיקים, ישרי לבב, הדורשים טוב לעמם, ולכל היצור כולו, מתמזג עם כל המציאות כולה. והכל מתבסס ומתעלה, והקרוב קרוב אליהם מתבסס יותר מנועמם. וממילא מובן, שעיקר הביסוס מקבלים הם נשמותיהם של ישראל. אבל עיקר פעולה זו באה מקדושת ארץ-ישראל, המערכת בכחה את חיי הנשמות בסגולתה האחדותית, חיי נשמות אויר ארצך.